GOVERNMENT OF INDIA

ARCHÆOLOGICAL SURVEY OF INDIA

ARCHÆOLOGICAL LIBRARY

ACCESSION NO. 32224

CALL No. 063.93105/V.K.A.W

D.G.A. 79

VERHANDELINGEN

DER

KONINKLIJKE AKADEMIE

VAN

WETENSCHAPPEN

AFDEELING LETTERKUNDE

NIEUWE REEKS

DEEL XI

HAZ NO

AMSTERDAM — JOHANNES MÜLLER 1910 CENTRAL ARCHAEOLOGICAN
LIBRARY, NEW DELHI.
Acc. No. 32 2 2 4

Date. 31 - 7 - 57

CEN No. 063 - 93105

V.K.A.W.

INHOUD.

- D. C. Hesseling et H. Pernor. Poèmes Prodromiques en grec vulgaire, édités par —.
- 2. W. CALAND. Das Vaitānasūtra des Athavaveda, übersetzt von —
- 3. C. C. Uhlenbeck. Ontwerp van eene vergelijkende vormleer van eenige Algonkin-talen.
- 4. J. M. NAP. Dateering en rechtskarakter der z.g. Lex Julia municipalis.

Suppl. II

POÈMES PRODROMIQUES

EN GREC VULGAIRE

ÉDITÉS PAR

D.-C. HESSELING ET H. PERNOT

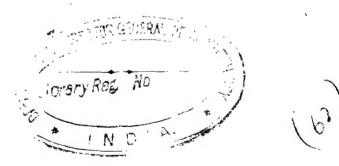
DOCTEURS ÈS LETTRES

Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam

AFDEELING LETTERKUNDE

NIEUWE REEKS

DEEL XI, No. 1

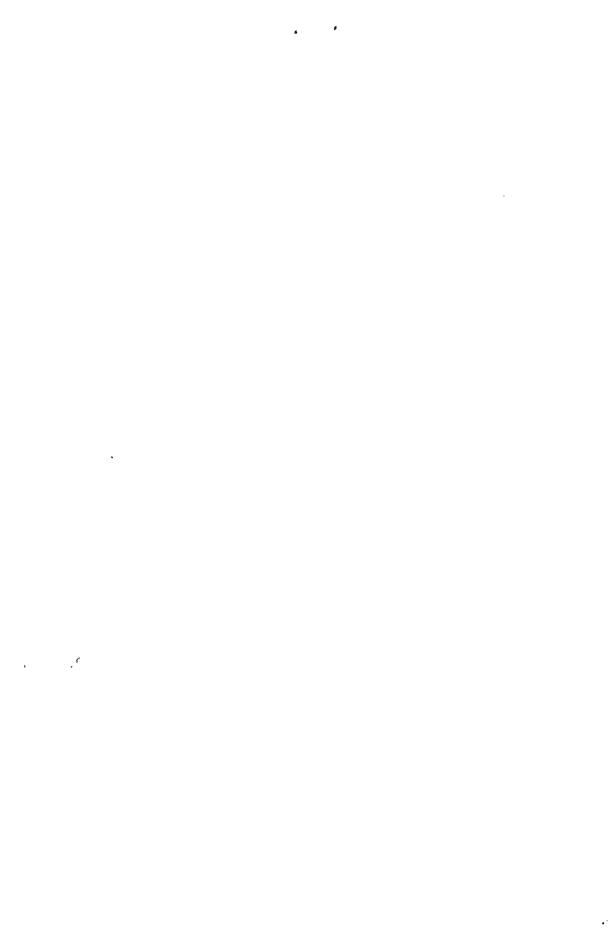
AMSTERDAM

JOHANNES MÜLLER

FEBRUARI 1910

	•		
			i i
,			
		•	,

POÈMES PRODROMIQUES EN GREC VULGAIRE

POÈMES PRODROMIQUES

EN GREC VULGAIRE

ÉDITÉS PAR

D.C. HESSELING ET H. PERNOT

DOCTEURS ÈS LETTRES

Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam

AFDEELING LETTERKUNDE

NIEUWE REEKS

DEEL XI, No. 1

AMSTERDAM
JOHANNES MÜLLER
FEBRUARI 1910

INTRODUCTION.

Les poèmes dont nous donnons aujourd'hui une nouvelle édition ont été connus longtemps avant d'avoir été imprimés; Léon Allatius par exemple 1) en mentionne quelques vers, presque certainement tirés d'un manuscrit conservé à la Bibliothèque vaticane, et Du Cange en cite fréquemment des passages, d'après d'autres manuscrits appartenant à la Bibliothèque nationale de Paris 2). Deux de ces poèmes ont été publiés pour la première fois par Coray, au tome I de ses "Atanta 3), d'où ils ont passé tels quels chez Mavrophrydis 4); deux autres ont été édités par Miller et Legrand, qui ont donné en même temps une nouvelle version du premier poème de Coray 5). Le contenu de ces divers manuscrits avait paru assez intéressant à Miller pour qu'il fit à leur sujet une lecture académique intitulée Un poète de la cour des Comnènes 6); Legrand à son tour a jugé bon de reproduire, dans sa Bibliothèque grecque vulgaire 1), le texte de toutes les rédactions alors connues, celles de Coray y comprises. C'est d'après cette édition de Legrand qu'on cite actuellement les poèmes en grec vulgaire dits de Théodore Prodrome. Ils sont au nombre de six, car l'éditeur a séparé deux versions qu'avait combinées Coray.

6) Séance publique annuelle des cinq Académies, 28 Octobre 1874. Le Monde pittoresque lui-même a consacré quelques lignes à Prodrome (année 1875, 167-168).

¹⁾ Voy. Migne, Patrol. gr., CXXXIII, 1013.

²⁾ Glossarium ad script. med. et infim. graecitatis, index auctorum et passim.
3) Coray, Araxia, 6 tomes en 5 vol., Paris, 1828—1835. Les poèmes de Prodrome (I, 1—37) sont pourvus d'un riche commentaire (I, 39—339) auquel, comme on le verra, nous avons fait de nombreux emprunts.

⁴⁾ Mavrophrydis, Έκλογη μεημείων τῆς ιεωτέψας έλληνικῆς γλώσσης. Athènes, 1866, 17—72.

b) Trois poèmes en grec vulgaire de Théodore Prodrome, publiés pour la première fois avec une traduction française, par E. Miller et E. Legrand (Collection de monuments, nouvelle série. n°. 7), Paris, 1875. Cette publication, d'abord parue dans la Revue archéologique, se retrouve aussi dans les Mélanges de philologie et d'épigraphie de E. Miller, Paris, 1876, 129—171.

⁷⁾ Tome premier, Paris, 1880, 38-124.

Seuls les trois poèmes de Miller ont été traduits en français et dans des recueils qui sont, soit totalement épuisés, soit d'un accès relativement peu facile. Pour permettre au lecteur de mieux saisir l'exposé qui va suivre, nous allons donc analyser brièvement le contenu des six poèmes tels qu'ils ont été édités par Legrand, sans nous attacher pour l'instant à en faire ressortir les non-sens, les contradictions ou les obscurités.

A. (ms. Grec 396) 1). De Prodrome à l'empereur Maurojean. — L'auteur n'a que quelques vers badins à offrir à l'empereur. Malgré son badinage, il souffre d'un violent mal: il a une femme acariâtre et il ne se passe pas de jour qu'il ne doive supporter sa méchanceté et ses railleries (1-43)²). Elle oppose sans cesse sa haute naissance à la basse extraction de son mari et lui reproche de n'apporter aucun argent à la maison (44-112). Un jour que Prodrome rentre chez lui, les mains vides, elle l'accueille avec ses récriminations habituelles et s'enferme dans sa chambre. Pour ouvrir, Prodrome s'aide du manche à balai; sa femme s'en empare elle aussi et, au milieu de la lutte, l'abandonne subitement, de sorte que Prodrome roule à terre (113--197). Il court à sa chambre, attendant le diner. Lorsque la faim le tenaille, il constate avec tristesse que l'armoire est fermée. Au coucher du soleil, grand tumulte: un des enfants vient de faire une chute grave; l'affamé profite de l'émotion générale pour saisir la clé de l'armoire et se rassasier (198-222). Le lendemain, après une vaine tentative pour rentrer en grâce auprès de sa femme, qui persiste à rester dans sa chambre, le mari se déguise en mendiant. Les enfants, qui ne le reconnaissent pas, s'arment de bâtons et de pierres, mais la mère les arrête. C'est un pauvre pèlerin, dit-elle, laissez-le. On l'invite à s'asseoir et son cœur se réjouit, à l'aspect d'une assiette pleine de bouillon et de bons morceaux de viande (223-267). Tels sont les mauvais traitements que lui a infligés la mégère. Si l'empereur n'apaise pas par ses dons cette femme insatiable, il perdra son Prodome (268-274).

B. (ms. Grec 396). Du même au Sébastocrator. — Entrée en matière, où l'écrivain parle de sa misère. Son but, dit-il, en composant de semblables poèmes, est d'exciter la compassion; bien qu'il plaisante, il a l'âme triste et mélancolique (1—23). Il est vrai que son bienfaiteur lui donne déjà beaucoup, mais c'est encore insuffisant.

¹⁾ Pour ces divers manuscrits voir p. 11 et suiv.

²⁾ Ces chiffres renvoient naturellement à l'édition de Legrand; voir la concordance, p. 25 et suiv.

Suit une énumération détaillée des multiples besoins de son ménage (24—72). Les pauvres affamés comme lui, dont l'indigence est le lot, en sont vite réduits aux pires extrémités. Qu'on ne se méprenne pas sur sa ptochoprodromerie et qu'on ne s'attende pas à le voir se nourrir d'herbes et de sauterelles (comme S. Jean-Baptiste Prodrome); ce qu'il aime, ce sont les bons morceaux. Qu'on ne craigne pas non plus qu'il fasse un mauvais emploi de l'argent qu'il pourra recevoir, et puisse la bienveillance du prince se manifester avant qu'il soit trop tard. Le Christ saura l'en récompenser (73—117).

C. (ms. Grec 1310). De Prodrome, deuxième livre, contre les higoumènes. - Que l'empereur daigne exaucer une requête et tourner ses regards vers une pauvre fourmi, un jeune moine parmi les plus humbles, qui va lui rapporter des faits d'ailleurs connus de tous les cénobites (1-31). Quand il pense aux deux higoumènes, le père et le fils, qui gouvernent le monastère, contrairement à la règle, il est aussitôt hors de lui. Qu'il lui arrive de guitter momentanément l'église et de manquer à laudes, les remontrances et les punitions pleuvent sur lui; on lui rappelle qu'il est un nouveau venu, ignorant et misérable, et on l'invite à ne pas se comparer à certains autres, anciens, lettrés et riches; il n'est pas là pour manger de bons morceaux, mais pour faire les courses et servir ses supérieurs. Les avanies qu'on lui inflige sont nombreuses et intolérables (32-152). Que dire des victuailles qui passent sur la table des deux higoumènes? Ce ne sont que plats fins, gigantesques poissons, mets recherchés, relevés de multiples ingrédients. Quant à la boisson, c'est quelque chose d'obscur et d'insondable (153-218). Les simples moines, eux. s'abreuvent d'amertume et se nourrissent de thon gâté, qu'on leur coupe menu, ou de mauvaises pélamides. (Suit un passage détestable, relatif à ces pélamides). (219-276). Si l'un d'entre eux s'oublie jusqu'à soupirer ou gémir, on le sort aussitôt, les coups pleuvent sur lui, et les flatteurs louent à l'envi la haute sagesse de leur pasteur (276-294). N'est-il pas révoltant de voir ainsi violer la règle, mépriser les décisions synodales et fouler au pied les décrets royaux? Si l'empereur ordonnait une enquête, l'audace de ces barbares s'en irait en poussière (295-311).

Parlons donc des higoumènes et dépeignons leur conduite. C'est sans doute pour l'expiation de ses péchés que l'auteur meurt de faim, pendant que ces gens se rassasient, qu'il ne boit que du vinaigre, pendant qu'eux se délectent d'excellent vin de Chio. Ils vont à cheval par la ville, suivis d'un nombreux cortège, et c'est lui qui garde la porte. S'il lui arrive de sortir un instant et de manquer à l'épître, ils le laissent à jeun tout le jour. En temps de

maigre, leur menu, il est vrai, ne comporte pas de poisson, mais d'excellents crustacés, des mollusques de toute sorte, des légumes de choix et des friandises variées; comme boisson, ils prennent du vin de Mytilène. Les vulgaires moines s'alimentent de fèves trempées et s'abreuvent d'eau de cumin (312—359). Qu'un pauvre diable s'avise de constater l'aigreur du vin, aussitôt on apporte la règle, on la lit à haute voix et le bavard est immédiatement chassé du monastère. Eux en revanche ont beau la violer sans cesse, on les trouve toujours innocents. Quelle n'est pas la bonté de l'empereur! (360—376).

Les moines en sont réduits à se nourrir d'ayozoumin. En voici la recette. On emplit d'eau une grande chaudière, on y jette quelques oignons, quelques brins odorants, on asperge trois fois d'huile et on verse le tout sur des miettes de pain. La famine a raison des répugnances les plus fortes et les moines absorbent l'ayozoumin, pendant que les higoumènes savourent les grenouilles. Aux uns, le vin de Chio en abondance, aux autres, celui de Varna, coupé d'eau; aux uns le bon pain blanc, aux autres le pain grossier, souillé de cendre; aux uns les douceurs, aux autres les amertumes; ici la richesse, là les leçons sur l'avarice; ici les bons poissons, là ce mélange satanique qu'on appelle ayozoumin (377—439).

Les consolations sont rares. La porte par exemple reste désespérément fermée et, pour la faire ouvrir, rien ne sert de dire vrai. il faut au contraire un mensonge bien sonnant. "Mon père, je n'ai plus ni cuir ni encre; le temps d'en aller chercher, et je suis de retour. Mon père, j'ai laissé un bout d'étoffe au teinturier; le temps de le réclamer, et je suis de retour" (440-467). Mais pour les quelques sorties ainsi obtenues, que d'injures et que de machinations! "Qui es-tu, que veux-tu, comment oses-tu lever la tête? N'oublie pas que tu n'as rien d'un noble, que tu n'as fait aucune donation, pour commander ici; tu n'es qu'un petit moinillon pouilleux, à qui l'on donne jusqu'à son froc. Baisse la voix, si tu désires qu'on te garde" (468-490). Quand par hasard quelqu'un, plus vaillant que les autres, entre dans la lice et s'écrie: "Cela va mal ici, mon père; ce monastère n'est pas votre patrimoine et nous pourrions en appeler à l'empereur et au patriarche!" il n'est pas de fourberie dont l'higoumène n'use envers lui: on lui donne du vin aigre, les portions les plus petites et les plus mauvaises, on le reçoit à coups de bâton, quand il vient s'asseoir sous le porche; et si, malgré tout, l'homme tient bon, on l'envoie dans un petit bien, hors de la ville, où Dieu seul est témoin de ce qu'il doit endurer (491-543). (Les idées exprimées dans les vers 544-561 sont incohérentes ou incompréhensibles).

Voici maintenant ce qui concerne les malades. Lorsqu'un higou-

mène est souffrant, il appelle en hâte les médecins, qui lui prennent le pouls, examinent ses excréments à la loupe et rédigent leur ordonnance; on court aux quatre coins de la ville chercher des mets choisis, chacun s'empresse autour du patient et les docteurs ne le quittent que chargés de présents. Quand c'est un moine qui souffre, c'est l'higoumène qui devient médecin, et telles sont ses prescriptions: "Faites le jeûner trois jours; après quoi, échaudez quelques miettes, faites cuire un petit oignon, parfumez d'un peu d'huile et de pouliot; en cas de soif, donnez un peu d'eau; et laissez-le trois jours encore." Ah! quel habile artiste, quel excellent praticien! Foin d'Aétius et d'Hippocrate! Avec lui, on ne craint ni les noyades dans les rivières à sec, ni les morsures des chiens crevés (562—601).

Bref, l'auteur souffre de la faim, il a les reins brisés, les os rompus, les jambes affaiblies par les génuflexions, les yeux desséchés par les veilles. Qui donc aura pitié de lui? En désespoir de cause, il abandonne le couvent de Philothéos et prie l'empereur de tourner ses regards vers son humble serviteur, Hilarion, qui ne demande qu'un peu de pain, dans le monastère que le prince voudra bien lui assigner. Telle est sa modeste requête. Il priera Dieu d'accorder à son maître l'éternelle et suprême royauté (602—655).

D. (ms. Coislin 382). Autres vers du moine Hilarion Ptochoprodrome au très pieux empereur Comnène Porphyrogénète. — Ce poème, qui se termine au vers 645, n'est qu'une autre version de celui qu'on vient d'analyser. Legrand a conservé dans ce morceau la numérotation de C, ce qui rend la comparaison facile. Les divergences sont relativement légères: on trouve, dans cette seconde version, quelques vers qui manquent dans la précédente, et ces vers ont été indiqués par Legrand de la manière suivante: 61 a; 61 b, etc.; d'autres en revanche font ici défaut, par exemple 235—276.

E. (ms. Grec 396). Du même à l'empereur 1). — Quand l'auteur était petit, son père lui conseillait de s'instruire et lui montrait un tel et un tel, enrichi par le savoir. Il a suivi ces avis et maintenant il maudit le jour où il est entré à l'école. Que n'a-t-on fait de lui un artiste brodeur! Son armoire contiendrait d'abondantes victuailles, au lieu d'inutiles papiers (1—39). Le savetier, son voisin, travaille et se régale, pendant que lui cherche à jeun les iambes, les spondées et les pyrrhiques. Ayant pris une alène, pour l'imiter, il l'a maniée si maladroitement qu'il s'est transpercé la main et a dû passer un

¹⁾ Du même, c'est à dire de Théodore Prodrome. Voir les poèmes A et B, dont l'ordre, dans le manuscrit Grec 396, est le même que dans l'édition de Legrand.

mois à l'hôpital (40—88). Que n'est-il tailleur ou mitron! Tout récemment, une boulangère, dans sa boutique, croquait un bon pain blanc; laissant là toute honte, il lui en a demandé un peu, mais elle n'a même pas répondu et il a dû s'en aller tristement (89—110). Que n'est-il marchand de lait caillé, portefaix ou l'un de ces colporteurs qui vendent joyeusement leurs marchandises dans les rues! Il a pour voisin un fabricant de cribles, dont il voit flamboyer l'âtre; une forte odeur de viande s'en exhale et l'on aperçoit sur ce brasier des poissons en abondance; lui, pauvre hère, demande du pain et ne recueille que des insultes; on lui dit: "Mange ta littérature, pope; ôte ton habit ecclésiastique et fais-toi manœuvre!" (111—142). Que lui conseille l'empereur? Puisse-t-il lui tendre une main secourable, le débarrasser de ses dettes, et puisse sa domination s'étendre sur terre et sur mer (143—148).

La pauvreté le fait quelquefois blasphémer et on l'engage à se taire, de façon à éviter après sa mort le ver qui ne dort pas, le tartare, les ténèbres. Mais cette triple damnation il l'endure déjà ici bas. Le ver qui ne dort pas, c'est la pauvreté qui le dévore; le tartare, c'est son grelottement; quant aux ténèbres, c'est le vertige qui le prend lorsqu'il a faim. Puisse le Christ, sauveur des hommes, l'arracher à ces misères par l'entremise de l'empereur (149—167).

F. (ms. Grec 1310 et Coislin 382). Ptochoprodrome (Gr. 1310). Vers de Théodore Prodrome à l'empereur Manuel Comnène (Coisl. 382) '). — Le poète se met sous la protection de l'empereur et le supplie de l'écouter (1-5) ²). Délivré des amers soucis qui l'assiégeaient, il s'est tourné vers son protecteur, qu'il loue de diverses façons. La puissance de ce prince est sans bornes; d'un geste il anéantit ses ennemis, comme l'ont vu récemment Dantonis et Mélias, Nur-eddin et l'apostat Nééman (6—38). Pour en revenir au sujet, le poète, à peine libéré des tourments qui l'assaillaient, s'adresse à l'empereur, dont la charité est connue; il va lui exposer le dommage que lui cause l'instruction qu'on lui a donnée (39—55).

Les vers 56-267 n'étant qu'une nouvelle version du poème E, analysé précédemment, nous nous bornerons à indiquer d'une manière succincte sur quels points les manuscrits 1310 et 382 (poème F) divergent du manuscrit 396 (poème E). De 66 à 161 (12 à 90 de E, par suite de la différence de numérotation), F donne quelques vers

¹⁾ Legrand ici n'a pas jugé bon de publier séparément chacune des versions; il a établi le texte, en indiquant dans l'apparat critique les leçons et les divergences des deux manuscrits.

^{*)} Les vers 6 -55 ne se trouvent que dans le Coislin 382; à leur place, le Grec 1310 donne trois vers qui correspondent aux vers 44-46 du 382.

qui manquent dans E. Les vers 162-165 de F (ms. 1310 seulement) ne sont que la répétition presque littérale des vers 116-119 de E (=192-195 de F, de sorte qu'ils existent deux fois, avec de légères variantes, dans le poème F). Entre les vers 194 et 195 et au beau milieu d'une phrase, le manuscrit 382 ajoute: "Hier, nous n'avons pas pétri, car il n'y avait pas de farine et, croyez-moi, nous n'avions pas un sou pour en acheter. Bien souvent j'ai dit à ma faim: quitte-moi un instant, autrement ma vue se trouble; mais elle n'a obéi que lorsque je l'ai eu apaisée". Après le vers 207 de F (= 132 de E), le manuscrit 1310 présente, en un langage souvent décousu, une addition dans laquelle le scribe regrette de n'étre ni jardinier, ni marchand de friandises, ni marin. A la suite du vers 239 de F (= 142 de E, ôte ton habit ecclésiastique et fais-toi manœuvre), la version F ajoute: "Prends l'oiseau du maçon et porte le mortier, pour avoir ton salaire et te rassasier du pain dont tu dis que tu manques. Mais, comme je suis lettré et grand faiseur de vers, il m'est pénible de devenir manœuvre; je préfère me faire vendeur de cribles, car porter le mortier est une besogne trop dure". Enfin, les trois derniers vers de E (164-167) manquent dans F, dont le texte se continue de la manière que voici.

Épisode du chat. Dans la cellule du père spirituel de l'auteur on a préparé un morceau d'aloyau. Lui-même veut prendre à table sa place habituelle, mais on le chasse en disant: "Tu es un pope lettré, nourris-toi toi-même". Sur ces entrefaites, un bruit se produit dans la cave et chacun s'enfuit, effrayé. Lui, profite de l'aubaine, se rassasie amplement, met le chat sur la table, puis va rejoindre les autres, qui cherchent la cause du bruit. En remontant et en apercevant la bête, les convives lui lancent des pierres, mais ils ne tardent pas à comprendre la ruse et disent en souriant: "Le voilà, le pope qui a mangé ce magnifique aloyau, et nous qui accusions ce pauvre chat!" (267—303) ¹)

Vient ensuite un passage décousu, dont les principales idées sont celles-ci. Nous n'avions plus de pain et que voulez-vous? quand le pain fait défaut, on ne songe pas au fricot; le souci du fricot avec l'absence de pain sont un sérieux obstacle aux nombreuses réflexions (304—309). O ma faim, ma faim, que j'écris pour la seconde fois, quitte-moi un moment, car je suis sans pain, attends que j'en aie emprunté! Mais ceci ne la calme en rien. Aujourd'hui, les philosophes, les rhéteurs et les calligraphes, ce sont ceux qui ont du pain et de l'argent. Libanius, Homère, Oppien ne m'empêchent pas de mourir de faim. Que ne suis-je fournier ou mitron! (310—330).

¹⁾ Les vers 304-318 ne se trouvent que dans le manuscrit 1310.

Épisode de la bouchère. Notre homme passait un jour dans la rue, affamé et assoiffé. Un doux fumet le mène vers une boucherie où l'on rôtit une forte brochée. Ignorant des fourberies féminines, il commence à cajoler la bouchère. Elle le fait asseoir à table et, quand il est à manger, elle lui jette à la figure une panse fétide, en l'accablant de railleries (331—361).

"O ma cape, cape de misère, tu me sers à la fois de matelas, de pardessus et de chemise... Quand je m'endors, je m'enroule dans ma cape, et voyez ce qui m'arrive. Les poux grouillent de haut en bas; j'y mets la main et je la retire, rouge comme celle d'un teinturier. Ma cape, t'achète qui pourra; ma cape, je n'en puis plus; ma cape, je vous rends grâces" (362-378) 1).

"Rejeton des Comnènes, puissant empereur, écoutez ma prière; tendez-moi une main secourable, qui me sorte de mon extrême indigence. Votre pitié est sans bornes; sauvez-moi du dénûment, délivrez-moi de mes créanciers. J'invoque comme intercesseurs les quatre martyrs, Georges, Démétrius, Tyron et Stratélate. Puissent-ils suivre partout votre suprême puissance!" (379—397).

* #

Coray, le premier éditeur des poèmes C et F, a admis sans conteste l'identité de Ptochoprodrome et du célèbre polygraphe Théodore Prodrome ²); cet auteur se serait servi de la langue vulgaire pour amuser le souverain dont il implorait l'assistance, et ainsi s'expliquerait le nom de Πτωχοπρόδρομος, "pauvre Prodrome", qu'il se donne lui-même. Karl Ottfried Müller, dans son compte-rendu du livre de Coray ³), partage cette manière de voir; les fautes contre la grammaire ancienne commises par l'auteur, dans les parties rédigées en grec savant, proviennent à son avis de ce que ces poèmes sont probablement une œuvre de jeunesse de Prodrome, des essais

¹⁾ Ici reprend le Coislin 382.

et Theodore Prodrome, voir Krumbacher, Byz. Litt., 2ºme édit., p. 749 sqq. et Theodori Prodromi commentarios in carmina sacra melodorum Cosmae Hierosolymitani et Ioannis Damasceni... edid. H. M. Stevenson senior, praefatus est I. B. Pitra, Rome, 1888, in 4º., où l'on trouvera une liste des très nombreux écrits, édités ou inédits, attribués à cet auteur. A la page XXII de ce dernier ouvrage, parmi les dubia et aliena, on lit la mention suivante: "XCV. Glossarium graecobarbarum in versibus politicis. Paris. supplem. 845 saec. XIV." Cette dernière date est probablement le résultat d'une faute d'impression, il faut lire: saec. XIX. Le manuscrit en question est extrait des papiers de La Porte du Theil. C'est une copie textuelle, souvent écourtée par un etc., des passages du glossaire grec de Du Cange où sont cités des vers de Prodrome. Une note insérée au début en avertit d'ailleurs le lecteur. Nous n'avions à tenir aucun compte du manuscrit en question dans la présente édition.

¹⁾ Götting. gel. Anzeig, 4 Septembre 1830.

auxquels manque la solide érudition dont cet écrivain devait plus tard donner des preuves. Miller et Legrand admettent également la même identité et, là où nous possédons deux rédactions différentes d'une seule pièce, ces savants imputent, d'un commun accord, au poète lui-même le remaniement du texte original. "Les additions et les retouches, dit Legrand, sont trop dans le goût de cet écrivain pour qu'on puisse les attribuer à la fantaisie d'un scribe quelconque" 1). M. Krumbacher, aux pages 804—806 de sa Geschichte der Byzantinischen Literatur, s'est rangé à l'opinion courante, mais après avoir mentionné comme digne d'attention (p. 760) l'avis de M. Neumann ci-dessous rapporté.

D'après M. Neumann, les poèmes CD et EF ne sauraient être l'œuvre d'un même personnage. Dans CD notamment, le moine Hilarion se qualifie d'ignorant, en s'opposant aux rhéteurs et aux philosophes, habiles à composer, à versifier et à célébrer les victoires; il ne peut donc être ici question du célèbre écrivain 2). Cette manière de voir est également, dans une certaine mesure, celle de M. Hatzidakis 3). Ce savant se sépare, il est vrai, de M. Neumann en ce qu'il attribuerait volontiers à un même auteur les poèmes CD et EF, mais le fond de sa théorie reste cependant pareil, puisque, en comparant attentivement les poèmes CDEF avec les poèmes A et B, sur lesquels M. Neumann ne s'était pas prononcé, M. Hatzidakis arrive, lui aussi, à séparer ce qu'on avait tout d'abord réuni. A et B appartiennent, selon lui, à Théodore Prodrome; la satire contre les higoumènes et problablement aussi les plaintes du littérateur pauvre seraient au contraire d'Hilarion. Et ceci ressort, tant des renseignements donnés par ledit Hilarion sur son âge, sa naissance et ses connaissances, que de la langue même dont il s'est servi: le texte des poèmes CD et EF renferme en effet des formes vulgaires qu'on ne trouve ni dans A, ni dans B. CD et EF ne sont qu'une imitation du genre inauguré par Théodore Prodrome.

¹⁾ Biblioth. gr. vulg., tome I, p. XXII. Pour l'opinion de Miller, voir Collection de monuments, nouvelle série, n°. 7, p. 3 et suiv.

²⁾ C. Neumann, Griechische Geschichtschreiber und Geschichtsquellen im zwölften Jahrhundert, Leipzig, 1888, 52-53. Avant M. Neumann déjà, le Père Lazeri, dans la préface de ses Miscellanea ex mss. libris Bibliothecae Collegii Romani societatis Jesu, Rome, 1754, avait émis des doutes sur l'identité de Théodore Prodrome et de l'auteur du poème contre les higoumènes, qu'il connaissait par notre manuscrit V. En 1827 également, Iken avait écrit (Eunomia, I, 218) qu'il convient de ne pas confondre Ptochoprodrome et Piodrome, l'auteur du roman de Rhodanthe et Dosiclès. C'est à dessein qu'en rapportant ici l'opinion de M. Neumann, nous ne faisons pas entrer en ligne de compte la question du Marcianus XI, 22 (Neumann, p. 46 et suiv.); voir Papadimitriou 'Ο Πρόδρομος τοῦ Μαρχιανοῦ κώδικος XI, 22, Vizantiyskiy Vremennik, 1903, 103-163.

³⁾ Vizantiyskiy Vremennik, 1897, 100-127.

Après le travail de M. Hatzidakis, l'unité de source de ces divers poèmes a encore été défendue par M. Papadopoulos Kérameus, dans un court article, qui contient plus d'une judicieuse remarque '). Pour ce dernier, les différences de langue signalées par le savant athénien n'ont que peu d'importance, étant donné la date récente des manuscrits dont nous disposons et les remaniements indubitables qu'ont fait subir les copistes au texte primitif. Un manuscrit du XIVe siècle, trouvé à Jérusalem par M. Papadopoulos Kérameus, offre du poème CD une rédaction plus courte que celles précédemment connues; le nom d'Hilarion ne s'y lit qu'une seule fois, tout à fait incidemment et sans que rien nous autorise à voir dans ce personnage l'auteur du poème en question. Il est probable que nous avons affaire en tout ceci à un fond authentique, considérablement modifié, mais émanant de Théodore Prodrome, qui s'est lui-même donné le nom de Ptochoprodrome, en manière de plaisanterie 2).

Enfin, toute la question a été reprise et longuement discutée par M. Papadimitriou, dans son livre intitulé: Théodore Prodrome, étude d'histoire littéraire 3). Nous n'avons pas à examiner ici cet ouvrage dans son ensemble; il nous suffira de dire pour l'instant que, comme M. Hatzidakis, M. Papadimitriou attribue à Théodore Prodrome les poèmes A et B et au moine Hilarion les poèmes plus récents CD et EF. Hilarion, pour lui, est fils de Théodore Prodrome, un fils de ses vieux jours 4).

* *

Le lecteur a pu, par l'analyse que nous avons donnée précédemment, se faire une idée approximative de ces poèmes prodromiques. A notre avis, leur mérite littéraire a été considérablement surfait et la traduction française insérée par Legrand dans sa Collection de

¹⁾ Είς και μόνος Θεόδωρος Πρόδρομος, Annales de la Société historique et philologique d'Odessa. t. VII, 1899, 585—402.

²⁾ Dans un compte-rendu du livre de M. Papadimitriou (voir ci-dessous) M. Chestakof arrive à une conclusion analogue (Viz. Vrem., 1906, 419-429).

³⁾ Odessa, 1905, en russe. L'auteur avait précédemment publié plusieurs études sur Prodrome: Jean II, métropolite d'Odessa et Théodore Prodrome (Odessa, 1902, en russe); Οι Πρόδρομοι (Viz. Vrem., 1895, 91—130); Θεοδώρου τοῦ Πτωχοπρουδρόμου τὰ μαγγάνεια (Annales de la Soc. hist. et philol. d'Odessa, 1898, 1—48); Ο Πρόδρομος τοῦ Μαρχιανοῦ χωδικο; Xl, 22 (Viz. Vrem., 1903, 103—163). Le Père Petit a publié dans la Viz. Vrem. de 1902 une monodie composée par Eugénianos sur la mort de son révéré maître Théodore Prodrome, mais cette monodie ne contient en réalité aucune allusion à nos poèmes en grec vulgaire; le mot φιλοπτωχία faisant uniquement allusion, croyons-nous, au fait que Théodore Prodrome a trouvé un modeste refuge dans un établissement de l'État.

¹⁾ Lire aussi actuellement Diehl, Figures byzantines, deuxième série, Paris, 1908, 134-163. C'est par erreur que M. Diehl attribue à Miller la traduction citée dans son article; elle est de la main de Legrand.

monuments nous en présente une image trop flattée. En réalité, ces poèmes sont intraduisibles; les longueurs, les redites, les platitudes, les non-sens y abondent, et bien clairsemés sont les passages qui se lisent agréablement.

Il n'en va heureusement pas de même au point de vue linguistique. Aux environs du douzième siècle, nos textes en grec vulgaire, ou soi-disant tels, sont extrêmement rares. Pour compléter les données nécessairement imparfaites que nous fournissent aujourd'hui les papyrus sur les origines du grec moderne, nous ne possédons, avant le XIVe siècle, qu'un très petit nombre de documents, de provenance et de valeur diverses. Des écrits comme les poèmes prodromiques, relativement étendus, particulièrement riches en ce qui concerne la lexicologie et composés, selon toute vraisemblance, dans la capitale de l'empire byzantin, ne pouvaient donc manquer de prendre une des premières places parmi les sources de nos connaissances néo-helléniques. C'est ce qu'a fort bien compris Coray et c'est ce qu'ont senti, depuis, tous ceux qui se sont occupés de l'histoire du grec moderne; ce sont des considérations du même genre qui nous ont personnellement déterminés à nous occuper spécialement des poèmes en question et qui nous amènent aujourd'hui à tenter d'en donner une édition critique.

Les manuscrits utilisés par les précédents éditeurs étaient au nombre de trois. Nous en connaissons aujourd' hui sept, que nous allons caractériser brièvement.

G. Bibliothèque nationale de Paris, grec 396; XIIIe siècle d'après le catalogue, fin du XIIIe ou commencement du XIVe, suivant M. Omont 1). Il contient nos poèmes I, II, IV 2). C'est notre source unique pour I. Pour II, nous n'avons à côté de lui que le manuscrit H, dont nous parlerons tout à l'heure. Dans ces deux cas, la tradition qu'il représente est défectueuse sur bien des points. Pour IV au contraire, les leçons de G sont en général préférables à celles des autres manuscrits; il semble que le copiste ait puisé ici à une meilleure source. G se distingue des autres manuscrits par la brièveté relative des rédactions qu'il nous a transmises.

H. Bibliothèque patriarcale de Jérusalem, Sab. 415 3). Du XIVe siècle, d'après M. Papadopoulos Kérameus, qui en a le premier signalé l'existence et qui en possède une copie. Les photographies de l'orginal que nous avons sous les yeux nous font considérer cette date

¹⁾ Psichari, Essais de gramm. histor. néo-gr., 1, 19.

²⁾ Les versions C et D, E et F, ci-dessus analysées, ne formant que deux poèmes, il s'ensuit naturellement que le nombre des poèmes de notre édition se trouve réduit à quatre: I = A, II = B, III = CD, IV = EF.

³⁾ Papadopoulos Kérameus, Legogolvuntinh Bishiodnun, II, 532-533.

comme la plus reculée qu'on puissse assigner à ce manuscrit. Il contient une partie du poème II et le poème III. Ses leçons sont bonnes à certains passages, et à d'autres exécrables. Le dernier ou l'un des derniers copistes de la tradition qu'il représente s'est acquitté de sa tâche sans se soucier du sens ni du mètre; voir notamment la fin de II et III 23, 25, etc. A II 54 b, la leçon ἀπολεῖ, pour ἀπειλεῖ, repose très probablement sur ἀπωλεῖ, par confusion de ει et de ω, et ceci suppose au moins deux ancêtres de H, l'un ayant ἀπειλεί, bonne leçon, l'autre portant anwhei. Malgré de graves défauts, H reste toutefois pour nous une source précieuse. Son orthographe est ordinairement correcte; il a une prédilection marquée pour les formes anciennes et il lui arrive même de sacrifier le rythme à la grammaire; ainsi, III 244, καταπεφρονημένα au lieu de καταφρονημένα fausse le vers; cependant nous ne croyons pas que cette pureté de langue et d'orthographe soit l'œuvre exclusive du copiste; elle provient plutôt, à notre avis, de ce que ce manuscrit, dans ses bonnes parties, nous rapproche du texte original, et cette opinion se trouve confirmée par la rareté relative de chevilles et de mots de remplissage du genre de re et ye, qui abondent au contraire dans d'autres versions. Nous notons dans H une particularité phonétique digne d'attention: άπεδάρτησαν, pour ἀπεδάρθησαν, II 57 1).

C. Bibliothèque nationale de Paris, Coislin 382. Du XVe siècle d'après le catalogue; au plus tôt de la première moitié du XVe siècle, suivant M. Omont ²). Contient les poèmes III et IV (D et F de Legrand). La tradition qu'il représente est loin d'être négligeable, mais par endroits il est interpolé de la pire façon. Il offre une lacune au début de III, par suite de la disparition ancienne d'un feuillet.

S. Bibliothèque nationale de Paris, supplément grec 1034; copié en 1364 ³). Ce manuscrit est très étroitement apparenté au précédent ¹), dont il comble la lacune initiale. Certaines de ses leçons, en outre de sa date, empêchent de la rattacher directement à C, qui n'en saurait être non plus une simple copie, car il manque à S des vers qui se retrouvent dans C, et C donne par endroits des leçons différentes de S. Ces deux manuscrits proviennent donc d'un archétype commun, qui a souvent été transcrit servilement: ainsi,

¹⁾ Pernot, Études de linguist. néo-hellén., I, 376.

²⁾ Psichari, Essais, I, 19.

³⁾ Fo 164 vo: ἐτληφωνη κατά ἰουκον γ', ἰνδ. β' τοῦ ὡβου ἔτους. Ce manuscrit comprend deux écritures, l'une de 1364, qui est la seule dont nous ayons à nous occuper, l'autre plus récente et sur un papier différent.

⁴⁾ Contenu de C: chronique de Constantin Manassès, ff. 1—138; liste des empereurs et patriarches de Constantinople, ff. 139—142; vers prodromiques, ff. 142—161. Contenu de S: chronique de Constantin Manassès, ff. 1—164; liste des empereurs et patriarches de Constantinople, ff. 165—168; vers prodromiques, ff. 161—191.

une erreur aussi facile à corriger que μῶς pour πῶς (III 400 p) est reproduite par C comme par S. La langue de S offre quelques curieuses particularités: changement de ov en ω, λέγωσιν pour λέγουσιν (III 128, 132), τυγχάνωσιν pour τυγχάνουσιν (III, 195), γεμίζωσιν pour γεμίζουσιν (III 293), cf. dans le manuscrit g σπουδάζωσι pour σπουδάζουσι, συνάγωσιν pour συνάγουσιν; χορνταίνω pour χορταίνω (III 121), ἀνταμοῦ pour ἀντάμα (III 219).

A. Bibliothèque du gymnase grec d'Andrinople, nº 1237. Petit volume de 82 feuillets, couvert d'une reliure brune fatiguée, dont l'existence et le contenu ont été signalés pour la première fois par M. B. E. Stéphanidis, Byz. Zeitschr., XIV, 596 sq. Nous l'avons eu entre les mains, grâce à l'obligeante entremise de M. l'archimandrite Germanos Vasilakis et de Mgr. Cyrille, métropolitain d'Andrinople, auxquels nous exprimons ici nos sentiments de vive gratitude. L'écriture de ce manuscrit est du XVIe siècle, et l'on peut affirmer avec certitude qu'il procède de S. En effet, le supplément grec 1034 porte au feuillet 191 ro et vo une tache ancienne. qui a rendu illisibles certains mots ou parties de mots. Or, exactement aux mêmes endroits du texte et non ailleurs, le manuscrit d'Andrinople offrait originairement des blancs, qui ont été ensuite comblés tant bien que mal par une deuxième main; voir notre apparat critique. Au vers III 319, $\lambda \alpha \lambda \acute{\alpha} \imath \zeta \imath \alpha$ de A est une mauvaise lecture, qui provient de la forme particulière du double y dans λαλάγγια de S; au vers IV 195, τί θαυμαστον de A est dû à ce que l'o de rò est à demi effacé dans S; etc. Il est de toute évidence que A n'est qu'une copie, probablement directe, du manuscrit S. Les divergences, d'ailleurs très minimes, qui séparent A de S, n'ont pour nous aucun intérêt.

g. Bibliothèque nationale de Paris, grec 1310. Du XVe siècle d'après le catalogue; fin XVe, peut-être commencement XVIe, suivant M. Omont ¹). Renferme les poèmes III et IV (= C et F de Legrand). La tradition dont ce manuscrit est le représentant a traité le texte primitif de façon très cavalière. De nombreux vers, des développements importants ont été ajoutés à la rédaction originale. Les passages obscurs pour le scribe ont été modifiés de parti pris; d'autres, qui n'étaient pas conformes à ses goûts, ont été retouchés, presque tous avec une extrème maladresse. La langue elle-même a été rajeunie. Cependant, malgré toutes ces transformations, on s'aperçoit encore que le manuscrit ainsi défiguré avait à plus d'un passage d'excellentes leçons.

V. Bibliothèque du Vatican, grec 375. Du XVe siècle avancé. Ne

¹⁾ Psichari, Essais, I, 19.

nous offre que le texte de III (= C de Legrand). Ce manuscrit est étroitement apparenté à g, qui est plus complet que lui. Ils ne dérivent pas l'un de l'autre, mais remontent à une source commune. Etant donnée l'existence de g, les leçons de V n'ont pour nous qu'un minime intérêt.

Mentionnons enfin dans différents manuscrits l'existence de quelques vers identiques pour le fond à certains vers de notre troisième et de notre quatrième poème; voir l'apparat critique de III et suiv. et les notes aux vers IV 116 a et suivants.

Les manuscrits dont nous nous sommes servis se répartissent par conséquent en quatre groupes: 1° G, 2° H, 3° CSA, 4° gV. Dans le troisième groupe, A n'est qu'une copie de S, et S est proche parent de C. Dans le quatrième, V est presque identique à g. Ces quatre traditions offrent entre elles des divergences considérables: elles ne nous transmettent pas tous les poèmes et, dans les poèmes que certaines d'entre elles ont en commun, elles s'écartent beaucoup les unes des autres. Leurs variantes sont si nombreuses et les modifications voulues apportées au texte par les copistes successifs intrôduisent dans la question un élément si subjectif, que nous n'essayons pas d'établir une classification plus précise. La figure représentant les rapports respectifs de nos différents manuscrits se composerait surtout de lignes pointillées, marquant des intermédiaires perdus; de plus, elle serait en maints endroits d'une complexité désespérante; enfin, elle n'aurait, à notre avis, qu'une utilité problématique.

* *

Examinons maintenant séparément les quatre poèmes qui deviennent le fond de la présente édition.

Pour le premier, nous n'avons qu'un seul manuscrit, G, et si ce manuscrit présentait un texte acceptable, authentique ou non, il ne nous resterait qu'à nous incliner devant lui. C'est ce qu'on a fait jusqu'ici, mais beaucoup trop vite et peut-être surtout par ce que G est le plus ancien de tous nos manuscrits. Aujourd'hui, les données de H, au poème II, viennent jeter des doutes sur l'autorité de la tradition G, et du reste, même sans elles, au seul examen du poème I, on peut s'apercevoir, croyons-nous, que G n'est pas la reproduction exacte de l'original. Si le lecteur veut bien se reporter aux notes que nous avons consacrées à cette pièce, il y verra que le texte renferme des interpolations et des non-sens indiscutables. Nous nous bornerons ici à faire remarquer que le poème I se compose en réalité de deux parties primitivement indépendantes. La première finit au vers 112;

elle est reliée à la seconde par un passage incertain (v. 113—154), et cette seconde partie, qui commence au plus tard v. 155, va jusqu'à la fin du poème. Dans la première partie, il est question du ménage de Prodrome, de la pauvreté qui y règne et des reproches que lui adresse sa femme à ce sujet; la seconde comprend les épisodes du balai, de l'enfant et du mendiant, qui sont eux-mêmes mal reliés entre eux. Plus nous relisons cet écrit, dans l'état où il nous est parvenu, plus nous sommes frappés de son absurdité. C'est uniquement pour ne pas paraître tomber dans l'arbitraire, et non par conviction, que nous avons reproduit telles quelles les données de G, en signalant dans les notes nos doutes et nos principales objections.

Dans le deuxième poème, pas plus que dans le premier, G ne reproduit pas le texte de l'auteur. Ce manuscrit renferme des obscurités, des erreurs, des lacunes et probablement aussi des interpolations. Malheureusement la version H est moins satisfaisante encore. Ce qui frappe surtout en elle, c'est son aspect décousu. Le copiste, qui nous donne pour le poème III une tradition souvent excellente, a dû se trouver ici en présence d'un manuscrit en piteux état et le copier tant bien que mal. Cette version est par endroits sensiblement plus étendue que la version G; comme celle-ci et plus que celle-ci encore, elle contient des vers qui sont à rejeter; cependant nous croyons qu'elle renferme aussi de bons éléments et qu'elle peut servir à compléter et à corriger la première sur plus d'un point. Avec ces deux manuscrits seulement, il nous a semblé impossible d'établir un texte suffisamment approché, la nature énumérative du poème ajoutant encore aux difficultés. Nous avons donc simplement placé les deux versions en regard l'une de l'autre, de manière à faciliter la comparaison et pour bien montrer, par la divergence de ces rédactions, combien ces poèmes prodromiques sont loin de nous être parvenus dans leur état primitif.

Le troisième poème est représenté par une tradition particulièrement riche; nous avons en effet six manuscrits: H, CSA et gV. Aucun d'entre eux, à notre sens, ne mérite une entière créance et la supériorité générale de g, défendue par M. Papadimitriou 1), ne nous semble rien moins que prouvée; cette version peut fournir d'utiles indications, mais elle est loin d'être homogène. Contrairement aux données de tous les manuscrits, nous distinguons ici deux parties, ou mieux deux rédactions, mal soudées l'une à l'autre. La première va jusqu'au vers 250 environ (= 312 de l'éd. de Legrand).

¹⁾ Papadimitriou. Théodore Prodrome, étude d'histoire littéraire, Odessa, 1905, 63-67.

Le plan en est clair et net: après un préambule assez long, l'auteur expose à l'empereur les avanies que lui infligent les higoumènes (1—139); il énumère les mets et les boissons dont ceux-ci ornent leur table (140—200), leur oppose le régime frugal des simples moines (201—216), constate l'impossibilité pour les mécontents de faire la moindre observation (217—235) et supplie le souverain de mettre un terme à cet état de choses (234—250). La seconde, qui va du vers 251 à la fin, roule sur les mêmes questions; le plan en est vague, flottant, les redites et les interpolations y sont particulièrement nombreuses. Si, dans la première partie, plus d'un passage encore est mauvais ou douteux, l'ensemble cependant mérite d'être retenu. Dans la seconde au contraire, c'est l'ensemble qu'il faudrait rejeter, au risque d'éliminer peut-être quelques vers authentiques, perdus sous cet amoncellement.

Parmi les six manuscrits en question, deux nous abandonnent à notre quatrième et dernier poème, mais G en revanche vient se joindre à ceux qui restent, de sorte que nous nous trouvons en présence du triple groupement G, CSA et g. M. Papadimitriou, qui se prononce ici en faveur de la tradition CSA, insiste particulièrement sur la façon dont ces divers manuscrits se comportent par rapport au début du poème. Cette question de prologue, sur laquelle nous reviendrons tout à l'heure, n'a pas pour nous la même importance que pour M. Papadimitriou et, même s'il était démontré que le groupe CSA nous donne le commencement véritable, ce que nous ne croyons pas, nous n'oserions pas encore en conclure que la tradition représentée par lui est la meilleure, pour le poème tout entier. En réalité, ce poème ne nous a pas été transmis avec plus de fidélité que les précédents. Toute question de prologue mise à part, le noyau, qui déjà ne se dégage pas avec une parfaite netteté, en est constitué par les vers 1-144 de notre édition, qui forment la majeure partie de la version E de Legrand. Autour de ce novau sont venus se grouper dans les divers manuscrits, d'abord l'un au moins des deux prologues entre lesquels nous avons à choisir, puis diverses interpolations qui ont plus que doublé l'étendue du texte primitif. A notre avis, le manuscrit G a ici des défauts, mais beaucoup moins qu'ailleurs; CSA s'écartent plus que lui de la bonne tradition; g enfin en est très éloigné.

Sans insister davantage sur ces quelques remarques, qui sont uniquement destinées à servir de résumé, et en renvoyant encore, pour plus de détails, aux observations insérées dans nos Notes, nous croyons pouvoir dire qu'une première conclusion s'impose. Ces textes prodromiques ont été défigurés à plaisir par la plupart de ceux qui ont entrepris de les transcrire. Leur contenu était de nature

à tenter la verve poétique du moindre copiste; la langue vulgaire, dans laquelle ils étaient en majeure partie rédigés, constituait une facilité de plus, et l'on ne s'est pas fait faute d'en user, voire même d'en abuser. On a corrigé plus d'une fois; les interpolations se sont ajoutées aux interpolations; quelques vers aussi maladroits que peu variés, et à ce double titre aisément reconnaissables, ont servi à joindre ces divers rapiécements, et il en est résulté l'ensemble disparate que nous avons aujourd'hui sous les yeux. Il n'y a lieu de s'étonner ni des obscurités, ni des contradictions dont il fourmille.

* *

Cet état de choses une fois constaté, il devient très difficile de discuter utilement sur ces poèmes prodromiques. Les conclusions qu'on en peut tirer dépendent en effet de la manière dont chacun constitue le texte, objet de la discussion. Ainsi, M. Papadimitriou assigne une date assez précise à notre poème IV, en se basant sur les vers 37-39 de Legrand (= 1 jj-1 ll de notre édition, ms. CSA). La coalition dont il est question dans ce passage ayant eu lieu en 1172, d'après les recherches de M. Papadimitriou, et l'auteur en parlant comme d'un fait récent (ώς πρὸ μικροῦ πεπόνθασι), il s'ensuivrait que cet écrit remonte à l'année 1173 environ 1). Selon nous au contraire, ces vers sont entachés de suspicion, comme faisant partie d'un passage que diverses raisons nous ont amenés à rejeter; une interpolation nous paraît infiniment probable (le vers qui suit immédiatement, άλλὰ πρὸς τὸ προκείμενον καὶ πάλιν ἐπανέλθω, trahit déjà le rapiécement) et l'ancienneté des éléments qui forment cette interpolation ne nous fournit aucune indication sur la date à laquelle fut composé notre poème. Il y a plus encore. Même si l'on part d'un texte identique, les déductions peuvent être sensiblement différentes, suivant qu'on prend ces productions au pied de la lettre ou qu'on les considère, avec M. Papadopoulos Kérameus par exemple, comme de simples jeux d'esprit destinés à l'amusement d'un souverain. Nous n'entreprendrons donc pas de discuter en détail l'argumentation de nos devanciers; nous nous contenterons d'examiner, à notre propre point de vue, les questions d'attribution que soulèvent ces quatre poèmes.

Si l'on envisage séparément les poèmes III et IV, rien de précis ne permet de les ranger parmi les œuvres du célèbre rhéteur Théodore Prodrome, car pour IV nous n'attachons qu'une minime importance

¹⁾ Remarquons des maintenant que M. Papadimitriou se sert précisément de ces données historiques pour prouver que notre poème IV ne peut pas être de la main de Théodore Prodrome (Papadimitriou, Théodore Prodrome, Odessa, 1905, 57—58). Verhand, der Kon. Akad. v. Wetensch. (Nieuwe Reeks) Dl. XI Nº. 1.

au titre du manuscrit G, τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν βασιλέα, qui nous reporte à τοῦ Προδρόμου κυροῦ Θεοδώρου πρὸς τὸν βασιλέα τὸν Μαυροῖωάννην. Il y a lieu de penser au contraire qu'ils ont une tout autre origine et il nous suffira de renvoyer ici aux études de MM. Hatzidakis et Papadimitriou. Cependant, tout en admettant la thèse générale de ces deux savants, nous nous séparons d'eux sur deux points au moins. M. Papadimitriou attribue ces poèmes à Hilarion, fils de Théodore Prodrome, mais le raisonnement sur lequel il appuie cette filiation nous semble des plus aventureux et nous doutons que cette opinion rallie beaucoup de partisans ¹). En second lieu, la personnalité d'Hilarion lui-même, en tant qu'auteur des écrits qui nous occupent, nous paraît sujette à caution, comme elle l'a déjà été à M. Papadopoulos Kérameus. Voici sur quoi nous nous basons.

Le nom d'Hilarion se rencontre à trois passages de notre troisième poème: dans le titre, au vers 387 et au vers 431 a.

Τίττε: Στίχοι τοῦ γραμματικοῦ κυρίου Θεοδώρου τοῦ Πτωχοπροδρόμου Η, Πτωχοπροδρόμου βιβλίου δεύτερου κατὰ ἡγουμένων g, Τοῦ Πτωχοπροδρόμου πρὸς τὸν βασιλέα κύριου Μανουὴλ Κομνηνὸν τὸν Πορφυρογέννητον V, Ετεροι στίχοι 'Ιλαρίωνος μοναχοῦ τοῦ Πτωχοπροδρόμου πρὸς τὸ εὐσεβέστατον βασιλέα κύριον μεγαλοπορφυρογέννητον τὸν Κομνηνόν C, Ετεροι στίχοι 'Ιλαρίωνος μοναχοῦ τοῦ Πτωχοπροδρόμου πρὸς τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα κύριον Μανουὴλ Πορφυρογέννητον τὸν Κομνηνόν S, Στίχοι 'Ιλαρίωνος μοναχοῦ τοῦ Πτωχοπροδρόμου πρὸς τὸν βασιλέα Μανουὴλ τὸν Πορφυρογέννητον A. Ainsi la tradition CSA fait seule mention d'Hilarion. Encore cette donnée n'est-elle pas satisfaisante, à cause des mots ετεροι στίχοι; le titre du poème IV qui, dans ces trois manuscrits, précède le poème III, ne disant rien d'Hilarion, il est vraisemblable que ce nom a été surajouté. A, qui copie S, a vu la contradiction et l'a évitée en supprimant le mot ετεροι. Τουt concourt donc ici à nous faire considérer les mots 'Ιλαρίωνος μοναχοῦ comme une addition postérieure.

III 387, ὅξυνον δότε ἀπὸ τοῦ νῦν ποασὶν τὸν Ἱλαριῶνα. (Ἱλαρίων Η, Ἰλαρίωνα VSA, Μητροφάνην g). Comme g n'en est pas à une innovation près et que V, son proche parent, donne Ἱλαρίωνα, on peut rejeter Μητροφάνην et rétablir Ἱλαρίωνα dans l'ancêtre de Vg. Un accusatif Ἰλάριον, basé sur H et correspondant à un nominatif Ἱλάριος, analogue à Σίμος, Χάρος, ἄρχος, γέρος, est possible, mais reste toutefois assez incertain et d'autre part, les leçons Ἱλαρίωνα ou Ἱλαριῶνα soulèvent une petite difficulté, à cause de la synizèse. Mais quelle qu'ait été la leçon primitive, rien dans le contexte ne nous permet d'identifier cet Hilarion et l'auteur du poème. Voici en effet ce contexte: "Si par hasard quelqu'un, plus vaillant que les autres, entre dans la

¹⁾ Cf. l'article de M. Kurtz, Byz. Zeitschr. 1907 (XVI), 289-300.

lice et s'écrie: "Cela va mal ici, mon père!", voici les fourberies dont l'higoumène use envers lui. Au sommelier il prescrit: "Désormais, tu donneras du vin aigre à Hilarion"... (370—387). Et il s'agit si bien d'un moine quelconque que plus loin (v. 400 k) nos manuscrits continuent de la sorte: εὶ δὲ πολλάκις στερεὸς ὁ μοναχὸς τυγχάνει, si le moine en question résiste...

Après le vers 431, ἄρτι δὲ πρόσσχες καὶ εἰς ἐμέ, στενούμενον, πεινῶντα, on trouve τὸν Ἱλαρίωνα τὸν σόν, δοῦλον οἰκτρὸν καὶ πένην. Cette fois il n'y a plus de doute, Hilarion est bien donné comme l'auteur du morceau; mais sous une seule autorité, celle de g; cet épilogue fait défaut dans HV, qui s'arrêtent respectivement à 419 et à 419 p, et le vers est inconnu à la tradition CSA, qui pourtant possède aussi ce passage.

Le manuscrit H donnant le nom d'Hilarion au vers 387, et là seulement, on peut se demander si ce vers n'a pas été mal interprété par certains copistes et si le nom en question n'a pas passé de là dans le titre de CS et au vers $431\,a$ de g. Si l'on rejette cette explication ou toute autre du même genre et qu'on sorte Hilarion du domaine hypothétique où il nous paraît être, pour interpréter dans le sens le plus favorable à la thèse de MM. Hatzidakis et Papadimitriou les faits qui viennent d'être mentionnés, on ne peut guère, croyons-nous, dépasser la limite que voici: un certain Hilarion a pris part aux remaniements du texte primitif; son œuvre se confond avec celle d'autres remanieurs anonymes; on ne saurait le considérer comme le véritable auteur ni du poème IV, ni du poème III.

Passons maintenant aux poèmes I et II. Il semble à première vue qu' aucune hésitation ne soit ici possible, puisque Prodrome se nomme lui-même. Dans le premier poème, le mari outragé a envie de battre sa femme, mais il réfléchit et se dit (v. 158):

Διὰ τὴν ψυχήν σου, Πρόδρομε, καθίζου σιγηρός σου et, au dernier vers de ce même morceau, il avertit l'empereur que, s'il ne lui vient pas en aide, il perdra son fidèle Prodrome:

καὶ χάσης σου τὸν Πρόδρομον, τὸν κάλλιστον εὐχέτην.

Dans le poème II, v. 101 et suiv., l'auteur écrit également: "Ne vous méprenez pas, sire, sur ma ptochoprodromerie) et ne croyez pas que je me nourrisse d'herbes des montagnes; je ne mange pas de sauterelles et les herbes ne sont pas mon affaire":

Μη σὲ πλανῷ, πανσέβαστε, τὸ πτωχοποοδοριᾶτον καὶ προσδοκῷς νὰ τρέφωμαι βοτάνας ὀρειτρόφους ἀκρίδας οὐ σιτεύομαι, οὐδ' ἀγαπῶ βοτάνας.

Les deux premiers passages au moins paraissent des plus probants.

¹⁾ M. Papadimitriou (Viz. Vrem., 1898, 115—116) suppose à tort, selon nous, que le mot πτωχοπφοδφομάτον marque une fonction exercée par l'auteur.

Ils le sont en effet, mais à une condition, c'est que nous ne puissions considérer nos poèmes ni comme des imitations, ni comme des parodies. Ne peuvent-ils être l'un ou l'autre?

Entre nos poèmes I—II et l'œuvre de Prodrome le rhéteur certaines comparaisons sont possibles. Nous avons par exemple rapproché dans nos notes l 11 et un passage de la satire contre Barys. Les derniers vers que nous venons de citer rappellent également ceux d'une poésie qu'a publiée Mai ¹):

μισω γὰο τὰς ἀποίδας,

μισῶ τὸ μέλι τὸ πικρόν.

Il y a aussi une certaine analogie entre la fin de notre poème II, ou mieux encore de notre poème I:

"Αν οὖν μὴ φθάση με τὸ σὸν φιλεύσπλαγχνον, αὐτάναξ, καὶ δώροις καὶ χαρίσμασι τὴν ἄπληστον ἐμπλήσης, τρέμω, πτοοῦμαι, δέδοικα μὴ φονευθῶ πρὸ ὥρας, καὶ χάσης σου τὸν Πρόδρομον, τὸν κάλλιστον εὐχέτην

et la fin de l'épître en vers adressée à Théodore Stypiotes et reproduite par Migne, Patr. gr., t. 133, col. 1370—1373:

Ταῦτα καὶ μόνα πέποιθα, πρός τοῦτον ἀποβλέπω.

"Αν οὖτος δώση μοι φαγεῖν, ἔχω τὸ ζῆν καὶ πάλιν,

αν δὲ μὴ δώση, φθείρομαι, πρὸς ἄδην καταβαίνω...

εἶτα φθαρείσης, ἄνθρωπε, τῆς γλώττης τοῦ Προδρόμου,

έτέραν εὕροι τις ἐν γῆ ταύτη παρισουμένην,

καὶ σχετικῶς κηρύσσοντα τὸν αὐτοκράτορά μου;

D'ailleurs, les analogies de ce genre ne sont pas spéciales à I-II, on les constate aussi pour III-IV. Théodore Prodrome a écrit, en s'adressant à l'empereur Manuel:

σὺ δ' ης, Μανουήλ, χριστομίμητος φύσις χριστωνυμοῦσα παρὰ συλλαβὴν μίαν 2),

c'est-à-dire: votre nature même vous fait marcher sur les traces du Christ, puisqu'il ne manque qu'une syllabe, pour que vous ayez le même nom que lui (Emmanuel).

Notre poème III, aux vers 289n-289q, dit de même, en renchérissant:

3Ω τῆς χριστομιμήτου σου πολλῆς φιλανθρωπίας·
ὅντως τυγχάνεις, Μανουήλ, θεὸς ἐπίγειός τε,

'Εμμανουήλ παμβασιλεῦ παρὰ σαρανταπέντε,
καὶ γὰρ ἡ κλῆσις ἄνωθεν ἐδόθη φερωνύμως.

M. Papadimitriou a publié, d'après le Vaticanus 305, une épître

¹⁾ Nova Patrum Bibl. VI, 407.

²⁾ Miller, Hist. grecs (Hist. des Croisades) II, 221, Neumann, Griech. Geschichtschr., 61, Hatzidakis, Vie. Vrem., 1897, 113.

en hexamètres adressée par Théodore Prodome à Anne Ducas 1). L'auteur y déclare que son père lui a conseillé de cultiver les lettres, puisque sa faiblesse lui interdit la carrière des armes. On y lit:

Τέκνον ἐμόν, βιβλίοισιν ὅλην ἐπίθου μελεδῶνα καὶ σοφίην ἀγάπαζε καὶ ἄμφι λόγοις μέγα μόχθει, οῦ σὲ καλὸν τελέσουσι καὶ ὅλβιον ἐν μερόπεσσι καὶ μέγαν ἐν κτεάνεσσι καὶ οἶς ἐτάροισιν ὄνειαρ. Ταῦθ' ὁ πατὴρ ἐπέτελλεν, ἐγὰ δὲ κλύων ἐγεγήθειν, ἐλπόμενος κατὰ θυμὸν ἃ μὴ τελέεσθαι ἔμελλεν. ἔκτοτε γὰρ πονέεσκον ὅσον σθένος ἤματα πάντα ²).

Or, c'est précisément sur le même thème que roule notre quatrième poème:

Παιδίν μου, μάθε γράμματα, καὶ ὡσὰν ἐσέναν ἔχει βλέπεις τὸν δεῖνα, τέκνον μου, πεζὸς περιεπάτει, καὶ τώρα διπλοεντέληνος καὶ παχυμουλαρᾶτος... καὶ ἔμαθον τὰ γραμματικὰ μετὰ πολλοῦ τοῦ κόπου.

Dans les deux cas, les fils ont suivi les conseils de leur père, et mal leur en a pris. Ils n'ont pas de quoi vivre et ils envient le sort des simples ouvriers. Théodore Prodrome s'écrie (v. 68 sqq.):

ώς ὄφελον γάρ, ἄνασσα, βαναυσίδος ἔμμεν ἀγωγῆς, ώς κεν ἄλις βιότοιο πορίσματα ἔνθεν ἀγείρω· ώς ὄφελον σκυτέεσσιν ἀνὰ ξυνὰ νάκεα τέμνειν, ώς κεν ἐοῖσι πόδεσσιν ὑπ' ἄρβυλα καλὰ τιταίνω· ώς ὄφελον ποίμνης μέγα πίονος ἔμμεναι ἄρχων, ἢ πλατὰ βουκόλιον καταμελγέμεν, ἢ γὰρ ἄν οῦτως ἔν τε μέθυσα γάλακτι, καλὸν δὲ κρέας ἐσιτήθην, etc.

Et notre poème IV dit à son tour, en un style différent et d'une manière beaucoup plus diffuse:

"Εδαφε τότ' αν μ' εποικαν τεχνίτην χουσοφφάπτην (v. 15 sqq.)
"Αν εμαθον την φαπτικην εντέχνως επιστήμην (v. 90 sqq.)
"Αν ήμην όξυγαλατας, το όξύγαλον να επώλουν (v. 109 sqq.)
Καταβλαττας αν εμαθον και σηκωτης αν ήμουν (v. 114 sqq.), etc.

On pourrait multiplier ces rapprochements. L'imitation est évidente et il nous semble difficile de séparer à ce point de vue le groupe I—II du groupe III—IV. Si les comparaisons se présentent en plus grand nombre dans IV, c'est uniquement parce que le sujet traité est un des thèmes favoris de Prodrome. Voici le refrain de ces plaintes éternelles: ἔροετ ἐμοῦ βιότοιο ἀπόπροθεν, ἔροετε βίβλοι ³), ou bien, en vers politiques: ἀνάθεμαν τὰ γράμματα, Χριστέ, καὶ ὁποῦ τὰ θέλει ¹).

¹⁾ Cette pièce a été publiée par M. Papadimitriou aux pages 89-92 de son livre sur Prodrome.

⁷⁾ Papadimitriou, Théodore Prodrome, 89-92, vers 41 et suivants.

³⁾ Migne, Patrol. gr., t. 133, col. 1419-1422.

⁴⁾ Voir notre poème IV, vers 19.

Si l'on admet, avec M. Hatzidakis par exemple, qu'il y a eu imitation, et imitation maladroite, dans III-IV, il nous paraît impossible de ne pas adopter la même explication pour I-JI. Entre les parties anciennes de ces deux groupes nous ne voyons, pour notre part, aucune différence de style. Dans les deux cas, la même objection se présente: Comment Prodrome, qui ne manque pas de finesse, a-t-il pu faire preuve d'un tel manque de goût? Pourquoi aurait-il préféré ces bouffonneries aux dialogues humoristiques dans le genre de Lucien, genre où il excellait? Enfin, les poèmes I-II, dont la tradition n'est pas meilleure que celle de III-IV, renferment, tout aussi bien que ces derniers, des contradictions manifestes entre ce que nous apprend notre auteur de lui-même et ce que nous savons par ailleurs de la personnalité de Théodore Prodrome. L'homme que sa femme méprise et auquel elle reproche longuement sa basse extraction ne saurait être celui qui, à ses propres dires, était d'une naissance relevée et dont l'éducation avait éte confiée aux meilleurs maîtres 1).

Théodore Prodrome a-t-il jamais écrit en grec vulgaire? Y a-t-il, dans ces quatre poèmes, un léger fond, quelques passages émanant directement de lui? Nous ne saurions le nier expressément, mais cependant nous ne le croyons pas. A notre avis, ces poésies ne sont qu'un vague écho. Prodrome a brillé au premier rang parmi les courtisans quémandeurs, les poètes soi-disant faméliques de la cour de Byzance; ce genre a plu à certains esprits, et ils l'ont cultivé. Ce qui, chez Prodrome, était l'expression de besoins réels est devenu chez ses imitateurs un simple thème, sur lequel ils ont peu à peu renchéri, sans souci de la vraisemblance. Le Prodrome qui nous est parvenu de la sorte est un Prodrome travesti. Tout ainsi nous devient plus clair: l'emploi de la langue vulgaire, les remaniements incessants, les vers empruntés à l'œuvre de Théodore Prodrome, les fautes de goût, les nombreuses exagérations, les contradictions et le nom même de Ptochoprodrome, par lequel on a désigné cette caricature du Prodrome officiel 2).

¹⁾ Migne, Patrol. gr., t. 133, col. 1048-1049, 1297-1298.

²) Une opinion analogue, relativement aux poèmes en langue savante de Théodore Prodrome, a été exprimée par M. Bruno Keil: "Es gibt genug Anzeichen datür dass Prodromos' Name generell für alle Verse à la Prodromos geworden war, und somit auch nicht ihm eigenes Gut unter seinem Namen läuft" (Wiener Studien II, 1889, 105–106).

On trouve quelquefois le nom de Ptochoprodrome dans le titre de différentes pièces en langue savante attribuées à Théodore Prodrome, mais, comme le fait justement observer M. Papadimitriou (op. cit., 71 et suiv.), c'est seulement dans des manuscrits récents que s'est produite cette substitution et il y a tout lieu de croire qu'elle est due à l'existence des poèmes en grec vulgaire.

Ce nom même de Πτωχοπρόδρομος fait songer à celui de Πτωχολέων, qui sans doute

Il est impossible, croyons-nous, d'assigner une date précise à ces compositions anonymes. Cependant il est probable que les premières d'entre elles, celles qui ont servi de modèles aux autres, furent écrites, sinon du vivant de Théodore Prodrome, du moins peu de temps après sa mort, alors que sa réputation de poète courtisan était encore très répandue. Vraisemblablement le poème contre les higoumènes est postérieur au reste; c'est comme un développement ultérieur du genre. L'état linguistique du texte que nous avons essayé d'établir ne s'oppose pas, semble-t-il, à une telle évaluation, qui nous reporterait par conséquent, pour les plus anciens morceaux, à la seconde moitié du XIIe siècle; mais il n'est pas inutile de faire observer que notre chronologie linguistique repose, pour cette époque, sur des données bien peu précises èncore: les poèmes prodromiques en constituaient précisément le principal élément.

* *

Notre tâche d'éditeurs, déjà singulièrement ardue, fût devenue irréalisable, si nous n'avions cru discerner par endroits, au milieu des additions, des interpolations et des fautes de copie, les vestiges d'un texte, nous ne dirons pas excellent, mais relativement bon. A certains passages, nous nous sommes trouvés en présence d'idées bien coordonnées et clairement exprimées, qui ont été l'un de nos critériums pour juger de l'ensemble. Ce premier fait une fois constaté, nous pouvions nous placer à deux points de vue: envisager le contenu même du texte et rejeter de prime abord les répétitions trop marquées, les développements saugrenus, les passages peu satisfaisants, amenés par des transitions maladroites ou linguistiquement suspects; ou bien encore nous en tenir aux données des manuscrits, en écartant les unes et en corrigeant les autres, d'après les procédés habituels des éditions critiques. Les écrits prodromiques sont susceptibles de prendre deux aspects bien différents, suivant qu'on donne la préférence à l'une ou à l'autre méthode. Convaincus qu'aucun de nos manuscrits ne nous a transmis un texte authentique et que leur unanimité même n'est pas toujours un argument sans réplique, mais désireux aussi de ne pas introduire dans la constitution de ce texte un élément trop subjectif, nous avons pris un moyen terme. Il nous est arrivé de rejeter dans l'apparat critique certains passages donnés par tous les manuscrits et que nous considérons néanmoins comme manifestement surajoutés; en revanche,

contient une allusion à Léon le Sage, l'empereur bien connu. Cf. Les Oracles de Léon le Sage etc. publiés par E. Legrand, Paris, 1875, II, 37, et la remarque faite par Gidel dans son Histoire de Ptocholéon (Nouvelles Études etc. Paris, 1878, 394).

nous en avons reçu d'autres dont la tradition est moins solidement établie et dont cependant il est plus difficile de prouver l'inauthenticité; en pareil cas, nous avons donné notre opinion dans les Notes. Des nécessités typographiques nous ont aussi fait mettre à la suite de notre texte diverses interpolations, trop longues pour être inséréés au bas des pages. Le lecteur ne s'y méprendra pas. Il est d'ailleurs dans la nature d'une édition comme celle-ci de prêter aisément aux critiques; nous accueillerons avec sérénité celles qu'on ne manquera sans doute pas de lui adresser. Si nous devions exprimer un regret à cette place, ce serait celui d'avoir été trop modérés et de n'avoir pas supprimé encore une bonne partie de ce que nous avons laissé subsister.

Le côté linguistique de ces poèmes a été de notre part l'objet d'une attention particulière. On est maintenant d'accord pour n'accepter que sous réserves les renseignements qui, dans cet ordre d'idées, nous sont fournis par g^{-1}); en effet, ce manuscrit nous donne à la fois un remaniement et un rajeunissement du texte original, rajeunissement qui ne paraît pas antérieur au XIVe siècle et qui date peutêtre du XVe. Mais il nous semble que nous devons aller plus loin encore. Il convient tout d'abord de renoncer à placer ces écrits sous le vocable de Théodore Prodrome, pour les mettre sous celui de Ptochoprodrome. Il faut ensuite ne pas nous laisser abuser par cette nouvelle appellation. Elle ne nous invite nullement à rapporter au XIIe siècle tout ce qu'elle couvre. Il se peut que, dans cet ensemble disparate, certains éléments datent de là, mais nous sommes dans l'impossibilité de les isoler avec certitude et les seules précisions chronologiques que nous puissions avoir nous sont données par l'âge de nos manuscrits.

Même restreint à ces proportions, le sujet offre encore un assez grand intérêt. Aussi n'avons nous pas hésité à publier ici-même un index très étendu, basé non pas uniquement sur notre édition, mais sur les leçons des divers manuscrits. Fait autrefois d'après l'édition de Legrand, avec l'active collaboration de Melle Marthe Pernot, ce long travail a dû, avant de prendre place ici, être l'objet d'une refonte qui a sensiblement augmenté les chances d'erreurs; nous espérons toutefois que ces erreurs seront en petit nombre. L'index en question renferme aussi certaines observations lexicologiques; nous y avons laissé sans commentaire les mots déjà expliqués par les lexiques courants et nous y avons fait suivre d'un point d'interrogation les assez nombreux termes que nous ne comprenons pas.

Leiden-Paris, Février 1909.

¹⁾ Psichari, Essais, I, 66 et suiv., 103 et suiv.; Pernot, Verbe être (Mém. Soc. Ling. IX), 182-183; Hatzidakis, Viz. Vrem. IV, 117 et suiv.

TABLEAU DE CONCORDANCE.

ENTRE L'ÉDITION DE LEGRAND ET LA PRÉSENTE.

```
N.B. - Les numéros en caractères gras sont ceux de notre édition. Pour les
poèmes A et B = I et II les deux numérotations sont identiques.
 Poèmes C et D. — D I = 1a, D 2 = 1b, D 3 = 1c, D 4 = 1d, D 5 = 1e,
D 6 = 1f. (Les numéros C 1 à C 21 sont identiques). 22 = 21a, 23 = 22,
24 = 23, 25 = 24, 26 = 25, 27 = 26, 28 = 27, 29 = 29, 30 = 30, 31 = 31,
32=32, 33=33, 34=34, 35=35, 36=36, 37=37, 38=37a, 39=38,
40 = 39, 41 = 40, 42 = 42, 43 = 41, 44 = 43, 45 = 44, 46 = 45, 47 = 45a,
48 = 47, C 49 = 45b, D 49 = 47, 50 = 48, 51 = 49, 52 = 50, 52a = 51,
53 = 52, 54 = 53, 55 = 54, 56 = 55, 57 = 56, 58 = 57, 59 = 59, 60 = 60,
61 = 62, 61a et b = 63, 62 = 63, 63 = 64, 64 = 65, 65 = 66, 66 = 67,
67 = 68, 68 = 69, C 69 = 70, D 69 = 68, 70 = 70a, 71 = 70b, 72 = 71,
73=72, 74=73, 75=74, 76=74a, 77=74b, 78=74c, 79=74d,
80 = 75, 81 = 76, 82 = 77, 83 = 78, 84 = 79, 85 = 80, 86 = 81, 87 = 82,
88 = 83, 89 = 84, 89a = 84a, 90 = 85, 90a = 86, 91 = 87, 92 = 88,
93 = 89, 94 = 90, 95 = 91, 96 = 92, 97 = 93, 98 = 94, 99 = 95.
  100 = 96, 101 = 97, 102 = 99, 103 = 98, 104 = 100, 105 = 101,
106 = 102, 107 = 103, 108 = 104, 109 = 105, 110 = 106, 111 = 107,
112 = 108, 113 = 108a, 114 = 109, 115 = 110, 116 = 111, 117 = 112,
117a = 113, 118 = 114, 119 = 115, 120 = 116, 121 = 116a, 122 = 117,
123 = 118, 124 = 119, 125 = 120, 125 = 121, 127 = 122, 128 = 123,
129 = 124, 130 = 125, 131 = 126, 132 = 127, 133 = 128, 134 = 129,
135 = 130, 136 = 131, 137 = 132, 138 = 132a, 139 = 132b, 140 = 132c,
141 = 132d, 142 = 132e, 143 = 132f, 144 = 132g, 145 = 132h, 146 = 132i,
147 = 133, 148 = 134, 149 = 135, 150 = 136, 151 = 137, 152 = 138,
153 = 138a, 154 = 138b, 155 = 138c, 156 = 138d, 157 = 139, 158 = 140,
159 = 141, 160 = 142, 161 = 143, 162 = 144, 162a = 145, 162b = 146,
163 = 147, 164 = 148, 165 = 149, 166 = 150, 167 = 151, 168 = 152,
169 = 153, 170 = 154, 171 = 155, 172 = 156, 173 = 157, 174 = 158,
175 = 159, 176 = 160, 177 = 161, 178 = 162, 179 = 163, 180 = 164,
181 = 165, 182 = 165a, 183 = 166, 184 = 167, 185 = 168, 186 = 169,
187 = 170, 188 = 171, 189 = 172, 190 = 173, 190a = 173a, 191 = 174,
```

192 = 175, 193 = 176, 194 = 177, 195 = 178, 195a = 178a, 196 = 179196a = 179a, 197 = 180, 198 = 181, 199 = 182. 200 = 183, 201 = 184, 201a = 184a, 202 = 185, 203 = 186, 204 = 187, 205 = 188, 206 = 189, 207 = 190, 208 = 191, 209 = 192, 210 = 192a, 211 = 193, 212 = 194, 213 = 195, 214 = 196, 215 = 197, 216 = 198, 217 = 199, 218 = 200, 218a = 200a, 219 = 201, 220 = 202, 221 = 203, 222 = 204, 223 = 205, 224 = 206, 225 = 207, 226 = 208, 227 = 209, 228 = 210, 229 = 211, 230 = 212, 231 = 213, 232 = 214, 233 = 215, 234 = 216, 235 = 216a, 236 = 216b, 237 = 216c, 238 = 216d, 239 = 216e, 240 = 216f, 241 = 216g, 242 = 216h, 243 = 216i, 244 = 216j, 245 = 216k, 246 = 216l, 247 = 216m, 248 = 216n, 249 = 216o, 250 = 216p, 251 = 216q, 252 = 216r, 253 = 216s, 254 = 216t, 255 = 216u, 256 = 216v, 257 = 216w, 258 = 216x, 259 = 216y, 260 = 216z, 261 = 216aa, 262 = 216bb, 263 = 216cc, 264 = 216dd, 265 = 216ee, 266 = 216ff, 267 = 216gg, 268 = 216hh, 269 = 216ii, 270 = 216jj, 271 = 216kk, 272 = 216ll, 273 = 216mm, 274 = 216nn, 275 = 21600, 276 = 216pp, 277 = 217, 278 = 218, 279 = 219, 280 = 220, 281 = 221, 282 = 222, 282a = 223, 283 = 224, 283a = 224a, 283b = 224b, 284 = 223, 285 = 225, 286 = 225a, 287 = 226, 288 = 227, 289 = 228, 290 = 229, 291 = 230, 292 = 231, 293 = 232, 294 = 233, 295 = 234, 296 = 235, 297 = 236, 298 = 237, 299 = 238.300 = 239, 301 = 240, 302 = 241, 303 = 242, 304 = 243, 305 = 244, 306 = 245, 307 = 246, 308 = 247, 309 = 248, 310 = 249, 311 = 250, 312 = 251, 313 = 252, 314 = 253, 315 = 254, 315a = 254a, 315b = 254b, 316 = 255, 317 = 256, 318 = 257, 319 = 257a, 320 = 258, 321 = 259, 321a = 259a, 322 = 260, 323 = 261, 324 = 262, 325 = 263, 325a = 263a, 325b = 263b, 326 = 264, 327 = 265, 328 = 266, 329 = 267, 330 = 268, 331 = 269, 331a = 269a, 332 = 270, 332a = 270a, 333 = 271, 334 = 272, 334a = 272a, 334b = 272b, 335 = 272c, 336 = 272d, 337 = 272e, 338 = 272f, 339 = 272g, 340 = 273, 341 = 274, 342 = 275, 342a = 275a, 343 = 276, 344 = 277, 345 = 278, 346 = 279, 347 = 280, 348 = 281, 349 = 282, 350 = 283, 350a = 283a, 350b = 283b, 351 = 283c, 352 = 283d, 353 = 283e, 354 = 284, 355 = 285, 356 = 286, 357 = 287, 357a = 287a, 357b = 287b, 358 = 288, 358a = 388a, 359 = 389, 360 = 389a, 361 = 389b, 362 = 289c, 362a = 289d, 363 = 289e, 364 = 289f, 365 = 289g, 366 = 289h, 367 = 289i, 368 = 289i, 369 = 289k, 370 = 289l, 371 = 289m, 372 = 289n, 373 = 289o, 374 = 289p, 375 = 289q, 376 = 289r, 377 = 290, 378 = 291, 378a = 291a, 379 = 292, 380 = 293, 381 = 295, 382 = 294, 383 = 295a, 384 = 295c, 385 = 295d, 386 = 295e, 387 = 295f, 388 = 296, 289 = 297, 390 = 298, 391 = 299, 392 = 300, 393 = 301, 394 = 301a, 395 = 301b, 396 = 301c, 397 = 301d, 397a = 301f, 398 = 301g, 399 = 301h. 400 = 302, 401 = 303, 402 = 304, 403 = 305, 404 = 306, 405 = 307, 406 = 308, 407 = 309, 408 = 310, 408a = 310a, 408b = 310b, 409 = 311, 410 = 312, 411 = 313, 412 = 314, 413 = 315, 414 = 316, 415 = 317, 416 = 318, 417 = 319, 418 = 320, 419 = 321, 420 = 322, 421 = 323, 422 = 324, 423 = 325, 424 = 325a, 425 = 325b, 426 = 325c, 427 = 325d, C 428 = 325e, D 428 = 325n, C 429 = 325f, D 429 = 325f, C 430 = 325h,

D 430 = 325k, C 431 = 325i, D 431 = 325l, 431a = 325m, C 432 = 325j, D 432 = 325e, C 433 = 325k, D 433 = 325f, 433a = 325g, C 434 = 325l, D 434 = 325h, C 435 = 325n, D 435 = 325i, 436 = 325o, 437 = 325p, 438 = 325q, 439 = 325r, 440 = 325s, 441 = 325t, 442 = 325u, 443 = 325v, 444 = 326, 445 = 327, 446 = 328, 447 = 329, 448 = 330, 449 = 331, 450 = 332, 451 = 332a, 452 = 332b, 453 = 332c, 454 = 333, 455 = 334, 455a = 334a, 455b = 334b, C 456 = 337, D 456 = 335, C 457 = 338, D 457 = 336, C 458 = 335, D 458 = 337, C 459 = 336, D 459 = 338, 460 = 339, 461 = 340, 461a = 340a, 461b = 340b, 462 = 340c, 463 = 340d, C 464 = 343, D 464 = 341, C 465 = 344, D 465 = 342, C 466 = 341, D 466 = 343, C 467 = 342, D 467 = 344, 467a = 344a, 467b = 344b, 467c = 344c, 467d = 344d, 468 = 345, 469 = 346, 470 = 347, 471 = 348, 472 = 349, 473 = 350, 474 = 351, 475 = 352, 476 = 353, 477 = 354, 478 = 355, 479 = 356, 480 = 357, 481 = 358, C 482 = 359, D 482 = 360, C 483 = 360, D 483 = 359, 483a = 360a, 484 = 362, 485 = 363, 486 = 361, 487 = 364, 488 = 365, 489 = 366, 490 = 367, 491 = 368, 492 = 369, 493 = 370, 494 = 371, 495 = 372, 496 = 373, 497 = 374, 498 = 375, 499 = 376.

500 = 377, 501 = 378, 502 = 379, 503 = 380, 504 = 381, 505 = 382, 505a = 382a, 506 = 382b, 507 = 383, 508 = 384, 508a = 384a, 509 = 385, 510 = 386, 511 = 387, 512 = 388, 513 = 389, 514 = 390, 515 = 391, 516 = 392, 517 = 393, 518 = 394, 519 = 395, 520 = 395a, 521 = 396, 522 = 397, 523 = 398, 524 = 399, 525 = 400, 526 = 400a, 527 = 400b, 528 = 400c, 529 = 400d, 530 = 400e, 531 = 400f, 533 = 400g, 533 = 400h, 534 = 400i, 535 = 400j, 536 = 400k, 537 = 400l, 538 = 400m, 539 = 400n, 540 = 400o, 541 = 400p, 542 = 400q, 543 = 400r, 544 = 400s, 545 = 400t, 545a = 400u, 546 = 400v, 546a = 400y, 547 = 400z, 547a = 400aa548 = 400bb, 549 = 400cc, 550 = 400dd, 551 = 400ee, 552 = 400ff, 553 = 400gg, 554 = 400hh, 555 = 400ii, 556 = 400jj, 557 = 400kh, 558 = 400ll, 559 = 400mm, 560 = 400nn, 561 = 400oo, 562 = 400pp, 563 = 400qq, 564 = 401, 565 = 402, 566 = 403, 567 = 403a, 568 = 404, 569 = 404a, 570 = 404b, 571 = 404c, 572 = 404d, 572a = 404e, 573 = 404f, 574 = 404g, 575 = 404h, 576 = 404i, 577 = 404j, 578 = 404k, 578a = 404l, 579 = 404m, 580 = 405a, 581 = 406a, 581a = 406b, 582 = 407, 583 = 408, 584 = 408a, 584a = 408b, 585 = 409, 586 = 410, 587 = 411, 587a = 411a, 587b = 411b, 588 = 412a, 589 = 412b, 590 = 412c, 591 = 412d, 592 = 412e, 592a = 412f, 593 = 412g, 594 = 412h, 595 = 412i, 595a = 412k, 595b = 412l, 596 = 414, 597 = 415, 598 = 416, 599 = 417.

600 = 418, 601 = 419, 602 = 419a, 602a = 419b, 603 = 419c, 603a = 419d, 603b = 419e, 604 = 419h, 604a = 419i, 605 = 419j, 605a = 419k, 606 = 419l. 607 = 419m, 608 = 419n, 609 = 419o, 610 = 419p, 611 = 419q, 612 = 419r, 612a = 419s, 613 = 419t, 613a = 419u, 614 = 419v, 614a = 419w, 615 = 419x, 616 = 419y, 617 = 419x, 617a = 419x, 618 = 419b, 619 = 419cc, 620 = 420, 621 = 421, 622 = 422, 623 = 423, 624 = 424, 625 = 425, 626 = 426, 627 = 427, 628 = 428, 629 = 429, 630 = 430, 631 = 431, 632 = 431a, 638 = 437, 639 = 438, 640 = 439, 641 = 440,

642 = 441, 643 = 441a, 644 = 442, 645 = 443, 646 = 444, 647 = 445, 648 = 446, 649 = 447, 650 = 447a, 651 = 447b, 652 = 447c, 653 = 447d, 654 = 447e, 655 = 447f.

Poème E – Les numéros 1 à 56 sont identiques. 57 = 58, 58 = 59, 59 = 60, 60 = 61, 61 = 62, 62 = 63, 63 = 64, 64 = 65, 65 = 66, 66 = 67, 67 = 68, 68 = 69, 69 = 70, 70 = 71, 71 = 72, 72 = 73, 73 = 74, 74 = 75, 75 = 76, 76 = 77, 77 = 78, 78 = 79, 79 = 80, 80 = 81, 81 = 82, 82 = 83, 83 = 84, 84 = 85, 85 = 86, 86 = 87, 87 = 88, 88 = 89, 89 = 89a, 90 = 89b, 91 = 90, 92 = 91, 93 = 92, 94 = 93, 95 = 94, 96 = 95, 97 = 96, 98 = 97, 99 = 98

100 = 99, 101 = 100, 102 = 101, 103 = 102, 104 = 102a, 105 = 103, 106 = 104, 107 = 105, 106 = 106, 109 = 107, 110 = 108, 111 = 109, 112 = 110, 113 = 111, 114 = 112, 115 = 113, 116 = 114, 117 = 115, 118 = 116, 119 = 117, 120 = 118, 121 = 119, 122 = 120, 123 = 121, 124 = 122, 125 = 123, 126 = 124, 127 = 125, 128 = 126, 129 = 127, 130 = 127a, 131 = 128, 132 = 129, 133 = 130, 134 = 131, 135 = 132, 136 = 133, 137 = 134, 138 = 135, 139 = 136, 140 = 137, 141 = 138, 142 = 140, 143 = 141, 144 = 141a, 145 = 142, 146 = 142a, 147 = 143, 148 = 144, 149 = 145, 150 = 146, 151 = 147, 152 = 148, 153 = 149, 154 = 150, 155 = 151, 156 = 152, 157 = 153, 158 = 154, 159 = 155, 160 = 156, 161 = 157, 162 = 158, 163 = 158a, 164 = 159, 165 = 160, 166 = 161, 167 = 162.

Poème F. -1 = 1a, 2 = 1b, 3 = 1c, 4 = 1d, 5 = 1e, $5a = 1f^*$, $5b = 1g^*$, $5c = 1h^*$, 6 = 1f, 7 = 1g, 8 = 1h, 9 = 1i, 10 = 1j, 11 = 1k, 12 = 1l, 13 = 1m, 14 = 1n, 15 = 1o, 16 = 1p, 17 = 1q, 18 = 1r, 19 = 1s, 20 = 1t, 21 = 1u, 22 = 1v, 23 = 1w, 24 = 1x, 25 = 1y, 26 = 1z, 27 = 1aa, 28 = 1bb, 29 = 1cc, 30 = 1dd, 31 = 1ee, 32 = 1ff, 33 = 1gg, 34 = 1hh, 35 = 1ii, 36 = 1jj, 37 = 1hh, 38 = 1ll, 39 = 1mm, 40 = 1nn, 41 = 1oo, 42 = 1pp, 43 = 1qq, 44 = 1rr, 45 = 1ss, 46 = 1tt, 47 = 1uu, 48 = 1vv, 49 = 1ww, 50 = 1.xx, 51 = 1yy, 52 = 1zz, 53 = 1aaa, 54 = 1bbb, 55 = 1ccc, 56 = 1, 57 = 2, 58 = 3, 59 = 4, 60 = 4, 61 = 5, 62 = 6, 63 = 9, 64 = 10, 65 = 11, 66 = 12, 67 = 12a, 68 = 12b, 69 = 12c, 70 = 12d, 71 = 7, 72 = 8, 73 = 13, 74 = 14, 75 = 14a, 76 = 14b, 77 = 14c, 78 = 14d, 79 = 14e, 80 = 14f, 81 = 15, 82 = 16, 83 = 17, 84 = 17a, 85 = 18, 86 = 19, 87 = 20, 88 = 21, 89 = 22, 90 = 23, 91 = 24, 92 = 25, 93 = 25a, 94 = 26, 95 = 27, 96 = 28, 97 = 29, 98 = 30, 99 = 31.

100 = 32, 101 = 32a, 102 = 32b, 103 = 33, 104 = 34, 105 = 35, 106 = 36, 107 = 37, 108 = 38, 109 = 39, 110 = 40, 111 = 41, 112 = 42, 113 = 44, 114 = 43, 115 = 47, 116 = 48, 117 = 49, 118 = 49a, 119 = 50, 120 = 51, 121 = 52, 122 = 53, 123 = 54, 124 = 55, 125 = 56, 126 = 57, 127 = 58, 127a = 60, 128 = 59, 129 = 61, 130 = 62, 131 = 62a, 132 = 63, 133 = 64, 134 = 64a, 135 = 65, 136 = 66, 137 = 67, 138 = 69, 138a = 70, 139 = 71, 140 = 72, 141 = 73, 142 = 73a, 143 = 73b, 144 = 74, 145 = 75, 146 = 76, 147 = 77, 148 = 78, 149 = 79, 150 = 80, 151 = 81, 152 = 82, 153 = 83, 154 = 84, 155 = 85, 156 = 86, 157 = 87, 158 = 88, 159 = 89, 160 = 89a, 161 = 89b, 162 = 89c, 163 = 89d, 164 = 89e, 165 = 89f, 166 = 90, 167 = 91, 168 = 92, 169 = 93, 170 = 94, 171 = 95, 172 = 96, 173 = 96a, 174 = 97,

```
175 = 98, 176 = 99, 177 = 100, 178 = 101, 179 = 102, 180 = 102a,
 181 = 103, 182 = 104, 183 = 105, 184 = 107, 185 = 107a, 186 = 108,
 187 = 109, 188 = 110, 189 = 111, 190 = 112, 191 = 113, 192 = 114,
 193 = 115, 194 = 116, 194a = 116a, 194b = 116b, 194c = 116c, 194d = 116d,
 194e = 116e, 195 = 117, 196 = 118, 197 = 119, 198 = 120, 199 = 121.
   200 = 122, 201 = 123, 202 = 124, 203 = 125, 204 = 126, 205 = 127,
 206 = 127a, 207 = 128, 208 = 129a, 209 = 129b, 210 = 129c, 211 = 129d,
 212 = 129c, 213 = 129f, 214 = 129g, 215 = 129h, 216 = 129i, 217 = 129i.
 218 = 129k, 219 = 129l, 220 = 129m, 221 = 129n, 222 = 129o, 223 = 129p,
224 = 129q, 225 = 129r, 226 = 130, 227 = 130a, 228 = 130b, 229 = 131,
230 = 132, 231 = 133, 232 = 134, 233 = 134a, 234 = 135, 235 = 136.
236 = 137, 237 = 138, 238 = 139, 239 = 140, 240 = 140a, 241 = 140b,
242 = 140c, 243 = 140d, 244 = 140e, 245 = 140f, 246 = 140g, 247 = 141,
248 = 142, 249 = 142a, 250 = 143, 251 = 144, 252 = 145, 253 = 146,
254 = 147
            255 = 148
                                    257 = 150, 258 = 151, 259 = 152,
                       256 = 149
           261 = 154
260 = 153,
                        262 = 155.
                                    263 = 156,
                                               264 = 157
                                                          265 = 158
266 = 159
            267 = 163,
                        268 = 164
                                   269 == 165,
                                               270 = 166
                                                          271 = 167.
272 = 168.
            273 = 169,
                        274 = 170,
                                  275 = 171
                                               276 = 172
                                                          277 = 173
278 = 174
            279 = 175,
                       280 = 176
                                   281 = 177
                                              282 = 178
                                                          283 = 179,
284 = 180,
            285 = 181
                       286 = 182
                                   287 = 183,
                                               288 = 184
                                                          289 = 185
290 = 186
            291 = 187, 292 = 188,
                                   293 = 189,
                                              294 = 190,
                                                          295 = 191
296 = 192
            297 = 193
                       298 = 194
                                   299 = 195.
  300 = 196, 301 = 197, 302 = 198, 303 = 199, 304 = 200, 305 = 201,
306 = 202
           307 = 203, 308 = 204,
                                   309 = 205, 310 = 206, 311 = 207,
312 = 208
           313 = 209, 314 = 210,
                                  315 = 211, 316 = 212,
                                                         317 = 213
318 = 214,
           319 = 215
                       320 = 216
                                  321 = 217, 322 = 218, 323 = 219,
324 = 220,
           325 = 221,
                       326 = 222,
                                  327 = 223
                                              328 = 224
                                                         329 = 225
330 = 226
           331 = 227
                       332 = 228,
                                  333 = 229,
                                              334 = 230
                                                         335 = 231
336 = 232,
           337 = 233, \quad 338 = 234,
                                  339 = 235, 340 = 236, 341 = 237,
342 = 238,
           343 = 239,
                       344 = 240,
                                   345 = 241, 346 = 242, 347 = 243,
348 = 244.
           349 = 245,
                       350 = 246
                                  351 = 247, 352 = 248, 353 = 249,
354 = 250,
           355 = 251, 356 = 252,
                                  357 = 253, 358 = 254, 359 = 255,
360 = 256,
           361 = 257
                       362 = 258
                                  363 = 259, 364 = 260, 365 = 261,
366 = 262,
           367 = 263,
                      368 = 264
                                  369 = 265, 370 = 266, 371 = 267,
372 == 268,
           373 = 269
                      374 = 270, 375 = 271, 376 = 272, 377 = 273,
378 = 274
          379 = 275, 380 = 276, 381 = 277, 382 = 278, 383 = 279,
384 = 280, 385 = 281, 386 = 282, 387 = 283, 388 = 284, 389 = 284a,
390 = 285
           391 = 286
                       392 = 287, 393 = 288, 394 = 289, 395 = 290,
396 = 291,
           397 = 292.
```

Τοῦ Προδρόμου χυροῦ Θεοδώρου πρὸς τὸν βασιλέα τὸν Μαυροϊωάννην.

Τί σοὶ προσοίσω, δέσποτα, δέσποτα στεφηφόρε, άνταμοιβήν δποίανδε ή χάριν προσενέγκω έξισωμένην ποὸς τὰς σὰς λαμπρὰς εὐεργεσίας, τάς γινομένας είς έμε τοῦ πράτους σου παντοίας; Πρό τινος ήδη πρό καιρού και πρό βραγέος γρόνου, 5 ούκ είχον ούν, ὁ δύστηνος, τὸ τί προσαγαγεῖν σοι κατάλληλον τῷ κράτει σου καὶ τῆ γρηστότητί σου, καὶ τῆ περιφανεία σου καὶ γαριτότητί σου, εί μή τινάς πολιτικούς άμέτρους πάλιι στίγους, συνεσταλμένους, παίζοντας, άλλ' ούκ άναισγυντώντας, 10 παίζουσι γὰο καὶ γέροντες, άλλὰ σωφρονεστέρως. Μη οὖν ἀπογωρίσης τους, μηδ' ἀποπέμψης, μᾶλλον ώς ποδιμέντα δέξου τους ποσώς αν ου μυρίζουν. καὶ φιλευσπλάγχνως ἄκουσον ᾶπερ ὁ τάλας γράφω. 15 Καν φαίνωμαι γάρ, δέσποτα, γελών δμοῦ καὶ παίζων, άλλ' έχω πόνον απειρον και θλίψιν βαρυτάτην, καὶ γαλεπὸν ἀρρώστημα, καὶ πάθος, άλλὰ πάθος! Πάθος ἀκούσας τοιγαροῦν μη κήλην ὑπολάβης, μηδ' άλλο τι χειρότερον έκ των μυστικωτέρων, μή κερατάν τὸ φανερόν, μή ταντανοτραγάτην, 20 μη νόσημα καρδιακόν, μη περιφλεγμονίαν, μη σκορδαψόν, μηδ' ΰδερον, μη παραπνευμονίαν, άλλα μαχίμου γυναικός πολλήν εύτραπελίαν, προβλήματα προβάλλουσα καὶ πιθανολογίας 25 καὶ τὸ δοκεῖν εὐλόγως μοι προφέρεται πλουτάρχως.

N.B. — Comme les variantes purement orthographiques de nos manuscrits (fautes d'itacisme etc.) auraient considérablement compliqué, et à peu près inutilement, le présent apparat critique, il n'a été tenu aucun compte, dans cette édition. de l'orthographe de ces manuscrits.

Manuscrit unique: G = Parisinus Grec 396, fol. 684-694.

Καὶ θέλω δείξαι προφανώς την ταύτης μοχθηρίαν, άλλα φοβούμαι, δέσποτα, τους ιταμωδεστέρους, μήπως έμε ακούσωσι, και ύπαγουν είς το δοπίτιν καὶ νὰ μὲ πιττακώσωσιν ἐκ τῶν ἀπροσδοκήτων. καὶ κρεῖσσον εἶγον, δέσποτα, τὸ νὰ μὲ θάψουν ζῶντα, 30 καὶ νὰ μὲ βάλουν εἰς τὴν γῆν, καὶ νὰ μὲ περιγώσουν, παρά νὰ μάθη τίποτε τῶν ἄρτι γραφομένων. Φοβούμαι γὰο τὸ στόμαν της, φοβούμαι τὴν ὀργήν της, τὰς ἀπειλάς της δέδοικα καὶ τὴν ἀποστροφήν της. Εί δὲ πολλάκις δόξει την καὶ φθάσει δ καρκατζάς της, 35 καὶ δρίσει τὰ ψυγάρια της καὶ τὴν πρωτοβαβᾶν της, καὶ πιάσουν καὶ ταυρίσουν με καὶ σύρουν με εἰς τὴν μέσην, καὶ δώσουν μὲ τὰ τρίκωλα καὶ τὰ γαρακτικά μου, τίς έλθη και εκδικήση με και εκβάλη με ἀπ' εκείνης; "Όμως καν οθτως γένηται, καν οθτως καν άλλοίως, 40 καιρός λοιπόν τὰ κατ' έμε πάντα σοι σαφηνίσαι. οὐ φέρω γάρ, ὧ δέσποτα, τὴν ταύτης μοχθηρίαν, τούς καθ' ήμέραν γλευασμούς καὶ τὰς ὀνειδισίας. ,,τό, κύρι, οὐκ ἔγεις προσογήν τό, κύρι, πῶς τὸ λέγεις; τό, κύρι, τί προσέθηκας; τό, κύρι, τί ἐπεκτήσω; 45 ποῖον ζμάτιον μὲ ἔρραψας; ποιὸν δίμιτον μὲ ἐποῖκες; και ποιον γυριν με εφόρεσας; ούκ οίδα Πασχαλίαν. έχεις με χρόνους δώδεκα ψυχρούς καὶ ἀσβολωμένους, οὐκ ἔβαλα ἀπὸ κόπου σου τατίκιν εἰς ποδάριν, ούκ έβαλα είς την βάχιν μου μεταξωτόν ιμάτιν, **5**0 ούκ είδα είς τὸ δακτύλιν μου κρικέλιν δακτυλίδιν, οὐδὲ βραγιόλιν με ἔφερες ποτὲ νὰ τὸ φορέσω. Οί ξένοι κατακόπτουσι τὰ γονικά μου δοῦγα, καὶ ἐγὰ καθέζομαι γυμνή καὶ παραπονεμένη. Ποτε ούκ ελούθην είς λουτρον να μή στραφώ θλιμμένη, 55 ήμέραν οὐκ ἐχόρτασα, νὰ μὴ πεινάσω δύο, στενάζω πάντοτε, θοηνῶ καὶ κόπτομαι καὶ κλαίω. Τὴν θάλασσαν τὴν μὲ ἔφερες, γνωρίζεις, ἔπαρέ την τὸ διβλαντάριν τὸ κουτνίν, καὶ τὸ ύψηλὸν διβίκιν, καὶ τὸ μεγαλογράμματον ίμάτιν τὸ κνηκᾶτον, 60 η γάρισον, η πώλησον, η δὸς ὁποῦ κελεύεις. τὰ λουτρικά τὰ μὲ ἔποικες καὶ τὸ κραββατοστρῶσιν είς κλήρου να τα δέξωνται οί παϊδες σου πατρώου. τὰ γονικά σου πράγματα καὶ ἡ οἰκοσκευή σου άρκοῦν τὰς θυγατέρας σου νὰ τὰς έξωπροικίσης. 65 καὶ σὸ ἄς εἶσαι σιγηρὸς καὶ ἀπομεριμνημένος.

'Επεντρανίζεις, ανθρωπε, καν όλως θεωρείς με; ένω ήμην υποληπτική και συ ήσουν ματζουκατος. ένω ήμην εθγενική και σύ πτωγός πολίτης, σὺ εἶσαι Πτωνοποόδρομος καὶ ἐγὰ ημην Ματζουκίνη, 70 σὺ ἐκοιμῶ εἰς τὸ ψιαθίν καὶ ἐγὰ εἰς τὸ κλινάριν. ένω είγον προϊκα περισσήν, και σύ είγες ποδο... ένω είγου ασημογούσαφου, και συ είγες σκαφοδούγας, καὶ σκάφην τοῦ ζυμώματος καὶ μέγαν πυροστάτην. Καθέζεσαι είς τὸ δοπίτιν μου, καὶ ἐνοίκιον οὐ φροντίζεις, 75 τὰ μάρμαρα ήφανίσθησαν, δ πάτος συνεπτώθη, τὰ περαμίδια ελύθησαν, τὸ στέγος εσαπρώθη. οί τοίγοι καταπίπτουσιν, έξεγερσώθη ό κηπος, κοσμήτης οὐκ ἀπέμεινεν, οὐ γύψος, οὐδὲ σπέτλον, οὐδὲ δηγλίν μαρμάρινον, οὐ συγκοπή μετρία, 80 αί θύραι συνεστράφησαν έξ όλοκλήρου πασαι. τὰ κάγκελλα ἐξηλώθησαν ἀπ' ἄκρας ἔως ἄκραν. καὶ τὰ στηθαῖα ἔπεσον τὰ πρὸς τὸ περιβόλιν. Θύραν οὐκ ἤλλαξάς ποτε, σανίδιν οὐκ εὐψύγει, ποτε ούκ έξεκεράμωσας, ούδε άνερράψω τοίγον, 85 οὐ τέκτονα ἐκάλεσας ἵνα τὸν περιρράψη, ούτε καρφίν ήγόρασας νὰ έμπήξης είς σανίδιν. Βλέπουν σε τὰ ψυχάρια μου καὶ ἔχουν σε ὡς αὐθέντην, φοβουνται, παρασιήκονται, δουλεύουν καὶ τιμῶσιν. 90 Έγω κρατώ το δσπίτιν σου και την υποταγήν σου, δουλεύω τὰ παιδία σου παρὰ βαβᾶν καλλίστην, οίκονομῶ τὰ κατὰ σέ, τρέχω, μοχθῶ, διώκω, καὶ κάμνω λινοβάμβακον ίμάτιν καὶ φορώ το, έχεις με κουρατόρισσαν, έχεις με άναπλαρέαν, 95 καὶ κάμνω καὶ τὰ μαλλωτά, κάμνω καὶ τὰ ναρθήκια: έχεις με ψιλονήτριαν, καὶ κάμνω τὸ λινάριν, κάμνω ύποκαμισόβοακα, στιβάζω το βαμβάκιν έχεις με ποοσμονάριον δμοῦ καὶ ἐκκλησιάρχην, καὶ κανονάρχην σύν αὐτοῖς, καὶ γωρικόν νοτάρην, 100 καί σὺ καθέζεσαι ώς πωλίν γασμένον είς τὸ βρώμα, καὶ καθ' ημέραν προσδοκᾶς τί νὰ σὲ παραβάλλω. Τὸ τί σὲ θέλω ἐξαπορῶ, τὸ τί σὲ χρήζω οὐκ οἶδα. ἂν οὐκ έθάρρεις κολυμβᾶν, κολυμβητής μὴ ἐγένου, άλλ' ας έκάθου σιγηρός και απομεριμνημένος, 105 καὶ ας ἔκνηθες την λέπραν σου, καὶ ας ήφινες ἐμέναν. Εί δὲ κομπώσειν ήθελες καὶ λάβειν καὶ πλανήσειν, ας έλαβες δμοίαν σου, καπήλου θυγατέραν,

^{68.} ματσουμάτος. — 72. Sur la fin du vers voir les Notes. — 86. ἐχάλησας. La correction est de Legrand. — 104. ἀλλὰ

κουτσοπαρδάλαν τίποτε γυμνήν, ἠπορημένην, ἢ χορταρίναν τρίφυλλον ἀπὸ τὰ μανινέα.

110 Καὶ τί με παρωδήγησας τὴν ἀπωρφανισμένην μὲ τὰ συχνογυρίσματα καὶ μὲ τὰς κομπωσίας, καὶ μὲ τοὺς ὀψικάτορας καὶ τὸ πολὺν ὀψίκιν;"

Έν ἐπιτόμω τοιναροῦν, δέσποτα, δέσποτά μου, έκ των πολλών ο δούλος σου τινά παρεστησάμην. Εὶ νὰο ἢθέλησά ποτε τὰ πάντα σοὶ συννοάψαι. 115 ηροφού αν κατάλονου άλλου συνενοαψάμην· άλλ' έτι τὰ λεγόμενα ἀρκοῦσι φιλαλήθως καὶ πρόδηλα τυγγάνουσι καὶ πεφανερωμένα. και καν αλήθειαν έγωσι και πιθανολογίας, ψευδή τὰ πάντα, δέσποτα, καὶ λήρον ὀνομάζω, 120 καὶ μῦθον τὰ λεγόμενα καλῶ καὶ φληναφίας. έγουσι γάρ τινά όητα πικρίας πεπλησμένα. Η δε τας αποκρίσεις μου μη καταδεγομένη, στήπει, τριγομαδίζεται, δέρει τὰ μάγουλά της. συνάγει τὰ παιδία της, ἀπαίρει καὶ τὴυ βόκαυ, 125 έμβαίνει είς τὸ κουβούκλιν της, κλείει σφικτήν την θύραν, μουλλώνεται καὶ κρύπτεται, ἐμὲ δ' ἀφίνει ἔξω, ώς τὸ ἐποῖκεν ποὸ πολλοῦ, δέσποτα στεφηφόρε, δταν έστράφην σάβουρος ἀπ' ὧδε παρ' έλπίδα. ηνίκα γὰρ εἰσέβηκα τὴν θύραν καβαλλάρης, 130 ώς είδεν ότι επέζευσα, και ανέβηκα και έκατσα δίγα θορύβου καὶ βοῆς, γωρίς δγλαγωγίας, μή τινας ἐπαγόμενος μαγίμους στρατιώτας, μή προπομπούς, μηδ' όπαδούς βαβδούχους, σκηπτροφόρους, 135 μή γρυσοφόρων δπλιτών μαγίμων συνεργίαν, μηδε πεζων επιδρομήν σφενδονητών άγούρων, μικοολαλείν ἀπήρξατο καὶ συχνομουομουρίζειν. Έγω δ' ως ήμην νηστικός από το φιλοπότιν, μη κρύψω την αίτίαν μου καὶ ἔχω πολλάκις κρίμα, ώσαν εμελαγχόλησα καὶ ήγριολάλησά την, 140 καὶ πάλιν τὰ συνήθη μοι συμφώνως ἐπεφώνει* ,,τὸ τί θαροείς; τὸ τίς είσαι; τὸ βλέπε τίνα δέρεις, ποίαν δβρίζεις πρόσεγε καὶ ποίαν ατιμάζεις. ούκ είμαι σθλαβοποῦλα σου, οὐδὲ μισθάρνισσά σου. Πῶς ηπλωσας ἐπάνω μου; τὸ πῶς οὐκ ἐνετοάπης; 145 τὰ βοώσιμα ἐπεκήρωσας καὶ τὰ ποτὰ ὡσαύτως, τὰ πάντα έξεστράγγισας καὶ ἐποῖκες με ἐρημίτριαν.

111. συτνογυρίσματα. La correction est de Legrand. — 126. La fin du mot σφικτήν est douteuse, peut être y a-t-il σφικτά. — 147. έρημιτρι, le reste est effacé.

150

"Αν ίδωσι τὰ ὀμμάτια μου ποτὲ τοὺς ἀδελφούς μου, καὶ οὐ πιάσουν καὶ ἀφιδώσουν σε καὶ δείξουν καὶ τελέσουν, καὶ δήσω σου εἰς τὸν τράχηλον τὰ τέσσαρα παιδία, καὶ βάλω εἰς τὴν καρδίαν μου τὰ γόνιμά μου κέρδη, καὶ ἐκβάλω σε ἐκ τὸ ὁσπίτιν μου μετὰ πομπῆς μεγάλης, νὰ ποίσω καὶ τὸ πρόσωπον καὶ τὴν ὑπόληψίν σου, νὰ ποίσω τὴν κουδοῦπαν σου αὐτὴν τὴν μαδισμένην!"

Τούτους τοὺς λόγους τοιγαροῦν ἀτίμως μοι λαλοῦσα, 155 είγον βουλήν, δ δέσποτα, νὰ τὴν περιρραπίσω, πλην ούν σκοπήσας ξαυτόν, είπον είς νούν τοιάδε ,, Διὰ τὴν ψυχήν σου, Πρόδρομε, καθίζου σιγηρός σου, όσα καν λέγη βάσταζε και φέρε τα γενναίως. αν πλήξης γαο καὶ δώσης την πολλάκις νὰ πονέση, 160 ώς είσαι γέρων και κοντός και ώσαν αδυνατίζεις. ζοως νὰ ἀπλώση ἐπάνω σου καὶ νὰ σὲ σύρη ἐμπρός της, καί, αν τύγη και αποδείοη σε, να σε έξεσφοντυλίση. "Ομως εί βούλει μερικώς νὰ τὴν περιτραλίσης, πιάσε δαβδίν, βάλε φωνήν, δίψον τὸ καμελαύχιν, 165 κύλισον πέτραν κατ' αὐτῆς, πλὴν βλέπε μὴ τὴν δώσης, καὶ πήδησον, κατάδραμε τάγα νὰ τὴν κρατήσης: ώς έπιτρέχεις, σκόνταψον, κατάβα, δὸς άθρόως. καταπεσών ανάστηθι, πάλιν κατάτρεγέ την, τους όφθαλμους άγρίωσον, δείξον λοξόν το βλέμμα, 170 τὸ καμελαύκιν στράβωσον, βρύξον καθάπερ λέων." 'Ως δ' οὐδὲ βάβδον ἐφευρεῖν δ τάλας ἠδυνήθην, ἀπαίρω τὸ σκουπόρραβόον γοργὸν ἀπὸ τὴν χρείαν, παρακαλών, εὐχόμενος, καὶ δυσωπών καὶ λέγων ,, Πανάχοαντέ μου, κράτει την, έμπόδιζε, Χριστέ μου, 175 μή παίξη πουτογύρισμα καὶ ἐπάρη τὸ ὁαβδίν μου, καὶ δώση καὶ ποιήση με στραβὸν παρὰ διαβόλου." Ως δή αὐτή, θεόστεπτε, πρὸ τῶν λοιπῶν ἀπάντων, καί τὸ ψωμίν έκλείδωσε και τὸ κρασίν έντάμα, 180 φεύγει, λαυθάνει, κρύπτεται, καὶ κλείσασα την θύραν, έκάθισεν αμέριμνος και έμε αφήκεν έξω. Κρατών δὲ τὸ σκουπόρραβδον, τὴν θύραν ἀπηρξάμην ώς δ' ήγανάκτησα λοιπον κρούων σφοδρώς την θύραν εύρων οπην εσέβασα τ' άκρον τοῦ σκουπορράβδου. 185 έκείνη δὲ πηδήσασα καὶ τούτου δραξαμένη έταύριζεν απέσωθεν, έγω δε πάλιν έξω. ώς δ' έγνω ότι δύναμαι καὶ στερεὰ τὴν σύρω,

166. ἀπόλυσον. Le vers est hypermètre et Legrand corrige en πόλυσον. — 167. πόδησον. — 181. Le feuillet contenant les vers 181—233 est en parchemin.

γαυνίζει τὸ σκουπόρραβδον, τὴν θύραν παρανοίγει, καὶ παο' ἐλπίδα κατὰ γῆς καταπεσών ἡπλώθην. 'Ως δ' είδεν ότι έπεσον, ήρξατο του γελάν με, 190 έκβαίνει καὶ σηκώνει με γοργὸν ἀπὸ τοῦ πάτου. καὶ τάγα κολακεύουσα τοιαῦτα προσεφώνει. .. Έντο έπου, πύρι, νὰ σωθης εντο έπου καν δλίγον, ούκ είσαι γωρικούτσικον, οὐδὲ μικρὸν νινίτσιν κατάλειψον την δύναμιν, την περισσην ανδρείαν, 195 καὶ φρόνει, καλοκαίριν εν', τίμα τους κρείττονάς σου, καὶ μὴ παλληκαρεύεσαι, μηδὲ λαξοφαρδεύης." Έν ἐπιτόμω τοιγαροῦν ταῦτα μοι προσειποῦσα, πάλιν εἰσῆλθεν ἔνδοθεν, ἐκλείδωσεν, ἐκάτσεν. Έγω δ' ἀπάρας παρευθύς τρέχω πρός τὸ κουβούκλιν 200 καὶ πίπτω εἰς τὴν κλίνην μου, τὸ γεῦμα περιμένων. Παραπεινάν ἀρξάμενος ἀνηλθον ἐκ τῆς κλίνης. καὶ πρὸς τὸ ἀρμάριν ἐπελθών εύρίσκω κλειδωμένον. Στραφείς οὖν πάλιν ἔπεσον ἐπάνα ἐπὶ τὴν κλίνην, συγνά περιστρεφόμενος καὶ βλέπων πρός την θύραν. 205 Τοῦ γοῦν ήλίου πρὸς δυσμάς μέλλοντος ήδη κλίναι, βοή τις ἄφνω [γίνεται] καὶ ταραχὴ μεγάλη, εν και γάρ έκ των παίδων μου έπεσεν έκ του υψους, καὶ κροῦσαν κάτω ἔκειτο ὥσπερ νεκρὸν αὐτίκα. συνήχθησαν αί γείτονες ώς πρός παρηγορίαν, 210 αί μανδραγούραι μάλιστα καί πρωτοκουρκουσούραι, καὶ τότε ᾶς είδες θόρυβον καὶ ταραγὴν μεγάλην. Ασγολουμένων τοιγαρούν των γυναικών καὶ πάντων τῶν συνελθόντων ἐπ' αὐτῷ, ὡς φθάσας εἶπον ἄνω, τοῦ βρέφους τῷ συμπτώματι καὶ τοῦ παιδὸς τῷ πάθει, 215 πουπτώς ἀπήρα τὸ κλειδίν, καὶ ἤνοιξα τὸ ἀρμάριν φαγών εύθύς τε καί πιών καί κορεσθείς έξαίφνης, έξηλθον έξωθεν κάγὼ θοηνῶν σὺν τοῖς έτέροις. Τοῦ πάθους καταπαύσαντος, τοῦ βρέφους δ' ἀναστάντος, απεχαιρέτησαν εύθυς οί συνδεδραμηπότες. 220 παραλαβούσα δ' ή γυνή τούς ταύτης παϊδας πάντας, είσηλθεν ένδον συν αυτοίς και πάλιν υπεκρύβη* έγω δε μόνος κοιμηθείς δίχα παραμυθίας, χωρίς δείπνου καὶ σκοτεινά καὶ παραπονεμένα, ηγέρθην ταγυνώτερον, ήλθον έπὶ τὴν κλίνην, 225 καὶ δὴ πιάσας τῆ γειοὶ τὴν θύραν τῆς εἰσόδου, καὶ τὸ κυρά μου, προσειπών, καὶ τὸ καλή σου ήμέρα,

^{196.} in. — 197. Legrand corrige en λαζοφαφδεύης. — 207. γίνεται est une conjecture de Legrand; dans le manuscrit il y a, après ἄφνω, quelques traces de lettres illisibles. — 211. Le manuscrit a peut-être πρωτοκαφκουσούραι. — 220. ἀπεχαιφέτιθαν.

καὶ τὸ ψυχή, οὐκ ἀνοίγεις μοι, καρδία, οὐ θεωρεῖς με, καὶ στεναγμὸν ἀπὸ ψυγῆς ἐκπέμψας ἄγρι τρίτου. 230 'Ως δ' οὐ φωνής ἀκήκοα οὐδέ τινος λαλίας. οὐδὲ ψιλοῦ προσνεύματος, οὐ σμικροτάτου λόγου, πάλιν ωπισθαπόδησα καὶ ἐστράφην ἐξοπίσω, καὶ σύνδακους γενόμενος εγύρισα καὶ εκάτσα, καὶ πρὸς τὸ γεῦμα, δέσποτα, πεσών ἀπεκοιμήθην. Καὶ μονοκύθρου μ' ἔδωκε καθ' ῦπνους μυρωδία, 235 καὶ παρευθύς τὸν ὅπνον μου δίψας ἐκ τῶν βλεφάρων, άναπηδώ, σηκώνομαι μετά σπουδής μεγάλης. παρά σκυλλίν λαγωνικόν κάλλια δινηλατήσας. κυττάζω τὸ μονόκυθρον ἀπέσω εἰς τὸ κουβούκλιν. Οί παίδες έσυνήγθησαν, εκάθισαν νὰ φάγουν, 240 καὶ τὸ τραπέζιν ἔστησαν μὲ τὴν ἐξόπλισίν του. ώς δ' είδε ταῦτ' ὁ δοῦλος σου γαρᾶς πολλῆς ἐπλήσθην, έλπίζων νὰ μὲ κράξουσι νὰ κάτσωμεν νὰ φᾶμεν. ώς δὲ παρέδραμε καιρός καὶ τίποτε οὐκ ἐφάνη, 245 εύθυς ανακαθέζομαι μετά σπουδής μεγάλης. καὶ εύρίσκω τὸ σκλαβώνικον καὶ βάλλω το ἐπάνω, καὶ τῆς Τομπρίτσας τὸ μανδίν ἐπάνω τὸ ἐντυλίγθην. καὶ βάλλω καὶ σκαράνικον ἐπανωκαμελαύχιν, μακούν καλάμιν ήρπασα, κινώ πρός τὸ κουβούκλιν. καὶ σφαλισμένον τὸ εύρηκα καὶ ἀπέξωθεν ίστάμην. 250 ήρξάμην κράζειν συνεχώς τὸ "δέμνε κυριδάτον" τὸ ,, σάμνε" καὶ τὸ ,, ντόμυρε" καὶ τὸ ,, στειροπορτέω". "Εδραμον οὖν οἱ παῖδες μου μηδὲν μεμαθηκότες, απηραν ξύλα παρευθύς και βάβδους τε και λίθους, την σκάλαν με έκατέβασαν μετά πολλοῦ τοῦ τάγους. 255 ή μάννα των γνωρίσασα έφώνησε τούς παίδας. ,, Άφητε τον, πτωχός ένι, καράνος, πελεγοίνος." Καὶ ὡς τὸ ἤκουσα ὁ δοῦλος σου χαρᾶς πολλῆς ἐπλήσθην, ότι ή κοιλιά μου ηθκαίρησεν από την αφαγίαν. Ήμερωθέντων τοιγαροῦν τῶν παίδων πα[ραυτίκα], 260 ἀνέβηκα τὴν σκάλαν μου τῆ τούτων δδ[ηγία], καὶ εὐθὺς πηδήσας καὶ εἰσελθών, καὶ προτραπεὶς [καθίσαι], τὸ πότε νὰ μὲ κράξωσι νὰ φάγω προσεδόκουν. καὶ μόλις εἶδου πίνακα ζωμὸν ἔχοντα πλεῖστον, 265 καὶ ὀλίγον ἀπὸ τὸ παστὸν καὶ θρύμματα μεγάλα, καὶ δράξας εἰς τὰς χείρας μου, ηὔφρανε ἡ καρδιά μου. ζωμον ίδων τον περισσόν και τα χοντρά κομμάτια.

236. $\delta i d a z$, et ωr au-dessus de la seconde syllabe. — 260. $\pi a \dots$ — 261. $\delta \delta \dots$ — 262. $\pi a \beta i \sigma a a$ manque. Le mot est ajouté par Legrand, de même que les fins de mot dans les deux vers précédents.

Τοιαῦτα πέπουθα δεινά, κρατάρχα στεφηφόρε, παρὰ μαχίμου γυναικὸς καὶ τρισαλιτηρίας,

270 ὡς εἶδε με κενώτατα ἐλθόντα πρὸς τὸν οἶκον.

"Αν οὖν μὴ φθάση με τὸ σὸν φιλεύσπλαγχνον, αὐτάναξ, καὶ δώροις καὶ χαρίσμασι τὴν ἄπληστον ἐμπλήσης, τρέμω, πτοοῦμαι, δέδοικα μὴ φονευθῶ πρὸ ὥρας, καὶ χάσης σου τὸν Πρόδρομον, τὸν κάλλιστον εὐχέτην.

Τοῦ αὐτοῦ ὅμοιοι.

ms. H. 1) Αὐθέντα μου πανσέβαστε, δόξα, τιμή καὶ καύχημά μου, ό πένης, ό παντάπορος, ό περιστατεμένος, δ πάντοθεν κυπλούμενος μυρίαις δυστυχίαις καί περιτειχιζόμενος κακῶν ἀναριθμήτων βούλεται είπεῖν τὰ έαυτοῦ πρὸς τὸν αὐτοῦ δεσπότην αν ένι αθθέντης οίὸν έσε και δούλος οίὸν έμέ, νὰ κάθηται νὰ ψηλαφᾶ, νὰ λέγη καὶ νά γράφη πολιτικά μετριάσματα καί πο[λ]ιτογραφίας, καὶ λαουγγίσματα συγνά καὶ λέξεις αὐτοφθόγγους, άλλ' έξ ἀνάγκης κάτεισιν είς περι[ττο]λεξίαν, 10 εἶτα νὰ γράφη, νὰ λαλῆ οσ' αν κινοῦν πρὸς οἶκτον, ος αν κινούν πρός έλεον και πρός φιλανθρωπίαν δ γράφων γὰρ δημοτικώς καὶ λέγων τσουρουχίας φαίνεται ὅτι ἔνι ἀπλόψυχος καὶ ποιεῖ το ἀπὸ σπατάλης. 'Εγω δε ύπεξέκλινα μικούν της εύπαθείας. 15 άντ' όδυρμοῦ καὶ κωγυτοῦ καὶ θρήνους καὶ δακρύων, 16 δήματα γράφω γαρμονης, δήματα εύφροσύνης, 17 ότι, μὰ τὴν ἀγάπην σου καὶ μὰ τὴν κεφαλήν σου, 19 έχω ψυχήν πολύπονον, πολύθλιβον καοδίαν, \boldsymbol{a} όμμάτια πολυστένακτα καὶ σπλάγχνα φλογισμένα, b cκαὶ γούργουρον κατάξηρον ἐκ τὴν ξηροφαγίαν. d"Αν δὲ κελεύης, ἄκουσον καὶ τὴν οἰκονομίαν, ἄκουσε λιβαδιώτικα καὶ πάλιν ή γυνή μου, e μεγαλοψύχως δέξαι με καὶ μὴ μὲ ἀγανακτήσης. gΤὰ κατ' ἐμὲ πολλά εἰσι, τολμήσας ἀνεθέμην,

> συγκριτικόν ώς πρόβλημα, πρόφασίν τε καὶ λόγον· τὸ δίδειν τε καὶ ἐπαίρειν καὶ κρούει τε καὶ λαμβάνειν.

Τί οὖν εἰπω ἢ τί λαλήσω, τὸ στόμα πῶς ἀνοίξω μου, τὰ χείλη

[πῶς λαλήσω,

καὶ όσα θέλεις κένωνε είς κίθον τουπημένον.

i

¹⁾ Hierosolymitanus 415, fol. 267-273.

Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν Σεβαστοκράτορα.

- ms. G. 1) Αὐθέντα μου πανσέβαστε, δόξα καὶ καύχημά μου, δ πένης, δ παντάπορος, δ περιστατημένος, δ πάντοθεν κυκλούμενος μυρίαις δυστυχίαις καὶ περιστατιζόμενος κακοῖς ἀναριθμήτοις,
 - 5 θέλω είπεῖν τὰ ἐμαυτοῦ πρὸς τὸν ἐμὸν δεσπότην καὶ ἂν ἔνι αὐθέντης οἶος σὰ καὶ ὁ λέγων οίὸς ἐγώ τε, νὰ κάθηται, νὰ ψηλαφᾶ, νὰ λέγη καὶ νὰ γράφη πολιτικὰ μετριάσματα καὶ πολιτογραφίας, καὶ λαρυγγίσματα πολλὰ καὶ λέξεις ἐπικρότους,
 - 10 καὶ νὰ κατάγη ἐαυτὸν εἰς τὴν πεζολεξίαν.
 Ἐκεῖνα γράφω καὶ λαλῶ ὅσα κινοῦν πρὸς οἶκτον,
 ὅσα κινοῦν πρὸς ἔλεον καὶ πρὸς φιλανθρωπίαν
 ὁ γράφων γὰρ σπαταλικὰ καὶ λέγων σερφετίας
 φαίνεται ὅτι ἔνι ἀπλόψυχος καὶ ποιεῖ το ἀπὸ σπατάλης.
 - 15 'Εγὰ δὲ παρεξέκλινα μικρὸν ἐκ τῆς εὐθείας,
 καὶ ἀεὶ μετ' ὀδυρμῶν πολλῶν καὶ κωκυτῶν καὶ θρήνων δημάτων γράφω χαρμονήν, γραμμάτων τερποσύνην,
 καὶ οὐ ποιῶ τ' ἀπὸ χαρᾶς, οὐδ' ἐξ ἀπλοψυχίας·
 ἀλλὰ μὰ τὴν ἐνοῦσαν μοι πολλὴν στενοχωρίαν,

¹⁾ Parisinus Grec 396, fol. 694-698.

- ms. H. l καὶ βάλω κούκουμον τρανὸν καὶ σφίξω τὸν λαιμόν μου,
 - m καὶ καταστήσω γούργουρου φαρδύν εἰς δμιλίαν.
 - η Τὰ καθ' ήμῶν λεγόμενα πάντα ἐπικουρήσω.
 - ο "Αν δὲ ἄρξωμαι στομοκρατεῖν καὶ πάλιν λαρυγγίσειν,
 - ρ ως λύρα λογισθήσομαι καὶ πλήρης φληναφίας.
 - 23 Πρόσεχε, μόνον πρόσεχε, πρόσεχε μη με θάψης.
 - 24 Αλήθεια, δίδεις με πολλά, πλην αν τα συμψηφίσης
 - α καὶ κατασκηματίσης τα, καὶ ἂν τὰ ἐξακοιβιάσης,
 - 25 τετράμηνον οὐ σώζουσιν, ὡς θέλεις ψήφισέ το
 - α τρεισκαίδεκα γάρ είμεθα ή πάσα φαμιλία,
 - καὶ ἂν ἐξετάσης ἀκριβῶς ἔμπροσθεν καὶ τοῖς ἄνω,
 - ς καὶ νὰ νοήσης καὶ τὰ πρόλοιπα τὸ πῶς μὲ ἀποσώνουν.
 - d Τοῦ ἀποσώνουν τὰ ἐμά, τὰ σὰ καὶ τῆς μητρός μου,
 - e διά τε της άννόνας μου καὶ τοῦ μοναστηρίου.
 - 26 Δώδεκα μόδια μηναιάζουν με, μικοὰ μὲ τῆς ἀννόνας,
 - α έστι καὶ ἀκοσκίνιστον, έξω τὸ σκύβαλόν του,
 - b καὶ ἐπάρουν καὶ ἀλέσουν το καὶ φέρουν το ἐκ τὸν μύλον,
 - ς καὶ ἐπάρουν καὶ μυλωτικόν καὶ λείψη ἀπὸ τὸ μέτρον,
 - d καὶ πάλιν κοσκινίσουν το καὶ βάλουν το εἰς τὴν σκάφην,
 - e καὶ ζυμωθη καὶ φουρνιστη, νὰ ἰδης τὸ τί ἀπομένει.
 - f "Αν τύχη ποιούν καὶ προσφοράν καὶ ποιούν καὶ δρομονάριν,
 - g προφρούνιν, λιπανάβατον, πίτταν εἰς τὸ τηγάνιν,
 - h καὶ κουλλουρίτσιν τὸ παιδίν είς τὴν παριστίαν,
 - ί καὶ αν θέλουν τρώγειν καὶ οί δεκατρεῖς τοὺς δώδεκα μοδίους,
 - j μεθ' ὑπεξαίρεσιν, βαβαί, τῶν ἀπαριθμημένων,
 - k τί τοὺς οὐ θάπτω ὡς ὅτε ζῶ καὶ φεύγω ἀπὸ τὴν πόλιν,
 - l καὶ βάλω φάσον καὶ μανδίν καὶ μαῦρον καλαμαύχιν,
 - π καβαλλικεύω τὸ ὁαβδὶν καὶ παίζω τὸ βιτάλιν;
 η 'Ως γὰο ὁ σῖτος οὐκ ἀρκεῖ νὰ θρέψη φαμιλίαν,
 - ο ούτως καὶ ἐμὲν τὰ δίδονται πρὸς βρῶσιν τε καὶ πόσιν.
 - p Απὸ δὲ κρέατος παστοῦ λίτρας εἴκοσι δύο,
 - α καὶ δέκα μέτρα οἰναρι .. ν, ἀννονικὸν καὶ τοῦτο,
 - 27 οὐκ οἶδα πῶς χορτάσωσιν οἱ δεκατρεῖς τὸν μῆνα,
 - 28 πάντως αν τὸ μυρίζονται, μόλις νὰ τοὺς ίκανώση.
 - 30 Οὐ θέλουν ξύλα καύσιμον, οὐ θέλουν καρβουνίτσια, α οὖ θέλομεν ὀσπριούτσικον, οὐ θέλομεν τυρίτσιν,

19n. Le manuscrit porte deux fois λεγόμενα — 26q. Entre ι et ν, une tache qui paraît cacher deux lettres. Cet espace de deux lettres et l'absence d'accent sur le reste du mot empêchent de lire οἰνάριον. Peut-être οἰναρικόν, faute de copiste pour οἰνάριον?

ms. G.

30

- 20 μὰ τὴν ἐξανεπήλπιστον πολλὴν πεζοπορίαν βαβαὶ τὴν πρὸς παλάτιον μέχρι τῆς ἐκκλησίας, ὡς ἔχει οῦτως νὰ τὸ εἰπῶ, οῦτως νὰ τὸ προσθήσω, πρόσεχε, μόνον πρόσεχε, πρόσεχε μὴ μὲ θάψης. Αλήθεια, δίδεις με πολλά, πλὴν, ἂν τὰ συμψηφίσω,
- 25 τετράμηνον οὐ σώζουν με, ψυχοκρατοῦν οὐδόλως,

μεδίμνους σίτου δώδεκα, ψυχοούς καὶ ἀσβολωμένους,

καὶ οὖκ οἶδα πῶς χορτάζουσιν οἱ δεκατρεῖς τὸν μῆνα, πάντως ἂν τὸ μυρίζονται, μόλις νὰ τοὺς ἀρκέση.
Χωρὶς τῶν διδομένων μοι τούτων τῶν τυπωμάτων, οὐ θέλω ξύλον καύσιμον, οὐ θέλω καὶ καρβούνιν,

ms. H. 31 οὐ θέλ' ὀψώνιν περισσὸν ἄπαξ τὴν έβδομάδα;

- 33 Οὐ θέλω ἐγὼ ὑποδήματα, οὐ θέλω καὶ καλίκια,
- 34 οὐ θέλω σφικτοσφίκτουρου, νὰ τὸ φορῶ εἰς τὴν ψῦξιν,
- α οὐ θέλουν τὰ παιδίτσια μου χειμωνικάς γουνίτσας,
- 47 οὐ θέλει καὶ ἡ γυναῖκα μου μανδὶν τὴν Πασχαλίαν,
- α καὶ κουτοσφίκτουρου παχύν, τὴν νύκτα διὰ τὸ ξῦχος,
- 36 δαψίματα, δαψίματα, πετσώματα, πετσία,
- 37 άλεστικά, φουρνιάτικα, βαλανικά, σαπούνια,
- 38 τριψίδια γάρ, πιπέρια, κύμινον, καρναβάδιν,
- 40 σελινοπρασορέπανα καὶ ἀνηθοκουδιμέντα,
- 41 σπανάκιν, χουσολάχανον, γογγύλια, βαζιζάνια,
- 42 τουγοκοάμβιν έκ το γουλίν και άπο το ξυλοκοάμβιν,
- 39 μέλιν, όξείδιν, σύσγουδον, άλας, άμανιτάριν,
- 42α ἀγιόθρουμβον εἰς τὰ παστά, βλησκούνιν εἰς τὴν γροῦταν;
 - Οὐ γρήζω γὰρ ὀψάρωγας, οὐ θέλω ἄλλην σάχναν,
 - ο οὐ θέλει καὶ ή ἐκκλησία μου τὰ πρὸς φωταγωγίαν,
 - d οὐ θέλει δόγαν δ παπᾶς δ ψάλλων εἰς τὸ δοπίτιν,
 - e οὐ θέλομεν ἀνδρότουβον, οὐ θέλομεν καντήλαν,
 - f οὐ θέλει ἐλάδιν καὶ κερίν, καὶ προσφορά καὶ νᾶμαν,
 - g οὐ θέλει καὶ καπνίσματα, μόσχους τε καὶ κοντίτους,
- 43 οὐ θέλει γὰο καὶ κόλλυβα τῶν ποοτελευτησάντων,
- 44 ἀμύγδαλα, δοΐδια, πιστάκια καὶ καρύδια,
- 45 καὶ καρναβάδιν καὶ φλακίν καὶ στραμαλοσταπίδια,
 - α οὐ θέλει καὶ ἄλλα πλείονα τῶν ἀπαριθμημένων;
- 49 Καὶ ᾶς ἀφῶ τὰ παγύτερα καὶ ᾶς ἔλθω ἐπὶ τὴν λέφτην,
- 50 είς τὰ τσουκαλολάγηνα καὶ είς τὴν γουρδουβελίαν,
- α είς τὰ σκουτελοπίνακα, καὶ είς τὴν ὑπηρεσίαν.
- 51 τὸ δὸς ἐδῶ, τὸ δὸς ἐκεῖ, τὸ δὸς εἰς κουκουμάριν,
 - α τὸ δὸς τὴν περιγύτριαν, τὸ δὸς τὸν περεγύτην,
- 52 τὸ δὸς εἰς κόσκινον ψιλόν, τὸ δὸς εἰς τὸ γαρβέλιν,
- 53 είς κουταλίστοιαν καὶ είς βρουτσίν καὶ είς λιπαρον έλάδιν
- 54 τὸ λάλησε τὸν σικυαστήν, ἂς φθάση ὁ φλεβοτόμος,
 - α έδω διαβαίνει δ μιλιαράς καὶ καταπίασέ τον,
 - δ γύψος πτώσεις ἀπολεῖ, κράξε τὸν γυψοπλάστην,
- 57 αί θύραι ἀπεδάρτησαν, ας έλθη ὁ ἀσκοθυριάρης,
- α καὶ τὸ βικὶν ἐχάσαμεν, ἐκλάστη τὸ ποτήριν
- 55 κύρι, τὸ πηγαδόσχοινον ἐκόπη καὶ ἂς τὸ ἀλλάξουν,
- 56 νερον ο κάδος οὐ κρατεῖ, δὸς νὰ ἀγοράσουν ἄλλον,

- ms. G. οὐ θέλ' ὀψώνιν μερικὸν ἄπαξ τῆς ἑβδομάδος,
 οὐ θέλουσιν ὑπόδησιν τοὺς ἔχω μετ' ἐμέναν;
 Οὐ θέλω ἐγὰ ὑποδήματα, χειμωνικὰ τουβία,
 καὶ κοντοσφίκτουρον παχύν, νὰ τὸ φορῶ εἰς τὴν ψύχραν;
 - 35 Οὐ θέλουν εἰς τὸ σπίτιν μου λινάοιν καὶ βαμβάκιν,

βαψίματα, ξαψίματα, πετσώματα, πετσία, ἀλεστικόν, φουονιατικόν, βαλανικόν, σαπώνιν, τοιψιδογαροπίπερον, κύμινον, καρναβάδιν, μέλιν, όξείδιν, σύσγουδον, άλας, άμανιτάριν, σέλινον, πρασομάρουλον, καὶ κάρδαμον καὶ ἐντίβιν, σπανάκιν, χρυσολάχανον, γογγύλιν, μαντζιτζάνιν, φρύγιον κράμβην καὶ γουλὶν καὶ ἀπὸ τὸ κουνουπίδιν;

40

45

50

Οὐ θέλουν εἰς τὰ κόλυμβα τῶν προτελευτησάντων ἀμύγδαλα, ὁοίδια, καρυδοκουκκουνάρια, καὶ κανναβούριν καὶ φακὴν καὶ στραγαλοσταφίδας;

Οὐ θέλουν ἀλειπτούτσικα μοσχάτα καὶ κροκάτα,
οὐ θέλει ἡ γυναϊκα μου γυρὶν τὴν Πασχαλίαν,
οὐ θέλει ἡ μάννα μου μανδίν, οὐ θέλει καὶ καλίγια;
Αφίημι τὰ τρανώτερα κ' ἐμβαίνω εἰς τὴν λέπτην,
εἰς τὰ τσουκαλολάγηνα καὶ εἰς τὴν γουρδουβελίαν.

τὸ δὸς ἐδῶ, τὸ δὸς ἐκεῖ, τὸ δὸς εἰς τὸ κουκούμιν,

δός εἰς καθαφοκόσκινον, δός εἰς τὸν πωλοτρόφον, εἰς κηφοστούπιν καὶ διαδίν, ἐλάδιν καὶ λινέλιν. τὸ λάλησε τὸν σικυαστήν, καὶ ἂς ἔλθη ὁ φλεβοτόμος.

55 κύρι, τὸ πηγαδόσχοινον ἐκόπην καὶ ἂς τὸ ἀλλάξουν, νερὸν ὁ κάδος οὐ κρατεῖ καὶ ἂς ἀγοράσουν ἄλλον.

- ms. H. α καὶ τὸ σκαφίδιν ἔπεσε καὶ ἐγένετο εἰς δύο,
 - b καὶ δὸς ῖνα τὸ δήσουσι καὶ πάλιν νὰ δουλεύη.
 - 58 ετραυματιάσε τὸ παιδίν, γοργὸν ἂς ἀγοράσουν
 - 60 κηκίδιν, λυσσομάμμουδον, όξος άγριοσταπίδας,
 - 59 ελάδιν, χαμαιμέλαιον, τράκτον, κερίν και ἀσβέστην,
 - 61 καὶ ᾶς ποιήσουν τραυματάλειμμα, πρίν λυκοκεφαλιάση.
 - 62 "Ηκουσας, πάντα ήκουσας την έξοδον τοῦ οίκου,
 - 65 τὰ τυπικά, τὰ έξώτυπα, τὰ ἀπέξω καὶ τὰ ἔσω,
 - α καὶ διὰ τὸν ἀγαθὸν καιρὸν καὶ διὰ τὴν λιμπισίαν,
 - b αμύγδαλα χλωρούτσικα, κεράσια έκ τον Λευκάτην,
 - c τετράγγουρα πηγάτικα, πεπόνια έκ τὰς Πλάκας,
 - d ζίντζυφα, σουρβομέσφιλα καὶ κάστανα καὶ σῦκα,
 - ε ανθόμηλα, γλυκόμηλα καὶ έκ τὰ στρουθομηλίτσια,
 - σο καὶ τότε μὲ λογάριασε καλῶς ὅσα μὲ δίδεις,
 - 68 τότε με καταδίκασε, τότε κατάγνωσε με.
 - α Αν σε είπω, άγιε δέσποτα, θαθμα φρικτον και μέγα,
 - b καὶ ἂν οὐ γελάσης τραγανά, νὰ γένη τὸ γάλα μαῦρου.
 - c παπᾶς, ὁκάτι βούπαπας, παπᾶς ἀπὸ δριμάριν,
 - d ήθέλησεν δ χοιρινός άγγέλοις δμιλησαι.
 - 70 "Ισως δὲ καταφλέγει με δίχως τινος ἐφεύνας.

- 82 Οί κατ' έμε δε πένητες και λιμοκτονισμένοι,
- 83 καιρον ως άγιε πατρικήν δέχονται την πενίαν,
- 84 εξοδας εχουσι πολλας, όλίγας τὰς εἰσόδους,
- 85 ωστε έξηπορήσουσι καὶ δάσουσι καὶ λάβουν,
- 86 καί στοέφουται έπὶ τὰ φούχα τους, φείσαι, Χριστέ μου, τότε!

ms. G.

60

65

ἐπαρεκλάσθη ή θύρα μας, κλειδᾶς καὶ ᾶς τὴν εὐθειάση, ἐτραυματιάσεν τὸ παιδίν, γοργὸν ᾶς ἀγοράσουν χαμωμηλέλαιον κάλλιστον, ὅξος, ἀγριοσταφίδαν, κηκίδιν, λυσσομάμμουδον καὶ ἄλλα τινὰ τοιάδε, καὶ ᾶς ποιήσουν τραυματάλειμμα, πρὶν λυκοκαυκαλιάση. "Ηκουσας, πάντως ἤκουσας τὴν ἔξοδον τὴν ἔχω' ἐδάρε, μίξον δμαδὸν ἄπαντα τὰ λαμβάνω, τὴν ρόγαν, τὸ μηναῖον μου καὶ τὰς φιλοτιμιάς μου, τὰ ἐσώτυπα, τὰ ἐξώτυπα, τὰ ἀπέδω καὶ τὰ ἀπέκει,

καὶ τότε λογαριάσε με καλῶς καὶ εἰς τὰ μὲ δίδεις, καὶ ἂν μ' εῦρης χρώμενον κακῶς εἰς ταῦτα τὰ μὲ δίδεις, τότε καὶ κατονείδιζε, τότε κατάκρινόν μοι

ώσπερ έλευθερόψυγον καὶ σπαταλοκρομμύδην. Εί δ' ούτως κατακρίνεις με δίχα τινός αιτίας, 70 άπο δηλήσεώς τινων άνθρώπων γαιρεκάκων, ενι και κοιμα και κακόν, εικάζω και άμαρτάνεις. Ταῦτα δὲ πάντα γρήζουσι κατ ἔτος εἰς τὸ δσπίτιν καὶ πλούσιοι καὶ πένητες, καὶ δοῦλοι καὶ δεσπόται, 75 καὶ μοναχοί καὶ κοσμικοί, καὶ γέροντες καὶ νέοι, κατά τὸ μέτρον εκαστος καὶ τὴν ἰδίαν τέγνην. Οί οὖν λαβόντες ἐξ ἀρχῆς, ὡς πατρικόν τους κλῆρον, τῶν πάντων τὴν εὐπάθειαν καὶ τὴν εὐημερίαν, έχουσι πόρους πάντοθεν άφθόνως καὶ πλουσίως, (δωροφορεί και γαρ ή γη, ή θάλασσα δε πλείω) 80 την άφθονίαν των καλών και γορηγίαν πάντων οί κατ' έμε δε πένητες, οί λιμαγχονημένοι, κλήρου ως άλλου πατρικόυ έγουτες την πενίαυ, έξόδους έχοντες πολλάς, είσόδους δὲ όλίγας, 85 δταν έξαπορήσωσι καὶ δώσουσι καὶ λάβουν, στρέφονται πρός τὰ βούγα τους, φείσαι, Χριστέ μου, τότε!

- ms. H. 87 καὶ δίδουσι καὶ τρώγουν τα, θεέ, τῆς ἀνοχῆς σου!

 88 καὶ ἀφ' ὅτου τὰ χονεύσουσιν, ὡς χουσοχοὸς τεχνίτης,
 - 90 αν περιπατούν νυστάζουσιν, αν κάθονται κοιμώνται,
 - 91 τελάμενοι σχελίζουσι, νυστάζοντες καθ' ώραν,
 - 92 ἀκτίνας βλέπουσι πολλάς, συχνάς, ποικιλοχοόους,
 - 93 δμοιάζουν το χειρότερον δτι ένι δαιμονιάροι,
 - 94 δοκούν όπου τους βλέπουσιν ότι ένι μαγεμένοι.
 - 95 Τὸ πάθος τούτω συσχεθεν κάγω τοῦτο συνδείσας,
 - 17 δήματα γράφω γαρμονής, δήματα εὐφροσύνης,
 - 18 οὐκ ἐποιεῖτο ἀπὸ χαρᾶς, οὐδ' ἐξ ἁπλοψυχίας,
 - 96 τὰ πάντα τῆς οὐσίας μου κατεδαπάνησά τα.
 - α Οὐ σπαταλιῶ οὐδὲ τρέφομαι, μὴ ἐμπλέξη ὅπου σὲ τὸ εἶπε,
 - b καὶ ὅπου τὸ ἐτροπολόγησε μὴ ἰδῆ καλὴν ἡμέραν,
 - c άλλὰ δουλεύω σεβαστὴν δεσποίνης αὐταδέλφην,
 - d πανευκλεούς, πανευτυχούς, ύπερδεδοξασμένης,
 - e συνέκλεισα ἀκίνητα πάντα μου τῆς οὐσίας,
 - τ αν τύχη ως υπαγαίνομεν, αν οὐ κρατήση εὐδία,
 - g αν οὐκ αλλάξουν οί ταροί, γαλήνη,
 - 100 νὰ φάγω καὶ τὰ ἀκίνητα, καὶ ἔδε θανάτου γείοου.
 - 101 Οὐκ εἶσαι, αὐθέντα σεβαστέ, πτωγὸς ὑποδρομίτης,
 - 104 άλλά μονόκυθρον δασύν καὶ μοστομαγερίαν,
 - 105 νὰ ἔχη θούμματα πολλά καὶ νὰ ἔνι φουσκωμένα.

ms. G. καὶ δίδουν τα καὶ τρώγουν τα, Χριστέ, τῆς ἀνοχῆς σου! καὶ ἀφ' ὅτου τὰ χωνεύουσιν, ὡς χρυσοχοὶ τεχνῖται, καὶ ἀμμοπλύνουν τα καλά, ὥσπερ οἱ ἀμμοπλύται,
90 ἀν περπατοῦν νυστάζουσιν, ἀν κάθηνται κοιμῶνται ἱστάμενοι σκελίζονται, τραλίζονται καθ' ὥραν, ἐκεῖ καὶ ἀστέρας βλέπουσι, τροχοὺς πρασινομόρφους, καὶ ὁμοιάζουν τὸ χειρότερον ὅτι εἶναι μεθυσμένοι, καὶ μαγειωμένοι καὶ σαλοὶ καὶ παραβροντισμένοι.
95 Τῷ πάθει τοίνυν συσχεθεὶς κάγὼ τῷ τῆς ἐνδείας,

απασαν την οὐσίαν μου κατέφαγον ὁ τάλας,

καὶ ἂν τύχη ὡς ὑπαγαίνομεν, ἂν οὐ κρατήση εὐδία, ἂν οὐκ ἀνοίξης θύραν μου πόθεν τῆς εὐσπλαγχνίας, καὶ γένομαι ἐξωχείμαστος, φοβοῦμαι μὴ παρέμπω, καὶ φάγω καὶ τὰ ἀκίνητα, κ᾽ ἔδε θανάτου χεῖρον.

100

105

110

115

Μὴ σὲ πλανῷ, πανσέβαστε, τὸ Πτωχοπροδρομᾶτον, καὶ προσδοκῷς νὰ τρέφωμαι βοτάνας ὀρειτρόφους ἀκρίδας οὐ σιτεύομαι, οὐδ' ἀγαπῶ βοτάνας, ἀλλὰ μονόκυθρον παχὺν καὶ παστομαγειρίαν, νὰ ἔχη θρύμματα πολλά, νὰ εἶναι φουσκωμένα, καὶ λιπαρὸν προβατικὸν ἀπὸ τὸ μεσονέφριν.

Ανήλικον μὴ μὲ κρατῆς, μὴ προσδοκᾶς δὲ πάλιν ὅτι, ἂν μὲ δώσης τίποτε, νὰ τὸ κακοδικήσω ὅμως ἐκ τῆς ἐξόδου μου καὶ σὰ νὰ καταλάβης τὸ πῶς οἰκοκυρεύω μου τὴν ἄπασαν οἰκίαν.

Λοιπὸν ἡ σὴ προμήθεια συντόμως μοὶ φθασάτω, πρὶν φάγω καὶ τὰ ἀκίνητα καὶ πέσω καὶ ἀποθάνω, καὶ λάβης καὶ τὰ κρίματα καὶ πλημμελήματά μου, καὶ τῶν ἐπαίνων στερηθῆς ὧν εἶχες καθ' ἐκάστην' ἀλλ' ἴλεώς σοι γένοιτο Χριστός μοι, σέβαστέ μου, καὶ δοίη σοι τὴν ἀμοιβὴν τῶν εἰς ἐμὲ χαρίτων πλουσίαν καὶ αἰώνιον, ὡς οἶδεν, ὡς γινώσκει.

Στίχοι τοῦ γραμματικοῦ κυροῦ Θεοδώρου τοῦ Πτωχοπροδρόμου.

Manuscrits. H = Hierosolymitanus 415, f° 242 r° à 267 v° . - C = Parisinus, Coislin 382, f° 184 v° à 161 v° . S = Parisinus, Suppl. gr. 1034, f° 176 r° à 191 v° . - A = manuscrit d' Andrinople 1237, f° 7 v° à 21 r° . - g = Parisinus Grec 1310, f° 434 r° à 441 v° . - V = Vaticanus Grec 375, f° 366 r° à 371 v° .

En outre, le commencement du poème (vv. 1—8) se lit dans un manuscrit de la bibliothèque Laurentienne à Florence (Conv. soppr. 2, f°. 216 r°). Ces huit vers ont été publiés par M. Lambros dans le Nεος Έλληνομνήμων (1908, p. 333); nous en désignerons les variantes par la lettre L.

Τίτο. Πτωχοπροδρόμου βιβλίον δεύτερον κατά ήγουμένων g. Τοῦ Πτωχοπροδρόμου πρὸς τὸν βασιλέα κύριον Μανουήλ Κομνηνόν, τὸν Πορφυρογέννητον V. "Ετεροι στίχοι 'Ιλαρίωνος μοναχοῦ τοῦ Πτωχοπροδρόμου πρὸς τὸ εὐσεβίστατον βασιλέα κύριον μεγαλοπορφυρογέννητον τὸν Κομνηνόν C. "Ετεροι στίχοι 'Ιλαρίωνος μοναχοῦ τοῦ Πτωχοπροδρόμου πρὸς τὸν εὐσεβίστατον βασιλέα κύριον Μανουήλ Πορφυρογέννητον τὸν Κομνηνόν S. Στίχοι 'Ιλαρίωνος μοναχοῦ τοῦ Πτωχοπροδρόμου πρὸς τὸν βασιλέα Μανουήλ τὸν Πορφυρογέννητον Α.

Vers 1. Τολμήσας ἀναφέρω σοι τῷ χραταιῷ δεσπότη g. τ. ὰ. σου τὸ χράτος, δέσποτά μου V. τολμήσαν L. — 2. τῷ μέγα καὶ νικοποιῷ κραταιῷ στεφηφόρῷ g. L. τὸ μέγα καὶ νικοποιὸν κράτος καὶ οτεφηφόρον V. — A la place de ces vers, H donne:

1α Μόλις τὰς χείρας, δέσποτα, φυγών τῶν πολεμίων,

b ώς πρός την σχέπην ήλθον γάρ της σης σχηπτροχρατίας

C καὶ γὰρ ή σάρπιγς ή λαμπρά των σων κατορθωμάτων

d οὐκ ήσυχάζειν ἔπεισε, λοιπόν έγκωμιάζειν,

ε και εφαλμάτων σμήχειν το τὰ δάκουα έκ στήθους,

f αλλ' όλον ανεζώωσεν απνουν κείμενον νέκυν,

g καί πρός την σην κατέφυγα μεγάλην βασιλείαν,

h την πέτραν άνω στερεάν την τεθεμελιωμένην,

ί ήτις τυγχάνει, Μανουήλ, Χριστός ὁ στεφοδότης.

j Μή οὖν ἀπώση με λοιπὸν ὡς κατευτελισμένον,

k τον πρός την σην προστρέχοντα μετά δακρύων σκέπην,

Ι άλλ' ὥσπες χριστομίμητος τυγχάνεις αὐτοκράτως.

C diffère de H sur les points suivants: 1b. ηλυθα σης σχηπιορχοατορίας. — 1c. σάλπιξ. — 1d. εἰς τὸ τυχεῖν μὲ πέποιχε. — 1e. καὶ τῶν σφαλμάτων σμήχειν το τοῖς δάχουσι τὰ στήθη. — 1f. καὶ γὰρ, puis une lacune qui va jusqu'au vers 46 de notre édition. Cette lacune provient de la disparition d'un feuillet; l'accident a dù se produire à une époque où le manuscrit n'était pas encore paginé, car il n'existe actuellement aucune interruption dans la suite des folios. S diffère de H sur les points suivants: 1b. ηλυθα τῆς — 1c. καὶ de deuxième main, la première main avait écrit η σάλπιγξ. — 1d. εἰς τὸ τυχεῖν ἐπίποικε. — 1e. comme C. — 1f. καὶ γὰρ μὲ ἀνεζώωσεν κείμειον κάτω νέκυν. — 1g. παρέστησε μεγάλην. — 1h. manque. — 1έ. ἐπιτυγχάνειν, δέσποτα. — 1j. μὴ γὰρ εὐπώση με λοιπὸν τὸν κατηυτελισμένον. — 1k. ὑπὸ τὴν σὴν. — 1l. τυγχάνων. A diffère de S sur les points suivants: 1b. καὶ πρὸς. — 1c. σάλπιξ. — 1g. παρέστησεν. — 1j. ἀπώση

καὶ πρόσδεξαι καὶ λύσον μου τὰς πολυπλόκους θλίψεις, οὐδὲ γὰο δέονται πολλῶν ἐξόδων καὶ φροντίδων, έὰν δαθύμως πρὸς αὐτὰς καὶ ἀνειμένως βλέψης. 5 Δέον λοιπον αναμαθείν τους πόνους του νοσούντος, είθ' ούτως καὶ τὴν ἴασιν ἐντέχνως ἀποδοῦναι. Καὶ θαύμασον τοῦ μύρμηκος τὴν τηλικαύτην τόλμαν, πῶς ὅλως ἔξω γέγονε τῆς τούτου μυωξίας καὶ τρέχειν ίσως δίρμησε τοῖς ἰσχυροῖς θηρίοις, 10 ακολουθών τοῖς ἴχνεσιν ἀφόβως τῶν λεόντων, την των ονύχων δύναμιν ποσώς μη κεκτημένος. Έμε γαο σκόπει μύρμηκα, δέσποτα στεφηφόρε, κατά των λόγων την Ισχύν καὶ την άκτημοσύνην, λέοντας δὲ τοὺς ξήτορας μετὰ τῶν φιλοσόφων, 15 οίτινές είσι δόκιμοι στιγίζειν τε καὶ γράφειν καὶ συγγραφάς βασιλικάς, νικητικάς ἐκπλάττειν όμως έκεῖνοι γράφουσι σοςῶς καὶ κατὰ λόγον, ώσπες σοφοί και ξήτοςες, έγω δ' ούχ ούτως γράφω, (καὶ γὰρ ἀγράμματός εἰμι καὶ νέος δακενδύτης, 20 καὶ μοναγός τῶν εὐτελῶν, τῶν ἀποκαθισμένων) άλλ' οὖν λιτῶς, μοναγικῶς, ἀπλῶς, εὐκολωτάτως. Οὐδὲν γὰο μύθους παλαιῶν ίστοριῶν σοι γράφω, τὸν νοῦν ἐγόντων ἀκριβῆ, δυσνόητον τὴν λύσιν, εύκολα μαλλον καὶ σαφή, καὶ γνώριμα τοῖς πάσι 25 τοῖς τὸν μονήρη τρέχουσιν ἐν κοινοβίω δρόμον καὶ φέρουσιν α, δέσποτα, πρώτος έγὰ σοὶ γράφω. τῆ γὰο μονῆ ποοσγίνονται πάντα τοῦ Φιλοθέου ατιν' ελέγξων ερχεται κατά μικρον δ λόγος.

3. πολυπλόχους λύσεις et δέ sur λύ g. δέσεις VL. - 4. η φορντίδων gL manque SA. - 5. ἀν δαθύμως εἰς αὐτὰς ημελημένως βλέψης, le ἄν en surcharge sur Iνα H. Iνα gV. ηγαρ ἀραθύμως εἰς ά. x ἀνημέρως L manque SA. - 6. ἀναμαθών τὰς νόσους τῶν νοσούντων g. οὐδὲν γὰρ δέονται λ . ἀ. τὰς πράξεις τῶν νοσυν... L manque SA. - 7. ἐπιθεῖναι g, γεννίθου x. τ. l. ἐ. ὰ. L. -8. θαύμαση... τόλμην L. -9. οὕτως γέγονε τῆς δὶης μυωπίας g. πῶς οὕτως γ. τ. δὶης βιωτίας V. γέγονα SA. - 10. χ. τρ. οὕτως χ. τὴν, le reste manque Y. Θραμησεν Y. Θραμησα Y. Θραμησα Y. Θραμησα Y. Εν νετείνον Y. Le vers Y. Τὰν ἀντιλογίαν Y. τὴν ἀσχημοσύνην Y. Y. Y τὰν Y τὰν Y τὰν Y τοῦν Y το το τοῦν Y το το τοῦν Y το τοῦν Y τοῦν Y το το τοῦν Y τοῦν Y το το τοῦν Y τοῦν Y

Καὶ πρόσθες ἄρτι τὸ λοιπὸν ἐμοὶ τὰς ἀκοάς σου, 30 καὶ πάντα σαφηνίσω σοι κατὰ τὴν πρᾶξιν, ἄναξ. Οπόταν είς ενθύμησιν έλθω των ήγουμένων (δύο γὰο ἄρχουσιν ἐκεῖ, δέσποτα, παρανόμως, καί παρά την διάταξιν πατρός τοῦ πανοσίου, πατήρ, υίός, τὸ κάκιστον ζεῦγος, ễ θεία δίκη!) 35 καὶ καθαρῶς τὰ παρ' αὐτῶν γινόμενα σκοπήσω, άλλος έξ άλλου γίνομαι καὶ τήκομαι τὰς φρένας. "Οταν έξέλθω γὰο μικούν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, αν δαθυμήσω πώποτε καὶ λείψω ἀπὸ τὸν ὄρθρον, ού φέρειν όλως δύναμαι τὰς προσταγάς ἐκείνων 40 ,, τὸ ποῦ ἦτον εἰς τὸ θυμιατόν; ἂς βάλλη μετανοίας. τὸ ποῦ ήτον εἰς τὸ κάθισμα; ψωμίν μηδέν τὸν δώσουν. ποῦ ήτον είς τὸν έξάψαλμον; κρασίν μηδέν τὸν δώσουν. ποῦ ήτον εἰς τὸν έσπερινόν; ἂς τὸν ἐκβάλουν ἔξω. τὸ στῆκε, ψάλλε ἀπὸ ψυχῆς καὶ φώναζε μεγάλως 45 τί μουομουρίζεις; πρόσεχε, μηδέν ξηροχασμασαι, μη τρίβεσαι, μη κνήθεσαι, μη περισσοψωρίζης, έξάφες τὰ συγνὰ λουτοά, καλόγερος τυγχάνεις, βαθεά καλίγια άγόρασε καὶ φόρει τα εἰς τὴν μέσην, καὶ μὴ φορῆς τὰ χαμηλὰ μετὰ μακρέας τὰς μύτας. 50 μή ζώνου χαμηλούτσικα καὶ μή συχνοκτενίζου, ἀπέσω τὰ μανίκια σου, ἀπέσω ἡ τραγηλεά σου, έξάφες τὸ νὰ κάθεσαι ποσῶς εἰς τὸν πυλῶνα, έξάφες τὰ προγεύματα καὶ τὰ διπλὰ σφουγγᾶτα, καὶ τὸ νὰ τρώγης σύντομα, να πίνης εἰς τὸ μέγα, 55 καὶ σύναγε τὸ πλάτωμα καὶ θές το είς τὴν γωνίαν. Μη βλέπης το τρανώτερον το μερτικόν εκείνου

30. πρόσθησον Η. πρόσθες λοιπόν, & δίσποτα, κὰμοὶ τὰς ὰκοάς σοι SA. — 31. manque V. — 32. δ. γὰφ εἰς ἔννοιαν HgV. — 33. παφανόμους H. δτι κὰκεῖνοι δ. ἄφχουσι SA. — 34. τὰ παφὰ H. — 35. τὸ x. δ θ. δ. ζεῦγος g. ζεῦγος τοῦ διαβόλου, et en marge, $\bar{\delta}$ θεία δίκη ζεῦγος V. — 36. γενόμενα VSA. — 37. ἐξίσταμαι τ. φρ H. — 37α. manque H. καὶ πίπτω πρὸς ἀπόγνωσιν πάσης τῆς άθυμἰας g. καὶ τρεχω πρ. ά. πεσεῖν τ. ά. V. τρέχω ... πεσεῖν ἐξ άθυμἰας SA. — 38. ἐἰν ἐξέλθω H. κὰν μικρόν SA. — 39. ἡαθυμήσω τίποτε H. ἡ ἡ. V. καὶ ἡ. πώσποτε SA. 40. προσταγὰς ἐκείνας H. φίρει g. ποῦ φ. δ. δ. τ. πρ. ἐκείνας V. — 41. τὸν θυμιατόν H. νίent dans g et V après 43. δπου ούκ ἡτον V. manque SA. — 42. κάθισμαν κραοὶν μ . τ. δ. g. δπου οὐχ ἡτον ... καθισμαν SA. — 43. τὸ έ. H. τὸ ποῦ ἡτον εἰς τὸν ἐξέψαλμον ψωμίν g. τὸ ποῦ οὐχ ἡτον εἰς τὸν ἑξέψαλμον V. manque SA. — 44. τὸ ποῦ V. δπου οὐχ ἡτον V.

μη συντυγαίνης πρόσεγε καν όλως τον όδεινα. έκείνος εν' πρωτοπαπάς, σύ δὲ παρεκκλησιάργης, έκεῖνος ἔν' δομέστικος, τεγνίτης γειρονόμος, 60 σὺ δὲ τυγχάνεις πάρηχος καὶ ψάλλειν οὐκ ἰσγύεις, έκεῖνος ἔν' λογαριαστής καὶ σὰ εἶσαι θερμοδότης, έκείνος δογειάριος, σὸ δὲ κρομμυδοφύλαξ. έκεῖνος ἔν' γραμματικός, τεχνίτης ἀναγνώστης, σὺ δὲ οὐδὲ τὴν ἀλφάβητον ἐξεύρεις συλλαβίσαι 65 έκείνος έγει είς την μονήν καν δεκαπέντε χρόνους, καὶ σὸ ἀκμὴν οὐκ ἐπλήρωσες έξάμηνον ὅτι ἡλθες. σὺ περιτρέχεις τὰς όδοὺς πεζὸς μετὰ τσαγγίων, αὐτὸς δὲ καβαλλάριος διηνεκῶς ὁδεύει καὶ βουτλωμένας τοῖς ποσίν φέρει τὰς πτερνιστῆρας. 70 έκεῖνος διηκόνησεν είς τὴν μονὴν πολλάκις, και έσυ έβοσκες τὰ πρόβατα και έδίωκες τὰς κορώνας. έκείνος πάντα έσέβαινε σειστός είς τὸ παλάτιν, καὶ ἐσὸ ἐκαθέζου καὶ ἔβλεπες πῶς τρέχουν αί καροῦχαι. Αὐτὸς ψηφίζει πέρπυρα καὶ γράφει καὶ στρογγύλα, 75 σὸ δὲ ψηφίζεις φάβατα καὶ γράφεις κονιδᾶτα.

58. correspond à 45a, voir supra. — 59. ἔνι H. καὶ σύ 'σαι καλονάρχος g. ἔνι ... καὶ σὺ CSA. ἔναι π . καὶ ἐσὺ εἶσαι κανονάρχος V.

60. ένι δομέστιγος Η. έν' δομέστιγος καί σύ παρακκλησιάρχης g. έναι δ. σύ δε παρεκκλησιάρχης V. i. ĕrı δ. καὶ ἐσὸ εἶσαι κανονάρχος CSA. — 61. Dans tous les mss., sauf II, ce vers précède le vers 75 de notre texte. xai σù ... οὐκ ἐξεύρεις V. — 62. ἔνι Η. ἔναι V. σὐ δὲ eloai gV. šri C. šri ... και έσύ SA. — 63. δοχειάρης ένι, σύ δε είσαι H. manque C, où il est remplacé par ces deux vers: ἐκεῖνος ἔτι παλατιανός, καὶ σὐ εἶσαι λεβατάφης, ἐκεῖνος ἔτι δρφειάριος, καὶ σὸ σκυβαλοφύλα $\frac{1}{2}$. g a ces deux vers après le vers 70 de notre texte. SA sont d'accord avec C, sauf dans λεβετάρης. ἔνι δοχειάριος V. -68a. ἐκεῖνος οἰκονόμος ἔνι καὶ σὐ εἶσαι κοπροζύστης H. εἶν κ. σ. 'σαι g. ἔν' CSA. manque V. -64. ἔνι H. χερονόμος g. ἔναι . . . χειρονόμος V. - 65. συλλαβίσειν Η. και σύ ... τον ά. ήξεύψεις g. και σύ ... τον ά. έξεύφεις CVSA -66. ούτος γὰο έχει H. πλέον ή δέκα χούνους F. — 67. ἀκόμη F. ἀφ' ούλθες g. ἀκόμη οὐκ έ. έξ. ὅταν ἥλθες C. \varkappa . σ . ἀχόμη έξ. οὐχ ἔχεις ἀφ' οὖ ἦλθες V. \varkappa . σ . ἀχομή οὐχ έ. έξ. ὅτι ἦλθες SA. — 68. γυμτός μ. τσαρούχιας Η. καὶ σὰ ἀνατρέχεις τὰς ύδοὺς πεζός μὲ τὰ τζακία C, οὰ ce vers est précédé des vers 69 et 70 de notre texte. Même ordre dans les mss. SA, qui coïncident avec C, sauf en τζαγγία. παρατρέχεις την όδυν... τζαγκίων g^V . — 69. καβαλλάρης πάντοτε διηνεχώς Η. αὐτὸς καὶ CSA, διὰ παντὸς V. — μουνταλωμένας φέρει τε ποοί τὰς πτ. Η. βουτουλωμέτα; τ. π. φέρων τ. φτερνιστήρας g. καὶ μουτλουμένας δε φορεί αυτάς τας πτ. C. SA comme C, exepté μουτλωμέτας et αὐτός, manque dans V. — 70a. έχειτος οἰχονόμος είν, καl ού 'σαι κοπροξύστης g. manque HVCSA. — 70b. έκεῖνος παλατίνος εἶν', οὐ δὲ σκυβαλοφύλας g. manque HVCSA. — 71. έχεῖτος ἐδικόνησεν g. manque V. — 72. κ' ἔδιωχες τές κουροῦνες q. manque V. κουφούνα; CSA. — 73. πάντοτε ... χυτό; εί; ΙΙ. πάντ' ἐσέβαιτεν g. manque V. — 74. και σύ έκαθεζουν κ' έβλεπες... οι καρούχοι g. manque V. - 74a. τίναν λαχαίνει τὸ δ' έμεῖς, έμεῖς δὲ πάλιν τίναν. — 746. καὶ τίναν τὸ παραβατόν, καὶ τίναν τὸ τῆς πρόβας. — 74c. αυτὸς ἔναιν καλόφωνος, τεχνίτης χερονόμος. — 74d. σὰ δὲ τυγχάνεις πάρηχος, καὶ ψάλλειν ούκ ἰσχύεις g. Ces vers, qui manquent dans H et parmi lesquels 74d correspond au vers 61 de notre texte, présentent dans les autres mss. les variantes que voici: 74a. xai notov layyáret to de meis, to meis de natir notor CSA (layáret SA). manque V. 74b. καὶ τίνα τὸ βαράβατον καὶ τίνα τὸ τῖς πρόβας (SA. manque V. 74c. ένι ... χειρονόμος V (SA. 74d. voir les variantes supra, 61. — 75. Μηφιζει πάντοτε κ. γ. στοογγυλούτσικα Η στρογγύλεα g. Ici commence dans V une lacune qui ne prend fin qu'au vers 251 de notre texte. ψηφίζει πέττεται CSA. - 76. κουδιμεντα Η. κουδουμέντα CSA.

αύτὸς φορεί αίγειομέταξα καὶ σὸ τὴν σακκολέβαν. αὐτὸς ἔγει κὢν τέσσαρα λαμπρά πρεββατοστρώσια, καὶ σὸ κοιμᾶσαι είς τὸ ψαθὶν καὶ γέμεις καὶ τὰς φθεῖρας. αὐτὸς τὸν μῆνα τέταρτον εἰς τὸ λουτρὸν ὑπάγει, 80 οὺ δὲ ἀπὸ πάσγα εἰς Ετερον πάσχα λουτρὸν οὐ βλέπεις. αὐτὸς ψωνίζει πάντοτε λαβράκια, φιλομήλας, σὸ δὲ ποτὲ οὐκ ἠγόρασας κἂν ταρτεροῦ γαβιάριν. αὐτὸς κἂν δέκα κέκτηται λίτρας γρυσὸν λογάριν, σὺ δὲ οὐδὲ φόλιν κέκτησαι νὰ δώσης τὴν ψυχήν σου, 85 η νὰ ἀγοράσης κὰν κηρὸν διὰ τὴν ἀποκαρήν σου. Αὐτὸς τὸν βλέπεις ἔδωκεν είς τὴν μονὴν εἰκόνα καὶ σαραντάσημον βλαττίν καὶ δυὸ κυθροκαντήλας, σὸ δὲ ἡλθες ἀνυπόδητος καὶ δίγα ἐπικαμίσου, καὶ τὸ βρακίν σου ἐφαίνετο ἀπὸ τῆς φουδουλίας. 90 καὶ περιπάτει έμπύρετος, καὶ δούλευε τοὺς πάντας. ούκ είσαι σεβαστοῦ παιδίν, οὐδὲ κουροπαλάτου, σαρδαμαρίου παιδίν είσαι, γαβιαροκαταλύτου, σκουμπροπαλαμιδόπαστος, έγγραυλοπαστοφάγος. καί μὴ θεωρής τους βαθρακούς, τὰς ΰσκας, τὰ ψησσία, 95 καὶ τρέγουσι τὰ σάλια σου καὶ συγνοκαταπίνης, μαθον ού μη τὰ γεύσεσαι, ξηρά νὰ τὰ διαβάσης, καὶ τὸ τυρίν τὸ κρητικὸν νὰ ἐκδείρη τὸν λαιμόν σου καὶ τὸ παλαμιδόκομμαν καὶ ἡ θύννα ἡ βοωμιαρέα. Κατάβαινε είς την τράπεζαν, βοήθει τον κελλάρην 100 καὶ κόπτε ξύλον καὶ νερόν, κουβάλε εἰς τὸ μιλιάριν, καὶ δίδε καὶ θεομούτσικον, οὐκ εἶσαι τῶν ἐνδόξων.

77. αλγιομέταζα Hg. αλγαιομέταζα CSA. σαγολέβαν H. σαγολέβα g. σακολήβαν C. σακολέβαν SA. — 78. κραββατοστρώσια (S. — 79. στό g. ψιαθήν SA. ψείρας gC.

80. μήναν gCSA. δεύτερον CSA. — 81. σ. δ. ά. πάσχα; εἰς πάσχα ἔτερον Η. ώς πάσχα λουτρόν οὐδέναν g. Γτεφον λουτρών οὐδέν έβλέπεις (SA. σύ δ' SA. - 82. ψουνίζει gC. λαβράκια, συναγρίδας CSA.-83. xal o $\dot{v}...$ lyógase; gCS. togresio \ddot{v} g.-84. xquodr H. xquod; gCSA.-84a. xal είς την χουράν του εξέραλεν άλλην χαμμίαν λίτραν C. κάν μίαν SA. — 85. και σύ φόλαν οὐδέν έχεις νὰ δώσ' διὰ τ. ψ. σ. g. — 86. manque g. Γνα άγοράσης κ. κηρούς είς τ. ἀπόκαρσίν σου CSA . — 87. αὐτὸν . . . εἰχόναν SA . — 88. σχυθοχαντήλας H . σαραντάπηχον g . — 89. σ' ήλθες ἀνυπόδετος... ὑποκαμίσου g. σὺ δ' CSA . δίκα H. — 90. ἐφαίνετον ἀπό τὰς φουδουλίας H. φαίνετον ἀπό πενήντα τρύπα; g.-91. έμπύρετε g.-92. χουραπελάτης \emph{C} . χουροπαλάτης $\emph{SA}.-93$. άρδαμαςίου ... χαβιαςοκατελύτου g. σαριαδαςίου C. σαμαρδαςίου SA. σαλγαμαςιού, Coray et Legrand. — 94. σχουμπροπαλαμιδόπαστου, έγγραυλοπαστοφάγου g. σχουμπροπαλαμιδόπλαστος, έγγραλοπαστοφάγος C. = 95. χ. μ. θωρ \tilde{g} ; τ. βαθραχούς, τ. ὕσχας g. = 96. τρέχουσιν gSA. = 97. το γεύσεσαι, ξηρόν νὰ τὸ Η. manque dans g, qui donne à cet endroit le vers οὐδέν τη διὰ λόγου σου τ' άδουν τό παξιμάδιν. - 98 να γόάρη τον λαιμόν σου g. Dans g, ce vers vient après le vers 99 de notre texte. Au deuxième hémistiche, και ή θύννα ή βρωμιάρια CS. — 99. κ. τ. π. να έκδαρη τον λαιμόν σου H. κ. τ. π. καὶ ή θύννα ή βρωμιαρέα g. Dans g, ce vers vient avant le vers 98 de notre texte. καὶ τὸ παλαμιδόκομμα τὰ ἐκδέρνη τὸν λαιμόν σου C. κ. τ. παλαμιδόκομμαν να έγδείοη τον λαιμόν σου SA.

100. στίν τράπεζαν καὶ βόθα g. — 101. κ. κ. ξ. βάλε νερόν καὶ φέρε τὸ μιλιάριν H. καὶ κόφτε ξύλα καὶ νερόν καὶ βάλλε στὸ κακκάβιν g. κ. κ. ξύλα κ. ν. κουβάλει εἰς τὸ χάλκωμαν C. κ. κ. ξύλα κ. ν. κουβάλει εἰς τὸ λεβέτιν SA. — 102. Θερμότσικον H. εἰσ' ἐκ g. δίδου CSA.

Κομμάτιν, βλέπω, ἀπέδειρας τρανόν καὶ γωνιδατον καὶ μανειοίαν τοιπίνακον καὶ τρία κομμάτια θύνναν. καὶ πλύσιμον οὐ δέγεται κἂν ὅλως τὸ πινάκιν. 105 καὶ ἄφες τρώγειν τὰ πολλά, ν' ἀλέθης πασπαλάτα. απελθε, εὐθείασε θερμον καὶ νίψον τοὺς πατέρας, σπούδασον, φθάσον, πέτασον γοργόν ἐπὶ τὸν μύλον. έρώτησε είς τὸ διάβα σου ἐπὶ τοὺς Βενετίκους τὸ πῶς πωλεῖται τὸ τυρίν, τί ἔχει τὸ κεντηνάριν. 110 υπανε, λούσε σύντομον τον μέγαν οἰκονόμον, λούσε καὶ τὸν ἡγούμενον, παράστα καὶ τοὺς δύο. Έν μέρει πράζει ὁ ήγούμενος, ἐν μέρει ὁ οἰπονόμος, δ μεν προστάττει ... τρίψε με καὶ τάρασσε τὸ σκάμμα", ό δ' άλλος πάλιν ,, γέμισε, περίγυσέ με, ας έβνω", 115 καὶ σὺν ἐκείνοις ἔργεται τρίτος ὁ ἐκκλησιάργης. Πῶς ὑπομείνω, δέσποτα, πῶς ἄνεσιν εὑρήσω, καὶ πῶς νὰ ζήσω, λέξον μοι, σὰ γὰο γινώσκεις πάντα. Στιγμήν αν λείψω δ ταπεινός από την έκκλησίαν, τὸ κρασοβόλιν μου κρατοῦν τὸ νεροκοπημένον, 120 έγὰ δὲ τρέχω εἰς τὸ νερὸν καὶ πίνω καὶ γορταίνω, καὶ παραυτίκα πιάνει με τὸ δίγος καὶ ἀποθνήσκω. "Απαξ τὸν γρόνον ἂν λουθῶ πολλάκις δι' ἀρρωστίαν, καυκίν κρασίν οὐ δίδουν με τὸ λέγουν εὐλογίαν. 'Εὰν ἔλθη φίλος μου ποτὲ τὸν χρόνον νὰ τὸν ἴδω, 125 την πόρταν δωμανίζουσι και αφίνουσίν τον έξω. "Αν δώσουν στάμενον ποτέ δι' ανάγκην να ψωνίσω, λέγουν με ,, σήμερον ίχθυς ου τρώγεται είς την μέσην". Εί δέ τις δώση ψυγικον από τῶν φιλογρίστων, 130 κανείς οὐ βλέπει ταρτερον ἀπὸ τοὺς καλογέρους.

103. γωνιαδάτον H. πομμάτια βλέπω ἀπέγδαρες τρανά και γωνιδάτα g. καλόν και CSA. — 104. διπίνακον Η. καὶ μαγεριάν διπίνακον, οὐκ εἶσ' ἐκ τῶν ἐνδόζων g.-105. καθόλου g.-106. manque H. καὶ παύσε τὸ τὰ τρὰς πολλά, τὰ ἀλέθης τόσα τόσα g. κ. ἄ. τοῦ τρώγειν SA. — 107. δὸς νίψιμον Η. φτειάσε το 9. δος νίμαν τοις πατράσιν g. απελθε το θερμόν C. απελθε έπίδος τ. 9. νίψιμον SA. - 108. σπόυδασε . . . πέτασε Η. σπούδασε, φτειάσε σήμερον γοργόν να πάζ στὸν μύλον g. φθάσον σύντομα και διάβα ώ; τὸ Πουλίτσιν ('. φθάσον σύντομον γοργόν έπι τὸ Μίλιν SA. - 108α. και διάβα κ' είς τὸ Πέρομαν γοργόν ώς έξυφτέριν g. καὶ δράμε ἐπὶ τὸ Πέραμαν καὶ διάβα είς τὸ Houlitoir SA. Manque HV; pour C, cf. la fin du vers 108. — 109. στο διάβα σου κ' είπε τού; g. manque C. διάβαν SA. - 110. κηντηνάριν SA. - πουλιέται g. πωλιέται SA. -111. λούσε σήμερα g. σύντομα CSA . — 113. manque g. ἐν μέρει ὁ ἡγούμενος καὶ άλλοῦ ὁ οίχονόμος C. εν μέρει δρίζει δ ή. εν άλλω δ οίχονόμος SA. — 114. τάρας Η. εμέν παράστα, τρίψε με g. προστάσσει CSA. - 115. πάλιν λέγει με περίχυσε Η. παράχυσε g. παρέχυσε C. περέχυσε SA. ἔκβω CSA. — 116. τρίτον Η. καὶ μετὰ τούτοις ἔρχ. τρίτον g. τὸ τρίτον CSA. — 116α. πρὸς με σταλείς τὸν ταπεινόν, τὸν κατηυτελισμένον g. προστάξει τοῦ ποιμένος C. manque dans les autres mss. -- 118. λέζον με gC. λέγζον μοι SA. -- 119 λείψω ταπεινός g. δάν λείψω ό δλεεινός CSA. 120. πωλούν g. - 121. στό νερόν, και σκύφτω g. χορνταίνω S. - 122. και πάραυτα C. -

123. ἐὰν λουθῶ (SA, λουθθῶ g. — 124. καὶ κὶ au lieu de καυκίν C. — 125. ἀν g. ἐὰν CSA. — 126. ἡωμανίζουσιν g. σφαλιζορωμανίζουσι καὶ ἀφανίζουσίν τ. ἔ. C. — 127. δώσω Η. τὸν χρόνον νὰ ψουνίσουν g. ψουνίσουν C. ἐἰν ... ψωνίσουν SA. — 128. λέγουσιν ... ἡχθες (?)... στὴν g. λέγουσιν C. λέγωσιν SA. — 129. ἀν δωση τις τὸ ψ. g. ἀν δ τ. καὶ ψ. ὰ. τοὺς φιλοχρίστους C. ἐὰν δ. τ. καὶ ψ. ὰ. τοὺς φιλοχρίστους SA. — 130. βλέπει τὸ κουκκίν g. στάμενον CSA, καλογήρους SA.

"Αν είπω" ,, δότε μοι πετσίν δια τα υποδήματα μου", λαλούσι με ,, μη έξέρχεσαι ποσώς είς τον πυλώνα". Ζητῶ σαπούνιν νὰ λουθῶ, καὶ λέγουν με ,,τὸ ζέμαν". "Απαξ του γρόνου αλογου πολλάκις αυ ζητήσω, νὰ ὑπάγω νὰ ἴδω φίλον μου, μικρὸν νὰ τσατσαρίσω 135 καὶ νὰ φανῶ εἰς τοὺς γείτονας ὅτι εἶμαι καβαλλάρης, την πόρταν δωμανίζουσι καὶ οὐδὲ πεζὸν μὲ ἀφίνουν, καί καν μη θέλω, δέσποτα, σουφρίζω και ύπομένω. Τὰ δ' ἄλλα πῶς διηγήσωμαι κατὰ λεπτὸν καὶ μέρος, τὰ τῆς τραπέζης λέγω δή, τοῦ γεύματος τὴν ώραν, 140 όταν τὰ τρία δώσουσι καὶ πάντες συναγθῶσι καὶ ψάλουν τὸ ὑψώσω σε καὶ ἄρξωνται τοῦ τρώγειν; καὶ τίς εἰπῆ σοι καθαρῶς τὰ πλήθη τῶν ἰχθύων των ήγουμένων έμπροσθεν προκείμενα συνήθως, τὰ μὲν εἰς τὸν ἐγκλειστιανόν, εἰς τὸν πατέρα λέγω, 145 τὰ δ' ἄλλα πάλιν άλλαγοῦ, πρὸς τὸν υίὸν ἐκείνου; Ποώτον διαβαίνει τὸ ἐκζεστόν, ψησσόπουλον μπουρδάτον, καὶ δεύτερον πιρίχυμα, μαζὸς βεβαρυμένος, καὶ τρίτον όξυνόγλυκος κροκατομαγείρια, έχουσα στάχος, σύσγουδα, χαρυόφυλλα, τριψίδια, 150 άμανιτάρια, όξος τε καὶ μέλιν έκ τὸ ἀκάπνιν,

131. μ ε H. ψωμίν εἰς τὴν ὑποτροφήν του <math>g. εάν SA. — 132. λαλοῦσιν g. λέγουσί με. εχ τοῦ πυλώνος C. λέγωσίν με μ. ε. π. εκ τον πυλώνα SA. — 132α. και πάντοτ' άνυπόδητον νά με παραχωρούσε H, \varkappa . πάντως άνυπόδητον είν μ ε επαρηχωρούσαν SA. — 132b. \varkappa αὶ εξέβαινα \varkappa αὶ οὐ $\mu\dot{\eta}$ τὸ εἶχα εἰς ἀτι μ ίαν κὰν \ddot{u} λν \ddot{u} λ \dot{u} ς \dot{u} ς ξέ \dot{u} κινα, \dot{u} ξέ \dot{u} επα, καὶ οὐκ εἶχα το ἀτι \dot{u} ίαν \dot{g} . \dot{u} λ έξήβαινα, καὶ οὐκ είχον το ποσώς εἰς ἀτιμιάν μου CSA (SA ἐξέβαινα et είχα). — 132c, καὶ μαλλον δταν τρέχουσιν σύνδυο οι καρούχοι g. κ μ. δ τρέχωσιν αι δύο αι καρούχαι CSA (SA τρέχουσιν), Le vers manque dans H. — 132d. καὶ την πολλην ἀσφάλειαν τῶν ζμερούν ἐκείνων Η. τ. γὰρ π. ά. τ. ή. τῶν ἄλλων g. τ. γὰο π. ά. τ. ή. ἐκείνων CSA . — 132e. οὐκ ἔχω τόσην ἔννοιαν ὕσον τὰ τὖν φορτίζω H, εὐκ ἔστιν τόση μοι φορτίς ὅση τότε τυγχάτει g, οὐ μότον τότε ή φορτίς άλλὰ καὶ νον τυγχώνει (SA. — 132f. εἰ δὲ πολλάκις γρατηθώ κ' εἰς την αὐτην ζμέραν CSA (S καί εἰς). manque dans Η. - 132g. τοὺ; πελεγοίτους τοὺς πτωχοὺς μεγάλως μαχαφίζω g. τ. πτ. έχείτους μαχαφίζω CSA. manque dans H.-132h, καὶ πολεμῶ μισήσασθαι έλευθερίαν την τούτων H, καὶ θέλω τοῦ μιμήσασθαι το έλευθερον έχείνων g. και πολεμώ μιμήσασθαι τούτων έλευθερίαν CSA . =132i. και ούχ ζαποςῶ ὁ χαχότυχος, καὶ τῶς τὰ ζήσω οὐκ οἶδα g. manque dans HCSA. — 133. λουστώ g. — 134. ἀν έξήτουν C, εἰας ζSA. — 135, τὰ ἔβγω νὰ ἴδω φίλος μου, μ. νὰ τσαντσαμίου g. — 136, στοὺς g. — 137. φωματίζουσιν, μ ' άφίτουτ g, φωμανίζουσιν SA. — 138. στανεό μου δέν έβγαίτω g, μ ή θέλων CS. καί έὰν μή θέλω Α. κομπάζων άπομένω CSA. — 138α. ἄλλα δὲ πλεῖστα καὶ πολλά καὶ τίς νὰ τὰ συγγράψη HCSA, έχω και πλ. κ. π. κ. τ. ν. τ. συγγράφη g.-138b. καταλιμπάτω γάρ αὐτὰ διὰ τἡν πολυγομαφίαν H, διὰ τὴν πολυλεξίαν g, πολυλογίαν CSA , = 138c, ΐνα μ ἡ φαίν ω μαι βαρύς τῶ πράτει σου και λάλο; gCSA. manque dans H. - 138d. ύπες δε ταύτη; κέκτημαι μικρίον παρηγορίαν g. καίπες δή κέκτημαι τινάν μ. π. CSA (SA τινά). manque dans H. — 139. ύποίσωμαι ό κατηυτελισμένος g. ύποίσωμεν οί κατευτελισμένοι CSA (SA κατηυτελισμένοι).

140. δηλαδή...τ γ. ἐκείνου g. — 141. δώσουσιν g. δώσοψεν κ. ἀρξώμεθα τοῦ τρώγειν CSA.—
142. manque H. κ. ψάλωμεν τ. ὑ. σ. κ. πάντες συναχθώμεν CSA — 143. ζ τίς εἴποι καθασώς
H. κ. τ. ὑποίσει καθοράν g. ὁ τίς ὑποίσει καθοράν CSA.— 144. τοῦ ἡγουμένου... τιθέμενα συχνάκις
H. τοῖς ἡγουμένοις ἔμπροσθεν βαλλόμενα συχνάκις CSA.— 145. πατέρα τούτου H. manque g.
τὰ εἰς τὴν ἀγκλείστραν ἔμπροσθεν CSA (SA ἐγκλειστραν).— 146. manque g.— 147. ἐγξεστον...
τουράᾶτον g. τρουδάτον CSA.— 148. κ. δ. ἀκρόβραστον μαζί μ' ἀρβελισμένον g. κ. τότε τὸ παρέχυμα μ. βαβαλισμένος CSA (SA περέχυμαν).— 149. κροκάτοι μαγειρία H. κροκάτη μαγειρία gCSA.—
150. σύσγουδον, καρυόφυλλον, τριψίδιν g. καρόφαλον C. καρυόφαλον SA. τριψίδιν CSA.—
151. ἀμανιτάριν.., τ' ἀκάπνιν g. ἀμανιτάριν CSA. μέλι C.

καὶ ἀπέσω κεῖται κόκκινη, μεγάγη φιλομῆλα, καὶ κέφαλος τοιπίθαμος αὐνᾶτος ἐκ τὸ ዮήγιν καὶ συναγοίδα πεπανή, ἐκ τὰς καλάς, τὰς πρώτας -αί, νὰ ἔφαγα ἐκ τὰ θρύμματα, νὰ ἔπια ἐκ τὸ ζουμίν των, 155 καὶ γιώτικου νὰ ἐτσάκωσα κᾶυ τέσσαρα μουγρούτια, καὶ νὰ ἐρευξάμην εὔνοστα καὶ νὰ ἐπαρηγορήθην! καὶ τέταρτον τὸ ὀπτούτσικον, καὶ πέμπτον τὸ τηγάνου, κομμάτια μεσοκόμματα, τριγλία μουστακᾶτα, και διπλοτήγανον παγύν μεγάλων άθερίνων, 160 καὶ κιθαργός όπτούτσικος, ἀκέραιος, μὲ τὸ γάρος, τὸ παρναβάδιν ἄνωθεν Εως πάτω πεπασμένος, καὶ πάλιν ἀπολάκτισμα μεγάλου λαβρακίου. "Ω τις Απρίτης έτερος έπεῖ νὰ ευρέθη τότε, καὶ τὰς ποδέας του νὰ ἔμπηξε, νὰ ἐπῆρε τὸ ραβδίν του, 165 καὶ νὰ τοὺς ἐσυνέτριψεν τοὺς παλαμναίους μίσσους! Πολλάκις με παρώτουνε δ λογισμός να ποιήσω, νὰ ἔμπω εἰς τὴν μέσην καὶ νὰ ἐβγῶ, νὰ δώσω καὶ νὰ ἐπάρω, μήνα τσακώσω πίνακα κανένα εἰς τὰς χεῖρας, καὶ πιάσω καὶ συντρίψω τον, καὶ σφίξω τοὺς ὀδόντας, 170 καὶ σύντσεφλον τσακίσω τον, καθάπεο ἄρνα λέων, άλλ' δ χορός, ὧ δέσποτα, τῶν σωματοφυλάκων οὐδ' ἀτενίσαι καθαρῶς ἐκείνους μὲ ἀφηκεν. Μετά γοῦν τὴν παράθεσιν ὧν εἴοηκα βρωμάτων 175 είσηλθεν, ὧ τοῦ θαύματος, καὶ τὸ μονοκυθρίτσιν, ύπεραχλίζον όλιγον καὶ πέμπον εὐωδίαν. Εί βούλει, πάλιν μάνθανε καὶ τὰ τοῦ μονοκύθοου πραμβίν παρδίας τέσσαρας, χοντράς παὶ χιονάτας,

152. κ. ἀπέσου Η. κ. μέσα g. κόκκινος gCSA. — 153. τρισπίθαμος $g(\cdot)$. — 154. κ. σ. π. & θέ μου, μαγερία g. θεί μου μαγερία CSA. — 155. ἐκ τοῦ Η. κὰ ἔ τὰ θρ. καὶ κάπια τὸ ζουμίτοιν g. καὶ νὰ ἔ. τὰ θρ. καὶ ἔπια τὸ ζωμίν τ. (SA (SA του)). — 156. κότσωσα g. ἐκότσωσα SA τέσσερα CSA. — 157. ἐξερεύθην εὐγνωστα et par surcharge είγνωμα Η. ἡευξάμην ἔμνοστα... παρηγορήθην g. — ὑπεκοιμήθην CSA. — 158. πέπτον H. ὀπτούτσικα καὶ ἀπέκει τὰ τηγάνου g. τὰ δπτούτσικα... τὰ τηγάνου CSA. — 159. κ. συακοκόμματα g. συγκόμματα CSA.

160. μεγάλες άθερίνες g. μεγαλας άθερίνας C. μεγάλης άθερίνας SA. — 161. πιθαργόν διπτούτσικον ἀκέραιον $H_* = 162$, πασμενον H_* ϕ ; κατω g_* πασμένος έως κάτω $CSA_* = 163$, ἀπολάπτισμαν gSA. καὶ πάλι ἀπογαλάκτισμα C. — 164. δοτις H. δεύτερος εὐρέθην H. καὶ τὶς H, \mathcal{E} . exel và poédy rôre g. elgédyv SA. rôres ('. - 165. nodias A. văunyšev và nhoev g. và ennšev. νὰ ἐπῆρεν CSA (SA ἔμπηζεν, ἠπῆρεν). - 165a. καὶ μέσον νὰ ἐκατέβηκε ἐξαίφνης καὶ ἀνελπίστως H. κ. μ. ν. κατεβηκεν εὐθύς, ώς ἀγουριτσης g. κ. μέσα ν. έ. εὐθύς, ώς ἀγουρίτσης CSA (SA ἐκατάβηκεν). ---166. παναμναίου; Η. παλαμναίος γίγα; CSA. — 167. ἐπαρώς τον Η. παρέτρινεν... νάγέρθω g. παρώργισεν... να έγερθω C. επαρύργισεν... να έγερθω SA. — 168. να μπω στίν μ. κ. ν. ργω... πάρω g. μέσην ώς θρασυς CSA. — 169. τσακίσω πίνακα . . εἰς τὴν μέσην H. πίνακαν κανέναν gSA. χαὶ νὰ τσ. C, χοτσώσω A, — 171, συντσεφλοτσαχίοω τον χαθώσπες H, χ. σ. λαφύζω τον g, λέων άρτα CSA. — 172. πάλιν Η. — 173. οὐδ' ἄν ... ἐπαφήκεν Η. καὶ ίδεῖν κάν όλως μὲ ἀφίτουν g. πολλάκις είασε με CSA (SA έασε με). — 173α. και φορη θείς ελώφαζα μήπως μ' εκράλουν έζω CSA. manque Hg. = 174. μετὰ δὲ g. = 175. μονοκυθρίτσι C. = 176. ὑπεραθνίζον g. ὑπεραθμίζον t'. ύπερατμίζον SA. — 177. όμως εί βούλει μάνθανε y SA. — 178. παρδίαι δώδεκα χοντραί και χιονάται g. χραδίαι τέσσαρε; χοντομί καὶ χιονάται (. καρδιαι τέσσαρει: SA. — 178a. μουρούνας μεσούπόκοιλον και από τὸ σαχαλτίκιν C. μουρηνας SA. manque Hg.

καὶ ξιφοτράγηλον παστόν, κυπριναρίου την μέσην, νλαύκους καλούς καν είκοσι, απάκια βερζιτίκου, 180 ώὰ κᾶν δεκατέσσαρα καὶ κοπτικόν τυρίτσιν. απότυρα καν τέσσαρα και βλάγικον ολίγον. καὶ λίτραν τὸ γριστέλαιον, πεπέριν φοῦκταν μίαν, σκόρδα κεφάλια δώδεκα καὶ τσίρους δεκαπέντε. καὶ ἀπαλαρέα μουγρούτινου γλυκύν κρασίν ἐπάνω, 185 καὶ ἀνακομπώματα τρανά, καὶ βλέπε τότε βούκκας! Αϊ, τσούκκα όπου τὰ έβάστασεν! πῶς οὐκ ἐσγίσθη μέσα: έκείνη βαπτιστήρα ήτου, έκείνη τσούκκα ούκ ήτου. Έκίνησαν τὰ σάλια μου Χριστέ, νὰ τὴν ἐπιάσα, Χριστέ, νὰ τὴν ἐπέπεσα καθὰ ἦτον φουσκωμένη. 190 νὰ ἐκάθισα εἰς τὸ πλάνιν της, νὰ ἠοξάμην δουκανίζειν, νὰ ἐγρίσθη τὸ μουστάκιν μου, νὰ ἐγόρτασα λινδίτσαν. καὶ τότε νὰ εἶδες, δέσποτα, πηδήματα νεωτέρου, καὶ καλογέρου ταπεινοῦ γυρίσματα καὶ κρότους. 195 Καὶ ταῦτα μὲν τυγγάνουσι τὰ περὶ τῶν βρωμάτων, τῶν δὲ πομάτων ἄδηλα καὶ ξένης ὀπτασίας. γεύσεως γαο οὐδέποτε μετέλαβον ἐκείνων, της εὐωδίας μόνης τε καὶ θέας μαρτυρούσης. δοδοβολεί γάρ, δέσποτα, τούτοις εὐθὺς ὁ πίνων καὶ ἐρεύγεται συγνότερον ἀπὸ τῆς εὐποσίας. 200 Ένω δε νῦν καθέζομαι καὶ έρεύνομαι τὸν ψόφον. καὶ καταπίνω πάντοτε γολόκουκκα πικρίας, συγνά περιστρεφόμενος καὶ βλέπων τὸν κελλάρην. καὶ πυκνογυριζόμενος μη νὰ εύρω κὰν σαυρίδιν. η παλαμίδιν η σκουμπρίν, η θύνναν βρωμιαρέαν 205

179. ξιφοτρόχηλον H. ξιφιοτράχηλον ... χυπρίνου ἀπαξιμάδιν g. ξιφιοτράχηλον ... χυπρίνου παξιμάδια C. ξιφοτρόχηλον ... χυπρίνου παξιμάδια SA. — 179a. ἀκρόπαστα κἃν τέσσαρα γομφάρια ἐκ τὰ μεγάλα C. γοφάρια SA. mangue Ha.

200. καὶ δρεύγεται Η. καὶ ξεύγεται σ. καὶ ὑποκοιμάται ἡδέω; g. ἀποσίας C. — 200α. καὶ ἡογδαλίζει δυνατὰ καὶ ὑποκοιμάται ἡδέω; Η, correspondant au vers 200 de g. ἡοχαλίζει CSA. — 201. καὶ δρεύγομαι Η. ἡεύγομαι CSA. — 202. χολόκοκκα SA. — 203. βλέπω Η. — 204. μὴ σαυρίδιν ἔνα Η. συχνογυριζόμενος μὴ νὰ ἰδῶ σαυρίδιν CSA (SA ἰδῶ κῶν σαυρίδιν). — 205. παλαμίδαν g. ἡ κῶν σκουπρίν ἡ ἄλλο τι, ἡ θύνναν βρωμιαρέαν CA (Α σκουμπρίν). manque S.

^{180.} βρεξιτίκου Η. γλαύκους χλωρούς κ. εξ. άπάκεν βερζιτίκιν g. — 181. αὐγά g. κάδεκατέσσερα C. δεκατέσσερα S. — 182. άθότυρα g. ύπότυρα κὰν δώδεκα κ. β. τετάρτιν CSA. — 183, λίτραν μίαν βλαιον g. φοῦκταν CA. — 184, κρομμύδια δεκαπέντε CSA. — 184α, σκουπριὰ παστὰ κὰν εξκοσι καὶ τσίρους δεκαιέτη C. σκουμπριὰ SA. manque Hg. — 185, κ. ἀπαλαρεάν Η. ἀπαλαρεὰ μουχρούτινος... ἀπάνω g. καὶ ἀπαλαρεὰ μουχρούτινος CSA. — 186. αὶ ὰ. ΗC. ἀνακομπώματα commençant le vers... τότε βλέπε g. κ. ὰ. πολλὰ... τότε ἀγούρους CSA. — 187. καὶ τσ. Η. χώρεσες καὶ πῶς οὐδὰν ἐσχίσθης GSA (SA ὅπου). — 188. ἦτον, οὐκ ἦτον τσουκκαλοῦδα g. — 189. τὰ χείλη Η. — 190. Χριστί μου νὰ τὴν ἔπιασα, σὰν ἦτον φουσκωμένη g. — 191. ὁσκανίτζειν Η. νὰ κάθισα στὸ ... νὰρξάμην g. — 192. νὰ ἐσχίσθη Η. νὰ χρίστην ... νὰ κράτησεν g. μουστάκι..., ἐκόλλησεν λιγδίτσα C. νὰ ἐχρίσθην τὸ μουστάκιν μου, νὰ ἐκόλλησεν λιγδίτσα SA. — 192α. τὰγκώθην ἡ κοιλία μου, νάπλώθην ἡ ψυχή μου g. νὰ ὼγκώθην... νὰ ἡπλώθη C. νὰ ἡπλώθην SA. manque H. — 193. νάδες g. — 194. κτύπους g. ψόφους CSA. — 195. τυγχάνασιν SA. — 196. τὰ δὲ π. gCSA. — 197. μεταλαβών Η.

καὶ μόλις νὰ μᾶς σέρωσι θυννόκομμαν δαμάκιν, απαστον, αξυστον, σαγνόν, απλυτον, καπνισμένον, καὶ γὰο λεπτοκοποῦσι το ὡς οἱ γαβιαροποῦλοι, καὶ λέγουν μας ,, σπαστοεύετε, πατέρες, μὴ βλαβῆτε". καὶ πρίν τὸ πιάσω γάνεται καὶ φεύγει έκ τὸ σκουτέλλιν, 210 αν δε παγώση, εκόλλησε καὶ απέκει οὐκ ανασπαται, καὶ ἀπὸ μανίας μου δίπτω το μετὰ τοῦ σκουτελλίου. καὶ μὲ τὸν ἄρτον τὸν ξηρόν, τὸ δόλιον άγιοζούμιν, διαβάζω την ημέραν μου στενην και τεθλιμμένην, καὶ πίνω καὶ τὸ γάρισμα τὸ ύδροκοπημένον, 215 καὶ πρήσκεται ή κοιλία μου, τὰ δ' ἄλλα μὴ τὰ λέγω! "Αν δὲ πολλάκις πλανηθή κανείς τῶν καλογέρων καὶ μουρμουρίση τίποτε καὶ ἀναστενάξη ὀλίγον, καὶ λόγος έξεπέση τον έκ τῆς ὀλιγωρίας, 220 οὐδὲ συμφθάνει δ ταπεινός εἰπεῖν τὸ πύριε ἐλέησον, η καν το κρασοβόλιν του όξος να το πληρώση,

206. manque H. φέρουσιν... χομμάτιν C. μὲ φέρωσιν SA. — 207. manque H. ἄσπαστρον... σαχλόν, ἀνάλατον, βρωμιάρην g. — 208. λεπτοχοπούσιν gCSA. — 209. σπαστρεύεσ σ ε HCSA. — 210. χάνεται, φεύγει έχ τοῦ σχουτελλίου C. — 211. εἰ δὲ π . ὲ. χ. πλέον οὺχ ἀνασπαται H. εἰ δὲ π . κόλλειται g. ἀν δὲ π . κόλλειται CSA. — 212. ἄμα μὲ τὸ σχουτέλλιν C. ἀνταμοῦ μ . τ. σχ. SA. — 213. χ. μ . ψωμίν λιγούτσιχον χαὶ δόλιον ἀγιοζούμιν g. τὸ ἀγιοζούμιν CSA. — 214. τὰς ζμέρας μ 0 στενὰς χαὶ τεθλιμμένας μ 0. — 215. τ. μ 1 ἐχεῖνο μ 1. τ. γάρισμαν αὐτὸ τὸ ὑδρωμένον μ 2. αὐτὸ τὸ γαρισμένον μ 3. — 216. δὲν τὰ λεγω μ 5, τὶ τὰ λέγω μ 6 μ 7 τὸ λέγω μ 7.

216a.—216pp. Ces vers ne se trouvent que dans q. 216a. αλλον γὰο τι γεροτερον παρὰ τὸ τὰ ψοφήσω; 2166. ἐχεῖνοι τρώγουν βατραχους, ψησσία, φιλομήλας. 216c. καὶ μᾶς λέγουσιν. ,, τρώγετε ύλον τὰς παλαμίδας". 216d. Πρόπερσι γὰρ ἐπιάσθησαν πολλὲς οἱ παλαμίδες, 216e. καὶ πάντες άγαπησαν τες και μαγείρευασίν τες. 216f. Ηφ' οδ πιασμός δε γέγονεν και άνατροπή στίς χύοβας, 216g. και πάντες τες εχόρτασαν, κανείς ούκ έχρηζεν τας 216h. είς πέντε τως έκοπτασικ x' είς εζι άπὸ μανίας, 216i. καὶ χρόνον έχω, πίστευσον, όποῦ 'φυγον ἀπέκει, 216j. νοσηλευθείς παρὰ μικρόν από τας παλαμίδας, 216k. παρά μικρόν δέν έλειψεν ίνα με θανατώσουν 216l. και παλαμίδες ποταπές, σαχνές και βρωμισμένες, 216m. δμως έτρωγαμεν αὐτές πεινώντες καθ' έκάστηι 216n. Μακάφι ιά τὲς (ms. μακάρι τὲς τὰ) εὕρισκα καὶ πάλε κ' ἔτρωγά τες! 2160. Τὸν ἔγκλειστον οὐκ εἶδα τον νὰ φάγη παλαμίδαν, 216p. καὶ πάντες τὰς ζγάπησαν κ' ἔτοωγαν παλαμίδας, 216q. καὶ λέγουσιν ,, καλές έναι, και ας μας φτειάσουν και άλλας." 216τ. Ένω δέ μόνος άρρωστο και ού θέλω τα τάς ίδω, 216s. φορούμαι διὰ την βλάρην των, φιλάσθενος ύπάρχω. 216t. "Αν άρρωστο κα! κείτομαι, την παλαμιδαν βλέπω 216μ. τὸ πῶς νὰ ζήσω έξαπορῶ μὲ ταύτας τὰς τσερδέλλας. 216υ, Καθέζομαι στίν τράπεζαν και παλαμίδας βλέπω, 216τυ. μή έχων δ' άλλο τι φαγείν, τρώγω τὰς παλαμιδας. 216π. παραβιβάζω πάντοτε και τρώγω την αυτίκα, 216μ. πρώς του έγουμένου πάντοτε τους μίσσους αποβλέπω 216z. αφ' οδ δε δώ τι πάρουσιν σαγούρα τα σκουτελλία, 216aa. παλιν έξαναπιάνω την, μαλάσσω και τσιμπω την, 216bb. μυριζομαί την, βλέπω την, είς δρέξιν με φέρνει, 216cc. σπουδάζω ταχα γληγορα μή νὰ τὰς έξαλείψω, 216dd. τὰ μηθέ χνοῦς εύρίσκεται κᾶν βλως παλαιιόας, 216ee, καὶ πάλιν έπὶ τὴν αὔοιον εὐοισκω ἔμποσσθέν μου, 216ff. καί, κᾶι μὴ θέλω, τοώγω την καὶ πε με, τι νὰ φάγω; 216gg. Έγω γὰς ἡγανάκτησα τρώγειν τὰς παλαμιδας. 216hh. Τὴν νύκταν βλέπω δράματα χαί μοιάζουν παλαμίδας. 216ii. *Ας έγενόμην έπαρχος κάν δεκαπέντε έμέρας, 216jj. να ώρισα να τας έδωκαν μαγκλάβια στον Ευγένην, 216kk. να έκοψα τας σαρκας των, να τας ξμασσησάμην, 21611. και τότε ας επουλούντασιν όκτω και έννεα στην φόλιν. 216mm. Αλλ' ΐνα μήπως φορτικός δύξω τοις άδελφοις μου, 216nn. και μέψεται με ύ ήγούμενος, και πάρουν το κρασίν μου. 21600. ἄρχομαι τρώγειν τίποτε, μασσούμαι κάν όλιγον, 216pp. καὶ κατ' όλίγον όλιγόν συντρίβω τὰ δστα μου.

217. εἰ δὲ gCSA. καλογήσων SA. — 218. ἀν μ πώςποτε CSA. — 219. τινὸς δλιγωσίας H. ἢ ... ποσως δ. g. — 220. νὰ εἴπη H. συνφθάνει ... νὰ πῆ g. συνφθάνει SA. — 221. τὸ ξύδιν νὰ πλ. g. ὀξύδιν νὰ πλ. C. τὸ ὀξύδιν νὰ πλ. SA.

αὐτίκα γὰο ἀνάρπαστον σηκώνουν τον ἐκείθεν, καὶ ώς οὖ νὰ τὸν ἐκβάλωσι συρόμενον ἀπέκει, βιτσέας συνάσσει δ ταπεινός πολλάς καὶ ἀναριθμήτους, οί δ' άλλοι καταπίνουσιν άντὶ ψωμίου φαρμάκιν, 225 πίνουσιν όξος και γολήν αντί ύδατος και οίνου κάθηνται γάρ οί κόλακες πλησίον τοῦ ποιμένος, τὰ παρ' αὐτοῦ γινόμενα μεγάλως ἐπαινοῦντες, καὶ πρὸς ήμᾶς φθεγγόμενοι μετὰ θυμοῦ τοιάδε. ,, τοῦ μοναχοῦ, τοῦ στασιαστοῦ, τοῦ λάλου, τοῦ φλυάρου 230 φοβείτω τὸ παράδειγμα τοὺς δμοτρόπους πάντας, ίνα μη περιπέσητε κακοίς τισὶ δμοίοις, άργοντα γάρ οὐ δίδωσι δ νόμος καθυβρίζειν". "Ω της καλης σου, δέσποτα, σοφης μακροθυμίας ήνπεο ενδείκυυσαι σαφώς είς τους Φιλοθείτας! 235 Εί δὲ μικοὸν ήθέλησας τὰ τούτων έρευνησαι, έπέγνως καν έξ ακοής ψιλής και μόνης πάντα, καὶ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υίοῦ, οἴμοι, τὰς ἀδικίας, καὶ ταύτας έξεμίσησας καὶ τὰς παρανομίας. Καὶ πῶς οὐ πάσω κεφαλὴν κόνει καὶ τίλω τρίχας, 240 τὸ τυπικὸν τοῦ κτήτορος δρῶν ἡμελημένον καὶ πᾶσαν τὴν συνήθειαν τὴν θείαν έξωσμένην, βασιλικά προστάγματα συνοδικάς τε κρίσεις είς μάτην ποοσγινόμενα καὶ καταφοονημένα, καὶ μὴ διόρθωσίν τινα δυνάμενα ποιῆσαι; 245 Τάχατε προφητεύομαι, καὶ λέγω τα μεγάλως, ώσεὶ θελήσεις, δέσποτα, τὰ τούτων ἐρευνῆσαι, καὶ δώσεις την εκδίκησιν τοῖς ἀεὶ ήδικημένοις,

222. ἀνάρπαστος H. ἀπέχει g. ἀθλίως CSA. — 223. ἐβγάλουσι σ . ἐκείθον H. — ώς τοῦ νὰ τὸν Ιχγάλουσιν g (dans g, ce vers vient après le vers 224 de notre texte). και ώσει νὰ τ. έ. την πουταν κάν οὐ θέλει CSA. — 224. βιτοείς συνάγει dans g, ce vers précède le vers 223 de notre texte). βίτσαν συναγει και ζιαιου δ κανοαδικημένος CSA (SA κακοδικημένος). — 224a. manque Hg. ei de στραφή κάνεις ποσώς και ίδη το μοναστήρεν CSA. — 224b. manque Ηg. ὁαβθεύ; καλὸ; κατάρουχα στολίζουν τον καλ ύπάγει (SA (SA ὁαβθέας). — 225. ἄντις νερόν φαρμάχει g. ψωμιού C. -225a. άντίς ψωμίν τον δράληχον, άντίς φαγείν τον σφάχτην g. manque HCSA. — 226. τι δ' όξος . τοῦ Β. Η. ἀντ' Β. g. πίνοντες CSA. όξον C. — 227. κάθοτται g. τοῦ ξγουμέτου (SA. — 228, παρ' αὐτῶν Π. — 229. manque H. ποὐ; αὐτόν CSA. — 230. τοῦ μοταχοῦ, τοῦ λάλου, τοῦ φλυάρου H. τοῦ μ . τοῦ στοματᾶ g, τοῦ μ . τοῦ μονασταστού C. του μ. του μονιστού SA. - 231. φοβεί δε Η. μονοτούπους g. δμοφρόνους CSA. - 232. $\pi.$ xaxoî; toïsi toïs $\delta.$ H. sequesty ti; g. raxisto; gCSA. - 233. $\delta i\delta \omega \sigma iv$ H.ἄυχοντας.. δίδωσιν gSA. ἄυχοντας... δίδουσιν C. οἱ νόμοι CSA. — 234. σοφης... πολλής μ. gCSA.-235. ώσπες έδειχευσο σαφός πρός g. ήσπες δειχεύεις, άγαθέ, πρός CSA.-236. εί γάρ μ... έξετάσαι g. εί γὰο (SA - 237. ἐπέγνω; κάν... ἄναξ g. κάν... ταύτα CSA. - 238. x. τ. υίου κ. τ. πατρός ήμεν Η. τός τ. π. κ. τ. υί. είς ήμες άδικίας g. - 239. μεγάλως Η. μεγάλως έξεμίσησα τὰς τούτων ἀνομίας g_*

240. κ. π. νά π. κ. κόνιν νά Η. κ. π οὐ π. κ καὶ πῶς οὐ πάσω κόνιν g. αὶ π. οὐ π. κεφαλῆ κόνιν CSA. — 241. τ. τυπικόν ἡφέρασι τοῦ ετητούος δλοι ἡ Η. βλέπων g. — 243. τὰς ἡθικὰς τὰς κρίσεις Η. — 244. προγετόμενα καὶ καταπεφρονημένα Η. καὶ κατηυτελισμένα g. — 246. τὰχα περιπροφητευομαι Η. το μεγάλως g. τα μεγάλα CSA. — 247. θελεις Η. — 248. ὰεὶ δικημένοις Η. νῦν ἀδικουμένοις g. νῦν CSA.

ως άληθως φανήσεται θράσος βαρβάρων παύων, 250 την τοῦ Χριστοῦ μιμούμενος ως ἔθος συμμαγίαν.

Λοιπον εύθυδρομήσωμεν έπὶ τὰς διοικήσεις, ίνα καὶ τούτων ἀκριβῶς τὰ πάντα καταμάθης. Οὐκ ἔνι τοῦτο, δέσποτα, δαιμονικόν, εἰκάζω, ούκ ένι τοῦτο τῶν έμῶν ἁμαρτημάτων ἔργον, έκεῖνοι νὰ λαμιώνουσιν καὶ ἐγὰ νὰ μὴ χορταίνω; 255 έπείνοι νὰ σταβλίζωνται είς τὸ φαγείν παθ' ώραν, καὶ ἐγὰ νὰ ὁμοιάζω πάντοτε τοὺς λιμοκοπημένους, έκεῖνοι νὰ χορταίνουσι τὰ πρῶτα τῶν ἰχθύων καὶ ἐμὲ νὰ μὴ μὲ δίδουσι κἂν θύνναν νὰ χορτάσω; έκεῖνοι νὰ κοτσώνουσι τὸ γιωτικὸν εἰς κόρον, 260 καὶ ὁ ἐμὸς ὁ στόμαχος νὰ πάσχη ἀπὸ τὸ ὄξος; (καὶ κἂν ἂς μὲ ἐγεμίζασι τὸ ἐμποτόπουλόν μου, είμη ζητῶ καὶ λέγουν με ,, πεοπάτει εἰς τὸ πηγάδιν") έκεῖνοι νὰ γορταίνουσι τὸν υπνον καθ' ἡμέραν, έγὸ δὲ ὰν λείψω ἀντίφωνον αὐτίκα νὰ ἀποθνήσκω; 265 Έκεῖνοι καβαλλάριοι διαβαίνουσι την πόλιν, καὶ μετὰ οψικάτορας καὶ μετὰ υποταγάτους, καὶ λόγω μου νὰ λέγουσι ,, δωμάνισε τὴν πόρταν", νὰ μὴ μὲ ἀφίνουν κὰν πεζὸν ἐξέρχεσθαι τῆς πύλης.

249, φανήσεται H, \dot{w} ς πόνις λεπτυνθήσεται βαρβάρων \ddot{u} παν θράσος, g, τοῖς άλλοφύλοις παθαρ \dot{w} ς βαρβάροις θρώσος παύσεις CSA (SA θρώσον). — 250, καὶ τ. Χρ. μ. έθνος εἰς συμμαχίαν ΙΙ. εὐθέως συμμαχίαν g. ἐκ τοῦ Χρ. πεπλουτηκώς CSA. — 251. La lacune de V prend fin \dot{a} ce vers. ἐπιδρομήσωμεν ἐπὶ τοῖς διηχόνοις H. ἐπί τῶν ἡγουμένων F. — 252. σοὶ γνωρίσω F. — 253. έται g. οὐχ έ. τ. διείμοτος, οὐχ ένι τοῦτο Θέσμα CSA -- 254, τοῦτο manque Η έναι g. le vers manque dans V. — 254a. οὐκ ἔτι λύπη ἀφόρητος καὶ συμφορά μεγάλη CSA. manque HgV. — 254b. οὐκ ένι παιραπόνεσις εἰς τὸν ἰδικημένον CSA. manque HgV. — 255. λιμιώνουσι... τὰ μηδὲ χορτάτω H. — χορταίνουσιν x^2 έγω τὰ μήν g, λαμτώνουσι... μήν V. λαμιώνωσιν χ' έγω $C_* = 256$, καθ' ωραν έκ το φάγειν H_* σταβλίζωνταιν έκ το φαγείν g_* χαθ' ωραν είς το τρώγειν V. τρώγοντες το καθ' ωραν CSA. — 257. κ' έγω g. τον λιμοταγισμένον gCSA. πάντοτε λιμοταγισμένος V. - 257a. manque H. καὶ οἱ πάντες τὰ μὲ κράζουσιν ὁ σπαταλοχουμμύδης g. και πάντες V. και πάντες να με λέγωσιν & σπαταλοκουμμύδη CSA (Α λέγουσιν). -258. γοςταίνουσιν g. γοςταίνωσι τοὺς πρώτους των λχθύων CSA (SA χυςταίνωσιν). — 259. θύννα H. έμένα δὲ τὰ δίδουσιν θύνταν την βρωμισμένην g. έμε δὲ τὰ με δίδουσιν άθύννα βροιμιαρέαν Γ . $t\mu$ ὲ δὲ CSA. διδωσι SA. — 259a. καὶ τουφηλόν μ ὲ λέγουσιν, ἀδήφαγον, γουλάφην (SA. manque Hg V. 260. τὰ χορταίνουσι Η. κοτσώνουσιν gV χιώτικον gCSA. — 261. δ δ' ἐδικό; μου δ στόμαχο; νὰ πάσχη ἀπὸ τὸ ξύδιν g^V (V μου στόμαχος et ἐξύδιν). ὁ δὲ ἰδικός μου . . . τ ἐξύδιν CSA $(SA \ au \dot{o})$. -262, κ. καν \dot{a} ε εγεμίζαστο gV. τον εμποτόπουλον V. εγέμιζαν το ποτηρόπουλον μου C. κ. κ. άς με ε. το εν το ποτοπουλόν μου S.A. - 263. άγομε Η. άμμη λαλώ ... στο g. άμμη λαλώ. . άγομε Γ. άμμι, λαλό .. πηγάδι CSA (SA πηγάδιι). — 263α. καὶ φακοασίν μὲ λέγουσι, κ' έγω ου μυρίζομαι το CSA. manque Hgl. - 263b. και μεθυστήν τον έκ νερού νυν υδροπιπιασμένου CSA. manque HqV. - 264. γορταίνουσιι yVSA. παθ' έπάστην gCSA. - 265, με άποθτίχουν H. δ' \hat{a}_{i} gCSA i' \hat{a}_{i} ποθτήσεω gC. \hat{a}_{i} \hat{a}_{i} είψω manque V. — 266. τῆ πόλει H. αύτοι καβαλλικεύουσιν, διαβαίνουσιν τί,ν πόλιν g. διαβαίνουσιν ΓSA. — 267. και με τοι: δ καί με πολίν διμίκιν g, κ με τους διμικαφιούς και το πολίν τ' δινίκιν V, και με τους διμικάτοφας και το πολύ το διμικίν CSA (SA πολύν). — 268. και ώς δι έμεταν λέγουσιν g. και λόγου μας να λέγουσιν VCSA (C λέγουσι). — 269. τὰ βγαίνω \vec{v} ἀρχουδίζω gV, τὰ ἐκβαίνω τῶν ἐκεῖσε tSA. — 269a. δτι, φασί, το τυπικόν οὐ λέγει το νὰ ἐκβαίνουν CSA. manque Hg V.

270 εἰ δὲ ἀφήσουν με ποτὲ νὰ ἐξέλθω ἀπὸ τὴν πόρταν, καὶ οὐ φθάσω εἰς τὸν ἀπόστολον, καὶ οὐκ εἶμαι εἰς τὸ εὐαγγέλιον, ἀφίνουσί με νηστικὸν τὴν ἄπασαν ἡμέραν.

Τετράδα καὶ παρασκευὴν ξηροφαγοῦσιν ὅλως٠ ίγθὺν γὰο οὐκ ἐσθίουσιν, ἄναξ, ποσῶς ἐν τούτοις, είμη ψωμίτσιν, άστακούς καὶ άληθινά παγούρια, 275 καὶ καραβίδας ἐκζεστάς, τηγάνου καριδίτσας καὶ λαχανίτσιν καὶ φακὴν μετὰ όστρειδομυδίτσια, καὶ μετά δέσποτα, καὶ κτένια καὶ σωληνας, καὶ φαβατίτσιν άλεστον καὶ ὀρύζιν μὲ τὸ μέλιν, φασόλια έξοφθάλμιστα, έλαίτσας καὶ χαβιάριν, 280 καὶ πωρινὰ αὐγοτάραχα διὰ τὴν ἀνορεξίαν, μηλίτσια τε καὶ φοίνικας, ἰσχάδας, καρυδίτσια, καὶ σταφιδίτσας γιώτικας, καὶ ἀπὸ τὸ διὰ κίτρου., νὰ γωνεύσουσιν ἐκ τῆς ξηροφαγίας, πρασίν γλυκύν γανίτικον, καί πρητικόν καί σάμιον, 285 ΐνα χυμούς ἐκβάλωσιν ἐκ τῆς γλυκοποσίας, ήμας δε προτιθέασι κυάμους βεβρεγμένους,

270. εί δε καί ... τις ζέλθω πρός δλίγον g. τις έξέλθω πρός δλίγον V. εί δε καί ... τα εκβώ πρός όλιγον ('SA. -270a. ώς μυλωνίζς έξέρχομαι και παίζω την πεζάλαν CSA. manque HgV.-271. εἰς τὸ ἀντίφωνον καὶ οὐ φθάσω Η. στὸ βαγγέλιον g. — 272, ἀφίνουσιν g. τὴν δλην τὴν ἡμέραν CSA. — 272a. καὶ πόσα μιζοκλαιάματα καὶ παρακαλεσίας CSA. manque HgV. — 272b. δ ταπεινός παρακαλώ τὰ πῶς μὲ βάνουν ἔσω C . τὰ μῶς μὲ βάλουν SA . manque HgV . — 272 c . ἐκεῖνοι $\mathit{Feò}$ ς καὶ κύριος τιάλλουσιν καθ' ήμέραν g. θεὸς κύριος τιάλλουσι V. manque HCSA. — 272d. ήμας δὲ λέγουν σημερον πάλλετε άλληλούια g. λέγουσιν V. manque HCSA. — 272e. εἰ δὲ καὶ καταπρίνομεν τοίς νηστευτάς πατέρας g. τί δέ καί κ. V. manque HCSA. — 272f. εί γάρ καί βρώσιν τρέφονται διηνελώς έλεξνοι g. διὰ παντός V. manque HCSA — 272g. άλλ' οὖν τὰς δύο πάντοτε νηστεύουσιν ℓ_μ ιέρας g^{V_a} manque HCSA. =273. δλοι H. δλας V. παρασχευή ξηροφαγούντες CSA. =274. ἐνταύθα g. ἐν ταύταις V. ἐσθίομεν CSA. — 275. ψ. καὶ κρασίν, στακούς καὶ ώριὰ παγούρια g. nai doravove, álygivie V. á $\mu\mu$ i ψ nai nogasiv, á. π . CSA. — 275a. óntanositoia nai σηπιά; καὶ τὰ καλαμαφίτοια CSA. manque HgV. — 276. σταφίδας καὶ καφίδας H. καφαβιδίτσας έκξεστάς gV, και καριδίτσας έκξεστάς f, και τηγάνι έκ τούτων (SA (SA τηγάνου). -277. μετά φακή; καὶ ΙΙ. κ. λ. ώς φουκήν V(SA. — 278. μετά νεύρων .. σουλήνα; Η. καὶ μισόν γόμον, δέσποτα, τὰ κτενια, τις σουλίγεας β. καὶ μεστόν είναι, δέσποτα, τὰ κτένια καὶ οί σουλίγες V. μετά των άλλων, δέσποτα, κτένια καὶ σωλήνας CSA (SA τὰς σ .). — 279. άλεστόν δρύζιν gV . α. δ. μ. τ μέλι C.

280. φασόλιν έξοφθάλμιστον, έλαιὰς καὶ χαβιαρίτσιν g. φασούλιν έξοφθάλμιστον, έλαίτσας, χαβιαοίτσιν V. φασούλιν CSA. Εξοφθαλμωστόν C. Εξοφθαλμιστόν SA. — 281. αὐστάραχα g. αὐδοτάριχα C. αθγοτάφιχα SA. — 282. μηλίτσια τε δοχάδας, φοίνικας καλ καουδίτσια Η. μ. κ. φοίνικας, σύκα καὶ κ. g. u. κ φ διὰ τὴν κακοχυμίαν V. κ. καρύδια CSA. — 283. δικιτραίου Η. κ. ασταπίδας όλιγάς και το διά κιτρίου g. Ισγαδας, καρυδίτσια και κίτρον με το μέλιν V. και σταπιδίτσας CSA. — 283a. zai xaqudātor idiydv xai xudwrātor xvitgar (SA. manque HgV. — 283b. γ garāta, σαχαφάτα τε καὶ τό τε απιδάτον C. τότε απαλωδάτον SA. manque HgV. — 283c. τὰς γάρ ίμερας πάντοτε τὰς θείας τὰς ἡηθείοας g, τὰς γὰρ δύο ἡμέρας τὰς νηστίμους ἀεὶ γλυχοποτοῦσιν V. manque HCSA. - 283d. τοιαύτα; ἐκδιδόασιν αὐτοίς ἐηροφαγίας g. manque HVCSA. -283e. οὐδε γὰο οἶνον πίνουσιν χιώτικον εἰς κόρον g^V . manque HCSA. — 284. ἤγουν διὰ νὰ χωνευσουσιν έχ της ξηροφαγίας H. Γνα καί τι χωνεύσουσιν ἀπό ξηροφαγίας gV. Γνα καί τι χωνεύσωσιν λι τη: Ε. CSA. — 285. σώμαιον Η. άλλα γλυκύν μιτυληναίδο και κοητικόν άθύοιν g. άλλα γλυκύν xai κοιτικόν V (le second hémistiche est remplacé par le vers 286). καὶ ἐκ Σάμου CSA. --286. τού: της ξηροφαγία: g. Εκράλωσι V.-287. προτιθέασιν gV.-287a. Δχρώμους, άναλάτους τε και μελανοί; είς χύρον (SA manque HgV. — 287b. και τὸν ἀτμὸν ἐκπέμπουσι δυσώδη τῆ δοφοήσει CSA. manque HgV.

η καὶ τὴν δίψαν παύουσιν ἐν τῷ κυμινοθέρμῳ,
τὸ τυπικὸν φυλάττοντες καὶ νόμους τῶν πατέρῳν...
290 Ἡμεῖς δὲ νῦν ἐσθίομεν καθόλου τὸ ἀγιοζούμιν,
καὶ σκόπει τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ τὴν ποικιλίαν
κακκάβιν ἔνι δίωτον, ὡσεὶ μετρῶν τεσσάρων,
καὶ εως ἄνω οἱ μάγειροι γεμίζουσί το ῦδωρ,
καὶ πῦρ ἐξάπτουσι πολὺ κατὰ τοῦ κακκαβίου,
295 καὶ βάλλουσι κρομμύδια κὰν εἴκοσι κολέντας,
καὶ τότε βλέπε, δέσποτα, καλὴν φιλοτιμίαν
εἰς κλῆσιν γὰρ βαπτίζονται τριάδος τῆς ἀγίας,
στάζει γὰρ τρεῖς τὸ ἔλαιον ὁ μάγειρος ἀπέσω,
καὶ βάλλει καὶ θρυμβόξυλα τινὰ πρὸς μυρωδίαν

288. τὴν δέ γε δίψαν παύουσιν ἐκ τῶν κυμινοθέρμων g, τ. δ. γ. δ. παύοντες ἐκ τῶν κυμίνων θέρμων V. τ. δ. γ. δ. παύουσι μὲ τὸ κυμινοθέρμιν CSA. — 288a. οὕτως, φασί, τοὺς μοναχοὺς ἐνδέχεται ἐσθίειν SCA. manque ΠgV . — 289, τοὺς νόμους H. φυλάσσοντες gV.

289a. χαλόγερος ελάλησε; τὸ τυπιχὸν \ddot{a} ς φθάση H. ελάλησεν gV. χαλόγηρος δ' ελάλησεν SA. νὰ φθάση C. ἄς φθάση SA. — 289b. γουγόν ἄς τὸ ἀναγνώσωμεν μεγάλως εἰς τὴν μέσην Η. τ' ἀναγνώσουσιν g. τὸ ἀναγνώσουσιν V. τὸ ἀναγνώσωσιν CSA. — 289c. κακόν, κακόν ἐκραύγασαν, πατέρες, τὸ λελεγμένον H. χοαυγάζουσιν, πάτερ g. χαχὸν (une seule fois) χοαυγάζοντες, πάτερ V. άλλα κακύν... πάτες, τὸ λεγόμενον C. άλλα κακύν... πατέςες, τὸ λεγμένον SA. — 289d. οἱ κόλακες λβόων λνώπιον τοῦ ποιμένος Η. οΙ κ. λνώπιον βοῶντες CSA. manque g^{V_*} — 289e. ἀπελαθήτω της μονης δ φλύαρος iν τάχει Hg, δ φλ δ λάλος CSA, manque V. — 289f. Για μη βλάψη καὶ πολλούς έχ των εύλαβεστέρων ΠCSA. ἀφελιστέρων g. manque V. — 289g. δ του μεγίστου πιώματος, $\tilde{\omega}$ της $\tilde{\alpha}$ πανθοωπίας HgV. μεγάλου CSA. θαύματος C. — 289h. ἄξιον γὰς ἐκρίτασι τὸν μοναχόν θανάτου $H\ell$. ἐκρίνωσιν gVSA. -289i. βούλει μαθείν, ὧ δέσποτα, καὶ τί τὸ πταΐσμα τούτου; HgCSA, πτώμα τούτο V. — 289j. όξυνον έτι τὸ κςασίν δ μοναχύ; εἰρήκει ΗΓCSA. έναι $g_* = 289k_*$ καὶ παρευθύς κατάδικον έφάνη παρ' έκείνοις H_* κατάδικος $gVSCA_*$ έκείνων $g_* = -289k_*$ 289l. οί δέ γε καταλύοντες τοῦ τυπινοῦ τὸν τύπον H. τὸ τυπικόν ἐκείνων $m{g}$. τὸ τυπικόν εἰς τέλος V. τὸν Βρον CSA. — 289m. ἀναίτιοι καὶ δίναιοι παρὰ πολλῶν δρώντων Η. ἀναίτιοι ὑπάρχουσιν καὶ δίκαιοι δρώνται gV, δρώνται CSA . — 289n. $\mathring{\omega}$ τῆς χριστομιμήτου σου πολλῆς μακροθυμίας H. φιλανθρωπίας g. μεγάλης βασιλείας V. σοφής μανροθυμίας USA. — 2890. ήνπες τυγχάνεις, Μανουήλ, θεὸς τοῖς ἐπιγείοις Η, ὄντως τ. Μ. θ. ἐπίγειὸς τε g. ὄντως τ. (SA. manque V=289p. Έμμανουήλ, παμβασιλεῦ παρὰ σαρανταπέντε g. $\tilde{\omega}$ Μανουήλ, παμβασιλεῦ καὶ γόνε τῆς πορφύρας SCA (SA πανβασιλεύ). manque $HV_* = 289q_*$ καὶ γὰρ ή κλῆσις ἄνωθεν ἐδόθη φερωνύμως gCSA. manque $HV_* =$ 289r. και ταῦτα μέν ὁ δοῦλος σου σου (sic) ώς έχει σοι ποολέγω Η. κ. τ μ. ώς έφησεν ὁ δοῦλος σου προλέγει g, x. τ. μ. δ δ. σ. τολμών σοι άναφερει V. x. τ. μ. δ δ. σ. ώς έχουσι προσλέγω (SA. 290. (μεῖ; δὲ γοῦν g. ἡμεῖ; δὲ κατεσθίομεν V. — 291. κ σκ. τίν τοῦ ἀνόματο; αὐτοῦ προσηγορίαν Η, δ. την πολυποικιλίαν V, κ. σκ. τ. δ. αὐ προσηγορίαν CSA . — 291a, καὶ μάνθανε την ἔφεξιν ην έχει καὶ οπατάλην (SA. manque HgV. ou 292. ἔνι, δέσποτα, δύπτιον H. ἔναι, δέσποτα, διπλόν μ . τ. g έναι, δέσποτα, $\tilde{\epsilon}\omega$ ς μ . τ. V. δέσποτα δύοπτιν μ . τ. CSA. - 298. imesτούτο ... μάγεροι H. μάγεροι γεμώζουσίν τ. g. καὶ ώσὰν ἐτοῦτο οἱ μάγεροι V. γεμίζουσίν C. γεμίζωσiν SA. = 294, εξάπτουσiν g, νάτω (SA. = 295, κάν είκοσε κοομμύδια καλολέοντας H. κ. βάνουσιν g. βάνουσι και κάν είκοσι κ καλολέοντας Γ. ν. βαλλουσιν κρομμύδια είκοσι καλολέοντας CSA. Dans gVCSA l'ordre des vers est 295, 294. — 295a. ral Bléne tôte ngaquata xal sésus δητασίας gV, και τότε βλέπε CSA, manque H. — 295b, έκει να τόχες παιδόμενον ένδον τό σφαιροδούμιν SA, manque HgFC. = 295c. έχει τὰ εἶδες τὸν Χουδούν μετὰ τοῦ Καλολέοντος g. τον χορόν των χορμιουδολεόντων Γ. να ίδης τον Χονόρον μετά του Παντολέοντος (SA (SA χορδόν) manque H. = 295d. πώς κουρταλίζουν έμνοστα και κρούσιν και κλωστύτα g. κρουσταλίζουν έ. κ. χοούουσιν κλωτούτα V. εύνοστα και παίζουν και τοις πύζους CSA. manque H. — 295e. και παίζουσιν τὸ λέγουσιν οί παϊδεz ,, είπα, ελπέτε $^{\omega}gSA$. κ. παίζουσιν κ. τοαγουδοῦν έξαίοετα τοαγούδια V. παίζουσι C manque H=295f, και ἀφ' ότου κουςταλίζουσιν και παιζουσιν, ώς θέμις g, κ. ὰφ' οίτου κοουταλίσουσιν κ. παίζουσιν V. κουοταλίσουσι και παιζουν ώς το έθος CSA (CA παίζουσι), manque H.— 296. λαμβάνουσιν, δ δέσποτα, χαλήν φιλοτιμίαν gVt SA. <math>-297. τζ: δγίας τομάδος HgV. -298. στάσσει γάο τρις ό μ. το έλαιον απέσω g. τρι: γάς στάξει ό μάγειρο: το έλαιον απέσω V. ώς στάσσων τρις ό μ. τό έλαιον απέσω CSA - 299. θουττόξυλα ... οιά g. θουμτόξυλα ... διά V. θουβόξυλα C.

μ. τ. φ. USA.

καὶ τὸν ζωμὸν ἐκγέει τον ἐπάνω τῶν ψωμίων, 300 καὶ δίδουν μας καὶ τρώγομεν καὶ λέγεται άγιοζούμιν. Νεύω τὸν συψωμίτην μου, σύρω τον ἐκ τὸ ἱμάτιν, λέγω τον ,, τί ἔν' τὸ τρώγομεν; καὶ λέγει με ,, ἰοζούμιν , καὶ πίστευσον, οὐ ψεύδεται, μαλλον εὐστόγως λέγει, των γάο κοομμύων δάκνει με συντόμως ή δριμύτης 305 καὶ ὁ ἰὸς τοῦ λέβητος ἐπάνω πρασινίζει. Καὶ πίστευσον, ἐμάνην το, καὶ οὐ θέλω νὰ τὸ βλέπω, πεινών δὲ πάλιν τρώγω το εἰπέ με, τί νὰ φάγω; πάντα πεινών άγανακτώ, κινούμαι είς τὸ άγιοζούμιν, διὰ νὰ εύρω θρύμματα νὰ φάγω, νὰ γορτάσω. 310 Έκεῖνοι τρώγουν βαθρακούς, ἡμεῖς δὲ τὸ ἁγιοζούμιν, έκεῖνοι πάντα πίνουσι τὸ γιώτικον εἰς κόρον, ήμεις δε το βαονιώτικον το νεοοκοπημένου. έκεῖνοι πάντα τὸ γλυκύν μετὰ τῶν κουτρουβίων, 315 ήμεῖς δὲ τὸ νερούτσικον μετὰ τῶν πινακίων έκεινοι σεμιδάλινον, ήμεις δε πιτεράτον έκείνοι τὸ ἀφρατόζεστον μετὰ τοῦ σησαμίου, ήμεῖς δὲ τὸ γονδρόγυλον τὸ στακτοκυλισμένον. έκεῖνοι τὰ λαλάγγια συχνάκις μὲ τὸ μέλι, ήμεῖς δὲ τὸ ἀλλαλάϊ τους συγνὰ μὲ τὸ φαρμάκιν. 320

300. και το ζουμιν έχχέει το έπάνω των ψεχίων g, τον ζωμόν... τον έ. V. manque CSA. — 301. δίδει... άγιοζώμιν Η. λέγουν το g. καὶ τοωγομέν το, δέσποτα, καλούντες ά. CSA. — 301a. εγώ λοιπόν ίχουμαι το τουτο θεομαίατευν Η. κάλει λοιπόν, ίχούμενε, τουτο Β. g. ό δε γε καθηγούμενος καλεί 9 (SA. — 301b. και μήν καλής άγιοζουμον διά την δμωνυμίαν g. φήμης καλής άγιόζωμον διὰ τὴν εὐωνυμίαν (SA (SA φὴ; μή), manque HV. — 301c, τοῦτο δαμάζει πάντοτε τοὺς καλογεφιτοίους Η. τ δ π τ ταπεινούς άββάδας g. τ.δ.π. ἄναζ, τούς καλογέφους CSA (SA καλογήφους). manque V. — 301d, τί μαγερεύουν σίμερον καὶ λέγουν με άγιοζούμιν H. τ. μαγειρεύουν σ. κ. λ. άγιοζούμιν gCSA (SA. λ. το άγιοζούμιν). manque V. - 301e. και ούκ είπεν ο ταλαίπωρος δτι θεφμαλατέα H. manque g^{VCSA} . — 301f. λαθέζομαι εἰ; τὴν τράπεζαν καὶ θέτουν <math>μο ἀγιοζούμιν (SA. manque HgV. — 301g. σηκώνω το πινακιν μου και βλέπω το σκουτέλλιν gV. σηκώνω το σχουτέλλιν μου κ. 3λ. το πινάνιν (SA. manque H. - 301h. και γεμει ώς άνω θούμματα και λέγουν τ' άγιοζούμιν g, x, γ . έως επάνω θούμματα καὶ από τὸ άγιοζούμιν V, x, γ , $\dot{\omega}$ ς \ddot{a} , θο καὶ φαίνεται à CSA, manque II. — 302, κουντώ...συσνω...μάτιν g. λαλώ...καί συχνοερωτώ τον V. γrεύω C. συνθωμίτην SA. manque H. - 303. και λεγω ... λέγει άγιοζούμιν g. τί έναι V. άγιοζούμιν V(SA. manque II. — 304. ψεύδομαι μεγάλως άληθεύω g. ψεύδομαι . . . μάλλον εὐστόχως λέγω CSA. — 305, τοῦ γὰο ποομμυδίου δάκτει με εὐστόχως ή δρ. Π. τ γ. πρ πάντστε συντόμως ή δο g. προυμύδων . . . θριμύτης V. βλάπτει με εύστύχως ('. προμμύδων . . . συντόμως SA. — 307. gáy ω $g_*=308$. xivő de H. xal elné μ e g(SA. neivő de $V_*=309$. n. neivő xal áyavaxtő H, πάντως π. gV, πάντως... άγανακτών (SA, -310, δι' οδ H, καὶ λέγω ναέφα θούμματα καλά καί νὰ χ. g, καί λέγω νὰ εξίρη; θυύμματα ποσώς καί νὰ χουτάσης V. καί κάν ἃν ήσαν περισσά θούμματα να χ. CSA (SA έων). - 310α. αμμή και έχεινα όλιγοστά, διά να μηθέν βλαβούμε CSA (SA etaλαetaοῦμε») manque HgV.=310b. ἐγὸ ψοφῷ ἀπὸ τοῦ λιμοῦ καὶ ἐκεῖνοι μὲ σπαστρεύουν (SA (Δ παστρεύουν) manque HgV.=311. τ' ά. g. βαστραχούς V. βατραχούς $(SA, \frac{1}{2})$ ίο δέ (',-)312. πίνουσιν g^{VSA} . — 313. βαρνεώτικον (SA. — 314. ἐκεῖνοι πάλιν g^{V} . γλυκύ (SA. — 315. του πινακίου g, ἀεὶ μὲ τὸ πινάκιν V. μ. του πινακίου (zA. -316. ἐ τὸ σιμιδάλινον H. ἐ. τὸ σεμίδαλιν i, τὸν πιτυρούντα gV, i, τiν σεμίδαλαν i, τὸν πιτυρούντα i SA (SA τiν π). — 317. έχεινοι τ' διροατουττικον δεί με το σησώμιν gV(P το δ.). έχεινοι το διφομτόδεστον δεί με το σησάμιν (SA. — 318. χονδούχυλον το στακτοεγκυλισμένον V. χονοφύκοιλον καί σ. ('. χονδούγυλον xai SA. - 319. Lalárota A. sugrátour H. uéliv gV.320, το λελέλεβε συχνώς g, το γιαλαλές το συχνόν άει μ . τ. φ . V. το άλαλάιν τους συχνώς

63

ἐκεῖνοι τὰ γλυκίσματα μὲ τὰς ἀπαλαρέας,

ἡμεῖς δὲ τὰ χολόκουκκα μὲ τὰς πολλὰς πικρίας·
ἐκεῖνοι τὰ νομίσματα συνάγουσιν ἀπλήστως,

ἡμᾶς δὲ κατηχήζουσι περὶ φιλαργυρίας,

825 καὶ τοῦ μὴ κτᾶσθαι πώποτε χαλκὸν ἐπὶ τὴν ζώνην.

Τίς δὲ καὶ τὴν ἀσφάλειαν τῆς πόρτας ὑπομείνη;

οὐ γὰρ ἰσχύει τὸ λοιπὸν ἀλήθεια τοσοῦτον

ὥσπερ τὸ ψεῦδος δύναται πρὸς ἐκβολὴν τῆς πόρτας·

μυρίας γὰρ εἰ λέγει τις καθ΄ ὥραν ἀληθείας,

830 οὐκ ἂν μαλάξη πώποτε τὸν νοῦν τοῦ κυριεγκλείστου,

εἰ μήπως εἴπη ψεῦδος τι καλῶς πεποιημένον,

321. μ. των δισκαρίων g. — 322. καθ΄ ωραν μὲ τὸ ὀξύδιν H. καθ΄ ωραν μὲ τὸ μόδιν gV. χολόκοκκα SA. — 324. κατακρίνουσιν V. κατηχίζουσιν SA. — 325. καὶ τὸ μὴ gV(SA). χαλκοῦν gV. τὰς ζώνας C. τὸ ποτὲ... τὰς ζώνας SA.

325a. Εκείνοι τὰ λαβράκια καὶ τούς τραιούς κεφάλους HgV(SA.-325b. ήμεϊς δὲ τὸ βρωμόκαπνον έκεῖνο τὸ ἀγιοζούμιν HVSA. ἐκεῖνον gC. -325c. ἐκεῖνοι τὰ γοφάρια, τὰς ὕσκας, τὰ ψησσία HSA . λοφάρια g. ὕσχας g('. γουφάρια... τὰς ψυχίας V . =325d. ἡμεῖς δὲ πάλιν τρώγομεν αλτό το πῶς τὸ λέγουν HgV(SA.-325e. ἔχει γὰς ὄνομα σαλόν, παςάξενον ὁχάτι HVCSA. ἔχει τὸ ὅτομα καλόν g. - 325 f. και τσιγαρίζεται κανείς ώς οὖ να τὸ ἐπιτύχη H. ώς τοῦ v. τ. πιτύχη g. νὰ μῶς τὸ ἐπιτύχη V. ὡς Γνα C. ὡσεὶ SA. -325g. ἔδε κεφίλιν, ἔδε νοῦς, μαχάφι μὴ νοήση CSA (Α κεφάλι). manque HgV. — 325h. ἔπνιζα, τώρα, ἀπεθανα, σκουλήκιν νὰ τὸ κόιψη Η. ἔπληξα... σχωληχιν CSA . ἔπληξα τώς $^\prime$.. σχουλήχια τὰ τὸ φᾶσιν gV (V τώρα.. σχωλήχια). -325i. έδο τὸ λέγουν κάθισε τινὰ όταν σπουδάζεις $HV(SA\ (V\ τινες,\ CSA\ τιὰ \dots σπουδάζει), ἰδὲ τὸ$ λέγουσίν τινες, εάν σπουδάζεις, κάτσε $g_* - 325j_*$ έδε κεφάλιν σκοφδαψόν σε δώσιν, δοκώ δτι έμαγεύθης Η. έδε πεφάλιν σπορδαλού, δπάτι έγω έμαγεύθην gV(SA (V σπορδανώς, (SA δπάτι έμαγεύhetaην). -325k. έδάςτε ἄν ἦσαν κέφαλοι, ψησσία, φιλομῆλες H. έδάς ϵ g. ψ . καὶ καὶ φ . Vδάν... φιλομήλαι ('S.A. — 3251. αν τύχη να το δπιτυχα καί έδε μυστήφιον μέγα ΗV (V sans χαί). το πέτυχα έδε g. αὐτίκα να το ένετυχα καὶ ίδέτε θέαμα μέγα ('SA. — 325m. δέσποτα, να έχης την εύχην, μη οίδες πως το λέγουν; Η. οίδας το πως V. αν οίδες CSA. manque g. — 325n. είς την γλώσσαν μου γυρίζεται, δαϊμον, ανάθεμά σε H. στην g. γυρίζει I'. είς την γλώσσα μου περιπατεί (SA. - 3250. χαρίσου τὸ δδρόληκον πλήρης έπετυχά το Η. συγχάρισε τὸν δρόληχον, μόλις ἐπέτυχά το g. τὸ ὑδρόληχον τὸ λέγουν τώρα ἐπίτυχά το V. συγχώρησον τὸ ύδρόχηλον, μόλις ἐπέτυχά το ('SA (SA ὑδρόληχον), -325p. ἐδὲ τὸν βρῶμον ποῦ ἔχειτο καὶ ἐγὼ ετσιγαριζόμην Η. ίδε gV, γέι g, έχειτον V. ίδε . . . ετσιγαριζόμουν C. κάγω ετσιγαριζόμην SA. — 325q. πείσμαν εθέκασιν αὐτοὶ νὰ μὲ τὸ παραβάλουν Hg. manque V. εθήκασιν CSA. -325τ. αλλ' ουθέ έγω ήμουν χωρικός να μή το κρου' να έξάπτη Η. γω 'μαι... μήν τ. κρώ κ. ξάπτη g. manque V. ημην... εξουώ (SA. — 325s. αι θλώνιν, δέσποτα, πολλήν την έχω els the Buxée hou H. The despota the exa gV. Plive noone d. t. e. (SA. -325t, ede xai παραπόνεσεν, έδε μυστήριον μέγα gV. αί έδε παραπόνεσες, έδε καρβούνιν μέγα CSA(SA παραπόνεσις). manque H. — 325u. ήμείς δε ταύτα λέγομεν απαντα τὰ λεχθέντα Η. άλλα και ταύτα φέρομεν ἄχων πρὸς τὰ λεχθέντα g^V (V φ . εἰκότως τ.), ὰ. κ. τ. φ . ἄχοντες τὰ λ. (SA. (SA φέροντες). -325v. μιχοόν τι παρηγόρημα κεκτημένοι σπανίως g. όκάτι π. κεκτήμεθα Vmanque H(SA).

326. ὑπομένει g^{VC} . — 327. ἀλήθεια πολλάκις g. ἰσχύσει CSA. — 328. θύφας g. ὅσον τό V. ἐκβαλεῖν C. παφεκβαλεῖν SA. — 329. λέγω το H. μυφιάκις . . . ἀι λ . . . τὰς ὰ. V. λέγοντι μοι CSA. συφίας S, le σ dù au rubricateur; A même leçon avec μ ajouté de première main, dans la marge. — 330. οὐκ ἀν νὰ πείσω πώποτε H. ήγουμένου g. οὐ μ η . . . γ γουμένου V. μ αλάξω CSA. — 331. εἴπω ψεῦδος τε H. εἰ μ η τι ψεῦδος τι κ . π. δίως g. εἴπω CSA.

βομβοκτυπίζον στερεώς τὰ ὧτα τοῦ ποιμένος. ,, Πάτεο, πετσίν οὐδέν έχω, νὰ ἀνάβω νὰ ἀγοράσω, καὶ μελανίτσιν όλιγόν, καὶ τώρα εἶα ποῦ φθάνω. Έπόπην τὸ ζωνάριν μου, νὰ ἀνάβω νὰ ἀρογάσω, 335 καὶ χρήζω καὶ καλίγια, καὶ τώρα εἶα ποῦ φθάνω. Πάτεο, δογεύει δ βασιλεύς όλα τὰ μοναστήρια, ὰς δράμω, ὰς ἴδω ποῦ διδοῦν, καὶ τώρα εἶα ποῦ φθάνω. Πάτεο, παννίτσιν έδωκα προηθές είς τὸν βαφέα, νὰ ὑπάγω νὰ ζητήσω το, καὶ τώρα εἶα ποῦ φθάνω. 340 Πάτεο, διὰ δέκα στάμενα κοατοῦν με δλοκοτίνιν, νὰ ὑπάγω νὰ ζητήσω το, καὶ τώρα εἶα ποῦ φθάνω. Πάτεο, ως λέγουν, έκ παντός ψυχομαχεί δ άδελφός μου, ἂς ἔβγω, ἂς δράμω νὰ ἰδῶ, καὶ τώρα εἶα ποῦ φθάνω. Ταῦτα λαλοῦντες ἔχομεν μικοὰν παρηγορίαν, 345 καὶ ἐκ τῆς μουῆς ἐκβαίνοντες βλέπομεν καὶ τὸν κόσμον, καὶ παρηγόρημα μικρὸν εδρίσχομεν δαμάκιν. Τὰ δ' ἄλλα τὰ λεγόμενα καὶ τὰς ὀνειδισίας, τὰς ὕβοεις καὶ ἐπιβουλὰς πῶς ὅλως ὑπομείνω;

332. βομβροκτυπίζει... ή πόρτα τ. π. Η. βομβοκτυπίση γὰο στεροώς g, κομποκτυπίζων V. — 332α. καὶ ἐπεγγλιστρών ἐξέρχομαι γοργόν ἐκ τοῦ πυλώνος H. καὶ σύντομον ἐξέρχεται γοργόν εἰς τὸν πυλώνα gV (V ἐκ τοῦ πυλώνος), καὶ ἐξεγλιστρών ἐξέρχομαι γοργόν εἰς τὸν πυλώνα CSA. — 332b. καὶ πρόσεχε τὴν δύναμιν τοῦ ἀιεὐδους Για μάθης H. κ. πρόσοχες καὶ τ. gVCSA. — 332c. καὶ νὰ γελάσης τῶν πολλών ἐκβεβρωμένων λόγους H. ἐφευρεμάτων λόγους gV(SA) (V ἐφευρημάτων).

De 333 à 334d nous reproduisons l'ordre des vers de H(SA). Dans g, ces vers se suivent ainsi: 333, 334, 337, 338, 335, 336, 339, 340, 340c, 340d, 343, 344, 341, 342. Dans V on trouve: 333, 336, 339, 340, 340c, 340d, 340a, 340b, 343, 344, 344c, 344d. — 333. καὶ θέλω νὰ ἀνέβω H. νὰνηβω νὰγοράσω g. νὰνέβω νὰγοράσω V. — 334. δπου φθάνω H. δπου φθάνω H. δπου φθάνω H. δενίῶναν H. ξενίῶναν H. δενίῶναν H. δενίῶναν H. Τια δείξω ἰατρόν H. Τια δείξω ἰατρόν H. Τια δείξω ἰατρόν H. Τια δείξω ἰατρόν H. Τια ὑπαρών H. Τια δείξω ἰατρόν H. Τια ὑπαρών H. Τια παρών H. ὑπαρών H. Τια παρών H

340, καὶ ζητήσω... ὅπου Η. ὑπάγω... γιὰ g, ὑπάγω καὶ ζητήσω... γιὰ ὅπου V. ὡς δράμω νὰ τὸ ἀφέλωμαι (SA. — 340α πάτες, πυρέσοω δύσχολα, νὰ ἀνάρω ἐπὶ τὸν φόρον Η. άς ἀνάρω εἰς τ. φ V, νὰ διάβω ἀπὸ τ. φ ℓ SA. manque g. — 340b. τὰ ἐπάρω σάχαρ ταρταροῦ, καὶ τώρα εία δπου φθάνω Η. τὰ ἀγοράσω ταχαριν κ. τ. για που φθ. V. τὰ . . . ταρτερού CSA. manque g. — 340c. πάτες, τὰνήβω στὸν Χοιστὸν είς την Χαλκην ἀπάνω g. νανέβω . . . ἐπάνω V. manque HCSA. — 340d. τὰπομυρίσω ὅτι ἐρυγῶ καὶ τώρα γιὰ ποῦ φθάνω g. τὰ ἀπομυρωθῶ V. manque HCSA. — 341. χομτούσι μου Η λοχοτίει g. manque F. — 342. ύπάγω (sans νὰ) καὶ . . . ὅπου Η. ὑπάγω (sans rá) g. καὶ rù ζ. C. καὶ ζ. S.A. manque V. — 343. ψ. ἀδελφός μου g. πάτες μου λ. CSA. — 344. \mathring{a}_5 \mathring{s}_7 \mathring{s}_9 $\mathring{s$ (SA εία). — 344α. πάτες, εφλοβοτόμησα, να ανέβω επί τον φόρον Η. πάτες μου, εφλοβοτόμησα, ά: διάθω ἀπό, τ φ . CSA manque gV. — 344b. Γνα ἀγοράσω χάππαριν και τώρα εία δπου φθάνω Η. μὶ, νὰγοράσω > C. τὰ ἀγοράσω SA. manque gV. -344C. πάτερ, ὑχάτι; χράζει με νὰ γράψω πιτταχίτσιν HV. πάτες μου (SA. manque $g_* - 344d$. μή νὰ μὲ δώση τίποτε χαὶ τώρα εία ϋπου φθάνω HCSA (C τίποτα), για που φθ. V, manque g. - 345, παραμυθίαν g. τινὰ π. V. = 346, καὶ τῆς μονῆς ἐβγαίνουεν καὶ βλ g. καὶ τῆς μονῆς ἐκβαίνομεν V. ἐκ τῆς μονῆς (commencement du vers)...καὶ βλ. CSA. — 347. δουμάχεν Η. παρηγόρημαν VSA. παρηγόρημαν λαπούν C.-348. γινόμενα gCSA. γενόμενα V.-349. καὶ τὰς πολλὰς ἐπιβουλὰς HgV. ὑπομεϊναι

65

,, Τὸ τίς είσαι καὶ τί θελεις, καὶ τί ἔν' τὸ συντυχαίνεις; 350 τὸ πῶς λαλεῖς, πῶς στήμεσαι, πῶς ἀναβλεμματίζεις; Ούκ είσαι εψγενικόπουλον, οὐδε ἀπὸ τῶν ἐνδόξων, οδδε έφερες τὰ κτήματα εἰς τὴν μονὴν νὰ ὁρίζης. καλογερίτσιν ταπεινόν ύπάρχεις έκ τὸ Μίλιν, φθειριάρικου, κουτριάρικου, γυμνόυ, απωλεσμένου, 355 γαδούριν παλαιόπληγον, δονιθοκορυτζιάριν, καὶ τρώγεις ψυγικὸν ψωμίν καὶ δίδουν σε καὶ δάσον. Καί φράξε νῦν τὸν κοπετὸν καί παῦσε τὰς σαλίας, καὶ τὸ νὰ λέγης ἀναιδῶς καὶ μετὰ παρρησίας. έξάφες τὰ στιλβώματα καὶ τὰς άδρολαλίας, 360 ύπάγαινε μὲ τὸ καλὸν καὶ μὲ τὸν λογισμόν σου, μή πρίν σε κοπανήσουσι καὶ δώσουν σε τὸ ὀγόν σου καί της μονης δλόγυμνον εκβάλουσί σε αὐτίκα. εί δε καὶ θέλεις νὰ είσαι έδῶ, νὰ τρώγης τὸ ψωμίν μας, σφίξον καλά τὰ ὀδόντια σου καὶ κράτει τὴν φωνήν σου, 365 καὶ κάμμυε τὰ όμμάτια σου καὶ μὴ πολυπραγμόνει". Καὶ πάντες μὲν οὐ δύνανται ταῦτα γενναίως φέρειν, άλλ' ίσως και λυπούμενοι πολλάκις αν λαλήσουν, καὶ τραχυτέροις τάχατε νὰ χρήσωνται τοῖς λόγοις,

350. Ινι Η. τὸ τίς εἰσαι καὶ τίς εἴσαι (et au-dessus du dernier mot θέλεις) καὶ τὶ μὲ σ. g. τὶ θελεῖς κ. πῶς μὲ σ. V. τὶ εἴσαι CSA. — 351. πῶς (τὸ manque) Π. στέκεσαι καὶ πῶς ἐμβλεμματίζεις g. καὶ πῶς ἰστέκεσαι V. καὶ π. λ. π ἴστασαι C. καὶ π. λ. π. στήκεσαι SA. — 353. οὐδὲ ἤφερες Η. νὰ βίζης g. τὸν βίον σου V. καὶ δ. CSA. — 354. καὶὸν γεράκιν ταπεινὸν δμοιάζεις μουτεμένον CSA (SA μουτευμένον). — 355. ψωριάρικον Η. ψειριάρικον g. ψωριάρικον ... πτωχὸν V. Dans C, ce vers est mêlé au vers suivant: ἐκδούριν παλαιοκάλιγον, φθειριάρικον, κοντριάρικον, | πτωχόν, ἀπωλεσμένον, ὀργίθιν κορυτζιάριν SA ont l'ordre juste. φθ. κ. πτωχὸν ἀπωλεσμένον. — 356. ἐκδούριον παλαιοκάλιγον, γυμούν, ἀπελπισμένον Η. γαδουριν παλαιόπληγον, ὀργίθιν κορυντζάριν g. manque V. Pour C, νοῖν supra. ἐκδούριν παλαιοκάλιγον, ὀργίθιν κορυτζιάρινον, ψυχικὸν ψωμὶν τρώγεις μωμὶν τρώγεις g. ψυχικὸν (commencement du vers) ψ. τρώς V. καὶ ψυχικὸν τρώγεις ψωμὶν ('SA οὰ ψυχικὸν). — 357α. τὸ βάσον τὸ οὰ δίδουσι καὶ ἐκεῖνο ψυχικὸν ἔνι Η. manque g V('SA. — 358. καὶ φρίξε, πιὶ τὸν μπυρετόν, παῦσε τὰς φλυαρίας Η. καὶ φρίξε, πιὶ τὸν πυρετόν καὶ ξάφες τ. σ. g. καὶ ἐξάφες τ. σ. ('SA. — 359. manque V.

360. manque H. izape; tu στυλομαχία κ. τ. ανδρολαλίας g. ανδρολαλίας V SA. Le mot άδρολαλίας que nous avons reçu dans notre texte est une correction de Coray. Dans ('SA ce vers précède le vers 359. - 360α. μη δώσουν και ξυλώσωσι το στόμα σου το μάγουλόν σου τώρα C. μ. δ. κ. ξυλώσωσιν τὸ μάγουλόν σου τώρα CA (l'α de τώρα peu net dans S, τώρη A). manque HqV. — 361, καὶ δπάγαινε V. — 362, τὸ όγου, avec un ν en surcharge sur l'u, H. πρίν ῶν σὲ κοπανίσουσιν καὶ μάθουν σε τὸ σπάσμα g. ποίν ῶν σὲ κοπανίσουσι καὶ δώσουν σε τὸ δ. σ. V. καί πρ. σ. κοπανίσωσε κ. δώσωσε το δγόη (SA (SA δώσουν. Α όγου). - 363. σε έξω qV. Emnogriowoi de C. Emogriowoir de SA. Ces trois derniers vers se lisent dans gresa sous l'ordre suivant: 362, 363, 361. - 364. av nal 4. H. raout da g. el de Béleis ('. -365. σφίζε σφικτά τὰ ὐδόντια σου, κράτησε Η. σφίζε σφικτά τὰ δόντια σου g. σφ. σφ. τὰ δ. σ. καὶ κράτειε τ. V. σφίγξον SA. — 366. καὶ τὰ δ. H. κάμμυζε τὰ μάτια σου g. καὶ μὴ πολυπραγμόνει τὸ καθέν' μηδ' δλος συντυχαίνης V. κάμμυσε τὰ διμαίτια σου κ. μ. πολυπομγμόνει (SA (C πολυπογμότει). - 367. και πάντα νύν ώς δύναμαι πάντα γενναίως φέρω Η. και αν σε δέρουσιν ταύτα γενταίως φέρε g. πάττως... οὖν δύναται V. - 368, λυπούμενος... τὰ λαλήσω Η. λυπούμενος π. αν λαλήσης g. all' eve ποτέ και λυπούμενος κ. π. έων λαλήση V. οù (SA. - 369. και τάγα τραχυτέρως τε... τους λόγους Η. και τάχα τραχυτέροις τις ών χρήσεται 9. και ώς τάχα τραχυτέροις τε V. καὶ τάχα τραχυτέροις τε νά χρ. (SA (C πε νά).

καὶ αν ένι τις καὶ δόκιμος καὶ έχη ψυχήν θρασείαν, 370 καὶ θήση τὰ τοῦ πλάσματος καὶ ἀποδειλιάση πλήρης, καὶ σφίξη τὰ μερία του καὶ τὴν καρδιὰν πονέση, καὶ ἀποκοτήση ώς ἄγουρος καὶ ἐπιλαλήση εἰς μέσην, καὶ σείση τὸ κοντάριν του καὶ εἴπη καὶ καταβή τὸ λέγουσι τινές εἰς τὸ πεδίον, 375 καὶ λέξη: ,,πράγματα κακὰ γίνονται, πάτερ, ὧδε, καὶ ποίησον διόρθωσιν, οὐκ ἔνι πατρικά σου, οὐδὲ διὰ σὲ τὸ ἐκτίσασι τοῦτο τὸ μοναστήριν, τοῦ νὰ τὸ τρώγης μοναγὸς μετὰ τῶν συγγενῶν σου. νὰ μᾶς διώκης τῆς μονῆς ὡς ξένους 380 εί δ' οὖν, νὰ τὸ ἐγκαλέσωμεν τὸν ἄγιον βασιλέα, καὶ πάντες ΐνα δράμωμεν ἐπὶ τὸν πατριάργην", κρείσσον ήτον να απέθανεν δ μοναγός έκείνος, η πάλιν, τὸ λεγόμενον, ποσώς νὰ μη έγεννήθη. 385 Βλέπε ἀπὸ τότε μηγανὰς καὶ δόλους καὶ κακίας. τὸν οἰνοχόον πρότερον συντόμως παραγγέλλει. ,, όξυνον δότε ἀπὸ τοῦ νῦν κρασίν τὸν Ίλαριῶνα, ας ένι καὶ όλιγούτσικον, νὰ μὴν ἀναισχυντίζη, καὶ ἂν μουρμουρίση τίποτε καὶ δρμήση νὰ τὸ στρέψη, 390 καὶ τότε θέλω νὰ ίδῶ τὸ πῶς τὸν θέλεις σύρειν καὶ σπρώσεις καὶ λακτίσεις τον έξωθεν τοῦ πυλώνος". Καὶ τὸν κελλάρην ὅμοια τῷ πρώτῳ κατηχίζει*

380. ξένους ύπευθύνους H, και τούς πτωχούς τούς μοναχούς να διώχης ώσπες ξένους gV (V μk διωχης). ξένους κατευθύτας USA. — 381. ίδου να ... τον α. τον β. Η. ήμεις να σ' εγκαλέσωμεν στον g. ίδου τώρα υπάγωμεν γοργύν είς τον α. β. V. τύν βασιλέα τοίνυν ('SA. — 382. δράμωμωμεν Η. ναναδράμωμεν είς τὸ πατριαρχείον g. είς τὸ πατριαρχείον V. ώσαύτως ί. δρ. (SA. --382a. τούτων λεχθέντων, δέσποτα, τί έχει παθείν δ λέγων; C. λεγχθέντων SA. manque HgV. — 3826. και από τότε και αν ζή και φαίνεται είς τον κόσμον Η. ας πω τότε και τί να ζή... στον x. g. τί καὶ τῆ V. ἀμμὴ ἀπὸ . . . καὶ ἀν (SA ἐἀν . . . ἐἀν). — 383, κάλλιον H. κάλλιον του νάπ g. χάλλιόν του ήτον V. ὑπέθανεν SA. -384. χαὶ πάλιν H. -384α. παρά ὅτι πάντοτε πάσχει ώς ἀναίτιος ὁ μοναχὸς ἐκεῖνος (en marge ὑπεύθυνος) Η. παρὸ νὰ πάσχη πάντοτε, δέσποτα, διὰ ένα λόγον (SA. — 385. έκτυτε βλέπε... δ. ποῦ συρράπτουν gV (V τοὺς συρράπτει), δούλους CSA. - 386. εὐστόχως π. Η. - 387. δίδε... τὸν Παρίων Η. δίδε... Μητροφάνην g. Παρίωνα VSA. — 388. δ. καὶ νεοοκοπημένον Η. έναι g. καὶ ας έναι . . . μην νὰ σε αναισχυντίση V. δλιγώτερον και μή να τον ψουνουρίση (SA (SA sans τον). - 389. λαλήση ... και θέλη g. να λαληση V. καὶ μ . . . δομήση (SA. τίποτα C. — 390. τότε θέλω τὰ σὲ ἰδῶ gV (V καὶ τότε), σὲ ἰδῶ (SA. — 391. και άμπος τον και έξιαλέ τον έξω Η. και πέμψης και απεμάλης τον V. και έκ τοῦ πυλώνος έξωθεν καὶ τοῦ μοναστηρίου (SA. — 392. δ. τοῦ πρώτου παραγγέλλει H. τὸν πρώτον g. δμοιον τὸν x. V.

67

"πάντα τὸν δεῖνα μερτικὸν μικρότερον τὸν δίδε,
ας ἔνι καὶ συνόστεον, ας ἔχη καὶ αίματίδας,
καὶ αν οὐ τὸ ἐπάρη, ἐξάφες τον καὶ διάβαινε εἰς τοὺς ἄλλους".
Τὸ τρίτον δὲ τὸν θυρωρὸν ὡσαύτως κατηχίζει
, αν ἔλθη ὁ δεῖνα πώποτε νὰ κάτση εἰς τὸν πυλῶνα,
ραβδέας καλάς, αν μὲ ἀγαπᾶς, καὶ διῶξε τον ἀπέκει
αν δὲ πολλάκις λάθη σε καὶ μόνον παρακύψη,
τὴν πόρταν σου ρωμάνισε καὶ ας κάτση εἰς τὸ πεζούλι".

ш.

393. δείναν g, τρανώτερον V. — 394. \mathring{a}_{i} ς ένι συνοστέατον H. \mathring{a}_{i} ς έναι σύστεον, σύνωμον ... \mathring{x} αίματίτσιν gV. καὶ \mathring{a}_{i} ς ένι αύστεον, σύνωμον ('SA. — 395. \mathring{a}_{i} ν τὸ οὐκ ἐπάρη H. πάρη ... διάβα ἐπὶ g, καὶ ἐάν VSA. οὐκ ἐπάρη το ... διάβα ἐπὶ V. πάρη ('SA. — 395 \mathfrak{a}_{i}), καὶ κείνος \mathring{a}_{i} ς καθέςται καὶ \mathring{a}_{i} ς γεύεται τὸν ψόφον g, \mathring{a}_{i} ς καταπίνη στεναγμὸν καὶ τάντανον καὶ σφάκτην ('S.1. manque HV. — 396. πάλιν τρίτον τ. \mathfrak{I} . ὁ γέρων H. κρείττον δὲ νῦν ... ὁ γέρων g, τρίτον δ' οὖν ... ὁ γέρων V. — 397. \mathring{a} ν \mathring{a} ν \mathring{a} ἐδῶ \mathring{a} καλόγερος \mathring{a} δείνα H. ατὸν πυλῶνα g. πώς ποτὲ καὶ V. στὴν πόρταν νὰ καθίση \mathring{a} 0, \mathring{a} 1, \mathring{a} 2, \mathring{a} 3 δόξε \mathring{a} 3 κατάρραχα \mathring{a} 4, \mathring{a} 5, \mathring{a} 6, \mathring{a} 6, \mathring{a} 7, \mathring{a} 7 \mathring{a} 6 \mathring{a} 8 μὲ \mathring{a} 6. \mathring{a} 7, \mathring{a} 8, \mathring{a} 8, \mathring{a} 8, \mathring{a} 9, εὶ δὲ πολλάκις \mathring{a} 8 ἐγῆ \mathring{a} 8 κατάρραχα \mathring{a} 9, εὶ δὲ πολλάκις \mathring{a} 8 ἐγῆ \mathring{a} 8 καθηται ('S.1.

400. τ. π. σ \dot{v} ... κάθηται εἰς τὸν πυλώνα Η. ζωμάνιζε ... κεῖται στὸν πυλώνα g. ζωμάνιζε ... κείτεται el; τον πυλώνα V. στο C. - Les vers 400α-400qq manquent dans H. 400α. τον δέ γε δοχειάριον ήσύχως παραγγέλλει g. τον δε δ τέταρτοι ήσύχως κράζει V. τον δε δοχειάρην τέταρτον είθ' ούτως τη θυρίζει (S.1. - 400b. λέγει ότι τον καλόγερον τον δείνα μήν τον δώσης α. και λέγει τ. V(SA (CSA καλόγηρον ... μή). — 400c. ἀπ' δλα τὰ διδόμενα συνήθως εἰς τὴν μέσην <math>g. ἡ πάλιν τ. V. ως πάλαι τ. δ. CSA. — 400d. άλλ' εἴπες καὶ προστάξη σοι πολλάκις νὰ τὸν δώσης g. προστάξω V. προστάξωσε π. ὅτι δύς τον (S.1. — 400e. ώς νουνεχής καὶ φρώνιμος συμπαραβίβαζέ τον g. συνεργής et au-dessus νουνεχής... σύ παραβίαζε V. ενεργής... σύ παραβίαζε τον (SA (SA το). παψαρίβαζε Legrand. — 400f. καὶ λέγε τον οὐδὲν ἔχω, καψτέρησον δλίγον g. οὐδὲν ἔχω (commencement du vers)... καφτέρησε V. ἀποκριθείς καφτέρησον μικρὸν διι οὐδὲν ἔχω ('SA (SA καφτέρησε). — 400g. και μή να πλήξη τι σφαγή, μή τι τον πιάση ό στρόφο; g. και σφ. και πιάση τον ὁ πόνος V, καὶ πιάση τον ὁ πόνος C, καὶ πλήξη...καὶ π. τ. ὁ ψόφος SA. — 400h, καὶ λυτοωθούμεν τον γοργόν διά να μήν παραγάλλη g, να μή μας π . V. λυτοωθούμε . . . να μή μας παραβλέπη (SA) (SA) λυτρωθούμεν). -400i, καὶ καθεξής τοὺς ἄπαντας όμοίως παραγγέλλει gV. τους κόλακας πάντας ούτος διδάσκει (SA. - 400), του πράττειν πάντα, δέσποτα, τις τῆς οίκείας γνώμης g, πάντα manque V, και πράττουν πάντες δ , τὰ τῆς κακίας ἔργα t S.1. — 400k, εt δtπολλάχις στερεός δ μοναχός τυγχάνει gVCSA=400l, γαί φέρει ταύτα νουτεχώς καί μετ' εὐγαριστίας g^V . τ. στεφεώς κ. (5.1.-400 m. πρόσσχες ποιμένος, δέσποτα, δευτέφαν πανουργίαν g^V . πονηφίαν (SA. - 400n, β χέκτηται προάστειον μικρότερον τον άλλων g. εἰς β κ. V. εἰς β έχει πρ. μακρότερον τ. ἄ. (SA. -400ο, πρὸς δλιγούτοικον καιρὸν ένεῖ τὸν ἀποστέλλει gSA, εἰς δλ. Γ . ἀποστέλνει Γ . -400p, καὶ τοῦτο δὲ μηχανικόν ΐνα τὸν παφεκράλη g, manque V, μηχανικώς καὶ τοῦτο γάρ νὰ μῶς τ. π (S.1. — 400q. καὶ ἀπέχει τὰ τὸν πολεμεῖ καὶ ἀπέχει τὰ τὸν κάμιει gV (mais le premier hémistiche manque dans V), και ἀπέκεινα τὸν πολειιεί και ἀπέκεινα τὸν κ. CSA. θεὸ; ἐπίσταται καὶ ὁ μοναχὸ; ἐκεῖνος g(S.I) ὁ θεὸς V.=400s. εἰ δὲ πολλάκις συμβολήν τῶν μοναχών οι πλείους β. εί δε πολλών και συμβουλήν τ. μ. τους πλείους Γ. συμβουλήν ... πλείοι ('SA. --**400t.** ποιήσωσι καὶ δράμωσι πρὸς σὲ τὸν βασιλέα g^{f} . ποιήσουσιν (. ποιήσωσιν . . . δράμωσιν SA. — **400u.** πρό; σὲ τὸν χριστομίμητον τὸν ἀληθή φωστήρω V(SA) manque g.-400v. τὸν Μανουήλ τὸν Κομνηνὸν τὸν τῆς πορφύρας γόνον gVι S.1. -400x. τὸν νικητην, τὸν εὐτυχῆ, τὸν μέγαν άφιστία SA. τον ν. τον άφιστον V. manque gt. Dans SA, ce vers vient après 400t. -400y, τον πολειιάσχον τον στερράν, τον νέον τον Ακρίτην VCSA (V τον δεύτερον A.). manque g. -400z, τὸν πύργον τῆς ἀνατολῆς, τῆς δυσεως τὸ δόρυ g^V (V τὸ δόρυ manque), ἀπίσης τῆς \dot{a} , καὶ δ. τ. δ. ('S.1. — 400αα. υπέρφωτον αστερα, έδραιωμενην πέτραν Γ΄. αστερα φαεινότατον, ήδραιωμένην π. (S.1. manque $g_* = 400bb$. των δοφανών καὶ των χηρών πατέρα καὶ προστάτην gV(SA)(V)καί προστάτην manque). — 400cc. και κλήσιν είν βασιλικήν καλώς δχυρωθώσιν g. V ne donne de ce vers que νύ» καλώ: δχυρωθώσι, και πρόσταγμα βασιλικόν κ. δχυρωθώσι ('SA (SA δχυρωθώσιν), 400dd. πόσα λοιπόν σημειώματα καὶ λύσεις τοῦ σοῖ κράτους gV. π. λ. τοῦ κράτους σου σ. κ. λ. C. π. λ. σ. του χράτους σου κ. λ. S.l. — 400ee, το τυπικόν του κτήτορος Ισχύσουσιν άνυσαι g. ή... λοχύσωσεν ώτησαι Γ. ή τυπικά του κτήτουο; (SA. λοχυουσεν ZA. - 400ff. ώσπες αὐτὸς ὁ λογαράς άτσαλοπεριπάτης g. λαγαρό; δ τσαλοπερπατάρης V. λυγηρός δ τσαλοπεριπατάρης ('SA (SA τσαλοπεοιπίτης). — 400gg. δ πουλιτσιτσης. δ πτωχύς, δ λερωμενοστόλης g. πολιτίτσης . . . λερωμενοτσόλης

"Αν ἀρρωστήση ὁ ἡγούμενος ἢ πόνος τὸν κρατήση,
δρίζει ,φέρετε ἰατρούς, τὸν δεῖνα καὶ τὸν δεῖνα"
ἔρχονται, βλέπουσιν εὐθύς, κρατοῦσι τὸν σφυγμόν του,
λέγουσι ,,ποίησε τὰ καὶ τά, καὶ ἄς γίνεται καὶ τάδε".
Καὶ ὅταν καβαλλικεύσωσι καὶ θέλουσιν ὑπάγειν,
ἐγέρνεται ὁ ἡγούμενος καὶ τάδε παραγγέλλει
,,δότε τὸν δεῖνα τὸν ἰατρὸν κἂν δέκα μανοηλᾶτα,
τὸν δ' ἄλλον δότε τον κρασὶν κἂν δεκαπέντε μέτρα".
Εἰ δ' ἀρρωστήση μοναχὸς ἢ πόνος τὸν κρατήση,

V. δ πουλιτσάκης δ χονδοός, δ λεφωμενοτσόχος ('SA (SA πουλιτσάτσης). — 400hh. ποῦ μὲ φελοῦν ὅτι ἔμαθα καμπόσα γοαμματίτσια g, ότοῦ μὲ φαίνουν ὅτι ἔμαθον κ. γο. V. π. μ. ἀφελοῦν ὅ. ἔμαθον κῶν πόσα γο. CSA (SA ἔμαθα). — 400ii. καὶ πεφπατῶ καὶ προσαιτῶ καὶ φόλιν οὺ λαμβάνω g('SA. πεφιπατῶ V. — 400jj, καὶ φαίνονται καὶ οὶ σάρκες μου καὶ ὁμοιάζω νυκτοκλέπτης g. αὶ σ. V. φαίνουνται αὶ σ. ('S.1 (SA σάρκαι... νυκτοκλέπτην). — 400kk, ξυραφιστής κακότυχος ἀπορρουκουνάκτης g, κιὑριε ἐἰέησον καλόγερον ἐκ τοὺς ὑουχοσυνάκτας ('. κύρι ἐἰέησαν καλόγηρον ἐκ τοὺς ὑ. SA. manque V. — 400ll. καὶ τσαντοκλιαρουτσούριχος ἀπὸ τὸ δημοκήλλιν g. καὶ τσαντακλιάρης τσούρουχος... δημακέλλιν V. ἡ τσαντσαλιάρην τσούρουχον ἀπὸ τὸ δομακέλλιν ('SA (S δημακέλλιν, Α δημακέλλιν). — 400mm. καὶ πάντοτε κλοτίζομαι καὶ θλίβομαι καὶ κλαίω gV('SA. — 400mm. γυμνοποδῶν, ὁακενόυτῶν, πεζοπορῶν δουλεύω V. — 400οο. καὶ φέρων ἀπερ εἴρηκα τῷ κράτει σου πολλάκις g. φέρειν ῶπερ (lacune) τῷ κρ. σ. π. V. μἡ φέρων ('SA. — 400pp. ἀλλ' ὁ μικρόν, θεόστεπτε, τὰς ἀκούς σου πρόσσχες g. ἀλλ' οδν V. πάλιν μικρόν... πρόσθες ('SA. — 400qq. ὅπως νὰ μάθης ἀκριβῶς καὶ περὶ τῶν νοσούντων gV. ἀν μ. ('SA.

401. ἐὰν Η. ἀν ὰ. ἱγούμενος g^V (V ἀρρωστῆ). ἐὰν... πιάση (SA. — 402. κράζει γοργὸν τοὺς ὶττρούς g. Le second hémistiche manque V. κράζουν (SA. — 403. ἄρχονται γάρ, κρατοῦσιν τον, βλέπουσι τὸν σφυμόν του H. Le premier hémistiche manque, καὶ πιάνουν τ . σφ. τ . V. ἔρχουνται ($^{\circ}$. βλέπωσιν ... κρατῶσιν SA. — 403 α . Θωροῦσι καὶ τὰ σκύβαλα μετὰ τοῦ ὑελίου g. Θεωροῦσι... γυαλίου V. ὁρῶσι... ὑαλίου (SA (SA ὁρῶσιν). manque H. — 404. λέγουσιν ποίσε... ἃς γένη τύδε τόδε g. λέγουν τον ... ἃς γένουν τὰ καὶ τάδε V. τὰ ποιήσατε καὶ ἃς γένωσι (SA λίγοσιν τὰ ποιήσετε ... γένονται SA

Les vers 404a-404m ne se trouvent pas dans H. -404a. xal å; φέρουσι συλίγουρδον καὶ \hat{a} ; βάλουσιν ἀπέσω g. συλίγουρδα... βλησκούνιν V. \hat{a} ; φέρωσι συλίγουρδα... βλησκούνιν I SA(SA φέρωσιν... βάλωσιν). — 404b. καὶ σύντομον ας γένεται τοιαύτη λατρεία g. σύντομα ... γένηται V. γένωνται τοιαύται λιτρεΐαι (SA. — 404c. αν μεν ύπάγει 'ς άγοραν λιτρικών σπερμάτων g. ὁ μέν . . . είς V. ὁ μέν ὁ. στὸν ἀγρὸν ἐατρικὰ γυρεύων (SA (SA εἰς τὸν). - 404d. ἄλλος ὁρᾶται εί; Πέραμαν, άλλος είς ταύγενίου y. ύρμαται.. τὰ Εύγενίου V. ύρμα είς το Π. (SA. — 404e. καί πάλιν άλλο; ετοιμος καὶ τρέχει ἐπὶ τὸ Μίλιν (΄. ἀπὸ τὸ SA. manque gV.-404f. σπουδάζωσι νὰ εύρωσε βατόπουλα, ψησσια g, σπουδάζουσε νὰ εύρουσε ματόπουλον V, οπουδάζουσεν νὰ εύρωσε νησσόπουλα \vec{i}_i βάτους (SA (SA εύρουσιν). — 404g. φιλομηλίτσας τουφεράς, χωβίδια, γαλέας g. καὶ γ. Γ. φιλομηλίτσαν τουφεράν κ και γ. (SA. - 401h. γοργόν να μαγειρεύουσεν σύν πάσαις άρτυσίαις g SA. μαγειρεύσοισιν ('. manque V. - 404i. ὁ μέν τὸ σαχαρό λεομον, άλλο; δὲ τὸ δροσάτον g. ξαχαφόθερμον V, δ δ' ἄλλος V(SA) = 404j, ἄλλος φροντίζει το χυλόν διά την άθρεψίαν g, τ. έκλεκτον διά την άνοφεξίαν V. το έκξεστον δ. τ. άνοφεξίαν CSA. — 404k. και πάλιν άλλος έτοιμος χνήθει την πεφαλήν του gV, καὶ χνήθει την ποριφήν του (SA. — 4041. άλλος δὲ πάλιν ἔτοιμος ποοσφέρων ταϊς διπίσιν (SA. manque gV. — 404m. Ετέροι δέ τούς πόδας του μεθ' ήσυχίας reisour g. Eregos ... reiset VCSA.

405. νὰ θέλουσιν \hat{H} . Les vers 405 et 406 manquent dans (SA; dans gV ils sont remplacés par les deux vers suivants: 405a. προστάσσει δὶ καὶ δίδουσιν τοὺ; ὶατροὺς πλουσίως g. δίδουσι V. — 406a. διὰ νὰ τοὺς ἔχη πάντστε ἀόκνως ἃν νοσήση g. ώσὰν τοὺς ... εὐκόλως V. — 406b. δότε κριθήν τὸν ἱατρὸν κᾶν δεκαπέντε μόδια (SA) manque HgV. — 407. δοτε τὸν ἱατρὸν κρασὶν κᾶν δεκαπέντε ἀγγεῖα g. δὸς τὸν ἱατρὸν γλυκὺν κρασὶν δεκαπέντε a. V. δ. κρασὶν τὸν ἔτερον (SA) μόδια SA. — 408. κρίσιν H. τὸν δὶ ἄλλον δὸς νομίσματα κᾶν δὲκα μανολᾶτα g. τὸν δὶ ἄ δὲ v... μανοηλᾶτα (SA) τὸν δὶ ἄλλον δὸς ν. δεκαπέντε μανοηλᾶτα V. — 408a. καὶ καθεξής τοὺς ἱαπαντας μετὶ ἐξουσίας δίδει gV. μετὰ τῆς ἐξουσίας (fin du vers) (SA). manque H. — 408b. προστάσσει δὶ ἡγούμενος ἕνα τοὺς ἀπεκβάλουν V. πρ δικὸς ἡγούμενος SA. manque HgV. — 409. εἰ δὲ V. ἀν δὶ ὰ τις ἡμῶν $\mathring{\eta}$ π. τ. πιάση SA.

410 γίνεται δ ήγούμενος ἰατρὸς καὶ τάδε παραγγέλλει ,, ήμέρας τρεῖς ἀφέτε τον καὶ νηστικὸς ἄς κεῖται, ἄν δὲ ζητήση βρώσιμον, ψωμίτσιν καὶ κρομμύδιν, ἄν δὲ ζητήση διὰ νὰ πίη, νερούτσικον ὀλίγον. Εδε ἰατρὸς πανάριστος, ἔδε λαμπρὸς τεχνίτης διέβη τὸν Ὁκτάριον, διέβη τὸν Κανίκλην, διέβη τὸν Μέτιον, αὐτὸν τὸν Ἱπποκράτην! Τὰ συγχαρίκια, δέσποτα, νὰ σὲ τὸν ἑρμηνεύσω, νὰ μὴ φοβῆσαι εἰς ποταμὸν ξηρὸν νὰ κινδυνεύσης, ἢ σκύλος πώποτε νεκρὸς νὰ ἐγέρθη νὰ σὲ δάκη.

410. γίνεται H. ἀτός του γίνεται g. ὁ ἡγούμενος γίνεται V. γίνετC. x. ταθτα CSA. — 411. ἀφήτε gV. ἀς κείτεται καὶ νηστικός ἃς διάβη CSA. — 411 α . μὴν ἀλαφρώση ὁ στόμαχος ἐχ τῆς πολυφαγίας CSA. — 411b. καὶ τότε νὰ ποιήσωμεν ἰατρειὰν ἐνδεχομένην CSA.

La pensée exprimée par les vers 412, 413, qui se trouvent tels quels dans H, a été développée dans les vers suivants, absents de Η: 412α. μετά δὶ τὴν συμπλήρωσιν των ήμερων ων είπον gSA, των ή. τ. τρίων V. είπω C. — 412b. ψιχίτσας ζεματίσετε μικράς εἰς τὸ πινάκιν g_* ψ . ζεματιστές ψιλάς V. τὸ γαβά ϑ ιν (SA. — 412c. καὶ ψήσετε μικρούτσικον κεφάλιν χρομμυδίτσιν η, και κόψετε ψιλούτσικον κ. χρομμυδίου CSA. manque V. - 412d. και βάλετε λιγούτσικον δλάδιν νὰ μυρίση g. κ. β. καὶ δλιγούτσικον V. δλιγούτσικον δλαιον (S.1. — 412e. καὶ φλησχουνίτσιν όλιγον διά την εύωδίαν g, βλησχουνίτσι... μυρωδίαν V. x. βλησχουνίτσαν περισσήν διά πλείονα μυρωδίαν CSA. - 412f. και θρέψετέ τον δλιγόν και μή δλιγοψυχήση ('SA. manque gV. — 412g. el de demign, dore ron regovracen delyon gV. eur (SA. — 412h. xal nálen έξαφητε τον αλλας και τρείς ημέρας g. καν τρείς Vt SA. — 412i. σαν νάμαθεν έξαπαντος από του Ίπποκράτους g. και ως έμαθον... τον Ἱπποκράτην (SA. manque V. — 412j. τάχα να πλήξη νά σφαγή να πέση να άποθάνη Η. γοργόν... να σφ. και παίση τον δ στρόφος (πόνος raturé devant στρόφος) V. manque g(SA.-412k. και λυτοωθούμεν τον γοργόν, νὰ μὴ μᾶς παραψάλλη HV. ή να αποθάνη σύντομον και να τον λυτοωθώμεν CSA (SA λυτοωθούμεν). manque g. — 412.L. ἢ τὰ βιαστῆ γοργώτερον καὶ ἐγερθῆ καὶ δουλεύη V. ἢ ἐὰν ὕγιάνη καὶ ἐγερθῆ καὶ πάλιν và d. CSA. manque g.

414. είδες πανάριστον λατρόν, είδες λαμπρόν τεχνίτην gV. τεχνίτην μέγαν (S.A. — 415. εδιάβην ... εδιάβην H. Νεκτάριον g. $\mathring{\eta}$ καὶ τὸν Κανικλείου (SA. — 416. εδιάβην τὸν Αναίτιον H. καὶ αὐτόν V. τὸν Γαληνόν καὶ τὸν Αριστοτέλην CSA. — 417. συχαρίκια μου $\mathring{\sigma}$. H. νὰ $\mathring{\sigma}$ εἰστοτέλην CSA. — 417. συχαρίκια μου $\mathring{\sigma}$. H. νὰ $\mathring{\sigma}$ εἰστοτός, δέσποτα, νὰ $\mathring{\sigma}$ εἰν προξενήσω g. $\mathring{\tau}$ $\mathring{\sigma}$ εἰν προξενήσω V(SA. — 418. Γνα H. τὰ $\mathring{\mu}$ ην φοβασ' εἰς ποταμών ξερόν g. φοβήσαι ποταμών (SA. — 419. νὰ $\mathring{\mu}$ ηδὲ σκύλον νὰ $\mathring{\sigma}$ ν νεκρός H (dernier vers $\mathring{\sigma}$ ν poème dans le manuscrit $\mathring{\sigma}$). σκύλον ποτὲ $\mathring{\tau}$ ψοφιάρικον $\mathring{\sigma}$. $\mathring{\eta}$ σκύλον πούποτε κύνα νὰ $\mathring{\sigma}$ εὰ δαγκάση (SA $\mathring{\tau}$ ΟΑ πούπετε).

419α, εί δὲ καὶ γράφω περισσά καὶ τοὺς λόγους μηκίνω g. τί δὲ κ. γρ. π. τ. λόγους μου μηκύνω V. τί γάο κ. γο. π. μηκύνω καὶ τὸν λόγον (SA. — 419b. εὶ γὰο λεπτως ἀπάρξομαι τὰ τούτων καταλίγειν CSA, καὶ γ. λ. ἀνάφξομαι V (après 419c), manque g. — 419c, καὶ δήλα πάντα χαθιστώ τῷ χράτει σου τῷ μέγα $oldsymbol{g}$, χ. δ. ταθτα τῷ χρ. ο. τ. μ. χαθιστάνω V. χ. δ. ταθτα καθιστ $ar{c}$ ν τή πραταιά σου σχέπη SA.-419d. ό χρόνος ξπιλείψει με φθεγγόμενον τὰ τούτων (SA manque gV.-419e. γαστρίμαργον καὶ λαίμαργον καλούμενον πολλάκις CSA. manque gV. — 419f. δ λάρυξ έξηράνθη μου από της ακρασίας V. manque gr'S.1. - 419h. και ή κοιλιά μου έξάρωσεν από της άφαγίας gV. νῦν ή κ...τὴν άφαγίαν (SA. - 419i. καὶ μεθυστής ἀδόμενος έκ πάντων καὶ οἰνοπότης CSA. manque gV. — 419j. ἀπὸ τὸ χυμινόθερμον είω: ὑδρωπικιώσα g. κ. δεσποτα ὑδρ. CSA. manque V. — 419k. γηροκομεῖν καλούμενος καὶ τρίτον, δέσποτά μου (SA. manque gV. — 4191. Εκ τὰς πολλάς Εβλάβησαν δουλείας τὰ νεφρά μου g. Επώστησαν V. Εθλάσθησαν...τ. πλευρά μ. (84. - 419m. κουρτέσης δ' αύθις ύπ' αὐτών καλουμένος πολλάκις g. στλιβίτσης δ ταλαίπωρος καλούμενος CSA. manque V.-419n. όλόγυμνος ἀπέμεινα διά την δνειδισίαν g^V . τάς δνειδισίας CSA. = 4190. ἀφήχα καὶ τὰ μαλακὰ στρώματα νὰ κοιμούμαι gV. Εξάφες . . . στρ. καὶ πλατέα CSA. = 1419p. τὰ δοτέα μου συνετρίβησαν ἀπό ξηροκοιτία: g. τὰ δοτά μ. σ. ἐκ τῆς ξ (SA. καὶ τ. δοτά μ. legiangar iz th; ξ. V. (Dans V le poème finit par ce vers). - 419q. el; τον χορόν που ψάλλομεν φογούμενος πολλάκις g. μή ψάλλοντα πληττύμενον π. (S.I. - 419r. Επόνεσα τον γούογουρον έχ τής πολυφωνίας g. επόνησα (S.I. — 4198. διειδίζομενος συχνώς, γόνυ μή κλίνων όλως (S.I. manque g. - 419t. τὰ γονατια μου σθέτησαν ἀπὸ τὰς μετανοίας g. ησθένησαν (S.1. -419μ. ύπνιάρης δε καλωυμενος και πάλιν πας εκείνων (S.A. manque g. - 419υ. τα μάτια μου

况 της πορφύρας βλάστημα, παντάναξ τροπαιούχε, 420 καὶ τοίγος ἀπροσμάγητον τῆςδε τῆς Βυζαντίδος, ταῦτα λοιπόν, ως εἴοηκα τῷ κράτει σου, μὴ φέρων, έκων έξέρχομαι μονης έκ της του Φιλοθέου, δι' άσπες είπον άνωθεν παμπλείστους τὰς αἰτίας, καί πρός την σην κατέφυγα μεγάλην βασιλείαν 425 άφ' ότου γὰο ἐκράτησας ταύτην θεοῦ βουλήσει, ούκ έστησας τὰς χεῖρας σου ποσῶς εἰς τὸ μὴ δοῦναι καί μοναχοίς και κοσμικοίς, και γέρουσι και νέοις, καὶ πάντες ἐπαγάλλονται σκιρτώντες, εὐφημοῦντες, τῶν σῶν ἐπαπολαύοντες μεγάλων δωρημάτων. 430 "Αρτι δε πρόσσχες και είς έμε, στενούμενον, πεινώντα οὐ γὰο ὑπέρογκα ζητῶ, δέσποτα στεφηφόρε, να λάβω την απόφασιν εύθυς της αθυμίας. ψωμίν ζητώ τω κράτει σου δλίγον, κομματίτσιν, είς ην ή βασιλεία σου μονην με παραπέμψει. 435 Έπεὶ δὲ νῦν ποοβάλλομαι μεσίτην τε καὶ ποέσβυν ώς ποὸς τὴν βασιλείαν σου Γεώργιον τὸν μέγαν, τὸν ἐν πολέμοις ὄντα σοι καλὸν συνοδοιπόρον, έν τούτω τοίνυν έξαιτώ, γοργόν κατάνευσόν μοι. 440 ΄ 22ς γάο Χοιστός έρούσατο τον Πέτρον έκ πελάγους, καὶ Ἰωναν διέσωσε τοῦ θαλαττίου κήτους, οθτως νῦν, δέσποτα, κάμε τὸν ταπεινὸν καὶ ξένον

έξηρών θησαν από της άγουπνίας g. τὰ ὁμμάτια μ. ἡγριώθησαν ('S.1. — 419m. ἡ σάοξ μου ἐκεφαλίασεν από της ἀλουσίας (S.1. manque g. — 419x. τὰ δόντια μου ἐππαψάχθησαν ἀπό ξηφοραγίας g. οἱ δόστες μου... ἐκ τῆς ξ. (S.1. — 419y. καὶ τὰ μαλλίτσικ μου ἔπεσαν ἀπό την ἀλουτσίαν g. ἐκ τὰς ἀποτοιχέας (S.1. — 419z. ἔδε καθρόψει, δέσποτα, καὶ θλίψεις τὰς βαστάξω g. καβρόψειν... θλίψεν τὴν β. ('S.1. — 419αα. αἴ, πόση παφαπόνεσις εἰς τὴν ψυχήν μου κεῖται ('S.1. manque g. — 419bb. καὶ τὶς υὐκ οἰκτειφήσει με τὸν κακοδικημένον g. καὶ ποῖος οὐκ οἰκτείφει με τὸν παφαπονεμένον ('S.1. — 419cc. οὐδ' ἀπεφ εἶπον χαλεπὰ Βευθεφίαν δίδουν g. ἢ ἀνπεφ εἶπον χαλεπῶν ἐλευθεφίαν δωσει (S.1 (Α εἰς ὧνπεφ).

420. αλλ' ω π. g. το της π. t'S.1. - 422. ίδου λοιπόν τὰς μάστιγας ᾶς εξοηκα μ. φ. t'S.A. -423. adros lifth for the moves too xugod Geogelov (S.1. — 424. d. as isomor g. nolla; πανανομίας C. πολλάς π[αφανομί]ας S. Dans S, la partie entre crochets est cachée par une tache (voir notre introduction, p. 13); le mot a été laisse en blanc par 1: une seconde main a tracé dans l'espace blanc πασανομία;. — 425. μετά δακρύων σκίπην ('. μετί [δαχούων σ] είπην S. Dans S et A, même situation qu'au vers précédent; dans A, δακρύων σκέπην laissé en blanc et ajouté de seconde main. — 426. εκέρδισα; g. — 427. τὸ διδόναι g. — 428. z. μοναχούς x. κοσμικούς x γέροντας z. νέους g. — 429—430. καὶ πάντες έπαγάλλονται μεγάλουν δωρημάτων (SA; ce vers correspond aux deux vers 429-430 ${
m de}\ g.-430a.$ έχ τῶν χαρίτων τῶν λαμπρῶν τοῦ σοῦ γενναίου κράτου; (S.1. -431. έμεν g.επιδε, βλέιδος επ' έμοι, στεονοχτυπώ και κλαιω ('SA (S στεονοκοπώ κ. κλαίως). — 431a. τόν Παρίωτα τον σύν δούλον οίχτρον και πένην g. manque (S.1. — 431b. παρακαλώ λυθήναι μου την δέησιν ταχέως (S.1. - 433, ν. λ. σύν την ζήτησιν εύ. κ. άτιμίαν g. - 434, καλύν κομματοπουλιν g. χουτό S, et de première main, dans la marge, ζητό, qui est aussi la forme de 1. - 435. παραπέωντες g. βασιλεία nov SA et dans A, de seconde main, του au lieu de μου. - 436. ἐπειδή καὶ πο. g. ποροσμάλλομαι 1. - 437. Γεώργιον τον δούκαν (SA. -439. είς τουτου τη μονής τητώ έχει κατατεθείναι g.-440. έ. Πέτρον από θαλάσσης g.-441. άβυσσίου κ. g.-441a. καὶ τφεῖ: παῖδα: διέσωσε πυρὸς ἐπταπλασίου g. manque (% A.-442. ούτω και ου μέ, δ., τον άθλιον και πένην g.

τῶν δυσχερῶν ἀπάλλαξον σοφῶν μηχανημάτων, ὧνπερ κατεῖπον ἄνωθεν λεπτομερῶς ἀδίνων, 445 καὶ δίδου μοι τὴν ἄπασαν αὐτῶν ἐλευθερίαν. Πείθομαι γάρ, ὧ δέσποτα, τῷ κράτει σου θαρρήσας, καὶ δοῦλος ὢν ἀνάξιος τολμήσας ἐδεήθην.

443. dεινῶν μ. g. τῶν [δυσχερ]ῶν S. Pour C et A, même situation qu'au vers 424: dans A, le mot δυσχερῶν a été laissé en blanc; une seconde main a écrit συμφορῶν dans l'espace libre. — 444. λεπτομερῶς ὁ τάλα: g. ὧν[περ κατείποι] C. Pour C et A, même situation qu'au vers 424: dans A, ὧνπερ κατείπον laissé en blanc et remplacé, de seconde main, par εἰρημένων. — 445. αὐτοῦ ἱ g. καὶ δι[δου μ[οι τὴν ἄ. Même situation que précédemment: dans A, καὶ δίδου μοι τὴν a été laissé en blanc et remplacé, de seconde main par καὶ πάρεξῶν μοι. — 446. ποθῶ καὶ γὰρ... προθύμως g. — 447. ὡς δοῦλος σου g. Fin du poème dans (SA. — 447α. μὴ ἀποτύχω, δέσποτα, τῆς ἱκετείας ὅλως g. — 447b. ὡς ἄν καὶ ἐκτενέστεψον ἐκ καρδίας ἐκπέμπωι g. — 447c. ὑπὲρ τοῦ κράτους σου εὐχὴν πρὸς τὸν ἄνακτα κτίστην g. — 447d. ἵνα σοὶ καὶ ἀείζωον παρέξη βασιλείαν g. — 447e. τὴν ἄληκτον, τὴν μένουσαν. τὴν μετὰ τῶν ἡδίστων g. — 447f. Πατρί, Υίῷ καὶ Πνεύματι δόξα καὶ παλιν δόξα g.

IV.

Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν βασιλέα.

Από μικρόθεν μ' έλεγεν ό γέρων ό πατήρ μου.

Manuscrits. G = Parisinus Grec 396, f^0 698 à 704. — C = Parisinus Coislin 382, f^0 142 \mathbf{r}^0 à 148 \mathbf{v}^0 . — S = Parisinus Suppl. gr. 1034, f^0 169 \mathbf{r}^0 à 175 \mathbf{v}^0 . — A = Manuscrit d'Andrinople 1237, f^0 1 \mathbf{r}^0 à 7 \mathbf{r}^0 . — g = Parisinus Grec 1310, f^0 429 \mathbf{r}^1 à 434 \mathbf{r}^0 .

Titre. Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν βασιλία G. Πτωχοπρόδρομος g. Στίχοι Θιοδώρου τοῦ Πτωχοπροδρόμου πρὸς τὸν βασιλία κὺρ Μανουήλ τὸν Κομνηνὸν (SA (A Mανουήλ τὸν Πορφυρογίννητον). Le début, tel que nous le donnons, est celui de G; le manuscrit g commence par les huit vers que voici:

1α Μόλις τολμήσας, βασιλεύ, δέσποτα στεφηφόρε,

16 σκηπτούχε Κομνηνόβλαστε, κράτιστε κοσμοκράτορ,

10 ύπο την σχέπην σων χουσών ποοσέρχομαι πτερύγων

1α καθικετεύων, έξαιτών, παρακαλών ο τάλας

1ε της άκους προθείναι μου σής άνακρατορίας

1f* δομος σύ γάο ὁ γαληνὸς πάντων τῶν ἐν ἀνάγκαις,

1g* καὶ μή με κλείσης ἀκοὰς τὰς βασιλικωτάτας,

 $1h^*$ unde our anostoewys me doulor xarysyumeror.

Les vers 1f*, 1g*, 1h* correspondent aux vers 1rr, 1ss, 1tt de la tradition suivante, qui est celle de l'S.1:

1α Τολμήσας μόλις, βασιλεύ, δέσποτα στεφηφόρε.

16 σκηπτούχε Κομνηνόβλαστε, κράτιστε κοσμοκράτος.

10 τη σχέπη των χουνέων σου προσέρχομαι πτερύγων

1d καθικετεύων, έξαιτών, παρακαλών ο τάλας (καθικετεύειν SA)

1ε τὰς ἀκοὰς προσθείναι μοι τῆς σῆς ἀνακτορίας,

1f Επως λεπτομεφέστερον τὰ κατ' έμε λαλήσω.

19 Μόλις ποτέ παραδραμών την θάλασσαν τοῦ ρίου

1h την ούτω κατακλύζουσαν καὶ συνρυθίζουσάν με,

1ί πρός τὸ κοσμοσωτήριον προσέδραμον λιμένα (πρός τὸν SA)

1 τον της χοιστομιμήτου σου μεγάλης βασιλείας

1k σὺ γὰς λιμὶν ἀχύμαντος τῶν σοὶ προσπεφευγότων.

11 Μόλις λιπών τὸ πέλαγος τῶν άλμυρῶν φροντίδων,

1m έφθασα πους το πέλαγος των εὐεργετημάτων

1π σύ γὰο ἐλέους ή πηγή καὶ τῶν χαριτων χάρις,

10 και πέλαγος χριστότητος και της φιλανθρωπίας,

1ρ σύ κράτας των δηγιναρχων, των τοπαρχων αὐτάνας

19 επί δε τω τετράνακτι τω τετραυγουστομόρφω

1τ 'Ρώμης της νέας της χουσης, της Κωνσταντίνου 'Ρώμης,

18 τω γόνει τω του κράτους σου ναι μην και της πορφυρας (γόνω . . . νέμειν SA.)

1t μερών τεσσάρων των της γης και κράτος κηρυχθησει.

1μ Αυτός γάο το τετραιγουστον έκ της προσηγορίας (τετραύγοστον SA)

1υ σταυρού την τετραμέρειαν πάντως παρασημαίνει (παρασημαίνων SA)

,, Παιδίν μου, μάθε γράμματα, καὶ ὡσὰν ἐσέναν ἔχει.

Βλέπεις τὸν δεῖνα, τέκνον μου, πεζὸς περιεπάτει, καὶ τώρα διπλοεντέληνος καὶ παχυμουλαρᾶτος.

Δὐτός, ὅταν ἐμάνθανε, ὑπόδησιν οὐκ εἶχεν, καὶ τώρα, βλέπεις τον, φορεῖ τὰ μακρυμύτικά του.

Αὐτός, ὅταν ἐμάνθανε, ποτέ του οὐκ ἐκτενίσθη, καὶ τώρα καλοκτένιστος καὶ καμαροτριχάρης.

Αὐτός, ὅταν ἐμάνθανε, λουτρόθυραν οὐκ εἶδε, καὶ τώρα λουτρακίζεται τρίτον τὴν ἑβδομάδα.

Αὐτός, ὁ κόλπος του ἔγεμε φθεῖρας ἀμυγδαλάτας,

```
1w
       ώς γουν ο τύπος του σταυρού τετραμερής τυγχάνει,
1x
       ούτω καί σύ τετραμερή κατακρατήσας κόσμον
       έπὶ τῶ τετραυγούστω μοι τῷ πορφυρογεννήτω.
1u
1z
      Όμως δε σύ, τετραύγουστε, του τετραυγούστου δίχα,
1aa
       σχήπτοα χρατύνεις χραταιώς της μονοχρατορίας,
1bb
       τριάδι συνεργούμενος τη θεαρχικωτάτη.
       *Αν γάρ τινες των έν άρχη των μη καλως φρονούντων
1cc
      τὸ καθ' ήμᾶς φρονήσωσε καὶ περιθραυθηνῶσε (περιθραυθηθῶσε SA, περιθρασυνθῶσε
1dd
       καὶ νεύσας μόνον κατ' αὐτών μόνω τῷ νεύματί σου (νεύσης Legrand),
1ee
1ff
       ώσεὶ καπνός πορεύσονται πόρρω τοῦ σοῦ προσώπου,
1gg
       πτοούμενος την σύγκαυσιν, μονάρχα μονοκράτορ (πτοούμενοι SA),
1hh
      τη λάμψει τοῦ προσώπου σου μήπως κατακαῶσι (κατακαῶσιν SA),
1ii
       καθώσπες τήκεται κηρός από πυρός προσώπου
1jj
       ώς πρό μικρού πεπόνθασι Δαντόνης και Μελίας (πεπόνθασιν SA)
1kk
       καί Νουραδίνος σύν αὐτοῖς, έξ ἄκρας τῆς ἀνοίας
111
      ωσπερ έχεινος Νεεμάν ο πρίν αποστατήσας.
1mm Alla πρός το προχείμενον και πάλιν ἐπανέλθω.
1nn μόλις δυσθείς των δυσγερών βιωτικών φροντίδων
100
      των καταποντιζόντων με και καταβυθιζόντων,
      συντόμως ήλθον, ώς δράς, ώς από των κυμάτων,
1pp
1qq
      πρός κρώτος το γαλήνιον της αὐτοκρατορίας,
1rr
      πρός δρμον και ανάπαυλαν πάντων των έν ανάγκως.
188
      Αλλά μη κλείσης άκοάς, μηδέ άποστραφής με (μοι SA),
1tt
      τον δούλον και οικέτην σου τον κατηχρειωμένον
1 μυ εί γὰς καὶ λέξων ἤςχομην μυθοπλαστών τους λόγους (ἤςχουμουν SA),
      εὐλύτως είχες, βασιλεῦ, πάντων έχ τούτων λύειν (λύσιν Coray et A),
1 mm εν σοί γας εγκατοίκησεν ή του θεού προνοία (εκατοίκησεν S.1),
1xx ή Σολομώντος άρρητος θεόσοφος σοφία.
144 Αλλ' ἄρχομαι τὰ κατ' ἐμὲ τῷ κράτει σου γνωρίσαι,
      και πόσην δ τρισάθλιος ύπέστην την ζημίαν (ἐπέστην SA)
laaa έχ τοῦ μαθείν με γράμματα καὶ βίβλους αναγνώναι
1666 και των άρχαιων μυθουργών τάς ληρομυθουργίας.
1ccc 'Ενταύθα τοίνυν έξ άρχης τὰ κατ' έμε γνωρίσω.
```

1. ἀπό μιχοῦ μὲ ὅλεγεν (SA. — 2. τέχνον μου gCSA. γράμματα ώσὰν Γ. ἀν Θέλεις νὰ φελέσης g. — 3. ἐπεριπάτει g. — 4. κ. τ. ἔνι δ. (S.1. παχυμολαρᾶτος C. Le manuscrit g donne ici les deux vers suivants: καὶ τώρα, βλέπεις, γέγονεν χρυσοφτερνιστηρᾶτος, | ἀλογοτοιπλοττέληνος καὶ παχυμουλαρᾶτος. — 5. ὅταν ἐμάθανεν αὐτὸς G. ὀντὰν ἐμάθανεν g. ὑπόδεσιν A. εἰχε ('. — 6. βλέπε τον ... μαχρομύτικά του (SA. — 7. ποτέ τ' οὐκ ἐκτενίστη G. ὀντὰν ἐμάθανεν, ποτὲ δὲν ἐκτενίστην g. ἐκτενίστην (SA. — 8 καλοκαβαλλάρης G. καλοκτένιστος καὶ μαυροτριχαρᾶτος g. τώρα ἔνι ('. καὶ τώρα ἔνι S.1. Dans g(S.4, ce vers se trouve après le vers 12d (voir plus loin); l'ordre des vers, dans ces quatre manuscrits est celui-ci: 6, 9, 10, 11, 12, 12α, 12b, 12c, 12d, 7, 8, 13, 14. — 9. λουτροῦ θύραν G. αὐτὸς μικρὸς οὐδὲν είδεν τοῦ λουτροῦ τὸ κατώρλιν g. αὐ. μ. οὐ. εἶ. τὸ τοῦ λοετροῦ κατώρλιν ('S.4 (S οἰδεν, Α οίδε). — 10. λουτρικίζεται g. ἐρδομάδαν SA. — 11. ὁ κόρφος του βουρβούριζεν ψεῖρας ἀμυγδαλάτας g. ὁ κόλπος του ἐρουρβούριζεν εῖρας ἀμυγδαλάτας g. ὁ κόλπος του ἐρουρβούριζεν ψεῖρας ἀ. ('. ὁ κόλπος του ἐρουρβούριζεν S.1.

καὶ τώρα τὰ ὑπέρπυρα γέμει τὰ μανοηλατα. Καὶ πείσθητι γεροντικοῖς καὶ πατρικοῖς μου λόγοις, καὶ μάθε τὰ γραμματικά, καὶ ὡσὰν ἐσέναν ἔχει. Καὶ ἔμαθον τὰ γραμματικὰ μετὰ πολλοῦ τοῦ κόπου. 15 Αφ' οδ δε τάγα γέγονα γραμματικός τεχνίτης, έπιθυμῶ καὶ τὸ ψωμίν καὶ τοῦ ψωμιοῦ τῆν μάνναν ύβρίζω τὰ γραμματικά, λέγω μετὰ δακρύων , Ανάθεμαν τὰ γράμματα, Χριστέ, καὶ ὁποῦ τὰ θέλει! ανάθεμαν καὶ τὸν καιρὸν καὶ ἐκείνην τὴν ἡμέραν 20 καθ' ήν με παρεδώκασιν είς το διδασκαλείον, πρὸς τὸ νὰ μάθω γράμματα, τάχα νὰ ζῶ ἀπ' ἐκεῖνα!" Έδάρε τότε αν μ' ἔποικαν τεχνίτην χουσορράπτην, άπ' αὐτοὺς ὁποῦ κάμνουσι τὰ κλαπωτὰ καὶ ζῶσι, καὶ έμαθα τέχνην κλαπωτήν τήν περιφρονημένην, 25 οὐ μὴ ἤνοιγα τὸ ἀρμάριν μου καὶ ηθρισκα ὅτι γέμει ψωμίν, κρασίν πληθυντικόν καί θυννομαγειρίαν, καὶ παλαμιδοκόμματα καὶ τσίρους καὶ σκουμπρία. παρ' οδ ότι τώρα ἀνοίγω το, βλέπω τοὺς πάτους ὅλους, καὶ βλέπω χαρτοσάκκουλα γεμᾶτα τὰ χαρτία. 30 Ανοίγω την αρκλίτσαν μου, να εύρω ψωμίν κομμάτιν, καὶ εύρίσκω γαρτοσάκκουλον άλλο μικροτερίτσιν. Απλώνω είς τὸ περσίκιν μου, γυρεύω τὸ πουγγίν μου, διὰ στάμενον τὸ ψηλαφῶ, καὶ αὐτὸ γέμει γαρτία.

12. χ. τ. γέμει δ χόλπος του δπέοπυρα μανουλάτα G. μανολάτα g. χ. τ. τ. νομίσματα γ. τ. μαντιλιά του (SA (S.1 μανοηλάτα). - 12a-12d. manquent dans G. 12a. καβάδιν είχεν στούπινον τσαντααλοφορεμένον g. τοάντσαλον είχε στούπινον καράδιν λεοωμένον (SA (S είχεν). — 12b. καὶ φόρειν το μονάλλαγο; χειμόν ναὶ καλοκαίψιν g. καὶ ἐφόψει το USA. χειμώνα καλοκαίριν S.1. — 12c. καὶ τάρα, βλέπεις, γέγονεν λαμπουπουκαμισώτος g. γέγονε λαμπούς καὶ λουρικάτος ('S.1. — 12d. παραγεμιστοτράχηλος \vec{x} έμορφοπροσωπάτος g. π. μεταξοσφικτουράτος (SA. — 13. σου tous les mss. -- 14. αν θέλεις να φελέσης g. κ. μ. γράμματα και σύ, και ώσαν (S.1. --14a-14f. manquent dans G. 14a. Δν γάφ πεισθής ταϊς συμβουλαϊς καί τοῖς διδάγμασί μου η S.1. δ. σου ('. — 14b. συ μεν μεγάλως τιμηθής, μεγάλως εύτυγήσεις α. συ μεν μεγάλως τιμηθής, πολλά κά εὐτυχήση: (S.I. - 14c. εμε δε τον πατέρα σου κάν εν τοῖς τελευτοῖς μου q. εν τῖ, τελευτή μ. CS.1. — 14d. τὰ θρέψης ώς άδύνατον καὶ τὰ γεροφοσκήσης g. ώς ταλαίπωρον καὶ τὰ γηροτμοφήση; CS.1. — 14e. ω: δ' ήκουσα τοῦ γέροττο;, δέσποτα, τοῦ πατρός μου gt'S.1. — 14f. τοι; γὰο γοτεύσι πείθεοθαι φησί τὸ θείον γοάμμα gCSA. — 15. έμαθα τὰ γο. πλήν μετά πόπου πόσου. - 16. ἀφοῦ δὲ γέγονα κὰγὰ CS.1. - 17. καὶ κύταλον καὶ ψίχαν g. - 17a. καὶ διά την πείναν την πολλήν και την στενοχωρίαν gCSA. manque G. — 18. ύ. την γραμματικήν καὶ κλαίγω καὶ φωτάζω g. - 19. καὶ ποῦ τὰ θέλει g. ἀτάθεμα CA.

20. ἀνάθομα (1.4, -21. όποῦ μὲ παρεδώκασιν εἰς τὸ σκολειὸν ἐμέναν <math>g. -22. τάχα νὰ μάθω g. -23. ων μ' ελειπαν τὰ γράμματα καὶ μάθανα τεχνιτης g. έδαρε καὶ τὰ γράμματα ων με εποίησαν τεχνίτην ('S.1 (SA ἔποισαν). — 24. κάμνωσι G. καὶ ζούσιν g. ἀπαύστους ('. ἀπ' αὔτους... κάμνουσι... ζωσιν SA. — 25. νάμαθα τέχνην κλαπωτήν καὶ νάζουν μετ' έκείνην g. νὰ έμαθα $\tau.$ κλ. κ. νὰ έζουν άπ' ἐκείνην (S.1 (.1 τέχνη). - 25α, με ταύτην γάο την κλαπωτήν την περισωρεμένην g. manque G(SA.-26. νὰ ἄνοιγα τὸ ὰρμάριν μου νὰ τοῦρισκα γεμάτον g. νὰ ἥνοιγα $\tau.$ ὰ, $\mu.$ ν. τὸ εῦρισκα γεμάτον (SA (S ηΰρισκα). — 27. θυννομαγερίαν g. θύνταν μαγειρίαν (S.1. — 28. σχουπρία ('. — 29. πας ου ότι ανοίγω G. τως g. πας ο ότι (S.1. — 31. α. και την αρκλαν μου ταυρω g. και ἀνοίγω καὶ τὴν ἄρκλαν μου νὰ εύρω ψωμίν νὰ φάγω (S.1. — 32. ἄλλον G. καὶ ρρίσκω g. — 32a. yugeuw του xelliou μου τε; τέσσαςε; γωνίε; g. τά; τέσσαςα; γωνία; (S.I. manque G. ---326. και βρίσκω σαρακιάρικα πολλα πολλά χαρτία g. και εύρίοκω έκείσε νείμενα π. π. χ. (S.1. manque G. - 33. ἀνοίγω το π. G. στο π. g. - 34. στάμενα g.

35 Μφ' οὖ δὲ τὰς γωνίας μου τὰς ὅλας ψηλαφήσω, ὅσταμαι τότε κατηφής καὶ ἀπομεριμνημένος, λιποθυμῶ καὶ ὀλιγορῶ ἐκ τῆς πολλῆς μου πείνας καὶ ἀπὸ τὴν πεῖναν τὴν πολλὴν καὶ τὴν στενοχωρίαν γραμμάτων καὶ γραμματικῶν τὰ κλαπωτὰ προκρίνω.

40 Τὴν πεφαλήν σου, δέσποτα, εἰς τοῦτο τί μὲ λέγεις;
ὰν ἔχω γείτονά τινα καὶ ἔχει παιδὶν ἀγώριν,
νὰ τὸν εἴπω ὅτι μάθε το γραμματικὰ νὰ ζήση;
ὰν οὐ τὸν εἴπω μάθε το τσαγγάρην τὸ παιδίν σου,
παραπρουνιαροπέφαλον πάντες νὰ μὲ ὀνομάσουν.

Καὶ ἄκουσον τὴν βιωτὴν τσαγγάρου, καὶ νὰ μάθης τὴν βρῶσιν καὶ ἀνάπαυσιν τὴν ἔχει καθ' ἐκάστην. Γείτοναν ἔχω πετσωτήν, ψευδοτσαγγάρην τάχα, πλὴν ἔνι καλοψωνιστής, ἔνι καὶ χαροκόπος. Όταν γὰρ ἴδη τὴν αὐγὴν περιχαρασσομένην,

50

εὐθύς ,, ας βράση τὸ θερμόν, λέγει πρὸς τὸ παιδίν του, καὶ νά, παιδίν μου, στάμενοι εἰς τὰ χορδοκοιλίτσια, ἀγόρασε καὶ βλάχικον σταμεναρέαν τυρίτσιν, καὶ δός με νὰ προγεύσωμαι, καὶ τότε νὰ πετσώνω " Αφ' οὖ δὲ κλώση τὸ τυρίν καὶ τὰ χορδοκοιλίτσια,

55 κἂν τέσσερα τὸν δίδωσι γεμᾶτα εἰς τὸ μουχρούτιν, καὶ πίνει τα καὶ ἐρεύγεται. Κερνοῦν τον ἄλλον ἕνα, καὶ παρευθὺς ὑπόδημαν ἐπαίρνει καὶ πετσώνει. Όταν δὲ πάλιν, δέσποτα, γεύματος ὥρα φθάση, ρίπτει τὸ καλαπόδιν του, ρίπτει καὶ τὸ σανίδιν,

60 καὶ τὸ σουγλίν καὶ τὸ σφετλίν καὶ τὰ σφηκώματά του, καὶ λέγει τὴν γυναϊκαν του ,, κυρά, καθὲς τραπέζιν .
καὶ πρῶτον μίσσον τὸ ἐκζεστόν, δεύτερον τὸ κρασᾶτον,

36. ἀπομεριμνισμένος Α. — 37 λιγοθυμώ, λιγοψυχώ ἀπὸ πολλής μου πείνας g. λιποθυμώ, λιποθυμώ ἀπὸ πολλής μου πείνας ('S.A. — 38. καὶ διὰ τ. π. g. — 39. ἀρνοθμαι τὰ γραμματικά g. γράμματα τῶν γραμματικών τοῖς κλαπωτοῖς προκρίνω ('S.I.

40. βασιλεῦ g(SA. πρὸς τοῦτο (SA. — 41. γείτονας τινάν <math>g, ἐἰν (SA. — 42. εἴπω <math>G. εἰπ' δτι μ , τον γραμματικὸς g, καὶ εἴπω δτι μάθε το τὰ γράμματι (`. κ. εἴπω δ. μ. το γραμματικὰ <math>S.1. — 43, 44 se trouvent en ordre inverse dans g(SA. — 43. εἰπω δ. μ. το γραμματικὰ <math>S.1. — 43, 44 se trouvent en ordre inverse dans g(SA. — 43. εἰπω <math>S.1. — 44, παρακρανιαροκέφαλον πάντως νὰ μ ' g, σαλοκρανιοκέφαλον πάντως νὰ μ ὲ ὁνειθίζη (S.1. — 45. 46 manquent dans g(SA. — 47. γείτονα <math>A. έχω τσακωτην τάχα Φ. S.1. manque C. — 48. έναι... έναι g. καλοθουνιστής g(SA. — 49α. λέγει ἀς βράση τὸ κρασὶς καὶ βάλε καὶ πιπέριν <math>g. manque G(S.1. — 50. εὐθὶς τὸ βράσειν <math>g. — 51. χορδοκοιλίτσα G. νὰ, τὸ παιδίν μου, ἀγόρασε χορδόκοιλα δουκάτον g. χορδοκοιλίτσιν (S.1. — 52. φέρε καὶ βλάχικον τυρὶν ἄλλην σταμεναρέαν <math>g. καὶ φέρε με καὶ βλάχικον τυρὶν σταμεναρέαν <math>g. καὶ φέρε με καὶ βλάχικον τυρὶν σταμεναρέαν <math>g. Αθ g διάρ g διάρ g διάρ g g τον δίδουσιν g τον διόσουν g τον δίδονον g τον g τον δίδονον g τον διόσον g τον δίδονον g τον διόσον g τον g τον διόσον g τον διόσον g τον διόσον g τον g τον διόσον g τον g τον διόσον g τον

60. manque dans g, καὶ τὸ σουβλίν καὶ τὸ σμιλίν καὶ τὰ σφηκώματά του (SA. — 61, καὶ θὶς τ g, κερά μου θὶ: τ. (S.1. — 62, μίσσοι ἐκλεστόν, δ. τ σφουγγάτον g, πρώτον θὶ: τὸ ἐκλεστὸν καὶ τότε τὸ σφουγγάτον (S.1. — 62α, καὶ τρίτοι τὸ ἀκριόπαστοι ὀφτὸν ἀπὸ μερίου g, manque dans (SA.

καὶ τρίτον τὸ μονόκυθρον, πλην βλέπε νὰ μη βράζη!" Αφ' οδ δε παραθέσουσι και νίψεται και κάτση. ανάθεμα με, βασιλεύ, δταν στραφώ καὶ ίδώ τον τὸ πῶς ἀνακομπώνεται κατὰ τῆς μαγειρίας, αν ού κινοῦν τὰ σάλια μου καὶ τρέγουν ώς ποτάμιν, Αὐτὸς γὰο ἐμπουκκώνεται, κλώθει τὴν μαγειρίαν, καὶ ἐγὰ ὑπάγω καὶ ἔργομαι πόδας μετρῶν τῶν στίγων. Αὐτὸς γορταίνει τὸ γλυκὺν εἰς τὸ τρανὸν μουγρούτιν, 70 καὶ ἐγὼ ζητῶ τὸν ἴαμβον, γυρεύω τὸν σπονδεῖον, γυρεύω τὸν πυρρίγιον καὶ τὰ λοιπὰ τὰ μέτρα. άλλὰ τὰ μέτρα ποῦ ἀφελοῦν τὴν ἄμετρόν μου πείναν; "Εδε τεγνίτης στιχιστής έκεῖνος δ τσαγγάρης" είπε τὸ κύριε ελέησον, καὶ ἤρξατο βουκανίζειν. 75 Έγὰ δέ, φεῦ τῆς συμφορᾶς! πόσους νὰ πλέξω στίχους, πόσους νὰ γράψω κάλλιστα, πόσους νὰ λαρυγγίσω, νὰ τύχω μου τοῦ λάουγγος τῆς ἄκρας θεραπείας. "Ωομησα τάχατε κάγὼ τὸ νὰ γενῶ τσαγγάρης, 80 μη νὰ γορτάσω τὸ ψωμίν τὸ λέγουν ἀφρατίτσιν, άλλα το μεσοκάθαρον το λέγουσι της μέσης, τὸ ἐπιθυμοῦν γραμματικοὶ καὶ καλοστιγοπλόκοι. Καὶ τεῶς γυρεύων ηθρηκα καὶ ταρτερὸν δκάπου, καί έδωκα το καί ήγόρασα σουγλίν άπο τσαγγάρην, καὶ ώς ήσαν τὰ καλίγια μου πλήρης έξεσγισμένα, 85 έπιάσα τάχατε μικούν νὰ τὰ περισουφρώσω. καὶ κοουῶ σουγλεὰν τὸ χέριν μου καὶ ἐδιέβην ἀπεκεῖθε, καὶ ώς ποησμαν έκ του κοούσματος γέγονε τη χειρί μου, δλόκληφον έδιάβασα μήναν είς του ξενώνα.

63. τέταρτον ... μήν g. ἀχρόπαστον U. S.1 donne: καὶ δεύτερον τὸ ἀχρόπαστον, πλήν βλέπε τὰ μή βράξη. — 64. παραθέσουσιν g. ἀφ' οὖ δὲ φάγουν τὸ ἐκζεστὸν ἔχτοτε τὸ σχορόᾶτον (S.1. — 64α. ἀνάθεμά με, βασιλεῖ, καὶ τρὶς ἀπάθεμά με g. manque dans (S.1. — 65. δται στραφῆ καὶ τὸω τον λοιπὸν τὸ πῶς καθίζει g. — 66. νὰ πιάση τὸ κουτάλιν g. μαγερίας ('. — 67. καὶ οὐδὲν τρέχουν τ. α. μ. ὡς τρέχει τὸ ποτάμιν g. manque dans CS.1. — 68. manque dans g(S.1. — 69. κ' ἐγὼ ... κ' ἔρχομαι g. καὶ ἐγὸ ὑπομένο καὶ ἔρχομαι ποσῶς μετρῶν τοὺς τίχους ('S.1 (S.1 ὑπηγαίνω ... στίχους). — 70. αὐτὸς κοτσώνει CS.1 μοσορίς ν C. manque dans g. — 71. εὐθὸς g. — 72. μέτρη g. — 73. τὸ τὰ μὲ τήκη ή πείμα G. στήν ἄ. μ. π. g. — 73α. πότε γὰρ ἐκ τὸν ἔαμβον νὰ φάγω, κοσμοκράτορ g('S.1. — 73b. ἡ πῶς ἐκ τὸν πυρρίχιον ποτέ μου νὰ χορτάσω gCS.1. — 74. σσφιστής g. στιχιτὸς CS.1 τσακάρης C. — 75. εἶπεν τ. κ. ἐλέησον ἡρξατο ξ. gCS.1 (g. κύριε λέησον). — 76. εἴπω G. — 77. νὰ πλέξω καὶ νὰ πῶ g. πόσα νὰ γράψω καὶ νὰ εἶπῶ πόσα νὰ λ. CS.1 (S ἡ νὰ εῖ.). — 78. καὶ τοῦ λ. τ. ὰ. βοηθείας g. — 79. τάχα καὶ ἐγὼ gCS.1. τσακάρης C. τοῦ νὰ γ. τσ. g.

80. το οὐ λέγουν G. ἴνα g. — 81. το λέγουν πιβαρίτην g. ἢ ἀπο το μεσοκάθαρτον το λέγουν τῆ: πωχείας CSA (SA μεσοκάθαρον ... πτωχείας). — 82. το πιθυμοῦν g. λπεθυμοῦν SA. — 83. κ. τ. ὁκάπου ηὕρηκα κῶν τορνεσάκιν κάπου g. κ. τ. ὁκάπου ηὕρηκα το ταρτερον το λέγουν CSA (Α εὕρηκα). — 84. καὶ δίδω το καὶ ἀγόρασα σουβλίν g. κ. δίδω το ... σουβλίν CSA τσακάρην C. ἀπὸ τὸν A. — 86. ἐ. τάχα καὶ ἰγών ν. τ. π. CSA. — 87. σουβλεάν ... καὶ διέβην g. σουβλέαν ... ἰδιέγη ἀπὶ ἐκείθεν CSA. κρούω SA. — 88. ἐκ τοῦ πρήσματος G. καὶ πρήσματ g. καὶ ὡς τύμπανον ἐγένετο καλλιστου τυμπανάρη CSA. — 89. καὶ ὁ. ἐδιέγισου μ. εἰς τὸ πρεβράτιν g. κ. ὁ. διεβίβασα CSA. ξενιώναν SA — 89α. ἀπὸ πτωχείας μου πάλιν δέ, δέοποτα στεφηφόρε G. ἀνάθεμάν με, βασιλεῦκαὶ τρίς ἀνάθεμάν με, βασιλεῦ, ναὶ τρις ἀνάθεμάν με, βασιλεῦς καὶ τρις ἀνάθεμάν με βασιλεῦς καὶ τρις ἀνάθεμάν με βασιλεῦς καὶ τρις ἀνάθεμάν με βασιλεῦς καὶ τρις ἀνάθεμαν καὶ τρις ἀναθεριάν καὶ το καὶ το καὶ το καὶ το καὶ το καὶ τρις ἀναθεριάν καὶ το καὶ

"Αν έμαθον την βαπτικήν έντέχως έπιστήμην, 90 μετά βελόνιν ταρτερού και ράμματα σταμένου, καὶ ψαλιδόπουλον μικρόν, νὰ ἤμην οἰκοδεσπότης. αν γαο ούκ εγυρίζετο δάψιμου είς του κόσμου, δκάποιας τεώς γειτόνισσας φούχον νὰ παφελύθην, καὶ παρευθύς νὰ μ' ἔκραξεν' ,,δεῦρο, τεχνῖτα, δεῦρο, 95 νά, κέντησον τὸ δοῦχον μου καὶ ἔπας' τὸ δαπτικόν σου." "Αν ημην παραζυμωτής η δουλευτής μαγκίπου. προφούρνια καν να έχόρταινα, και ωσαν έμέναν είχεν. Ως γαρ έδιέβαινα προχθές δκάπου είς μαγκιπείον. 100 ηθοηκα την μαγκίπισσαν έσωθεν ίσταμένην καὶ ταῖς γερσὶ κατέχουσαν ἄσπρον σεμιδαλάτον, απόξυσμα τριπτούτσικον καὶ ἐρρουκάνιζέν το ένδον είσηλθον παρευθύς καὶ πρός ἐκείνην λέγω. ,, πυρά, πυρά μαγκίπισσα, τὸ πῶς ἀκούεις οὐκ οἶδα, 105 εία δὸς καὶ ἐμὲ τριπτούτσικον δαμὶν νὰ ρουκανίσω." Απόκρισιν δ' οὐκ ἔδωκεν ή τρισαθλία όλως, καὶ ώς είδα τὸ ἀσυνείδητον καὶ τὸ ἀνυπόληπτόν της, στενάζων καὶ λυπούμενος ἄλλην διέβην δύμην. "Αν ήμην όξυγαλατας, τὸ όξύγαλαν νὰ ἐπώλουν, τὴν τσοῦκκαν τοῦ ὀξυγάλακτος εἰς ὧμον μου νὰ ἐβάστουν, 110 ἀπὸ ψυχῆς νὰ ἐστρίγγιζα, περιπατῶν νὰ ἐλάλουν ,, ἐπάρετε δρουβανιστὸν ὀξύγαλαν, γυναῖκες!"

με SA. — 89b. ἄχων ζηλεύω πάντοτε τους χειροτεχναρίους G. ἃν ου ζ. g. ἐὰν ου . . . χεροτεχναρίους CSA. — 89c. ἀτάθεμάν την (et au-dessus, la correction ἀν ἔμαθα) καπουλικήν καὶ σηκωτής αν ήμουν g. manque GUSA . — 89d. καὶ σηκωτής νὰ σήκωτα τὴν ἄπασάν μου μέραν g. manque GCSA.-89e. καὶ τὸ βραδύν νὰ μ' ἔδιδαν μεγάλας κομματούκλας g. manque GCSA.-89f. δλλά καὶ τὸ μποτόπουλον τὰ γέμιζα κρασίτσιι g. manque GCSA. — 90. αν οίδα γοῦν τῆς δαπτικῆς δοκώ την δηιστήμην G. αναθεμάν την (et au-dessus la correction έμαθα) g. δάν CSA. βαφτικήν C.-91. μ' έναν βελόνιν τορνεσιού g. βελόνης... ζάμματος CSA . — 92. νάμουν κ' έγω τεχνίτης g. ψ. καλόν... ήμουν CS.1. — 93. λγυρεύετο βάφτης ποτέ στον κόσμον g. ηγυρεύετο C. λίν ... λγυρεύετο SA. — 94. επαφελύθην G. δ. τεως γ...παφελύθη g. δ. κάν γ. δ. επαφελύθην CSA. (SA δ. νὰ ε.). — 95. ἔχραζεν μάστορην καὶ τεχνίτην g. μὲ ἔχραζαν CSA . -96. χέντησε τ. δοῦχο μου καὶ περιμάζωσέ το g. κέντησε CS. κέντησεν A. και manque CSA. Επαςε C. φάψεικόν σου G. — 96a. και φάψε τὸ παράλυμαν ἔπας τὸ ξάψιμόν σου g. manque dans GCSA. — 97. ἤμουν gCSA. ἐἰν S. καὶ ζυμωτής μ. CSA. — 98. προφούρια τὰ χόρταινα καὶ νὰ καλοπαθούμην g. πρ. ἐχόρταινα κ. ώσὰν έμένα (U έμείνα) τὰ είχεν USA, ὡς ἃν Ιμέναν G. — 99. καὶ γὰο διέβαινα προχθές πλησίον μαγκιπείου g. προχθές πλησίον του μαγχίπου CSA (Α εδιέβηνα SA μαγχιπείου).

100. καὶ βλέπω g. μαγκίπισσαν (SA. — 101. χερσίν SA. — 102. ἀπόξυσμαν gS. πλήν έρρουχάνιζέν το ('S.I. - 102a. έγω δ' έκ πείνας φίψας μου την έντροπην μακρόθεν G. έγω δέ δίψας, βασιλεύ, τ. ε. παρέκει g. manque dans (S.A. — 103. εσέβηκα στο σπίτιν της καί προσεκύνησά την g. εἰσήλθα τοίνυν παρευθύς x. πρ. έ. εἶπα (SA. — 104. λέγω x μ τ . π . άκους g. κερά, κερά μ. (S.A. ἀκούς G. - 105. δύς και μέταν τριφτούτσικον (εία manque) g. δός μοι δαμίν τοιπτούτοικον όπως το δουκανίσω (S.A (τοιπούτσικον (). — 106. manque dans g(SA. — 107. ώς δ' είδα ταιυπόληφτον και ταδιάκριτοι της g. ώς δ' είδα το αιυπόληπτον και το ασυνειδητόν της CSA (SA ώς γ' είδα). - 107α. άρπαζω το 'κ το χέου της και άλλην όδον ἐπῆρα g. manque dans GCSA. — 108. στενάζω κ. λ. Ικατσα κ' έφαγά το g. στενάζω κ. λ. άλλην έδωκα δύμην CSA. — 109. αν ημουν ο. δξύγαλα τα πούλουν g. εία ημουν ο δζύγαλον CSA. - 110. ξυγάλατος στον νώμον μου να βάστουν g. τ. τσ. δε τ. δεύγαλου είς τον ισμοι μου να εκράτουν CSA (SA δμον). -111. και ά. ψ. g(SA. στοιγγίζα g. περιπατών τὰς ζύμιας g(SA ζύμας). — 112. όξυγαλον gCSA, χυράδες g. γυναϊκαι SA.

καὶ ἐκεῖναι ὡς τὸ χρήζουσι συντόμως νὰ ἐξεπώλουν. Καταβλαττάς αν έμαθον και σηκωτής αν ήμην, ώς σηκωτής να έδούλευα την απασαν ημέραν, 115 καὶ τὸ βοαδύ νὰ μ' ἔδιδαν μεγάλην κομματοῦραν, τὸ ἄσπρον ἐμποτόπουλον γεμᾶτον πρασοβόλιν καὶ μονοκύθοου μερτικόν έκ τὰ λαπαριμαῖα. καὶ κὰν μετὰ τὸ σχόλασμαν νὰ ἐπιάνα τὴν λαπάραν, καὶ νὰ τὴν ἔκρουα κοπετόν, ώς καὶ τὸ δίκαιον εἶγε. 120 Κεντήκλας καν αν έμαθα καὶ τοὺς πιπεροτρίπτας, δδοιπορών νὰ ἐστρίγγιζα περιπατών τὰς δύμας. ,, πυράδες, χειρομάχισσες, παλοοιποδέσποινές μου, ποοκύψατε, βηλαφικάς ἐπάφετε κεντήκλας, καὶ τοὺς πιπεροτρίπτας μου, νὰ τρίβετε πιπέριν!" 125 Καὶ ὡς εἶν' καλοοικοδέσποινες δκάποσες γυναῖκες, καί τὰς κεντήκλας νὰ ἔπαιοναν καὶ τοὺς πιπεροτρίπτας. Αλλ' ώς θεωρώ τὰ πράγματα, τὴν εὐτυγιὰν τὴν ἔχω, καὶ τὰς κεντήκλας νὰ ἔμαθα, καὶ τὸ ψωμὶν νὰ ἐζήτουν. Γείτοναν έχω ποσπινάν, φάρσωμα μάς χωρίζει, 130

113. καὶ κείνες ὡς τὸ χρήζουσιν σύντομα νὰ τὸ πούλουι g. χρήζουσιν σύντομον CSA (SA έξεπούλουν), κὰκείναι G. — 114. κ. ἀν ήμουν g, σ. ἀν ήμουν CSA. — 115. νὰ δούλευα απασαν τὴν ήμέραν g, νὰ ἐδούλευσα C. — 116. βραδύν g. — Les vers 116α—116e manquent dans Gg et se retrouvent en revanche dans un manuscrit d'Athènes; voir nos Notes. — 116α. τὴν χθὲς οὐκ ἐδυμώσαμεν, ἀλεύριν οὐκ ἦτον C. ἀλεύριον SA. — 116b. καὶ ὁλοκοτίνιν πίστευσον οὐκ εἶχα νὰ ἀγομάσω CSA. — 116c. πολλά τὴν εἶπα πεῖνα μου, ἄφες μοι τρίτην ώραν CSA. — 116d. καὶ μόνον ἔασον μιτρὸν μὴ τραλίσθῆ τὸ φῶς μου CSA. — 116e. ἀλλ' δμως οὐχ ὑπήκουσεν δουν νὰ τὴν κοτσώσω C. δου S. δοω A. — 117. τὸν ἄ. ἐμποτόπουλον... κρασίν μου G. καὶ τὸ ἄ. τὸ ἐμ. γ. τὸ κρασίν CSA. — 118. μον ἐχυθρον μερικὸν G. ἐκ τὰ ἐκπαρωμένα G, μονοκύθρου C. — 119. ἐπὶ τὸ σκόλασμα νἴπιανα G. καὶ γὰρ ἐπὶ τὸ σκόλασμα νἴπιανα G. καὶ γὰρ ἐπὶ τὸ σκόλασμα C. Απίσια C.

120. ἐκρουγα βουκκές... είχει g. ἐχει US.1 — 121. ἀν ἐμάταια... πιπεροτρίφτας g. κειτούκλεαν ἐμάθανα καὶ τοὺς πετροτρίπτας C. κεντούκλας ἐἰν ἐμάθανα καὶ τοὺς πεπεροτρίπτας S.1. — 122. τὰ στρίγγιζα π. νὰ λάλουν g. π. νὰ λάλουν CS.1. — 123. κειμάθες CS.4. καλοκοδέσποινες g. — 124. προκύψατε g. κειτούκλας CS 1. — 125. πιπεροτρίφτας g. πεπεροτρίπτας CS.4 πεπέριν S.1. — 126. είναι καλοκοδέσποινες... κυράδες g. καὶ ὡς καλοκοδέσποινες ὅκάποσαι κεμάδες CS.4 (S.4 καλοοικοδέσποινες). — 127. νὰ ἤπαιρναν g. τἴπαιρναν... πιπεροτρίφτας g. κ. τ. κεντούκλας CS.1. — 127α. καὶ τὰ ἐξεπώλουν σύντομα καὶ χαίρων τὰ ἐστρεφόμην g. A la place de ce vers on trouve, dans gCS 1: ἀθλά καὶ τὶ καὶὲ παινότ τοὺς χειροτεχναρίους g. ἀλλά τὶ τοῦτο ὅτι ἐπαινότ τοὺς χειροτεχναρίους g. ἀλλά τὶ τοῦτο ὅτι ἐπαινότ τοὺς χειροτεχναρίους g. ἀλλά τὶ τοῦτο ὅτι ἐπαινότ τοὺς χειροτεχναρίους g. πρὸς δ Θεωρώ εἰς τὰ γράμματα τὴν εὐ ῆν ἔχωι CS.4. — 129. κεντούκλας τὰ ἔπαιρον S.4 manque dans gC.

Les vers 129α—129τ manquent dans G(S.1 — 129α. κηπουρικήν πολύκαρπον νάρ/άζουμουν την τέχνην. — 129b. συκίτσια και φοδίκινα, φοδίτσια, μυγδαλίτσια. — 129c. δαμασκηταπιδόμηλα, δαυάσκητα κροκάτα. — 129d. τὰ λέγουν ἀνατολικά, τὰ λέγουν λαγητάτα. — 129e. και ἄλλα τὰ τῶν κηπουρών, σκόρδα και κρουμυδίτσια. — 129f. ματζάναι, λαχανόγουλα, κραμβία και σευκλογούλια. — 129g. και κὰν ψωμίν δ κηπουρώς τὰ χόρταινα και γούλας. — 129h. και μουχτερών δ κηπουρώς έχει και θρέφει τοῦτο. — 129i. και θρέφει και τὸν κηπουρών και μουχτερών δ κήπος — 129j. παστελλοπουλης, καρυδάς, κανναβοσησαμάτος. — 129k. και δαυκοψίστης, ψεπατάς, σευκλογουλάς ἀν ήμουν. — 129l. , τὰ καρυδάς ἀρχόντισσες, ἐδῶ τὰ σησαμάτα!". — 129m. και οι ἀρχόντισσες νὰ τἄπαιρταν, νὰ μὶ ἔδιδαν κομμάτας. — 129n. και νάχασιν τὰ χείλη μου κὰν γλυκασμὸν δλίγος. — 129o. τὴν ναυτικήν πολυκοπον τὰργάζουμουν τὴν τέχνην. — 129p. νὰ μετερχόμην πέραμαν, ναύρισκα δκάτι κέρδος. — 129g. ὡς κοπηλάτης πρότερον, δεύτερον ὡς πλωρήτης. — 129τ. νὰ γένουμουν και ναύκλερος και τὰχα μεγαν κέρδος.

130. φάρσωμαν G. φάλσωμα CS.l. — 130α. ἀπ' αὐτοι; ὁποῦ μπήγουσιν κατὰ κάμπου ματσοῦκαν g. ἀπ' αὐτου; S.l στήγωσι ('A σπήγωσιν S. κάμπον CS.l. manque dans G. — 130b. ὅνταν ξέγοῦν καὶ τρέχουσιν σύνδυο αἰ καρροῦχαι g. ἐκξοῦν κ. τρεχωσιν αἰ δύο αἰ (SA (SA τρέχουσιν) manque dans G.

καὶ βλέπω τὴν ίστίαν του πῶς συγνοφλακαρίζει, καὶ πῶς πολλάκις τῶν κοεῶν τὴν τσίκναν ἀπολύει. πῶς δ' αὖ εἰς τὴν ἀνθρακιὰν τὴν φοβερὰν ἐκείνην κείμενα βλέπω, βασιλεῦ, τὰ πλήθη τῶν ἰγθύων 135 καὶ ἐγὰ τσικνώνω διὰ ψωμίν, ζητῶ καὶ οὐδὲν μὲ δίδουν, άλλ' όνειδίζουν απαντες καὶ καθυβρίζουσί με, λέγοντες ,, φάγε γράμματα καὶ γόρτασε, παπα μου, καὶ τρώγε, μυριεμπύρετος, ἐκ τὰ γραμματικά σου αν δε πολλάκις άτυχης έκ τα γραμματικά σου, εκβαλε τὰ παπαδικά καὶ γένου προσγεράρης." 140 Σοὶ δὲ συμβούλω χρώμενος, δέσποτα, τί μοὶ λέγεις; έλπίζω τὸ σὸν έλεος νὰ μὲ χειραγωγήση, καὶ νὰ εύχωμαι τὰ σκήπτρα σου μέσης ἀπὸ καρδίας, σκήπτρα κρατήσης, κράτιστε, γής πάσης καὶ θαλάσσης.

145 Απὸ γὰς τῆς πτωχείας μου καὶ βλασφημῶ πολλάκις, καὶ λέγουσί με: ,,πρόσεχε, πολλὰ μὴ συντυχαίνης, μήπως καὶ μετὰ θάνατον καταδικάσουσί σε εἰς σκώληκα ἀκοίμητον, εἰς τάςταςον, εἰς σκότος."

Έγὰ δέ, κοσμοκράτος μου, τὰς τρεῖς κολάσεις ταύτας ἐνταῦθα τὰς κολάζομαι, καὶ πρὸ τῆς τελευτῆς μου. σκώληκα γὰς ἀκοίμητον ἡγοῦμαι τὴν πενίαν,

131. συχνοφακλαρίζει G. 1. των π . συχνοφακλαρίζει g. νιστίαν τ . π . συνοχλοφλακαρίζει C. — 132. των κρεών ἀποτελεῖ τ . τ α, G. x. π . ἀπὸ τὰ κρέατα μοσχομυρίζει τοίκνα g. x. π . π . των νεκρών ἀπολυέντα τοίκναν C. x. π . π . των κρεών ἀπολυένταν τοίκναν S. A. — 133. πότε δὲ τ . ἀν. g(SA). — 134. κειμένην β λ. β μετὰ των ὀψαρίων g(SA) (A κειμένη). — 134 α . καὶ τσίκναν φέρουσι πολλήν ώς ἀπὸ τῶν βρωμάτων g. φέρουσαν πολλήν μετὰ καὶ τ . β ρ. CSA. manque G. — 135. x εγώ g. καὶ οὐκ xχω τὶ νὰ φάγω g(SA) (SA τὸ y. φ). — 136. ζητῶ καὶ οὐδὲν μὲ δίδουσιν, λέγουν με περιπάτει g(SA) (A δὲν. C δίδουσι. SA δίδωσιν). — 137. γραμματικὸν σὲ βλέπομεν τετρακαλαμαρῶτον g(SA). — 138. καὶ φάγε, μυριοεμπύρετε g. μυριοεμπύρετος καὶ ἀπὸ τὰ γράμματά σου CSA. — 139. manque dans GCSA.

140. προχερώρη; g. εκκλησιαστικά CSA. προσχεριάρη; SA. — Les vers 140α-140g manquent dans G. - 140a. φόρει και το προσώψιν σου και τον πηλόν κουβάνει g. και φύρει το προσώμιν σου κ. τ. π. κουβάλει C. και φόρειε το πρωσώμιν σου κ. τ. π. κουβάλειε SA. - 140b. και τω χαλίκια σύνασσε, τὰ παίρνης τὸν μισθόν σου g. σύναζε νὰ ἐπάρης CSA (SA σύνασσε). — 140c. καὶ νὰ χορτάσης τὸ ψωμίν τὸ πεθυμάς ὡς λέγεις g. κ. ν. χορταίνης... τὸ ἐπιθυμεῖς CSA. — 140d. ἐπεὶ γραμματικός είσαι και μέγας στιχοπλόκος g. manque ('SA. - 1408. και πίστευσον βαρούμαι το νὰ γένω προχεράρη; g. βαρούμαι τον Α. προσχεάρη; C. προσχεριάρη; SA. — 140f. μπηγοματσούκης, ποσκινάς, κάλλιον τόχω τὰ γένω g. οπηγοματσούκης... τὸ ἔχω CSA. — 140g. τὸ κουβαλεῖν γὰρ τὸν πηλὸν ώς φορτικόν ήγουμαι gt'SA (SA του κουβαλείν). — 141. σύ δε πρός τουτο, βασιλεύ, τί με λίγεις τα ποίσω g. σ. δ. πρ. τ. β. τί με διακελεύεις CSA (SA μοι). — 141α. τα εκράλω τα παπαδικά, νὰ γένω προσχεράρης; G. manque dans gCSA. -- 142. ελπίζω δει τό G. ελπίζω 'τι τὸ πράτος σου g. ελπίζω είς τὸ κράτος σου ίνα με ελεήσης CSA. - 142a. να εκβάλω και τὰ χρέη μου και εμέ τὰ με ἀπομείνουν G. και πάλιν εκκλησιαστικός τὰ γένω νάπογράφω Q, και πάλιν έκκλησιαστικός διάκονος να γένω CSA. — 143. να εύχωμαι τα σκήπτρα σου μέσον α. κ. g. να εὔ. τ. σχ. σ. μέσης CSA . — 144, σχηπτροχρατήσαι χραταιώς γής πάσης χ. \mathfrak{I} . \mathfrak{I} . σχήπτρα χρατήσαι χραταιώ; γ. π. χ. θ. SA. — 145. βλασφημώ και λέγω CSA. — 146. κ. λίγουσιν με σώπασε, σαλέ, μή συντυχαίνης g. κ. λέγουν με σίγα, σαλέ, καὶ μή πολλά φωνάξης CSA. — 147. καταδικάσουσίν σε g, καταδικάσωσί σε ℓ , καταδικάσωσίν σε SA . - 148, σκώληκαν gA , τάρταρον τοῦ σκότους CSA . -149. ταύτας τ. τρ. λ. gCSA. — 151. τὸν ἀ. μιμούμαι τ. π. g. τὸν ἀ. πέπτημαι τ. π. CSA.

155

160

ητις μὲ τρώγει πάντοτε καὶ καταδαπανῷ με τάρταρον τὸν τουρτουρισμὸν τὸν τουρτουρίζω τώρα, ώς ἐκ χειμῶνος παγετοῦ, καὶ τί φορεῖν οὐκ ἔχω, ἂν γὰρ οὐκ ἔχω τί φορεῖν μεγάλως τουρτουρίζω σκότος δὲ πάλιν, δέσποτα, τὸν σκοτασμόν μου κρίνω, τὸν ἔχω πάντα, βασιλεῦ, ὅταν ψωμὶν οὐκ ἔχω, ἂν γὰρ οὐκ ἔχω τί φαγεῖν, σκοτίζομαι καὶ πίπτω ἔδε καὶ σκότος ἀφεγγὲς καὶ τάρταρος καὶ σκώληξ.

Αλλὰ παντάναξ κραταιός, Χριστός μου βροτοσώστης τούτων τανῦν μὲ ξύσηται τῆ σῆ πλουτοδοσία, ἐκεῖθεν κατὰ χάριν δὲ λυτρώσηταί με πάλιν.

Αλλά, πρατάρχα βασιλεῦ τεσσάρων γῆς πλιμάτων, χάρισόν μοι τῷ δούλῳ σου μικρὸν τὰς ἀκοάς σου, ώς ίνα καὶ τὸ πρὸ μικροῦ συμβάν μοι σαφηνίσω. 165 Είς τοῦ πατρός μου τὸ κελλίν ἀκρόπαστον ἀπάκιν σύμπλευρον έμαγείρευον, σύλλαρδον, έκ τὰ έξεύρεις, καὶ θέντες καὶ τὴν τράπεζαν ἐκάθισαν νὰ φάγουν. Τούτους ίδων δ δούλος σου γύρωθεν καθημένους, ώς είγον έθος, σύν αὐτοῖς ἔδραμον συγκαθίσαι, 170 έκεῖνοι δ' έξεπήδησαν, λέγοντες δμοφώνως. , μαθον μηδ' ἄρτι βιάζεσαι έλθεῖν ῖνα καθίσης, παπας γραμματικός είσαι, τρέφε τὸν έαυτόν σου, μη βλέπης το απάκιν μας, ουκ εν' του λάρυγγός σου, αν δε πεινάς, γραμματικέ, αγόρασον καὶ φάγε." 175 Τούτων δε πρός με, βασιλεῦ, ἁπάντων λεγομένων, δκάτι πως έγένετο κτύπος είς τὸ κατώγαιον, καὶ πάντες ἐσηκώθησαν, ἐφύγασιν αὐτίκα, νομίσαντες ότι χαλά τούτο νὰ τοὺς πλακώση, ένι γάρ πλείστα καὶ πολλά πάνυ σεσαθρωμένον. 180

Les vers 160-162 forment la fin de la rédaction G. Dans gCSA on trouve, à leur place, les vers 163-165, qui ont servi de soudure entre deux développements. — 163. κατάργα SA. — 166. πατρὸς deux fois C. — 167. ἐμαγέρευσαν. Ξεύρεις g. ἐμαγέρευσα C. ἢξεύρεις A. — 168. καὶ τὸ τραπέζιν ἐσυραν, κ' ἐκάθισαν νὰ φάσιν g. — 170. ὡς ἔθος εἶχα g. αὐ. ὥρμησα g. ἢθος... ἔδραμα SA. — 172. g καὶ ποῦ δργαβιάζεσαι; τάδω δὲν ἔχεις τόπον g. ἐλθὶ καὶ τὰ g. GSA. — GS

180. πολλά γὰρ ήτον παλαιάν α.

Έγὰ δ' ὡς ηδοα κείμενον σύμπλευρον τὸ ἀπάκιν, ήρξάμην συλλογίζεσθαι καθ' έαυτον καὶ λέγειν ,, οὐκ εἶμαι αὐτὸς ὂν ἔλεγον οὐκ ἔν' τοῦ λάρυγγός σου, άλλ' ίδε την ασύγκριτον του θεανθρώπου κρίσιν, πως εὐσυγκοίτως έφερε τὸ ἀπάκιν εἰς ἐμέναν!" 185 Ταῦτα δὲ λέγων, βασιλεῦ, τὴν μάχαιραν πρατήσας, ήρξάμην εμβουκκώνεσθαι μέγρι τοῦ κορεσθήναι. Μετά δὲ ταῦτα, βασιλεῦ, κάτω κάγω κατηλθον, τάγα γυρεύειν σύν αὐτοῖς πόθεν ὁ κτύπος ἦτον, 190 πρότερον τὸ κατούδιν μας στήσας είς τὸ τραπέζιν, διά τὸ νὰ εἰποῦν ὅτι ἔποιησεν ἐκεῖνο τὴν ζημίαν. Απαντες δὲ μετὰ μικοὸν τῆ κέλλη ποοσελθόντες τὸ δὲ κατούδιν βλέψαντες ἄνωθεν τῆς τραπέζης, ἔρριψαν λίθον κατ' αὐτοῦ, λέγοντες: ,, σκοτωθήτω, 195 ότι έφαγε τὸ θαυμαστὸν ἀκρόπαστον ἀπάκιν. "Υστερον δε την μηχανήν εύστόχως επιγνόντες, όλίγον μειδιάσαντες έξειπον δμοφώνως. ,, ίδε δ παπας δποῦ ἔφαγεν τὸ ἀκρόπαστον ἀπάκιν, καὶ ήμεῖς έγκατεπλέκαμεν τὸ ταπεινὸν κατούδιν." Καὶ ηδοαν τὰ σκουτέλλια τους πλήρης καθαιρισμένα, 200 πλύσιμον οὐκ ήθέλασιν καθόλου τὰ πινάκια.

Ημεῖς ψωμίν οὐκ εἴχαμεν, καὶ τί ἄλλον γυρεύεις; ὅπου γὰρ λείπει τὸ ψωμίν προσφάν οὐκ ἐνθυμοῦνται΄ τοῦ προσφαγίου ἡ μέριμνα κ' ἡ λεῖψις τοῦ ψωμίου τὰς ἐνθυμήσεις τὰς πολλὰς πολλὰ τὰς περικόπτουν.

205

Πεῖνα μου, πάλιν πεῖνα μου, καὶ δεύτερον σὲ γράφω, καὶ τώρα μόνον ἄφες με, ὅτι ψωμὶν οὐκ ἔχω, παῦ' ὡς νὰ πάρω δανεικόν ποσῶς οὐκ ἡμερώθη.
Εἰ τις ἂν ἔχει σήμερον ψωμὶν καὶ λοκοτίνιν,
ἐκεῖνος καὶ φιλόσοφος, ξήτωρ καὶ καλλιγράφος.
Τί δὲ λοιπόν, ἂν ἔμαθα τοῦ κόσμου τὰ βιβλία, καὶ τὸ ψωμὶν ἐπιθυμῶ, πότε νὰ τὸ χορτάσω.
Καλὸς ἔν' ὁ Λιβάνιος, ἂν ἔχει καὶ χουσάφιν.

181. εἶφον χ. τὸ σ. ὰ. g. ηξηκα G. — 182. συζβουχκίξαθαι καὶ εἰζ τὸν νοῦν μου λέγω g. — 183. οὐχ εἶμὶ ἐγὰν τὸν ἔλεγαν οὐ διαζῆ εἰζ λάφυγγά σου g. ἔλεγες G. ἔνι GSA. — 184. Θεοῦ φιλανθοωπίαν g. — 185. πῶς ὑπὲς λόγον ἔφερες τὰπάχιν g. ἀσυγκρίτως A. ἐμένα SA. — 187. μέχρις εἰζ κόρον ἢλθον g. κορεστῆναι G. τοῦ ἐλθεῖν εἰζ κόρον SA. — 188. βασιλεύς g. — 189. γυρεύων ... ἢλθεν g. — 191. διὰ τὰ ποῦν ὅτι ἔποιχεν f κάτα g. ἐκεῖιον G. — 192. συνελθόντες g. — 193. καὶ τὸ κατοὐδιν ἄνωθεν ἰδόντες τῆς τραπεζης g. — 194. λίθους ... φονευθήτω g. — 195. ἔφαγεν gA. τὶ gA. — 196. ἐγνωκότες g. — 198. ἔδὶ π ὁποὕφαγεν τὸ θαυμαστὸν ὰ. g. — 199. ἀδικούσαμεν g. ἐκατευπλέκαμεν g. τ. πονηςὸν χ. GA.

Les vers 200—274 ne se trouvent que dans g. — 208. $\pi \alpha \lambda \lambda^{i}$ $\acute{\omega}_{i}$ g. Verhand. der Kon. Akad. v. Wetensch. (Nieuwe Reeks) Dl. XI. No. 1.

Τον Όμησον με δίδασιν καὶ ψόφουν έκ την πείναν, εἶπαν με ... μάθε 'Οππιανόν, πεῖναν οὐδὲν φοβεῖσαι." 215 'Ως έμαθα τὸν 'Οππιανόν, τάγα κ' έγὰ καυγίσθην. .. φεύγε, πτωγειά στούς γωρικούς, υπαγε είς ασόφους. έγω πλουσίαν έμαθα την τέγνην των γραμμάτων, 'Οππιανον εκτήθησα, πείναν οὐδεν φοβουμαι." Καὶ ἐκείνη ὑπομουγκρίζουσα μικρὸν μὲ ἐπεστράφην. 220 'Ως ἐκατέστησεν λοιπὸν τὸ μάγουλόν μου ή πεῖνα, οὐδὲ λαπάραν ωμοιαζεν την καταζαρωμένην. "Αν μ' έλειπεν Όππιανός κ' επιανα φουρνητάρης. πολύν καλόν μ' έξέβαινεν και διαφορωτερίτσιν. "Αν ήμουν παραζυμωτής ή ζυμωτής μαγκίπου, 225 προφούρνια νὰ γόρταινα, νἔγα καλὴν ἡμέραν. Την στράταν ήρχουμουν ποτέ μὲ πεῖναν καὶ μὲ δίψαν, καὶ τσίκναν γέμισαν πολλήν τ' ἀρθούνια μου στήν στράταν, κ' είς τ' άντερά μου σέβηκεν και τάραξεν την πείναν. την τσίκναν ηκολούθησα κ' είς μακελλειον με πάγει, 230 έκ' ηδρα κρεάς καὶ ψήνασιν σουγλιταρεάν μεγάλην. Τοῦ μακελλάρη την γυνην ήρξάμην κολακεύειν. ., κυρά, κυρὰ μαστόρισσα, κυρὰ γορδοκοιλίστρα, καὶ μουτλογατανόσκουφε γυνή τοῦ μακελλάρη, δός με όλίγον ἔντερον, δός με δαμίν μαστάριν, 235 λαπάραν έκ την λαπάραν σου, έξ αὐτην την βαστάζεις, λαπάραν τραγανόδεγτον την αντικους νευρώδη, την έκδαρμένην πάντοτε και μη παγαινευμένην. την οδσαν σταφιδόχνοτον, την ακοοσαχνισμένην." Είδα καλήν ποοαίρεσιν, είδα καλήν γυναϊκα, 240 ούκ επιστάμην άτυγος την συσκευήν και πράξιν. τρόπον τὸν κακομήχανον τῆς γυναικὸς ὁ τάλας. Έκ της γειρός λαβούσης με καὶ θρόνον έκτεθείσης, καὶ τὸ τραπέζιν μ' ἔθηκεν τοιαῦτα λέγων πρός με , κάθιο, αφέντη, κάθισε, γραμματικέ νοτάρη, 245 γραμματικέ φιλόσοφε, διπλοκαλαμαρατε." Καὶ τὸ τραπέζιν μ' έθηκεν, καὶ σύρνει με μαντίλιν, καὶ σκουτελλίτσιν μ' έθηκεν γεμάτον την λαπάραν.

καὶ σκουτελλίτσιν μ΄ ἔθηκεν γεμάτον τὴν λαπάραν.
Καὶ πρώτην βοῦκκαν ἔβαλα, καὶ δεύτερην καὶ τρίτην τέταρτον, ὡς τὸ σύνηθες, ἔσκυψα νὰ τὴν κόψω εὐθὺς (καὶ ποῦ τὴν ἔκρυβεν τὴν σύσκατον ἐκείνην, τὴν κοπροπαραγέμιστον καὶ τὴν δυσωδεοτάτην;) καὶ κρού με καταπρόσωπα μὲ τὴν κοιλιὰν καὶ λέγει, , φάγε, καλὲ γραμματικέ, γραμματικὲ νοτάρη, γραμματικὲ φιλόσοφε, ἐντεροχορδοπλύτα.

250

255

Κάλλιον ήτον νἄτρωγες αὐτοῦνον τὸ μελάνιν, παρὰ τὴν τυμπανόκρουστην τὴν σκατωτὴν λαπάραν."

Κάππα μου, πάλιν κάππα μου, παλαιογαρβαλωμένη, κάππα μου, δυταν σ' έθεκεν ή Βλάγα νὰ σὲ φάνη, πολλά δάκουα σὲ γέμισεν καὶ στεναγμούς μεγάλους. 260 'Εσέν' έγω και πάπλωμαν, κάππα, και ἀπανωφόριν, έσέναν καὶ ποκάμισον, ἐσέν καὶ ἐπιβαλτάριν. Καὶ τὴν λαμποὴν τὴν κυριακὴν στὴν ἐκκλησιὰν ἂν πάγω, όλους γωρεί ή έκκλησιά και μέν οὐδεν έγώρει, καὶ ἀπὸ τὸ σεῖσμαν τὸ πολὺν καὶ τὸ πολὺ τὸ διῶμαν, 265 έπαίονω, πάγω, βασιλεῦ, στὸ σπίτιν δπαγαίνω. τὸ σπίτιν, τὸ παλαιόσπιτον, τὸ καινουριογαλασμένον. Νυστάζω, πέφτω τάχατε, τυλίγομαι τὴν κάππαν, κοιμουμαι ως τὸ μεσάνυκτου, καὶ ἄκου τί παθάνω έμπλέκουνται μ' οί ψείρες μου άνωθεν έως κάτω, 270 καὶ βάνω τὸ χερίτσιν μου, συντρίβω καὶ τσακίζω, έβγάνω τ' δλοκόκκινον, νάπες βαφέαν δμοιάζω. Κάππα μου, όποῦ δύναται, κάππα μου, ἂς σὲ ἀγοράση, κάππα μου, ήγανάκτησα, κάππα, τὰς γάριτάς σου.

275 Αλλ' & κομνηνοβλάστητον από πορφύρας δόδον, βασιλευόντων βασιλεῦ, καὶ τῶν ἀνάκτων ἄναξ, καί κράτος τὸ τρισκράτιστον μητρόθεν καὶ πατρόθεν, είσάκουσόν μου της φωνης και της δέησεώς μου, θύραν ελέους ανοιξον και γείρα πάρασγέ με, άνάγουσαν έκ βόθρου με, λάκκου τοῦ τῆς πενίας. 280 Σύ γὰο ἐλέους οἰκτιρμῶν μετὰ θεὸν ή θύρα, σὺ μόνος ὑπερασπιστής τῶν ἐν ἀνάγκαις βίου, σύ καὶ τὸ καταφύγιον πάντων τῶν χριστωνύμων, σὺ βασιλέων βασιλεὺς καὶ πάντων σὸ δεσπότης, δύσαι με της στερήσεως, δύσαι με της πενίας, 285 των δανειστων μου, βασιλεύ, λύσον τὰς ἀπαιτήσεις, οὐδὲ γὰρ φέρειν δύναμαι τὰς τούτων κατακρίσεις. Τους τέσσαρας προβάλλομαι, θεόστεπτε μεσίτας, τούς μαρτυρήσαντας στερρώς ύπερ Χριστού του λόγου, Γεώργιον, Δημήτριον, Τύρωνα, Στρατηλάτην, 290 οῦ καὶ συνταξειδεύσωσιν ἐν πᾶσι ταξειδίοις καὶ συνοδοιπορήσουσιν τῆ σῆ θεοστεφία.

261. σέν g. — 276. \dot{a} βασιλέων βασιλέ \dot{c} g. — 277. τρικράτιστον από παπποτερόθεν g. — 279. χεῖραν SA. — 280. \dot{a} . ἐκ λάκχου με καὶ βύθρου τ π g. — 283. καὶ σὐ CSA. — 284. σ. β. β., σὐ ἐκ τῶν προπατόρων g. αὐ β βασιλεῦ SA. — 284.α. φιλεύσπλαγχος, φιλότεκτος, φιλοίκτωρ, φιλοίκτορων g. manque dans CSA. — 285. ἱστερισεως g. — 286. λύσον τὰς μπιθέσεις g. — 287. τουτων τὰς κατακρίσεις g. — 289. Χριστοῦ σωτῆρος g. — 291. οῖ τε καὶ ταξειδεύσιεν g. συνταξειδεύσουσιν A. — 292. καὶ συνοδοιποροῦσι σου τῷ τρισκρατίστω κράτιι g.

NOTES.

Poème I.

Titre. L'empereur dont il est fait ici mention est Jean Comnène (1118—1143). Guillaume de Tyr (XV, 23) nous dit de lui: "fuit... statura mediocris, carne et capillo niger; unde et cognomento dicitur etiam hodie Maurus; facie despicabili, sed moribus conspicuus" etc. Comparer le portrait qu'a donné de lui sa soeur Anne Comnène (XV, 9, éd. Reifferscheid, p. 204—205). Il est peu probable qu'un quémandeur ait choisi une appellation qui devait être désagréable à l'empereur. Si le titre provient de l'auteur du poème, il y a là une nouvelle preuve que nous n'avons pas affaire à une lettre sérieuse.

Vers 1—2. Τί σοὶ προσοίσω, δέσποτα, δέσποτα στεφηφόρε, ἀνταμοιβὴν ὁποίανδε ἢ χάριν προσενέγκω; Deux fois le même verbe. Ce début est bien gauche.

Vers 5—12. Ποό τινος ἤδη ποὸ καιροῦ καὶ ποὸ βραχέος χρόνου. Nous ne savons rien du poème auquel fait allusion ce vers maladroit, et il nous est impossible de dire s'il s'agit d'un de ceux que nous connaissons ou d'un autre, qui ne serait pas arrivé jusqu'à nous. Le vers 11, παίζουσι γὰρ καὶ γέροντες, ἀλλὰ σωφρουεστέρως, rappelle le passage suivant du poème de Théodore Prodrome contre Barys, qui l'avait traité d'hérétique (Migne, Patrol. gr., vol. 133, col. 1414):

Ναί, φησιν, άλλ' ἔπαιζον, οὐκ ἐλοιδόρουν, παίζει δὲ καὶ γέρων τις οὐδείς τις φθόνος. Μόγις μέν, ὧ βέλτιστε, καὶ μακρῷ χρόνω, πλὴν άλλ' ἀρίστως καὶ καλῶς ἀπεκρίνω καὶ τίς σοφιστὴς ἀνταποκρίναιτό σοι καὶ παττάλω πάτταλον ἐκκρούσοι λόγου; Πλὴν άλλ' ἔδει σε τὴν ὅλην παροιμίαν ἐν νῷ βάλεσθαι, μηδὲ θἄτερον μέρος καίζουσι γὰρ καὶ γέροντες, ἀλλὰ σωφρόνως.

Poème I. 85

"Oui, dit-il, mais je plaisantais, je n'insultais pas. Un vieillard aussi plaisante, il n'y a là nulle malveillance. — Tu as répondu, mon cher, avec peine et longtemps après, mais excellemment. Quel sophiste pourrait répliquer et te river ton clou? Mais tu aurais dû te mettre tout le proverbe dans l'esprit, et non l'une de ses parties seulement: Les vieillards plaisantent, mais avec mesure."

Vers 24—25. Ποοβλήματα ποοβάλλουσα καὶ πιθανολογίας... Le nominatif ποοβάλλουσα ne va pas avec le génitif γυναικὸς du vers 23. Nous ne pouvons faire la construction du vers 25, καὶ τὸ δοκεῖν εὐλόγως μοι ποοφέσεται πλουτάρχως.

Vers 40-41. Όμως καν οῦτως γένηται, καν οῦτως καν ἀλλοίως, καιρὸς λοιπὸν τὰ κατ' ἐμὲ πάντα σοι σαφηνίσαι. Ces deux vers, dont le premier est bien mauvais, ressemblent fort à des vers de soudure. Nous appelons ainsi des vers qui réunissent au texte, d'ordinaire peu adroitement, un passage surajouté. Pareille hypothèse est ici d'autant plus admissible que le deuxième hémistiche du vers 42, τὴν ταύτης μοχθηρίαν, se trouve déjà au vers 26.

Vers 45. Τό, κύρι, τί προσέθηκας; τό, κύρι, τί ἐπεκτήσω; Προσέθηκας a le sens de "Qu'as-tu ajouté au ménage?", bien que jusqu'ici il n'ait pas encore été question du ménage.

Vers 57. Στενάζω πάντοτε, θοηνῶ καὶ κόπτομαι καὶ κλαίω. Vers suspect qui interrompt mal à propos l'énumération commencée.

Vers 62-66. Τὰ λουτοικὰ τὰ μ' ἔποικες καὶ τὸ κοεββατοστοῶσιν... Tout ce passage est naturellement ironique. Le vers 66, καὶ σὰ ας εἶσαι σιγηρὸς καὶ ἀπομεριμνημένος, se retrouve I 104, avec un léger changement.

Vers 64. Le double hiatus pourrait être aisément corrigé, si on lisait μὲ τὴν οἰκοσκευή σου.

Vers 72. Έγω είχον προϊκα περισσήν, καὶ σὰ είχες ποδο... Legrand écrit ποδονήπτριν (l. ποδονίπτριν), qui n'est guère satisfaisant; mieux vaut la correction ποδοκόπιν, proposée par M. Papadimitriou (Th. Prodrome, 211). Le ποδοκόπιν (en grec mod. pourboire) était, d'après Du Cange (s. v.), le salaire que gagnait un simple fantassin.

Vers 80. Οὐδὲ ὁηγλὶν μαρμάρινον, οὐ συγκοπὴ μετρία. Pour συγκοπή, voir à l'Index. Nous ne comprenons pas l'adjectif μετρία.

Vers 84-86. Θύραν οὐκ ἤλλαξάς ποτε, σανίδιν οὐκ εὐψύχει... Une idée analogue à celle du premier hémistiche a déjà été exprimée au vers 81. Σανίδιν οὐκ εὐψύχει n'a pas de sens. Les verbes ἀνερράψω et περιρράψω ne vont pas avec τοῖχον, et la répétition de δάπτω dans deux vers qui se suivent augmente encore nos doutes sur l'authenticité du texte à cet endroit. Rapprocher de ce passage II 52 et suiv., surtout les leçons de H.

Vers 93. Καὶ κάμνω λινοβάμβακον ίμάτιν καὶ φορῶ το. Probablement surajouté.

Vers 98-99. Έχεις με ποοσμονάοιον δμοῦ καὶ ἐκκλησιάοχην, καὶ κανονάοχην σὺν αὐτοῖς, καὶ χωρικὸν νοτάρην. Les fonctions ecclésiastiques sont ici bien étonnantes, χωρικὸν νοτάρην ne l'est pas moins.

Vers 104-105. Άλλ' ας ἐκάθου σιγηρὸς καὶ ἀπομεριμνημένος, καὶ ας ἔκνηθες τὴν λέτραν σου, καὶ ας ἤφιιες ἐμέναν Le premier au moins de ces deux vers est interpolé; nous l'avons trouvé I 66, où, sans être encore bien à sa place, il est cependant mieux qu'ici.

Vers 106. Εἰ δὲ κομπωσειν ἤθελες καὶ λάβειν καὶ πλανήσειν. Le mot πλανήσειν, synonyme de κομπώσειν, va mal après λάβειν; ce n'est peutêtre qu'une glose de κομπώσειν, ultérieurement introduite dans le texte; on attendrait ici quelque chose comme λάβειν συντροφίαν.

Vers 109. "Η χοοταφίναν τρίφυλλον ἀπὸ τὰ μανινέα. Le sens de ce vers nous échappe.

Vers 112. Καὶ μὲ τοὺς ὀψικάτορας καὶ τὸ πολὺν ὀψίκιν. Ce vers se retrouve III 267.

Vers 113—122. Ἐν ἐπιτόμω τοιγαροῦν, δέσποτα, δέσποτά μου. Ce vers, dont le premier hémistiche se retrouve plus loin, I 198, et dont le second n'est que piètre remplissage, n'appartient certainement pas au texte primitif. Les vers 119—122 sont incompréhensibles et nous dirions volontiers, avec l'auteur anonyme de ce mauvais passage: Ψευδῆ τὰ πάντα, δέσποτα, καὶ λῆρον ὀνομάζω. Le vers 123, Ἡ δὲ τὰς ἀποκοβοεις μου μὴ καταδεχομένη, ferait bien suite au vers 112, mais il y a entre ce qui précède et ce qui va suivre une différence assez sensible de ton et de style, de sorte qu'on se demande si l'on n'est pas, ici déjà, dans la seconde partie du poème, celle que nous considérons comme la plus mauvaise des deux.

Vers 126—127. Ἐμβαίνει εἰς τὸ κουβούκλιν της, κλείει σφικτὴν τὴν θύοαν, μουλλώνεται καὶ κούπτεται, ἐμὲ δ' ἀφίνει ἔξω. Cf. I 180—181.

Vers 129. "Οταν ἐστράφην σάβουρος ἀπὶ ὧδε παςὶ ἐλπίδα. Si ce passage n'était pas tellement sujet à caution, on pourrait croire que la locution ἀπὶ ὧδε signifie que l'auteur était au palais, au moment où il écrivait.

Vers 132-136. Δίχα θορύβου καὶ βοῆς, χωρὶς ὀχλαγωγίας, μή τινας ἐπαγόμενος μαχίμους στρατιώτας... Nous ne saisissons pas pourquoi il est fait ici allusion à cette suite de gens armés.

Vers 138—141 Έγὰ δ' ὡς ἤμην νηστικὸς ἀπὸ τὸ φιλοπότιν... Μπὸ τὸ φιλοπότιν joint à νηστικὸς rend le vers incompréhensible et il devient dès lors impossible de discuter avec fruit les quelques difficultés que présente la suite des vers.

Vers 142. Τὸ τί θαρφεῖς; τὸ τίς εἰσαι; τὸ βλέπε τίνα δέφεις. De βλέπε τίνα δέφεις rapprocher πῶς ἥπλωσας ἀπάνω μου, trois vers plus loin. Dans les vers antérieurs il n'a pas été question de coups donnés; c'est une raison de plus pour croire que le passage précédent est

Poème I. 87

corrompu. De είσαι enclitique rapprocher ἀφῆτε τον, πτωχός ἐνι Ι 257, καὶ σὰ φόλαν οὐδέν ἐχεις ΙΙΙ 85 (g), σαρδαμαρίου παιδίν είσαι ΙΙΙ 93.

Vers 146—147. Τὰ βρώσιμα ἐπεκήρωσας καὶ τὰ ποτὰ ὡσαύτως, τὰ πάντα ἐξεστράγγισας καὶ ἐποῖκες με ἐρημίτριαν. Ces deux vers interrompent la suite des idées; ils iraient mieux dans la première partie du poème, après le vers 54 par exemple. Encore ἐπεκήρωσας ne convient-il pas dans cette phrase. Legrand corrige en ἐπεκύρωσας, qui n'est guère plus satisfaisant.

Vers 148—154. "Αν ἴδωσι τὰ δμμάτια μου ποτὲ τοὺς ἀδελφούς μου... Si le texte n'est pas altéré, on peut à la rigueur traduire par: "Que j'aperçoive jamais mes frères et tu verras s'ils ne te saisissent pas..."; cf. une construction peut-être analogue, Pernot et Le Flem, Mélodies populaires, p. 64, note. Le vers 149, καὶ οὐ πιάσουν καὶ ἀψιδώσουν σε καὶ δείξουν καὶ τελέσουν, est obscur pour nous; εἰς τὴν καρδίαν, vers 151, n'est pas clair; νὰ ποίσω, vers 153 et 154, est embarrassant.

Vers 155 et suivants. C'est ici, au plus tard, que commence la seconde partie de ce poème. Il suffira au lecteur de la comparer aux bons passages des poèmes III et IV, pour se convaincre qu'elle n'est pas du même auteur que ceux-ci; celui qui a écrit ces passages ne se livre pas à des bouffonneries du genre de celles qui vont suivre et, dans les 112 premiers vers du poème I lui-même, nous n'avons nulle part rencontré un comique d'aussi mauvais aloi. — Τούτους τοὺς λόγους τοιγαφοῦν ἀτίμως μοι λαλοῦσα, nominatif absolu; seul exemple dans Ptochoprodrome

Vers 164—171. Όμως εἰ βούλει μερικῶς τὰ τὴν περιτραλίσης, πιάσε δαβδίν, βάλε φωνήν, δίψον τὸ καμελαύχιν... Les énumérations de ce genre, même lorsqu'elles sont déjà des additions ultérieures, prêtent encore aux interpolations; cf. δίψον τὸ καμελαύχιν, vers 163, et τὸ καμελαύκιν στρά-βωσον, vers 171.

Vers 177. Καὶ δώση καὶ ποιήση με στραβὸν παρὰ διαβόλου. Comparer Glykas (Legrand, Bibl. gr. vulg. I 26), 259: παρὰ διαβόλου ἐπήδησεν ἐκ τὸ λυχνάριν τζῖον, c'est à dire: "par un tour du diable".

Vers 178—181. Si l'on envisage le passage en lui-même, on constate que le vers 178 n'a pas de sens et que les vers 180—181 ne sont pas rattachés au vers 179. Voici ces quatre vers:

- 178 'Ως δη αὐτή, θεόστεπτε, ποὸ τῶν λοιπῶν ἀπάντων,
- 179 καὶ τὸ ψωμίν ἐκλείδωσε καὶ τὸ κρασίν ἐντάμα,
- 180 φεύγει, λαυθάνει, κούπτεται, καὶ κλείσασα τὴν θύραν,
- 181 εκάθισεν αμέριμνος και εμε αφηκεν έξω.

Ils rappellent d'une façon frappante des vers qui ont été vus précédemment (126-128):

126 εμβαίνει είς τὸ πουβούκλιν της, κλείει σφικτήν τήν θύραν,

127 μουλλώνεται καὶ κούπτεται, έμὲ δ' ἀφίνει ἔξω,

128 ως τὸ ἐποῖκεν ποὸ πολλοῦ, δέσποτα στεφηφόρε...

Les vers 180—181 correspondent à 125—127; 178 paraît apparenté à 128, et 179 lui-même peut être rapproché du vers 146, τὰ βρώσιμα ἐπεκήρωσας καὶ τὰ ποτὰ ὡσαύτως. Le passage 126—128 a pour lui sa clarté relative (πρὸ πολλοῦ? cf. 178, πρὸ τῶν λοιπῶν ἀπάντων); on peut invoquer contre lui ce fait que, jusqu'au vers 178, il n'est plus question de la scène qu'il semble vouloir annoncer. Le passage 178—181 a contre lui l'état du texte, le manque de liaison entre ses diverses parties; mais les vers 180—181 sont indispensables dans ces parages, pour expliquer la présence de la ménagère de l'autre côté de la porte. Toutes ces difficultés montrent combien la tradition est ici flottante et défectueuse.

Vers 198. Έν ἐπιτόμφ τοιγαφοῦν ταῦτα μοι προσειποῦσα. Comparer I 113 et 155.

Vers 200. Έγὰ δ' ἀπάρας παρευθύς τρέχω πρὸς τὸ κουβούκλιν. Ou bien il y a ici une contradiction avec le vers 126, ou bien le mari et la femme avaient chacun une chambre séparée.

Vers 205. Συχνὰ περιστρεφόμενος καὶ βλέπων πρός τὴν θύραν. Cf. III 203, συχνὰ περιστρεφόμενος καὶ βλέπων τὸν κελλάρην.

Vers 214. Τῶν συνελθόντων ἐπ' αὐτῷ, ὡς φθάσας εἶπον ἄνω. Cf. Glykas (Legrand, Bibl. gr. vulg. I 19) 49, φοβεῖσθαι μὲν οὐκ ἤθελον, ὡς φθάσας εἶπον ἄνω et Migne, Patrol. gr. t. 133, col. 1335 A, οὐκ ἀγνοῶ οὖν, ὡς προείρηκα φθάσας.

Vers 224. Χωρίς δείπνου καὶ σκοτεινὰ καὶ παραπονεμένα. Contradictoire avec le vers 217, οù l'auteur déclare qu'il s'est rassasié, φαγὼν εὐθύς τε καὶ πιὼν καὶ κορεσθεὶς ἐξαίφνης. Remarquer l'accentuation fautive du premier hémistiche, χωρίς δείπνου καὶ σκοτεινά.

Vers 225—229. Ἡγέρθην ταχυνώτερον, ἦλθον ἐπὶ τὴν κλίνην. On attendrait ici quelque chose comme ἦλθον πρὸς τὸ κουβούκλιν; il manque en outre, aux vers 226—229, un verbe à un mode personnel. Le passage est corrompu.

Vers 231. Οὐδὲ ψιλοῦ προσνεύματος, οὐ σμιπροτάτον λόγον. L'union de προσνεύματος et de ἀκούω n'a rien de particulièrement choquant, si l'on songe au sens assez large de ἀκούω en grec moderne; cf. ἀκούω μίαν ἄσχημην μυρωδιάν (Vlachos).

Vers 234. Καὶ πρὸς τὸ γεῦμα, δέσποτα, πεσὼν ἀπεποιμήθην. Il est surprenant que, du grand matin (v. 225) au diner, il ne se passe aucun autre événement et que la femme soit ainsi restée enfermée durant vingt-quatre heures. Nous supprimerions volontiers l'épisode de l'enfant, pour rattacher le vers 234 au vers 201.

Vers 250. Καὶ σφαλισμένον τὸ εθοηκα καὶ ἀπέξωθεν ἱστάμην. Après tout ce qui précède, ce premier hémistiche est bien superflu.

Vers 256—265. Ἡ μάννα των γνωρίσησα ἐφώνησε τοὺς παϊδας. Le participe γνωρίσασα paraît signifier "en connaissance de cause, ayant reconnu la ruse"; voir la note à IV 163—199. Le vers 258, καὶ ὡς τὸ ἤκουσα ὁ δοῦλος σου χαρᾶς πολλῆς ἐπλήσθην, est la répétition de 242, ὡς δ' εἶδε ταῦτα ὁ δοῦλος σου χαρᾶς πολλῆς ἐπλήσθην. Le vers 267, ζωμὸν ἰδὼν τὸν περισσὸν καὶ τὰ χονδρὰ κομμάτια, ne fait que reprendre le contenu des vers 264—265, καὶ μόλις εἶδον πίνακα ζωμὸν ἔχοντα πλεῖστον, καὶ ὀλίγον ἀπὸ τὸ παστὸν καὶ θρύμματα μεγάλα. La construction des vers 264—267 est mauvaise. On améliorerait ce passage en supprimant les vers 264—265, dont l'un contient une irrégularité métrique (ἔχοντα), et en plaçant 267 avant 266. L'épisode se termine bien brusquement et ne montre pas, en somme, l'humeur acariâtre de la femme de Ptochoprodrome.

Poème II.

Titre. Εἰς τὸν Σεβαστοχοάτοςα G. Le personnage ainsi désigné peut être un des fils de Jean Comnène; remarquer toutefois, v. 96 b et c, ἀλλὰ δουλεύω σεβαστὴν δεσποίνης αὐταδέλφην, πανευκλεοῦς, πανευτυχοῦς, ὑπερδεδοξασμένης. Le titre de H, Τοῦ αὐτοῦ ὅμοιοι, correspond à Στίχοι τοῦ γραμματικοῦ κυρίου Θεοδώρου τοῦ Πτωχοπροδρόμου, titre du poème III, qui précède dans ce manuscrit notre poème II.

Vers 1. Αὐθέντα μου πανσέβαστε. δόξα, τιμὴ καὶ καύχημά μου H. Supprimer τιμή, qui rend le vers hypermètre.

Vers 4. Καὶ περιστατιζόμενος κακοῖς ἀναριθμήτοις G, καὶ περιστιχιζόμενος κακῶν ἀναριθμήτων H. On pourrait peut-être lire περιστοιχιζόμενος. Le datif est ici préférable au génitif.

Vers 6. Καὶ ἂν ἔνι αὐθέντης οἶος σὰ καὶ δ λέγων οῖὸς ἐγώ τε G. "Αν ἔνι αὐθέντης οῖὸν ἐσὲ καὶ δοῦλος οῖὸν ἐμὲ H. Ἐγώ τε est mauvais, οῖὸν ἐμέ ne fait pas le vers; οῖὸν ἐμένα?

Vers 7. Νὰ κάθηται, νὰ ψηλαφῷ, νὰ λέγη καὶ νὰ γράφη. Nous ne comprenons pas le sens de ce νά. Même difficulté au vers 11 (H).

Vers 8. Πολιτικά μετοιάσματα καὶ πολιτογραφίας. Mauvaise formation pour πολιτικογραφίας? Faute de copiste pour ποικιλογραφίας?

Vers 1—17. Tout ce début, dans les deux manuscrits, est en partie corrompu; nous saisissons mal l'enchaînement des idées. Les cinq premiers vers sont relativement clairs: "Prince très vénérable, ma gloire et mon orgueil, le pauvre, le misérable (que je suis), celui qui est entouré, environné de mille infortunes, assailli de maux innombrables, veut conter à son Seigneur les faits qui le concernent". Mais le passage qui suit (6—14) est, en revanche, des plus obscurs. Aux vers 15—17, εγω δὲ παρεξέκλινα μικρὸν ἐκ τῆς εὐθείας. ,, le sens redevient plus net, grâce à H: "Pour moi, je me suis un peu écarté de la ligne directe; au lieu de me plaindre et de me lamenter, je me sers de mots joyeux et gais". On attendrait donc, entre 6 et 15, quelque chose indiquant que les écrits de ce genre sont ordinairement tristes; or ceci n'est qu'imparfaitement marqué par les vers 11—12, ἐκεῖνα

γράφω καὶ λαλῶ ὅσα κινοῦν πρὸς οἶκτον, ὅσα κινοῦν πρὸς ἔλεον καὶ πρὸς φιλανθρωπίαν.

Vers 18—23. Le vers 18, καὶ οὐ ποιῷ τ' ἀπὸ χαρᾶς, οὐδ' ἔξ ἀπλοψυχίας, qui manque dans H, est indispensable pour le sens, et l'on est d'autant plus autorisé à le rétablir que ce manuscrit le donne, en même temps que le vers 17, entre les vers 95 et 96. A partir de 19, ἀλλὰ μὰ τὴν ἐνοῦσαν μοι πολλὴν στενοχωρίαν, la version G est défectueuse; dans H au contraire, les vers 19, 19a, 19b, sont une bonne continuation de 18; toutefois, ὅτι μὰ τὴν ἀγάπην σου καὶ μὰ τὴν κεφαλήν σου pourrait bien n'être que du remplissage postérieur et recouvrir une meilleure rédaction. Il n'y a rien à tirer pour l'instant de 19d à 19p, même lorsqu'on a remis sur pied ceux de ces vers qui sont fautifs. Le vers 23, Πρόσεχε, μόνον πρόσεχε, πρόσεχε μὴ μέ θάψης, ne fait pas mieux suite à 19p qu'à 22; si ce vers, assez médiocre, est ici à sa place, il y a vraisemblablement à ce passage une lacune, par rapport au texte primitif.

Vers 24-28. Δλήθεια, δίδεις με πολλά, πλήν, ἂν τὰ συμψηφίσω. Nos deux manuscrits offrent ici des divergences considérables; H donne 27 vers, là οù G n'en a que 6. Il est certain que G est incomplet: συμψηφίσω, du vers 24, semble préparer une énumération dont ne tient pas lieu le vers 26, μεδίμνους σίτου δώδεια ψυχοοὺς καὶ ἀσβολωμένους; τὸ, dans πάντως ἂν τὸ μυφίζονται (v. 28), ne se rapporte à rien de ce qui précède; enfin, χωρίς τῶν διδομένων μοι τούτων τῶν τυπωμάτων (v. 29) paraît bien faire allusion à autre chose qu'aux douze médimnes de blé. En revanche, le manuscrit H est probablement trop complet; souvent aussi, ses leçons sont défectueuses, ses vers estropiés, incohérents, incompréhensibles; cependant nous croyons que, malgré ces défauts, ce manuscrit cache ici de bons éléments.

Au vers 24, συμψηφίσης va mieux que συμψηφίσω Le vers 24a, καὶ κατασκηματίσης τα, καὶ ἄν τὰ ἐξακριβιάσης, peut être une interpolation. Ψυχοκρατοῦν οὐδόλως (v. 25, G) n'est guère satisfaisant; la variante de H, ὡς θέλεις ψήφισέ το, n'est probablement qu'un expédient suggéré par συμψηφίσης du vers 24 et destiné à rendre intelligible un passage obscur du prototype. Les vers 25b—25e, κοὶ ᾶν ἐξετάσης ἀκριβῶς, ἔμπροσθεν καὶ τοῖς ἄνω... sont corrompus; ἔμπροσθεν καὶ τοῖς ἄνω notamment est peut-être pour καὶ πρόσθες καὶ τοῖς ἄνω. Il y a une lacune entre 26a, ἔστι καὶ ἀκοσκίνιστον, ἔξω τὸ σκύβαλόν του, et 26b, καὶ ἐπάρουν καὶ ἀλέσουν το καὶ φέρουν τὸ ἐκ τὸν μύλον. Les vers 26i à 26o, καὶ ἄν θέλουν τρώγειν καὶ οἱ δεκατρεῖς τοὺς δώδεκα μοδίους .., nous laissent perplexes. Le vers 28, πάντως ᾶν τὸ μυρίζονται, μόλις νὰ τοὺς ἀρκέση, incompréhensible dans la version G, va bien au contraire avec οἰνάριον du vers 26q de la version H.

Vers 29—48. Χωρίς τῶν διδομένων μοι τούτων τῶν τυπωμάτων... Ce vers 29, qui manque dans H, forme la transition nécessaire entre 28,

πάντως αν το μυρίζονται, μόλις να τους άρκεση, et 30, ου θέλω ξύλον καύσιμον, οὐ θέλω καὶ καρβούνιν. Pour tout ce passage, nous donnerions volontiers la préférence à G. Le manuscrit H a de mauvaises leçons: σφικτοσφίπτουςου, pour ποντοσφίπτουςου, 34; ξύχος, pour ψύχος, 47a; δαψίματα, δαψίματα, pour δαψίματα, βαψίματα, 36; τοιψίδια γαο πιπέοια. pour τοιψιδογαφοπίπερα, 38; τουγοκράμβιν έκ το γουλίν, pour φούγιον κράμβιν καὶ γουλίν, 42; οὐ θέλει γὰο, pour οὐ θέλουν εἰς, 43. Les vers s'y suivent aussi moins naturellement que dans G; parmi ceux que Hest seul à posséder, il n'en est aucun qui soit indispensable au sens; certains d'entre eux ne sont que du remplissage maladroit, par exemple 45a, οὐ θέλει καὶ άλλα πλείονα τῶν ἀπαριθμημένων, ou même la répétition d'autres vers, καὶ κοντοσφίκτουρον παχύν, τὴν νύκτα διὰ τὸ ψύγος 47α, οὺ θέλω σφικτοσφίκτουρον, νὰ τὸ φορῶ εἰς τὴν ψύξιν, 34 Toutefois G lui-même n'est pas impeccable; ainsi il est probable que les vers 47-48, οὐ θέλει ή γυναίκα μου γυρίν τὴν Πασχαλίαν, οὐ θέλει ή μάννα μου μανδίν, οὐ θέλει καὶ καλίγια (G, pour les leçons)de H voir après 34a), ne sont pas ici à leur place; le premier d'entre eux rappelle de plus καὶ ποιὸν γυρὶν μ' ἐφόρεσας; οὐκ οἶδα Πασγαλίαν, Ι 47.

Vers 49—61. Αφίημι τὰ τρανώτερα κ' ἐμβαίνω εἰς τὴν λέπτην. Ici encore, la tradition de G est meilleure que celle de H. Parmi les vers appartenant en propre à H, il n'en est aucun qu'on ne puisse supprimer aisément. Du vers 57, ἐπαρεκλάσθη ἡ θύρα μας, κλειδᾶς καὶ ᾶς τὴν εὐθειάση (G), αί θύραι ἀπεδάρτησαν, ἃς ἔλθη ὁ ἀσκοθυριάρης (H), il convient de rapprocher I 81, αί θύραι συνεστράφησαν ἐξ δλοκλήρου πᾶσαι. Le vers 54b, ὁ γύψος πτώσεις ἀπειλεῖ (ms. ἀπολεῖ), κράξε τὸν γυψοπλάστην, rappelle aussi I 79, κοσμήτης οὐκ ἀπέμεινεν, οὐ γύψος, οὐδὲ σπέτλον Enfin, il est possible que les vers 58—61, ἐτραυματιάσε τὸ παιδίν, γοργὸν ἃς ἀγοράσουν..., aient quelque rapport avec l'épisode de l'enfant, que nous avons trouvé au poème I.

Vers 62—72. "Ηκουσας, πάντως ήκουσας την έξοδον την έχω.. Le texte de G est probablement corrompu de 66 à 69: le vers 69, ωσπερ ελευθερόψυχον και σπαταλοκρομμόδην, nous est suspect (cf. III, 257a) et, même si l'on corrige 66 en και τότε λογαρίασε καλως και όσα με δίδεις, la similitude des deux hémistiches finaux, aux vers 66 et 67, laisse encore planer des doutes sur la bonne conservation du texte à cet endroit. De H il n'y a lieu de retenir que quelques indications: όσα, v. 66, καταδίκασε et κατάγνωσέ με, v. 68. Les vers 68a—68d, αν σε είπω, αγιε δέσποτα, θαϋμα φρικτὸν και μέγα..., sont une interpolation évidente. Rapprocher de 68c et 68d, παπας, δικάτι βούπαπας, παπας ἀπὸ δοιμάριν ήθέλησεν ὁ χοιρινὸς ἀγγέλοις δικλησαι, Politis, Proverbes I, 204: "Αν δὲν βλαστημοῦσε, θὰ μιλοῦσε μὲ τς ἀγγέλους et αν δὲν ἔτρωγε γουρούνι, θὰ μιλοῦσε μὲ τς ἀγγέλους (ἐπὶ ὑποκριτων).

роѐме п. 93

Vers 73—81. Ταῦτα δὲ πάντα χρήζουσι κατ ἔτος εἰς τὸ δοπίτιν... Ce passage manque dans H, qui saute de 70 à 82; mais le vers 82, οί κατ ἐμὲ δὲ πένητες, οἱ λιμοκτονισμένοι, nous autorise à l'y rétablir. Toutefois il se peut que G donne ici quelques vers superflus, καὶ μοναχοὶ καὶ κοσμικοί, καὶ γέροντες καὶ νέοι (cf. III 428, καὶ μοναχοῖς καὶ κοσμικοῖς, καὶ γέρουσι καὶ νέοις), κατὰ τὸ μέτρον ἕκαστος καὶ τὴν ἰδίαν τέχνην (76), δωροφορεῖ καὶ γὰρ ἡ γῆ, ἡ θάλασσα δὲ πλείω, τὴν ἀφθονίαν τῶν καλῶν καὶ χορηγίαν πάντων (80–81). On remarquera aussi que ces vers, ainsi que ceux qui vont suivre, se rattachent mal à 62—72.

Vers 82-87. Οι κατ' ἐμὲ δὲ πένητες, οι λιμαγχονημένοι... Les leçons de H, au vers 83, καιρὸν ὡς ἄγιε πατρικὴν δέχονται τὴν πενίαν, au lieu de κλῆρον ὡς ἄλλον πατρικὸν δέχονται τὴν πενίαν, prouvent bien que le manuscrit dont H dérive était ici en mauvais état. Nous ne comprenons pas le vers 85, ὅταν έξαπορήσωσι καὶ δώσουσι καὶ λάβουν.

Vers 88-89. Καὶ ἀφότου τὰ χωνεύουσιν, ὡς χουσοχοὶ τεχνῖται... Digression dont nous jugeons inutile de souligner l'obscurité et l'étrangeté.

Vers 95 et suivants. Τῷ πάθει τοίνυν συσχεθεὶς κὰγὼ τῷς ἐνδείας. A partir d'ici, H ne donne plus que des vers sans lien entre eux, mais qui rappellent la tradition G, à l'exception de 96c et d, ἀλλὰ δουλεύω σεβαστὴν δεσποίνης αὐταδέλφην, πανευκλεοῦς, πανευτνχοῦς, ὑπερ-δεδοξασμένης. La suite des vers, dans G lui-même, ne nous satisfait pas et nous croirions volontiers que les trois paragraphes que nous avons faits, s'ils appartiennent au texte primitif, ne sont pas aujourd'hui à leurs places respectives. Au vers 97, les mots καὶ ἄν τύχη, en semblable contexte, ne sont pas clairs pour nous. Sur Πτωχοπροδρομᾶτον, v. 101, voir l'Introduction, p. 19. Le vers 110, τὸ πῶς οἰκοκυρεύω μου τὴν ἄπασαν οἰκίαν, semble plutôt destiné à préparer un développement qu'à former une conclusion.

Poème III.

Titre. Les mots βιβλίον δεύτεφον de g proviennent de ce que, dans ce manuscrit, ce poème est précédé du poème IV. Il en est de même dans CS, ce qui explique aussi ἕτεφοι στίχοι Au sujet de Hilarion ici mentionné, voir notre Introduction, p. 18 et suiv.

En somme, tout ce passage, qu'on envisage le groupe gV ou le groupe HCSA, ne nous apparaît pas comme le véritable début du poème. Nous trouvant dans l'impossibilité de rétablir ici, même approximativement, le texte original, nous l'avons remplacé par deux lignes de points.

Vers 9. Πῶς ὅλως ἔξω γέγουε τῆς τούτου μυωξίας (μυωπίας g, βιωτίας V). Coray, "Αταπτα I 230, propose μυοπίας (ἀπὸ τὸ Μῦς καὶ Ὁπή). Aucune de ces leçons n'est compréhensible pour nous. La leçon primitive était peut-être μυφμηκίας.

Vers 21a. Καὶ τὴν ἰσχὺν ἐπίσης τε μύρμηπος πεπτημένου. Nous avons supprimé ce vers parce qu'il est inutile au sens et que la construction ἐπίσης τε est la preuve d'une addition postérieure. Autres exemples de cette construction: II 6, III 1e, 70, 2890, IV 291, leçons qu'il convient de rejeter partout.

Vers 23—24. Οὐδὲ γὰρ μύθους παλαιῶν ἱστοριῶν σοὶ γράφω, τὸν νοῦν ἐχόντων ἀκριβῆ, δυσνόητον τὴν λύσιν. Ἱστοριῶν peut être un participe; voir Lobeck, *Phrynichus*, 79 et Rutherford, *The new Phrynichus*, 155 sqq.; mais, même dans ce cas, le vers 24 s'adapte mal au vers précédent.

Vers 30—31. Καὶ πρόσθες ἄρτι τὸ λοιπὸν ἐμοὶ τὰς ἀποάς σου, καὶ πάντα σαφηνίσω σοι κατὰ τὴν πρᾶξιν, ἄναξ. Coray, "Ατακτα I 230, propose πρόσσχες au lieu de πρόσθες, et cette émendation a pour elle τὰς ἀποάς σου πρόσσχες III 400pp (g); mais au même passage CSA donnent πρόσθες et, à IV 1e, on trouve τὰς ἀποὰς προσθεῖναι (CSA) en regard de προθεῖναι (g). Ces vers 30 et 31 nous semblent très suspects; cf. III 400pp et IV 164—165; c'est en quelque sorte un cliché, qui a pu s'introduire facilement ici; ἄναξ en fin de vers ne se trouve que III 237, οù H donne πάντα, que nous avons cru devoir préférer. Le vers 29 lui-même, ἄτιν ἐλέγξων ἔρχεται κατὰ μιπρὸν ὁ λόγος, est des plus médiocres. Nous avons fait observer dans l'Introduction que nous aurions pu supprimer beaucoup de ces touffes parasites; si nous les avons conservées, c'est moins par conviction et par respect pour l'accord des manuscrits que pour ne pas introduire dans notre édition un élément trop subjectif.

Vers 34. Καὶ παρὰ τὴν διάταξιν πατρὸς τοῦ πανοσίου. Il s'agit sans doute ici du fondateur du monastère.

Vers 37a. Καὶ τοέχω ποὸς ἀπόγνωσιν πεσείν τῆς ἀθυμίας. Incompréhensible dans toutes les versions et manque dans H.

Vers 38 et suivants. "Όταν ἐξέλθω γὰο μιποὸν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, ἂν ὁαθυμήσω πώποτε καὶ λείψω ἀπὸ τὸν ὄρθον... On retrouve la même idée III 119 sqq., στιγμὴν ἂν λείψω ὁ ταπεινὸς ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν..., et III 270—271, εἰ δὲ ἀφήσουν με ποτὲ νὰ ἐξέλθω ἀπὸ τὴν πόρταν, καὶ οὐ φθάσω εἰς τὸν ἀπόστολον, καὶ οὐκ εἶμαι εἰς τὸ εὐαγγέλιον...

Vers 44. Ποῦ ἦτον εἰς τὸν ἐσπερινόν, ας τὸν ἐκβάλουν ἔξω. L'ἐσπερινὸς ici placé cadre mal avec le vers 39, où il n'est question que de l'öρθρος.

Vers 45α. Μὴ συντυχαίνης πρόσεχε κἂν ὅλως τὸν δδεῖνα. H donne cette phrase au vers 58, en meilleur contexte.

96 NOTES.

Vers 55. Καὶ τὸ νὰ τρώγης σύντομα, νὰ πίνης εἰς τὸ μέγα. Si le mot σύντομα a ici l'acception courante de "brièvement, rapidement", le sens est juste le contraire de celui qu'on attendrait.

Vers 59 et suivants. Ἐπεῖνος εν' πρωτοπαπᾶς, σὰ δὲ παρεκκλησιάρχης... Les passages énumératifs du genre de celui-ci (voir aussi III 41 et suiv.) prêtaient aux additions et il est difficile de fixer son choix parmi les différentes versions. Nous avons suivi le manuscrit H pour des raisons générales, sans être assurés qu'il soit resté particulièrement fidèle au texte original.

Vers 75—76. Αὐτὸς ψηφίζει πέρπυρα καὶ γράφει καὶ στρογγύλα, σὰ δὲ ψηφίζεις φάβατα καὶ γράφεις κονιδᾶτα. Nous avons adopté la version g, qui nous paraît la moins obscure, mais nous ne nous dissimulons pas que le désaccord de ce manuscrit avec le groupe HCSA constitue une grave difficulté. Encore ne sommes nous pas certains de saisir exactement le sens de cette version: κονιδᾶτα de κόνιδα "lente" s'opposerait à στρογγύλα et signifierait "une mauvaise écriture, des pattes de mouche"? Legrand (Bibl. gr. vulg., I 79) estime, contrairement à l'opinion de Coray, que la métaphore de κονδουμέντα se comprend fort bien; peut-être a-t-il pensé à l'épicier, qui ne compte que des fèves et n'inscrit que des condiments, mais, avec cette explication, il n'y a plus symétrie d'opposition entre les deux vers. Nous n'osons pas introduire dans le texte la correction γωνιδᾶτα.

Vers 81. Σὐ δὲ ἀπὸ πάσχα εἰς ἕτερον πάσχα λουτρὸν οὐ βλέπεις. Nous ne pouvons accepter ni οὐδέναν, ni οὐδὲν ἐβλέπεις, dont on ne trouve pas d'autres exemples dans Podrome. Des vers comme III 35, πατήρ, νίος, τὸ κάκιστον ζεῦγος, ὧ θεία δίκη, nous permettent, comme pis aller, d'admettre une césure entre l'adjectif et le substantif et par conséquent de recevoir, faute de mieux, la leçon H, avec interversion de deux mots. Si nous ne craignions d'être accusés d'en prendre trop à notre aise avec les leçons des manuscrits, nous proposerions volontiers, pour le second hémistiche, λουτρόθυραν οὐ βλέπεις, en nous appuyant sur IV 9—10, αὐτός, ὅταν ἐμάνθανε, λουτρόθυραν οὐκ οἶδε, καὶ τώρα λουτρακίζεται τρίτον τὴν ἐβδομάδα. — Le Typikon du Monastère de la Kosmosotira (voir ci-après, p. 110) ordonne aux moines de prendre un bain ἄπαξ καθ' ἕκαστον μῆνα (Τυρίκον-Κοςmosotira, 50).

Vers 85. Σὰ δὲ οὐδὲ φόλιν πέπτησαι νὰ δώσης τὴν ψυχήν σου. Ne vaudrait-il pas mieux lire νὰ δώσης εἰς ψυχήν σου?

Vers 95—107. Καὶ μὴ θεωρῆς τοὺς βαθρακούς, τὰς ὕσκας, τὰ ψησοία, καὶ τρέχουσι τὰ σάλια σου καὶ συχνοκαταπίνης... La suite des idées est mauvaise; les ordres alternent avec des accusations de gourmandise d'autant plus extraordinaires que les détails de la table sont énumérés plus loin, vers 158 et suivants. Pour nous, il est hors de doute que ce passage est en grande partie interpolé, mais l'accord de nos

роèме нг. 97

manuscrits ne nous permet pas de séparer, avec une précision suffisante, le bon grain de l'ivraie.

Vers 119—122. Στιγμήν ἂν λείψω δ ταπεινός ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν, τὸ κρασοβόλιν μου κρατοῦν, τὸ νεροκοπημένον... Cf. III 38 sqq., 270—272.

Vers 127—128. "Αν δώσουν στάμενον ποτὲ δι' ἀνάγκην νὰ ψωνίσω, λέγουν με ,, σήμερον ίχθὺς οὐ τρώγεται εἰς τὴν μέσην". Si l'on me donne un sou, pour faire des emplettes, en cas de nécessité, on me dit: "on se rattrapera en ne mangeant pas de poisson aujourd'hui" (?).

Vers 132α—132h. Καὶ πάντοι ἀνυπόδητον νὰ μὲ παφαγωφοῦσι Η... Ces vers ont bien les apparences d'une digression ajoutée ultérieurement. Ils rompent la symétrie du passage, qui se divise en phrases commençant par ἀν et répondant au type: si un de mes amis vient me voir, on lui interdit l'entrée. De plus, beaucoup d'entre eux offrent de grosses difficultés d'interprétation, certains même sont totalement incohérents. On remarquera aussi que les παφοῦχαι (vers 132c, καὶ μᾶλλον ὅταν τρέχουσιν σύνδυο οἱ παφοῦχοι) sont d'ordinaire l'occasion d'interpolations maladroites; c'est le cas pour 132c, qui du reste manque dans H et qui se retrouve IV 130b, sous la forme ὅνταν ἐβγοῦν καὶ τρέχουσιν σύνδυο αἱ καφροῦχαι; c'est encore le cas III 74α et 74b.

Vers 133. Ζητῶ σαπούνιν νὰ λουθῶ καὶ λέγουν με ,,τὸ ζέμαν". Vers suspect: il ne répond pas au type précédemment indiqué et il y est question du bain, dont il a déjà été parlé au vers 123.

Vers 137. Τὴν πόρταν δωμανίζουσι, καὶ οὐδὲ πεζὸν μὲ ἀφίνουν. Cf. III 126, τὴν πόρταν δωμανίζουσιν καὶ ἀφίνουσίν τον ἔξω.

Vers 145—146. Τὰ μὲν εἰς τὸν ἐγκλειστιανόν, εἰς τὸν πατέρα λέγω, τὰ δ' ἄλλα πάλιν ἀλλαχοῦ πρὸς τὸν υίὸν ἐκείνου. Ces vers pourraient disparaître sans inconvénient; ils manquent dans g et ne sont que le développement du vers 144.

Vers 155—157. Αἴ, νὰ ἔφαγα ἐκ τὰ θούμματα, νὰ ἔπια ἐκ τὸ ζουμίν των, καὶ χιώτικον νὰ ἐτσάκωσα κἂν τέσσαρα μουχρούτια, καὶ νὰ ἐρευξάμην εὔνοστα καὶ νὰ ἐπαρηγορήθην. Une interpolation est ici fort possible.

Vers 167. Πολλάκις μὲ παρώτρυνε ὁ λογισμὸς νὰ ποιήσω. H est seul à donner ποιήσω; les autres manuscrits ont ἐγέρθω ou γέρθω, dont l'accent, quoique irrégulier, n'a cependant rien de surprenant, voir à l'Index. L'acception de ποιήσω n'est pas claire pour nous; peut-être ce verbe signifie-t-il ici quelque chose comme r αοχίσω C'est précisément cette obscurité de H, dont les leçons sont souvent bonnes pour ce poème, qui nous fait pencher pour ποιήσω; on conçoit plutôt un changement de ποιήσω en ἐγέρθω, qu'un changement de ἐγέρθω en ποιήσω.

Vers 183. Καὶ λίτραν τὸ χριστέλαιον, πεπέριν φοῦκταν μίαν. Le mot λίτραν est une apposition à τὸ χριστέλαιον; cf. Pernot et Le Flem, Mélodies populaires grecques, n° 27, vers 6, νὰ φέρν ἀμάξιν τὸ τσερὶ το ἀμάξιν τὸ λιβάνι.

Vers 187—194. Αἴ, τσοῦκκα ὁποῦ τὰ ἐβάστασεν! πῶς οὐκ ἐσχίσθη μέσα;... Ce passage rappelle les vers 155—157 (αἴ, νὰ ἔφαγα ἐκ τὰ θρύμματα, νὰ ἔπια ἐκ τὸ ζουμίν των...), qui nous ont déjà paru suspects. Le texte gagnerait à passer du vers 185 au vers 195.

Vers 202. Καὶ καταπίνω πάντοτε χολόπουκκα πικρίας. Cf. III 322, ήμεῖς δὲ τὰ χολόπουκκα μετὰ πολλὰς πικρίας.

Vers 211—212. "Αν δὲ παγώση ἐκόλλησε καὶ ἀπέκει οὐκ ἀνασπᾶται, καὶ ἀπὸ μανίας μου ὁίπτω το μετὰ τοῦ σκουτελλίου. Ces deux vers nous sont suspects. Il est surprenant que ce moine se livre impunément à un acte aussi inconsidéré, lorsque le moindre murmure doit attirer sur lui un châtiment exemplaire (vers 217—224, cf. 289α et suivants). A vrai dire, tout le passage, de 199 inclus à 216 inclus, nous paraît sujet à caution

Vers 216α—216pp. Ἄλλο γὰς τί χειςότεςον παςὰ τὸ νὰ ψωφήσω... Nous sommes en présence d'une de ces digressions particulières à g. L'inhabileté du style, la modernité des formes, l'inanité du fond, tout concourt à prouver que ce passage a été surajouté par un scribe maladroit.

Vers 238—239. Καὶ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υίοῦ, οἴμοι, τὰς ἀδικίας, καὶ ταύτας ἐξεμίσησας καὶ τὰς παρανομίας. Nous avons adopté la version CSA comme étant la moins mauvaise, mais nous sommes loin de trouver ces deux vers satisfaisants.

Vers 246—250 Τάχατε προφητεύομαι καὶ λέγω τα μεγάλως, ὡσεὶ θελήσης, δέσποτα, τὰ τούτων ἐρευνῆσαι... Le rapport entre 246 et 247—250 nous échappe et, pour les vers 249—250, ὡς ἀληθῶς φανήσεσαι θράσος βαρβάρων παύων, τὴν τοῦ Χριστοῦ μιμούμενος ὡς ἔθος συμμαχίαν, qui nous semblent corrompus dans toutes les versions, ce n'est qu'avec de grandes hésitations que nous donnons les leçons de H, légèrement modifiées. On observera du reste que les vers 236—250 se rattachent assez mal à ce qui précède et à ce qui suit; tout ce passage est peut-être interpolé.

Vers 251—252. Λοιπὸν εὐθνδρομίσωμεν ἐπὶ τὰς διοικήσεις, ἴνα καὶ τούτων ἀκριβῶς τὰ πάντα καταμάθης. Ici commence un nouveau développement; nous entrons dans la seconde partie de ce poème, celle que nous considérons comme surajoutée. Qu'on admette ou qu'on rejette les vers 246—250, la suite des idées n'en est pas moins défectueuse, il y a des défauts de soudure manifestes, et ce n'est pas sans doute par un simple effet du hasard que le Vaticanus, après une lacune de plus de 200 vers, reprend précisément à cet endroit. On verra par la suite de ces notes que, dans cette partie surajoutée elle-même, il y a lieu encore d'établir des distinctions: certains passages sont suffisamment nets, d'autres au contraire sont particulièrement gauches, souvent même incompréhensibles; tout ne provient pas de la même

роеме пп. 99

personne, les premières interpolations ont été suivies d'autres et il en est résulté un enchevêtrement dont le lecteur attentif se convaincra certainement. C'est surtout dans l'espoir d'amener cette conviction que nous avons poursuivi l'établissement du texte, pour cette seconde rédaction, au lieu de nous arrêter au vers 250.

Vers 260. Έπεῖνοι νὰ ποτσώνουσι τὸ χιωτικὸν εἰς πόρον. Cf. III 283e οὐδὲ γὰρ οἶνον πίνουσι χιώτικον εἰς κόρον, III 312 ἐκεῖνοι πάντα πίνουσι τὸ χιώτικον εἰς κόρον.

Vers 262 – 263. Καὶ κἂν ἂς μὲ ἐγεμίζασι τὸ ἐμποτόπουλόν μου, εἰμὴ ζητῶ καὶ λέγουν με ,, περπάτει εἰς τὸ πηγάδιν". Vers suspects.

Vers 266—269. Ἐκεῖνοι καβαλλάριοι διαβαίνουσι τὴν πόλιν. Pour que la construction fût correcte, dans VHCSA, il faudrait ajouter να au vers 266 ou le supprimer au vers 269, en écrivant par exemple φωνάζουσι au lieu de λέγουσι. Le manuscrit g donne le passage correctement, mais il y a peu de chances pour que ως δι' ἐμέναν, transmis par lui seulement, soit la bonne leçon.

Vers 270—272. Εἰ δὲ ἀφήσουν με ποτὲ νὰ ἐξέλθω ἀπὸ τὴν πόρταν, καὶ οὐ φθάσω εἰς τὸν ἀπόστολον, καὶ οὐκ εἶμαι εἰς τὸ εὐαγγέλιον, ἀφίνουσίν με νηστικὸν τὴν ἄπασαν ἡμέραν. La même idée a été exprimée III 38 sq., III 119—121.

Vers 278. Καὶ μετὰ..., δέσποτα, καὶ κτένια καὶ σωλῆνας. Peut-être là bonne leçon, pour le premier hémistiche, est-elle cachée dans νεύρων H.

Vers 283. Καὶ σταφιδίτσας χιώτικας, καὶ ἀπὸ τὸ διὰ κίτουν. Coray, "Ατακτα I 282, explique que le διὰ κίτουν est du cédrat confit, cuit avec du miel ou du sucre, et il cite aussi les expressions διὰ δόδων, διὰ κυδωνίων. Nous avons gardé la leçon plus générale, sans vouloir prétendre cependant que δικιτραίου de H doive être rejeté.

Vers 284. νὰ χωνεύσουσιν ἐπ τῆς ξηφοφαγίας. Au début de ce vers, H donne ἤγουν διὰ νὰ et tous les autres manuscrits ont ἵια καί τι. Aucune de ces deux leçons n'est satisfaisante. Nous avons songé à πίνουσι, pour remplacer les trois syllabes obscures.

Vers 289α – 289r. Καλόγερος ελάλησε, τὸ τυπικὸν ἄς φθάση... Ceci n'est nullement relié à ce qui précède et le vers 289r, καὶ ταῦτα μὲν ὁ δοῦλος σου ὡς ἔχουσι προσλέγω g, est une cheville qui rattache mal tout ce passage aux vers 290 et suivants, ἡμεῖς δὲ νῦν ἐσθίομεν καθόλου τὸ ἀγιοζούμιν. Les idées exprimées ici l'ont déjà été, dans le même ordre et sous une forme sensiblement pareille, aux vers 217 et suivants: ἄν δὲ πολλάκις πλανηθῆ κανείς τῶν καλογέρων. Comparer notamment, en se reportant aux données des manuscrits, le vers 234, ἢ τῆς καλῆς σου, δέσποτα, σοφῆς μακροθυμίας, et le vers 289n, ἢ τῆς χριστομιμήτου σου πολλῆς μακροθυμίας; l'imitation est d'autant plus certaine que H commence le vers 2890 par ῆνπερ, qui n'offre aucun sens à cette place et qui est justement le mot par lequel débute le

100 NOTES.

vers 235. Autant qu'on peut en juger, le vers 290, ἡμεῖς δὲ νῦν ἐσθίομεν καθόλου τὸ ἀγιοζούμιν, doit être rapproché de 289, τὸ τυπικὸν φυλάττοντες καὶ νόμους τῶν πατέρων, avec une légère transition que nous ne saurions indiquer d'une façon précise. Tout le passage que nous venons d'examiner n'est qu'une interpolation, dans un texte déjà sujet à caution.

Vers 290 et suivants. Ἡμεῖς δὲ νῦν ἐσθίομεν παθόλου τὸ ἁγιοζούμιν... Il a déjà été question de l'άγιοζούμιν aux vers 213—216, et tout ce passage n'est sans donte qu'une amplification du premier.

Vers 300. Καὶ τὸν ζωμὸν ἐκχέει τον ἐπάνω τῶν ψωμίων... Douteux; non donné par CSA.

Vers 301a-301h. Έγὰ λοιπὸν ἡγοῦμαι το τοῦτο θερμαλατέαν.. Les manuscrits se contredisent et aucun d'eux ne donne une version quelque peu satisfaisante. On remarquera qu'en supprimant ces vers l'enchaînement des idées reste bon.

Vers 303. Λέγω τον ,τί ἔν' τὸ τρώγομεν"; καὶ λέγει με ,, λοζούμιν". Tous les manuscrits portent άγιοζούμιν. La correction λοζούμιν trouve sa justification dans les vers suivants (304—306): καὶ πίστευσον, οὐ ψεύδεται, μᾶλλον εὐστόχως λέγει, etc.

Vers 307—310. Καὶ πίστευσον, ἐμάνην το, καὶ οὐ θέλω νὰ τὸ βλέπω... La répétition de καὶ πίστευσον, à quatre vers d'intervalle, n'est pas normale et les vers 307—310 nous sont des plus suspects. De 308, πεινῶν δὲ πάλιν τρώγω το εἰπέ με τί νὰ φάγω, rapprocher 216ff, καί, κἂν μὴ θέλω, τρώγω την, καὶ πέ με τί νὰ φάγω. Au vers 311, ἐκεῖνοι τρώγουν βαθρακούς, ἡμεῖς δὲ τὸ ἁγιοζούμιν (cf. 216b, ἐκεῖνοι τρώγουν βατραχούς, ψησσία, φιλομήλας), nous retombons brusquement dans des oppositions qui forment la suite de celles que nous avons quittées pour entrer dans la digression de l'άγιοζούμιν.

Vers 312. Ἐκεῖνοι πάντα πίνουσι τὸ χιώτικον εἰς κόφον. Comparer III 260 et III 283 e.

Vers 325a-325b. Ἐπεῖνοι τὰ λαβράπια καὶ τοὺς τραιοὺς κεφάλους... Nous avons cru devoir supprimer tout ce passage pour les raisons que voici. Les vers 325a et suivants manquent de verbe et, pour les rattacher à ce qui précède, il faudrait retrancher les vers 323-325, qui nous paraissent bons; encore ne comprendrait-on pas pourquoi les poissons viennent après le dessert; l'énumération du menu est achevée au vers 321 et ce menu nous a été présenté dans un bon ordre. Enfin, l'ensemble du passage est très mauvais et fait plutôt penser à l'épisode des φιλομῆλαι (III 216b et suiv.) qu'aux bonnes parties de notre texte.

Vers 327-328. Οὐ γὰο ἰσχύει τὸ λοιπὸν ἀλήθεια τοσοῦτον, ὥσπεο τὸ ψεῦδος δύναται ποὸς ἐκβολὴν τῆς πόρτας. L'expression τὸ λοιπὸν sert de remplissage et la rédaction est bien pénible.

101

Vers 332α-332c. Καὶ σύντομον ἐξέρχεται γοργὸν εἰς τὸν πυλῶνα... La forme ἐξέρχομαι, donnée par tous les manuscrits, sauf gV, ne convient pas. Avec ἐξέρχεται, qui ne peut-être qu'un indicatif présent, la construction est défectueuse. Au vers 332c, νὰ γελάσης... λόγους n'a pas de sens. Nous sommes en présence d'une de ces transitions maladroites et superflues que nous supprimons sans la moindre hésitation.

Vers 334a et b. Πάτες, τὸν πόδα μου πονῶ, νὰ ἀνάβω εἰς τὸν ξενιῶναν, ἵνα τὸν δείξω τοὺς ἰατςοὺς καὶ τώςα εἶα ὅπου φθάνω. Ici encore, nous trouvons une de ces énumérations qui tentaient la verve poétique des copistes. Ces deux vers sont mal placés et de plus ils manquent dans g, qui a l'habitude d'ajouter, mais non de supprimer. Les mêmes remarques s'appliquent aux vers 340a et b, 344a et b, où il est également question d'indispositions corporelles.

Vers 337—338. Πάτερ, δυγεύει ὁ βασιλεὺς ὅλα τὰ μοναστήρια, ἃς δράμω, ἃς ἴδω ποῦ διδοῦν, καὶ τώρα εἶα ποῦ φθάνω. Il est bien surprenant qu'il faille chercher l'endroit où l'empereur fait ses largesses à tous les monastères. Au lieu de ποῦ, qui est la leçon de H, les autres manuscrits donnent τί, qui nous satisfait moins encore.

Vers 344c et d. Πάτες, δκάτις κράζει με νὰ γράψω πιττακίτσιν, μὴ νὰ μὲ δώση τίποτε, καὶ τώρα εἶα ὅπου φθάνω. Nous n'avons aucun autre exemple de δκάτις dans nos poèmes; ensuite le prétexte donné est bien futile et il a peu de chances d'être admis par l'higoumène, après ce qui a été dit 331—332; les vers 343 et 344, πότες, ὡς λέγουν ἐκ παντὸς ψυχομαχεῖ ὁ ἀδελφός μου, αζ ἔβγω, αζ δράμω νὰ ἰδῶ, καὶ τώρα εἶα ποῦ φθάνω, terminent au contraire parfaitement ce passage, car ils contiennent la plus valable de toutes ces excuses.

Vers 347—348. Ταῦτα λαλοῦντες ἔχομεν μικοὰν παρηγορίαν... καὶ παρηγόρημα μικοὰν εὐρίσκομεν δαμάκιν. Cf. III 138d. La présence des deux termes à peu près synonymes, μικοὰν et δαμάκιν, ajoute encore à la platitude de ce passage.

Vers 370-372. Καὶ ἀν ἔνι τις καὶ δόκιμος καὶ ἔχη ψυχὴν θοασεῖαν, καὶ θήση τὰ τοῦ πλάσματος καὶ ἀποδειλιάση πλήρης, καὶ σφίξη τὰ μερία του, καὶ τὴν καρδιὰν πονέση. Nous ne comprenons pas le premier hémistiche de 371; remarquer que ce vers manque dans H. Pour 372, aucune des versions ne nous paraît bonne. Tout ce passage rappelle les vers où il est question d'Akritas, III 164 sqq.

Vers 374—375 Καὶ σείση τὸ ποντάοιν του καὶ εἴπη... καὶ καταβῆ τὸ λέγουσι τινὲς τὸ κόττου βόλον. Nous ne comprenons pas le cri de guerre du vers 374, ἀλλὲς ἀλέτσι H, ἀλλ ἔτσι ἀλλ ἔτσι g VCSA. Du Cange a pensé avec infiniment d'invraisemblance au français "allez". Tous les éditeurs ont écrit ἀλλ ἔτζι, mais ἔτσι est de date trop récente en grec pour qu'on puisse admettre son existence ici. Au vers 375, κόττου βόλον g (jet de dés, voir Coray, "Ατακτα, I 305, et Sophocles,

s. v.) ne va ni avec καταβ $\tilde{\eta}$, ni avec l'article neutre $\tau \delta$, mais peut cacher une meilleure leçon.

Vers 380-384. Nà μᾶς διώπης τῆς μονῆς ὡς ξένους... La syntaxe est mauvaise et il n'y a presque aucun vers qui ne donne prise à la critique. Cette observation et celles qui ont été faites antérieurement nous autorisent à douter de l'authenticité relative des vers 370-384. Remarquer qu'au vers 386, le sujet de παραγγέλλει, qui doit être l'higoumène, ne se trouve pas exprimé; ce passage ne va donc pas avec celui qui précède.

Vers. 387. Voir notre introduction, page 18.

Vers 390. Καὶ τότε θέλω νὰ ἰδῶ τὸ πῶς τὸν θέλεις σύρειν. La conjonction καὶ est de trop, mais si on la retranchait pour adopter la version τότε θέλω νὰ σὲ ἰδῶ τὸ πῶς τὸν θέλεις σύρειν, le mot θέλω ainsi placé donnerait une mauvaise accentuation rythmique.

Vers. 400a-400qq. Τον δέ γε δοχειάφιον ἡσύχως παφαγγέλλει. Les vers 400pp et qq, qui terminent le passage, ἀλλ' ὧ μικοόν, θεόστεπτε, τὰς ἀκοὰς σου πρόσσχες, ὅπως νὰ μάθης ἀκριβῶς καὶ περὶ τῶν νοσούντων, sont des vers de soudure qui laissent soupçonner une interpolation. Ce passage a, entre autres défauts, celui d'être incohérent, au moins à partir de 400ff. Les vers 400g-400h, καὶ μὴ νὰ πλήξη νὰ σφαγῆ, μὴ νὰ τὸν πιάση ὁ στρόφος, καὶ λυτρωθοῦμεν τον γοργόν, διὰ νὰ μὴν παραψάλλη (voir les variantes), sont la répétition de 412j-412k, τάχα νὰ πλήξη νὰ σφαγῆ, νὰ πέση νὰ ἀποθάνη, καὶ λυτρωθοῦμεν τον γοργόν, νὰ μὴ μᾶς παραψάλλη. De même 400hh et suivants, ποῦ μὲ ὀφελοῦν ὅτι ἔμαθα καμπόσα γραμματίτσια ... sont un simple écho de notre poème IV. Enfin, l'absence du dit passage dans H est une raison de plus pour qu'on le supprime sans regret.

Vers 404n-404m. Καὶ ἂς φέρουσι συλίγουρδον, καὶ ᾶς βάλουσιν ἀπέσω... Nous rejetons ces vers parce qu'ils manquent dans H et ne sont que le développement de 404, λέγουσι * , ποίησε τὰ καὶ τά, καὶ ᾶς γίνεται καὶ τάδε * ... Même état de choses aux vers 412a et suivants, μετὰ δὲ τὴν συμπλήρωσιν τῶν ἡμερῶν ὧν εἶπον...

Vers 415. Διέβη τὸν 'Οκτάριον, διέβη τὸν Κανίκλην. Coray, "Ατακτα I 321—322, propose de lire Ακτουάριον, du latin actuarius. "Εημειώσιμον εἶναι καὶ τοῦτο, ὅτι καὶ οἱ ἰατροὶ τῆς Αὐλῆς ἐπωνομάζοντο Ακτουάριοι ιωστε νὰ γενῆ τρόπον τινὰ καὶ κυριωνυμικὸν ὅνομα τοῦ κατὰ καιρὸν τοιούτον ἰατροῦ. ("Ιδε Δουκάγγ. σελ. 46 καὶ Fabric. Biblioth. Graec. XII, σελ. 635)". Legrand, Bibl. gr. vulg. I, p. 98, écrit: "J'adopte à regret la correction de Coraï, car qui nous dit qu'il n'existait pas alors un médecin du nom d'Octarios?" A propos de Κανίκλην, voir Coray, ibid., Sophocles, s. v. κανίκλειον (ὁ τοῦ κανικλείον, or ὁ ἐπὶ τοῦ κανικλείον, the emperor's inkstand keeper or holder). Si l'on adopte la correction ἀκτουάριον, il semble légitime d'admettre aussi la leçon τὸν κανικλείον, mais alors on ne

voit pas ce que vient faire ce fonctionnaire en pareil contexte. Si on laisse Oκτάριον ('Oκτάβιον?), il faut garder aussi Kανίκλην, et cette fois on se heurte à un autre genre de difficultés, car, si nous connaissons des médecins du nom de Kαλλικλης (voir par exemple Krumbacher, Byz. Litt., 744), nous n'en connaissons aucun du nom de Kαλλίκλης ou de Kανίκλης.

Vers 419h. Καὶ ἡ κοιλιά μου ἐζάρωσεν ἀπὸ τῆς ἀφαγίας. Cf. I 259, ὅτι ἡ κοιλιά μου ηὐκαίρησεν ἀπὸ τὴν ἀφαγίαν.

Vers 427. Οὐπ ἔστησας τὰς χεῖρας σου ποσῶς εἰς τὸ μὴ δοῦναι. Que signifie ici l'expression ἔστησας τὰς χεῖρας?

Vers 428. Καὶ μοναχοίς καὶ ποσμικοῖς καὶ γέρουσι καὶ νέοις. Cf. II 75.

Vers 433. Νὰ λάβω τὴν ἀπόφασιν εὐθὺς τῆς ἀθυμίας. Nous ne saisissons pas le sens de ce vers à cet endroit.

Poème IV.

Vers 1a-1ccc. Pour le début du poème on a le choix entre trois traditions: G, g et CSA. Le manuscrit G commence sans préambule. Le 1310 (g) offre une entrée en matière de huit vers $(1a-1h^*)$. CSA contiennent les cinq premiers vers de q avec quelques variantes (1a-1e), puis une longue addition de 38 vers (1f-1qq), suivie des trois derniers vers de g, également avec variantes (1rr-1tt), enfin neuf autres vers (1uu-1ccc), dont les cinq derniers préparent directement le texte proprement dit. Cette troisième tradition est certainement défectueuse; elle renferme des non-sens, des redites, du mauvais byzantinisme. Il est vrai qu'aux vers 1jj-1ll est mentionnée et qualifiée de récente une révolte qui eut lieu en 1172 (voir notre Introduction, p. 17) ce qui prouve qu'il y a dans ce remaniement quelques éléments assez anciens, mais il serait téméraire, en un contexte tellement sujet à caution et pour des poèmes où nous n'en sommes plus à compter les interpolations, de voir là un argument prépondérant en faveur de la tradition CSA; une interpolation est ici d'autant plus probable que le vers 1mm est un vers de soudure et que 1nn et suivants ne sont que la répétition de 1g et suivants. Le fait que q n'abrège pas d'habitude le texte primitif, tout en prenant avec lui d'excessives libertés, a pour nous une tout autre valeur et nous confirme dans l'opinion qu'il n'y a pas lieu d'adopter la version CSA. Les objections qu'on peut élever contre la version g ont un caractère moins grave. La principale est que le début de g ne fait pas corps avec le poème lui-même; il n'y a pas de transition entre μηδέν σον αποστοέψης με δούλον κατησχυμένον et από μικρόθεν μ' έλεγεν δ γέρων δ πατήρ μου. On se rappelle également que, pour III, nous avons été amenés à rejeter les commencements de g et de CSA. Ces deux raisons nous font préférer la tradition G, bien qu'elle nous transporte immédiatement au cœur du sujet, ce que nous n'avons pas encore vu jusqu'ici. Nous ne saurions affirmer que ce soit là le vrai début du poème, mais il faut bien reconnaître que ce serait un début excellent.

Vers 2. Παιδίν μου, μάθε γράμματα, καὶ ὡσὰν ἐσέναν ἔχει. Ce dernier hémistiche, dont la construction est pour nous difficile et qu'il conviendrait peut-être d'écrire καὶ ὅσ΄ ἄν ἐσέναν ἔχει, paraît signifier quelque chose comme "autant qu'il est en ton pouvoir"; cf. ὅσον σθένος ἤματα πάντα, Introduction, p. 21; et plus loin, au vers 98, προφούρνια κὰν νὰ ἐχόρταινα καὶ ὡσὰν ἐμέναν εἶχεν.

Vers 17a. Καὶ διὰ τὴν πεῖναν τὴν πολλὴν καὶ τὴν στενοχωρίαν. Manque dans G et se trouve attesté plus loin, vers 38, par tous les manuscrits.

Vers 24—38. Απ' αὐτοὺς ὁποῦ κάμνουσι τὰ κλαπωτὰ καὶ ζῶσι. Ce passage est en partie suspect. Les vers 23—24 ne se rattachent pas comme sens au vers 23; ἀπ' αὐτοὺς fausse le mètre et nous doutons que ἀπ' αὔτοὺς appartienne au texte primitif; on retrouve cette dernière forme au vers 130α, que d'autres raisons nous ont fait rejeter. Le vers 28, καὶ παλαμιδοκόμματα καὶ τσίζους καὶ σκουμπρία, est un vers de remplissage; les vers 31—32, ἀνοίγω τὴν ἀρκλίτσαν μου ιὰ εῦρω ψωμὶν κομμάτιν, καὶ εὐρίσκω χαρτοσάκκουλον ἄλλο μικροτερίτσιν, ne sont qu'un renchérissement maladroit sur ce qui précède. Au deuxième hémistiche du vers 34, l'accent de γέμει, dans καὶ αὐτὸ γέμει χαρτία, rompt la mesure; τὰς ὅλας, vers 35, est étrange; au vers 36, ἀπομεριμνημένος offre une petite difficulté semantique, voir à l'Index.

Vers 65a. Ανάθεμά με, βασιλεῦ, καὶ τρὶς ἀνάθεμά με. Répétition de IV 89a.

Vers 73. Δλλὰ τὰ μέτρα ποῦ ἀφελοῦν τὴν ἄμετρόν μου πεῖναν. Coray, Δτ. I, 148, rapproche déjà de ce vers Τί δέ μ' ἀφελήσουσ' οἱ ὁυθμοὶ πρὸς τ' ἄλφιτα, Arist. Nub., 648. Il n'y a sans doute là qu'une simple coincidence. Ce serait le seul passage, à notre connaissance, où ces poèmes prodromiques s'inspireraient d'un comique ancien. On sait que les imitations de ce genre sont au contraire fréquentes chez Théodore Prodrome.

Vers 79-89. Πομησα τάχατε κάγὰ τὸ νὰ γενῶ τσαγγάρης... Passage très suspect, qui vient interrompre mal à propos les regrets de l'auteur: si j'étais ceci ou cela. Les vers 89a (cf. IV 65a) et 89b sont particulièrement mauvais et ont les apparences de ces vers maladroits qui servent à souder les passages interpolés. Le manuscrit g a allongé cette interpolation en introduisant ici quatre vers (89c, d, e, f) que nous retrouverons encore plus loin, IV 114 sqq.

Vers 93. "Αν γὰς οὐκ ἐγυςίζετο ξάψιμον εἰς τὸν κόσμον. La suppression de ce vers ne nuirait en rien à la phrase; ἂν γὰς οὖν ἐγυςεύετο ξάψιμον εἰς τὸν κόσμον donnerait un sens plus clair, mais bien peu satisfaisant encore.

Vers 99—108. Ω_{S} yào έδιέβαινα ποοχθές διάπου είς μαγκιπεῖον... Épisode suspect, dont la nature et le style rappellent les vers 79—89.

Cette addition a été sans doute amenée par les vers 97—98. Le manuscrit g renchérit encore sur les autres, v. 107a.

Vers 116α—116ε. Τὴν χθὲς οὐκ ἐξυμώσαμεν, ἀλεύριον οὐκ ἦτον... Cf. 145—162 et 202 sqq. L'interpolation est ici manifeste. On retrouve ces vers, également sous forme d'interpolation, dans le manuscrit 1080 de la Bibliothèque nationale d'Athènes (copié en 1590), f° 145 v°. Le poème dont ils font partie est intitulé Εἴδησις μερικὴ περὶ ὀρθογραφίας, et voici quel est le contexte:

Τὸ δ' εἴπω, εἴθε, εἴρηκα, ψιλοῦ μου ταῦτα, φίλε, ὡσαύτως εἰ τὴν σύνδεσμον, εἴωθα τὸ κατ' ἔθος, εἰκόνα, εἶδος τὴν μορφήν, ἦμαι τὸ κάθημαί τε, καὶ εἴσω ἔσω γράφεται, εἴασε τὸ ἀφῆκε.

5 Τὴν χθὲς οὐκ ἐζυμώσαμεν, ἀλεύριον οὐκ ἦτον, ὁλοκοτίνιν πίστευσον οὐκ ἦτον νἀγοράσω, καὶ ἡρξάμην ὀλιγοθυμεῖν, καὶ ὡσὰν ἐσκοτιζόμην πολλὰ τὴν εἶπα, πεῖνα μου, δίφθογγον νὰ σὲ γράφω, καὶ μόνον ἔασον μικρόν, μὴ τραλισθῆ τὸ φῶς μου, ἀλλ' ὅμως οὐκ ὑπήκουσεν, εἰ μὴ νὰ τὴν χορτάσω.

'Ως ὧδε μετριάζοντες ἐπλέκομεν τὸν στίχον, ἀπ' ἄρτι δὲ συγγράψωμεν λυτώτερον τὰς λέξεις...

Dans le même manuscrit et à la suite d'un autre poème dont voici l'intitulé: Κυροῦ Γεωργίου Ζηγαβηνοῦ περὶ τῶν ἐπτὰ φωνηέντων, ποῦ δασύνονται καὶ ποῦ ψιλοῦνται, καὶ περὶ ἀντιστοίχων α, ε, η, ι, ο μικρόν, ὁ ψιλὸν καὶ ὧ μέγα τινὲς λέγουσιν ὅτι τοῦ Πτωχοπροδρόμου κυροῦ Θεοδώρου ὑπάρχουσιν, οῦ καὶ μᾶλλον, ὡς οἶμαι, ἀληθεύουσιν, on lit également le passage suivant (fº 200—201):

'Επιστολή τοῦ αὐτοῦ διδασκάλου πρὸς τὸν έαυτοῦ μαθητήν τὸν καθοδηγούμενον τὰς λέξεις ταύτας.

Φίλε, ἀρκεῖ σοι ἐντανθὶ τὸ ὕφος τῶν γραφέντων, ἄπερ σοι ἔγραψα λιπὼν τὰς ἑρμηνείας ταύτας ἀμίσθωτος καὶ νῆστις τε τοῦ γράφειν οὐκ ἰσχύω, οὕτε ψωμὸν μοὶ ἔφερες, οὕτὶ οἶνον τὸν εὐώδη, ὁ καὶ οἱ οἶκοι πλήθουσιν ἀεὶ [μὲν] καὶ τῶν πενήτων, ἀλλὶ οὕτὶ ὀλίγα κήπεια ἢ καὶ τινας ὀπώρας, Γνα ἐσθίων πρὸς μικρὸν ἰσχύω λέγειν ταῦτα. ᾿Αλλὶ ἀληθῶς καὶ φανερῶς λέγω σοι ταῦτα, φίλε χθές τε καὶ πρώην νηστικὸς οὐκ ἔζύμωσα οἴκοι, διότι μὴν ἀλεύριον, οἶδε θεός, οὐκ ἦτον, καὶ νόμισμά μοι πίστευσον οὐδὲν μὶ εδρέθη ὅλως, οὕτὶ ἄσπρον, οὕτε κἂν σολδί, οὐδὶ ὀβολοῦ μικροῦ γε, τοῦ ἀγοράσαι ἄρτον τε, ἰχθύν, τυρὶν ἢ οἶνον,

η έτερον δψώνιον μικρότατον είς γεύσιν, 15 η πράσου, η και σκόροδου, καν φύλλα μαρουλίων, κ' ήρξάμην όλιγοθυμείν και συνεσκοτιζόμην. Πολλά γοῦν ἐντραλίσθηκα καὶ ἤργισα δακρύειν, κλαίων καὶ ὀδυρόμενος λεῖψιν τῶν ἀργυρίων, καὶ ἐν τῷ κόλπω ψηλαφῷ ἄραγε μήπως τύγω, 20 οὐδ' ἐν αὐτῷ ἐνέτυγον, νὴ τὴν σοφίαν πᾶσαν. Πολλά την είπα , πείνα μου, δίφθογγον νά σὲ γράψω, καὶ μόνον ἔασον μικρόν, μὴ σκοτισθή τὸ φῶς μου, καὶ μὴ ὁ νοῦς μου ἐκτραπῆ, ἄλλος ἐξ ἄλλου γένω", 25 καὶ πρός με ἀπεκρίνατο, πλήρης θυμοῦ μεγάλου. "καὶ τρίφθογγον εἰ γράψης με καὶ οὐ κορέσης γάρ με, πληροφορήσου το καλώς γοργόν νὰ σὲ ὀλέσω, όίψω σε δὲ καὶ κατὰ γῆς καὶ γάσης τὴν ζωήν σου." Καὶ ούτως οὐχ ὑπήκουσεν εί μὴ νὰ τὴν χορτάσω. "Εως ταυθί σοι έληξα τὸν στίχον μετριάζων, 30 καὶ σύγγνωθί μοι, ἀδελφέ, ταῦτα σοι μνημονεύων, καὶ σοῦ μνησθείη Κύριος ἐν τέρματι τῶν χρόνων, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ πάντοτε, ἀμήν τε εἰς αἰῶνας.

Les vers 10 et suivants ne sont autre chose, on le voit, que nos vers 116a—116e, qui se présentent à nous pour la troisième fois et que nous retrouverons même une quatrième, sous une forme légèrement différente, aux vers 202 et suivants. Enfin, d'après M. Lambros, ces vers se lisent avec quelques nouvelles variantes, et également comme interpolation, dans un manuscrit de Vienne et dans un manuscrit du Mont Athos. Voici la note de M. Lambros que nous empruntons au Néos Ελληνομνήμων (1908, p. 132 et suiv.):

Έν τῷ ὑπ' ἀφ. ΧΙ, 40 (34) κώδικι τῆς ἐν Βιέννη βιβλιοθήκης Rossiana, γεγραμμένο τὸν δέκατον πέμπτον αἰᾶνα, περιέχονται ἐν φ. α—β οἱ ἑξῆς ἀνέκδοτοι ¹), ὅσον οἶδα, στίχοι τοῦ Θεοδώρου Προδρόμου ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ,, Τοῦ αὐτοῦ ἀστεῖον". Αναφέρονται δ' αὶ λέξεις ,, Τοῦ αὐτοῦ" εἰς προηγούμενον ὀρθογραφικὸν στιχούργημα τοῦ Προδρόμου. Εχουσι δὲ ὧδε οἱ στίχοι, γεγραμμένοι ἐν τῷ κώδικι καταλογάδην.

Τῆ χθὲς οὐκ ἐξυμώσαμεν ἄλευρον γὰρ οὐκ ἦτον.
Τπέρπυρόν μοι, πίστευσον, οὐκ εἶχα νἀγοράσω, καὶ ἠρξάμην ὀλιγοθυμεῖν, καὶ ὡς ἂν ἐσκοτιζόμην.
Πολλὰ, τὴν εἶπα, πεῖνα μου, δίφθογγον νά σε γράφω.
Μόνον [με] ἔασον μικρὸν μὴ σκοτισθῆ τὸ φῶς μου.
Άλλ' ὅμως οὐκ ὑπήκουσεν, εἰ μὴ νὰ κάτσω εἰς γεῦμαν.
Έως ὧδε μετριάζοντες ἐπλέξαμεν τοὺς στίχους.

¹⁾ C'est une erreur (voir Legrand, Biblioth. grecque vulgaire I, 116).

108 NOTES.

Οί στίχοι οὖτοι, ὄντες πιθανῶς ἀπόσπασμα ποιήματος ποὸς τὸν αὐτοι οἀτορα Μανουὴλ τὸν Κομνηνόν, ἀνάλογον πρὸς τὰ ἐκδεδομένα παρὰ τῷ Legrand (Bibliothèque grecque vulgaire Τόμ. Α΄ σ. 38—124), εὕρηνται καὶ ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 246 κάδικι τῆς ἐν 'Αγίῳ ὄρει μονῆς Κουτλουμουσίου, γεγραμμένῳ ὁμοίως τὸν δέκατον πέμπτον αἰῶνα. Φέρουσι δὲ καὶ ἐν αὐτῷ τὴν αὐτὴν ἐπιγραφήν ,, Τοῦ αὐτοῦ ἀστεῖον", προηγεῖται δ' αὐτῶν ,, Φιλοσόφου καὶ ξήτορος κῦρ Θεοδάρου τοῦ Προδρόμου στιχούργημα ὀρθογραφικόν, ἀρχόμενον διὰ τῶν λέξεων ,, Ίστέον, ὧ παῖ, ὅτι τὸ ἄλφα δασύνεται ἐν λέξεσι τοιαύταις" καθ' ὰ καὶ ἐν τῷ 'Ροσσιάνῳ κώδικι. Αυποῦμαι δὲ, ὅτι δὲν ἀντέγραψα τὸ ,, Αστεῖον", τοῦ Προδρόμου τῷ 1880, ὅπως ἀντιβληθῆ τὸ ἀντιγραφον ἐκεῖνο πρὸς τὸ ἐκ τῆς 'Ροσσιαιῆς βιβλιοθήκης. 'Εν δὲ τῆ ὑπ' ἐμοῦ ἀντιγραφείση ἀρχῆ τοῦ ποιήματος ὁ Κουτλουμουσιακὸς κώδιξ ἔχει ,, Τὴν" ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ 'Ροσσιανῷ ,, Τῆ".

Tout ceci montre, on ne peut mieux, combien ces productions prodromiques étaient chose flottante et variable.

Vers 128—129. Άλλ ώς θεωρῶ τὰ πράγματα, τὴν εὐτυχιὰν τὴν ἔχω, καὶ τὰς κεντήκλας νὰ ἔμαθα καὶ τὸ ψωμὶν νὰ ἐζήτουν. Il y a ici de grands écarts de tradition; ces vers sont bien inutiles après ce qui précède; en outre ils se rattachent mal à ce qui suit; nous aurions dû les supprimer.

Vers 129α—129r. Κηπουρικήν πολύκαρπον νάργάζουμουν τὴν τέχνην... Développements particuliers à g et sur la nature desquels il est superflu d'insister.

Vers 132. Καὶ πῶς πολλάκις τῶν κοεῶν τὴν τσίκναν ἀπολύει. Nous ne nous arrêtons à la correction de g τὴν τσίκναν ἀπολύει que comme un pis-aller.

Vers 133. $H\tilde{\omega}_S \delta'$ $\alpha \tilde{v}$ $\epsilon i_S \tau \eta \nu$ $\dot{\alpha} \nu \vartheta \varrho \alpha \kappa \iota \dot{\alpha} \nu$ $\tau \dot{\eta} \nu$ $\varphi o \beta \epsilon \varrho \dot{\alpha} \nu$ $\dot{\epsilon} \kappa \epsilon l \nu \eta \nu$. Seul endroit où se lise $\alpha \tilde{v}$ dans Ptochoprodrome. Le début de ce vers est certainement corrompu.

Vers 139—140. "Av δὲ πολλάκις ἀτυχῆς ἐκ τὰ γραμματικά σου. La tradition GCSA suppose une lacune. C'est ce qui nous fait adopter le vers 139 donné par g seulement; mais il est fort possible que 140 soit une interpolation et que 139 ait été fait ultérieurement, pour relier ce vers à ce qui précède; remarquer l'identité des hémistiches finaux de 138 et de 139.

Vers 145—162. Μπὸ γὰρ τῆς πτωχείας μου καὶ βλασφημῶ πολλάκις... Il n'est plus fait allusion aux misères de la carrière littéraire; le scribe se plaint uniquement de son extrème pauvreté, et peut-être convient-il de rapprocher de ceci l'interpolation 116α—116ε. Le style de tout le passage est défectueux; les vers 155 et 158 entre autres constituent d'ineptes répétitions et, au vers 162. l'expression κατὰ χάριν δὲ est des plus gauches. N'eût été l'étendue de cette interpolation et de celles qui vont suivre, nous les aurions retranchées de notre texte pour les placer dans l'apparat critique.

POÈME IV. 109

Vers 163-199. Άλλά, πρατάρχα βασιλεύ τεσσάρων γης κλιμάτων, χάρισόν μοι τῷ δούλω σου μικοὸν τὰς ἀκοάς σου. Troisième développement rattaché au précédent par le procédé habituel. Au vers 164, γάρισον μοι fausse l'accent métrique. On pourra rapprocher de l'incident du chat (166-201) les vers 206-219 de notre poème I; ces deux épisodes proviennent sans doute d'une source commune. M. Hatzidakis a déjà fait observer avec beaucoup de raison que ce passage contient plusieurs invraisemblances. Pourquoi repousse-t-on l'auteur, lorqu'il veut s'asseoir à la table commune "suivant son habitude"? Comment a-t-il pu manger en si peu de temps un rôti préparé pour plusieurs personnes? Un simple bruit suffit-il à mettre en fuite tant de gens? Enfin, comment se fait-il que les convives, qui se montraient au début si impitovables, accueillent leur mésaventure avec un simple sourire? L'imitation maladroite est ici évidente et les vers 196-197, ύστερου δε την μηχανήν εὐστόχως ἐπιγνόντες, ολίγον μειδιάσαντες ἐξείπον δμοφώνως, nous rappellent notamment par leur invraisemblance le passage de notre premier poème où la mère, après être restée si longtemps sourde à toutes les prières, ouvre, sans raison plausible (Ι 256, 'Η μάννα των γνωρίσασα έφώνησε τούς παίδας) la porte de la chambre au mari affamé qui, ici encore, se rassasie amplement.

Vers 200–274. Καὶ ηὖραν τὰ σκουτέλλια τους πλήρης καθαιρισμένα... Interpolation particulière à g. On y retrouve des imitations de passages déjà vus. IV 201, πλύσιμον οὐκ ἠθέλασιν καθόλου τὰ πινάκια = III 105, καὶ πλύσιμον οὐ δέχεται κἂν ὅλως τὸ πινάκιν. IV 206–208, πεῖνα μου, πάλιν πεῖνα μου, καὶ δεύτερον σὲ γράφω, etc. = IV 116α–116e, voir ci-dessus, p. 106 et suiv.; IV 225–226, ἂν ἤμουν παροζυμωτὴς ἢ ζυμωτὴς μαγκίπου, προφούρνια τὰ χόρταινα, νᾶχα καλὴν ἡμέραν = IV 97–98, ἂν ἤμουν παραζυμωτὴς ἢ δουλευτὴς μαγκίπου, προφούρνια νὰ ἐχόρταινα καὶ νὰ καλοπαθούμην (g). Aux vers 227-257, la scène avec la bouchère n'est qu'une répétition chargée de celle avec la boulangère (99-108). La suite des idées est souvent incohérente. Enfin le ton et le style de ces nouveaux passages ne laissent aucun doute sur leur origine; ils sont bien de la même source que l'interpolation des pélamides, III 216α et suiv.

Vers 275—292. Aλλ' ὁ πομνηνοβλάστητον ἀπὸ πορφύρας φόδον... Conclusion commune à g et à CSA. Il y est question (v. 286) de créanciers que nous voyons apparaître pour la première fois; le style est bon et il se peut que nous soyons en présence de la fin d'un poème qui ne nous est pas parvenu.

Liste de quelques abréviations employées dans l'Index.

Bélis. II	'Ριμάδα περί Βελισαρίου (Wagner, Carmina gr. medii aevi, 348 et suiv.).
Bountonas, Velventos	Μελέτη περί του γλωσσικου ίδιώματος Βελβέντου etc. par Ε. Bountonas (Αρχεία τῆ; νεωτέρας Ελληνικής γλώσσης ΙΙ), Athènes, 1892.
Critopoulos, Emendationes .	Metrophanis Critopuli Emendationes et animadversiones in Johannis Meursii Glossarium graecobarbarum, ed. Franz, Stendal, 1787.
Dieterich, Sporaden	K. Dieterich, Sprache und Volksüberlieferungen der südlichen Sporaden, Vienne, 1908.
Germano	Grammaire et vocabulaire du grec vulgaire, publiés d'après l'édition de 1622, par H. Pernot, Fontenay-sous-Bois, 1907.
Gloss. Laod	Glossaire grec-latin de la Bibliothèque de Laon (Notices et extr. etc. XXIX, 2, 1880).
Glykas	Poème de Michel Glykas (Legrand, Bibl. gr. vulg. I, 18 et suiv.).
Hépitès, Dict	Dictionnaire des termes scientifiques et techniques, Athènes, 1895-1898.
Kekaumenos	Cecaumeni Strategicon etc. ed. Wassiliewsky et Jernstedt, St. Pétersbourg, 1896.
Krumbacher, Fischbuch	K. Krumbacher, Das mittelgriechische Fischbuch, Münich, 1903.
Livre du Préfet	Le livre du Préfet ou l'édit de l'empereur Léon le Sage sur les corporations de Constantinople éd. Nicole (Mémoires de l'Institut nat. genevois XVIII, 1900).
Oekonomides, Pont	Lautlehre des Pontischen von Dr. D. E. Oeconomides, Leipzig, 1908.
Picat	'Ιωάννου Πικατόρου ποίημα etc. (Wagner, Carmina gr. medii aevi, 224 et suiv.).
Poulologos	Πουλολόγος (Wagner, Carmina gr. medii aevi, 179 et suiv.).
Prise de Constantinople	Complainte sur la prise de Constantinople (Legrand, Monuments etc., nouvelle série, nº. 5), Paris, 1875.
Protodicos, Idiotika	'Ιδιωτικά τῆς νεωτέφας έλληνικῆς γλώσσης par Protodicos, Smyrne, 1866.
Psaltos, Thracica	S. B. Psaltos, @gazza etc. (Bibl. Marasli), Athènes, 1905.
Quadrupes	Διήγησες τῶν τετραπόδων ζώων (Wagner, Carmina gr. medii aevi, 141 et suiv.).
Sakellarios	Τά Κυπφιακά etc. par A. A. Sakellarios, II, Athènes, 1891.
Trimis	Kvuaura etc. par K. A. Trimis, Athènes, 1894.
Tsitsélis	Γλωσσάριον Κεφαλληνία; par Tsitsélis (Νεοελληνικά Πιάλεκτα II, 145 et suiv.), Athènes, 1876.
Typikon-Kosmosotira	Typikon du monastère de la Kosmosotira près d'Aeënos, publié par le P. Petit (Bulletin de l'Institut Archéolo- gique russe à Constantinople, t. XIII, Sofia, 1908)
Valavanis, Pont	Ζώντα μνημεία τῆς ἀνὰ τὸν Πόντον Ιδιωτικῆς (Αρχεία τῆς νεωτέρας Ελληνικῆς γλώσσης III), Athènes, 1892.
Ζωγράφειος Άγών	Ζωγοάφειος Αγών, ήτοι ανημεία της έλληνική; άρχαιότητος ζώντα έν τφ νύν έλληνικφ λαφ Ι, Constantinople, 1891.

A.

III 27. — IV 375.

ű

ἀγόρασα

```
III 301c.
άββάδας
άβυσσίου
                III 441.
                III 235.
άγαθέ
                II 65a.
ἀγαθόν
                II 19f.
άγανακτήσης
                ΙΙΙ 300; voir ηγανάκτησα.
άγανακτῶ
                III 309.
άγανακτῶν
                III 398.
ἀγαπᾶς
                II 49.
αγάπην
άγαπῆσαν
                III 216e.
                ΙΙ 103; voir ἠγάπησαν.
ἀγαπῶ
                III 407.
άγγεῖα
                II 68d; voir les Notes, p. 92.
ἀγγέλοις
άγίας
                III 297.
                II 68a, 83. — III 325s.
αγιε
                III 213, 290, 301, 301d, 301f, 301h, 303 (corrigé par
άγιοζούμιν
                   nous en ἰοζούμιν), 309, 311, 325b.
                III 301b.
άγιόζουμον
                III 301. Aux moines du monastère de la Kosmosotira
άγιοζώμιν
                   on servait trois fois par semaine μαγειρίαν την λεγο-
                   μένην άγιοζώμιον. Typikon-Kosmosotira, 33.
άγιόζωμον
                III 301b.
                II 42a, de αγιος et de θοούμβη, sarriette, cf. θουμβό-
άγιόθρουμβον
                   ξυλα ΙΙΙ 299.
αγιον
                III 381.
ἀγκλείστοαν
               III 145; voir έγκλείστραν.
                HI 263.
ἄγομε
                III 404c.
άγοράν
```

IV 84; voir ἠγόρασα et suiv.

```
III 49. — IV 1zz, 51, 175.
ἀγόρασε
                IV 273.
ἀγοράση
                HI 85.
ἀγοράσης
                III 49. — IV 175.
ἀγόρασον
                H 56, 58.
άγοράσουν
                III 333, 335, 340b, 344b. — IV 116b.
άγοράσω
                HI 373.
ἄγουρος
                III 165a. Cf. Valavanis, Pont. 20.
άγουρίτσης
                III 486.
άγούρους
                    136.
                1
άγούρων
                HI 20.
ἀγράμματος
(ἀγοιολαλῶ),
                voir ηγοιολάλησα.
άγριοσταπίδας
                II 60.
                H 59.
άγοιοσταφίδαν
                    170; voir ηγοιώθησαν.
άγοίωσον
                III 404c.
άγοόν
άγουπνίας
                III 419v.
                 voir «youe.
(\ddot{\alpha}\gamma\omega)
                IV 41.
ἀγώριν
                 III 343.
άδελφός
                 III 216mm.
άδελφοῖς
                     148.
                 I
 ἀδελφούς
                 III 196.
 ädnla
                 III 259a.
 άδήφαγον
                 IV 107.
 άδιάκριτον
                 III 238.
 άδικίας
                 III 248, var. de ήδικημένοις; voy. ήδικημένον,
 άδικουμένοις
 άδικούσαμεν
                 IV 199.
                 III 419i.
 ἀδόμενος
                 III 360 (ms. ardoolalias), longs discours.
 άδρολαλίας
                 III 97.
 άδούν
 άδυνατίζεις
                 1
                     161.
 άδυνατον
                 IV 14d.
 ἀεί
                 H 46. — HI 248, 317, 320.
                 III 447d.
 ἀείζωον
 Άέτιον
                 III 416.
 άθερίνας
                 III 460.
                  III 160.
  άθερίνες
  άθερίνων
                  III 160. Cf. Krumbacher, Fischbuch, 372; Dieterich,
                      Sporaden, 153; Quadrup. 630: τὰς λέγουσιν ἀθερινάς,
                      τὰς μικοοτάτας πάνυ. Ici il est question de μεγάλων
                      άθερίνων.
  άθήριν
                  III 285 (ms. ἀθύοιν), raisin. Cf Hatzidakis, Άθηνᾶ XX, 546.
```

111 442 άθλιον άθλίως III 222. III 182. Cf. Du Cange, s. v. μυζήθοα; Coray, "Ατακτα άθότυρα Ι, 261; Hatzidakis, Γλωσσολογικαὶ μελέται Ι, 202: ξηρανθείς δε και έξαχθείς έκ τοῦ τυπείου ὀνομάζεται οὐχί πλέον μυζήθρα, αλλ' ανθότυρος, ως ανθος του τυρου, διότι άληθως παχύτερός πως είναι την σύστασιν; Hépitès, Dict., 101: ἀθότυρο καὶ ἀθοτύρι, τό [διαλ. Νάξου] τὸ φοέσκο τυρί, fromage frais (mou). άθρεψίαν III 404j. 168. I άθρόως III 37a, 433. άθυμίας άθύννα III 259, pour θύννα ωî 81, 210, 211. — III 74, 132c (bis), 400jj, IV 130b. III 155, 187, 240, 325s, 325t, 370, 419aa. $\alpha i'$ αίγαιομέταξα III 77, variante du suivant. αίγειομέταξα III 77. Cf. Coray, "Aranta I, 238. Legrand choisit la forme αίγαιομέταξα, qui désigne, selon lui, des soieries fabriquées dans les îles de la mer Égée. Nous croyons, pour notre part, qu'il s' agit bien d'un tissu de soie et de poil de chèvre; cf. αἰγιόμαλλον, nom d'un vêtement, Gelzer, Leont. Nap. 16, 11 et, en grec moderne, μαλλινομέταξος, λινομέταξος. αίματίδας III 394. αίματίτσιν III 394, diminutif de αίμα. αλτίαν I 139. αίτίας II 70, III 424. αλώνιον II 117. ἀκάπνιν III 151, miel qu'on a retiré de la ruche avant d'avoir enfumé les abeilles. Cf. Coray, "Atanta I, 253 et Gelzer, Leont. Nap. 23, 23: μέλι ἀκάπνιστον. III 161. ἀπέραιος I 230. ἀκήκοα ἀκίνητα II 96e, 100, 112. ἀκμήν III 67, gr. mod. ἀκόμη; cf. Krumbacher, KZ., XXVII, 498 sqq., XXIX, 188 sqq. ἀκοάς III 30, 400pp. — IV 1e, $1g^*$, 1ss, 164. ἀκοῆς III 237. ακοίμητον IV 148, 151. ἀχολουθεῖν III 41. ἀκολουθῶν III 11; voir ηπολούθησα.

8

III 67.

III 67.

ἀκόμη

ἀκομή

άλεύριον

IV 116a.

```
III 225u.
ακοντες
ἀκοσκίνιστον
                II
                   26a.
                IV 269.
äxov
                IV 104, se nommer, s'appeler.
ἀκούεις
                IV 104.
ἀκούς
                I
                    18.
ἀχούσας
ἄχουσε
                II 19e.
                I
                    14. — II 19d. — IV 45.
ακουσον
                   28.
                Ι
ἀκούσωσι
                voir ἀκήκοα, ἤκουσα, etc.
(ἀκούω)
                   82.
ἄκραν
                I
                   82. — IV 1kk, 78.
ᾶχρας
ἀκρασίας
                III 419f, manque de vin, mot comique formé sur ἀφαγία.
               III 24.
ἀκοιβῆ
               II 25b. = III 252, 400qq.
ἀκοιβῶς
               II 103.
ἀκρίδας
ἀκριόπαστον
               IV 62α, voir ἀκρόπαστον.
               III 400y, Digénis Acritas; voir Politis, Regl rov edunov
Άκρίτην
                   έπους των νεωτέρων Ελλήνων, Athènes, 1906; Diehl,
                   Figures byzantines, II, 291 sqq.
Άκρίτης
               III 164.
ἀκρόβραστον
               III 148, légèrement bouilli.
                   184.
ἄκοον
               IV 479a.
ἀκρόπαστα
               IV 62a, 166, 195, 198, légèrement salé; Gloss. Laod.
ἀκρόπαστον
                   42: ἀκρόπαστον, praesalsum.
ἀπροσαχνισμένην IV 239, légèrement desséchée.
               III 287a, mal cuites, en parlant de fèves; cf. σύνωμος.
ἀκρώμους
άκτημοσύνην
               III 14.
               H 92.
άκτῖνας
               IV 1k.
ἀκύμαντος
               III 325u. — IV 89b; voir anoves.
ἄκων
άλαλάϊν
               HI 320. (?)
               II 39.
άλας
               III 411a.
άλαφρώση
άλέθης
               III 106, moudre, dans le sens de manger.
                  46, sans doute dérivé de ἀλειπτός, de petits onquents.
άλειπτούτσικα
άλέσουν
               H
                  26b.
               II 37.
άλεστικά
άλεστικόν
               II 37.
άλεστόν
               HI 279.
άλέτσι
               III 374. (?)
```

```
ἀλεύριν
                     IV 116a.
                        24. — III 327.
άλήθεια
άλήθειαν
                     I
                         119.
άληθείας
                     III 329.
                     III 304.
άληθεύω
                     III 400u.
άληθη
                     III 275.
άληθινά
ålnθῶς
                     III 24.
                     III 447e.
άληκτον
άλλ'
                         10, 16, 117. — II 115. — III 1f. 22, 172,
                         216mm, 272g, 325r, 368, 374 (bis), 400d, 400pp.
                         420. — IV 1yy, 128, 136, 116e, 184, 275.
                         11, 17, 23, 27, 104. — II 19, 96c, 104. —
ἀλλά
                     Ι
                         III 132e, 289c. - IV 1mm, 1ss, 73, 81, 89f,
                         127a, 163.
                     II 60. — III 138a, 139, 146, 216, 348. — IV 129e.
άλλα
άλλαλάζν
                     III 320. (?)
ἀλλάξουν
                         55, 96g; voy. ήλλαξας.
άλλας
                     III 216q, 412h.
                     III 146.
άλλαχοῦ
                     III 374. (?)
ἀλλές
                     III 272d.
άλληλούϊα
άλλην
                     III 84a. — IV 52, 107a, 108.
                         19. - \text{III} 113, 205, 216w. - \text{IV } 32.
ἄλλο
ἄλλοι
                     III 225.
άλλοίως
                     T
                         40.
                         116. — II 56, 83. — III 216a, 408. — IV 32,
ἄλλον
                         56, 202.
ἄλλος
                     III 37, 115, 404d (bis), 404i, 404k, 404j.
ällov
                     III 37.
                     HI 443.
άλλοῦ
ällovs
                     III 395.
άλλοφύλοις
                     III 249.
άλλω
                     III 113.
ἄλλων
                     III 132d, 278, 400n.
άλμυρῶν
                     IV 11.
αλογον
                     III 134.
                     IV 4, cf. διπλοεντέληνος.
άλογοτοιπλοεντέληνος
άλουσίας
                     III 419w.
                     III 419y, semble être pour adovoíav.
άλουτσίαν
ἀλφάβητον
                     III 65.
                     III 212.
άμα
```

H 39. — III 454.

άμανιτάριν

ἀναισχυντίζη

αναισχυντίση

III 388.

III 388.

```
II 72.
άμαρτημάτων
               III 254.
άμαρτάνεις
               voir ημελημένον.
(ἀμελῶ)
ἀμέριμνος
                   181.
               IV 132d.
ἄμετρον
               I
άμέτρους
                   q.
               III 263, 275, 310a, 382b.
αμμή
άμμοπλύνουν
                   89, laver du sable (aurifère).
ἀμμοπλύται
               \Pi
                   89.
               H
                  116.
αμοιβήν
               III 391, impér. de ἀμπώθω (pour la désinence, cf. δός),
άμπος
                   gr. mod. ἀμπώχνω = ἀπωθῶ, repousser.
               II 44, 65b.
ἀμύγδαλα
               IV 11.
άμυνδαλάτας
               Ι
                   43, 103, 148, 160, 163, 274. — II 6, 24, 28, 67,
\ddot{a}v = si.
                   90 (bis), 97 (bis), 98, 108. — III 39, 119, 123, 129,
                   431, 432a, 434, 214, 216t, 217, 218, 310, 325k,
                   3251, 325m, 364, 367, 368, 369, 370, 383 (bis), 389,
                   395, 397, 398, 399, 401, 406a, 409, 412, 413. —
                   IV 2, 14, 23, 41, 43, 67, 89b, 89c (bis), 90, 93, 97,
                   109, 114 (bis), 121, 129k, 155, 157, 211, 213, 223,
                   225. — Autres emplois de av: I 116, III 237, 330,
                   362, 399, 400qq. - IV 2, 14, 98, 209.
               voir ἀνάβω, ἀνέβηκα, ἀνέβω, ἀνήβη.
(ἀναβαίνω)
               III 334, 334a, 337, 340a.
ἀνάβω
               III 351, lever les yeux.
άναβλεμματίζεις
               voir ἀναγνῶναι, etc.
(ἀναγινώσκω)
               IV 1f*, 1rr, 282.
ἀνάγκαις
               III 127.
ἀνάγκην
               II
                   10.
ἀνάγκης
               IV 1aaa.
ἀναγνῶναι
               III 289b.
άναγνώσουσιν
ἀναγνώστης
               HI 64, 65.
               III 289b.
ἀναγνώσωμεν
               III 289b.
ἀναγνώσωσιν
ἀνάγουσαν
               IV 280.
άναδράμωμεν
               III 382.
(ἀναζωῶ)
               voir ανεζώωσεν.
άνάθεμα
               III 325n. — IV 64a, 65, 87, 89, 89a, 456.
ἀνάθεμαν
               IV 19, 20, 89, 89a.
ἀναιδῶς
               III 359.
```

```
10, pour ἀναισχυντοῦντας.
άναισχυντῶντας
               Ι
ἀναίτιοι
               III 289m.
Άναίτιον
               III 416, lecon fautive pour Mériov.
                III 384a.
ἀναίτιος
άνακαθέζομαι
                   245, se mettre sur son séant.
άνακομπώνεται
                IV 66, retrousser ses manches, en les déboutonnant;
                   cf. Sophocles, s. v. ἀνακομβόω; Glykas, 331: ἀνακομ-
                   πώσου, δέξου τον, και ώς δύνη δούλευσέ τον.
               III 186, substantif dérivé du précédent.
άνακομπώματα
άνακρατορίας
               IV le, leçon fautive pour ἀναπτορίας.
ἄνακτα
               III 347c.
άναπτορίας
               IV 1e.
ἀνάκτων
               IV 276.
               III 207.
ἀνάλατον
               III 287a.
ἀναλάτους
άναμαθεῖν
               III 6.
               III 6, leçon fautive pour αναμαθείν.
άναμαθών
               III 31, 237, 274, 301c, 426. — IV 276.
ἄναξ
               III 447.
ἀνάξιος
ἀνάπαυλαν
               IV 1rr.
               IV 46.
ἀνάπαυσιν
                   237.
ἀναπηδῶ
               T
                   94, femme de charge, bonne à tout faire (?).
άναπλαρέαν
άναριθμήτοις
               II 4.
               III 224.
άναριθμήτους
άναριθμήτων
               II 4.
               III 419b, leçon fautive pour ἀπάρξομαι.
ἀνάοξομαι
               III 222.
ἀνάρπαστον
                III 222.
ἀνάρπαστος
                voir ἀνερράψω.
(ἀναρράπτομαι)
                III 211.
άνασπᾶται
                   219.
ἀναστάντος
                III 248.
ἀναστενάζει
                III 248.
ἀναστενάξη
                   169.
ἀνάστηθι
                voir ανεθέμην.
(ἀνατίθημι)
                III 400z.
ἀνατολῆς
                IV 129d; Sakellarios II, 450: τὰ ἀνατολικά, ὁ καρπὸς τῆς
ἀνατολικά
                   άνατολικιάς ή άνατολικιά, εἶδος δαμασκηνέας παραγούσης
                   λευκά καὶ μακρουλά δαμάσκηνα.
                III 70; voir ἀναδράμωμεν.
ἀνατοέχεις
```

III 216f.

III 289r.

άνατροπή

ἀναφέρει

ἀνοίγεις

ἀνοίγω

ἀνοίξης

228.

II 98.

IV 29, 31, 33; voir ηνοιγα et suiv.

Ш 1. ἀναφέρω ἀνδοείαν Ι 195. ἀνδοολαλίας III 360 (corrigé en άδρολαλίας). II 42e. Du Cange, 1588, cite ,, τουβίν, ellychnium ἀνδρότουβον et ἀπρότουβου, seu potius ἀπτότουβου, eadem notione apud Nicephorum Presb. in Vita Ms. S. Andreae Sali"; voici quel est le passage en question (Parisin. grec 1547, f⁰. 211 v⁰): ἀναστᾶσα πορεύθητι είς τὸν οἶκον σου, καὶ ετοίμασόν μοι κανδῆλαν καὶ ἔλαιον καὶ ἀπρότουβον καὶ ζώνην καὶ πῦρ, καὶ τῆ τετράδι έλθων το ποθούμενον σοι ποιήσομαι ως δε ήτοιμάσατο πάντα ή γυνή, έλθων έκεῖνος κατά την ύπόσχεσιν, λαβών τὸ ελαιον ύποψιθυρίζων καὶ ἐπικαλούμενος εν τη κανδήλη έθηκε, και ἀπάρας το ἀπρότουβον ήψεν αὐτήν, καὶ τέθεικεν ἔνθα ὑπῆρχον αί είκόνες της γυναικός. ἀνέβηκα 131, 261. ἀνέβω III 333, 335, 340c, 344a. ἀνεζώωσεν III 4f. II 19g. άνεθέμην III 5. άνειμένως ἀνελπίστως III 165a. άνερράψω 85, de ἀναρράπτομαι, réparer (en parlant d'un mur), cf. ci-dessous περιρράψη. (ἀνέρχομαι) voir ἀνηλθον. ανεσιν III 117. ανήβω III 333, 340c, pour ἀνέβω. άνηθοκουδιμέντα II 40. ανηλθον 102. Ι ανήλικον II 107. άνημέρως III 5. ἀνθόμηλα 65e, sorte de pommes (belle-fleur?). άνθρακίαν IV 133. ἄνθρωπε T 67. ἀνθρώπων II 71. (ανίστημι) νοίτ ἀναστάντος, ἀνάστηθι. άννόνας II 25e, 26; cf. Sophocles, s. v. άννονικόν H 26q. ἀνοίας IV 1kk. ἄνοιγα IV 26.

```
ἄνοιξον
                   IV 279.
 ἀνοίξω
                   II 19k.
 ἀνομίας
                   III 239.
 ἀνοφεξίαν
                   III 281.
 ἀνοχῆς
                   H
                       87.
 ἀντ'
                   II
                       16. — III 226.
 άνταμοιβήν
                       2
                   I
 ἀνταμοῦ
                   III 212, pour ἀντάμα, qui est lui même pour ἐντάμα.
 ἄντερα
                   IV 229.
 ἀντί
                   III 225, 226.
 αντικους
                   IV 237.
 ἀντιλογίαν
                   III 14.
 άντίς
                   III 225a (bis).
 ἄντις
                   III 225.
 ἀντίφωνον
                   III 265, 271.
άνυπόδετον
                  III 432a.
άνυπόδετος
                  III 89.
ἀνυπόδητον
                  III 132a.
άνυπόδητος
                  III 89.
άνυπόληπτον
                  IV 407.
ἀνυπόληφτον
                  IV 107.
ἀνῦσαι
                  III 400ee.
ἄνω
                      214. - \text{II} \ 25b. - \text{III} \ 293, 301h.
ἄνωθεν
                  III 462, 289q, 424, 444. — IV 193, 270.
ἄξιον
                  III 289g.
ἄξυστον
                  III 207.
άόκνως
                  III 406a.
ἀπ' avec le gén. I
                      39, 82,
ἀπ' avec l'acc.
                  III 400c.
                                  IV
                                       22, 24, 25, 130a.
                                                               \alpha \pi'
                                                                     ည် δ
                      I 129.
ἀπαίρει
                  T
                      125.
ἀπαίοω
                      173; νου. ἀπῆρα, ἀπῆραν.
ἀπαιτήσεις
                  IV 286.
                  III 180, Coray, "Ατακτα Ι, 204, Sophocles, s. v. Le
ἀπάκια
                      mot a passé en turc dans le sens de viande
                     tumée; il manque dans les Türkische Studien
                      de G. Meyer.
ἀπάκιν
                  III 180. — IV 166, 174, 181, 185, 195.
                  III 185. Lat. apalare. Du Cange, 95, traduit par
ἀπαλαρέα
                     cochlear. On trouve le sens d'assiette chez
                     Sophocles, s. v. avec renvoi à Jean Lydus 11;
                     cf. Wagner, Das ABC der Liebe, Leipzig,
```

1879, 28: είκοσι μήλα κείτονται 'ς χουσήν απαλαφέαν.

Le mot existe aussi chez Somavera, mais sans traduction. Paspatis, Glossaire, 75, donne une acception dérivée: γλυκίσματα καὶ ἐδώδιμα προσφερόμενα τοῖς εύρισκομένοις ἐν τοῖς μνημοσύνοις; cf. Valavanis, Pont. 108: ἀπαλαρέα, τράπεξα. Le sens du présent passage paraît être: une cuillerée de vin doux de la valeur d'un μουχρούτι

```
ἀπαλαρέας
               HI 321.
ἀπάλλαξον
               III 443.
               III 249.
απαν
άπανθοωπίας
               III 289g.
απαντα
               III 63. — III 325u.
άπαντας
               III 400i, 408a.
               IV 136, 192.
άπαντες
άπάντων
                   478. — IV. 476.
ἀπάνω
               III 185, 340c.
ἀπανωφόριν
               IV 261.
ᾶπαξ
               II 31. — III 123, 134.
ἀπαξιμάδιν
               III 179, gr. mod. παξιμάδι
                   200.
               Ι
ἀπάρας
απαριθμημένων
               II 26j, 45a.
ἀπάρξομαι
               ΙΙΙ 419b; voir ἀπηρξάμην, ἀπήρξατο.
απασαν
               II 96, 110. — III 272, 445. — IV 89d, 115.
άπάσης
               III 400z.
ἄπαστον
               III 207.
άπεβάλης
               III 391.
ἀπέγδαρες
               III 103.
ἀπεδάρτησαν
                II 57, pour ἀπεδάρθησαν.
                III 103.
ἀπέδειρας
                III 103.
ἀπέδειρες
απέδω
               II 65.
ἀπέθανα
               III 325h.
ἀπέθανεν
               III 383.
ἀπειλεῖ
               II 54b (ms. ἀπολεί).
ἀπειλάς
               I
                   34.
                   16.
ἄπειρον
                T
ἀπεκβάλουν
                III 408b.
```

ἀπέκεινα III 400q, passage corrompu; cf. ἀπέκεινα = μετὰ ταῦτα, ἔπειτα, Valavanis, Pont. 114.

65. — III 458, 244, 216*i*, 222, 223, 398, 400q (bis).

άπεκοιμήθην Ι 234.

IV 87.

IV 87.

ἀπέκει

άπεκείθε

άπεκεῖθεν

```
ἀπελαθήτω
                     III 289e.
                     III 107.
ἄπελθε
                     III 356.
ἀπελπισμένον
ἀπεμάλης
                     III 391, leçon fautive, pour ἀπεβάλης.
ἀπέμεινα
                     III 419n.
                     I
                        79.
ἀπέμεινεν
                     II 65.
ἀπέξω
ἀπέξωθεν
                     Ι
                        250.
άπερ
                     I
                        14. — III 29, 40000, 419cc. Ce pronom, à ses
                        différents cas, est toujours accompagné de
                        λέγω ou de γράφω.
(ἀπέρχομαι)
                    voir απελθε.
                    III 52, 152.
ἀπέσου, pour ἀπέσω
                        239. — III 52, 152, 298, 404a.
                    Ι
                    Ţ
ἀπέσωθεν
                        186.
                    1
                       220.
ἀπεχαιρέτησαν
ἀπῆρα
                    T
                        216.
                    T
                        254.
ἀπῆραν
                    I
ἀπηρξάμην
                        182 (avec θύραν comme régime) (?).
                    Ι
                        137.
ἀπήρξατο
ἀπιδᾶτον
                    III 283b, gelée de poires.
ἄπληστον
                    I
                        272.
                    III 323.
ἀπλήστως
                    IV 33.
άπλώνω
άπλοψυχίας
                    II 18.
άπλόψυχος
                    II
                       14.
                    III 207.
απλυτον
                    III 192a; voir άπλώση, ήπλώθη et suiv.
άπλώθην
άπλῶς
                    III 22.
                    I
                        162.
άπλώση
                    III 1f.
απνουν
                        49, 191. — II 14, 18, 26p, 71. — III 38, 45,
ἀπό avec le gén.
                        129, 200, 212, 216h, 284, 310b, 352, 387,
                        412i, 419f, 419h, 419p, 419v, 419w, 419x.
                        440. — IV 1ii, 1pp, 37, 62a, 89a, 411, 143, 145.
ἀπό avec l'acc.
                        109, 138, 173, 259, 265. — II 26c, 26k, 42,
                        406. — III 39, 81, 90, 419, 430, 478\alpha, 216j,
                        261, 270, 283, 301h, 340a, 344a, 400tl, 404e,
                        419j, 419t, 419y. — IV 38, 81, 84, 132, 138,
                        265. — ἀπὸ τότε ΙΙΙ 382b, 385. — ἀπὸ μικρόθεν
                        IV 1. — d\pi d παπποτερόθεν IV, 277. — Voir d\pi'.
(ἀποβάλλω)
                    voir ἀπεβάλης.
```

III 216.

ἀποβλέπω

ἀπογαλάπτισμα III 163, variante de ἀπολάπτισμαν.

(ἀπογδέονω) νοίτ ἀπέγδαρες.

ἀπόγνωσιν ΙΙΙ 37α.

ἀπογράφω ΙΥ 142a, pour ἀπογραφῶ.

αποδειλιάση III 371.

ἀποδείρη Ι 163; voir ἀπέδειρας, ἀπέδειρες, ἀπεδάρτησον.

ἀποδοῦναι ΙΙΙ 6.

ἀποθάνη III 412j, 412k.

ἀποθάνω ΙΙ 112.

αποθυήκουν III 265. leçon fautive pour αποθυήσκουν.

αποθυήσαουν ΙΙΙ 265 (ms. αποθυήκουν).

αποθυήσιω III 122, 265; voir απέθανα, απέθανεν, αποθάνη, αποθάνω.

ἀποκαθισμένων III 21. Dans les Septante, ἀποκαθημένη signifie une femme qui a ses menstrues (voir Sophocles, s. v. ἀποκάθημαι); de là sans doute l'acception de vil, méprisé, que semble avoir ici le mot ἀποκαθισμένος.

ἀποκαρήν III 86, cérémonie de la tonsure; cf. κουράν.

ἀπόκαρσιν III 86, comme le précédent.

αποκοιμάται III 200a; voir απεκοιμήθην.

ἀποκοτήση III 373. ἀποκοιθείς III 400f. ἀποκοίσεις I 123. ἀπόκοισιν IV 106.

άπολάκτισμα(ν) III 163; laite, laitance, d'après Coray, "Ατακτα Ι, 255 sq.;

var. ἀπογαλάκτισμα, mais ἀπολάκτισμαν, outre qu'il a pour lui la bonne tradition, est exigé par le mêtre. Poulologos 544-545; καὶ σὸ ἀπελθών εἰς τὴν ξηράν έτρως γαδάρου βάχην, καὶ σκόρφας ἀπογαλάκτισμα, στηθόπλευφον προβάτου. Le vers 545 est faux avec ἀπογαλάκτισμα et deviendrait juste avec ἀπολάκτισμα. A ce dernier passage, ἀπο(γα)λάπτισμα ne nous paraît pas avoir le sens de Spanferkel que lui attribue M. Dieterich (IF. XXIV, 106); les mots δάχην et στηθόπλευφον nous font croire qu'il s'agit ici d'une partie du corps de l'animal. Ceci rend plus douteuse encore l'explication de Coray, qui se heurte déjà à des difficultés d'un autre ordre. En tout cas, quelle que soit la signification de ce mot au passage qui nous occupe, il est certain que l'idée de sevrage n'y joue aucun rôle et qu'on ne saurait traduire. avec M. Dieterich, "das Junge eines grossen Meerwolfes".

(ἀπολαύνω) voir ἀπελαθήτω.

ἀπολεῖ voir aneilei. (ἀπόλλυμι) Voir απολεσμένον ἀπολύει IV 132, par correction; cf. gr. mod. ἀπολνῶ. ἀπολυέντα IV 132, forme corrompue, corrigée en ἀπολύει. ἀπολυόντων IV 132. ἀπόλυσον T 166. **ἀπομείνουν** IV 142a. ἀπομένει II 26e; voir ἀπέμεινα, ἀπέμεινεν. ἀπομένω III 138, variante de ὑπομένω. ἀπομεριμνημένος 66, 104. — IV 36. Si la lecon est bonne, l'acception ne saurait être la même dans ce troisième cas que dans les deux autres; Coray, "Αταπτα Ι, 84-85, compare cet απομεριμνημένος à αποκαταλυμένος, αποκοιμισμένος, αποτελειωμένος, etc., οù από ne fait que renforcer le sens du verbe; voir aussi Dieterich, IF. XXIV, 127 sqq. IV 36. άπομεριμνισμένος ἀπομυρίσω III 340d. άπομυρωθῶ III 340d, mauvaise leçon, pour ἀπομυρισθῶ. IV 102, litt. râclure, voir Dieterich, IF. XXIV, 123. ἀπόξυσμα ἀπόξυσμαν IV 102. ἀποπέμψης T 12. (ἀπορῶ) voir ηποοημένην. άπορρουχοσυνάκτης III 400kk, celui qui ramasse des guenilles, des ἀποφόρια. ἀπορφανισμένην 1 110. III 200. ἀποσίας ἀποστατήσας IV 111. ἀποστέλλει III 400oo. ἀποστέλνει III 400oo. ἀπόστολον III 271, lecon qui est lue à la messe avant l'Évangile (cf. Clugnet, Dictionnaire liturgique, 19). ἀποστραφής IV 1ss. IV 1h*. ἀποστρέψης αποστροφήν 34. ἀποσώνουν II 25c, 25d.ἀποτελεῖ IV 132. III 419y, synonyme d' ἀπόθοιξις, κουρά. ἀποτριγέας III 182, variante de ἀθότυρα. ἀπότυρα αποτύγω III 447a. HI 433. ἀπόφασιν

voir ἀπεγαιρέτησαν.

12.

(ἀποχαιρετῶ)

ἀποχωρίσης

ἄρχοντας

III 233.

```
29.
απροσδοκήτων
                I
                III 421.
ἀπροσμάχητον
                III 355.
ἀπωλεσμένον
                III 1i.
ἀπώση
                III 5.
άραθύμως,
                III 148, Germano, 136, s. v. capuliare. Coray, "Atanta,
ἀρβελισμένον
                    II, 401, donne une bonne étymologie: ἄρβηλος,
                    tranchet de cordonnier; cf. Dieterich, Sporaden, 208.
                IV 172.
ἀργαβιάζεσαι
ἀρθούνια
                IV 228, pour δουθούνια
ἀριστέα
                III 400x.
                III 400x.
ἄριστον
               II
                   26n.
άρχεῖ
Μοιστοτέλην
                III 416.
                II 28.
ἀρκέση
ἄρκλαν
                IV 31, G. Meyer, Neugr. Stud. III, 11.
                IV 31.
ἀρκλίτσαν
άρκουδίζω
                III 269.
                   65; voir ἀρκέση.
ἀρκοῦν
                Ι
                Ι
άρχοῦσι
                   117.
                    203, 216. — IV 26.
άρμάριν
                I
                III 171.
ἄρνα
                IV 39.
άρνοῦμαι
                    202.
ἀρξάμενος
                T
                III 494.
ἀρξάμην
ἄρξομαι
                II 19o.
ἀρξώμεθα
                III 141.
ἄρξωνται
                III 142.
                IV 107a; voir ἥοπασα.
άρπάζω
ἄρρητος
                IV 1xx.
                    17.
ἀρρώστημα
                I
                III 401, 409.
ἀρρωστήση
                III 123.
άρρωστίαν
ἀρρωστῶ
                III 216r, 216t.
                    32. — III 30, 431. — IV 172.
ἄρτι
                III 213.
ἄρτον
άρτυσίαις
                III 404h.
 ἀρχαίων
                IV 1bbb.
                IV 1cc.
 ἀρχῆ
                II 77. — IV 1ccc.
 ἀρχῆς
                III 21600. — IV 1yy; voir ἀοξάμενος, etc., ἠοξάμην, etc.
 ἄρχομαι
                III 233.
 ἄοχοντα
```

```
ἀργόντισσες
                IV 1291, 129m.
ἄρχουσι
                III 33.
ἄρχουσιν
                III 33.
                   66, 104, 105 (bis), 107, 212. — II 54, 55, 56, 57,
űς
                   58, 61. — III 42, 115, 216q, 216ii, 216ii, 262,
                   289a, 289b, 336, 338 (bis), 340, 344 (bis), 344a,
                   382b, 388, 394 (bis), 395a (bis), 400, 404, 404a (bis),
                   404b, 411. — IV 50, 263, 273.
űς
                III 422, 424.
                II 59.
ἀσβέστην
ἀσβολωμένους
                T
                   48. — II 26; litt. couverts de suie; de là, tristes.
                   Voir Hatzidakis, Μεσαιωνικά καὶ νέα Ελληνικά, Ι.
                   136, et cf. Prise de Const. éd. Legrand, 198;
                   Bélis. II, 114: δ φθόνος δ' οὐκ ἠοκήθηκεν δ μυριοασ-
                   βολωμένος.
ἀσημοχούσαψον
               Ι
                   73.
(ἀσθενῶ)
                voir ήσθένησαν.
άσκοθυριάρης
                II 57. (?)
               IV 217.
ἀσόφους
ἄσπαστρον
               III 207; grec mod. ἄπαστρος.
άσπερ
               III 424.
ασπρον
               III 101, 117.
               III 275.
άστακούς
άσταπίδας
               III 283, pour doragidas.
άστέρα
               III 400aa.
ἀστέρας
               II 92.
ἀσύγκοιτον
               IV 184.
ἀσυγκρίτως
               IV 185, leçon fautive.
               IV 107.
ἀσυνείδητον
               III 132d, 326.
ἀσφάλειαν
ἀσχημοσύνην
               III 14.
ἀσχολουμένων
                   213.
               T
ἀτενίσαι
               III 173.
                   143.
άτιμάζεις
               I
ἀτιμίαν
               III 132b, 433.
ἀτιμιάν
               III 132b.
ἀτίμως
                   155.
άτινα
               III 29.
ἀτμόν
               III 287b.
ἀτός
               III 410.
άτσαλοπεριπάτης III 400ff, qui, dans son allure, manque aux con-
                   venances.
```

IV 241.

ἄτυχος

(ἀφαιρῶ)

Voir ἀφέλωμαι.

```
IV 139.
ἀτυχῆς
\alpha \tilde{v}
                IV 133.
                III 181.
αὐγά
αὐγᾶτος
                III 153, œuvé.
                IV 49.
αὐγήν
                III 281.
αὐγοτάραχα
αὐγοτάριχα
                III 281.
                III 281, faute de copiste, pour αὐγοτάριχα.
αὐδοτάριχα
αὐθέντα
                  1, 101.
                    88.
αὐθέντην
                Ι
αὐθέντης
                II 6.
αὖθις
                III 419n.
αὐοτάραχα
                ΙΙΙ 281, voir αὐγοτάραχα.
αὔοιον
                III 216ee.
                III 138b.
αὐτά
αὐταδέλφην
                II 96c.
                    271. — IV 1p.
αὐτάναξ
αὐτάς
                III 5, 69.
                III 216m.
αὐτές
                I
                    178.
αὐτή
                I
                   154 IV 236. — III 132f.
αὐτήν
                I
αὐτῆς
                    166.
                    209. - III \ 216x, \ 222, \ 265, \ 325i, \ 363. - IV \ 178.
                T
αὐτίκα
                    214. - III 216a, 325d. - IV 34.
αὐτό
                Ι
αὐτοί
                III 266, 325q.
αὐτοῖς
                    99, 229. — IV 1kk, 170, 189.
                IV 158a.
αὐτοκράτορ
                IV 1qq.
αὐτοχρατορίας
αὐτοκράτωρ
                III 11.
                HI 229, 416.
αὐτόν
                III 69, 74c, 75, 77, 78, 80, 82, 84, 87, 400ff, 423.
αὐτός
                    IV 1u, 5, 7, 9, 11, 68, 70, 183.
αὐτοῦ
                II titre, 5. — III 228, 291. — IV 194.
                IV 256.
αὐτοῦνον
αύτούς
                III 283d.
αὐτούς
                IV 24, 130a.
αὔτους
                IV 24,130a; cf. Pernot, Études, 69, n. 4 et 200, n. 1.
 αὐτοφθόγγους
                II 9, épithète de λέξεις, mots dont le son même fait
                    impression.
 αὐτῶν
                 III 36, 228, 419m, 445. — IV 1ee.
 ἀφαγίαν
                    259. — III 419h.
 ἀφαγίας
                 III 419h.
```

III 126, faute de copiste, pour ἀφίνουσιν; voir ήφα άφανίζουσιν νίσθησαν. IV 156, 159. άφεγγές ἀφελεστέρων III 289f. III 340. ἀφέλωμαι IV 245. αφέντη III 106. — IV 116c, 207. ἄφες III 419o. αφηκα 181. άφῆκεν T III 270. ἀφήσουν 257. Ι ἀφῆτε άφθονίαν H 81. 79. άφθόνως II II 49; voir ἄφες, etc., ἀφῶ. ἀφίημι 127; voir ηφινες. αφίνει III 137, 173, 269. ἀφίνουν III 272. ἀφίνουσι III 126, 272. ἀφίνουσιν I 207. ἄφνω III 11. αφόβως III 254a. ἀφόρητος ἀφ' ὅτου II 88. — III 295**f**, 426. a 0 0 0 0 III 67, 216f, 216z. — IV 16, 35, 54, 64. IV 80, de ἀφρᾶτος, pain blanc. άφρατίτσιν ἀφρατόδεστον III 317, faute de copiste, pour ἀφρατόζεστον. III 317. άφρατόζεστον III 347. ἀφρατούτσικον II 49. ἀφῶ

T 229. ἄχοι

άψιδώσουν Ι 149 (?); semble être un dérivé de άψίς, ίδος, cf. ψίδι et άψίδι, empeigne.

В.

II 21, 26j. βαβαί 91. nourrice, servante; Sakellarios, 483: βάβα = βαβᾶν βάγια, τροφός; Germano, nonna... βαβά; cf. gr. mod. βάβω, grand mère. III 148, variante de βεβαφυμένος et de αφβελισμένος (?). βαβαλισμένος

Cf. Sophocles, βαβάλια, βαβαλίζω; Sakellarios, 483; Hésychius. βαμβαλίζω, τρέμω.

HI 271. βαγγέλιον

βασιλευόντων

IV 276.

```
II 41: variante de μαντζιτζάνιν; sans doute fautivement
βαζιζάνια
                    pour μαζιζάνια.
                HI 49.
βαθέα
βαθοακούς
                III 95, 311.
βαθραγούς
                III 95.
βαλανικά
                H
                   37 prix d'un bain.
                П
βαλανικόν
                   37
                T
                   165. - IV 49a.
βάλε
βάλετε
                III 412d.
βάλλε
                III 45, 101,
βάλλει
                III 299.
                III 41.
βάλλη
βαλλόμενα
                III 144.
                III 295.
βάλλουσιν
                   246, 248; voir έβαλα et suiv.
βάλλω
                T
                   31. — II 26d.
βάλουν
βάλουσιν
                III 404a.
                   151. — II 191, 261.
βάλω
                III 404a
βάλωσι
                    97. — II 35.
βαμβάκιν
                T
βάνουν
                III 272b.
                III 295.
βάνουσιν
                IV 271.
βάνω
                III 297.
βαπτίζονται
βαπτιστῆρα
                III 188.
βαράβατον
                III 74b; variante de παραβατόν (?).
                III 249.
βαρβάροις
                III 249.
βαρβάρων
βαονεώτικον
                III 313, vin de Varna.
βαονιώτικον
                HI 313.
                IV 140e.
βαροῦμαι
                Ι
                   16.
βαρυτάτην
                III 138c.
βαρύς
Βασιλέα
                    titre III 381, 400t. — IV titre.
βασιλέαν
                III 381.
βασιλεία
                III 435.
βασιλείαν
                III 1g, 425, 437, 447d
βασιλείας
                III 289n. — IV 1j.
βασιλεῦ
                IV 1a, 1vv, 40, 58, 65, 89a (βασιλεύς C), 141, 157, 163,
                    176 (βασιλεύς g), 186, 188 (βασιλεύς g), 266 (βασιλεύς
                    ms.), 276, 286, 288.
βασιλεύς
                III 337. — IV 284. Voir βασιλεῦ.
```

9

```
IV 276, 284.
βασιλέων
βασιλικά
                III 243.
                III 17.
βασιλικάς
                III 400cc.
βασιλικήν
                III 400cc.
βασιλικόν
βασιλικωτάτας
                IV 1g*.
βάσταζε
                   159.
βαστάζεις
                IV 236.
βαστάξω
                ΙΙΙ 151: voir έβάστασεν.
βαστοῦν
                IV 110: voir έβάστουν.
                III 311, variante de βατραγούς.
βαστραγούς
βατόπουλα
                III 404f, petites raies, cf. Krumbacher. Fischbuch, 373.
βάτους
                III 404f.
                III 216b. 311.
βατραγούς
                III 339.
βαφέα
                III 339. — IV. 272.
βαφέαν
                H 36.
βαψίματα
βγαίνω
               HI 269.
βγῶ
                III 168.
                III 148.
βεβαρυμένος
βεβοεγμένους
               III 287.
               IV 91.
βελόνης
βελόνιν
               IV 91.
Βενετίκους
               III 109, le quartier des Vénitiens, cf. Paspatis, Βυζαν-
                   τιναὶ μελέται, 164; Heyd, Histoire du commerce du
                   Levant, I. 249-252. Paspatis, dit en note, à
                   propos des vers 108-110: Σήμερον εἰσέτι σώζονται
                   πάμπολλα μεγάλα τυφοπωλεία (κοινώς χαβιαφάδικα), πρὸς
                   δυσμάς της πύλης Βαλούν-παζάς, τὸ πάλαι Περάματος.
βεοζιτίκιν
               III 180, poissons provenant de l'Oxiane, οίπες βαρβάρως
                   καὶ κοινῶς βερζίτικα καλοῦνται, Tzetzes. Chil. X. 93;
                   Du Cange, s. v.
βερζιτίκου
                HI 480.
               IV 124, adjectif dérivé de βηλάφιον. lat. velarium; voir
βηλαρικάς
                   Du Cange. aux mots βηλον, βηλος et βηλάφιον.
               III 56, brique; G. Meyer. Neugr. Stud. III. 14.
βήσαλον
βιάζεσαι
               IV 172.
βιαστή
               III 4121.
βιβλία
               IV 211.
βίβλους
               IV laaa.
               Il 57a; Sophocles. s. v. βικίου, a kind of earthen
Biziv
                   vessel; variante βυκί. ibid.; cf. gr. mod. βουτσί. Le
                   contexte καὶ τὸ βικὶν ἐχάσαμεν, ἐκλάστη τὸ ποτήριν.
 Verhand der Kon. Akad. v. Wetensch. (Nieuwe Reeks) Dl. XI No. 1.
```

130

βλέψαντες

βλέψης

IV 193.

III 5.

```
permet de donner ici à έχάσαμεν (= έχαώσαμεν) le
                   sens d'abîmer, que n'a plus le grec moderne γάνω.
βίον
               III 353.
βιοτήν
               IV 45, vie, manière de vivre.
               IV 1q, 282.
βίου
               II 26m (?); cf. βιτᾶλις, ἀείζωον μικρόν, Diosc. 4, 89 (90).
βιτάλιν
                   ap. Sophocles, et βιτάλια, victualia, dapes, chez
                   Crusius, Turcograecia, d'après Du Cange.
               III 224.
βίτσαν
               III 224, coups de verye; sur ce mot et sur le précédent,
βιτσέας
                   voir G. Meyer, Neugr. Stud. II, 18-19.
               III 9 (?); cf. βιοτή.
βιωτίας
βιωτικῶν
               IV 1nn.
               III 216s.
βλάβην
               HI 209.
βλαβῆτε
               III 310a.
βλαβοῦμεν
               ΙΙΙ 305; voir βλάψη, έβλάβησαν.
βλάπτει
βλάστημα
               HI 420.
               III 88, tissu de pourpre; cf. G. Meyer, Neugr. Stud.
βλαττίν
                   ΙΙΙ, 16, et Ζωγράφειος Άγών, p. 294, où le mot est
                   rendu par πολυτελές περιείλημα; ibid., 363, on trouve
                   le proverbe αν έξεπέση τὸ βλαντί, τοῦ γαάρου στρατοῦρα
                   δε γίνεται.
               IV 145.
βλασφημῶ
               IV 259.
Βλάγα
               III 182. — IV 52.
βλάγικον
               III 289f.
βλάψη
               I
                   470.
βλέμμα
                   142, 166. — III 186, 296, 295a, 385. — IV 63, .
               Ι
βλέπε
               HI 130.
βλέπει
               III 81, 87. — IV 3, 4, 6, 70.
βλέπεις
               III 57. — IV 174.
βλέπης
               III 346. — IV 137.
βλέπομεν
               I
                   88.
βλέπουν
βλέπουσι
               II 92.
βλέπουσιν
               HI 403.
               III 103, 216t, 216v, 216bb, 301g, 307. — IV 29, 30,
βλέπω
                   100, 131, 134; voir έβλέπεις, έβλεπες, είδα et suiv.,
                   ίδέ et suiv., ίδόντες et suiv.
βλέπων
               I
                   205. — III 203, 241.
                   236.
βλεφάρων
               I
```

```
HI 431.
βλέψον
               II 42a. — III 404a.
βλησκούνιν
βλησκουνίτσαν
               III 412e.
βλησκουνίτσι
               III 412e. variante φλησκουνίτσιν.
βοή
                   207.
βοήθει
               III 100, variante βόθα.
βοηθείας
               IV 78.
                   132.
Bons
βόθα
               III 100, variante de βοήθει.
βόθοου
               IV 280.
               III 375, κόττου βόλου, jet de dés, passage obscur.
βόλον
               III 332, de βόμβος et πτυπίζω, pour πτυπῶ.
βομβοκτυπίζον
βομβοκτυπίση
               III 332.
βομβοοκτυπίζει
               III 332, variante du précédent.
(βόσχω)
               voir Epockes
βοτάνας
               II 102, 103.
               IV 249.
βοῦκκαν
               III 186.
βούκκας
               IV 120.
Βουκκιές
βούλει
                   164. — III 177, 289i.
               II
                  5.
βούλεται
Βουλήν
               Ţ
                   156.
βουλήσει
               HI 426.
βούπαπας
                   68c. composé de βοῦς et de παπᾶς.
βουρβούριζεν
               IV 11, variante de έβουρβούριζε.
               III 70; Coray, "Atanta, I, 216 pense avec raison à buc-
βουτλωμένας
                   cula. De là est venu le verbe βουλλώνω, puis βουτ-
                   λώνω (cf. σπέτλον = speculum).
βουτουλωμένας
               III 70, pour Boutlouévas.
βοῶντες
               III 289d: voir ἐβόων.
               IV 116; gr. mod. βοάδυ. L'accentuation βοαδύ est de
βοαδύ
                   règle dans les textes du moyen-âge et existe
                   encore dialectalement de nos jours; cf. Dieterich.
                   IF. XVI, 8-9.
               IV 89e. 116.
βραδύν
               III 90.
βοακίν
βράζη
               IV 63.
βράσειν
               IV 50.
               IV 50.
βράση
                   52.
βραγιόλιν
               I
                   ō.
βραχέος
               I
βοεζιτίκου
               III 180, variante de βερζιτίπον.
```

III 164, variante de εδρέθη.

βοέθη

βρέφους Ι 215, 219.

βρίσιω IV 32, 32b, variante de εδρίσιω.

βροτοσώστης ΙV 160.

βρουτσίν II 53. pour βουρτσίν, gr. mod. βοῦρτσα: cf. Du Cange, s. v. βροῦτζον; dans le passage cité il semble qu'il soit question non de fumier de porc, mais d'une brosse en soie de porc.

βούξον Ι 171. βοῶμα Ι 100.

βοωμάτων ΙΙΙ 174, 195. — IV 136.

βοωμιαφέα ΙΙΙ 99, βοωμιαφέαν ΙΙΙ 205, βοωμιάφην ΙΙΙ 207, βοωμισμένες ΙΙΙ 2161.

βοωμισμένην ΙΙΙ 259. βοωμόκαπνον ΙΙΙ 325b. βοῶμον ΙΙΙ 325p.

βοώσιμα Ι 146. βοώσιμον ΙΙΙ 412.

βοωσιν ΙΙ 260. — ΙΙΙ 272f. — IV 46.

Βυζαντίδος ΙΙΙ 421.

Γ.

γαβάθιν III 412b, écuelle, du latin gabata.

γαδούοιν III 356. γάλα II 68b.

γαλέας III 404g. milandre, aujourd'hui γαλιά; voir Krumbacher, Fischbuch, 373.

 γαλήνη
 II 96g.

 γαλήνιον
 IV 1qq.

 Γαληνόν
 III 416.

 γαληνός
 IV 1f*.

γανίτικον ΙΙΙ 285 (κοασίν), vin de Γάνος (Thrace)?

 $\gamma \acute{a} \varrho = car$ 1 41, 33, 42, 415, 122, 130, 150, 208. — II 13, 38, 80. — III 1b, 1c, 1d, 1e, 4, 6, 20, 23, 32, 33, 38, 148, 132d, 138b, 197, 199, 208, 216a, 216d, 216gg, 222, 227, 233, 236, 272f, 274, 283c, 283e, 289h, 289q, 297, 298, 305, 325j, 327, 329, 332, 400p, 419b, 426, 440, 445. — IV 1f*, 1k, 1n, 1u, 1cc, 1uu, 1vv, 14a, 14f, 25a, 49, 68, 73a, 93, 99, 419, 128, 140g, 145, 151, 458, 180, 203, 281, 287.

```
γάο surabondant ou vague I
                                  15. — III 1b. 419a.
                                  52; gr. mod. καρβέλι, miche.
γαρβέλιν
γάρισμα
                              III 215. saumure.
γάρισμαν
                              III 215.
γαοισμένον
                              III 215.
γάρος
                              III 161, garum, sorte de saumure.
γαστοίμαογον
                              III 419e.
γδάρη
                              III 98, variante de ἐδάρη.
yέ
                              III 288, 289e, 301a, 400a.
γέγονα
                              III 9. — IV 16.
                              III 9. — IV 12c. 88.
γέγονε
γέγονεν
                             III 216f. — IV 4, 12c, 88.
γείτονα
                              IV 41.
γείτοναν
                             IV 41, 47, 130,
γείτονας
                             III 136.
γείτονες
                             I
                                 216.
γειτόνισσας
                             IV 94.
γελᾶν
                                 490.
                             II 66b. - III 332c.
γελάσης
γελῶν
                             I
                                 15.
γεμᾶτα
                             IV 30, 55.
γεμᾶτον
                             IV 26, 417, 248,
γέματος
                             IV 58.
γέμει
                             III 301h. -- IV 12, 26, 34; voir ἔγεμε.
γέμεις
                             HI 79.
γέμιζα
                             IV 89f; voir eyeulgav.
γεμίζουσιν
                             III 293.
γέμισαν
                             IV 228.
γέμισε
                             HI 445.
γέμισεν
                             IV 260.
γεμώζουσιν
                             HI 293.
γένεται
                             Ш 404Ъ.
γένει
                             IV 1s.
                             H 68b. -- III 404.
γένη
                                 40. — III 404b.
γένηται
γενναίαν
                             III 370.
γενναίου
                             HI 430.
γενναίως
                                 159. — III 367.
γεννιθου
                             III 7. mot corrompu.
(γεννῶ)
                             voir έγεννήθη.
γένοιτο
                                115.
                             П
                             II 97; voir γένεται et suiv.
γένομαι
```

III 36, 348.

γενόμενα

```
γενόμενος
                       233.
                   IV 140.
γένου
                   IV 129r.
γένουμουν
                   III 404.
γένουν
γενῶ
                   IV 79.
                   IV 140e, 140f, 141a, 142a.
νένω
                   III 404b.
γένωνται
                   III 404.
γένωσι
γεράκιν
                   III 354.
γεροβοσκήσης
                   IV 14d, variante de γηφοτροφήσης.
γέροντας
                   III 428.
                        11. — II 76.
γέροντες
                   I
                   IV 43.
γεφοντικοῖς
γέροντος
                   IV 14e.
γέρουσι
                   III 428.
γέρων
                       161. — III 396. — IV 1.
γεύεται
                   III 395a.
γεῦμα
                        201, 234.
                   III 140. — IV 58.
γεύματος
                    III 97.
γεύσεσαι
                    HI 197.
γεύσεως
                    III 437. — IV 290.
Γεώργιον
                    II 80.
\gamma \tilde{\eta}
                        31.
                    Ī
\gamma \tilde{\eta} \nu
                    III 419k.
γηοοκομείν
                    IV 14d.
γηφοτροφήσης
                        189. — IV 1t, 144, 163.
775
                    III 334, 336, 338, 340, 340d, 342, 344.
γιά
γιαλαλέϊ
                    III 320 (?).
                    III 166.
yiyas
                    HI 410.
yiver'
γίνεται
                    [I 207]. — III 404, 410.
                    ΙΙΙ 37; voir γέγονα et suiv., γένομαι, έγένετο, έγενόμην,
γίνομαι
                        έγέιου, έγίνετον.
                    III 36, 228, 348.
 γινόμενα
 γινομένας
                    I
                        4.
 γίνονται
                    III 376.
 γίνου
                    IV 140.
 γινώσχιι
                    Η 117; voir έγνω, έγνωκότες.
 γινώσκεις
                    HI 118.
 γλαύκους
                    III 180.
 γλήγορα
                     III 216cc.
 (ylistem, gr. mod.) voir eylistem.
```

```
IV 129n.
 γλυκασμόν
                III 321.
 γλυκίσματα
 γλυκόμηλα
                II 65e.
 γλυκοποσίας
                III 286.
                III 285, 314.
γλυκύ
γλυκύν
                III 185, 285, 314, 407. — IV 70.
γλῶσσαν
                III 325n.
γνεύω
                III 302.
γνώμης
                III 400j.
γνωρίζεις
                Ι
                    58.
γνώοιμα
                III 25.
γνώριμον
                III 25.
γνωρίσαι
                IV 1yy.
γνωρίσασα
                    256.
                I
γνωρίσω
                III 252. — IV 1ccc.
                II 41.
γογγύλια
                II 41.
γογγύλιν
γόμον
                III 278, farce (?), (terme de cuisine).
                III 179a, gr. mod. γουφάρια; cf. Coray, ad Xenocratem.
γομφάρια
                    76-77 et Vasmer, Études gréco-slaves II, 117.
γόνατα
                III 419t.
γόνε
                III 289p.
γονεῦσι
                IV 14f.
γονικά
                    53, 64. — III 377.
                I
γόνιμα
                    151.
               III 400v.
γόνον
γόνυ
                III 419s.
γοργόν
                    173, 191. — II 58. — III 108, 108a, 289b, 322a,
                   381, 398, 402, 404h, 412g, 412k, 439.
γοργώτερον
               III 412l.
γουλάρην
               III 259a, glouton, lat. gularius.
γούλας
               IV 129g. betterave.
γουλίν
               II 42, comme le précédent.
γοῦν
               I
                   206. -- III. 13, 174, 290. -- IV. 4w, 92, 459,
γουνίτσας
               II 34a.
γούργουρον
               H
                  19c, 19m. - III 419r. gorge.
γουφάρια
               III 325c.
γοφάρια
               III 179α, 325c; voir λοφάρια.
γράμμα
               IV 14f.
               IV 11aaa, 2, 14, 19, 22, 23, 39, 42, 128, 137, 138.
γοάμματα
γοαμματικά
               IV 14, 15, 18, 39, 42, 138, 139.
γοαμματικέ
               IV 175, 245, 246, 254 (bis), 255.
γοαμματικήν
               IV 18.
```

γυψοπλάστην

II 54b.

```
IV 82.
γραμματικοί
               IV 42, 137.
γραμματικόν
γραμματικός
               III 64. — IV 16, 140d, 173.
γοαμματικοῦ
               III (titre).
               IV 39.
γοαμματικών
               III 400hh.
γοαμματίτσια
                   17. — IV 39. 218.
γοαμμάτων
               III 283b, grenade? cf. lat. granatum.
γρανᾶτα
               III 75.
γράφει
               III 16.
γράφειν
γράφεις
               HI 76.
               II 7, 11.
γοάφη
                   32.
γραφομένων
               T
               III 18.
γράφουσιν
γράφω
                   14. - 11, 17. - III 19, 23, 27, 419a. - IV 206.
               II 13.
γοάφων
               III 344c. — IV 77.
γοάψω
               ΙΙ 42α; Sakellarios, 516: γοοῦτα, ή γοούτη βυζ χυλὸς έξ
γοοῦταν
                   άλεύοου και μέλιτης, κερατίου ή σταφίδος, είδος μουστα-
                   λευφιάς. Cf. Typikon—Kosmosotira, 19.
               III 403a.
γυαλίου
                   54.
γυμνή
               I
                    108.
γυμνήν
                T
               HL 355.
γυμνόν
                III 400nn.
γυμνοποδῶ
γυμνοποδῶν
                III 400nn.
                H 45. — IV 66, 240.
γυναῖκα
                IV 110.
γυναϊκαι
                IV 66.
γυναῖκαν
                IV 112, 126.
γυναίκες
                    23, 213, 269. — IV 242.
γυναικός
                    221. — II 21b. — IV 234.
yovn
                IV 232.
γυνήν
γυοεύειν
                IV 189.
γυρεύεις
                IV 202.
                IV 32a, 33, 17, 72; voir έγυρεύετο.
 γυοεύω
 γυοεύων
                III 404c. — IV 83, 189.
 γυρίζει
                ΙΙΙ 325n; voir έγυρίζετο, έγύρισα.
 γυοίζεται
                III 325dd, 325n.
 γυρίσματα
                III 194.
 γυρίν
                    47. sorte de vêtement.
                IV 169.
 γύοωθεν
```

137 INDEX. I 79. — II 54b. γύψος III 103, variante probablement fautive de γωνιδάτον. νωνιαδάτον γωνίαν III 56. γωνίσς IV 32a, 35. γωνίες IV 32a. γωνιδᾶτα HI 103. III 103, avec κομμάτιν, morceau polygonal (?). γωνιδάτον Δ . δ' T 127, 438, 172, 483, 187, 190, 200, 219, 221, 230, 242. — II 70. — III 19, 22, 74a, 81, 85, 89, 115, 139, 146, 216, 216w, 225, 261, 265, 348, 381, 408, 409, 419m. - IV 14e, 102a, 106, 107, 133,171, 181. δαγκάση ΙΙΙ 419, voir δάκη, δάκνει. δαδίν П 53. δαῖμον III 325e. δαιμονιάροι II 93. δαιμονικόν III 253. III 253. δαίμονος δαίμων HI 325n. δάκη III 419. δάκνει III 305. δάκουα III 1e. — IV 260. δάκουσι III 1e. δακούων 16. — III 1e. 425. — IV 18. δακτύλιν Ī 51.

δακτύλιν Ι 51. δακτυλίδιν Ι 51. δαμάζει ΙΙΙ 301c.

δαμάκιν III 206, 347, diminutif de δαμίν.

δαμάσκηνα IV 129c. δαμασκηναπιδόμηλα IV 129c.

δαμίν IV 105, 235, un peu (οὐδαμίον).

δανεικόν IV 208. δανειστῶν IV 286.

Δαντόνης IV 1jj, voir l'Introduction. p. 17; Papadimitriou. 52-57.

δασύν ΙΙ 104.

δαυκοψίστης IV 120k, cuiseur de carottes.

δέ I 35, 106, 123, 182, 185, 186, 223, 244. — II 15, 73, 80, 82, 84, 107. — III 13, 15, 62, 63, 69, 70b, 74a, 74d, 76, 81, 85, 121, 130, 132f, 138d.

```
174, 201, 211, 216f, 216r, 216z, 217, 224a, 259, 261, 270, 272d, 272e, 287, 288, 289e, 290, 301a, 308, 311, 313, 315, 318, 320, 322, 324, 325b, 325d, 326, 364, 369, 396, 399, 400a, 400k, 400p, 400s, 404i, 404i, 404ii, 405a, 408, 412a, 412g, 419a, 419u, 431, 436. — IV 1q, 1z, 14c, 16, 35, 58, 64, 76, 89a, 102, 102a, 109, 132, 133, 139, 156, 162, 175, 176, 181, 186, 188, 192, 196, 211, 34, 273, 278.
```

δέδυικα Ι 34, 27 δεήσεως ΙV 278. δέησιν ΙΙΙ 431α.

δεικνύεις ΙΙΙ 235; voir δείξαι et suiv., εδείκνυσο.

δεινά Ι 268.

δεῖνα III 393, 397, 400b, 402(bis), 407. — IV 3.

 δεῖναν
 III 393.

 δεινός
 III 393.

 δεινῶν
 III 443.

 δεῖξαι
 I 26.

 δεῖξου
 I 170.

 δείξουν
 I 149.

δείξω III 334b. δείπνου I 224.

δέκα II 26q. — III 66, 84, 345, 408.

δεκαέξι ΙΙΙ 184α.

δεκαπέντε III 66, 184, 216ii, 406b, 407.

δεκατέσσαρα III 181. δεκατέσσερα III 181. δεκατρεῖς II 26i. 27.

δέμνε I 251. Pour expliquer ce mot, nous avons pensé au latin domine et au russe dai mnie "donne-moi".
M. Vasmer. à qui nous avons communiqué cette dernière hypothèse, nous fait observer, entre autres choses, qu'on avait à cette époque dai mi Δόμνε présentant. pour lui comme pour nous, une difficulté vocalique, il rapproche δέμνε du roumain demnü, honorable, digne = lat. dignus.

δέν III 138, 216, 216k. – IV 7, 136, 172, 174.

δέξαι II 19f.

δέξου Ι 13; pour δέξαι, analogique de δέχου, de même que, au présent, λύσε pour λύσου est analogique de λύε.

δέξωνται Ι 63. (δέομαι) voir ἐδεήθην. δέον ΙΙΙ 6.

```
III 4, 6.
δέονται
                      124.
δέρει
                      142.
δέρεις
                   HI 367.
δέρουσιν
                   Ш 3.
δέσεις
δεσποίνης
                   II 96c.
                   II 68a. = III 1, 4i, 27, 30, 33, 147, 138, 172, 193,
δέσποτα
                       199, 234, 289i, 247, 253, 278, 292, 296, 301.
                      325m, 325s, 382a, 384a, 400j, 400m, 400mm.
                      419i, 419k, 419z, 432, 442, 446, 447a. — IV 1.
                      1i. 14e. 40, 58, 89a, 141, 156, 158a, 296.
δεσπόται
                  II 74.
δεσπότη
                  III 1.
δεσπότην
                  II 5.
                  IV 284.
δεσπότης
                  IV 95 (bis).
δεῦρο
δευτέραν
                  III 400m.
δεύτερην
                  IV 249.
                  III 80, 148, 400y. — IV 62, 63, 429q, 206.
δεύτεοον
                  III 105; voir δέξαι et suiv.
δέχεται
                  II 83.
δέχονται
                  voir δήσουσι, δήσω.
(δέω)
                       178, 226. = III 138d. 140. = IV 176.
\delta \acute{\eta}
δηλα
                  III 419c.
                  III 440.
δηλαδή
                  III 400ll, (?) variantes, δημοκέλλιν et δημοκήλλιν.
δημακέλλι
δημακέλλιν
                  III 40011.
Δημήτριον
                  IV 290.
δημοκέλλιν
                  III 400u.
δημοκήλλιν
                  III 400ll, variante de δημακέλλι.
δημοτικώς
                  II
                     -13.
                  H
                      56b.
δήσουσι
                   Ī
                       150.
δήσω
                  HI 123, 127, 268, 378, 384a, 424.
δι' (avec l'acc.)
                       158. - III 85, 97 (διὰ λόγου σου), 131, 1386, 216s.
διά (avec l'acc.)
                  I
                       281, 282, 299, 3016, 345, 404j, 412e, 419n. —
                       IV 17a, 34, 38, 135, 174.
                      25e. — III 272f, 283, 310.
διά (avec le gén.) II
διά (νά)
                   III 284, 310a. 400k. 106a. — IV 191.
διάβα (verbe)
                   III 108, 108a, 395.
διάβα (subst.)
                   III 109.
                   ΙΙΙ 214; voir διαβάσης, εδιάβασα.
διαβάζω
διάβαινε
                   III 395; voir διέβαινα et suiv., έδιάβην, έδιέβαινα et suiv.
```

```
II 54a. — III 147.
διαβαίνει
                III 266.
διαβαίνουσι
διαβαίνουσιν
                HI 266.
διάβαν
                HI 109.
                III 97.
διαβάσης
(διαβιβάζω)
                voir διεβίβασα.
                III 411. — IV 183
διάβη
                    177. — III 35.
διαβόλου
                III 340a, 344a.
διάβω
                IV 141.
διακελεύεις
                IV 142a.
διάκονος
                voir διηκόνισεν, έδικόνησεν.
(διακονῶ)
(διασώζω)
                νοίι διέσωσε.
                III 34.
διάταξιν
διαφορωτερίτσιν IV 224. de διάφορον, intérêt, profit; cf. μικροτερίτσιν.
                   59. Legrand traduit "ma haute coiffure"; cf. Suidas:
διβίκιν
                    διβητήσια διαβίκια (var. lect. διβίκια); Du Cange et
                   Sophocles, s. v. διβητήσιον.
                   59, probablement pour διβλαττάριν (cf. ci-dessus βλαττί),
διβλαντάριν
                    vêtement de pourpre mêlée d'une autre couleur.
                    Voir Le livre du Préfet, 94, 95.
διδάγμασι
                IV 14a.
                III 400i.
διδάσκει
δίδασιν
                IV 214.
διδασκαλείον
                IV 21.
δίδε
                HI 102, 387, 393.
δίδει
                III 408a.
δίδειν
                II 19i.
δίδεις
                H 24, 66, 67.
διδόμενα
                III 400c.
διδομένων
                H 29.
                III 427.
διδόναι
δίδονται
                II 26o.
δίδοσιν
                IV 136.
δίδου
                HI 102, 445.
δίδουν
                II 87. — III 124, 301, 357, 419 cc. — IV 55, 135.
διδουν
                III 338.
διδοῦν
                HI 338
δίδουσι
                II 87. = III 259, 357a. - IV 136.
δίδουσιν
                III 233; 259, 405a. — IV 55, 136,
δίδω
                III 338. - IV 84; voir δός, δότε, δοῦναι, δώσ' et suiv.,
                    έδιδαν, έδόθη, έδωκα et suiv.
δίδωσι
                IV 55.
```

```
δίδωσιν
                  IV 233. — IV 55.
διέβαινα
                   IV 99.
διέβη
                  III 415 (bis), 416.
διέβην
                  IV 87, 108,
διεβίβασα
                  IV 89.
διέσωσε
                  III 441, 441a.
                  HI 139.
διηγήσομαι
                  III 71, variante ἐδικόνησεν.
διηκόνησεν
διηκόνοις
                  III 251.
διηνεκῶς
                  III 69, 272t.
δίκα
                  III 89, variante de δίχα.
δίκαιοι
                  III 289m.
δίκαιον
                  IV 120.
                  III 35.
δίκη
δικημένοις
                  III 248, leçon fautive pour ηδικημένοις.
                  III 283, variante de διὰ πίτρου.
δικιτραίου
                  T
                      46.
δίμιτον
                  III 251.
διοικήσεις
διόπτιν
                  III 292, leçon corrompue, voir à δίωτον.
                  III 245, 377.
διόρθωσιν
διπίνακον
                  III 104.
διπλά
                  III 54.
                  IV 4. à doubte poitrail (le mot poitrail désignant
διπλοεντέληνος
                      ici la partie du harnais qui couvre la poitrine
                      du cheval), lat. antelena.
διπλοκαλαμαρᾶτε
                  IV 246.
                  III 292, leçon corrompue.
διπλόν
διπλοσφουγγᾶτα
                  III 54.
διπλοτήγανον
                  III 160.
δισκαρίων
                  III 321.
                      132, 223. — II 70. — III 89. — IV 1z.
δίγα
διγώς
                  H 70.
                  III 288. — IV 227.
δίψαν
                  III 412q.
διψήσει
                  III 412g.
διψήση
διώκης
                  III 380. variante διώγης.
διώχω
                      92; voir έδίωπες.
                  IV 265 (iδίωμο); le mot existe encore aujourd'hui
διῶμαν
                      dialectalement; à Chio, il est synonyme de καμάρι
                      et, à en juger par σείσμα (gr. mod. dandinement),
                      ce peut être le cas dans le présent passage, qui
                      est d'ailleurs obscur.
```

III 398.

διῶξε

δοχειάφιον

III 400a.

```
δίωτον
               III 292, par correction (Coray, διώτιν).
διώχης
               III 380, variante de διώκης.
               II 116.
δοίη
δοκεῖν
               T
                   25.
               III 16.
δόκιμοι
δόχιμος
               HI 370.
δοκοῦν
               II 94.
δοκῶ
               III 325 j. — IV 90; voir δοκεῖν, δόξη, δόξω.
δόλιον
               III 243.
               III 385.
δόλους
               III 60, chef d'un choeur de chantres (Clugnet, Dict.
δομέστικος
                   liturg., s. v.)
δομέστιχος
               III 60.
δόντια
               III 365, 419x.
δόξα
                   1. — III 447f (bis).
               I
                   35.
δόξη
δόξω
               III 216mm.
δόρυ
               III 400z.
                   61, 168, — II 51 (ter), 51a (bis), 52 (bis), 56, 56b. —
δός
                   III 107, 398, 400d, 407, 408. – IV 53, 105, 235 (bis).
δότε
               III 131, 387, 406b, 407, 412g.
δοῦκαν
               III 437.
               IV 51.
δουκᾶτον
δουλείας
               III 419i.
               IV 115, variante de ἐδούλευα.
δούλευα
δούλευε
               III 91.
               II 56b. — III 412l.
δουλεύη
δουλεύουν
               Ι
                   89.
               IV 97.
δουλευτής
δουλεύω
                   91. — II 96c. — III 400nn; voir έδούλευα, έδούλευσα.
               III 409nn., variante δουλεύω.
δουλεύων
δοῦλοι
               II 74.
δοῦλον
               III 431a. - IV 1h^*, 1tt.
                   114, 242, 258. — II 6. — III 289e, 447. — IV 169.
δοῦλος
δούλους
               III 385, leçon fautive pour δόλους.
               IV 164.
δούλω
δουμάκιν
               III 347, pour δαμάκιν; cf. Pernot, Études I, 80.
δοῦναι
               III 427.
               III 400a; cf. Du Cange, s. v. δοχειαφία. Le mot a passé
δοχειάρην
                   en slave avec la signification de ciborum dispen-
                   sator (Vasmer, Études gréco-slaves II, 281).
δογειάρης
                III 63.
```

```
δογειάριος
               ΙΙΙ 63, cf. δοχειάρης.
δράμε
               III 108a.
δράμω
               III 338, 340, 344.
δοάμωμεν
               III 382.
δράμωσι
               III 400t.
δραξαμένη
                   185.
                   266.
δράξας
               Ī
δοιμάοιν
                  68c, nom propre (?).
δοιμύτης
               III 305.
δρόληκου
               III 225a, 325o; Sakellarios, 531-532, s. v. δρολύκιν,
                   pus. Byzantios, Dict.3, 550, donne: ,, δοολικώι ω,
                   έπιφονούμενον έν είδει κατάρας είς τοὺς τρώγοντας,
                   συνώνυμον τοῦ περιδρομιάζω" Cette acception convient
                   mieux à nos deux passages que la précédente;
                   δρόληκον signifie hudrocèle, tumeur du tissu cellu-
                   laire du scrotum; cf. les variantes ὑδρόληκον, ὑδρό-
                  κηλον et Politis dans Δαογραφία Ι, 220.
               HI 26.
δρόμον
δρομονάριν
               П
                  26f. sans doute synonyme de δρομόνι, crible. van.
               III 404i, Coray, "Ατακτα, Ι, 317, traduit par sirop de
δροσάτον
                   roses et propose l'ingénieuse étymologie ύδοοροσατον.
δρουβανιστόν
               IV 112, (lait caillé) mis en tonneau. Oekonomides.
                  Pont., 29: δοουβάν (neben οδουβάν) ein langes But-
                   terfass, welches an Schnüren hängt und so bewegt
                   wird. Psaltis. Thracica 177: δρουβάν, στενόμακρον
                   βαρελοειδές σκεύος, εν δι παρασκευάζουσι τὸ βούτυρον.
δύναμαι
                  487. — III 40. 367. — IV 287; voir ήδυνήθην.
δυνάμενα
               III 245.
δύναμιν
                   195. — III 12, 332b.
               HI 367.
δύνανται
δυνατά
               III 200a.
               III 328, 367. — IV 273.
δύναται
δυνατοί
               III 16.
                  56. — II 26p., 56a. — III 33, 88, 112, 132c.
δύο
                   272a. - IV 130b.
δυό
               III 88.
               III 292, corrigé en δίωτον; cependant Hésychius donne
δύπτιον
                  δίπτιον et ajoute: Κύπριοι, μέτρον· οί δε το ήμιμεδιμνον.
               III 400z.
δύσεως
δύσκολα
               III 340a.
δυσμάς
                  206.
               HI 24.
δυσνόητον
```

I 6.

δύστηνος

έβγοῦν

ἔβγω

IV 130b.

HI 115, 135, 338, 344.

```
II 3.
δυστυχίαις
δυσχερεῖς
               III 23.
               III 443. - IV 1nn.
δυσχερῶν
               IV 252.
δυσωδεστάτην
               III 287b.
δυσώδη
δυσωπῶν
               I
                   174.
                   48. — II 26, 26i. — III 178, 182, 184.
δώδεκα
               I
δωρημάτων
               III 432.
δώροις
               I
                   272.
δωροφορεί
               II 80.
δώσ'
               III 85.
δώσει
               III 419cc.
               III 248.
δώσεις
δώση
               I
                   177. — III 129, 344d.
               Ι
                   160, 166. — II 108. — III 85, 400b, 400d.
δώσης
               Ι
                   38. — III 42, 43, 127, 360a, 362.
δώσουν
δώσουσι
               II 85.
δώσουσιν
               III 141.
δώσω
               III 127, 168.
δώσωμεν
               III 141.
δώσωσι
               III 362.
                                   E.
ἐάν
               III 5, 38, 419, 123, 127, 129, 131, 132a, 138a, 310,
                   325h, 325i, 368, 370, 397, 401, 412g, 412l, =
                   IV 41, 43, 89b, 90, 109.
ξασον
               IV 116d.
                   157 (= ἐμαντόν); cf. Blass, Gramm. des neutest.
ξαυτόν
                   Griech., § 48, 6. — II 10. — IV 173, 182.
ξαυτοῦ
               H 5.
έβαλα
                   49, 50. — IV 249.
               Ī
έβαλε
               IV 140.
έβάστασεν
               III 187.
έβάστουν
               IV 410.
έβγαίνομεν
               HI 346.
έβγαίνω
               III 138.
ἔβγαλε
               III 391.
έβγάλουσιν
               III 223.
έβγανω
               IV 272,
έβγη
               III 399
```

```
II 31. - IV 10.
έβδομάδα
έβδομάδαν
                     IV 10.
                     II 31.
έβδομάδος
                     III. 4191.
έβλάβησαν
                     III 132b.
έβλεπα
                     III 81.
έβλέπεις
                     III 74.
έβλεπες
                     III 72.
εβοσκες
                     IV 11; grouiller, variante βουρβούριζεν
έβουρβούριζε
                     III 289d.
ἐβόων
έγγραλοπαστοφάγος
                     III 94, voir le suivant.
                     III 94, celui qui mange des sardines (Eyypavlis)
έγγραυλοπαστοφάγος
                         salées, cf. Krumbacher, Fischbuch, 374.
                     III 94.
ἐγγραυλοπαστοφάγου
                     III 99.
έγδείοη
                     IV 57; voir έγερθη et suiv., ηγέρθην.
έγείρει
                     IV 11.
ἔγεμε
                     III 262.
έγεμίσαν
                     III 262, variante du précédent.
έγεμίσασιν
                     II 56a. - IV 88. 167.
έγένετο
                     III 384.
έγεννήθη
                     III 384.
έγεννήθην
έγενόμην
                     III 216ii.
                         403.
                      T
έγένου
                      III 4121.
EyeoDñ
                      III 419, pour έγερθη, cf. Hatzidakis, Einleit., 435;
έγέρθη
                         peut-être amené par l'ind. aor. ἐγέρθην; cf.
                         καὶ δὲν μποροῦν νάγέρθουν, Picat., 334.
                      III 167, pour eyeoso.
έγέρθω
                      HI 406.
 ἐγέρνεται
                      III 147.
 έγζεστόν
                      IV 177.
 έγίνετον
                      HI 381.
 έγκαλέσωμεν
                      IV 199, variante ἐκατεμπλέκαμεν; même sens que
 έγκατεπλέκαμεν
                          le gr. mod. (ἐ)μπλέκω.
                      IV 1ww.
 έγκατοίκησεν
                      III 145, dérivé de Eynheistos, reclus. et synonyme
 έγκλειστιανόν
                          de πυριέγκλειστος, supérieur des moines.
 ἔγκλειστον
                      III 216o.
                      III 145, cloître.
 έγκλείστραν
 έγκωμιάζειν
                      III 1d.
                      voir έξεγλιστοών, έπεγλιστοών et cf.
 (ἐγλιστοῶ)
                                                               Hatzidakis,
                      Μεσαιωνικά καὶ νέα Ελλην. Ι. 159 sqq.
```

ἔδοαμα

ἔδραμον

IV 170.

250. — IV 170.

I 187. ἔννω IV 196. έγνωκότες IV 93, variante ηγυρεύετο. έγυρεύετο έγυρίζετο IV 93. έγύρισα I 233. T 54, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 90, 138, 186, 200, 233. έγώ II 6, 15, 33. — III 19, 27, 121, 201, 216 \mathbf{r} , 216 \mathbf{g} 255, 257, 263a, 265, 301a, 310b, 311, 325i, 325p325r = IV 69, 71, 76, 79, 86, 92, 102a, 135, 149, 181, 183, 216, 318, *ἔδ*' IV 198. II 63. — III 325k. — IV 23; voici. Composé de ἔδε, έδάρε qui semble être pour ἴδε, et de ἄρε, impér. aor. de αίσω; plur. ἐδάστε. Ἐδάσε et ἐδάστε sont fréquents en grec médiéval. III 325k. έδάρτε II 100. - III 325g (bis), 325i, 325i, 325i, 325p,ἔδε $325t \ (bis), 414, 419z. - IV 74, 159.$ III 447. έδεήθην III 235. έδείκνυσο έδιάβασα IV 89. εδιάβην III 445. IV 99e, 116, 129m. **ἔδιδαν** IV 99. έδιέβαινα IV 155. έδιέβασα έδιέβη IV 87. έδιέβην IV 87. εδιέβηνα IV 99. έδικόνησεν III 71, pour έδιηκόνησεν = διηκόνησεν, qui n'est pas l'ionien dinnovo, mais une forme postérieure de διακονώ. Le verbe δικονώ et le substantif δικονιάρης existent encore dialectalement, à Chio notamment, dans les sens spéciaux de faire l'aumône et de mendiant. έδικός III 261. έδίωπες III 72. εδιωχες III 72. εδόθη III 289q. έδούλευα IV 415. έδούλευσα IV 115. III 400aa, variante ήδραιωμένην. έδοαιωμένην

```
II 51, 54a. — III 364. — IV 129l, 172 (\tau \ddot{a} \delta \omega = \tau \dot{a} \dot{\epsilon} \delta \tilde{\omega}).
န်ဝိထိ
             III 339. — IV 108.
ἔδωκα
έδῶκα
             IV 84.
ἔδωκαν
             III 216 ij.
                 235.
έδωκε
             III 87. — IV 106.
ἔδωκεν
             III 419h.
έζάρωσεν
             III 134. — IV 129.
ξζήτουν
             IV 25.
ἔζουν
             IV 116a.
εζυμώσαμεν
             I
                 103.
έθάρρεις
             III 325q.
έθέκασιν
             IV 259.
ชียหรบ
             III 325q.
έθήκασιν
ะี่อีทุหยบ
             IV 244, 247, 248.
             III 4191.
ἐθλάσθησαν
             III 250.
έθνος
             III 250. 295f. — IV 170.
₹9og
                 9, 35, 406, 445, 464. — II 70. — III 22, 429, 432f,
εί
                  177, 211, 217, 224a, 236, 247, 270, 272e, 272t, 275,
                 329, 331, 364, 381 (εἰ δ' οὖν, cf. III 22 et Passow,
                  Griech. Wörterb., s. v.), 399, 400k, 400s, 409, 412g.
                  419b. — IV 1uu, 209.
εἶα
             III 334, 334b, 336, 338, 340, 340b, 340, 344, 344b, 344d;
                 cf. le gr. mod. γειὰ (pour εἶα) dans les expressions
                 comme γειὰ νὰ δοῦμε, γειὰ νὰ σοῦ πῶ.
             III 173.
εἴασε
                 51. — III 216o. — IV 107, 240 (bis).
             Ι
εἶδα
εἶδε
             Ι
                 242, 270. — IV 9.
εἶδεν
             I
                 126, 173. - IV 9, 64.
             Ι
                  212. — III 193, 295c, 414 (bis).
είδες
             I
                  264.
είδον
ะโช'
             III 7, 400a.
                 70. — III 253.
             II
είκάζω
             III 87.
εἰκόνα
             III 87.
ελκόναν
                 26p. - III 180, 184a, 295.
είχοσι
εἰκότως
             III 325u.
εἰμὶ
             IV 183.
                 144. — III 136, 271, 325r (έγδιμαι). — IV 140d, 183;
εἶμαι
                  voir είσαι, είσι, έναι, έναιν, ένι, έστι et suiv., ημην, ημουν
                 et suiv., ήσαν, ήσουν, ήταν, ήτον, οὖσαν, ὧσι, ὧσιν.
```

εἴμεθα

II 25a.

I

I

εἰσέβηκα εἰσελθών 130.

262.

```
III 263.
εἰμή
            III 20.
εἰμί
εἶν'
            III 70a, 70b. — IV 126.
            II 91, 103. — III 377. — IV 126.
εἶναι
            III 295e. — IV 116c.
εἶπα
            IV 215.
εἶπαν
            III 308.
είπέ
            II 94a. - IV 75.
ខវិជខ
            III 301e. — IV 142.
εἶπεν
            H 5. — IV 220.
εἰπεῖν
            III 400d.
εἴπερ
            IV 272 (ms. νἇπες).
εἶπες
            III 295e.
εἰπέτε
            III 143, 220, 331, 374, 376; variante \pi \tilde{y}.
είπη
                157, 214. - III 412a, 419cc, 424. - IV 158a.
εἶπον
            IV 191, variante ποῦν.
είποῦν
                22. — IV 42, 43, 77.
εἰπῶ
                19k, 68a. — III 434, 334. — IV 42, 43, 76.
εἴπω
            III 174, 400oo, 422.
εἴοηκα
            III 289j.
εἰφήκει
            III 444.
είοημένον
                4, 28, 31, 37, 49, 50, 51, 55, 63, 71 (bis), 75, 87,
ટાંડ
                400, 126, 150, 151, 157, 201, 239, 266. — II 10, 34,
                35, 43, 49, 50 (bis), 51, 52 (bis), 53, 66, 67, 73, 116.
                III 1d, 32, 41, 42, 43, 44, 49, 53, 55, 56, 66, 71, 73,
                79, 80, 81, 84a, 86, 87, 100, 108a, 109, 121, 128,
                131, 132, 132b, 132f, 136, 145 (bis), 168, 169, 191,
                216h (bis), 216bb, 238, 244, 254b, 256, 260, 263, 271,
                283e, 289b, 297, 301f, 309, 312, 325n, 325s, 332a,
                334a, 339, 340c, 353, 373, 375, 381, 382, 382b,
                385, 397, 400, 400c, 400e, 400n, 404c, 404d (bis),
                412b, 418, 449q, 449aa, 427, 431, 435, 439. —
                IV 21, 33, 40, 51, 55, 70, 89, 93, 98, 99, 110, 133,
                142, 148 (ter), 166, 177, 182, 183, 185, 187, 190,
                217, 229,
             III 373.
είς
            III 102, 104.
εἶσ'
                66, 70, 142, 164, 194. — II 98a. — III 59, 60, 62,
εἶσαι
                63, 70a, 92, 93, 102, 350, 352, 364. — IV 140d.
                173, 174.
             IV 278.
είσάκουσον
```

```
είσηλθα
                   IV 103.
είσηλθεν
                       199, 222, — III 175.
εἰσῆλθον
                   IV 35.
ะเ๋ดเ
                      19g. - III 16.
εἰσόδου
                       226.
                   Ι
εἰσόδους
                   II
                       84.
εἶτα
                   \mathbf{II}
                      11.
εἶγα
                   III 132b. — IV 116b. 170.
είχαμεν
                   IV 202.
                   IV 5, 12a, 120.
εἶχε
είχεν
                   IV 5, 42a, 98, 420.
                       72. 73. — II 114. — IV 1vv.
                   I
εἶγες
                       6, 30, 72, 73, 456. — III 132b. — IV 470.
                   T
είχον
èn avec l'acc.
                   T
                       459. - \text{II} 49, 26b. - \text{III} 454, 153, 479a, 210.
                       256, 302, 354, 400kk, 419l, 419y. — IV 73a.
                       73b, 118, 138, 189, 167, 236,
èx avec le gén
                      19, 29, 114, 202, 208 (bis), 236. — II 15, 109. —
                      III 402, 404, 432, 219, 250, 263b, 286, 288, 289f,
                      332a, 343, 346, 391, 411a, 419i, 419p, 419r,
                      449x, 423, 430, 440, 447b. — IV 1u, 1vv, 1aaa,
                      37, 88, 102a, 154, 243, 280, 284.
źĸ,
                  IV 231.
έκαθέζου
                  III 74.
έκαθέζουν
                   III 74. variante du précédent.
                  III 191.
raftiga
                  Ī
                      240. — IV 168.
έκάθισαν
                  I
                      181.
έκάθισεν
                  T
                      104.
εκάθου
έκάλεσας
                  Ι
                      86.
                      114, 247. — III 264. — IV 46.
ξκάστην
                  II
                  II
                      76.
ξκαστος
έκατέβασαν
                  Ι
                      255.
                  III 165a.
έκατέβηκεν
                  IV 199, variante έγκατεπλέκαμεν.
έκατεμπλέκαμεν
                  IV 199, variante du précédent.
έκατεπλέκαμεν
έκατέστησεν
                  IV 221.
                  I
                      131, 233. — IV 108.
ἐκάτσα
                  I
                      199.
ἐκάτσεν
έκατοίκησεν
                  IV 1ww.
                  I
                      191.
έκβαίνει
                  III 346.
ἐκβαίνομεν
                  III 346.
ἐκβαίνοντες
```

έκβαίνουν

III 269a.

```
ΙΙΙ 269; voir έβγαίνομεν et suiv., έκβοῦν et suiv., έξέβαινα
έκβαίνω
                    et suiv., έξήβαινα.
έκβαλεῖν
                III 328, leçon fautive pour ἐκβολήν.
έμβάλη
                   39; voir ἔβγαλε et suiv., ἐξέβαλεν.
έκβάλουν
                III 44, 173a.
                III 363.
έκβαλουσι
                   152. — IV 74, 76.
ἐκβάλω
                III 223, 286.
ἐκβάλωσι
έκβάλωσιν
                III 286.
                III 332c.
έκβεβοωμένων
                III 328.
ἐκβολήν
                IV 130b.
ἐκβοῦν
                III 445.
ἔκβω
έκβῶ
                III 270.
έκδάρη
                III 98, variante γδάρη.
έκδαρμένην
                IV 238.
έκδέρνη
                ΙΙΙ 98; voir έγδείοη.
εκδιδόασιν
                III 283d.
                I
                    39.
έκδικήση
                III 248.
έκδίκησιν
                III 355, 356; parétymologie comique (ἐκδέρω) faite sur
έκδούοιν
                    γαδούοιν.
                II 51, 92. — III 33, 164, 295b, 295c, 400o, 439.
έxεĩ
ย่หะเียะข
                III 222, 223. — IV 162.
έκεῖθον
                III 223, leçon fautive pour ἐκεῖθεν.
έκεῖνα
                II 11. — III 310. — IV 22.
έκεῖναι
                IV 443.
                    185. — III 188 (bis). — IV 220.
ะหะไขท
ਵំหะไขทุข
                IV 20, 25, 103, 133, 251.
                    39.
Exelvns
                III 57, 215, 325b, 357a. — IV 191.
έκεῖνο
                III 18, 216b, 255, 256, 258, 260, 264, 266, 272c, 272f,
exeivor
                    310b, 311, 312, 314, 316, 317, 319, 321, 323, 325a,
                    325c. - IV 171.
                III 116, 289j, 289k.
έκείνοις
                III 325b. — IV 191.
ξκεῖνον
ExElvos
                 III 59, 60, 62, 63, 64, 66, 70a, 70b, 71, 73, 383,
                    400r. - IV 111, 210.
 έχείνου
                 III 57, 140, 146.
 ξαείνους
                 III 132q.
 έκείνων
                 III 40, 132d, 132h, 197, 289h, 289k, 289l, 419u.
 ร่หะเัชะ
                 III 269. — IV 101.
 ËXELTO
                     192. — III 325p.
```

ἐκέρδισας

III 426.

έκεφαλίασεν

III 419w, corrigé par Du Cange, appendice, col. 99, en ἐκελεφίασεν On trouvera, au même passage, des renvois au mot κελεφία, qui signifie lèpre; cf. Sakellarios, aux mots κελέφιν, κελεφός, ξηκελευκιάζω. L'identité de κελεφία et de notre ἐκεφαλίασεν nous paraît probable, mais la correction ἐκελεφίασεν ne s'impose pas; il a pu y avoir parétymologie, d'après κεφάλι; voir λυκοκεφαλιάση.

έκζεστάς

III 276.

ἐκζεστόν

III 147, 404j. — IV 61, 64 (bis).

ἐκίνησαν

III 489.

(ἐκκεραμώνω)

voir έξεκεράμωσας. 42c, IV 264.

ξκκλησιά

III 38, 419.

έκκλησίαν έκκλησιάν

IV 263.

έκκλησιάργην

T 98.

έκκλησιάρχης

III 116.

έκκλησίας

III 38.

έκκλησιαστικά

IV 140.

έκκλησιαστικός

IV 142a.

ξκλάστη

II 57a.

(ἐκλέγω)

exteldmas

voir έξεῖπον.

έκλείδωσεν

179.

Ī

T 199.

έκλεκτόν

III 404j.

(ἐκμισῶ) ะหบทปิธร

voir έξεμίσησα.

Ī 105.

ἐκοίμω

Ι 71.

ἐκόλλησε

III 192, 211.

ἐκόπην

II 55. — III 335.

ἐκόπτασιν

III 216h.

έκήτσωσα

III 156, voir à πότσωσα.

ἔκοψα

III 216kk.

έκπέμπουσι

III 287b.

ἐκπέμπων

III 447b.

ἐκπέμψας

229.

(ἐκπηδῶ)

voir έξεπήδησαν.

(ἐκπίπτω)

voir έξεπέση.

έκπλάττειν

HI 17.

(ἐκπουλῶ)

voir έξεπούλουν.

(ἐκπωλῶ)

voir έξεπώλουν.

ἔκραξαν

IV 95.

```
ἔκραξεν
                IV 95.
έκράτησας
                III 426.
ξκοάτουν
                IV 410.
ἐκραύγασαν
                III 289c.
ἐκρίνασι
                III 289h.
ἐκρίνασιν
                III 289h.
ἔχοουα
                IV 120.
ξκοουγα
                IV 120.
ἔκουβεν
                IV 251.
                voir έξεστράγγισας.
(ἐπστοαγγίζω)
(ἐκσφοντυλίζω)
                voir έξεσφοντυλίση.
(ἐκσχίζω)
                Voir έξεσχισμένα.
Exredeions
                IV 243.
έχτενέστερον
                III 447b.
έκτενίσθην
                IV 7.
έκτενίστη
                IV 7.
έκτήθησα
                IV 219.
(ἐκτίθημι)
                voir extedeions
ἔπτισαν
                III 378.
έκτίσασι
                III 378.
έκτοτε
                III 385. — IV 64.
έκφέρειν
                III 17.
έκφόρειν
                III 17, leçon fautive pour ἐκφέφειν.
ξκχέει
                III 300.
(ἐκχεοσώνω)
                voir έξεχεοσώθη.
έκών
                III 423.
ἔλαβες
                I
                    107.
έλάδιν
                    42f, 53, 59. — III 412d.
έλαιον
                III 183, 298, 412d.
έλαίτσας
                III 280, pour élaitrous, petites olives.
έλάλησε
                III 289.
έλάλησεν
                HI 289.
έλάλουν
                IV 111, 122.
ἔλεγαν
                IV 183.
έλεγεν
                IV 1.
ëkeyes
                IV 183.
έλέγξων
                III 29.
έλεγον
                IV 183.
έλέησαν
                III 400kk.
έλεήσης
                 IV 142.
έλέησον
                 IV 75, 400kk.
έλεεινόν
                 III 116a.
έλεεινός
```

III 119.

```
IV 23.
ἔλειπαν
έλειπεν
               IV 223.
               III 216k.
έλειψεν
έλεον
               II 12.
               IV 142.
έλεος
               IV 1n, 279, 281.
έλέους
έλευθερίαν
               III 419cc, 132h, 445.
έλεύθερον
               III 132h.
έλευθερόψυχον
               II 69.
               voir ἐλέησαν et suiv.
(ἐλεῶ)
έλθέ
               IV 172.
               IV 172 (par correction), 187.
eldeiv
ἔλθη
               II 54. — III 125, 397.
ἔλθοι
               Ι
                   39.
έλθόντα
               I
                   270.
έλθω
               II 49. — III 32.
               I
έλούθην
                   55.
έλπίδα
               T
                   129, 189.
               IV 179, s'attendant à ce que.
έλπίζοντες
έλπίζω
               IV 142.
έλπίζων
               I
                   243.
έλύθησαν
                   77.
               I
               III 173a.
έλώφαξα
έμά
               II 25d.
έμαγείρευον
               IV 167.
έμαγέρευον
               IV 167.
έμαγέρευσαν
               IV 167.
έμαγεύθην
               III 325j.
έμαγεύθης
               III 325i.
ξμαθα
               III 400hh. — IV 15, 25, 89c, 90, 121, 129, 211,
                   216, 218.
               IV 121.
ἐμάθανα
               IV 62, 72.
έμάθανεν
έμαθεν
               ΙΙΙ 412i (ναμαθεν).
               III 400hh, 412i. — IV 15, 48, 90.
εμαθον
ξμάνην
               HI 307.
ἐμάνθανα
               IV 121.
               IV 5.
ἐμάνθανεν
               IV 7, 9.
έμάνθανε
               III 216kk.
έμασσησάμην
               II 5.
έμαυτοῦ
(ἐμβαίνω)
               Voir έμπαίνω.
```

III 351, variante de ἀναβλεμματίζεις.

έμβλεμματίζεις

ξν

I

208.

```
έμβουκκώνεσθαι
                  IV 187, voir έμπουκκώνεται.
                      4, 28 (ms. μέ), 34, 41, 127, 181. — II 6, 19g, 82.
έμέ
                      116. — III 13, 259. — IV 1f, 1yy. 1ccc, 14c, 105.
                  IV 98.
ἔμεινα
                  III 74a (bis). M. Papadimitriou, Prodrome, 49 voit
ἐμεῖς
                      ici des termes spéciaux en usage dans les jeux
                      du cirque. Il rappelle fort à propos le passage
                      suivant de l'Antapodosis de Luitprand (V, 21):
                      "moris itaque post tertiam vero diei horam emissis
                      omnibus dato signo, quod est mîs, usque in horam
                      nonam cunctis aditum prohibere". Nous avons
                      donc probablement affaire à des mots latins défi-
                      gurés (cf. demittere, emittere, missos facere, etc.).
                  Ι
                     140.
έμελαγχόλησα
ἐμέν
                  II 26o. — III 431.
έμένα
                  II 6. — III 259.
                     105. — II 32. — III. 268. — IV 21, 98, 185.
έμέναν
                  Ι
Έμμανουήλ
                  III 289p.
                  III 157, 295d, pour εὔνοστα.
ξμνοστα
ξμοί
                  III 30, 431.
ξμόν
                  II 5.
                  IV 12d, qui a un beau visage.
έμορφοπροσωπάτος
έμός
                  III 261.
                     126.
έμπαίνει
                  Ι
                  II 49, voir ἐμπῶ.
έμπαίνω
                  III 165.
έμπηξε
έμπήξης
                  T
                      87.
(ἐμπίπλημι)
                  voir ἐμπλήσης.
έμπλέκουνται
                  IV 270.
                  II 96a.
έμπλέξη
έμπλήσης
                  I
                      272.
                  I
                      175.
έμπόδιζε
                  III 262. — IV 117; diminutif de ξμπότης, cruche.
έμποτόπουλον
έμπουκκώνεται
                  ΙΥ 68, νοίτ ἐμβουκκώνεσθαι.
έμπρός
                  I
                      162.
                  II 23b. — III 144, 145, 216ee.
ξμποοσθεν
έμπύρετε
                  III 91.
έμπύρετος
                  III 91, voir μυρισεμπύρετος.
έμπῶ
                  III 168, variante μπῶ.
έμῶν
                  III 254.
έν
                  I
                      113, 198, — III 26, 113, 274, 288, 289e, 438,
                      439. — IV 1f, 1cc, 1rr, 1ww, 14c, 154, 282, 291.
```

```
196. — III 59, 60, 62, 63, 64, 303, 350. —
ἕν
                           213. Pour \tilde{\epsilon}\nu (= \tilde{\epsilon}\nu\iota) devant consonne,
                      voir Glykas, 274, 444, et Pernot, Verbe être,
                      p. 17 = 182. L'explication donnée ibid. ne satis-
                      fait plus l'auteur, qui voit dans cet ev la dispa-
                      rition d'un i interconsonantique.
ένα
                  III 204, 384a. — IV 56.
ξναι
                  III 59, 216q, 253, 254, 289j, 292, 303, 370, 388,
                      394. — IV 48 (bis).
ἔναιν
                  III 74c.
ένδείας
                  II 95.
ένδείκνυσαι
                  III 235.
ένδέχεται
                  III 288a.
ένδεχομένην
                  III 411b.
ένδοθεν
                      199; πάλιν είσηλθον ενδοθεν = ενδον; cf. I 118,
                      έξηλθον έξωθεν κάγώ, et I 186 απέσωθεν.
                      122. — III 295b. — IV 103.
ἔνδον
                  III 102, 104, 352.
ἐνδόξων
(ἔνειμι)
                  voir ἐνοῦσαν.
ένεργής
                  III 400e.
ένετοάπης
                  I
                      145.
                  III 325i.
ένέτυχα
ἐνθυμήσεις
                  IV 305.
ένθύμησιν
                  III 32.
ένθυμοῦνται
                  IV 203.
                      257. — II 6, 14, 72, 93, 94, 105. — III 59, 60,
ἔνι
                      63, 74c, 97, 253 (bis), 254, 254a, 254b, 289i,
                      292, 350, 368, 370, 388, 394. — IV 4, 8, 48 (bis),
                      174, 180, 183. Voir &
έννεά
                  III 216u.
                  III 32, 132e.
έννοιαν
                      75.
                  I
ἐνοίκιον
                  II 19.
ένοῦσαν
                      179.
έντάμα
                  III 274. — IV 1ccc, 150.
ένταῦθα
                  IV 235.
έντεοον
                  IV 255, laveur de tripes; cf. Coray, "Atanta, I, 220,
έντεροχορδοπλύτα
                      qui renvoie à Aristophane, Plutus, 1168.
                  III 7. — IV 90.
έντέγνως
                      193 (bis); voir ἐνετράπης.
έντρέπου
έντροπήν
                  IV 102a.
                      247.
έντυλίγθην
(ἐντυγχάνω)
                  Voir ένέτυγα.
```

```
III 289d.
ένώπιον
                   81. — II 10, 18, 77. — III 37, 37a, 237. —
έĔ
                   IV 1kk, 1ccc, 236.
έξαίρετα
               III 395e.
               III 439.
έξαιτῶ
               IV 1d.
έξαιτῶν
                   217. — III 165a.
έξαίφνης
έξακοιβιάσης
               II 24a.
               III 215cc.
έξαλείψω
               III 67.
έξάμηνον
έξαναπιάνω
               III 216aa.
               II 20, voir le suivant.
έξανεπήλπιστον
               II 20, inoubliable (cf. ἀνεπίληστος), correction de
έξανεπίληστον
                   M. Papadimitriou, Viz. Vrem, 1898, 416.
               III 412i.
έξάπαντος
έξαπορήσωσι
               ΙΙ 85 = ἀπορήσωσι, Sophocles, s. v.; var. ἐξηπορήσουσι.
                   102. — III 216u.
έξαπορῶ
               III 325r, variante ξάπτη.
έξάπτη
               III 294.
έξάπτουσι
έξάπτουσιν
                III 294.
                III 48, 53, 54, 358, 360, 395, 419ο; variante ξάφες.
έξάφες
                III 412h.
έξαφῆτε
έξάψαλμον
                III 43.
                III 132b.
έξέβαινα
                IV 224.
έξέβαινεν
                III 84a.
έξέβαλεν
έξεγλιστρῶν
                III 332a.
                III 424. — IV 197.
έξεῖπον
                  85, ôter les tuiles pour réparer le toît; peut-être
έξεκεράμωσας
                   aussi couvrir de tuiles, cf. le grec ancien ἀποστεγάζω,
                   dans le sens de στεγάζω καλώς, et voir έξεμίσησα.
                III 38, 270.
έξέλθω
                III 239, ἐκμισῶ, détester fortement. Cf. en grec moderne,
έξεμίσησα
                   ξεκόφτω, couper tout-à-fait, ξεπαστοεύω nettoyer entiè-
                   rement, etc., et même ξέξασπρος tout blanc, où le
                    préfixe figure deux fois. Voir aussi, ci-dessous,
                   έξεπούλουν, έξεχερσώθη, έξεστράγγισας.
έξεμίσησας
                III 239.
έξεπέση
                III 219.
```

έξεπήδησαν IV 171, cf. An Alexandrian Erotic fragment etc., Oxford, 1896, p. 86, έξεπήδησαν αΐδε λέγουσαν ἄνδοες Θέλομεν, et le français faire une sortie (sens propre et sens figuré); voir aussi Actes des Apôtres, XIV, 14.

```
IV 113.
έξεπούλουν
               IV 113, 127a.
έξεπώλουν
               ΙΙΙ 157, pour έξεφεύχθην.
έξερεύθην
έξέργεσαι
               III 132.
               III 269.
έξέργεσθαι
               III 332a.
έξέρχεται
               III 270a, 332a, 423; voir έξέλθω, έξηλθον.
έξέργομαι
                Ī
                   147.
έξεστράγγισας
                   163.
               T
έξεσφοντυλίση
                IV 85.
έξεσχισμένα
                III 236.
έξετάσαι
               II 25b.
έξετάσης
               III 61, 65. — IV 167; variante ξεύρεις, ήξεύρεις.
έξεύρεις
                   78, réduire en friche, cf. έξεμίσησα.
έξεγερσώθη
               IV 85, pour έξεσχισμένα, dissimilation probablement
έξεχισμένα .
                   graphique; cf. Pernot, Études I, 473.
                III 132b, variante de ἐξέβαινα.
έξήβαινα
έξηλθον
                T
                   218. — III 423.
                   82.
                T
έξηλώθησαν
                II 85, variante de έξαπορήσωσι
έξηπορήσουσι
έξηράνθη
                III 419f.
έξηράνθησαν
                III 419v.
                III 37.
έξίσταμαι
                   3.
                I
έξισωμένην
                II 84, pour esódovs
έξοδας
έξοδον
                II 62.
                II 109.
έξόδου
                II 84.
έξόδους
ἐξόδων
                III 4.
                T
                    232.
έξοπίσω
                    241.
                T
έξόπλισιν
                III 408a.
έξουσίας
                III 280, écalé, égoussé, en parlant de fèves ou de
έξοφθάλμιστον
                    haricots, gr. mod. ξεματίζω = έξομματίζω.
έξοφθάλμωστον
                III 280, variante du précédent.
έξυφτέριν
                III 108a, cf. G. Meyer, Neugr. Stud. III, 49.
                    127, 181, 186. — II 26a. — III 9, 44, 126, 173a.
ἔξω
                    363, 399.
έξωθεν
                I 218. - III 391. Cf. Evdovev.
(ἐξωθῶ)
                voir έξωσμένην.
                III 363, mettre à la porte.
έξωπορτίσωσι
εξωπροικίσης
                    65, donner à quelqu'un des biens paraphernaux
```

έξώπροικα.

ἐπέγνως

III 332a.

```
έξωσμένην
                  III 242.
έξώτυπα
                  II 65, opposé à ἐσώτυπα. Legrand traduit: "les
                      espèces frappées en creux et celles frappées en
                      relief", mais un tel sens ne convient guère à
                      ce passage. Peut-être faut-il traduire ἐξώτυπα par
                      "émoluments" et ἐσώτυπα (= τὰ τυπικά du ms. H)
                      par "revenus ordinaires".
                  II 99 qui passe l'hivers dehors.
έξωχείμαστος
                     214. — III 289b.
ÉTÉ,
                  III 429.
ξπαγάλλονται
                  T
                      133.
έπαγόμενος
                  III 228.
έπαινοῦντες
                  IV 127α, variante παινώ.
ἐπαινῶ
                     114.
ἐπαίνων
                  II
ξπαίρειν
                     19i; voir ἐπάρετε et suiv., ἐπάρης, ἐπάρω, ἐπῆρα et
                     suiv., ηταιουαν, παίουης, πάρη, πάρουν et suiv., πάρω.
                  ΙΥ 127, 129m (τἄπαιοναν).
ἔπαιοναν
                  IV 57.
ἐπαίονει
ξπαίονω
                  IV 266.
                  IV 129.
ἔπαιρον
έπανέλθω
                 IV 1mm.
ἐπάνω
                     145, 162, 204, 246, 247. — III 185, 300, 301h,
                      306, 340c.
                     248.
έπανωκαμελαύγιν
                  T
                  HI 430.
ἐπαπολαύοντες
ἔπαρ'
                  IV 96.
                      58. — IV 96.
έπαρε
                  IV 21, variante παρεδώκασιν.
έπαρεδώκασιν
έπαρεκλάσθη
                  H 57.
                  IV 94.
έπαρελύθην
έπάρετε
                  IV 112, 124.
έπάρη
                  III 395.
έπαρηγορήθην
                  III 157.
                  IV 140b.
έπάρης
έπαρηχωροῦσαν
                  III 132a.
ἐπαρόργισεν
                  HI 167.
ἐπάρουν
                  H 26b, 26c.
ἔπαργος
                  III 216ii.
ἐπάρω
                  III 340b.
έπαρώξυνε
                  III 167.
έπαφημεν
                  III 173.
έπεγλιστοῶν
                  III 332a.
```

```
T
                    131.
ἐπέζευσα
                IV 82.
έπεθύμουν
                 III 436. — IV 140d.
έπεί
                III 436.
έπειδή
                III 1d: variante πέποικε, donc peut-être ἔποισε.
έπεισε
                    146 (?).
έπεκήρωσας
                I
                    45.
ἐπεκτήσω
                I
                    203.
επελθών
                    67, fixer des yeux; cf. Coray, "Atanta, I, 112,
έπεντοανίζεις
                Ţ
                    Dieterich, Sporaden, 159.
                III 190.
ἐπέπεσα
                III 1d, variante fautive de πέποικε.
ἐπέποικε
                IV 3, variante de περιεπάτει.
ἐπεριπάτει
                voir ἐπελθών.
(ἐπέργομαι)
                III 419y.
ἔπεσαν
                    208. — II 56a.
έπεσεν
                T
                    83, 190, 204,
έπεσον
                IV 220, lecon fautive pour δπέστην.
έπέστην
                IV 1zz.
έπεστράφην
                III 325o.
έπέτυγα
                T
                    141.
έπεφώνει
                III 165.
έπηξεν
                IV 107a.
ἐπῆρα
                III 165, variante πῆρεν.
έπῆφεν
                    204, 225. — II 86. — III 108, 108a, 109, 216ee.
£ncl
                     251, 325, 344\boldsymbol{a}, 382, 395, 404\boldsymbol{e}, — IV 1\boldsymbol{q}, 1\boldsymbol{y}, 119.
                III 155.
žatur.
                IV 119.
έπιάνα
                ΙΥ 223, νάπιονα ΙΥ 119.
ἔπιανα
ἐπίανα
                IV 119.
                III 189, 190.
ἔπιασα
                III 189. — IV 86.
έπιάσα
                III 246d.
ξπιάσθησαν
                III 419t.
έπιάστησαν
                IV 262, sorte de vêtement; Coray, "Atanta, I, 222,
έπιβαλτάοιν
                    suppose qu'il s'agit d'une camisole.
                voir ἔπιδε.
(ἐπιβλέπω)
έπιβουλάς
                III 349.
                III 289o.
ἐπίγειος
                III 289o.
έπιγείοις
                IV 196; voir ἐπέγνως.
ἐπιγνόντες
ἔπιδε
                III 431.
```

III 107.

ἐπίδος

```
136.
                Ī
έπιδοομήν
                III 251.
έπιδρομήσωμεν
έπιθείναι
                III 7.
                 IV 286.
έπιθέσεις
έπιθυμεῖς
                IV 140c.
                 IV 82.
έπιθυμοῦν
                IV 17, 212; voir ἐπεθύμουν.
έπιθυμῶ
ἐπικαμίσου
                III 89.
                 voir ἐπεκήρωσας.
(ἐπικηοῶ)
                    19n.
έπικουρήσω
                П
                    9.
έπικοότους
                II
(ἐπικτῶμαι)
                 voir ἐπεκτήσω.
                III 373, s'élancer; pour les détails de la transformation
έπιλαλήση
                     sémantique, voir Pernot, Études I, 319.
                 III 419d.
έπιλείψει
                 voir ἐπέπεσα.
(ἐπιπίπτω)
έπίσης
                 III 21a.
                 IV 241.
έπιστάμην
                 III 400r.
ἐπίσταται
                 IV 90.
ἐπιστήμην
(ἐπιστρέφω)
                 voir έπεστράφην.
                 voir έπιθείναι.
(ἐπιτίθημι)
                     113, 198.
 ἐπιτόμφ
                 I
                     168.
 έπιτρέγεις
                 III 1i; voir ἐπέτυχα.
 έπιτυγχάνειν
                 III 3251, 3250; variante ἐπέτυχα, πέτυχα.
 έπίτυγα
                 III 325f.
 έπιτύχη
                  voir ἐπεφώνει.
 (ἐπιφωνῶ)
                 III 325h.
 έπληξα
                 III 67.
 ἐπλήρωσες
                      242, 258.
 έπλήσθην
                 III 325h.
 ξπνιξα
                  IV 23.
 ἐποίησαν
                  IV 191.
 ἐποίησεν
 ἔποικαν
                  IV 23.
 ἐποῖκεν
                  T
                      128.
 ξποικεν
                  IV 191.
 ἐποῖκες
                  I
                      46, 147.
  ξποικες
                  I
                      62.
  ἔποισαν
                  IV 23, pour ἐποίησαν; voir ἔπεισε.
  ἐπόνεσα
                  III 419r.
  ἐπόνησα
                  III 419r.
  ἐπουλούντασιν
                  III 216IL
```

```
έπταπλασίου
                III 441a.
                IV 109.
έπώλουν
ἔογα
                III 400 j.
                (ms. νάογάζουμουν) IV 129a, 129o.
έργάζουμουν
                III 254.
ἔργον
                III 56.
έρεύγεται
                III 201; voir έρευξάμην.
ἐοεύγομαι
έρεύνας
                II 70.
                III 236, 247.
έρευνησαι
                III 157.
έρευξάμην
                    147.
ξοημίτοιαν
                III 417.
έρμηνεύσω
                T
                    46.
ἔροαψας
                IV 194.
ξοριψαν
ἐρρουκάνιζεν
                IV 102.
                III 440
ξορύσατο
                III 340d.
έουγῶ
                III 29, 116.
ξοχεται
ἔρχομαι
                IV 69; voir έλθέ et suiv., ήλθεν et suiv., ήλυθα, ήρχομην
                    et suiv.
                III 403.
ἔρχονται
                III 403.
ξογουνται
                III 109.
ξρώτησε
                    77.
έσαπρώθη
                I
ἐσέ
                П
                    6.
ἐσέβαινε
                III 73
έσέβαινεν
                III 73.
ἐσέβασα
                I
                    184.
έσέβηκα
                IV 103.
ἐσέν
                III 378. — IV 261, 262.
έσέναν
                IV 2, 14, 262.
                IV 178.
έσηκώθησαν
έσθίειν
                III 288a.
                HI 274, 290.
έσθίομεν
                III 274.
ξσθίουσιν
                IV 250.
ἔσκυψα
                III 419x.
έσπαράγθησαν
                III 44.
έσπερινόν
ἔστησαν
                    241.
                I
ἔστησας
                III 427.
                II 26a.
ἔστι
                III 132e.
έστιν
                     129, 232.
έστράφην
                 I
```

```
IV 127a.
ἐστοεφόμην
                  IV 111, 122, crier; cf. gr. mod. στριγλίζω
ἐστρίγγιζα
                  III 60, 62, 63.
έσύ
έσυνέτοιψεν
                  III 166.
                  Ι
                      240.
έσυνήχθησαν
                  IV 168.
ἔσυραν
                  III 187, 192.
έσχίσθη
                  III 187.
έσχίσθης
                  III 187.
έσχίστης
                  II 65. - III 272b.
ἔσω
                  IV 100.
έσωθεν
                  ΙΙ 65, voir à έξώτυπα.
έσώτυπα
                      186. tirer, gr. mod. τρανῶ ou τραβῶ.
έταύοιζεν
                  III 404m.
ιοοιτἒ
                  T
                       218.
έτέροις
                   HI 81, 407.
έτερον
                   III 164, 404m.
ξτερος
                   Ţ
                      117.
έτι
                   III 404e, 404k, 404l.
ξτοιμος
                   II 73.
έτος
                   111 232.
έτοῦτο
έτραυματιάσεν
                   II 58.
                   H 96b.
έτροπολόγησε
                   III 419p.
έτούπησαν
                   III 216n.
ἔτοωγα
ἔτρωγαν
                   III 216p.
ἐτρώγαμεν
                   III 216m.
έτρωγες (νάτρωγες) ΙΝ 256.
ἐτσάκωσα
                   III 156.
έτσι
                   III 374 (bis); n'est par le gr. mod. ἔτσι.
                   III 325p, rissoler, pris ici dans un sens figuré =
ετσιγαριζόμουν
                       se consumer. se tourmenter, cf. Critopoulos,
                       Emendationes, 89: ἐκεῖνος (μοῦ) ἐτζηγάρησε τὴν
                       καρδίαν.
                   III 271.
 εὐαγγέλιον
                   III 216 jj (?); cf. plus bas Εὐγενίου.
 Εὐγένην
                       69.
 εύγενική
εὐγενικόπουλον
                   III 352.
                   ΙΙΙ 404d, τὰ Εὐγενίου, nom de lieu, voir Coray, "Αταπτα
 Εὐγενίου
                       I, 273.
                   HI 157.
 εΰγνωμα
 εὐδία
                   Il 97; encore en usage dialectalement, voir Diete-
```

rich, Sporaden, 174.

```
3.
                  I
εὐεργεσίας
                  IV 1m.
εὐεργετημάτων
εὐημερίαν
                  II
                      78.
                  П 45.
εὐθείας
                  III 107, gr. mod. φτειάσε.
ะบู๋ ปี ะได้ ดัย
                  II 57.
εὐθειάση
                  III 250.
εὐθέως
                  III 254.
εὐθυδρομήσωμεν
                      217, 220, 245, 262. — III 165a, 199, 403, 433. —
εὐθύς
                       IV 50, 71, 251.
                  voir ηὐκαίοησεν.
(εὐκαιοῶ)
                  III 25.
εὔκολα
                   III 22, variante de εὐκολωτάτως.
εὐκολεστάτως
εὐκόλως
                  III 406a.
                   III 22.
εὐκολωτάτως
                   III 289f.
εὐλαβεστέρων
                   III 25.
εὔληπτα
                   IV 75.
εὐλόνησον
                   ΙΗ 124. Coray, "Ατακτα, Ι, 247: "Εὐλογίαν ἀνόμαζαν
εὐλογίαν
                       τὸν μοιραζόμενον ἄρτον, ἢ ἄλλο τι φαγίον ἢ ποτὸν ἀπὸ
                       τὸν Ηνούμενον εἰς τοὺς Μοναγούς δθεν καὶ ὁ στερευ-
                       όμενος την μερίδα του, διά ποινην τινός άμαρτήματος,
                       έλέγετο, Απ' εὐλογίας, καὶ βαρβαροσυνθέτως, Άπευ-
                       loylag." Du Cange, s. v. et Suicerus, Thesaurus
                       eccles. 1248, 1249.
                       25.
                   T
 εὐλόγως
                   III 25. — IV 1vv.
 εὐλύτως
                   III 157, 295d, savoureusement. gentiment.
 εΰνοστα
 εὐπάθειαν
                   II 78.
                   II 15.
 εὐπαθείας
                   HI 200.
 εὐποσίας
                   III 1j, faute de copie pour ἀπώση.
 εὐπώση
 εύρέθη
                   III 164.
                       250. — IV 83.
                   T
 ευοηκα
                    II 67. — III 249.
 εύρης
                    III 108.
 εύρήσω
                    III 216n. — IV 26, 129p (vaйдібна).
 ευοισκα
                    III 216dd.
 εδρίσκεται
                    HI 347.
 εδοίσχομεν
 εύρίσκω
                        203, 246. — III 216ee. — IV 32, 32b; voir βρέθη,
                        βοίσκω, ηδοα et suiv.
                    IV 181.
 εδοον
```

III 404f.

εύρουσι

```
III 310. — IV 31.
εΰοω
                    184.
                T
εύρών
                III 404f.
εΰοωσι
                III titre.
εὐσεβέστατον
εὐσπλαγχνίας
                П
                    98.
                III 304, 305, 386. — IV 196.
εὐστόγως
εὐσυγκοίτως
                IV 185, leçon probablement fautive.
                III 21.
εὐτελῶν
                IV 1g, leçon fautive pour ἐντέχνως.
εὐτέγνως
εὐτραπελίαν
                T
                III 400x.
εὐτυχῆ
εὐτυγήσεις
                IV 14b.
                IV 14b.
εὐτυχήσης
εὐτυγιάν
                IV 128.
                III 429.
εὐφημοῦντες
                voir ηὔφρανε.
(εὐφραίνω)
                П
                   17.
εὐφροσύνης
εὐχαριστίας
                HI 4001.
                Ι
                    274.
εὐχέτην
                III 325m, 447c.
εὐγήν
                I
                    174.
εὐχόμενος
                IV 143.
εΰχωμαι
                Ι
                    84.(?)
εὐψύχει
                III 176, 412e.
εὐωδίαν
εὐωδίας
                III 198.
                III 301b.
εὐωνυμίαν
                III 455. — IV 108.
ξφαγα
                IV 198.
έφαγε
                IV 195, 198.
ἔφαγεν
                III 90.
έφαίνετο
                III 1e, leçon fautive pour σφαλμάτων.
έφαλμάτων
                    244. - III 289k.
ξφάνη
                IV 185.
ἔφερε
                    52, 58. — III 353
ἔφερες
                    172.
                I
έφευρείν
                III 332c.
έφευρεμάτων
                III 332c.
έφευψημάτων
                voir èpevoeir.
(ἐφευρίσκω)
                III 289r.
ἔφησεν
ξφθασα
                IV 1m.
                III 344a.
έφλεβοτόμησα
                III 344a, variante du précédent; voir Pernot, Études
εφλοβοτόμησα
```

I, 91.

IV 12b. έφόρει έφόρεσας 47. έφύγασιν IV 178. ξφυγον III 216i (οπούσυγον). — IV 178. Ι 256. έφώνησε II 57α, voir au mot βικίν. έχάσαμεν II 22. — III 66, 78, 110, 289r, 291a, 325e, 382a, 3323 400n. - IV 41, 46, 120, 129h.44, 48, 94 (bis), 96, 98. — III 85. — IV 172. ἔχεις II 105. — III 370, 394, 406a. — IV 2, 14, 209, 213. ἔχη III 325i. ἔχης HI 345. ἔχομεν Ī 264. ἔχοντα H 83, 84. ἔχοντες III 24. έχόντων IV 98. έχόρταινα έχόρτασα 56. — III 192. III 216g. έχόρτασαν 88. — IV 128. ἔχουν Ι III 150. ἔχουσα ἔχουσι 122. - II 79, 84. - III 289r.έχοηζεν III 216g. έγρίσθη III 192. 46. 139. - 11 19a, 32, 62. - 111 138a, 216i, 325s,ἔχω 333, 400f. — IV 41, 47, 128, 130, 135, 140f, 154, 155, 157 (bis), 158, 207, 261; voir είχα et suiv., ἔχουν et suiv., ἔχωσι. III 216w, 370. – IV 455, 158. ἔγων IV 264. έχώρει

έχώρει IV 264. έχώρεσες III 187. έχωσι I 119. (ἐὧ) voir εἴασε.

 $\varepsilon_{\omega_{S}}$ I 82. — III 162, 293, 301h. - IV 270.

\mathbf{Z} .

(ζαρώνω) νοίτ ἐζάρωσεν.

ξάχαριν ΙΙΙ 340b.

ζαχαρόθερμον ΙΙΙ 404i, eau chaude sucrée.

ζέμα ΙΙΙ 133, eau chaude.

ζέμαν ΙΙΙ 133.

ζεματίσετε ΙΙΙ 412a

ζεματιστάς ΙΙΙ 412b.

```
ζεῦγος
                 III 35.
                 III 382b.
ζñ
                 IV 1zz, 191.
ζημίαν
ζηλεύω
                 IV 89b.
                 IV 42.
ζήση
                 III 118, 132i, 216u.
ζήσω
                 III 412, 413.
ζητήση
ζήτησιν
                 III 433.
                 III 134, 340, 342, 344.
ζητήσω
                 III 133, 263, 432, 434, 439. — IV 71, 135; voir ἐζήτουν.
ζητῶ
                 II 65d, gr. mod. \xi \xi \psi \varphi \alpha et \tau \xi i \tau \xi \psi \varphi \alpha.
ζίντζυφα
ζουμίν
                 III 300.
ζουμίτσιν
                 III 455.
ζοῦσιν
                 IV 24.
ζυμωθή
                 Η 26e; voir έζυμώσαμεν.
                 Ι
                     74.
ζυμώματος
                 IV 97, 225.
ζυμωτής
                 IV 22; voir έζουν, ζή, ζήση, sq., ζοῦσιν, ζώντα, ζώσι.
ζã
                 III 325.
ζώμην
ζωμίν
                 III 155.
                     264, 267. — III 300.
ζωμόν
                 I
ζωναριν
                 III 335.
                 III 325.
ζώνας
                 III 51.
ζώνου
ξῶντα
                 Ι
                     30.
                 IV 24.
ζῶσι
                                       H.
```

$\dot{\eta}$	I 64, 123, 221, 256, 259, 266. — II 47, 48, 57, 80
	(bis), 111. — III 1c, 52, etc. — IV 14, 47, etc.
$\ddot{\eta}$	I 2, 61 (ter), 109. — III 4, 86, 205 (ter), 219, 221,
	276, 384, 400ee, 400 tt, 401, 409, 412t, 415, 419,
	419cc IV 73b, 81, 97, 225.
ηγανάπτησα	I 183. $=$ III 216 gg . $=$ IV 274.
ἠγάπησ αν	III 216p.
ἥγαο	III 5.
ἦγέοθην	I 225.
ηγόρασα	IV 84.
ηγόρασας	I 87. – III 83.
ήγορασες	HI 83,
ήγοῦμαι	III $301a. = IV. 140g, 151.$
ήγούμενε	III 301a.

```
ήγουμένοις
                 III 144.
 ήγούμενον
                 III 112.
                 III 113, 216nn, 401, 406, 408b, 410.
 ήγούμενος
 ήγουμένου
                 III 444, 216y, 227, 330.
 ήγουμένων
                 III titre, 32, 144, 251.
                 III 284.
 ήγουν
                     140.
 ήγοιολάλησα
                 I
                 III 419v.
 ήγοιώθησαν
 ήγυρεύετο
                 IV 93, variante de έγυφεύετο.
 ἤδη
                     5, 206.
                 III 200.
 ήδέως
ήδικημένοις
                 III 248.
ήδικημένον
                 III 254b.
ήδίστων
                 III 447e.
ήδραιωμένην
                III 400aa, variante de έδοαιωμένην.
ήδυνήθην
                T
                    172.
                IV 201.
ηθέλασιν
ήθελες
                I
                    106.
ηθέλησα
                Ι
                    105.
ήθέλησας
                III 236.
ήθέλησεν
                II 68d.
ήθικάς
                III 243.
ที่ชิอร
                IV 170.
ήκολούθησα
                IV 230.
ήκουσα
                Ι
                    258. — IV 14e.
                    62 (bis).
ηκουσας
                II
ήλλαξας
                Ι
                    84.
ที่ใช้ยบ
                IV 189.
                III 67, 89.
hldes
ที่ใช้อน
                    255. - III 1b. - IV 1pp, 187.
                I
                    206.
ήλίου
                III 1b.
ήλυθα
กุ่นสัฐ
                III 229, 238, 272d, 287, 324. — IV 1dd.
                III 290, 311, 313, 315, 316, 318, 320, 322, 325b, 325d,
กุนะเร
                    325u, 381. — IV 199, 202.
                III 241.
ημελημένον
                III 5.
ημελημένως
                I
                    227.
ήμέρα
                    43, 56, 101. — II 96b. — III 132f, 214, 264, 272,
ήμέραν
                    272c. - 1V 20, 115, 226.
ήμέρας
                III 214, 216ii, 272g, 283c, 411, 412h.
                    260.
ήμερωθέντων
                Ι
```

IV 208.

ήμερώθη

```
III 132d, 412a.
ກົມເດຼຸົດນັ້ນ
                   68. 69. 70. 132a. — III 325r. — IV 92, 97,
ทุ๊นทุง
                   109, 114,
ก็นเิง
               HI 238.
               III 224.
ที่แเดง
               IV 89c, 92, 97, 109, 114, 129k, 225.
ก็แดบข
               IV 114.
ก็แอบขะ
ήμπορῶ
               III 132i.
               II 19n. - III 409.
ກ໌ແຜັν
               III 291a. 435. — IV 21, 128.
űν
                   130.
ήνίκα
               T
ἥνοιγα
               IV 26.
                   216.
ήνοιξα
               I
               III 235, 289o.
ηνπεο
               III 65. — IV 167; variante de έξεύφεις.
ήξεύρεις
ήπαιοναν
               IV 127.
               III 192a.
ήπλώθη
               Ī
                   189.
ήπλώθην
               Ţ
                   145.
ήπλωσας
ήπορημένην
               T
                   108.
                   251. — III 191. — IV 182, 187, 232.
ηοξάμην
               I
                   190. — IV 75.
ἤοξατο
               I
               T
                   249.
ποπασα
ήρχομην
               IV 1uu.
               IV 1uu.
ήργομουν
                IV 227.
ἤογουμουν
               III 17.
ήρωϊκάς
ήρώων
                   116.
               III 310, 325k. — IV 85.
ที่ธลบ
               III 419t.
ήσθένησαν
ท็ธอบบ
                   68.
               T
ήσπεο
               HI 235.
ήσυγάζειν
               III 1d.
               III 404m.
ήσυχίας
ήσύχως
               III 400a.
ήταν
                HI 370.
Tris
                III 4i. - IV 152.
ήτον
               III 41, 42, 43, 44, 188, 190, 383. — IV 116, 180.
                    189, 256.
 ήτον
                III 188.
 ηὐκαίοησεν
                   259. se vider. se creuser; cf. gr. mod. εὔπαιρος,
                   εὐκαιοώνω; pour l'évolution sémantique comparer
```

ἄδεια, ἀδειάζω, ἄδειος.

```
ηδοα
                IV 181, 231.
ηδοαν
                IV 200.
ηΰοηκα
                IV 83, 181.
ηθοισκα
                IV 26.
ηὔφρανε
                I
                    266.
                    76.
ήφανίσθησαν
                Ι
                III 241.
ήφέρασι
                III 353
ησεοες
                   105.
ήφινες
                I
```

θ.

θάλασσα Η 80.

θάλασσαν Ι 58 peut-être dans le sens moderne de fatras? —

IV 1g.

θαλάσσης III 440. — IV 144.

θαλαττίου III 441. **θάνατον** IV 147.

θανάτου II 100. — III 289h.

θανατώσουν ΙΙΙ 216k.

θάπτω II 26k; voir θάψης et suiv.

θαροείς Ι 142; voir έθάρρεις.

θαρρήσας ΙΙΙ 446.

θαῦμα II 68a. — III 253.

θαύμασον ΙΙΙ 8.

θαυμαστόν IV 195, 198. θαύματος III 175, 289g.

θάψης II 23. θάψουν I 30.

θέ III 154, pour θεέ

θέαμα III 325%. θεανθοώπου IV 184. θεαοχιπωτάτη IV 1bb. θέας III 198.

θεέ II 87. — III 154.

 Φεία
 III 35.

 Φείαν
 III 242.

 Θείας
 III 283c.

 Φεῖον
 IV 14f.

 Θέλ'
 II 31.

170

θλιμμένη

I

55,

```
ઈ કે ફે ફ દ
               II 45, 46 (bis), — IV 19,
                   19 i. 25. — III 247, 350, 364, 390,
θέλεις
               HI 350.
θελείς
θέλη
               HI 223, 389.
J'élns
               IV 2, 14.
               III 247.
θελήσεις
                II 30a (bis).
θέλομεν
θέλουν
                II 26i, 34a, 35, 43, 46.
J'ékonger
                II 32. — III 405.
                   26, 102, -115, 30 (bis), 33, 34, -111 132h, 138,
θέλω
                   216r, 216ff, 307, 333, 390; voir ηθέλασιν et suiv.
ชิร์โดง
                III 138.
(θεμελιώ)
                voir τεθεμελιωμένην.
θέμις
                III 295f.
                IV 468.
θέντες
                    titre; III titre. — IV titre.
Θεοδώρου
θεόθεν
                III 426.
θεόν
                IV 281.
θεός
                III 272c, 289o, 400r.
                IV 1xx.
θεόσοφος
                    178. — III 400pp. — IV 288.
θεόστεπτε
θεοστεφία
                IV 292.
                III 426. — IV ww. 184.
θεοῦ
                III 423.
Θεοφίλου
θεραπείας
                IV 78.
θεομαλατέαν
                III 301a, saumure chaude.
θεομοδότης
                III 62, le serviteur qui apporte l'eau chaude; cf.
                    Gelzer, Leont. Nap. 5, 6.
θεομόν
                III 107. — IV 50.
                III 102, pour θεομούτσικον.
θεομότσικον
                III 102.
θεομούτσικον
8ÉC
                III 56. — IV 61, 62.
                III 371.
θέση.
θέτουν
                III 301d; voir έθελα et suiv., θέντες. θήση
θεωρείς
                I
                    67, 228,
                III 95.
 θεωρής
 θεωρούσι
                III 403a.
 θεωοδ
                IV 128.
 θηρίοις
                III 10.
 θήση
                III 371.
 θλάω
                voir. έθλάσθησαν.
 θλίβομαι
                III 400mm; voir τεθλιμμένας et suiv.
```

```
θλίψεις
               III 3, 419z.
                   16. — III 325s, 419z.
θλίψιν
               T
               Ţ
θόουβον
                   212.
               T
                   132.
θορύβου
               III 370.
θρασέαν
               III 370.
θρασεῖαν
               III 249, variante du suivant.
θοάσον
               III 249.
θράσος
               III 468.
θρασύς
               IV 129h, 129i.
θρέφει
               III 412e.
θοέψετε
               II 26n.
θοέψη
               IV 14d.
θοέψης
               II 16.
θοήνους
               I
                   57.
θοηνῶ
               T
                   218.
θοηνών
               II 16.
θρήνων
               III 305, pour δοιμύτης
θοιμύτης
               IV 243.
θοόνον
               III 299, variante de θουμπόξυλα.
θουβόξυλα
               III 299, brins de sarriette; cf. άγιόθοουμπον, II 42a.
θουμπόξυλα
               III 299, variante du précédent.
θουμτόξυλα
                   265. - 11\ 405. - 111\ 155,\ 301h,\ 310.
θούμματα
               III 299, variante de θουμπόξυλα.
θουπτόξυλα
               I
                   407.
θυγατέραν
               T
                   65.
θυγατέρας
θυμιατόν
               III 41.
               III 229.
θυμοῦ
               III 99, thon; voir Krumbacher, Fischbuch, 370; Ger-
θύννα
                   mano, θύννος, δ. s. v. tonno
               III 104, 205, 259. — IV 94.
θύνναν
               III 206.
θυννόκομμαν
               IV 27.
θυννομαγειοίαν
               IV 27.
θυννομαγερίαν
               II 57. — IV 281.
θύρα
               ſ
                   81. - II 57.
θύραι
                   84, 126, 130, 180, 182, 183, 188, 205, 226. --
θύοαν
                   II 98. — IV 9, 179.
                III 328.
θύρας
                III 396.
θυρωρόν
                III 95.
θωρῆς
                III 403a.
θωρούσι
```

IV 128.

მდდდ

I.

```
IV 71, 73a.
ἴαμβον
                III 7.
ἴασιν
λατοεία
                III 404b.
ιατρείαι
                III 404b.
                III 511b.
ἰατρειάν
ιατοεύση
                III 417.
ἰατοικά
                III 404c.
ἰατοικῶν
                III 404c.
                III 334b, 406b, 407, 414.
ἰατοόν
                III 410.
ἰατφός
                III 334b, 402, 405a.
ἰατοούς
ίδέ
                III 325i, 325p.
                III 327p. — IV 484, 498.
ίδε
ideiv
                III 473.
                III 3251.
ιδέτε
                II 96b.
idñ
                III 224a, 399. — IV 49.
ίδη
idns
                II 26e.
                III 295b, 295c.
idns
ιδίαν
                II 76.
ίδικός
                III 261.
                IV 193.
ίδόντες
ίδού
                III 381, 422. — IV 159.
                III 125, 135, 216r, 338, 344.
ίδω
iδũ
                III 204, 216z (ἀφοῦ δὲ 'δῶ), 390. — IV 65.
                I
                    267. — IV 169.
ίδών
                Ι
                    148.
ίδωσι
                II 28.
ίκανώση
ίκετίας
                III 447a.
Ίλαρίων
                 III 387, voir notre Introduction, 9, 10, 18, 49.
'Ιλαρίωνα
                III 431a.
Ίλαοιῶνα
                 III 387.
'Ιλαφίωνος
                 III titre.
ίλεως
                 II
                    415.
ιμάτιν
                 I
                    50, 60, 93. — III 302.
 ιμάτιον
                 I
                     46.
 ίνα
                     86. - \text{II} 56b. - \text{III} 1e, 138c, 216k, 216mm, 232,
                     252, 284, 286, 289f. 325k. 332b. 334b, 344b, 382,
                     400p 408b, 412k, 418, 447d. — IV 80, 142, 165,
                     172 par correction.
```

ἐντίβιν II 40, chicorée blanche, gr. mod. ἀντίδι. **ιο**ζούμιν III 303, (par correction) soupe au vert-de-gris. iós III 306. III 412i, 416. Ίπποκοάτην Ίπποκοάτους III 412i. IV 36. ίσταμαι IV 100. ίσταμένην ίστάμενοι II -91. T 250. ίστάμην III 351. **ίστασαι** III 351, variante de στήπεσαι. ίστέκεσαι HI 45. ίστέκη voir έστησαν et suiv., στήσας (ΐστημι) ίστίαν IV 131, variante νιστίαν; cf. Pernot, Études 1, 231. ίστοριῶν III 23. III 282. ισχάδας III 327. *ίσ*χύει III 61, 74d. **ισ**χύεις III 14, 21a. ζσγύν III 400 ee. ίσγύουσιν ίσχυροῖς III 10.

ἰσχύσουσιν III 400ee.
 ἴσως I 162. — II 70. — III 10, 368.
 ἰταμωδεστέρους I 27, audacieux. cf. gr. anc. ἰταμός.

*λ*ιγθύν III 274. *λ*ιγθύς III 128.

ἰσγύσει

ιχθύων ΙΙΙ 143, 258. — IV 134.

III 327.

ἴχνεσιν III 11. Ἰωνᾶν III 441.

K.

παβάδιν III 62, 108a, 216h, 216n, 216p. etc. — IV 56, 69, etc.

IV 12a. caftan; Sophocles, s. v.; Lambros, Romans grecs, 342; Vasmer, Études gréco-slaves, 236. Le mot existe encore aujourd'hui dialectalement; à Chio il a le sens de φονστάνι.

καβαλλάρης III 69, 436. καβαλλάριοι III 266. καβαλλάριος III 69. καβαλλικεύουσιν III 266.

```
II 26m.
καβαλλικεύω
                  III 405.
χαβαλλικεύσωσι
                  T
                      82.
κάγκελλα
                  I
                      218. — II 95. — IV 16, 79, 188.
κάνώ
                  III 181, variante de καν δεκατέσσαρα.
κάδεκατέσσαρα
                  П
                     56.
κάδος
                      43. 101, 235. — II 91, 114. — III 216m, 256,
                  I
καθ' avec l'acc.
                      264, 272c, 322, 329. — IV 1dd, 21, 46, 182.
кад' avec le gén. II
                     19n.
                  III 190.
καθά
                      471. - \text{III } 471.
καθάπεο.
                  III 36, 143, 173, 249,
καθαρῶς
                     52, crible à sasser.
καθαροκόσκινον
                      75, 100.
καθέζεσαι
                  I
καθέζεται
                  III 325a.
                      54. - III 201, 216v, 301f; voir ἐκαθέζου, καθίζου;
καθέζομαι
                      cf. nadquérous et suiv., nadizer et suiv.
καθέν'
                  III 366.
                  III 400i, 408a.
καθεξής
                  IV 200, pour καθαρισμένα; Pernot, Études I, 78-79.
καθερισμένα
                  IV 61.
καθές
                   III 53.
κάθεσαι
                   III 301a.
καθηγούμενος
                   IV 216mm.
 καθημένους
                   II 7. — III 399, 400; voir ἐκάθισα et suiv., κάθισ
 κάθηται
                       et suiv., κάθονται; cf. καθέζομαι et suiv.
                   H 90. — III 227.
 κάθηνται
 καθίζει
                   IV 65: cf. καθέζομαι et suiv.. καθημένους et suiv.
                       158.
 καθίζου
                   IV 1d.
 καθικετεύειν
                   IV 1d.
 καθικετεύων
 κάθισ'
                   IV 245.
 κάθισα
                   III 191.
 καθίσαι
                       262.
 κάθισε
                   III 325i. — IV 245.
 καθίση
                   III 397.
 καθίσης
                   IV 172.
 κάθισμα
                    III 42, tropaire pendant lequel il est permis de
                        s'asseoir; une des vingt grandes divisions du
                        psautier (Clugnet . Dict. litury, 71, 167).
  κάθισμαν
                    III 42, variante du précédent.
  καθισται
```

III 419c.

III 419c.

καθιστάνω

```
καθιστῶ
                     ΙΙΙ 419c, voir έκατέστησεν, καταστήσω
                      III 105, 290. — IV 201.
καθόλου
κάθονται
                         90. — III 227.
                     II
                     III 143.
καθοράν
                     H1 233.
καθυβρίζειν
                     IV 136.
καθυβρίζουσι
                     III 171. - IV 1ii.
καθώσπερ
×αί
                         5, 7, 8 (bis), etc. — II 1, 4, 6 (bis), etc. —
                         III 2, 3 (bis), 5, etc. — IV 1g^*, 1h, 1n, etc.
                         Pour les contractions de xai, voir au cours
                         de la lettre ».
                     IV 267.
καινουοιοχαλασμένον
                     III 438d.
καίπερ
                     II 65a, 83. — III 400o. — IV 20.
καιρόν
                     I
                         41, 244.
καιρός
                     Ţ
                         5.
καιροῦ
                     III 331.
κακά
                     III 33. — IV 413.
κάκεῖνα
κάκεῖνοι
                     III 33.
                     III 385, 400j.
κακίας
                     III 232, mauvaise leçon pour κακοῖς τισί.
κακίστοις
κάκιστον
                     III 35.
                     III 101, 292.
κακκάβιν
                     HI 294.
κακκαβίου
                     III 224.
κακοαδικημένος
κακοδικημένον
                     III 419bb, pour πακοηδικημένου.
κακοδικημένος
                     III 224, pour κακοηδικημένος.
κακοδικήσω
                     II 108, pour κακοδιοικήσω.
                     II 4. — III 232.
κακοῖς
                     IV 242.
κακομήχανον
                         72. — III 289c (bis).
κακόν
                     III 132i, 400kk.
κακότυγος
                     III 282.
κακοχυμίαν
                     II 4.
κακῶν
                     П
                        -167.
κακῶς
                     H 89. — HI 310, 365, 376.
καλά
                         249.
                     I
καλάμιν
                     III 275a.
καλαμαρίτσια
                     II 261, voir καμελαύκιν
καλαμαύγιν
                     IV 59.
καλαπόδιν
                     III 154, 224b, 398.
καλάς
                     IV 127a, 254.
καλέ
```

κάλει

III 301a.

καλοψουνιστής

IV 48.

```
καλεῖ
                  III 301a.
                  III 216q.
καλές
                  I
                      227.
καλή
                  II 96b. — III 296. — IV 226, 240 (bis).
καλήν
                  III 234, 301b.
καλης
                  III 301b.
καλης
                      48. — III 49, 336. — IV 85; chaussures;
καλίγια
                      Sophocles, s. v., G. Meyer, Neugr. Stud. III, 23.
                      33. - III 49, comme le précédent.
καλίκια
κάλλια
                  I
                      238.
                  IV 210.
καλλιγοάφος
                  IV 77.
κάλλιστα
                  III 383. — IV 140f, 256.
κάλλιον
                  I
                      91.
καλλίστην
                      274. — II 59.
κάλλιστον
                  IV 88.
παλλίστου
                  III 354.
καλογερίτσιν
                  III 301c.
καλογεριτσίους
                  III 400b, 400kk.
καλόγεοον
                  III 48, 289a, 397.
καλόγερος
                  III 194.
καλογέρου
καλογέρους
                  III 430, 301c.
                  III 217.
καλογέρων
                  III 400b, 400kk.
καλόγηοον
                   III 130, 301c.
καλογήρους
                   IV 8.
καλοκαβαλλάρης
καλοκαίοιν
                   I
                       196. - IV 12b.
καλοκτένιστος
                   IV 8.
καλολέοντας
                   III 295. (?)
                   III 295c. (?)
Καλολέοντος
                   III 103, 325e, 354, 361, 434, 437. — IV 92, 224.
καλόν
καλονάργος
                  III 59, voir πανονάρχος.
                   IV 123, 126.
 καλοοικοδέσποινες
 καλοκοδέσποινες
                   IV 123, 126.
 καλός
                   IV 213.
 καλοστιχοπλόκοι
                   IV 82.
 καλούμενον
                   III 419e.
 καλούμενος
                   III 419k, 419m, 419a.
 καλοῦντες
                   III 301.
 καλούς
                   III 180.
 καλόφωνος
                   III 74c.
 καλοχτένιστος
                   IV 8.
```

καλοψωνιστής	īV	48.
καλῶ	I	121; voir ἐκάλεσας, κάλει sq., καλούμε-
, and	_	vov sqq.
καλῶν	II	81.
καλῶς	II	
καμαροτοιχάρης	IV	•
καμαφοιφιχαφης		442.
καμελαύκιν	I	171, aujourd'hui chapeau des prêtres
napiena o mos	•	grecs; cf. Sophocles, s. v. G. Meyer,
		Alban. Wörterbuch, 172, Vasmer,
		Études gréco-slaves, 237; une autre
		forme est καλαμαύχιν, cité plus haut.
καμελαύχιν	I	165, voir le précédent.
καμμίαν		84a.
κάμμυε		366.
nάμμυζε		366.
κάμμυσε		366.
κάμνει		400q.
κάμνουσι		24.
κάμνω	I	
nàµoi	Ш	30.
κάμπον	IV	130a.
κάμποσα	III	400hh.
κάμπου	IV	130a.
$\kappa \ddot{a} \nu = (et) si$	I	15, 40 (ter), 119; cf. III 438, 223;
. ,		οσα κάν I 159.
яйч, pris adverbialement.	I	67, 193. — III 38, 45a, 45b 66, 78, 83,
		84, 84a, 86, 105, 156, 173, 179a, 180,
		181, 182, 184a, 204, 216dd, 216ii.
		21600, 221, 237, 259, 262, 269, 295,
		310, 370, 400hh, 406b, 407, 408, 412h,
		4121. — IV 14c, 55, 83, 94, 98, 119,
		121, 129g, 129n.
κανείς	Ш	430, 216g, 247, 224a, 325f, 370,
κανένα		169.
κανέναν	III	169.
Κανιπλείου	Ш	415, voir les Notes.
Κανίκλην		415.
κανναβοσησαμᾶτος	IV	129j, pourvu de chènevis et de sésame.
κανναβούοιν	II	
κανονάοχην	I	99, enfant de chœur; cf. Clugnet,
		Dict. 74.
,	TTT	(0) () / ()

κανονάρχος

III 60, cf. παλονάρχος; voir le précédent.

II 42e. καντήλαν 107. καπήλου καπνίσματα II 42q. καπνισμένον III 207. καπνός IV 1ff. IV 83. κάπου καπουλικήν

IV 89c, métier de portefaix, cf. Coray, "Ατακτα, Ι, 175 et Sophocles, s. v. καπούλιον et σκαπούλιον.

IV 261, 258 (bis), 259, 273 (bis), 274, κάππα IV 268. κάππαν

III 344b. κάππαριν III 276. καραβίδας III 276. παραβιδίτσας

καράνος

257. Au sujet de ce mot. M. Vasmer nous écrit: "Der Vers ἀφῆτε τον, πτωχός ἐνι, καράνος, πελεγμῖνος macht mir keine Schwierigkeiten: von karati "büssen lassen, strafen" giebt es freilich im Aksl.. so viel ich weiss, kein belegtes Wort karan, doch kann es erschlossen werden aus kroat. karan "Mannsname", s. Daničić, Rječnik hrvatskoga jesika IV 855: kroat. karnî "büssend" ib. p. 870, neuslov. káranec "der Gerügte", s. Pleteršnik, Slovenskonemski slovar I 388, čech. káranec "Züchtling", s. Kott. Slovnik I 670. Alle diese Zeugnisse lehren uns, dass das part. praeteriti passivi von karatikaran schon in alter Zeit zum Substantiv wurde. welche Bedeutung ("Büsser") es also auch im Aksl. haben musste. So wird nagavog mit "Züchtling" zu übersetzen sein und ist als slavisches Lehnwort zu betrachten. Dossios. Studii Greco-

Romane (Jasi 1901), I 17 erklärt καράνος, σκαρά-

vixos als rumänische Lehnwörter". καρβούνια III 419z. καρβούνιν H 30. — HI 325t, 449z. κάοδαμον H 40. καρδιά 228, 266, καρδίαι III 178. καρδιακόν 21. καρδίαν I

151. — II 19a.

καρδιάν III 372.

καοδίας III 178, 447b. — IV 143. καρίδος III 276. - IV 129i

καριδίτσας III 276.

35, tête? Cf. κάρκανον = τὸ γυμνὸν ὀστοῦν τῆς καρκατσᾶς πεφαλής (Manolakakis, Καοπαθιακά, Athènes. 1896, 194). Dans le *Poulologos* (214, cf. 227, 228) nagnavtoas désigne un oiseau (numida meleagris L.), voir l'Annuaire du Parnassos, 1897, 120. A Lesbos, παρκατζέλα, signifie colinmaillard (Kretschmer, Lesbos, 467). II 38, 45. — III 162; sorte de cumin. καρναβάδιν III 74, 132c. — char, Sophocles s. v. καροῦχαι III 74, 132c. καρούχοι III 150, variante de καρυόφυλλον; cf. gr. mod. καρόφαλον γαρούφαλο IV 130b. παρρούχαι III 400f. καρτέρησε καρτέρησον III 400t. IV 1291, gâteau de noix; dans un autre sens et καρυδᾶτ' ironiquement Quadrup. 171. III 283a. καρυδατον II 44. — III 282. καρύδια III 282. χαρυδίτσια II 44. καρυδοκουκκουνάρια III 150, voir le suivant. καρυόφαλον καρυόφυλλον III 150. T 87. καρφίν II 65d. κάστανα 166. — IV lee, 194. жат' avec le gén. 41. — II 19g, 73, 82. — III 216pp. — IV 1f, κατ' avec l' acc. Ī 1yy, 1ccc. 189. - III 294. - IV 66, 130a.κατά avec le gén. Ι 92. — II 76. — III 14, 18, 29, 31. κατά avec l'acc. IV 91, 430a. IV 191. κάτα 168. κατάβα HI 100. κατάβαινε HI 375. καταβή IV 114, teinturier (?), cf. βλαττίν; Coray, "Ατακτα, καταβλαττᾶς I, 185. Il ne peut être ici question que d'un métier vulgaire. Chez Théodore Prodrome (Migne, Patrol. gr., 33, 1265) on trouve de même βλατιοπώλης opposé à σοφός IV 100. χαταβυθιζόντων H 40. κατάγη

II 68.

κατάγνωσε

```
IV 152; voir κατεδαπάνησα.
καταδαπανᾶ
                      123.
καταδεγομένη
                   II 68.
καταδίκασε
                   IV 147.
καταδικάσουσι
                   IV 147.
καταδικάσουσιν
                   IV 147.
καταδικάσωσι
                   III 289k.
κατάδικος
                       167.
κατάδοαμε
                   IV 222.
καταζαρωμένην
                   voir κατησχυμένον
(καταισχύνω)
                   IV 1hh.
κατακαῶσι
                   IV 1h.
κατακλύζουσαν
                       53, obscur à ce passage.
κατακόπτουσι
                   IV 4x.
κατακρατήσας
                      70.
                   II
κατακοίνεις
                   III 272e.
κατακρίνομεν
                   II 68.
κατάκοινον
                   111 324.
κατακρίνουσιν
                   IV 287.
κατακρίσεις
                     109.
καταλάβης
                   III 419b; voir xateinov.
καταλέγειν
                       195.
κατάλειψον
                   Ш 138ь.
καταλιμπάνω
                   I
                       7.
κατάλληλου
                   I
                       446.
κατάλογον
                   III 18.
καταλόγων
                   III 289l.
ματαλύοντες
                   111 252.
 καταμάθης
                   III 439.
 κατάνευσον
                   II 49c.
 κατάξηφον
                       219.
 καταπαύσαντος
                   I
                       469, 489,
 καταπεσών
                   III 216i.
 καταπεφοονημένα
                   II 54a.
 καταπίασε
                   III 395a.
 καταπίνη
                   III 225.
 καταπίνουσιν
                   III 202.
 καταπίνω
                        78: voir καταπεσών.
 καταπίπτουσιν
                    I
                    IV 100.
 καταποντιζόντων
                    IV 253.
 καταπρόσωπα
                    IV 163, pour πρατάρχα, par dissimilation graphique.
 κατάργα
                    III 224b, 398, sur le dos, cf. natanégada, natánagda, etc.
 κατάρραχα
 κατασκηματίσης
                    11 24a, pour κατασχηματίσης
```

```
II 19m.
  παταστήσω
                   III 439.
  κατατεθείναι
                       169: voir κατάδραμε.
  κατάτοεγε
  (παταφεύγω)
                   voir κατέφυγα.
  καταφλέγει
                   H 70.
                  ΙΙΙ 244; voir καταπεφουνημένα.
  καταφρονημένα
                   IV 283.
  καταφύγιον
  (παταχοειῶ)
                  voir κατηγοειωμένον.
  (κατεβάζω)
                  voir ἐκατέβασαν.
                  voir ἐκατέβηκεν.
  (κατεβαίνω)
  κατέβηκεν
                  III 165a, variante de ἐκατέβηκεν.
  κατεδαπάνησα
                  II 96.
  (κάτειμι)
                  Voir nateigiv.
  κατείπου
                  III 444.
                  II 40.
  κάτεισιν
 (κατεμπλέκω)
                  voir ἐκατεμπλέκαμεν.
 (κατέρχομαι)
                  voir κατηλθον.
 κατεσθίομεν
                  ΙΙΙ 290; voir κατέφαγον.
 κατευθύτας
                  III 380 (?)
 χατευτελισμένοι
                  III 139; voir κατηυτελισμένα et suiv.
                  III 1 j.
 κατευτελισμένον
 κατέφαγον
                  II 96.
                  III 1g, 425.
 κατέφυγα
 κατέχουσαν
                  IV 101.
 κατηλθον
                  IV 188.
                  IV 1h*.
. κατησχυμένον
                  III 244.
 κατηυτελισμένα
                 III 139.
 κατηυτελισμένοι
                  III 1j, 116a.
 κατηυτελισμένον
 κατηυτελισμένος
                  III 139.
 κατηυτελισμένων
                 III 21 j.
                  IV 36.
 κατηφής
                  III 392, 396.
 κατηγίζει
                  III 324.
 κατηγίζουσι
 κατηχοειωμένον
                  IV 1tt.
 (κατοικῶ)
                  νοίς έκατοίκησεν.
 κατονείδιζε
                  II 68.
 κατορθωμάτων
                  III 1c.
 κατούδιν
                  IV 190, 193, 199.
                 III 325i.
 κάτσε
                 III 397, 400. — IV 64.
 κάτση
                 I
                     243.
 κάτσωμεν
                     209. — III 1f, 162, 294. — IV 188, 270.
                 T
 κάτω
```

κενώτατα

I

270.

```
IV 177.
κατώναιον
κατώνιν
             IV 177.
             IV 9.
κατώσλιν
             III 124.
καυκίν
             П
                -30.
καύσιμον
             П
                1.
καύγημα
             IV 216.
καυγήσθην
             voir greito.
(κεζμαι)
             IV 32b. 134.
κείμενα
             IV 134.
κειμένη
             IV 134.
κειμένην
             III 1t. - IV 181.
κείμενον
             IV 443.
κεῖνες
             III 395a.
κεῖνος
MEĨTOL
             III 148, 400, 411, 419aa.
κείτεται
             III 411.
             III 216t.
κείτομαι
              III 138d. - IV 451.
κέκτημαι
κεκτήμεθα
             III 325n.
κεκτημένοι
              III 325v.
κεκτημένος
              III 12, 21a.
 κεκτημένου
              III 21a.
 κεκτημένων
              III 21, 21a.
 κέκτησαι
              III 85.
              III 84, 400n.
 κέκτηται
                  61.
 κελεύεις
 κελεύης
              II 19d.
 κελλάοην
              III 100, 203, 392.
 κέλλη
              IV 192; cf. Sophocles et G. Meyer, Neugr. Stud. III, 30.
              IV 166.
 πελλίν
 κελλίου
              IV 32a.
 κευτήκλας
              IV 121,
                        124,
                               127, vêtement ou couverture d'étoffe
                  grossière; la forme ordinaire est κέντουκλον (lat.
                  centunculus). cf. G. Meyer, Neugr. Stud. III, 30
                  et Typicon-Kosmosotira, 37.
 κεντηνάοιν
              HI 110.
 κέντησε
              IV 96.
 κέντησον
              IV 96.
 κεντούκλας
              IV 63, 121, 124, 127, 128; cf. πεντήκλας.
  κεντούκλεαν
              IV 121, variante du précédent.
  (κεντῶ)
              νοίτ κέντησε.
  κένωνε
              II
                 19i
```

```
IV 61, 104 (bis).
κεοά
              IV 123, 126.
περάδες
                 77.
             I
κεραμίδια
                 20: Tsitsélis, Gloss. de Céphalonie, 222, cite le mot
             T
κερατᾶν
                 comme synonyme de περίδρομος et de παρωνυχίς, donc
                 panaris.
                 151.
             Ī
πέοδη
(πεοδίζω)
             voir ἐκέρδισας.
κέοδος
             IV 129p, 129r.
             II 42f, 59.
κερίν
κεονοῦν
             IV 56.
             III 240.
κεφαλή
             II 19. — III 240, 404k. — IV 40.
κεφαλήν
             IV 433a.
πεφάλι
             III 184.
κεφάλια
(κεφαλιάζω)
             voir έκεφαλίασεν.
             III 325q, 325j, 412c.
κεφάλιν
κέφαλοι
             III 325k.
             III 153.
κέφαλος
κεφάλους
             III 325a.
             H 60.
κηκίδιν
                18.
             I
κήλην
             III 440.
κηντηνάοιν
                78. — IV 129i.
κῆπος
κηπουρικήν
             IV 129a.
             IV 129i.
κηπουρόν
             IV 129q, 129h.
κηπουρός
κηπουρῶν
             IV 129c.
             III 86.
κηρόν
            IV 1ii.
ungós
            II 53 (?), rat de cave, d'après Legrand.
κηροστούπιν
            III 86.
κηρούς
            III 441.
κήτους
            IV 1t.
κηρυγθήση
             IV 81, pain grossier, lat. cibarius, voir Du Cange et
κιβαρίτην
                Sophocles; cf. Quadrup. 365-367: &s ovo' & Thios
                ποτε ισάζει με τὰ ἄστρα, ώς οὐδε τὸ καλὸν ψωμίν τὸ
                σεμιδαλευράτον | ισάζει με το πιβαρον η μετά το πριθίνον
                (variante μὲ τὴν ποιθαρίδα).
            III 161, limande, en grec ancien κίθαρος; cf. Coray ad
κιθαργός
                Xenocratem. 92.
```

III 418.

III 309.

κινδινεύσης

κινοῦμαι

```
11, 12. — IV 67.
             П
χινοῦν
             Ι
                 249; voir ἐκίνησαν.
κινῶ
             IV 56.
χιονοῦν
             III 283.
χιτοίου
             ΙΙΙ 283; Coray, "Ατακτα Ι, 282: "Τὸ διὰ κίτρου εἶναι γλύκισμα
κίτοου
                 κίτοου (cédrat confit) εψημένου με μέλι ή σάκχαρον. Ουτως
                 ἀνόμαζαν Διὰ δόδων, Διὰ κυδωνίων, καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἀπὸ
                 τὸν καρπὸν ἢ τὰ ἄνθη, μὲ τὰ δποῖα ἐσκευάζοντο".
             IV 18.
κλαίνω
κλαίματος
             III 374 (?)
κλαίω
                 57. — III 400mm, 431.
κλαίων
             III 431.
κλαπωτά
             IV 24, 39, ouvrage d'or filé, voir Du Cange, au mot κλαπωτός.
κλαπωτήν
             IV 25, 25a.
             IV 39.
κλαπωτοῖς
κλάσματος
             III 371, mot obscur à ce passage, variantes κλαίματος,
                 πλάσματος.
κλειδᾶς
             II 57, gr. mod, κλειδαρᾶς.
κλειδίν
             Ι
                 216; voir ἐκλείδωσε.
κλειδωμένον
             I
                 203.
κλείει
             Ι
                 126.
             T
                 180.
κλείσασα
             IV 1g*, 1ss.
nleions
                 63. — II 77, 83.
κλῆρον
κλησιν
             III 400cc, 297.
κλησις
             III 289a.
κλιμάτων
             IV 163.
κλίναι
             I
                 206.
             I
κλινάοιν
                 71.
κλίνην
              I
                 201, 204.
nlivns
                 202.
             I
κλίνων
             III 419s.
κλονίζομαι
             III 400mm.
(xlo)
              voir ἐκλάστη.
             IV 68, tordre, dans le sens de manger avidement.
κλώθει
κλώση
              IV 54; voir le précédent.
κλωστάτα
              III 295d (καὶ κουύσιν καὶ κλωστάτα?), cf. κλωστή.
κλωτσάτα
              III 295d. variante du précédent, cf. якотой?
 κνήθει
              III 404k; voir envydes.
 κνήθεσαι
              III 47.
 κνηκήτον
              I
                  60.
 κοδιμέντα
                  13, condiments; G. Meyer. Neugr. Stud. III, 38, Vas-
```

mer, Études gréco-slaves II, 243; cf. plus bas πουδιμέντα.

```
259. - III 419h.
χοιλιά
                   III 192a, 216.
κοιλία
                  IV 253.
κοιλιάν
                  III 79.
χοιμᾶσαι
                      223.
κοιμηθείς
κοιμοῦμαι
                  III 4190. – IV 269; voir ἐκοίμω.
                  H 90.
κοιμῶνται
                  III 26.
κοινοβίοις
                  III 26.
κοινοβίω
κόκκινη
                  III 152.
                  III 152.
κόκκινος
                  IV 150.
πολάζομαι
                  III 400i.
κόλακας
                  III 227, 289d.
πόλαπες
                  IV 232.
κολακεύειν
                      192.
κολακεύουσα
                  T
κολάσεις
                  IV 149.
                  III 295. Coray, "Αταπτα Ι, 286, voit là l'italien collana.
πολέντας
                      collanetta, ce qui offre des difficultés phonétiques.
                      On peut penser à nódevra "gimblettes de Noël
                     ou du jour de l'an' (G. Meyer, Neugr. Stud.
                      II 52, III 23, Vasmer. Études gréco-slaves II,
                     245), mais un tel sens ne convient pas ici.
κόλλειται
                  III 211, variante fautive de ἐκόλλησε.
κόλλυβα
                  II 43.
κόλπος
                  IV 11, 12.
κολυμβᾶν
                      103.
κολυμβητής
                      103.
                  IV 129m.
κομμάτας
πομμάτια
                      267. — III 103, 104, 159.
                  III 103, 206. — IV 31.
κομμάτιν
κομματίτσιν
                  III 434.
                  III 434, diminutif de πομμάτιν.
κομματοπούλιν
                  IV 89e, augmentatif de κομμάτιν.
κομματούκλας
                  IV 116, comme le précédent.
κομματοῦραν
Κομνηνόβλαστε
                  IV 1b.
κομνηνοβλάστητον
                  IV 275.
                  III titre, 400v. — IV titre.
Κομνηνόν
                  III 138, se vanter; cf. Coray, "Atanta II, 195,
κομπάζων
                  III 332, lecon fautive pour βομβοκτυπίζων.
κομποκτυπίζων
                      106, tromper; voir Du Cange, s. v. πομβώνειν,
κομπώσειν
                     et Coray, "Atanta II, 195.
```

χομπωσίας

Ι

111, tromperies.

III 428.

κοσμικοῖς

κόνει III 240. III 76, de πόνιδα, lente; cf. pattes de mouches, κονιδάτα mauvaise écriture. III 240. κόνιν III 249. xóvic III 374. ποντάριν κοντίτους II 42g; Sophocles, s. v. πουδίτος, Vasmer, Études gréco-slaves, II, 245. T 176. courte volte. κοντογύοισμα T 161. κοντός κοντοσφίκτουρον II 34, vêtement court et serré, voir Du Cange et Sophocles, s. v. σφιατούριον. et Coray, "Ατακτα Ι, 55. 332; on trouve plus loin μεταξοσφικτουράτος, vêtu d'un σφικτούριον de soie. κοντριάρικον III 355, couvert de plaies; cf. Germano, s. v. piagato, μάνας μαθους παλιόμαυρος, χιλιών χρονών κοντριάρης; cf. Kanellakis, Chiaca Anal., 5, et κοντφογα(δ)οῦρα. Sakellarios, 602. κοπανίσουσιν III 362. **χοπανίσωσι** HI 362. III 358. — IV 120. κοπετόν 49. — IV 15. χόπου III 70a. κοπροξύστης κοποοπαραγέμιστοι ΙV 252. κόπτε III 101; voir ἐκόπην et suiv., κόφτε et suiv. κόπτομαι 57. 217. κορεσθείς IV 187. κορεσθηναι III 260, 283e, 287, 312. — IV 187. κόρον III 356, qui a la pépie. κοουντζάοιν ποουτζιάοιν III 356, comme le précédent. III 404k. κορφήν IV 11. κόρφος HI 72. πορώνας χοσκινᾶν IV 130. IV 140f. κοσκινᾶς ποσκινίσουν II 26d. πόσκινον II 52. ποσμήτης 79, entablement; cf. Du Cange, Sophocles, s. v., et Lambros, Romans grees, 14; ibid., 307, v. 433 et p. 311, v. 535, ce mot a le sens de linteau. H 75. κοσμικοί

```
Ш 428.
ποσμικούς -
               IV 1b, 73a, 149.
χοσμοχράτορ
               III 346, 389b. — IV 1x, 93.
κόσμον
               IV 211.
κόσμου
               IV 1i.
κοσμοσωτήριον
κοτσώνουσι
               III 260. variante: γορταίνουσι.
χοτσώνουσιν
               HI 260.
               IV 70, variante: γορταίνει.
χοτσώνει
               III 156, variante: ἐτσάκωσα.
κότσωσα
               III 169, variantes τσακίσω, τσακώσω. — IV 116e, synonyme
κοτσώσω
                   de γοστάσω.
               III 375, voir βόλον.
χόττου
               III 101. — IV 140a.
κουβάλει
κουβάλειε
               IV 140a.
               IV 140a.
κουβαλεῖν
               IV 140a, lecon fautive pour κουβάλει.
πουβάνει
κουβούκλιν
                   126, 200, 239, 249; G. Meyer, Neugr. Stud. III, 33.
κουδιμέντα
               III 76, voir ποδιμέντα.
               III 76. comme le précédent.
κουδουμέντα
                   154; Sakellarios, 607: seau en bois d'un moulin
κουδοῦπαν
                   à eau; à ce passage, sans doute terme vulgaire
                   pour désigner la tête. M. Hatzidakis (Viz. Vrem.
                   IV. 106) a proposé de lire ici κουgοῦπαν, mais cette
                   correction ne s'impose pas.
               HI 130.
корикір
               II 51, chaudière; cf. G. Meyer, Neugr. Stud. III, 34,
κουκούμαριν
                   Vasmer, Études gréco-slaves, II, 249.
               II 51, comme le précédent.
κουκούμιν
                   191, peut être κούοκουμον. bâillon, voir Du Cange, s. v.
κούκουμον
             _ II
κουλλουρίτσιν
                II
                   26h.
                II 42.
κουνουπίδιν
                III 202.
κουντῶ
                III 84a, cf. supra ἀποκαρήν.
κουράν
                III 92, variante de κουφοπαλάτης.
κουραπελάτης
                   94. intendante; cf. Du Cange et Sophocles, s. v.
κουρατόμισσαν
                III 92. curopalate, Du Cange et Sophocles, s. v.
κουροπαλάτης
                III 92.
κουφοπαλάτου
                III 72.
κουροῦνες
                III 72.
κουρούνας
                           pour κροταλίζω, Du Cange, s. v., Coray.
                III 295d.
κουοταλίζουν
                   "Ατακτα Ι. 286; cf. plus loin κοουσταλίζουν.
                III 295f, variante de προυταλίσουσιν.
χουοταλίζουσιν
```

III 295f.

χουρταλίσουσι

188

INDEX.

```
III 419m, ici dandy? cf. G. Meyer, Neugr. Stud.
κουρτέσης
                      III 36, Du Cange, s. v., et Passow, Pop. carm.
                      439, 19.
κουτάλιν
                  IV 66.
κουταλίστοιαν
                  II 53 (?).
                  III 314 capre; cf. Sakellarios, 615: κουτρούβιν δ
χουτρουβίων
                      καφπός τῆς καππάφεως. Coray ("Ατακτα Ι, 290)
                      explique le mot par άγγεῖον βδατος η οίνου.
χουτνίν
                  Ι
                      59 (?), Legrand traduit par complet.
κουτσοπαρδάλαν
                  Ι
                      108, de πουτσός, boiteux, et de παρδαλός, tacheté;
                      Legrand traduit, peut-être avec raison, par quel-
                      que fille boiteuse et pleine de taches de rousseur.
                  III 101.
κόφτε
κόψετε
                  III 412c.
κόψη
                  III 325h.
κόψω
                  IV 250.
πραββατοστρώσια
                  III 78, variante de κρεββατοστρώσια.
κραββατοστρώσιν
                  Ι
                      62.
πραδίαι
                  III 178, variante de καρδίαι.
κράζει
                  III 113, 344c, 400a, 402.
κράζειν
                      251.
                  Ţ
                  III 402.
χράζουν
κράζουσιν
                  III 257α; voir ἔκραξαν, κράξε et suiv.
κράμβην
                  II 42.
κοαμβία
                  IV 129t.
χοαμβίν
                  III 178.
κράξε
                  II 54b.
κράξουσι
                  Ι
                      243.
                      263.
κράξωσι
                  I
κρασᾶτον
                  IV 62, mets au vin.
πρασίν
                      479. = 111 \ 43, 124, 185, 216nn, 275, 285, 289j,
                      387, 407. - IV 27, 49a, 117.
πρασίον
                  IV 117.
πρασίτσιν
                  IV 89f.
πρασοβόλιν
                  III 120, 221. — IV 117.
πραταιᾶ
                  III 419c.
πραταιός
                  IV 160.
                  III 1, 2,
χραταιῶ
κραταιώς
                  IV 27, 144.
κρατάρχα
                  Ι
                      268. — IV 163.
πράτει (verbe)
                      175. — III 365.
                  Ι
κράτει (subst.)
                      7. — III 138c, 400oo, 419c, 422, 434, 446. —
                      IV 51, 292.
```

```
II 56.
κρατεῖ
                III 132b.
πρατηθῶ
                II 107.
ROUTIS
                IV 144.
κρατῆσαι
πρατήσας
                IV 186.
                III 192.
πράτησεν
                II 97. — III 401, 409.
κρατήση
                    167. — IV 144.
κρατήσης
                IV 1b, 144.
κράτιστε
                III 1, 2. — IV 1 p, 1t, 1qq, 142, 277.
πράτος
                III 120, 341, 343.
πρατοῦν
                    4. — III 400dd, 430, 447c. — IV 1s.
κράτους
                III 341, 403.
χρατοῦσι
                IV 1aa.
πρατύνεις
                    90; voir ἐκράτησας et suiv., κράτει et suiv., κρατοῦν
πρατῶ
                    et suiv.
                    182.
κρατῶν
                III 289c; voir έκραύγασαν.
πραυγάζουσιν
                IV 231.
κρεάς
                IV 132.
χρέατα
                II 26p.
ποέατος
                IV 89.
χοεββάτιν
ποεββατοστρώσια III 78, variante de πραββατοστρώσια.
                Ι
                    30. — III 383.
ποεῖσσον
                III 396.
κοείττον
ποείττονας
                Ι
                    196.
                IV 132.
κρεῶν
                III 98, 481, 285.
κοητικόν
κριθήν
                III 406b.
                Ι
                    51.
ποικέλιν
                Ι
                    439. — II 72.
χοίμα
                II 413.
χοίματα
                ΙΝ 156; voir ἐκρίνασι.
κοίνω
                III 243.
κρίσεις
                IV 184.
πρίσιν
                II 46. — IV 129c.
χροχᾶτα
                III 149.
προκάτη
προκατομογειρία III 149.
                III 149.
προκάτος
                III 184, 295.
χρομμύδια
                III 412a.
πουμμύδιν
                III 305, 412c.
προμμυδίου
```

IV 129e.

προμμυδίτσια

190 index.

```
προμμυδίτσιν
                  III 412c.
                  III 295c (?), comparer le vers 295.
ποομμυδολεόντων
χρομμυδοφύλαξ
                  III 63.
                  III 305.
ποομμύδων
                  III 305.
προμμύων
πρότους
                  III 194.
χρού'
                  III 325r, variante de ποούω — IV 253, pour προύει.
                  H
                     19i.
κρούει
                      209.
ποοῦσαν
                  I
κροῦσιν ·
                  III 295d.
                  IV 88.
χρούσματος
                  III 295d, variante probablement fautive pour xoov-
χοουσταλίζουν
                      ταλίζουν; voir πουρταλίζουν.
χρουταλίσουσιν
                  III 295f.
κοουῶ
                  III 325r (variante κοῶ). — IV 253; voir ἔκοουα, κοού
                      et xoo.
κοούων
                  Ι
                      183.
                     127, 180; voir ἔκουβεν, πούψω.
κούπτεται
                  Ι
κουπτώς
                  Ι
                      216.
                      139.
χούψω
                  III 325r, pour κρούω.
хой
                  III 325.
κτᾶσθαι
                  III 278.
κτένια
                  voir extentodny.
(πτενίζω)
                  III 353.
κτήματα
κτήτορος
                  III 241, 400ee.
(κτίζω)
                  Voir Entiday.
χτίστην
                  III 447c.
κτύπος
                  IV 477, 189.
κτύπους
                  III 194.
(κτῶμαι)
                  Voir έπτήθησα, πτασθαι
χυάμους
                  III 287.
κυδωνᾶτον
                  III 283a.
                  III 88, veilleuse en forme de pot, variante gardo-
κυθοοκαντήλας
                      καντήλας.
κυκλούμενος
                  II 3.
κύλισον
                  I
                      167, par correction.
κυμάτων
                  III 288 = θεομόν ύδως αυμίνω συνηςτυμένον (Typikon-
πυμινοθέρμιν
                      Kosmosotira, 19); c'était, au monastère de la
                      Kosmosotira, la boisson des moines pendant la
                      première semaine du grand carême.
                   III 419j.
κυμινόθερμον
```

```
III 288.
κυμινοθέρμω
κυμινοθέρμων
                III 288.
                II 38.
κύμινον
                III 419.
πύνα
                III 179.
κυποιναρίου
πυποίνου
                III 179.
                IV titre.
κύο
                    227. — IV 61, 104 (bis), 233 (ter).
κυρά
                IV 412, 423, 426.
πυράδες
                III 216f; Coray, "Ατακτα Ι, 269, propose de lire κύρτας,
κύοβας
                    nasses.
                   44 (bis), 45 (bis), 193. — II 55.
κύοι
                III 400kk.
κύοι'
                IV 263.
κυριακήν
κυριδάτον
                    251 (?)
                III 220. - IV 75. - III 400kk.
κύριε
                III 330, voir au mot έγκλειστιανόν.
πυριεγκλείστου
                IV titre.
κύοιον
                III 272c.
πύριος
                    titre. — III 423.
χυροῦ
                IV 17. croûte.
κύταλον
                    239.
κυττάζω
                III 404q.
χωβίδια
                II 16.
κωκυτῶν
                IV 1r.
Κωνσταντίνου
                IV 129a.
κωπηλάτης
```

A.

16, leçon probablement fautive pour χωχυτοῦ.

11 77. λαβόντες II 85. λάβουν IV 243. λαβούσης III 82, 325a. λαβοάκια III 463. λαβοακίου III 423. λάβω III 400ff (?), voir λογαράς. λαγαφός IV 129d, en forme de cruche. λαγηνᾶτα III 74a; variante λαχαίνει, λαχάνει. λαγχάνει

I

H

106.

113.

κωχυτοῦ

λάβειν

λάβης

Λαμποήν

IV 263.

```
238.
λαγωνικόν
               T
λαζοφαρδεύης
               I
                   197, conjecture de Legrand, ms. λαξοφαρδεύης.
                   M. Hatzidakis (Glotta I, 126) accepte cette con-
                   jecture; il songe, avec une hésitation bien justifiée,
                   à δλάω, δλάσσω + φαρδύς et traduit par "belle nicht
                   so breit, halte dein Maul", en comparant l'expres-
                   sion moderne μη γαυγίζης. Dans les Oracles de
                   Léon le Sage, I, 20, 21 on lit μετὰ Σέρβων πουμπα-
                   νάτων | κοὶ πτερῶν λαζοφαρδάτων, passage dont le
                   sens nous échappe.
               III 399.
λάθη
λαίμα ογον
               III 419e.
               II 19l. — III 98.
λαιμόν
λάκκου
               IV 280.
               III 391.
λακτίσεις
λαλάγγια
               III 319. beignets.
               III 319, leçon fautive pour λαλάγγια.
λαλάτσια
               III 351.
λαλεῖς
               II 11.
λαλή
λάλησε
               II 54.
               III 368, 389.
λαλήση
               III 368.
λαλήσης
               III 368.
λαλήσουν
               II 19k. — III 368. — IV 1b.
λαλήσω
                   230.
λαλίας
               I
λάλος
               III 138c, 289e.
λάλου
               III 211.
λαλοῦν
               III 344.
λάλουν
               IV 122, dans và lálour, pour và élálour.
λαλοῦντες
               III 345.
λαλοῦσα
               I
                   155.
λαλοῦσιν
               III 132.
               II 41. — III 263, 302; voir ἐλάλησε et suiv., λαλεῖς
λαλῶ
                   et suiv.
λαμβάνειν
               II 19i.
λαμβάνουσιν
               III 296.
               ΙΙ 63. — ΙΙΙ 400ii; voir ἔλαβες, λάβειν sqq., λάβω
λαμβάνω
λαμιώνουσιν
               III 255, goinfrer. dérivé de λάμια.
λαμιώνωσιν
               III 255.
λαμνώνουσι
               III 255, fautivement, pour le précédent.
λαμποά
               III 1c. 78.
λαμπράς
               T
                   3.
```

```
λαποόν
                     III 347.
λαμποόν
                     III 414.
                     IV 12c.
λαμπροπουκαμισάτος
                     IV 12c.
λαμποός
λαμπρῶν
                     III 430.
                     IV 1hh.
λάμψει
λανθάνει
                         180; voir λάθη.
                         197 (?), voir λαζοφαρδεύης
λαξοφαρδεύης
λαπάραν
                     IV 449, 222, 236 (bis), 237, 248, 257.
λαπαριμαΐα
                     IV 118, pris dans la partie lombaire.
λαποός
                     IV 12c.
λάουγγα
                     IV 183.
λαουγγίσειν
                     II 19o.
λαουγγίσματα
                        9, dérivé du verbe précédent, effort de la voix.
λαρυγγίσω
                     IV 77.
λάουγγος
                     IV 78, 174, 183.
                     III 419f.
λάουξ
                     III 171.
λοφύξω
                     III 74a.
λαγαίνει
λαχάνει
                     III 74α, variante de λαγχάνει.
λαχανίτσιν
                     III 277.
λαχανόγουλα
                    IV 129f, cœur de choux, Coray, "Aranta, I, 259.
λεβατάρης
                     III 63, variante, peut-être fautive, du suivant.
λεβεταρης
                    III 63, celui qui s'occupe des chaudrons, λεβέτιν.
λεβέτιν
                     III 101.
λέβητος
                     III 306.
λέγε
                    III 400f.
λέγει
                     III 269a, 303, 304, 329, 400b. — IV 49a, 50, 61, 253.
λέγειν
                     IV 182.
λέγεις
                        44. — IV 40, 140c, 141.
λέγεται
                     III 301.
λέγη
                     T
                        159. — II 7.
                    III 359.
λέγης
λεγμένον
                     III 289c; variante de λελεγμένον.
λέγξει
                     III 376, pour λέξη.
λέγξων
                     III 29, pour λέξων.
λέγομεν
                     III 325u.
λεγόμενα
                        417. 121. — II 19n. — IV 471.
λεγόμενον
                     III 384. — IV 176.
λέγοντι
                     III 329.
λέγουν
                    HI 124, 128, 133, 209, 263, 272d, 301, 301d,
                        301h, 325d, 325i, 325m, 325o, 343, 404. —
```

IV 80, 81, 83, 129 (bis), 436, 446.

```
III 132, 263a, 268, 375, 404. — IV 81, 146.
λέγουσι
                III 128, 216c, 216g, 257a, 259a, 268, 272d, 295e,
λέγουσιν
                    325i, 375, 404. — IV 146.
                III 140, 145, 216, 246, 303, 304, 310, 329. — IV 18,
λέγω
                    103, 104, 145, 182; voir εἶπα et suiv., ἔλεγαν et
                   suiv., έλεγον, λελεγμένον, λέξη, λέξον et suiv., λεγθέντα
                    et suiv., δηθείσας.
                II 6, 13, 174. — III 382a. — IV 186, 244.
λέγων
                III 132, 257a, 404.
λέγωσιν
λείπει
                IV 203; voir έλειπαν et suiv., λείψη, λείψω, λιπών.
                II 26c.
λείψη
λεῖψις
                IV 204.
λείψω
                III 39, 449, 209.
λελεγμένον
                III 289c, variante λεγμένον.
                III 320 (?)
λελέλεβε
λέξεις
                II 9.
               III 376.
λέξη
λέξον
                III 448.
                III 29, corrigé en ἐλέγξων.
λέξων
λέοντας
               III 15.
λεόντων
                III 11.
λέπραν
                   105.
λέπτην
               Η 49, le détail; de λεπτός, cf. θεομός, θέομη, ζεστός,
                   ζέστη, etc.; variante: λέφτην.
               III 208.
λεπτοκοποῦσιν
λεπτομερέστερον IV 1f.
λεπτομερῶς
               III 444.
λεπτόν
               III 439.
               III 249.
λεπτυνθήσεται
               III 419b.
λεπτῶς
               IV 12a.
λεοωμένον
λερωμενοστόλης
               ΙΙΙ 400gg, de λεοωμένος et στολή.
λερωμενοτσόλης
               III 400gg, variante fautive du précédent.
λερωμενοτσόχος
               ΙΙΙ 400gg, de λερωμένος et τσόχα.
Λευκάτην
               II 65b.
λέφτην
               Η 49, pour λέπτην.
λεγθέντα
               III 325u.
λεχθέντων
               III 382a.
λέων
                   474. — III 471.
ληφομυθουργίας ΙV 1666.
λήρον
                   120.
               II 19e, de Διβάδεια? Sens obscur, dans un passage
λιβαδιώτικα
```

corrompu.

```
IV 213.
Λιβάνιος
               III 192, graisse.
λινδίτσα
               III 192.
λινδίτσαν
               IV 37.
λιγοθυμῶ
               III 213, 412d.
λιγούτσικον
               IV 37.
λιγοψυχῶ
λίθον
               IV 194.
                   254. - IV 194.
λίθους
λιμαγγονημέμοι
                   82, étranglé par la faim.
               IV 11.
λιμένα
               IV 1k.
λιμήν
               III 255, pour λαμιώνουσι, variante fautive amenée par λίμα.
λιμιώνουσι
λιμοκοπημένους
               III 257, hâché par la faim.
               II 82, tué par la faim.
λιμοκτονισμένοι
               III 257, nourri de faim.
λιμοταγισμένον
λιμοταγισμένος
               III 257.
               III 310b.
λιμοῦ
               II 65a, cf. λιμπίζομαι, convoiter.
λιμπισίαν
               T
                   96. — II 35.
λινάοιν
λινέλιν
               II 53.
                   93.
               T
λινοβάμβακον
λιπανάβατον
                   26g, gr. mod. λειψανάβατος.
               II 53, 106.
λιπαρόν
λιπαρωμένα
               IV 118.
               IV 37.
λιποθυμῶ
               IV 37.
λιποψυγῶ
               IV 11.
λιπών
               III 84a, 183.
λίτραν
λίτρας
                II 26p. - III 84.
                III 22.
λιτῶς
                III 400ff, dérivé de loyage, argent. Le mot se retrouve,
λογαρᾶς
                   comme synonyme de λογαφιαστής chez Krumbacher,
                   Fischbuch, 361, 4 (cf. ibid., 367). Sa signification
                   reste obscure dans le présent passage, qui est
                    interpolé: variante λαγαφός et λυγηφός Coray, "Αταπτα,
                    I, 312, traduit par πολυλογᾶς, hâbleur, mais nous
                    ne connaissons aucun exemple de λυγάρι avec le
                    sens de lóyos; la traduction sermo donnée par
                    Du Cange, s. v. λογάρη, est erronée; l'acception
                    argent convient parfaitement aux exemples cités.
                II 66.
```

III 62, voir Du Cange, s. v.

III 84.

λογαριάσε

λογάριν

λογαφιαστής

II 19p.

III 361.

λογισθήσομαι

λογισμόν

```
III 167.
λογισμός
               III 369. — IV 43.
λόγοις
               II 19h. — III 18, 384a, 419a. — IV 185.
λόγον
               III 29, 463.
λόγος
λόγου
               I
                   231. — III 97, 268. — IV 289.
                   455. - \text{III } 332c, 369, 449a. - \text{IV } 4uu.
λόγους
               III 268.
λόγω
               III 14.
λόγων
               IV 9.
λοετροῦ
               IV 72.
λοιπά
                   44, 183, — II 114, — III 1d, 1j, 6, 30, 251.
λοιπόν
                   301a, 327, 400dd. — IV 14b, 65, 211, 221.
                   178.
λοιπῶν
               ΙΥ 209, voir δλοποτίνιν.
λοχοτίνιν
                   170.
λοξόν
               III 123, 133.
λουθῶ
               IV 12c, cuirassé, voir Du Cange et Sophocles, s. v.
λουρικάτος
                   λωοικᾶτος.
               III 444, 442.
λοῦσε
               III 123.
λουσθῶ
               III 433.
λουστῶ
λουτοά
               III 48.
               IV 10, se baigner.
λουτρακίζεται
λουτοικά
                   62.
               IV 10, variante de λουτρακίζεται.
λουτρικίζεται
λουτρόθυραν
               IV 9.
               Ι
                   55. — III 80, 81.
λουτοόν
λουτοοῦ
               IV 9.
               voir έλούθην, λουθώ, λούσε sqq.
(λούω)
λοφάρια
               III 325c, variante de γοφάρια, gr. mod. λουφάρια et
                  γουφάρια.
λυγηρός
               III 400ff, variantes: λαγαρός, λογαρᾶς.
λύειν
               faute de copiste pour λύσιν, IV 1vv.
λυθηναι
               III 447c.
λυκοκαυκαλιάση ΙΙ 61, se gangrener; pour λυκοκελεφιάση, avec paré-
                  tymologie d'après καύκαλο? Voir ἐκεφαλίασεν et
                  λυκοκεφαλιάση. A Chypre, λύκος a la signification
                  de πασσιδιάρης et de πασσίδα, λυπιάζω celle de
                  zασσιδιάζω, Sakellarios. 642; comparer lupus. nom
                   de la maladie bien connue.
               II 61, comme le précédent; voir au mot ἐκεφαλίασεν
λυκοκεφαλιάση
```

λύπη III 254a. λυπούμενοι III 368.

λυπούμενος III 368. - IV 108.

λύ*ρα* II 19*p*.

λύσεις III 3, faute de copiste pour δέσεις; 400dd. rescrit.

λύσιν III 24. — IV 1*vv*. λῦσον III 3. — IV 286.

λυσσομάμμουδον ΙΙ 60, cantharide (?), composé de λύσσα et de μαμμούδι.

λυτρωθούμεν III 400h, 412k.

λυτρωθώμεν III 412k. λυτρώσηται IV 162.

(λύω) νοίτ ἐλύθησαν, λυθηναι.

(λωφῶ) voir ἐλώφαξα.

M.

 μ' (pronom) I 46, 62, 235, 255. — III 137. — IV 1, 21, 23, 44, etc.

μ' (préposition) III 148.

 $\mu \dot{\alpha} \ (= par)$ II 19 (bis), 20.

μαγειοεύασιν III 216e.

μαγειρεύουν III 301d; voir ξμαγείρευον et suiv.

μαγει**ο**εύουσιν ΙΙΙ 404h. μαγειοεύσουσιν ΙΙΙ 404h.

μαγειρία III 149, 154. — IV 162.

μαγειρίαν III 104. — IV 27.

μαγειρίας IV 66. μάγειροι III 293. μάγειρος III 298. μαγεμένοι II 94.

(μαγερεύω) voir έμαγέρευον et suiv.

μαγερία ΙΙΙ 154. μαγεριάν ΙΙΙ 104. μαγερίας ΙV 66. μάγεροι ΙΙΙ 293.

(μαγεύω) voir έμαγεύθην, μαγέμενοι.

μαγιωμένοι ΙΙ 94, variante de μαγεμένοι; formation nouvelle sur μάγια.

μαγκιπεΐου IV 99. boulangerie; voir G. Meyer, Neugr. Stud.

ΙΙΙ, 40. μαγκιπείου IV 99.

μαγκίπισσα IV 104, boulangère.

μαλλίτσια

III 419u.

```
IV 100.
μαγκίπισσαν
            IV 92, 97, 225, boulanger.
μαγκίπου
            III 216jj, instrument de torture, fouet, voir G. Meyer,
μαγκλάβια
                Neugr. Stud. III 40. Le sens du passage paraît être:
                "Que ne suis-je préfet durant une quinzaine, pour
                leur faire donner le fouet au quartier d'Eugénis,
                lacérer leur chair et les rendre plus mangeables!"
μάγουλα
             I
                124.
             III 224a. — IV 221.
μάγουλον
                154.
μαδισμένην
             I
             III 148.
μαζί
μαζός
             III 148, nom de poisson, voir Krumbacher, Fischbuch,
                 376; Somavera I, 454, traduit par merluzzo fresco,
                 merluche fraîche.
μάθανα
             IV 23.
μάθε
             IV 2, 14, 42, 43, 215.
μαθεῖν
             III 289i. — IV 1aaa.
             I
                 32.
 μάθη
 μαθημάτων
             III 23.
             III 332b, 400qq. — IV 45.
 μάθης
             III 97. – IV 172, sans doute, donc; gr. mod. μαθές; cf.
 μαθόν
                  Hatzidakis, Δθηνά Ι, 500, note.
              III 362.
 μάθουν
              IV 22.
 μάθω
 (μαίνομαι)
              voir έμάνηυ.
              III 216n, 325g.
 μαχάοι
 μακαρίζω
              III 132g.
 μακελλάοη
              IV 232, 234.
 μακελλειόν
              IV 230.
 μαχράς
              III 50.
 μακρέας
              HI 50.
 μακρόθεν
              IV 102a.
 μακροθυμίας ΙΙΙ 234, 289n.
 μακρομύτικα
              IV 6.
              III 400n.
  μακρότερον
  μακουμύτικα
              IV 6.
  μακούν
              I
                  249.
  μαλακά
              III 419o.
              III 330.
  μαλάξω
  μαλάσσω
               III 216aa.
  μαλάξη
               HI 330.
  μάλιστα
                  211. — III 25.
```

```
INDEX.
μαλλον
               Ι
                   12. — III 25, 132c, 304.
               T
                   95.
μαλλωτά
               Ĭ
                   247. — II 241, 47, 48.
μανδίν
                   211, sorcières. Sur des noms de démons formés de
μανδραγοῦραι
                   μανδραγούρα, voir Politis, Παραδόσεις ΙΙ, 1328.
μάνθανε
               III 177, 291a; voir ἔμαθα et suiv., μάθανα et suiv.,
                   μεμαθηκότες.
               III 212, 216h.
μανίας
μανίκια
               III 52.
μανινέα
                  109 (?) Legrand traduit par banlieue. Nom propre?
                   256. — II 48.
μάννα
               IV 17; cf. gr. mod. ή μάννα τοῦ νεοοῦ, la source.
μάνναν
               III 407, 408. — IV 12; pièces d'or à l'effigie de Manuel,
μανοηλάτα
                   cf. μιγαηλάτον (Du Cange, s. v.), κωσταντινάτο.
μανολᾶτα
               III 408. — IV 12.
               III titre, 216mm, 289p, 400v. — IV titre.
Μανουήλ
               III 408. — IV 12.
μανουλᾶτα
               II 41, probablement aubergine, variante βαζιζάνια; cf.
μαντζιτζάνιν
                  Du Cange, aux mots μαντζιτζάνια, ματζιτζάνα et
                   μαζιζάνιον: Critopoulos, Emend. 50: μαζιζάνιον,
                   melangiana, herba quae fert fructum pomorum
                   instar coloris purpurei.
μαντίλια
               IV 12.
               IV 247.
μαντίλιν
                   76.
μάομαρα
μαρμάρινον
               Ī
                   80.
               IV 289.
μαρτυρήσαντας
μαρτυρούσης
               III 198.
               II 57. — III 206, 209, 216c, 216q, 301, 364, 380,
μας
                   400h, 412k. — IV 130, 174, 190.
               ΙΙΙ 21600; voir έμασσησάμην.
μασσοῦμαι
               IV 235.
μαστάριν
μαστομαγερίαν
               II 104, variante de παστομαγειοίαν.
               IV 95.
μάστορη
               IV 233.
μαστόρισσα
μάστιγας
               III 422.
               IV 129b, aubergine; Du Cange, s. v.; Vlachos μαν-
ματζάνας
                   τζάνα = μελιτζάνα.
               III 244.
μάτην
               III 366, 419u.
μάτια
               III 102.
μάτιν
```

III 404f, leçon fautive pour βατόπουλου.

ματόπουλον

ματσοῦκαν

IV 130a.

```
68; de ματσούκα, massue, donc portemassue,
ματσουχᾶτος
                           claviger.
Ματσουκίνη
                       I
                           70.
                       I
                           68, lecon fautive pour ματσουκάτος.
ματσουμᾶτος
Μαυροϊωάννην
                       IV titre.
                       II 261, 68b.
μαῦρον
                       IV 8.
μαυροτριχαρᾶτος
μάχαιραν
                       IV 186.
                           23, 269.
μαχίμου
                        I
                        Ι
                           135.
μαχίμους
                           135.
                        I
μαχίμων
                        T
                           28, 29. — II 23, 24. — III 114, 115. —
μέ (pronom)
                           IV 1g, 1h; etc.
μέ (préposition)
                        I
                           111 (bis), 112, 241, — II 24. — III 50, 55,
                            70. 161, 212, 213, 216u, 267 (bis), 277,
                            279, 288, 317, 319, 320, 321, 322, 361 (bis),
                            379. - IV 25a, 227 (bis), 253.
                        III 2, 419c.
μέγα
                        II 68a. — III 55, 325t, 325t, 373.
μέγα
                            265. - III 179a, 246.
 μεγάλα
                        III 160. — IV 89e.
 μεγάλας
                        III 460.
 μεγάλες
                            207. - III 152, 254a.
 μεγάλη
                            212. — III 4g, 425. — IV 416, 234.
 μεγάλην
                        I
                            60.
 μεγαλογοάμματον
 μεγαλοπορφυρογέννητου
                        III titre.
                        III 163, 289g.
 μεγάλου
 μεγάλους
                        IV 260.
                        II 19f.
 μεγαλοψύχως
                        HI 429, 430,
 μεγάλων
                        III 45, 132q, 228, 239, 246, 289b, 304.
 μεγάλως
                            IV 14b, 155.
                            74. - \text{III } 55,411,400x,414,437. - \text{IV } 129r.
 μέγαν
 μέγας
                        IV 140d.
                        III 289r.
 μεγίστου
 μεδίμνους
                        II 26.
 μεθ'
                        II 26i. — III 104m.
 μεθυσμένοι
                         II 93.
 μεθυστήν
                         III 263b.
  μεθυστής
                         III 419i.
  μειδιάσαντες
                         IV 197.
  μεῖς
                         III 74a (bis); voir à eneis.
  (μελαγχολῶ)
                         voir έμελαγγόλησα.
```

```
IV 256.
μελάνιν
                    III 334.
μελανίτσιν
                    III 287\alpha.
μελανούς
                    III 454, 279, 319.
μέλι
                    IV 1 jj, voir l'Introduction, p. 17; Papadimitriou,
Μελίας
                        52 - 57.
                    H 39. — III 151, 279, 319.
μέλιν
                    I
                        206.
μέλλοντος
                        253.
μεμαθηκότες
                    I
                    voir μέψεται.
(μέμφομαι)
                    III 27, 114, 195, 289r, 367, 404c, 404i. — IV 14b.
μέν
                     IV 105.
μέναν
                     III 447e; voir ἔμεινα.
μένουσαν
                     IV 89d.
μέραν
                     III 57.
μερδικόν
μέρει
                     III 113.
                     III 372.
μερία
                     II 31. — IV 118.
μεοικόν
                         164.
μερικῶς
                     IV 204.
μέριμνα
                     IV 62a.
μερίου
                     III 439, 371.
μέρος
                     III 57, 393. — IV 118.
μεοτικόν
                     IV 1t.
μερῶν
                     III 152, 165a, 187.
μέσα
                     IV 169.
μεσάνυκτον
                     dans ses acceptions modernes: I 37. — III 168,
μέσην
                         289b, 373, 400c; III 128, 400c = repas du
                         midi(?); dans le sens de μέση λεωφόρος: III 49.
                     IV 143; de moyenne qualité. IV 81.
μέσης
                     IV 288.
μεσίτας
                     III 436.
μεσίτην
                     IV 81.
μεσοκάθαρον
                     IV 81.
μεσοκάθαρτον
                     III 159.
μεσοχόμματα
μέσον
                     III 165a, 373. — IV 143.
                     II 106.
μεσονέφοιν
                     III 178a; Coray, "Αταπτα Ι 259, explique le mot par
μεσοϋπόκοιλον
                         πτο χυδαίως λεγόμενον ποκοίλι ήγουν υποκοίλιου".
                         bas-ventre.
                     III 278.
μεστόν
                     II 32. — IV 25.
μετ' (avec l' acc.)
```

II 16. — III 400*l*, 408*a*.

μετ' (avec le gén.)

μηχανημάτων

III 443.

```
μετά (avec l' acc.) III 174, 267, 277, 412a. — IV 91, 119, 147, 188,
                        192, 281.
                        152, 237, 245, 255, \dots III 1k, 15, 68, 212, \dots
μετά (avec le gén.) Ι
                        229, 277, 278, 295c, 314, 315, 317, 321, 359,
                        379, 403a, 418a, 425, 447e. - IV 15, 18,
                        134, 134a.
                    III 116.
μετά (avec le dat.)
μεταλαβών
                     ΙΙΙ 197, voir μετέλαβον.
μετανοίας
                     III 41, 419t.
μεταξοσφικτουράτος
                     IV 12d, voir à κοντοσφίκτουρον
                        50.
μεταξωτόν
                     I
                     III 497.
μετέλαβον
                     IV 129p.
μετερχόμην
                     II 26q. - III 407. - IV 72, 73.
μέτρα
                     IV 72.
μέτρη
μετοία
                     Ι
                        80, épithète de συγκοπή.
                     II 8.
μετοιάσματα
                     II 26c, 76.
μέτρον
                     III 292.
μετρών (subst.)
μετοῶν (verbe)
                     IV 69.
                     II 21. - IV 187.
μέχοι
                     IV 187.
μέχοις
                     III 216nn.
μέψεται
                         9, 12. — II 23, 99. — III 12, 45a. — IV 63, 80; etc.
μή
                         12, 19, 22, 134. — III 366. — IV 172.
μηδ'
                         136, 197. - \text{III } 216dd, 449. - \text{IV } 1h^*, 4ss.
 μηδέ
                         253. — III 21, 42, 43, 310a. — IV 174.
 μηδέν
                     III 419a.
μηκύνω
μηλίτσια
                     III 282.
                     III 57, 95, 255, 301b, 325r, 388, 400b, 400h,
μήν
                         411a, 418. — IV 1s, 63, 174.
                     III 169.
 μήνα
                     II 27.
 μῆνα
                     II 26, durer pendant un mois.
 μηναιάζουν
                     II 64.
 μηναίον
                     III 80. - IV 89.
 μῆναν
                         28. — III 173a, 216mm, 331. — IV 1hh, 147.
 μήπως
                     I
 μηρία
                     III 372.
 μητοόθεν
                     IV 277.
 μητοός
                      II 25d.
 Μητοοφάνην
                     III 387, voir notre Introduction, p. 18.
 μηγανάς
                      III 385.
```

```
IV 196.
μηχανήν
               III 400p.
μηγανικόν
               III 400p.
μηγανικώς
               III 84a, 183 (bis).
μίαν
(μιγνύω)
               voir μίξον.
               II 26.
μικοά
μικράν
               III 138d, 345.
               III 412b.
μικοάς
               IV 1.
μικρόθεν
               I
                   137.
μικοολαλεῖν
                   194, — II 15. — III 29, 38, 135, 216j, 216k, 236,
μικοόν
               I
                   325v, 347, 399, 400f, 400pp. — IV 86, 92, 116d,
                   164, 192, 220.
               IV 9.
μικοός
               III 393, 400n.
μικοότερον
               IV 32.
μικροτερίτσιν
               IV 1, 1jj, 165.
μικροῦ
               III 412c.
μικοούτσικον
               II 54a, chaudronnier.
μιλιαρᾶς
               III 101, chaudron, Sophocles, s. v.
μιλιάοιν
Μίλιν
               III 108, 354, 404e, voir van Millingen, Byzantine-
                   Constantinople, Londres, 1899, 5.
                III 132h
μιμήσασθαι
μιμοῦμαι
                IV 151, fautivement pour ἡγοῦμαι.
μιμούμενος
                III 250.
μιξοκλαιάματα
                ΙΙΙ 272a; peut-être μυξοκλαιάματα, de μύξα, morve?
μίξον
                II 63.
μισήσασθαι
                III 132h, leçon fautive pour μιμήσασθαι.
                    144, mercenaire.
μισθάονισσα
                Ι
μισθόν
                IV 140b.
                III 278.
μισόν
                IV 55, 70, écuelle; Sophocles s. v., Psichari, Études,
μισούοιν
                    165, G. Meyer, Neugr. Stud. III, 44.
                IV 62, mets, Sophocles s. v., G. Meyer, Neugr. Stud.
μίσσον
                    III, 44.
                III 166, 216y.
μίσσους
                III 285.
μιτυληναιόν
                II 26i. — III 406b, 407.
μόδια
                III 322.
μόδιν
                II 26i.
μοδίους
                    25, 141, 155, 198, 228. — II 19, 29, 68, 98, 111,
                I
μοι
```

115. — III 118, 131, 329, 439, 445. — IV 1e, 1y,

1ss, 53, 105, 116c, 141, 164, 165.

204

```
μοιάζουν
               III 216hh; voir δμοιάζουν.
                   264. - II 28. - III 1a, 206, 3250. - IV 1a, 1g,
μόλις
                   11, 1nn.
μονάλλαγος
               IV 12b. qui n'a pas de vêtement de rechange. Com-
                   parer en grec moderne ἀνάλλαγος, non habillé.
                   en négligé.
μονάρχα
               IV 1gg.
               III 337.
μοναστήρια
               III 224a, 378.
μοναστήριν
μοναστηρίου
               II 25e. — III 391.
μοναστοῦ
               III 230.
μοναχικώς
               III 22.
               H 75.
μοναχοί
μοναγοῖς
               III 428.
μοναχόν
               III 289h.
               III 21, 289 i, 379, 383, 384a, 397, 400k, 400r, 409.
μοναχός
μοναχοῦ
               III 230.
               III 288a, 380, 428,
μοναχούς
μοναχῶν
               III 400s.
μονή
               III 28.
               III 66, 74, 87, 353, 435, 439.
μονήν
               HI 26.
μονήοη
μόνης
               III 198, 237.
               III 346, 363, 380, 423, 432,
μονης
               IV 1gg.
μονοκράτορ
μονοκρατορίας
               IV 1aa.
μονοχυθοίτσι
               III 175.
μονοκυθοίτσιν
               III 175.
μονόκυθρον
                   239. — II 104. — IV 63, pot-pourri; voir Coray.
                   Ατακτα Ι, 123.
μονοκύθοου
                   235. — III 177. — IV 118.
               II 23. — III 132e, 399. — IV 1ee, 116, 207.
μόνον
μόνος
                   233. — III 27, 216r, 400r. — IV 282.
μονοτοόπους
               III 231, mauvaise leçon pour δμοτρόπους
μόνω
               IV 1ee.
μοσχᾶτα
               II 46.
μοσχομυρίζει
               IV 132.
μόσχους
               II
                  42q.
μου
                   38, 50. = \text{II } 4, 35. = \text{III } 3, 420. = \text{IV } 4, 2; \text{ etc.}
μουλλώνεται
                   127, gr. mod. μουλλώνω (Vlachos μουλλόχνω), syno-
                   nyme de λωφαζω; voir Coray, "Αταπτα IV, 335.
               III 70, variante, peut-être fautive, de βουτλωμένας ou
μουνταλωμένας
```

μουτλωμένας.

	TTT	400	
μουρήνας		I 178a.	
μουρμουρίζης		46.	
μουρμουρίσει		218.	
μουομουοίση		218, 389.	
μουμουφίσης		47.	
μουφούνας		178a.	
μουστακᾶτα		159.	
μουστάκι		192.	
μουστάκιν		192.	
μουτεμένον	III	354, voir le suivant.	
μουτευμένον	Ш	354. Ζωγράφειος Άγών, 22: "μουτεύω ποιῶ τι μοτόν ταὐτόσημον πρὸς τὸ μοδίζω, τίλλω"; du latin mutare, muer; cf. Du Cange, s. v. μοῦτα; dans les exemples cités par ce deinier, μουτεύω a aussi le sens de muer (non pas de "includere"). Au présent passage, il y a un jeu de mots sur καλογεράκιν et καλὸν ἷεράκιν.	
μουτλογατανόσκουφε	IV	234 dont le bonnet est garni de boucles et de ganses.	
μουτλουμένας	III	70, variante de βουτλωμένας.	
μουτλωμένας	III	70, comme le précédent.	
μουχρούτια	III	156.	
μουχοούτιν	IV	 55, 70, variante et synonyme de μισούφιν; voir G. Meyer, Alban. Wörterb 288 et ajouter aux renvois Sakellarios, 669. 	
μουχρούτινος	III	185.	
μουχτερόν	IV	129h. 129i, cochon. encore usité dialectalement; de μοχθηφός, à cause de son impureté.	
μοχθηφιάν	I	26.	
μοχθηρίαν	I	42.	
μοχθῶ	I	92.	
μπηγοματσούκης	IV	140f. enfonceur de bâtons. de pieux. comparer le vers 130a; variante σπηγοματσούκης.	
μπήγουσιν	IV	130a.	
μποτόπουλον	IV	89f. voir έμποτόπουλου.	
μπουρδᾶτον	III	1.47, variante de τουφδάτου. Le rapprochement avec μποῦφδα (= τσουβάλι, Pernot. Études I, 87 = σάκκος. Trimis. Kymi, 78) ne donne aucun sens satisfaisant.	
μπυοετόν	Ш	358. variante graphique de πυρετόν.	
μπῶ		168. variante de ἐμπῶ.	
μυγδαλίτσια		129b.	
,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,,	Ť	4.44	

I 121.

μῦθον

νάζουν

νάθημα

```
IV 1uu.
μυθοπλαστῶν
                            IV 1bbb.
μυθουργῶν
                            III 23.
μύθους
                            III 9, leçon incompréhensible.
μυιοπίας
                            II 26b. — III 108.
μῦλον
                            III 270a.
μυλωνᾶς
                            II 26c.
μυλωτικόν
                            II 3.
μυρίαις
                            III 329.
μυοιάκις
                            III 329.
μυρίας
                            IV 138.
μυοιεμπύοετος
                            IV 138.
μυριοεμπύρετε
                            IV 138.
μυοιοεμπύρετος
                            III 216bb, 263a.
μυρίζομαι
                                13.
                            I
μυρίζονται
                            II 28.
μυρίζουν
                            III 412d.
μυρίση
                            III 13.
μύομηκα
                            III 8, 21a.
μύομηκος
                            I
                                235.
μυρωδία
                            III 299, 412e.
μυρωδίαν
                            III 325e, 325t.
μυστήριον
μυστικωτέρων
                            Ι
                                19.
                            III 50.
μύτας
μυωξίας
                            III 9, trou de souris, mais le mot va mal
                                avec μύρμηκος du vers précédent.
                            III 325f (νά μως), pour πῶς? cf. ἵνα μήπως
μως
                                III 216nn; III 400p.
                                    N.
νά (suivi d'un subjonctif) I
                                29, 30. — II 7, 40. — III 53, 55. —
                                IV 22, 31; etc.
v\acute{a} (suivi d'un passé) = \ddot{a}v IV 92, 94, 95; etc.
\nu \dot{\alpha} \mu \dot{\eta} = sans que
                                55, 56; Legrand traduit fautivement:
                                pour ne pas.
ναγέρθη
                            III 419, pour và έγερθη.
ναγέρθω
                            III 167, pour rà eyeovo.
νάγκώθην
                            III 192a, variante de νὰ ἀγκώθην.
νάδες
                            III 193.
```

IV 25.

IV 89a, leçon fautive pour ἀνάθημα.

```
IV 89a.
ναί
νἄμαθα
                IV 25.
νἄμαθεν
                III 412i.
                II 42f, vin que donnent les fidèles pour l'eucharistie;
νᾶμαν
                    cf. Sakellarios, 672; Dieterich, Sporaden, 187.
νἄμουν
                IV 92.
                III 165.
νἄμπηξεν
νἄπαιοναν
                IV 127.
νἆπες
                IV 272.
νἄπια
                III 155.
νἄπιανα
                IV 119.
νάργάζουμουν
                IV 129a, 129o.
ναρθήκια
                    95.
                III 364.
νἇσαι
                IV 256.
νάτρωγες
                IV 129r.
ναύκλερος
                III 310.
ναδρα
ναθρισκα
                IV 129p.
                III 204. — IV 31.
ναΰρω
ναυτικήν
                IV 129o.
νἇχα
                IV 129r, 226.
νἄγασιν
                IV 129n.
νέας
                IV 1r.
                IV 111, voir l'Introduction, p. 17; Papadimitriou,
Νεεμάν
                    52 - 57.
νεχρόν
                I
                    209.
                IV 132.
νεκοῶν
Νεκτάριον
                III 415.
                III 1f.
νέκυν
νέοι
                II 75.
                III 428.
véois
νέον
                III 400y.
                III 20.
νέος
νέους
               III 428.
νεφοκοπημένον
                III 420, 313, 387.
               II 56. — III 101, 121, 225.
νεφόν
               III 263b.
νεροῦ
νερούτσικον
               III 315, 412q, 443.
νεύματι
               IV lee.
               IV 237.
νευρώδη
νεύρων
               III 278.
               III 372.
νεύση
               IV lee.
νεύσης
```

νοῦς

```
νεύω
             III 302.
             III 4191.
νεφοά
             III 193, probablement avec le sens de véos; Legrand,
νεωτέρου
                 Bibl. gr. vulg., t. II, p. 51, v. 3, δ νιώτερος ζητά φιλί
                 n' ή κόρη δακτυλίδι, cf. ibid., v. 16, 18, etc.
νηστεύουσιν
             III 272a.
             III 272e.
νηστευτάς
             III 272.
νηστικόν
                 438. — III 411.
νηστικός
νικητήν
             III 400x.
             III 17.
νικητικάς
             III 2.
νικοποιῶ
             III 107. pour νίμμαν.
νῖμαν
νινίτσιν
                 194. petit enfant; cf. Coray, "Ατακτα IV, 350; Kretsch-
                 mer, Lesbos, 422.
             voir νίψε et suiv.
(νίπτω)
             IV 131, variante de ίστίαν.
νιστίαν
νίψεται
             IV 64.
             III 407.
νίψιμον
             III 107.
νίψον
             III 325g.
νοήση
             II 25c.
ιοήσης
             voir vouidantes.
(νομίζω)
             III 323, 408, — IV 12,
νομίσματα
             IV 179.
νομίσαντες
             III 233.
νόμοι
             HI 233.
νόμος
             III 289.
νόμους
νοσηλευθείς
             III 216 j.
                 21.
νόσημα
             T
             III 406a.
νοσήση
             III 6. mot mutilé.
νοσυν
νοσοῦντος
             III 6.
             III 6, 400 qq.
νοσούντων
νόσους
             III 6.
(vood)
             voir vochon et suiv.
νοτάρη
             IV 245, 254.
νοτάρην
             I
                 99.
νοῦν
                 157. — III 24, 330. — IV 182.
νουνεχής
             III 400e.
              HI 400z.
νουνεχῶς
             IV 1kk, voir l'Introduction, p. 17; Papadimitriou. 52-57.
Νουραδίνος
              III 325q.
```

(νοῶ) voir νοήση et suiv.

ντόμυςε 1 252. M. Vasmer nous communique au sujet de cette

forme la note que voici: "cf. ντόμπος, aksl. dobrŭ oder vielleicht aus metrischen Gründen an dieser Stelle dóbore, was ein spät-aksl. dobŭrŭ voraussetzt (vgl. dazu Sobolevskij. Lexcii po istorii russkago jazyka, 3te Aufl. 53 sq.)." Le mot slave a le sens de bon;

cf. Kretschmer, Lesbos, 431.

νύκτα ΙΙ 47α.

νύπταν III 216hh.

νυκτοκλέπτην ΙΙΙ 400 jj.

νυκτοκλέπτης ΙΙΙ 400 jj.

νῦν III 132e, 201, 248, 263b, 290, 358, 367, 387, 396, 400cc, 419h, 436, 442, — IV 159.

νυστάζοντες ΙΙ 90.

νυστάζουσιν Π 90.

νυστάζω ΙΥ 268.

νῶμον IV 110, pour ὧμον.

Ξ.

ξάπτη III 325r, variante de έξάπτη.

ξάφες III 358, variante de έξάφες.

ξε- voir à έκ-.

ξέβαινα III 132b, variante de ἐξέβαινα

ξέλθω III 270, variante de ἐξέλθω.

ξένας III 295a. ξένης III 196.

ξενιῶνα ΙΙΙ 334a, pour ξενῶνα.

ξενιώναν ΙΙΙ 334α.

ξένοι

I 53.

ξένον ΙΙΙ 442.

ξένους ΙΙΙ 380.

ξενῶνα III 334a. — IV 89.

ξερόν III 418.

ξεροχασμᾶσαι III 46; voir Hesseling. Ξηρός (Sertum Nabericum a philologis Batavis collectum, Leyde, 1908, 154).

ξεύφεις IV 167, variante de έξεύφεις.

ξη**ρ**ά III 97.

(ξηραίνω) voir έξηράνθη et suiv.

ξηφοκοιτίας III 419p.

ξηρόν ΙΙΙ 97, 213, 418.

ξηφοφαγίαν ΙΙ 19c.

oi (fém.)

οἶδα

οίδας

```
III 283d, 284, 286, 419x.
ξηφοφαγίας
                III 273.
ξηροφαγούντες
                III 273.
ξηφοφαγοῦσιν
               ΙΙΙ 47, voir ξεροχασμασαι.
ξηφοχασμᾶσαι
                III 179, nuque du poisson nommé don.
ξιφιοτοάχηλου
ξιφοτράχηλον
                III 179, comme le précédent.
               III 179, leçon probablement fautive pour ξιφοτράχηλον.
ξιφοτρόχηλον
                IV 110, variante de ὀξυγάλακτος.
ξυγάλατος
                III 221, 261.
ξύδιν
                I
                   254. — III 101.
ξύλα
                II 30. - III 101.
ξύλον
                II 42, synonyme de πουνουπίδιν?
ξυλοκοάμβιν
                III 360a.
ξυλώσωσι
               III 400kk.
ξυραφιστής
                II 47α, leçon fautive pour ψῦχος.
ξῦχος
                                    0.
                   6, 14. — II 2, 3. — III 29, 114. — IV 1, 11; etc.
δ
                III 340d, 400n. — IV 128.
                voir ώγκώθην.
(dynd)
                III 362; Germano: "guai, calamità γοή, ή, βάσανον, τὸ",
dyón
                    cf. ibid. s. v. danno: ,, με τὸ γόμου, γόημου, γάϊμου", et
                    Somavera, au mot yó. La forme yáï est le vénitien
                    quai; τὸ γόι fait penser à un substantif verbal
                    de γοίζω.
δγόν
                III 362, voir le précédent.
               III 362, variante du précédent.
őyou
               III 45a, 45b, pour \delta \epsilon \tilde{\imath} \nu \alpha.
δδείνα
               III 69.
δδεύει
δδ [ηγία]
               I
                   261.
                IV 122.
δδοιπορῶν
               III 68. — IV 107a.
δδόν
               III 470.
δδόντας
οδόντες
               III 419x.
δδόντια
                III 365.
δδούς
                III 68.
δδυομοῦ
                H
                   16.
οδυρμών
                H
                   16.
                   53, 63. — II 27, 77. — III 74, 132c. — IV 291; etc.
oi (masc.)
```

III 216d, 400jj. — IV 129m, 270.

III 325m.

47, $102. - \text{II} \ 27. - \text{III} \ 132i. - \text{IV} \ 90, \ 104.$

```
οἶδες
                III 325m.
                III 400 i.
οἰκείας
οἰκέτην
                IV 1tt.
οἰκίαν
                II 440.
                IV 92.
οικοδεσπότης
                II 110.
οἰκοκυρεύω
                    270.
οἶκον
                I
οἰκονομίαν
                II 19d.
                III 111.
οίπονόμον
                III 70a, 113.
οἰκονόμος
                I
                    92.
οίκονομῶ
                T
                    64.
οἰκοσκευή
                II 62.
οἴκου
                III 419bb.
οἰκτείρει
οίκτειρήσει
                III 419bb.
                IV 281.
οίκτιομῶν
οΪκτον
                II 11.
                III 431a.
οίκτρόν
                III 238.
οἴμοι
                    26q.
οἰνάρι . . ν
                \Pi
                III 283e.
οἶνον
                III 419i.
οίνοπότης
                III 226.
οΐνου
                III 386.
οἰνοχόον
οξόν
                II 6.
olog
                II
                    6.
οίός
                II 6.
                III 16.
οίτινες
                IV 94, gr. mod. κάποιας.
δκάποιας
δκάποσαι
                IV 126, gr. mod. κάμποσες.
δκάποσες
                IV 126.
δκάπου
                IV 83, 99, gr. mod. κάπου.
δκάτι
                II 68c. — III 325e, 325j, 325v. — IV 129p, 177, gr.
                    mod. náti.
δκάτις
                III 344c, quelqu'un.
ονταποδίτσια
                III 275a.
'Οκτάριον
                III 415.
                III 216u.
ὀκτώ
                III 337, 400c.
δλα
```

δλην III 272.
 δλης III 9.
 δλίγας II 84.

δλας

III 273. — IV 55.

ονειδίζη

IV 44.

```
III 283.
δλιγάς
                   193, 265. — III 182, 21600, 216pp, 218, 270, 371,
δλίγον
                   400f, 412g, 413, 434. — IV 129n, 197, 235.
               III 176, 216pp, 283a, 334, 412e, 412f
δλιγόν
               III 310a.
δλιγοστά
όλιγούτσικον
               III 388, 400o, 412d.
               III 412f.
όλιγοψυχήση
               III 219.
όλιγωρίας
               IV 37.
όλιγωρῶ
ὀλιγώτερον
               III 388.
               III 363.
δλόγυμνον
               III 419n.
δλόγυμνος
               III 273.
δλοι
               IV 89.
δλόκληφον
               I
                   81.
δλοκλήρου
               IV 372.
δλοκόκκινον
               III 341. — IV 116b; nom de monnaie, δηνάριον.
δλοκοτίνιν
                III 237.
őlov
                IV 29, 264.
Slove
                   67. — III 9, 40, 45a, 45b, 105, 132, 173, 216dd,
δλως
                    273, 331, 349, 366, 419j, 419s, 447a. — IV 106.
δμαδόν
                II 63.
                IV 214.
"Ομηφον
                II 68d.
δμιλησαι
                H 19m.
δμιλίαν
                   148. — II 19b. — III 366.
δμμάτια
δμοια
               III 392.
                III 354.
δμοιάζεις
               II 93; cf. μοιάζουν.
δμοιάζουν
               ΙΙΙ 257, 400jj. — IV 272; voir ωμοιαζεν.
δμοιάζω
δμοίαν
               I
                   107.
               III 232.
ύμοίοις
               III 392.
δμοιον
               III 400i.
δμοίως
δμοτοόπους
               III 231.
δμοῦ
                I
                   15, 98.
δμοφούνους
                III 231.
δμοφώνως
                IV 171, 197.
δμωνυμίαν
                III 301b.
δμως
                   40, 164. — II 109. — III 18, 177, 216m. —
                   IV 1z, 116e.
őν
                IV 157, 183.
```

ονει διζόμε νος	III 419s.
ονειδισίαν	III 419n.
ονειδισίας	1 43 111 348, 419n.
ὄνομα	III 325e.
ὀνομάζω	Ι 120; voir δνομάσουν.
ονόματος	III 291.
ονομάσουν	IV 44.
ὄντα	III 438.
ουτα ν	IV 58, 130b, 259.
δυτάν	IV 5, 7.
ὄντως	III 289o.
ου ουύχων	III 12.
δξείδιν	II 39.
ő50 <i>v</i>	III 226.
őξος	11 59, 60. — III 151, 221, 226, 261.
ὀξύγαλα	IV 109; ce mot est identifié avec le
,	γιαούςτι moderne par M. Ménardos
	dans la revue Ἡ μελέτη, 1908, 255.
όξυγάλαπτος	IV 110, variante ξυγάλατος.
δξύγαλαν	IV 109, 412.
δξυγαλατᾶς	IV 109.
ὀξύγαλον	IV 109, 112.
δξύγαλου	IV 109.
δξύδιν	II 39. — III 221, 261, 322.
ő รูบงาง	III 289j, 387.
δξυνόγλυκος	III 149.
οπαδούς	I 134.
δπήν	I 184.
(δπισθοποδῶ)	voir ωπισθαπόδησα.
δπλιτῶν	I 135.
δποίανδε	1 2.
δπόταν	III 32.
δποῦ (adv. de temps ou de lieu)	
δποῦ (adv. de relation)	II 94. — III 187. — IV 19, 21, 24,
one (accertain)	130a, 198, 273.
о́поv (adv. de lieu)	IV 203.
опот (adv. de relation)	11 96a, 96b.
'Οππιανόν	IV 215, 216, 219.
'Οππιανός	IV 223.
οπτασίας	III 196, 295a.
οπτούτσικα	III 158, caritatif de ὀπτά.
οπτούτσικος	III 161.
δπως	III 400qq. — IV 1f, 105.
•	

```
III 216hh.
δράματα
                  IV 1pp.
δρᾶς
                  III 404d.
δρᾶται
                      33.
δογήν
                  II 102.
δοειτρόφους
                  III 216bb, 291a.
ὄφεξιν
                  III 201, leçon fautive pour ἐρεύγομαι.
δοεύγομαι
                  III 39.
őρθοον
δοίζει
                  III 413, 402.
                  III 353; voir ωωισα.
δρίζης
δρίσει
                  Ι
                      36.
                  III 404d.
δομᾶ
δομᾶται
                  III 404d.
                  III 389; voir ωρμησα et suiv.
δομήση
                  IV 1rr.
δομον
                  IV 1f*.
δομος
(δρμῷ)
                  voir δομα et suiv.
                  III 356.
δονίθιν
όρνιθοκορυζιάρικον ΙΙΙ 356, voir le suivant.
όρνιθοκορυτζιάριν
                  III 356, oiseau qui a la pépie
                   III 289l.
δρον
                   III 63, préposé aux provisions; Paspatis, Gloss.
δροειάριος
                      397: "ώρειάρης, ἀντὶ ώρειάριος, ὁ ἐπὶ τῶν σίτων καὶ
                      άλεύρων της Νέας Μονης ἐπιστάτης".
δούζιν
                   III 279.
                   III 400bb.
ὀρφανῶν
δρῶν
                   III 241; voir δρᾶς et suiv.
δρῶνται
                   III 289m.
δρῶσι
                  III 403a.
őσα
                      159. — II 11, 12, 19i, 66,
δσάκις
                  III 132t.
อ๊ฮยเ
                  IV 116e, variante de δσον, cf. ωσεί.
อ๊ฮท
                  III 132e.
ก็สถุง
                  III 132e, 328. — IV 116e.
δσπίτιν
                      28, 75, 90, 152. — II 42d, 73,
οσποιούτσικον
                  II 30a, caritatif de ὄσποια.
ỏστᾶ
                  III 216pp, 419p.
ὀστέα
                  III 419p.
δστις
                   III 164.
όστρειδομυδίτσια
                   III 277.
δσφοήσει
                   III 287b.
                      129. — II 85. — III 38, 67, 132c, 141, 325i,
δταν
```

405. — IV 5, 7, 9, 49, 58, 65, 130b, 157.

```
II 26k.
őτε
                 131, 187, 190, 259. — II 14, 19, 93, 108. — III 33,
Öτι
                 67, 136, 216z, 269a, 400b, 400d, 400f, 400hh. —
                 IV 26, 29, 42, 43, 127a, 142, 179, 191, 195, 207.
             voir à à q'orov.
őrov
                 13, 42, etc. — II 18, 25, etc. — III 40, 105, etc. —
οů
                 IV 26, 97, etc.
             III 223 (\delta c = c = 0), III 310 (\delta c = c = 0); voir aussi à \delta c = c = 00.
οũ
                 18, 103. — III 173, 325r, 352, 353, 419cc.
oὐδ'
                 52, 79, 80, 85, 144, 172, 194, 230, 231. — II <math>96a. — III 4,
οὐδέ
                 23, 65, 85, 92, 137, 220, 283e, 352, 378. — IV 222, 287.
             III 6, 81, 85, 97, 187, 333, 400f. — IV 9, 67, 135, 215
οὐδέν
                 219, 264.
οὐδέναν
             III 81.
             III 197.
οὐδέποτε
οὐδόλως
             II 25.
             III 19.
oขัง°
                 6, 10, etc. — II 24n, 27 etc. — III 67, 74d, etc. —
ойк
                 IV 5, 7 etc.
                 6, 12. — II 77. — III 22, 139, 187, 216s, 216kk,
οὖν
                 272g, 367, 381, 400pp.
             IV 239.
οὖσαν
οὐσίαν
             II 96.
                96, 96e.
οὐσίας
             II
οὕτε
             I
                 87.
οὖτος
             III 9.
ούτω
             III 442. — IV 1h, 1x.
                 40 (bis). — II 22 (bis), 26o, 70. — III 7, 19, 288a,
οῦτως
                 400a, 400i, 442 - IV 1x.
             III 19. — IV 116e.
οὐχ
δφθαλμούς
             I
                 170.
             IV 62a.
οφτόν
             I
                 132.
ὀχλαγωγίας
             II 71.
οχλήσεως
             III 400cc.
ογυρωθῶσι
             III 400cc.
ογυρωθῶσιν
δψαοίων
             IV 134.
οψάρωγας
             II 42b (?).
δψικαρίους
             III 267, synonyme de οψικάτορας.
                 112. — III 267; gens de la suite.
δψικάτορας
                 112. — III 267; suite. cortège; cf. G. Meyer, Neugr.
οψίκιν
                 Stud. III, 72.
```

II 31.

οψώνιν

П.

```
IV 230.
πάγει
                  IV 154.
παγετοῦ
                  IV 154.
παγετῷ
                  III 275.
παγούρια
                  IV 263, 266; voir πάγει et ὑπάγω.
πάγω
                  III 211.
παγώση
                  IV 269, pour πάσχω, gr. mod. παθαίνω.
παθάνω
                       215. — II 95.
πάθει
                   III 382a.
παθεῖν
                       17 (bis), 18. — II 95.
πάθος
                   Ι
                      219.
πάθους
                       221, 256. — III 441a.
                   Ι
παϊδας
                       63, 240, 253. — III 295e.
                   T
παίδες
                   I
                       91, 125, 150.
παιδία
                       26h, 58. — III 92, 93. — IV 41, 43, 50, 51.
παιδίν
                   \mathbf{II}
                   II
                      34a.
παιδίτσια
                   I
                       215.
παιδός
                       208, 260.
                   Ι
παίδων
                       176.
                   Ι
παίζη
                   III 295b.
παιζόμενον
                       10.
                   Ι
παίζοντας
                   III 295b, 295f.
παίζουν
                       11. - III 295e.
παίζουσι
                   III 295e, 295f.
παίζουσιν
                       26m. - III 270a.
παίζω
                       15.
 παίζων
                   IV 127a, variante de ἐπαινῶ.
 παινᾶο
 παίονης
                   IV 140b.
                   III 400c.
 πάλαι
                   III 355.
 παλαιοκάλιγον
 παλαιόν
                    IV 180.
                    III 356.
 παλαιόπληγον
                    IV 267.
 παλαιόσπιτον
 παλαιοχαρβαλωμένη ΙΥ 258.
 παλαιῶν
                    III 23.
                    III 205, 216o, 216t, pg. πηλαμύς, voir Coray, "Αταπτα
 παλαμιδαν
                        I. 73.
 παλαμίδας
                    III 216c, 216j, 216p, 216w, 216dd, 216gg, 216hh.
                    III 216d, 216l.
 παλαμίδες
```

```
III 205.
παλαμίδιν
                  III 99.
παλαμιδόκομμα
παλαμιδόκομμαν
                  III 99.
                  IV 28.
παλαμιδοκόμματα
                  III 466.
παλαμναΐος
                  III 166.
παλαμναίους
παλατιανός
                  III 63.
                  III 73.
παλάτιν
                  III 70b.
παλατίνος
παλάτιον
                  II 21.
                  III 216n.
πάλε
                  III 163.
πάλι
πάλιν
                  I
                      9, 141, 169, 186, 199, 204, 222, 232. — II 19e,
                      190. 26d. 56b. 107. — III 74a. 115. 146. 163.
                      172, 177, 216aa, 216ee, 308, 314, 325d, 384,
                      396\ 400c.\ 400pp,\ 404e,\ 404k,\ 404l,\ 412h,\ 412l,
                      414u, 447f. = 10 1mm, 53, 58, 89a, 142a, 156,
                      162, 206, 258.
παλλ'
                  IV 208, faute de copiste pour παῦ'.
                      197.
παλληκαρεύεσαι
παμβασιλεῦ
                  III 289p.
                  III 424.
παμπλείστους
                  III 166, variante de παλαμναίους.
παναμναίους
                  III 414.
πανάριστον
πανάγραντε
                  I
                      175.
                  II 96d.
πανευκλεοῦς
                  II 96d.
πανευτυχοῦς
παννίτσιν
                  III 339.
πανοσίου
                  III 34.
                  III 400m.
πανουογίαν
                  II 1, 101.
πανσέβαστε
                  III 73.
πάντ
                      41, 415, 120, 147. — II 19n, 62, 73, 96, 96e. —
πάντα
                  I
                      III 28, 31, 73, 118, 237, 252, 312, 314, 393, 400i,
                      419c. — IV 157.
                  III 420. — IV 160.
παντάναξ
παντάπορος
                  II
                     2.
                      221. — III 91, 231, 400i.
πάντας
                  Ι
                  III 141, 216e, 216g, 216p, 257a, 367, 382, 400i,
πάντες
                      429. — IV 44, 178.
                     3, 79.
πάντοθεν
                  II
                  I
                      4.
παντοίας
```

III 295c.

Παντολέοντος

παρακρουνιαροκέφαλον

```
παντός
                      III 69, 272f, 343.
                         57. — III 69, 75, 82, 132a, 212, 216x, 216y.
πάντοτε
                         257, 272g. 283c, 301c, 305, 384a, 400mm.
                         406a. — IV 86, 89b. 238.
                         213. — II 78, 81. — III 419i. — IV 1f*.
πάντων
                         1rr, 1vv, 283, 284.
                      II 28, 62. — III 132a, 309, 367. — IV 1v, 44.
πάντως
πάνυ
                      IV 180
παξιμάδια
                      III 179.
παξιμάδιν
                      III 97.
παπᾶ
                      IV 137.
                      IV 140, 141a.
παπαδικά
                      II 42d, 68c. — IV 100, 198.
παπᾶς
                      IV 261.
πάπλωμαν
                      IV 277.
παπποτερόθεν
                         129, 189. — III 36, 228, 289k, 419u. — IV 29.
\pi\alpha \hat{\varrho} (préposition)
παρα (préposition)
                      I
                         91, 177, 238, 269. — III 34, 216i, 216k,
                         289m, 289p.
                         32. — III 216 a. — IV 257.
παρά (conjonction)
                     Ι
παραβάλλων
                         101.
                     I
παραβάλουν
                     III 325a.
παραβατόν
                     III 74b, obscur à ce passage.
παραβίαζε
                     III 400e, leçon fautive pour παραβίβαζε.
παραβίβαζε
                     III 400e.
παραβιβάζω
                     III 216x.
παραβλέπη
                     III 400h.
παραβροντισμένοι
                     II 94.
παραγγέλλει
                     III 386, 392, 400a, 400i, 406, 410.
παραγεμιστοτράχηλος
                     IV 12d, qui a le cou extrêmement replet.
                     III 231.
παράδειγμα
(παραδίδω)
                     voir ἐπαρεδώκασιν.
παραδραμών
                     IV 1g.
                     IV 97, 225, aide-mitron.
παραζυμωτής
παράθεσιν
                     III 174.
παραθέσουσι
                     IV 64.
παραθέσουσιν
                     IV 64.
παρακαλεσίας
                     III 272a.
παρακαλῶ
                     III 272b. 431a.
παρακαλών
                         174. — IV 1d.
παρακκλησιάρχης
                     III 60, variante de παφεκκλησιάφχης.
(παρακλῶ)
                     voir έπαρεκλάσθη.
παρακρανιαροκέφαλον
                     IV 44 cerveau détraqué, var. σαλοχοανιοπέφαλον.
```

IV 44, variante du précédent.

```
III 399.
παρακύψη
παραλαβοῦσα
                       224
                   T
παράλυμαν
                   IV 96a, ce qui est décousu.
παραλύω
                   voir ἐπαρελύθην.
παραμουρμουρίζης
                  III 47.
παραμυθίαν
                   HI 345
                   Ī
                       993
παραμυθίας
                       188. entr'ouvrir.
παρανοίνει
                   HI 239, 424,
παρανομίας
παρανόμους
                   HI 33.
                   III 33.
παρανόμως
παράξενον
                   III 325e.
παραπειναν
                   T
                       202.
                   III 435.
παραπέμψει
                   III 435.
παραπέμψεις
                   T
παραπνευμονίαν
                       22. pour περιπνευμονίαν.
παραπονεμένα
                   T
                       224.
                   T
                       54
παραπονεμένη
                   III 419bb.
παραπονεμένον
                   III 254b 419aa.
παραπόνεσες
παραπόνεσιν
                   III 325t.
                   IV 1n.
παρασημαίνει
                   IV 1n.
παρασημαίνων
                   III 273.
παρασκευή
                   III 273.
παρασκευήν
παράστα
                   III 112, 114.
παραστήκονται
                   Ţ
                      89.
                   IV 279.
πάρασγε
παρατρέγεις
                  ΙΙΙ 68; voir παραδραμών, παρέδραμε.
πάραυτα
                  III 122.
                   T
                      260.
παραυτίκα
                  III 115, variante de περίχυσε.
παράγυσε
παραγωροῦσαν
                  III 132a, variante: ἐπαρηγωροῦσαν.
                   III 400h, 412k, chanter trop, ennuyer de ses cris.
παραψάλλη
                      244.
                  T
παρέδραμε
                  IV 21, variante de ἐπαρεδώκασιν.
παρεδώκασιν
                  III 328. leçon fautive pour πρός ἐκβολήν.
παρεκβαλείν
                  III 400p; Sakellarios, 715: παραβγάλλω ξεβγάλλω; cf.
πασεκβάλη
                      Paspatis, Gloss., 271.
                  IV 102a.
παρέκει
                  III 59, 60, celui qui aide on remplace l' ἐκκλησιάρχης
παρεκκλησιάρχης
(παρεκκλίνω)
                      Voir παρεξέκλινα.
```

IV 94, variante de ἐπαρελύθη(ν)

παρελύθη

πασπαλᾶτα.

```
παρέμπω
                  99, de παρεμβαίνω, sens obscur à cet endroit.
παρεξέκλινα
               II 15.
               III 447d.
παρέξη
πάρεξον
               III 445.
               I
                   114.
παρεστησάμην
παρέστησε
               III 1g.
παρέστησεν
               III 1g.
παρέτουνεν
               III 167, variante de παρώτρυνε.
παρευθύς
                   200, 236, 254. — III 289k. — IV 57, 95, 103.
               Ι
παρέχυμα
               III 148, variante de περίχυμα.
παρέγυσε
               III 115, variante de περίχυσε.
(παρέγω)
               voir παρέξη et suiv.
               III 395.
πάρη
               III 157, variante de ἐπαρηγορήθην.
παρηγορήθην
               III 325v. 347.
παρηγόρημα
παρηγόρημαν
               III 347.
                    210. — III 138d, 345.
παρηγορίαν
               I
               III 61, 74d, qui chante faux.
πάρηχος
               III 132a, variante de παραχωρούσαν.
παρηχωροῦσαν
(παρίστημι)
               νοίτ παράστα, παρεστησάμην.
               II 26h, synonyme de έστία; voir Du Cange au mot στία.
παριστίαν
παρό
               III 384a. — IV 29; au lieu que.
(παροδηγῶ)
                voir παρωδήγησας.
(παροξύνω)
                voir ἐπαρώξυνε.
                voir ἐπαρόργισεν.
(παροργίζω)
(παροτρύνω)
                Voir παρώτουνε.
πάρουν
                III 216nn.
πάρουσιν
                III 216z.
               III 359.
παροησίας
               III 168. — IV 208.
πάρω
                   110.
παρωδήγησας
               III 167.
παρώργησεν
               HI 467.
παρώτουνε
               HI 108.
πάς
πασα
                III 25a.
πᾶσαι
                    81.
                III 242.
πᾶσαν
πάσαις
                III 404h.
                III 37a. - IV 144.
πάσης
πᾶσι
                IV 291.
πᾶσιν
                III 25.
πασμένος
                III 162, variante de πεπασμένος.
```

III 106, menu comme fleur de farine.

```
(πάσσω)
                voir πάσω et πεπασμένος.
                    42a.
παστά
παστελλοπούλης
                IV 129i.
παστομαγειρίαν
                \Pi
                    104.
                    265. — III 179.
παστόν
                    26p.
παστοῦ
                \Pi
                III 310b, variante de σπαστρεύουν.
παστοεύουν
Πάσχα
                III 81 (bis).
                    47. — II 47.
Πασχαλίαν
                Ι
                III 81.
Πάσχας
                ΙΙΙ 261, 384a; voir παθάνω et suiv., πέπονθα et suiv.
πάσχη
πάσω
                III 240 (bis).
                III 289, 333, 334a, 337, 339, 340a, 340c, 341, 343,
πάτερ
                    344a, 344c, 376.
                III 145, 400bb. — IV 14c.
πατέρα
πατέρας
                III 107, 272e.
                III 209, 289c.
πατέρες
                III 289.
πατέρων
                III 35. - IV 1.
πατήρ
                    76.
πάτος
πάτου
                I
                    191.
                IV 29.
πάτους
πατράσιν
                III 107.
Πατοί
                III 447f.
                III 382.
πατοιαοχεῖον
                III 382.
πατοιάρχην
πατοικά
                III 377.
                II 8.
πατοικήν
                IV 13.
πατοικοῖς
                II 77, 83.
πατοικόν
                IV 277.
πατρόθεν
                III 34, 238. — IV 14e, 166.
πατρός
                I
                    63.
πατοφον
παῦ'
                IV 208.
                III 288.
παύοντες
παύουσι
                III 288.
                III 288.
παύουσιν
παῦσε
                III 106, 358.
                III 249.
παύσεις
                III 249.
παύων
                IV 238, pour παχυνομένην; cf. le grec mod. παχαίνω.
παχαινευμένην
                IV 4, voir le suivant.
παχυμολαρᾶτος
```

παχυμουλαράτος ΙΥ 4.

II 2.

πένης

```
II 34, 104. — III 160.
παχύν
                II 49.
παγύτερα
πέ
                III 216ff.
                III 375.
πεδίον
                ΙΙΙ 270a, παίζω τὴν πεζάλαν; comme Coray, nous igno-
πεζάλαν
                    rons le sens de cette expression.
(πεζεύω)
                voir ἐπέζευσα.
                H 10.
πεζολεξίαν
                III 137, 269.
πεζόν
                II 20.
πεζοπορίαν
πεζοπορῶν
                III 400mm.
               III 68. — IV 3.
πεζός
                III 400.
πεζούλι
                Ι
                    136.
πεζῶν
                IV 140c, variante de ἐπιθυμεῖς.
πεθυμᾶς
                IV 14f.
πείθεσθαι
                III 446; voir πεισθης et suiv.
πείθομαι
                voir πείσω.
(πείθω)
                IV 116c, 206 (bis), 221.
πεῖνα
πεῖμα
                IV 73, pour πεῖνα.
                IV 17a, 38, 73, 214, 215, 219, 227, 229.
πεῖναν
                IV 37, 102a, 158.
πείνας
                IV 175.
πεινᾶς
                I
                    56.
πεινάσω
                IV 158.
πείνη
                III 308.
πεινῶ
πεινῶν
                III 308, 309.
                III 431.
πεινῶντα
                III 216m.
πεινῶντες
                IV 14a.
πεισθής
                IV 13.
πείσθητι
                III 325a.
πεῖσμαν
                III 330.
πείσω
                IV 11, 1m, 1o.
πέλαγος
                III 440.
πελάγους
                    257.
πελεγοίνος
                I
πελεγοίνους
                III 132g.
πέμπον
                III 176.
πέμπτον
                III 158.
πέμψης
                III 391.
πένην
                III 431a, 442.
                III 90.
πενήντα
```

πένητες ΙΙ 74, 82.

πενίαν II 83. — IV 151.

πενίας IV 280. πέντε III 216h. πεπανή III 154.

πεπασμένος III 162, variante: πασμένος.

πεπέριν III 183. — IV 124.

πεπεφοτοίπτας IV 121. πεπλησμένα I 122. πεπλουτηκώς III 250. πεποιημένον III 331.

πέποικε III 1d, variante: ἐπέποικε.

πέπουθα Ι 268. πεπόνθασι ΙV 1*jj*. πεπόνια ΙΙ 65c.

πέπτον ΙΙΙ 158, pour πέμπτον.

πέραμαν III 108a, 404d, IV 129p; Paspatis, Βυζαντιναὶ μελέται,

165, pense qu'il ne s'agit pas ici de Galata, mais de l'endroit où l'on s'embarquait pour Galata, aujourd' hui Valouk-pazar; c'est près de là que se vendent encore les λατρικά σπέρματα. Voir

Βενετίκους.

πέρασε ΙΙΙ 358.

περέχυμα III 148, variante moderne de περίχυμα. περέχυσε III 115, variante moderne de περίχυσε.

περεχύτην II 51a, doucheur. περί III 195, 324, 400qq.

περιβόλιν Ι 83.

περιεπάτει IV 3, variante: ἐπεριπάτει. περιθρασυνθῶσι IV 1dd, par correction. περιθραυθηθῶσι IV 1dd, voir le précédent. περιθραυθησῶσι IV 1dd, voir περιθρασυνθῶσι.

περικόπτουν ΙΥ 205.

περιλεξίαν ΙΙ 10, corrigé en περιττολεξίαν.

πεοιμάζωσε IV 96. πεοιμένων I 201.

περιπάτει III 91. — IV 136.

περιπατεί III 325e; voir περιεπάτει.

περιπατοῦν ΙΙ 88. περιπατῶ ΙΙΙ 400*ii*.

περιπατῶν IV 111, 122, voir ἐπεριπάτει.

πεοιπέση ΙΙΙ 232. πεοιποοφητεύομαι ΙΙΙ 246.

Πέτρον

III 440.

```
I
                    156.
πεοιοραπίσω
                 I
                    86, en parlant d'un mur; cf. ἀνερράψω.
περιροάψη
περισουφρώσω
                 IV 86.
                 III 375, 419a.
πεοισσά
περισσήν
                     72, 195. — III 412e.
                    267. - II 31.
περισσόν
περισσοψωρίζης
                 III 47.
                 II 2. variante du suivant.
περιστατεμένος
                 II 2, environné.
περιστατημένος
περιστατιζόμενος
                 II 4, comme le précédent.
πεοιστρεφόμενος
                     205. — III 303.
                 IV 25a (?); le sens de amoncelé ne convient pas ici.
πεοισωρεμένην
                 II 4, variante de περιστατιζόμενος.
περιτειχιζόμενος
                    164, étourdir; voir plus loin τραλίζονται.
περιτραλίσης
                 Ι
                 III 68.
πεοιτοέχεις
περιττολεξίαν
                 II 10, par correction (ms. πεοιλεξίαν).
                 I
                     8.
πεοιφανεία
                     21. pour περιπνευμονίαν; cf. en grec moderne
περιφλεγμονίαν
                   φλεμόνι = πνεμόνι.
                 IV 25.
πεοιφοονημένην
περιχαρασσομένην IV 49, poindre aux alentours, en parlant de l'aube;
                   comparer le gr. mod. χαράζει, χαράματα, χαραυγή.
                 III 148, sauce.
περίχυμα
                 III 115. arroser.
περίχυσε
                 II 51a, doucheuse.
περιγύτριαν
                     31, enfouir.
περιγώσουν
                 III 47, murmurer, chuchoter.
περιψουψουρίζης
περιψουψουρίσης
                III 47.
                 III 263.
πεοπάτει
                 H 90.
πεοπατοῦν
πεοπατῶ
                 III 400ii.
πέοπυρα
                 III 75. — IV 12; voir ὑπέρπυρα.
                 IV 33, poche, voir Hesseling, Pentateuque, 437;
περσίκιν
                     Chaviaras, Symi, 257, 1, 33; 258, 1, 25: περεσίκα =
                     θυλάκιου.
(περῶ)
                 νοίτ πέρασε.
πεσεῖν
                 III 37a.
πέση
                 III 412j.
πέσω
                 II 112.
πεσών
                     234.
πέτασον
                 III 108.
πέτραν
                     166. - III 1h, 400aa.
```

15

```
πετροτρίπτας
                 leçon fautive pour πιπεροτρίπτας, IV 121.
 πετσία
                 II 36.
                 III 131, 333.
 πετσίν
 πετσώματα
                 II
                     36.
                 IV 57.
 πετσώνει
                 IV 53.
 πετσώνω
                 IV 47.
 πετσωτήν
 πέττεται
                 III 75, leçon fautive pour πέρπυρα; variante πάντοτε.
 πέτυγα
                 III 3251, variante de ἐπίτυχα.
                 T
                     118.
 πεφανερωμένα
 πέφτω
                 IV 268.
                 III 220, 374; variante de εἴπη.
 \pi \widetilde{\eta}
                 II
 πηγαδόσγοινον
                    55.
πηγάδι
                 III 263.
                 III 263.
πηγάδιν
πηγάτικα
                 II 65c, dérivé de \Pi\eta\gamma\dot{\eta}, nom propre (?)
                 IV 1n.
πηγή
(πήγνυμι)
                 voir emnger.
πηδήματα
                 III 193.
πηδήσας
                 Ŧ
                     162.
πηδήσασα
                    185.
πήδησον
                    167, par correction (ms. πόδησον).
πηλόν
                IV 140a, 140a.
πῆρεν
                III 165, variante de ἐπῆοεν.
πιάνει
                III 122; voir ἐπιάνα et suiv.
πιάνουν
                III 403.
πιάσας
                T
                    226.
πιάσε
                I
                    165.
πιάση
                III 400g, 401, 409, 412j. — IV 66.
πιασμός
                III 216f; ici prise et non peste, comme le suppose
                    Coray, "Aταπτα I, 269.
πιάσουν
                Ι
                    37, 149.
πιάσω
                III 170, 210.
πιέ
                III 358.
                III 413.
πίη
πιθανολογίας
                Ι
                    24, 419.
πίθου
                II
                   19j.
πιθυμούν
                IV 82, variante de έπιθυμοῦν.
                    122. — III 202, 322.
πικοίας
πιλαλήση
                III 373, variante de ἐπιλαλήση.
πιλαλήσης
                III 373, fautivement pour le précédent.
(πίμπλημι)
                voir έπλήσθην, πεπλησμένα.
πίνακα
                    264. — III 169.
                I
```

Verhand, der Kon. Akad. v. Wetensch. (Nieuwe Reeks) Dl. XI. Nº. 1.

πλεῖστα

```
πίνακαν
               III 169.
πινάκια
               IV 201.
πινάκιν
               III 105, 301g, 315, 412b.
πινακίου
               III 315.
πινακίων
               III 315.
               IV 56.
πίνει
               III 55.
nivns
               III 226.
πίνοντες
πίνουσι
               III 312.
               III 226, 283e, 312.
πίνουσιν
               III 121, 215; voir ἔπια, πιέ sq., πιών.
πίνω
πίνων
               III 499.
πιπέρια
               II 38.
               III 183. — IV 49a, 225.
πιπέριν
πιπεροτρίπτας
               IV 121, 125, 127.
πιπεροτρίφτας
               IV 121, 125, 127.
πίπτω
                   201. — III 37a. – IV 158; voir ἔπεσον, ἔπεσεν et
                   suiv., πεσείν et suiv., πέφτω.
               II 44.
πιστάχια
               III 216i, 304, 307. — IV 116b, 140e.
πίστευσον
πιτερᾶτον
               III 316, pain de son.
               III 344c.
πιττακίτσιν
πιττακώσωσιν
               Ι
                   29; dénoncer, voir Du Cange, au mot πιττάκωμα.
πίτταν
               II 26q.
πιτυρούντα
               III 316, variante de πιτερατον.
πιτύχη
               III 325f, variante de ἐπιτύχη.
               I
                   217.
πιών
               III 191.
πλάγιν
               II 65c.
πλάκας
               IV 179.
πλακώση
               II 101.
πλανᾶ
πλανηθη
               III 217.
                   106.
πλανήσειν
πλάσματος
               III 371, mot obscur à ce passage.
πλατέα
               III 419o.
πλάτυσμαν
               III 56 (?) Du Cange, en citant ce passage, traduit par
                   vestis pars latior, mais un tel sens ne convient
                   pas ici.
πλάτωμα
               III 56, variante du précédent.
πλείοι
               III 400s.
πλείονα
               II 45a. — III 412e.
πλείους
               III 400s.
```

III 138a. — IV 180.

```
II 80.
πλείω
πλέξω
                 IV 76, 77.
πλέον
                 II 66, 210.
                  III 4191.
πλευρά
                  III 143. — IV 134.
πλήθη
                 IV 27.
πληθυντικόν
                  II 113.
πλημμελήματα
                     157, 166. — II 24. — IV 15, 48, 63, 102.
πλήν
                 III 400g, 412j.
πλήξη
                     160.
                 T
πλήξης
πλήρης (adjectif) II 19p.
πλήρης (adverbe) III 3250, 371. — IV 85, 200.
                 ΙΙΙ 221: voir ἐπλήρωσες.
πληρώση
                 III 227. — IV 99.
πλησίον
                 III 419q; voir ἔπληξα, πλήξη et suiv.
πληττόμενον
πλουσίαν
                 III 117. — IV 218.
                 II 74.
πλούσιοι
πλουσίως
                 II 79. — III 405a.
πλουτάρχως
                     25 (?). Cf. dans le dialecte d'Icaros, πλουτάρκος =
                        διὰ τοῦ πλούτου ἄρχων ἢ πλούσιος καὶ ἄρχων
                     (Hatzidakis, Μεσ. π. νέα Ελληνικά ΙΙ, 459).
                 IV 161.
πλουτοδοσία
(πλουτῶ)
                 voir πεπλουτηκώς.
                 III 105. — IV 201.
πλύσιμον
                 IV 129q, prorète, voir Jal, Gloss. nautique, 1230;
πλωρήτης
                     Coray compare, très à propos, les vers 542-
                     544 des Chevaliers d'Aristophane.
Πνεύματι
                 III 447f.
                 IV 179.
πνίξη
πόδα
                 III 334a.
ποδάριν
                 I
                     49.
πόδας
                 III 404m. — IV 69.
ποδέας
                 III 165, pan du vêtement.
πόδησον
                 I 167, leçon fautive pour πήδησον.
ποδίας
                 III 165, variante de ποδέας.
ποδο κόπιν
                  Ι
                     72, voir les Notes.
ποδο [νήπτοιν]
                 I
                     72, voir les Notes.
                 II 98. — IV 189.
πόθεν
ποθῶ
                 III 446.
                     143 (bis).
ποίαν
                 II 14.
ποιεῖ
                 III 245.
```

ποιῆσαι

ποιήσατε

III 404.

```
III 377.
ποίησει
                     177.
                  T
ποιήση
                  III 377.
ποίησον
ποιήσουν
                  II 61.
                  III 400t.
ποιήσουσιν
                  III 167.
ποιήσω
                  III 411b.
ποιήσωμεν
ποιήσωσι
                  III 400t.
                  III 289i.
ποικιλίαν
                  II 92.
ποικιλογρόους
                  III 116a, 227, 289d, 332, 400m.
ποιμένος
                     46. — III 74a.
ποῖον
                     46, 47. — III 74a.
                  I
ποιόν
                  III 419bb.
ποῖος
                  II 26f.
ποιοῦν
                  III 404.
ποῖσε
                  Ι
                      153, 154. — IV 141.
ποίσω
                  II 18; voir ἐποιείτο et suiv., πεποιημένον et suiv.,
ποιῶ
                      ποιεί et suiv.
                  IV 262.
ποκάμισον
                  III 266.
πόλει
                  III 400y.
πολεμάργον
                  III 400q.
πολεμεῖ
                  III 1a.
πολεμίων
                  III 438.
πολέμοις
πολεμῶ
                  III 132h; voir πολεμεῖ.
                  II 26k. — III 266.
πόλιν
                  I
                     69.
πολίτης
                  II 8.
πολιτικά
πολιτικούς
                  Ι
                     9.
                  III 400gg (?) variante πουλιτσίτσης, πουλιτσάκης, που-
πολιτίτσης
                     λιτσάτσης.
                  II 8, voir les Notes.
πολιτογραφίας
πολιτσάτσης
                  III 400gg, voir πουλιτσάκης.
                  II 9, 19g, 24, 105. — III 106, 138a, 186, 376. —
πολλά (adjectif)
                     IV 32b (bis), 260.
πολλά (adverbe)
                  IV 19b, 116c, 146, 180, 205.
                     35, 139, 160. — III 71, 123, 132f, 134, 167, 173,
πολλάκις
                     217, 327, 368, 399, 400d, 400k, 400s, 400oo,
                     419e, 419m, 419q. — IV 132, 139, 145. A ces
                     divers passages, πολλάκις se présente avec le
                     sens de souvent, parfois, et même par hasard
                      (gr. mod. τάχα, τάχατε); cf. Belth. et Chrys.
```

```
(Legrand, Bibl. gr. vulg. I, p. 129, v. 103), et
                       le hollandais soms qui a aussi les deux signifi-
                       cations parfois et par hasard.
 πολλάς
                   II 84, 92. — III 224, 322, 349, 398, 4191, 424. —
                       IV 205.
 πολλές
                   III 216d.
 πολλήν
                       23. — II 19, 20. — III 132d. — IV 17a, 38,
                       134a, 228.
                       242, 258. — III 234, 289n. — IV 37.
 πολλής
                   I
 πολλοῦ
                   I
                       128, 255. — IV 15.
 πολλούς
                   III 289f.
 πολλών
                       114. - II 16. - III 4, 289m, 332c, 400s.
 πολύ
                   III 267, 294.
 πολυγοαφίαν
                   III 138b.
 πολύθλιβον
                   II 19a.
πολύκαρπον
                   IV 129a.
πολύκοπον
                   IV 129o.
πολυλεξίαν
                   III 138b.
πολυλογίαν
                   III 138b.
πολύν
                   Ι
                       112. — III 267. — IV 224, 265.
                   III 3.
πολυπλόχους
πολυποικιλίαν
                   III 291.
πολύπονον
                  II 19a.
πολυποαγμόνει
                  III 366.
'πόλυσον
                  I 166, correction de Legrand (ms. ἀπόλυσοι).
πολυστέναπτα
                  \mathbf{II}
                     19b.
πολυφαγίας
                  III 411a.
πολυφωνίας
                  III 419r.
                  III 196.
πομάτων
πομπης
                  T
                      152.
πονέση
                  Ι
                      160. — III 272.
                  III 400m.
πονηρίαν
πονηρόν
                  IV 199.
                      16.
πόνον
                  I
πόνος
                  III 400q, 401, 409.
πόνους
                  III 5.
πονῶ
                  III 334a; voir ἐπόνεσα et suiv., πονέση.
                  III 14.
πόνων
πορεύσονται
                  IV 1ff.
                  II 79.
πόρους
                  IV 1ff.
πόρρω
πόρτα
                  III 332.
```

III 126, 137, 223, 268, 270, 397, 400.

πόρταν

πρασινομόρφους

II 92.

```
πόρτας
                 III 326, 328.
                 III 289p, 400v, 420. — IV 1s, 275.
πορφύρας
πορφυρογέννητον III titre. — IV titre.
πορφυρογεννήτω
                 IV y.
                 III 272a, 400dd, 400hh. — IV 77 (bis).
πόσα
                 III 419aa.
πόση
                 HI 69.
ποσίν
                 H 26o.
πόσιν
πόσου
                 IV 15.
                 IV 76, 77 (bis).
πόσους
                     13. \blacksquare III 12, 53, 132, 132b, 219, 224a, 274, 310,
ποσῶς
                     384, 427. — IV 69, 208.
ποτά
                 Ι
                     146.
                 IV 67.
ποτάμιν
                 III 418.
ποταμόν
                 III 216l.
ποταπές
                     52, 55, 85, 148. — III 83, 125, 127, 270, 325,
ποτέ
                      419. - IV 1g, 7, 73b, 93, 227.
                     84, 115.
                 Ι
ποτε
πότε
                 Ι
                      263. — IV 73a, 133, 212.
                 II 57a.
ποτήριν
                 III 262.
ποτηφόπουλον
                  II 23c = III 41, 42, 43, 44, 325p, 400hh = IV 73,
ποῦ
                      172, 251. - \epsilon \tilde{l}\alpha \pi o \tilde{v} III 334, 340, 340b, 340d, 342,
                      344, 344b, 344d.
                  III 187, 385, 419q.
ποῦ (relatif)
ποῦ
                  III 400ee, leçon fautive pour rov.
 πουγγίν
                  IV 33.
πουλιέται
                  III 110, variante πωλιέται.
πουλιτσάκης
                  III 400gg (?) variante πολιτίτσης, πουλιτσίτσης, πουλιτσάτης;
                      cf. Houditoiv.
                  III 400gg, voir le précédent.
πουλιτσάτσης
 Πουλίτσιν
                  III 108, nom de lieu.
 πουλιτσίτσης
                  III 400gg, voir πουλιτσάκης.
 πούλουν
                  IV 109, 113, pour ἐπώλουν; νοίτ ἐπουλούντασιν, πουλιέται.
 ποῦν
                  IV 191, variante de εἰποῦν.
 πούπετε
                  III 419, voir Pernot, Études I, 141.
 πούποτε
                  III 419.
 πράγματα
                      64. - \text{III } 295a, 376. - \text{IV } 128.
 πράξεις
                  III 6.
 ποᾶξιν
                  III 31. — IV 241.
 ποασινίζει
                  III 306.
```

```
πρασομάρουλον
                   II 40.
ποάττειν
                   III 400i.
πράττουν
                   III 400i.
ποέσβυν
                   III 436.
ποήσκεται
                   III 216.
ποησμαν
                   IV 88
ποίν
                   II 61, 112. — III 130b, 362. — IV 111.
ποό
                      5 (ter), 128, 178, 273. — IV 1jj, 150, 165.
προαίρεσιν
                   IV 240.
προάστειον
                   III 400n.
                   III 436. — IV 288.
ποοβάλλομαι
προβάλλουσα
                      24.
                   T
πρόβας
                   III 74b.
ποόβατα
                  III 72.
ποοβατικόν
                  II 406.
ποόβλημα
                  П
                     19h.
προβλήματα
                   I
                      24.
προγεύματα
                  III 54.
προγεύσωμαι
                  IV 53.
πρόδηλα
                  Ι
                      118.
Ποόδοομε
                  Ι
                      158.
                  I
Ποόδρομον
                      274.
Προδρόμου
                  I
                      titre.
                  IV 1e, voir ποοσθείναι.
προθείναι
                  III 446.
προθύμως
ποοῖχα
                  I
                      72.
ποοκείμενα
                  III 144.
προκείμενον
                  IV 1mm.
                  IV 39.
προκρίνω
ποοκύψατε
                  IV 124.
                  III 289r, lecon fautive pour προσλέγει.
ποολέγει
                  III 289r. leçon fautive pour προσλέγω.
προλέγω
                  II 25c.
πρόλοιπα
                  II 111.
προμήθεια
ποονοία
                  en fin de vers, pour πρόνοια, IV 1ww.
                  III 417.
προξενήσω
προπατόρων
                  IV 284.
πρόπερσι
                  III 216d.
                 I
                     134.
προπομπούς
                     titre, 3, 83, 200, 203, 205, 206, 210, 234, 249,
πρός, avec l'acc. I
                     270. — II 5, 11, 12 (bis), 21, 260, 42c, 86. —
                     III 1b, 1g, 5, 37a, 116a, 146, 216y, 229, 235, 270,
                     299, 325u, 328, 400t, 400u, 425, 437, 447c.
```

```
IV titre, 1i, 1m, 1mm, 1qq, 1rr, 22, 40, 50,
                   103, 128, 141, 176, 244.
προσαγαγεῖν
               Ī
                   6.
               III 400ii.
προσαιτῶ
προσβάλλομαι
               III 436.
προσγινόμενα
               III 244, synonyme de γινόμενα.
               III 28, synonyme de vivovtai.
προσγίνονται
               III 3.
πρόσδεξαι
προσδοκάς
               I
                   101. — II 102, 107.
                   263.
προσεδόκουν
               Ι
προσέδραμον
               IV 1i.
προσέθηκας
               I
                   45.
προσειπούσα
               I
                   198.
                   227.
προσειπών
               I
προσεκύνησα
               IV 103.
               IV 192.
προσελθόντες
                   2.
προσενέγκω
προσέργομαι
               IV 1c; voir nooseldoutes.
προσεφώνει
               I
                   192.
                   143. — II 33 (ter). — III 45a, 45b, 47, 332b. —
πρόσεγε
                   ΙΥ 146; voir πρόσσχες.
               III 291.
προσηγορίαν
                IV 1u.
προσηγορίας
προσθείναι
               IV 1e. τὰς ἀκοὰς προσθ. prêter l'oreille, variante προθείναι.
                III 30, 400pp; νοίτ ποοσέθηκας.
πρόσθες
πρόσθησον
                HI 30.
                H 22.
προσθήσω
(mpooxuva)
                νοίς προσεκύνησα.
προσλέγω
               III 289r; voir προσειπούσα et suiv.
προσμονάριον
                   98. voir Du Cange et Sophocles; Suicerus, Thes.
                    eccl., s. v.: "dicebatur is cuius erat postremo in
                    templo permanere oleumque in lampades infundere
                    et lampades exstinguere".
προσνεύματος
                I
                    231.
προσοίσων
                I
                    1.
                I
προσογήν
                    14.
 προσπεφευγότων ΙV 1k.
 πρόσσχες
                III 332b, 400m, 400pp, 431.
 προσταγάς
                III 40.
 πρόσταγμα
                III 400cc.
                III 243.
 προστάγματα
 προστάξει
                III 116a.
```

III 400d.

ROOSTALT

```
προστάξω
                     III 400d.
προστάξωσι
                     III 400d.
                     III 114, 405a, 408b.
ποοστάσσει
προστάτην
                     III 400bb.
προστάττει
                     III 114.
(προστίθημι)
                     voir προσθείναι et suiv.
προστοέχοντα
                     III 1k: voir προσέδραμον.
                     III 204.
προσφαγίου
προσφάν
                     IV 203, pour προσφάγιν.
προσφέρων
                     ΙΙΙ 404l; voir προσενέγκω, προσοίσω.
(προσφεύνω)
                     voir προσπεφευγότων.
προσφορά
                     II 42f.
προσφοράν
                     II 26f.
προσφωνῶ)
                     voir προσεφώνει.
προσγεάρης
                     IV 140e, dissimilation graphique pour le suivant.
προσχεράρης
                     IV 140, 140e, 141a, ouvrier, variante de προχε-
                        οάρης.
                     IV 140, 140e, variante du précédent.
προσγεριάρης
προσώμιν
                     IV 140a, sac ou conssinet que mettent sur leurs
                        épaules ceux qui portent le mortier.
πρόσωπον
                     I 453.
προσώπου
                     IV 1ff. 1hh. 1ii.
                     IV 140a, variante fautive de προσώμιν.
προσώψιν
προτελευτησάντων
                     II 43.
πρότερον
                     III 386. — IV 129q, 190.
προτιθέασι
                     III 287.
προτιθέασιν
                     III 287.
                    T
                       262.
προτραπείς
                    T
                        26.
προφανῶς
πρόφασιν
                    II
                       19h.
                    T
                        25.
προφέρεται
                    HI 246.
προφητεύομαι
προφούονια
                    IV 98, 226, premier pains sortis du four.
                    IV 98.
προφούονιν
                    II 26a, comme le précédent.
προφρούνιν
                    IV 140, 140e, ouvrier, variante de προσχεράρης.
προχεράρης
                    III 339. — IV 99.
προγθές
                    III 258.
πρῶτα
πρώτην
                    IV 249.
                        36, voir βαβάν.
πρωτοβαβᾶν
                        211, voir le suivant.
πρωτοκαρκουσούραι
                        211, vieilles commères; Sachlikis (Wagner.
πρωτοκουρκουσούραι
                    T
```

Carm. gr., 82), 115: καταλαλοῦν, σουφεύουν

```
(ms. κουφκουσουφεύουν) τον, λέγουν κακά δι έκείνον; cf. le grec mod. κουσκουφεύω, κουσκούφης; Kekaumenos (56, 9) donne κουφκουσούφας dans le sens d'entremetteuse.
```

```
II 27, 147. — IV 62.
ποῶτον
                  III 59.
πρωτοπαπᾶς
                  III 27, 154.
πρώτος
                  III 392.
πρώτου
                  III 392.
ποώτω
                  III 392.
ποώτων
πταῖσμα
                  III 289i.
                  III 70.
πτερνιστῆρας
πτερύγων
                  III 1c.
                      273.
                  I
πτοοῦμαι
πτοούμενοι
                  IV 1gg.
                  III 289i, leçon fautive pour πταῖσμα.
πτῶμα
πτώματος
                  III 289g, lecon fautive pour πταίσματος.
                  II 54b.
πτώσεις
                  IV 217.
πτωγειά
πτωχείας
                  IV 89a.
                  IV 81, 145.
πτωχειᾶς
                  III 355.
πτωχόν
Πτωχοποοδοομᾶτον ΙΙ
                     101.
                      70. — IV titre.
Πτωγοποόδρομος
                  III titre. — IV titre.
Πτωχοποοδοόμου
                      69, 257. - II \ 400h.
πτωγός
                  III 432g, 380.
πτωχούς
                  III 204.
πυκνογυριζόμενος
                  III 209.
πύλης
πυλώνα
                  III 53, 132, 332a, 397, 400.
πυλώνος
                  III 432, 33%a, 391.
πύξους
                  ΙΙΙ 295d, παίζω τους πύξους (?).
πῦρ
                  III 294.
                  III 400z.
πύργιον
πυρέσσω
                  III 340a.
πυρετόν
                  III 358.
πυρός
                  III 441a. - IV 1ii.
πυροστάτην
                      74.
πυρρίχιον
                   IV 72, 73b.
πõ
                   III 382b. — IV 77, variante είπῶ.
πωλείται
                   III 110, variante πουλιέται, πωλιέται.
πωλιέται
                   III 110, variante πουλιέται.
```

πώλησον

I

61.

πωλίν Ι 100, oiseau; cf. Hatzidakis, Μεσαιωνικά καὶ νέα Ελληνικά, Ι 636, sqq.

πωλοτοόφον II 52; celui qui élève de la volaille. πωλοῦν III 120; voir ἐπώλουν, πωλείται et suiv.

πώποτε ΙΙΙ 39, 325, 330, 397, 419.

πωοινά ΙΙΙ 281.

πῶς
I 44, 145 (bis). — II 27, 110. — III 9, 74, 110, 117 (bis), 118, 132i, 139, 187, 216u, 218, 240 (bis), 272b, 295d, 325d, 325m, 349, 351 (ter), 390, 400p. — IV 65, 66, 73b, 104, 131, 132, 133, 177, 185.

πώσποτε ΙΙΙ 39, 218.

P.

δαβδεάς III 224b.

ξαβδέας III 224b, 398.

φαβδίν Ι 165, 176. — II 26m.

ξάβδον Ι 172.
 ξάβδους Ι 254.
 ξαβδούχους Ι 134.

δαθυμήσω III 39.δαθύμως III 5.

φακενδύτης III 20, moine. Cf. Sathas, Μεσ βιβλ. VII (1894), 401, 16: βακενδύτης έκ τοῦ γένους τῶν Κομνηνῶν

ξακενδυτῶ III 400nn.
ξακενδυτῶν III 400nn.
ξάμματα IV 91.
ξάμματος IV 91.

δαπτικής IV 90. δαπτικόν IV 96.

(δάπτω) voir ἔφραψας, δάψε.

ξάφτης IV 93.ξαφτικήν IV 90.

φάσον II 26*l*. — III 357, 357*a*.

φάχιν Ι 50. φάψε ΙV 96α. φαψίματα ΙΙ 36. φάψιμον ΙV 93, 96. φεπανᾶς ΙV 129k.

φεύγεται III 200. — IV 56, variante de ἐφεύγεται.

φεύγομαι III 201, variante de ἐφεύγομαι. φευξάμην III 157, variante de ἐφευξάμην.

Pήγιν III 153, voir Paspatis, Βυζαντιναὶ μελέται, p. 77.

```
δηγιναοχῶν
               IV 1p, de δήγινα (v. Sophocles, s. v.) et ἄρχω.
δηγλίν
                   80, corniche; cf. G. Meyer, Neugr. Stud. III, 56.
δηθείσας
               III 283c.
               11 17.
δήματα
δημάτων
               II 17.
               I
                   122.
δητά
δήτορας
               III 15.
δήτορες
               III 19.
ξητοεύειν
               III 17.
δήτωο
               IV 210.
δίγος
               III 122.
δίζης
               III 353 pour deltys
δινηλατίσας
               Ι
                   238.
               III 4041.
διπίσιν
δίπτει
               IV 59 (bis).
δίπτω
               II 42d - III 212 voir ἔροιψαν.
               I
                   236. — IV 102a.
δίψας
ξίψον
               I
                   165.
               I
                   236.
δίψων
δόγαν
                II 64.
                III 200a, variante de ξοχαλίζει.
ξογδαλίζει
                III 337.
δογεύει
δοδάκινα
                IV 129b.
                IV 129b.
δοδίτσια
                III 199.
δοδοβολεῖ
                IV 275.
δόδον
                II 44.
δοΐδια
δόκαν
                Ī
                   125.
                III 191, pour δουκανίζειν.
δοκανίτζειν
δουκανίζειν
                III 191. — IV 75.
δουκανίσω
                IV 105; voir έρρουκάνιζεν.
                   53. — II 86.
δοῦχα
                IV 96.
δοῦχο
                IV 94, 96.
ξοῦγον
ξουχοσυνάκτας
                III 400kk.
ξοχαλίζει
                III 200a, variante φογδαλίζει; gr. mod. φουχαλίζει, signalé
                    Pap. Leid. II, 95, par M. Hatzidakis (Meg. nai
                    νέα Ελληνικά, Ι, 162).
δύμας
                IV 122.
 δύμην
                IV 108.
 δύμνας
                IV 111 = ξύμας, rue; cf. Kretschmer, Lesbos, 456.
 δῦσαι
                IV 285 (bis).
 δύσηται
                ΙΥ 161; voir ἐρούσατο.
```

δυσθείς IV 1nn. III 400, fermer, barrer une porte (δωμανήσιον, lat. **δωμάνιζε** romanense, barre; cf. Du Cange s. v.). **ξωμανίζουσι** III 126, 137. **ξωμανίζουσιν** III 126, 137. **ξωμάνισε** III 268. Ρώμης IV 1r (bis). Σ . $\sigma' = \epsilon i c$ HI 404c. $\sigma' = \sigma \epsilon$ 152. — III 381. — IV 259. $\sigma' = \sigma v$ III 89. σά 25d. П σαβοῦρα III 216r; voir Politis. Proverbes, III, 267; παίονω σαβοῦρα, prendre du lest en parlant d'un bateau. donc se préparer au départ; on peut garder ici quelque chose de l'image en traduisant par prendre le large. σάβουρος 129, vide, les mains vides; Politis, Proverbes I III, 267. σαγολέβαν III 77, toile à voiles; cf. G. Meyer, Neugr. Stud. III, 57. (σαθρῶ) voir σεσαθρωμένον. σακκολέβαν III 77, voir σαγολέβαν. σακκολήβαν III 77, variante du précédent. III 93, correction de Coray. Le mot se trouve dans σαλγαμαριοῦ les actes du Concile de Chalcédoine ("Atanta I, 241). Le livre du Préfet (47, 48) ne connaît que la forme σαλδαμάριος (cf. les variantes de notre texte σαρδαμαρίου, σαρμαδαρίου, σαμαρδαρίου); d'après ce document les σαλδαμάριοι vendaient "πρέας, ίχθύας τεταριχευμένους, νεύρον, τυρόν, μέλι, έλαιον, όσπρίων παν είδος, βούτυρον, ξηράν πίσσαν και ύγράν, κεδοίαν, κανάβην, λινάφιον, γύψον, σκαφίδια, βουττία, καρφία καὶ τάλλα όσα καμπανοῖς (romaine, en gr. mod. στατέρι) αλλα μη ζυγοῖς διαπιπράσκονται". Du latin salgamarius, marchand de salaisons (G. Meyer, Neugr. Stud. III, 58. σαλέ IV 146, insensé; Sophocles, s. v. III 96, 189. — IV 67.

III 358, insanités. σαλίας II 94. σαλοί σαλοκρανιοκέφαλον ΙΥ 44, νοίτ παρακρανιαροκέφαλον. σαλόν

III 325e.

σάλια

```
III 1c.
σάλπιγξ
                  III 1c, variante du précedent.
σάλπιξ
                  III 285, pour σάμιον, de Samos.
σάμαιον
                  III 93, voir σαλγαμαριού.
σαμαρδαρίου
                  III 285.
σάμιον
                      252 (?).
                  Ι
σάμνε
Σάμου
                  III 285.
                  III 190, 412i.
σάν
                      84, 87. — IV 59.
σανίδιν
σαπούνιν
                  III 133.
                  voir έσαπρώθη.
(σαποῶ)
σαπώνιν
                  II 37.
                  IV 32b, mangés des vers.
σαρακιάρικα
σαρανταπέντε
                  III 289p.
σαραντάπηχον
                  III 88.
σαραντάσημον
                  III 88, épithète de βλαττίν; cf. pg. πεντάσημος.
σαρδαμαρίου
                  III 93, voir σαλγαμαριοῦ.
σάρχαι
                  III 400jj, pour σάρκες.
σάρκας
                  III 216kk.
σάρκες
                  III 400jj.
                  III 93, voir σαλγαμαριού.
σαρμαδαρίου
σάρξ
                  III 419w.
σάρπιγξ
                  III 1c, pour σάλπιγξ.
                   Ι
                      3.
σάς
                  III 204.
σαυρίδιν
                  III 25.
σαφη
                   I
                      41.
σαφηνίσαι
                   III 31. — IV 165.
σαφηνίσω
                   III 235.
σαφῶς
σαχαλτίκιν
                  III 178a (?)
                  III 340b.
σάχαρ
                  III 283b.
σαχαρᾶτα
σαχαρόθερμον
                   III 404i.
σαχλόν
                   HI 207.
σάχναν
                   II 42b.
σαχνές
                   III 2161.
                   III 207; cf. αποοσαχνισμένην.
σαχνόν
σέ
                      88, 92, etc. — II 101. — III 142, 325n, etc. —
                       IV 137, 147, etc.
σεβαστέ
                   II
                      101.
σεβαστήν
                   II 96c.
 σεβαστοκράτορα
                   II titre.
 σεβαστοῦ
                   III 92.
```

```
σέβηκεν
                     IV 229.
  σείση
                     III 374.
  σεῖσμαν
                    IV 265, voir à διωμαν.
  σειστός
                     III 73, en se dandinant.
  σέλινον
                    II 40.
  σελινοποασορέπανα ΙΙ
                        40.
  σεμίδαλαν
                    III 316, variante fautive de σεμίδαλιν.
  σεμιδαλάτον
                    IV 101, pain de farine fine.
 σεμίδαλιν
                    III 316.
 σερφετίας
                    II 13.
                            espièglerie, gr. mod. σερπετιά; variante:
                        τσουρουγίας.
 σεσαθρωμένον
                    IV 180.
 Geunloyoulas
                    IV 129k, marchand de bettes.
 σευκλογούλια
                    IV 129k. bettes.
 σή
                    П
                       111.
 \sigma 	ilde{\eta}
                    IV 161, 292.
 σήκωνα
                    IV 89a.
 σηκώνει
                   I
                       191.
 σηκώνομαι
                   Ī
                       237.
 σηκώνουν
                   III 222.
 σηκώνω
                   ΙΙΙ 301g; voir ἐσηκώθησαν.
 σηκωτής
                   IV 89c, 89d, 114, 115.
σημειώματα
                   III 400dd, édits royaux, Du Cange, 1362.
σήμερα
                   III 111.
σήμερον
                   III 108, 128, 272b, 301d. — IV 209.
σήν
                   III 1g, 425.
σηπίας
                   III 275a.
ong
                   III 1b. — IV 1e.
σησαμᾶτα
                   IV 1291.
σησάμιν
                   III 317.
σησαμίου
                   III 347.
σθένησαν
                  III 419t, variante de ήσθένησαν.
σθλαβοποῦλα
                      144, gr. mod. σκλαβοποῦλα; voir Vasmer, Zeitschr.
                      für Deutsche Wortforsch. 1907, 22 et suiv.
σίγα
                  IV 146.
σιγηρός
                      66, 404, 458.
(σιγῶ)
                  Voir σίγα.
σικυαστήν
                  II 54, poseur de ventouses.
σιμιδάλιν
                  III 316, variante de σεμίδαλιν.
σιμιδάλινον
                  III 316.
σιτεύομαι
                  П
                      103.
σῖτος
                  II
                      26.
σίτου
                  II 26n.
```

```
255, 261.
                         I
σκάλαν
                         III 114, mousse de savon.
σκάμμα
                             248, sorte de coiffure, voir Du Cange, 660
σκαράνικον
                              et 1382.
                         IV 257.
σκατωτήν
                             26d.
                         I
σκάφην
                         II 56a.
σκαφίδιν
                              73.
                         Ι
σκαφοδούγας
                         II 91, variante σχελίζουσι.
σκελίζονται
                          III 419c. — IV 1c.
σκέπη
                         III 1b, 1k, 425. — IV 1c.
σκέπην
                         IV 1b.
σκηπτοῦχε
                         IV 1aa, 143, 144.
σκῆπτοα
                          IV 144.
σκηπτοοκοατῆσαι
                         III 1b.
σχηπτροχρατίας
                          III 1b.
σκηπτροκρατορίας
                          I
                             134.
σκηπτροφόρους
                          III 629.
σκιρτῶντες
                              246, sorte de vêtement.
σκλαβώνικον
                          IV 119.
σκόλασμα
                          IV 21.
σχολειόν
                              168.
σκόνταψον
                          III 13, 291.
σχόπει
                              157.
                          T
σκοπήσας
                          III 36.
σκοπήσω
                          III 184. — IV 129c.
σκόρδα
                          III 325j, κεφάλιν σκοοδαλού, tête de linotte.
σκορδαλοῦ
                          IV 64, sans doute identique à la σκοφδαλιά
σκορδᾶτον
                              moderne, ailloli.
                              22. — III 325j; maladie des yeux, cf.
σκορδαψόν
                              Sakellarios, 788.
                          III 325i.
σκορδαψός
                          IV 156.
σκοτασμόν
                              224.
σκοτεινά
                          IV 158.
σχοτίζομαι
                          IV 148, 156, 159.
σκότος
σκότους
                          IV 148.
                          IV 194.
 σκοτωθείτω
                          III 325h.
 σκουλήκια
                          III 325h.
 σκουλήκιν
                          III 184a. - IV 28.
 σκουμπρία
                          III 205.
 σκουμποίν
```

σκουμπροπαλαμιδόπαστος

III 94.

```
σλουμπροπαλαμιδόπαστου
                           III 94.
                           III 94, leçon fautive pour le précédent.
 σκουμπροπαλαμιδόπλαστος
 σκουπόρραβδον
                               173, 182, 184, 188.
 σκουπριά
                           III 184a, variante de σπουμποιά.
 σκουποίν
                           III 205, variante de σπουμποίν.
 σκουτέλλια
                          III 216z.
 σκουτέλλιν
                          III 210, 212, 301g.
 σκουτελλίου
                          Ш 210, 212.
 σχουτελλίτσιν
                          IV 248.
 σκουτελοπίνακα
                          H 50a.
σπύβαλα
                          III 403a.
                          III 26a.
σκύβαλον
σκυβαλοφύλαξ
                          III 70b.
σκυθοκαντήλας
                          III 88, variante de πυθροκαντήλας.
σκυλίν
                              238.
σκύλον
                          III 419.
σκύστω
                          III 121, voir ἔσκυψα.
σκώληκα
                          IV 148, 151.
σκώληκαν
                          IV 148.
σκωλήκιν
                          III 325h.
σκώληξ
                          IV 159.
σμήχειν
                          III 1e.
σμιλίν
                         IV 60.
σμικροτάτου
                             231.
                             6, 41. — II 116. — III 1, 23, 27, 31,
GOL
                         Ţ
                             289r, 400d, 438.
σοί
                             1, 115. — II 115. — III 447d. — IV 1k.
                             1mm. 141.
Σολομώντος
                         IV 1xx.
σόν
                             271. - III 431a. - IV 1h, 142.
σου
                             49, 63, etc. — II 87. — III 30, 52, etc. —
                             IV 13, 40, etc.
ธดจั
                         III 1ff, 400dd, 430a.
σουβλεάν
                         IV 87.
σουβλίν
                         IV 60, 84.
σουγλεάν
                         IV 87.
σουγλίν
                         IV 60, 84.
σουγλιταρεάν
                         IV 231, brochée.
σουληνας
                         III 278.
                         III 278.
σουλήνες
                         II 65d, composé de σοῦρβον (Du Cange,
σουρβομέσφιλα
                             s. v., G. Meyer, Neugr. Stud. III 62),
```

242 INDEX.

```
uovλα, voir Psichari, Études de phil. néo-grecque,
                      LXXIX.
                  III 138, froncer les sourcils (cf. σουφρώνω), gr. mod.
σουφρίζω
                      κατσουφιάζω.
                  III 234, 289n.
σοφης
                  IV 1xx.
σοφία
                  IV 74.
σοφιστής
                  III 19.
σοφοί
σοφῶν
                  III 443.
៤០០០ភ្ន
                  III 18.
                  II 41.
σπανάκιν
                  III 325v.
σπανίως
(σπαράσσω)
                  voir έσπαράγθησαν.
σπάσμα
                  III 362.
σπαστοεύεσθε
                  III 209, leçon fautive, pour le suivant.
σπαστοεύετε
                  III 209, gr. mod. παστρεύετε, voir Pernot, Etudes
                      I, 472—473.
σπαστρεύουν
                  III 310b.
                  III 291a.
σπατάλην
σπατάλης
                  II 14.
                  II 43.
σπαταλικά
σπαταλιῶ
                  II 96a, pour la forme voir Lobeck. Phrynichus,
                      79, Rutherford, The new Phrynichus, 155 sqq.
σπαταλοκοομμύδη
                  III 257a.
σπαταλοχοομμύδην ΙΙ
                     69.
σπαταλοκοομμύδης ΙΙΙ 257α.
                  III 404c.
σπερμάτων
σπέτλον
                      79, verre, miroir, lat. speculum; voir Du Cange.
                      s. v. σπέκλου, et plus bas le mot σφετλίυ.
σπηγοματσούκης
                  IV 140f, voir μπηγοματσούκης.
σπήγωσι
                  IV 130a, variante: μπήγουσιν.
σπήγωσιν
                  IV 130a.
σπίτιν
                  IV 103, 179, 266, 267 (toujours précédé de zò).
σπλάγγνα
                  II 19b.
σπονδεῖον
                  IV 71.
σπουδάζει
                  III 325i.
σπουδάζεις
                  III 325i.
σπουδάζουσι
                  III 404f.
σπουδάζουσιν
                  III 404t.
σπουδάζω
                  III 216cc.
σπουδάζωσι
                 III 404f, leçon fautive pour σπουδάζουσι.
σπούδασε
                  III 108.
σπούδασον
                 III 108.
```

```
σποώσεις
                   III 391, gr. mod. σποώγνω.
                   III 256.
σταβλίζωνται
                   III 256.
σταβλίζωνταιν
                   III 298.
στάζει
στακούς
                   III 275, variante de ἀστακούς.
στακτοεγκυλισμένον ΙΙΙ 318.
στακτοκυλισμένον
                   III 318.
                  III 116a.
σταλείς
                  III 341. — IV 34; petite monnaie; voir Du Cange, s. v.
στάμενα
σταμεναρεάν
                  IV 52, pour la valeur d'un στάμενον; cf. plus haut
                       σουγλιταρεάν.
                  III 127, 130. — IV 34, 51.
στάμενον
σταμένου
                  IV 91.
                  III 138.
στανεό
                  III 283, variante de σταφιδίτσας.
σταπιδίτσας
στάς
                  III 216f.
                  III 230, par correction.
στασιαστοῦ
                  III 298.
στάσσει
στάσσων
                  III 298.
                  IV. 1v, 1w.
σταυροῦ
σταφίδας
                  III 276.
σταφιδίτσας
                  III 283.
σταφιδόχνοτον
                  IV 239(?)
στάχος
                  III 150, nard, voir Coray, "Ατακτα Ι, 253.
                  I
στέγος
                       77.
                      252, pour στεροπορτέω, être privé de la porte.
στειροπορτέω
                  I
                       composé comique.
στέχεσαι
                  III 351, variante de στέπεσαι.
(στέλλω)
                  voir σταλείς.
                      229. — III 395a.
στεναγμόν
                  IV 260.
στεναγμούς
στενάζω
                  T
                      57.
                  IV 108.
στενάζων
                  III 214.
στενάς
στενήν
                  III 214.
                  III 431.
στενούμενον
                  II 19. — IV 17a, 38.
στενοχωρίαν
                  Ţ.
                      187.
στερεά
                  III 1h.
στερεάν
                  III 400k.
στερεός
                  III 332, 400e.
στερεῶς
                  II 114.
στερηθης
```

IV 285.

στερήσεως

στόμαχος

III 261.

```
III 431.
στεονοκοπῶ
             III 431.
στεονοκτυπῶ
             voir στερηθης.
(στερούμαι)
στερρόν
             III 400u.
             III 332. — IV 289.
στερρῶς
στεφηφόρε
                 1, 128. - III 13, 432. - IV 1a, 89a, 158a.
             III 2
στεφηφόρω
στεφοδότης
             III 1i.
στηθαῖα
             I
                 83.
στήθη
             III 1e.
στήθους
             III 1e.
στῆκε
             III 45.
στήκει
                 124.
στήπεσαι
             III 351, variantes: στέπεσαι, Ιστέπεσαι.
             III 100, 128, 168, 216\mathbf{v}, 216\mathbf{l}, 325\mathbf{n}. — IV 73, 228, 263.
στήν
στήσας
             IV 190.
                 97.
στιβάζω
             T
             III 449.
στιγμήν
στιλβώματα
             III 360, en grec ancien cosmétique; ici sans doute dans
                 un sens plus général, quelque chose comme ἄφησε
                 τὴν κομψότητα; cf. Byzantios3, aux mots σκλιβόνω et
                 στιλιβόνω, et plus bas στλιβίτσης.
             III 16.
στιγίζειν
             IV 74.
στιγιστής
στιγιστός
             IV 74, variante fautive du précédent.
             IV 74, variante fautive de στιχιστής.
στιγιτός
στίχοι
             IV titre, 74.
             III 45.
στίχον
             IV 140d.
στιχοπλόκος
                9. — IV 69.
             I
στίχους
             IV 69.
στίγων
            III 419m; Coray, "Ατακτα Ι, 325, rattache avec raison ce
στλιβίτσης
                mot à στιλβός (supra στιλβώματα) et en rapproche Στιλ-
                βίδης et Σπλβωνίδης, chez Aristophane, ce dernier
                 étant ainsi commenté par Suidas: δ λαμπρὸς ἀπὸ βαλα-
                νείου καὶ κεκαλλωπισμένος, ἢ ὄνομα κύριον. Vasmer,
                Études aréco-slaves II 187.
στό
            III 79, 101, 109, 121, 191, 263, 271. — IV 33, 103, 266.
στολίζουν
            III 224b.
στόμα
            II 19k.
στόμαν
            I
                33.
            III 230.
στοματᾶ
```

```
190.
 στομοχρατεῖν
                   II
 στόν
                   III 108, 216jj, 340c, 381, 382b, 397, 400. — IV 93, 110.
 στούπινον
                   IV 12a.
                   III 136. — IV 217.
 στούς
                       177.
 στοαβόν
                   I
                   T
                       171.
στράβωσον
στραγαλοσταφίδας
                   H
                      45, raisins secs et pois chiches.
στοαμαλοσταπίδια
                   Il 45, variante fautive du précédent.
στράταν
                   IV 227, 228.
                   IV 290, surnom de S. Théodore, le Martyre (mort
Στοατηλάτην
                       en 230). Voir ci-dessous Τύρωνα.
                   T
                      133.
στρατιώτας
στοαφείς
                   I
                      204.
                  III 224a.
στραφή
                      55. — IV 65.
στραφῶ
στοέφονται
                  II 86, voir ἐστράφην et suiv.
στοέψη
                  III 389.
                  IV 111, 122, variante de ἐστρίγγιζα.
στοίγγιζα
στρογγύλα
                  III 75.
                  III 75.
στρογγύλεα
στρογγυλούτσικα
                  III 75.
στρουθομηλίτσια
                  II 65e, coing.
στρόφος
                  III 400g, 412j, peu-être synonyme de σφάκτης, σφάχτης;
                      voir à ces mots.
στρώματα
                  III 449a.
στυλομαγία
                  III 360(?), variante de στιλβώματα.
σύ
                      66, 68, etc. — II 6, 109. — III 59, 60, etc. —
                      IV 1k, 1n, etc.
συακοκόμματα
                  III 159, morceaux de turbot.
συββουκίζεσθαι
                  IV 182, synonyme de έμπουκκώνεσθαι.
                  III 379.
συγγενεῖς
συγγενούς
                  III 379, variante de συγγενεῖς.
                  III 17.
συγγραφάς
                  III 138a.
συγγράφη
                  III 27; voir συνερραψάμην.
συγγράφω
συγγράψαι
                      145.
                  III 138a.
συγγοάψη
                  IV 170.
συγκαθίσαι
σύγκαυσιν
                  IV 1gg.
(συκκλείω)
                  voir συνέκλεισα.
                  III 159. leçon fautive pour συακοκόμματα.
συγκόμματα
```

80, mosaïque, voir Du Cange et Sophocles.

συγκοπή

συγκριτικόν

If 19h.

246

INDEX.

```
συγραφάς
               III 17, variante de συγγραφάς
συγχαρίκια
               III 417, variante: συχαφίκια.
συγχάρισε
               III 325o.
συγχώρησον
               III 325a.
               II 65d. — III 282.
σῦκα
συκίτσια
               IV 129b.
συλίγουρδα
               III 404a (?).
               III 404a (?).
συλίγουρδον
συλλαβήσειν
               III 65.
συλλαβήσαι
               III 65.
σύλλαρδον
               IV 167.
συλλογίζεσθαι
               IV 182.
συμβάν
               IV 165.
συμβυθίζω
               voir συνβυθίζουσαν.
συμβολήν
               III 400s, pour συμβουλήν.
συμβουλαίς
               IV 14a.
συμβουλήν
               III 400s.
συμβούλω
               IV 141.
συμμαχίαν
               III 250.
συμπαραβίβαζε
               III 400e.
συμπλέκειν
               III 17, 23.
               IV 167, 181.
σύμπλευρον
συμπλήρωσιν
               III 412a.
συμπτώματι
                    215.
               T
συμφθάνει
                III 220.
συμφορά
                III 254a.
               IV 76.
συμφορᾶς
               III 443.
συμφορῶν
                   141, de toute sa voix, cf. σύλλαρδον, σύνδακους, et
συμφώνως
                   en grec moderne σύσσωμος.
συμψηφίσης
               II 24.
               II
                   24.
συμψηφίσω
                   99, 218, 222. — III 116, 404h, 433. — IV 1kk.
σύν
               I
                   170, 189.
σύναγε
               III 56; voir συνήχθησαν.
συνάγει
                    125. — III 224.
συνάγουσιν
                III 323; voir ἐσυνήγθησαν.
συνάγωσιν
                III 323, variante fautive du précédent.
συναγοίδα
                III 154, dorade.
συναγρίδας
                III 82.
σύναζε
                IV 140b.
σύνασσε
                III 56. — IV 140b.
συνάσσει
                III 224.
```

INDEX. 247

```
συναχθῶμεν
                   HT 142.
 συναγθώσι
                   III 141.
 συνβυθίζουσαν
                   IV 1h.
                       233
σύνδακους
                   I
                       220.
συνδεδραμηκότες
συνδείσας
                   II 95, leçon fautive pour τῆς ἐνδείας.
σύνδυο
                   III 125c. — IV 130b.
συνεγοαψάμην
                       116.
συνέκλεισα
                   II 96e.
συνελθόντες
                   IV 192.
                       214.
συνελθόντων
συνεπτώθη
                       76, pour συνέπεσε.
συνεογής
                   III 400e, variantes: ἐνεργής, νουνεχής.
συνεργίαν
                      135.
                  IV 1bb.
συνεργούμενος
(συνέρχομαι)
                   voir συνελθόντες et suiv.
                      81, se resserrer, jouer, en parlant de portes?
συνεστράφησαν
                      Le contexte demanderait plutôt κατεστράφησαν.
                  Ţ
                      10.
συνεσταλμένους
συνετρίβησαν
                  III 419p.
(συνέχω)
                  voir συσχεθείς et suiv.
συνεγῶς
                  I
                      251.
συνήθειαν
                  III 242.
                  IV 250.
σύνηθες
συνήθη
                      141.
                  III 144, 400c.
συνήθως
συνήχθησαν
                      210.
συνοδικάς
                  III 243.
συνοδοιπορήσουσιν ΙΥ 292.
                  III 438.
συνοδοιπόρον
                  IV 292.
συνοδοιπορούσι
                  III 394, variante du suivant.
συνοστέατον
                  III 394, osseux.
συνόστεον
                  ΙΥ 131, voir συχνοφλακαρίζει.
συνογλοφλακαρίζει
σύνστεον
                  III 394, leçon fautive pour συνόστεον.
                  IV 291.
συνταξιδεύσουσιι
συνταξιδεύσωσιν
                  IV 291.
                  III 55, 408, 411, 404. — IV 113, 127a.
σύντομα
                  III 108, 113, 332a, 404b, 412k.
σύντομον
                      111. — III 305, 386. — IV 1pp, 113.
συντόμως
                  III 216pp. - IV 271; voir έσυνέτριψεν, συνετρίβησαν.
συντοίβω
συντρίψω
                  III 170.
```

III 171; cf. Pernot, Études I, 141.

σύντσεφλον

```
συντσεφλοτσακίζω
                  III 171, casser, déchirer tout entier (cf. allemand
                      "mit Haut und Haar").
                  III 350.
συντυγαίνεις
συντυχαίνης
                  III 45a, 366. — IV 146.
συνφθάνει
                  III 220.
σύνωμον
                  III 394, tout cru; cf. «κρωμος.
σύρειν
                  III 390.
σύοη
                     162.
                  I
συρίας
                  III 329, lecon fautive pour μυρίας.
σύονει
                  IV 247.
σύονω
                  III 302.
συρόμενον
                  III 223.
σύρουν
                     37.
συρράπτει
                  III 385.
συρράπτουν
                  III 385.
σύρω
                     187. — III 302; voir ἔσυραν, σύρνει sqq.
σύσνουδα
                  III 150, voir le suivant.
                  II 39. — III 150; mot obscur, pour nous comme
σύσγουδον
                      pour Coray; Legrand traduit par nard.
σύσκατον
                  IV 251.
συσκευήν
                  IV 241.
σύστεον
                  III 394, leçon fautive pour συνόστεον.
(συστέλλομαι)
                  voir συνεσταλμένους.
(συστοέφομαι)
                  voir συνεστράφησαν.
συσχεθείς
                  II 95.
συσχεθέν
                  II 95.
συτνογυοίσματα
                  I 111, leçon fautive pour συχνογυρίσματα.
                  III 417, variante de συγχαρίκια.
συγαρίκια
συχνά
                      205. — II 9. — III 48, 263, 320.
συγνάζουν
                  III 319.
συχνάκις
                  III 144, 319.
συγνάς
                  II 92.
συχνογυριζόμενος
                  111 204.
                      111.
συχνογυρίσματα
                  III 302.
συχνοερωτῶ
                  III 51.
συχνοκτενίζου
συχνομουρμουρίζειν Ι
                      137.
συχνόν
                  III 320.
συχνότερον
                  III 200.
                  IV 131, flamboyer fréquemment; lat. facula, facla;
συχνοφακλαρίζει
                      cette forme prodromique vient s'ajouter à celles
                      que donne G. Meyer, Neugr. Stud. III, 67.
συχνοφλακαρίζει
                  IV 131, variante du précédent, voir ibidem.
```

```
III 320, 419s.
συγνῶς
                     III 302.
συψωμίτην
σφαγῆ
                     III 400g, 412j.
σφαιοοδρόμιν
                    III 295b, sorte de jeu de boule.
                    ΙΙΙ 126, voir δωμανίζουσι.
σφαλιζορωμανίζουσι
                    T
                        250.
σφαλισμένον
                    III 1e.
σφαλμάτων
                     III 395a, voir le suivant.
σφάκτην
σφάχτην
                     III 225α, paraît être synonyme de στρόφος: Politis.
                        Λαογραφία I, 220, explique le mot par όξὺς
                        φευματικός πόνος, Byzantios3, 463, le traduit
                        par tranchées, colique aigue.
                        136.
σφενδονητῶν
                    IV 60, verre à gratter dont font usage les cor-
σφετλίν
                        donniers, et qui est souvent un morceau de
                        miroir; lat. speculum, cf. σπέτλου supra.
                    IV 60; σφήκωμα, τὸ λεπτὸν σχοινίον (Suidas).
σφηκώματα
                    III 372; voir σφίξε et suiv.
σφίγξη
σφίγξον
                    III 365.
σφικτά
                    III 365.
                        126.
σφικτήν
σφικτοσφίκτουρον
                    II 34, variante de ποντοσφίπτουρον.
σφίξε
                    III 365.
                    III 372.
σφίξη
σφίξον
                    III 365.
σφίξω
                    II 191.
σφοδρῶς
                        183.
                    IV 62.
σφουγγάτον
                    HI 403.
σφυγμόν
σφυμόν
                    III 403, variante du précédent.
σγελίζουσι
                    II 91, graphie inverse pour σκελίζουσι; variante:
                        σκελίζονται.
                    voir ἐσχίσθη et suiv.
(σχίζω)
σχόλασμαν
                    IV 119.
σώζουν
                    II 25.
                    II 25.
σώζουσιν
σωθης
                        193.
                    III 278.
σωληνας
σωματοφυλάκων
                    III 172.
                    III 1c, 430. — IV 1c.
σῶν
                    IV 146.
σώπασε
                    IV 289.
σωτῆρος
```

σωφρονεστέρως

11.

250 index.

T.

τ' = τά (article)	ΙV	228, 229.
$\vec{\tau} = \vec{\tau} \delta \ (article)$	I	184. — III 97, 151, 261, 311, 317. —
(**************************************		IV 107 (bis), 185.
τ' = τό (pronom)	II	8. $-$ III 289b, 301h. $-$ IV 272.
τά (article)	I	36, 38, etc. — II 5, 43, etc. — III
		36, 48, etc. — IV 6, 14, etc.
τά (pronom personnel)	I	63, 159. — II 24, 87 (bis), 88, 89. —
		III 49, 97 (bis), 138a, 187, 206, 246,
		404h. — IV 19, 56, 86.
aulpha (pronom relatif)	I	62. — II 63, 66, 67. — III $400q$ (bis). —
		IV 129d (bis), 167.
tú (pronom démonstratif)	III	404 (bis).
τάδε		404, 406, 410.
ταῖς	III	404k, IV 14a, 101.
ταλαίπωρον	IV	14d.
ταλαίπωρος	III	301e, 419m.
τάλας	I	,
		1d, 242.
τάντανον	Ш	395a, frisson, peur (Somavera).
ταντανοτραγάτην	1	20, nom d'une maladie, fièvre (?); mot
		composé de τάντανον (supra) et de τρα-
		γάτης; cf. Tsitsélis, Céphalonie, 332:
		τραγανίζω τὰ δόντια, προτῶ, βρύχω τοὺς
_	777	οδόντας.
τανῦν		161.
ταξειδεύοιεν		291.
ταξειδίοις		294.
ταπεινόν		16a, 354, 442. — IV 199.
ταπεινός		119, 220, 224, 2726.
ταπεινοῦ		194.
ταπεινούς		301 <i>c</i> .
τάραξεν		229. 114.
τάοασσε ταραχή	I	207.
ταραχή ταραχήν	I	212.
ταφοί	II	96g. = καιροί? Cf. gr. mod. καιροί, temps.
	11	vents. Voir sur le mot Hatzidakis,
		Einl. 10, Thumb, Gr. Sprache, 91 et
		rapprocher aussi: μονητάφου, omnino,
		rapproduct aussi, horntagon, omnino,

index. 251

totalmente, Vlachos, Thesaurus (éd. 1659) 413; Somavera: μονιτάρου et μουστάρου, synon. de μόνερης, c'est à dire μονώρας = subito, presto; Paspatis, Gloss. 239: μουστάρους πίε το; Chaviaras, Syme II 241, 2, 7: μὴν πάης καὶ χάσω σε καὶ μουστάρου = μουσμιᾶς; Valavanis, Pont. 182: τάρια = τάχιστα, παρευθύς; Asin. Lup. (Wagner, Carm. gr. 127) 96: καὶ μὲ θυμὸν καὶ μάνητα λέγει του μονστάρου. Le mot paraît bien avoir été très répandu.

τάρταρον

IV 148, 153.

τάρταρος

IV 159.

ταρτερόν

III 130. — IV 83, pour τεταφτηφόν, nom de monnaie, voir la note de Nicole dans Le livre du Préfet 90, 91. Cf. ital. quartino, holl. kwartje etc.

ταρτεροῦ

III 83, 340b. — IV 91.

τάς (article)

I 3, 4 etc. — II 34. — III 3, 6 etc. — IV 1e. 1g etc.

τάς (pron. personel)

I 65. — III 216g, 216h, 216p, 216r, 216cc, 216jj, 216kk, 419z. — IV 150, 205.

τατίκιν

I 49, courroie, cf. en grec ancien τατικός, ce qui sert à tendre.

ταυρίσουν

I 37; gr. mod. τρανῶ et τραβῶ, Hatzidakis, Einl. 395; voir ἐταύριζεν.

ταῦτ'

I 242.

ταῦτα

I 198. — II 67, 73. — III 27, 195, 237, 289r, 325u, 345, 367, 400l, 410, 419c, 422. — IV 186, 188.

ταύταις

III 274.

ταύτας ταύτην III 239. — IV 149. III 426. — IV 25a.

ταύτης

I 26, 42, 221. — III 138d.

τάχα

I 167, 192. — III 216cc, 246, 369, 412j. — IV 16, 22, 47, 79, 86, 189, 216.

τάγατε

III 246, 369. — IV 79, 86, 268.

τάχει ταχέως τάχους III 289e.

III 431**b.** I 255.

ταχυνώτερον

I 225.

τε

I 217, 254. — II 6, 25e. — III 1e, 16, 21a, 151, 198, 243, 282, 283b (bis), 287a, 289o, 436, — IV 291.

```
τεθεμελιωμένην
                          III 1h.
τεθλιμμένας
                          III 214.
τεθλιμμένην
                          III 214.
τεῖγος
                          II 4I21.
τέκνον
                          IV 2, 3.
                              86.
τέκτονα
                          T
                          ΙΙ 91; cf. τελάζω, τελάω = πεοιφέρομαι, De
τελάμενοι
                              Lagarde, Neugriech. aus Klein-Asien, 64.
                             149.
τελέσουν
                         Ι
                          IV 14c.
τελευτή
                          IV 150.
τελευτης
τελευτοίς
                          IV 14c.
τέλος
                          III 2891.
(τελῶ)
                          voir τελέσουν.
                             17.
τεοποσύνην
                          T
                          III 72. — IV 32a.
τές (article)
τές (pronom personnel)
                         III 216q, 216n.
tes (pronom personnel)
                          III 216e (bis), 216n.
                              450. - III 78, 456, 479a, 482. - IV 55.
τέσσαρα
τέσσαρας
                          IV 32a, 288.
                          III 78.
τέσσαρες
                          III 292. — IV 1t, 163.
τεσσάρων
τέσσερα
                          III 456. - IV 55.
                          III 182.
τετάρτην
                          III 80, 158, 400a. — IV 63, 250.
τέταρτον
                          II 65c: Suidas: σικύα τὰ τετράγγουρα; autres
τετράγγουρα
                              renvois chez Du Cange, s. v. ἀγγούριον
                          III 273.
τετοάδα
τετρακαλαμαρᾶτον
                          IV 137.
τετραμέρειαν
                          IV Iv.
                          IV 1x.
τετοαμεο\tilde{\eta}
                          IV 1w.
τετραμερής
τετράμηνον
                          II 25.
τετοάνακτι
                          IV 1g.
τετραύγοστον
                          IV lu, leçon fautive pour τετραύγουστον.
τετοαύγουστε
                          IV 1z; pour le sens de ces épithètes et de
                              tout ce passage, voir Coray, "Aranta I, 41.
τετραυγουστομόρφω
                          IV 1q.
τετραύγουστον
                          IV 1u.
τετραυγούστου
                          IV 1z:
τετοαυγούστω
                          IV 1u.
τέχνη (acc.)
                          IV 25.
τέχνην
                          II 76. — IV 25, 129a, 129o, 218.
```

```
IV 95.
τεχνιτα
                         II 88.
τεχνίται
                          III 414. — IV 23, 95.
τεχνίτην
                         II 86. — III 64, 74c. — IV 16, 23, 74, 92.
τεχνίτης
                         IV 83, 94.
τεῶς
                         IV 83.
τέως
τζαγγία, τζαγκίων, τζακία
                         III 68; voir τσαγγία et suiv.
                             7, 8, 226, 261. — III 28, 287b, 419c. —
	au \widetilde{\eta}
                             IV 1c, 1bb, 1hh, 14c, 28, 88, 158, 161,
                             192, 292.
τηγάνι
                         II 26g.
                         III 158, 276.
τηγάνου
                         IV 1ii.
τήκεται
                         IV 73.
τήκη
τήκομαι
                         III 37.
                         III 8.
τηλικαύτην
τήν (article)
                         I
                             26, etc. — II 10, etc. — III 7, etc. —
                             IV 10, etc.
                             456, 464, 166, 467, 487. — II 57. — III
τήν (pronom personnel) Ι
                             189, 190. — IV 116c, 116e, 120, 251.
την (pronom personnel) Ι
                             35, 58, 140, 160, 169, 175. — III
                             216x, 216aa (bis), 216bb (bis), 216dd. —
                             IV 103.
                         I
                             58. — II 162. — III 325s, 419z. — IV
τήν (pronom relatif)
                             46, 128, 236.
της (article)
                         Ι
                             202, 226. — II 15, 21. — III 9, 12. —
                             IV 37, 66.
της (pronom personnel) Ι
                             33 (bis), 34 (bis), 35, 36 (bis), 124, 125,
                             126, 162. - III 191. - IV 103, 107, 107a.
τησδε
                         III 421
                             1, 6, 45 (bis), 101, 102 (bis), 110, 142. —
τί
                             III 110, 216, 216a, 216ff, 226, 272e,
                             284, 289i, 301d, 303, 308, 338, 344,
                             350 (bis), 382a, 382b, 419a. — IV 40,
                             127a, 135, 141, 154, 155, 158, 198, 202,
                             211, 269.
                            19. — III 205, 211w, 325v, 331, 340d.
τι
                         III 240.
τίλω
τίμα
                         I
                             196.
                         II 1.
τιμή
                         IV 14b.
τιμηθής
                         I
                             89.
τιμῶσιν
                         I
                             142. — III 74b (bis).
τίνα
```

Τομποίτσας

```
114, 122. — II 60. — III 245, 299,
τινά
                             325c. — IV 41.
τίναν
                         III 74a (bis), 74b (bis).
                         III 138d. — IV 41.
τινάν
                             9, 133,
τινάς
                         III 325i, 375. — IV 1cc.
τινές
τινός
                             5, 230. — II 70. — III 219.
                         II 71.
τινῶν
                         II 344d, 389.
τίποτα
                            32, 108, 244. — II 108. — III 39, 21600,
τίποτε
                             218, 344d, 389.
                         Ι
                            39, 142. — III 138\boldsymbol{a}, 143, 164, 326, 350,
τίς
                             419bb.
                           207. — III 129, 232, 329, 369, 370,
TIS
                             409. - IV 209.
                         III 232.
τισι
                             6, 20, etc. — II 35, 42, etc. — III 30,
τό (article)
                             35, etc. — IV 17, 21, etc.
                           44, 52, etc. — II 22, 28, etc. — III 210,
τό (pronom personnel)
                             405, etc. — IV 34, 115, etc.
                         Ι
                             93, 246, etc. — II 14. — III 56, 132\boldsymbol{b},
to (pronom personnel)
                             etc. — IV 29, 42, etc.
τό (pronom relatif)
                         III 124, 295e, 303, 357a, 375. — IV 80,
                         81, 82.
                         III 74a, 404 (bis).
τόδε
                             157. — II 60. — III 229.
τοιάδε
τοιαῦτα
                             192, 268. — IV 244.
                         III 404b.
τοιαῦται
                         III 283d.
τοιαύτας
                         III 404b.
τοιαύτη
                             18, 113, 155, 198, 213, 260; toujours à
τοιγαροῦν
                            la fin du premier hémistiche.
τοίνυν
                         II 95. — III 381, 439. — IV 1ccc, 103.
                             218. — II 25b. — III 1e, 10, 11, 25, 26,
τοῖς (article)
                             70, 107, 144, 216mm, 232, 248, 249, 289o
                             369. - IV 14a, 14c, 14f, 39.
                         Ι
                            78.
τοῖχοι
τοῖχον
                         Ι
                            85.
τόλμαν
                         III 8.
τόλμην
τολμήσας
                         II 19g. - III 1, 447. - IV 1a.
τολμῶν
                         III 289r.
```

I 247.

τόν (article)	I	150, 236, etc. — II 5, 27, etc. — III 26, 39, etc. — IV 3, 20, etc.
τόν (pronom personnel)	I	86. — III 41, 43. etc. — IV 42, 55, etc.
τον (pronom personnel)	I	
τόν (pronom relatif)	Ш	87. — IV 153, 157, 183.
τοπαρχῶν		1p.
τόπον		172.
τοονεσάκιν	-	83.
τοονεσιοῦ		83. — IV 91 (ms. g seulement), petite
		monnaie d'origine française; voir Du
		Cange, s. v., Politis, Δαογραφία, I, 46, Schmitt, Chron. de Morée, index, Pas-
		patis, Gloss. de Chio, 360.
τόσα		106.
τόση		132 e .
τοσοῦτον	III	327.
τότε	Ι	212. — II 66, 68 (bis), 86. — III 132e, 148, 164, 186, 193, 216tt, 295a, 382b, 385, 390, 411. — IV 23, 36, 53, 62, 157.
τότες	III	164.
τοῦ (article)	I	4, 74, etc. — III 8, 16, etc. — IV 15,
		17, etc.
tov (pronom personnel)	I	241. — III 84a, 165 (bis), 211, 372 (bis)
		383, $403k$, $404k$, $404m$, $410.$ — IV 6,
		7, 11, 12, 50, 54, 59, 60, 61, 131.
τουβία	II	33, guêtres, Du Cange et Sophocles.
		s. v. Diy. Acritas, éd. Legrand (Bibl.
		gr. vulg. VI), IV, 226.
τουρδατον	III	147; cf. lat. turdus, français tourd
		(oiseau et poisson de mer); variantes:
		τρουδάτον et μπουρδάτον.
τουρλάτον	Ш	147, correction de Coray, "Atanta I, 251,
•		pour le précédent; cf. Paspatis, Gloss.
		de Chio, s. v. τροῦλα; cette correction
		ne s'impose nullement.
τουρτουρίζω	IV	153, 155.
τουρτουρισμόν		153 [°] .
τούς (article)	I	27, 43, etc. — III 15, 91, etc. — IV 29, 89b.
τούς (pronom personnel)	II	
τους (pronom personnel)	I	12, 13. — II 77, 86. — III 320. —
(Prototte Porgottinos)	_	, , , , , , , , , , , , , , , , , , , ,

IV 200.

II 32.

τούς (pronom relatif)

τρέφωμαι

II 102.

```
II 269, 95. — III 253, 254, 301a, 301c, 378, 400p. —
τοῦτο
                   IV 40, 127a, 129h, 141, 174, 179.
               III 116, 199, 274.
τούτοις
                   185, — III 145, 289i, 439,
τούτου
τούτους
                   155. — IV 169.
τούτω
                  95. — III 439.
                   261. - II 29. - III 132h, 236, 239, 247, 252, 276,
τούτων
                   382a, 419b, 419d. — IV 1vv, 161, 176, 287.
               II 68b, à haute voix; synonyme de τραγανιστά, donné
τραγανά
                   par Byzantios<sup>3</sup>.
               IV 237, cartilagineux; Coray, "ATRINTA I, 216-217, pense
τοαγανόδεχτον

 τραγανόδηκτου, τραγανήν είς τὸ δάγκαμα, σκληράν.

τραγούδια
               III 295e.
τραγουδοῦν
               III 295e.
τράκτον
                  59, cire blanche, voir Du Cange et Sophocles, s. v.
                  91; Germano: stordire, ζαλίζω, τραλίζω; Somavera:
τραλίζονται
                  τραλίζομαι, stordirsi; cf. supra περιτραλίσης. Le mot
                  semble venir de τραυλίζω par le même phénomène
                  que ξεύρω devenant ξέρω.
τραλισθή
               IV 116d; comme le précédent; synonyme de μη ζαλισθή
                   τὸ φῶς μου, avant que ma vue ne se trouble.
               III 103, 186.
τρανά
               II 191. — III 103. — IV 55, 70.
τρανόν
               III 325a.
τρανούς
               II 49.
τρανώτερα
               III 57, 393.
τρανώτερον
               III 100, 216v, 301f. — IV 168.
τράπεζαν
               III 140. — IV 193.
τραπέζης
τραπέζιν
                   241. — IV 61, 168, 190, 244, 247.
τραυματάλειμμα ΙΙ 61.
(τραυματιάζω)
               Voir έτραυματιάσεν.
τραγηλεά
               III 52.
               III 52.
τραγηλιά
τράγηλον
                   150.
               III 369.
τραγυτέροις
               III 369.
τραχυτέρως
               III 411, 412h, 441a. — IV 149.
TOEIG
               II 25a.
τρεισχαίδεχα
τρέμω
                   273.
               IV 173.
τρέφε
τρέφομαι
               II 96a.
τρέφονται
               III 272f.
```

```
τρέγει
                   III 404e. — IV 67.
τρέγειν
                   III 10.
                   III 74. — IV 67.
τρέχουν
                   III 96.
τρέγουσι
τρέγουσιν
                   III 26, 96, 132c. — IV 130b.
                       92, 200. — III 23, 37α, 121; voir δράμε et suiv..
τρέχω
                       ἔδραμα et suiv.
                   III 432c. — IV 430b.
τρέγωσιν
τρία
                   III 104, 141.
τριάδι
                   IV 1bb.
                   HI 297.
τριάδος
τρίβει
                  III 404m.
τρίβεσαι
                  111 47.
                  IV 125.
τρίβετε
τρίβουν
                  III 404m; voir τρίψε.
τριγλία
                  III 159.
τρικράτιστον
                  IV 277.
                      38; τὰ τοίκωλα καὶ τὰ γαφακτικά μου. Legrand traduit:
τρίχωλα
                      mes vers et mes paperasses, nous songerions
                      plutôt ici au grec moderne xalos qu' à l'ancien
                      κώλον; τά γαρακτικά pourrait avoir un
                      analogue.
                  III 104.
τριπίνακον
τριπούτσικον
                  IV 105, lecon fautive pour le suivant.
τριπτούτσικον
                  IV 102, 105; diminutif de τοιπτός. broyé, râpé.
τρίς
                  III 298. — IV 64a, 89a.
τρισαθλία
                  IV 106.
τρισάθλιος
                  IV Izz.
τρισαλιτηρίας
                      269.
τρισχράτιστον
                  IV 277.
τρισχρατίστω
                  IV 292.
τρισπίθαμος
                  III 153.
                  IV 116c, 249.
τρίτην
τρίτον
                  III 116, 149, 396, 419k. — IV 10, 63.
τρίτος
                  III 116.
                      229.
τρίτου
                  I
                  IV 105, variante de τριπτούτσικον.
τριφτούτσικον
                     109(?), épithète de χορταρίναν; pour τρυφηλήν??
τρίφυλλον
                  III 240.
τρίγας
τριχομαδίζεται
                  I
                      124.
                  III 114.
τρίψε
                  II 38. cannelle. Du Cange, s. v.
τριψίδια
                  III 150.
```

τριψίδιν

258 index.

```
II 38.
τοιψιδογαροπίπερον
                       III 412a.
τρίων
                       III 420.
τροπαιούχε
                       νοιι έτροπολόγησε.
(τροπολογῶ)
                       IV 242.
τρόπον
                       III 147, variante de τουρδατον.
τρουδᾶτον
                       II 92.
τροχούς
                       II 42(?), leçon probablement défectueuse; cet
τουγοκοάμβιν
                            accent fausse le vers.
                       III 90.
τούπας
                       ΙΙ 19j; voir ἐτούπησαν.
τουπημένον
                       III 404g.
τουφεράν
                        III 404g.
τουφεράς
                        III 259a.
τουφηλόν
                        IV 138.
τοῶγε
                        IV 152.
τρώγει
                        III 357.
τρώγεις
                        III 428.
τρώγεται
                        III 316c.
τοώγετε
                        III 55, 364, 379.
τοώγης
                        III 301, 303. 325d.
τρώγομεν
                        III 256.
τοώγοντες
                        II 87. — III 216b, 314.
τρώγουν
                        III 216w, 216x, 216ff, 308; voir ἔτρωγα et suiv.
τρώγω
                            έφαγα et suiv., φάγε et suiv.. φάμεν, φάσιν.
                        III 406, 357.
τρώς
                        IV 43, 84.
τσαγγάοην
                        IV 74, 79.
τσαγγάοης
                        IV 45.
τσαγγάοου
                        III 68, chaussures, Sophocles, s. v., variante:
τσαγγία
                            τσακία.
                        HI 68.
τσαγγίων
                        IV 43, 84.
τσακάρην
                        IV 74, 79.
τσακάρης
                        III 68, variante de τσαγγία.
τσακία
                         IV 271.
τσακίζω
                         III 169, 171.
 τσακίσω
                         III 169, voir ἐτσάκωσα.
 τσακώσω
                         III 400ff, variante de ἀτσαλοπεριπάτης.
 τσαλοπεριπατάρης
                         III 400ff.
 τσαλοπεριπάτης
                         III 400ff.
 τσαλοπεοπατάρης
                         III 400ll. déquenillé.
 τσαντσαλιάρην
```

III 40011.

τσαντσαλιάρης

index. 259

	INDEX. 20.)
τσαντσαλιαφουτσούφιχος	III 400 <i>U</i> , fautivement, pour τσαντσαλιαφοτσούφιχος, composé de τσαντσαλιάφης et de τσούφιχος. Sur ce dernier mot, dont le sens exact reste obscur pour nous, voir Du Cange 1575; comparer aussi τσουφουχίας, plus bas.
τσάντσαλον	IV 12a. haillons. Voir G. Meyer, Neugr. Stud. III 92, et Kretschmer, Lesbos, 428.
τσαντσαλοφορεμένου	IV 12a.
τσαντσαρίσω	III 135. Coray, "Αταπτα Ι. 249 rattache ce mot à l'italien cianciare et le considère comme synonyme de ληφείν, donc bavarder.
τσαρούκιας	III 68.
τσατσαρίσω	III 135.
τσεοδέλλας	III 216u; Pernot, Études I, 287.
τσιγαφίζεται	III 325f, voir ἐτσιγαριζόμουν; se consumer, peiner. synonyme de τυραννῶ, βασανίζω et. au moyen, de τυραννιοῦμαι, βασανίζομαι. C'est ce sens, et non celui de "incantare more sagarum", qu'ont les nombreux exemples cités par Du Cange au mot τζηγαρίζειν.
τσίκνα	IV 132, 228.
τσίκναν	IV 132, 134a, 230.
τσικνώνω	IV 135, roussir. en parlant des mets; ici le mot est pris au sens figuré: brûler, griller d'envie.
τσιμπῶ	III 216aa.
τρίρους	III 184. — IV 28.
τσοῦκκα	III 187, 188, courge. Cf. Ménardos, Ἡ Μελέτη. 1908, 255.
τσουκκαλολάγηνα	II 50.
τσουκκαλοῦδα	III 188.
τσοῦκκαν	IV 110.
τσουρουχίας	II 13; voir le mot τσαντσαλιαροτσούριχος; variante: σερφετίας.
τσούρουχον	III 400 <i>u</i> .
τσούρουχος	III 400 <i>u</i> .
τυγχάνει	III $132e$, $400k$. — IV $1w$.
τυγχάνεις	III 48, 61, 74d, 289o.
τυγχάνωσιν	III 195, variante de τυγχάνουσι.
τυγχάνουσι	I 118. – III 195.
τυγχάνων	III 11; voir τυχείν et suiv.
τυλίγομαι	IV 268.
τυμπανάοη	IV 88.
,	TY AET

IV 257.

τυμπανόκρουστην

	TTT ANA
τύμπανον	IV 88.
τυπικά	II 65. — III 400ee.
τυπικόν	III 241, 269a, 289, 289a, 289l, 400ee.
τυπικοῦ	III 289 <i>i</i> .
τύπον	III 2891.
τύπος	IV 1w.
τυπωμάτων	Il 29; Legrand traduit ce mot par argent.
τυρίν	III 98, 110. — IV 52, 54.
τυρίτσιν	II 30a.
Τύρωνα	IV 290, Lat. tiro, recrue, conscrit. Surnom de
	S. Théodore le Martyre (mort en 297).
	Voir ci-dessus Στρατηλάτης.
τυχεῖν	III 1d.
τύχη	I 163. — II 26f, 97. — III 325l, 370.
τύχω	IV 78.
τῷ (article)	I 7, 215 (bis). — II 95 (bis). — III 1, 2,
	138c, 392, 400oo, 419c (bis), 422, 434,
	446. — IV $1g(bis)$, $1s(bis)$ $1y(bis)$, 1ee,
	1yy, 164, 292.
τῶν (article)	I 7, 215 (bis). — II 95 (bis). — III 1, 2,
(-12-22-27)	etc. — IV 69, 135, etc.
των (pronom personnel)	I 256. — III 216s, $216kk$. — IV 131.
τώς'	III 325h. — IV 29.
τώρα	III 325h, 325o, 334, 334b, 336, 338, 340, 340b,
	340d, 342, 344, 344b, 344d, 360a, 381.
	IV 4, 6, 8, 10, 12, 12c, 29, 153, 207.
τώρη	III 360a, variante du précédent; cf. Crusius,
	Turcograecia, 247, 1. 19, 38, 40 (Chio,
	11 déc. 1577), et Germano, s. v. adesso
	400
	\mathbf{v}

Y.

<i>ὑαλίου</i>	III 403a.
υβρεις	III 349.
ύβρίζεις	I 143.
ύβρίζω	IV 18.
ύγειάνη	III 4121.
ΰδατος	III 226.
υδερον	I 22.
δδ ρόκηλον	III 325o.
ύδοοκοπημένον	III 215.
ύδρόληκον	III 3250, voir δρόληπον.
ύδρωμένον	III 245.

```
ύδρωπικιάσα
                   III 419i.
                   III 263b.
ύδρωπικιασμένον
υδωρ
                   III 293.
δελίου
                   III 403a.
υίόν
                   III 146.
                   III 35.
υίός
υίοῦ
                   III 238.
                   III 447f.
Tiã
                   III 419m.
ύπ'
                   III 361.
υπάγαινε
ύπαγαίνομεν
                   II 97.
                   IV 266.
ύπαγαίνω
                   III 111. — IV 217.
υπαγε
υπάγει
                   III 80, 224b, 404c.
                   HI 405.
δπάγειν
                      28.
ύπάγουν
                  Ι
                  III 135, 335, 340, 342, 344. — IV 69; cf. πάγω.
υπάγω
ύπάγωμεν
                   III 381.
                  voir ἐπήκουσεν.
(ύπακούω)
δπάρχεις
                  III 48, 354.
ύπάρχουσιν
                  III 289m.
ύπάργω
                  III 216s.
ὑπέθανεν
                  III 383, pour ἀπέθανεν.
(ύπεκκλίνω)
                  voir ὑπεξέκλινα.
                   III 157.
δπεκοιμήθην
ύπεκούβη
                  T
                      222.
                  II
ύπεξαίρεσιν
                      26i.
ύπεξέκλινα
                  II
                     15.
ύπέρ
                  III 138d, 447c. — IV 185, 289.
ύπεραθνίζον
                  III 176, variante de δπερατμίζου.
υπερασπιστής
                  IV 282.
ύπερατμίζου
                  III 176.
ύπεραγλίζον
                  III 176, variante du précédent; cf. gr. mod. ἀχνίζω.
ύπερδεδοξασμένης
                  II
                      96d.
                  III 432.
ύπέρογκα
ύπέρπυρα
                  IV 12, perpre, monnaie d'or, voir Du Cange, s. v.;
                      variante: πέρπυρα.
                  III 400aa.
ύπέρφωτον
υπέστην
                  IV 1zz.
                  III 384a.
δπεύθυνος
                  IV 69.
δπηγαίνω
                  IV 116e.
ύπήκουσεν
```

ύπηρεσίαν

II 50a.

262 INDEX.

ύψώσα

III 142.

```
υπνιάοης
                  III 419u.
υπνον
                      236. — III 264.
ΰπνους
                      235.
                  Ţ
δπό
                  III 1k. — IV 1e.
ύπόδεσιν
                  IV 5.
υπόδημα
                  IV 57.
ύπόδημαν
                  IV 57.
υποδήματα
                  II 33. — III 431.
υπόδησιν
                      32. — IV 5.
ύποδρομίτης
                  H 401(?).
ύποίσει
                  III 143.
ύποίσομεν
                  III 439.
ὑποίσωμαι
                  III 439.
ύποκαμισόβοακα
                      97.
                  I
ύποκαμίσου
                  III 89.
ύποκοιμαται
                  III 200: voir υπεκοιμήθην
(ύποκούπτω)
                  voir ύπεκούβη.
ύπολάβης
                      18.
                  T
υποληπτική
                  Ī
                      68.
υπόληψιν
                  Ţ
                      153.
ύπομεῖναι
                  III 349.
ύπομείνη
                  III 326.
ύπομείνω
                  HI 117, 349.
δπομένει
                  III 326.
                  III 138, 349. — IV 69.
δπομένω
ύπομουγκρίζουσα
                  IV 220.
                  IV 220, fautivement pour le précédent.
ύπομουγκρίζωσα
ύποταγάτους
                  III 267, domestiques; voir Du Cange, s. v.
                      90, domesticité. Apocopos (Legrand. Bibl. gr.
ύποταγήν
                      vulg. II), 123.
ύποτοοφήν
                  III 131.
ύπότυρα
                  III 182, variante de άθότυρα.
(ύποφέρω)
                  voir ὑποίσει et suiv.
ΰσκας
                  III 95, 325c, sorte de poisson; voir Coray, "Ατακτα
                      1, 242, et Krumbacher, Fischbuch, 371.
ύστερήσεως
                  IV 285, leçon fautive pour στερήσεως.
ΰστεοον
                  IV 196.
ΰσχας
                  III 95, 325c, variante de ΰσκας.
(ύφαίνω)
                  voir φάνη.
(υφίσταμαι)
                  voir ύπέστην.
δψηλόν
                  Ī
                      59.
υψους
                  1
                      208.
```

Φ.

φάβατα III 76; Oeconomides. Pont., 192; φάβατον, τό, die Bohne. φαβατίτσιν III 279, diminutif du précédent. φάγε IV 137, 138, 175, 254. φάγειν III 256. III 216w, 225a, 256. — IV 158. φαγεῖν III 216o. — IV 54. φάγη T 240. — IV 64, 168. φάγουν 263. — II 400, 112. — III 246ff, 307, 338. — IV φάγω 31, 73a, 135.217. φαγών I **φ**αεινότατον III 400aa. φαίνεται II 14. — III 301h, 382b; voir ἐφαίνετο, ἐφάνη, φανήσεται et suiv. III 90. φαίνετον φαίνονται III 400jj. III 400hh. **σ**αίνουν III 400jj. **φ**αίνουνται 45. — III 440. φαίνωμαι II 45. — III 277. φακήν III 263a, ivrogne; cf. Moritz. Die Zunamen bei den φακρασήν byz. Historikern u. Chronisten, 1897—1898, 55 (aussi φαρκασης), et Hatzidakis, Αθηνά XII, 310. φάλσωμα IV 130; φαρσώνω, περιορίζω διὰ σανίδων, Bountonas, Velvento, 105; cf. Protodicos, Idiotika, 77. 243. φάμεν Ι H 25a. φαμιλία φαμιλίαν II 26n. 20. T φανερόν voir πεφανερωμένα. (φανερώνω) IV 259. φάνη III 249. φανήσεται III 136. φανῶ 19m; cf. Hatzidakis, Megalweina nai véa Ell., 29. φαρδύν III 225, 320. φαρμάκιν IV 130, variante de φάλσωμα. φάρσωμαν **φ**ασί III 269a, 288a. III 325h. — IV 168. φάσιν III 280.

φασόλια φασόλιν

φασούλιν

III 280.

III 280.

264

φιλεύσπλαγχνος

IV 284a.

```
H 86.
φεῖσαι
               IV 2, 14.
φελέσης
φελοῦν
               III 400hh. variante de ἀφελοῦν.
                   459. — III 367. — IV 52.
φέρε
               III 40, 70, 400l
φέρει
φέρειν
               III 40, 367, 400oo. — IV 287.
φέρετε
               III 402.
φέονει
               III 216bb.
               III 325u.
φέρομεν
φέροντες
               III 325u.
φέρουν
               П
                   26b.
               IV 134a.
φέρουσαν
φέρουσι
               III 404a. — IV 134a.
               III 27, 206.
φέρουσιν
                   42. - III 367; voir ἔφερε et suiv., ἡφέρασι et suiv.
φέρω
               III 70, 400oo, 422.
φέρων
φερωνύμως
               III 289q.
φέρωσι
               III 206, 404a.
               III 206, 404a.
φέρωσιν
φεῦ
               IV 76.
φεῦγε
               IV 217.
                   180. — III 210.
φεύγει
               II 20k; voir έφύγασιν et suiv., φυγών.
φεύγω
φήμης
               III 301b.
                IV 14f; voir έφησεν, φασί.
andl
                III 334, 334b, 336, 338, 340, 340b, 340d, 342, 344,
φθάνω
                    344b, 344d; voir έφθασα.
                    214; voir la note à ce vers.
φθάσας
                Ι
φθασάτω
                H
                   111.
φθάσει
                1
                    35.
                   271. - II 54. - III 289a. - IV 54, 58.
φθάση
φθάσον
                III 108.
                III 271. .
φθάσω
                III 229.
φθεγγόμενοι
φθεγγόμενον
                III 419d.
                III 79. — IV 11.
φθεῖρας
                III 355.
φθειοιάρικον
φιλαλήθως
                    117.
                I
                II 12. — IV 184.
φιλανθοωπίαν
                III 289n. — IV 10.
φιλανθοωπίας
φιλαργυρίας
                III 324.
 φιλάσθενος
                III 216s.
```

```
φιλευσπλάγγνως
                I
                     14.
Φιλοθείτας
                III 235.
Φιλοθέου
                III 28, 423.
σιλοικτίομων
                IV 284a.
φιλοίκτωρ
                IV 284a.
                III 152. voir Krumbacher, Fischbuch, 372.
φιλομῆλα
φιλομήλαι
                III 325k.
                III 82, 216b.
φιλομήλας .
                III 325k.
φιλομήλες
φιλομηλίτσαν
                III 404q.
φιλομηλίτσας
                III 404g.
                III 435.
φίλον
φιλοπότιν
                T
                    138.
φίλος
                III 125.
φιλόσοφε
                IV 246, 255.
φιλόσοφος
                IV 210.
φιλοσόφων
                III 45.
                IV 284a.
φιλότεκνος
                HI 296.
φιλοτιμίαν
φιλοτιμιάς
                II 64, libéralités reçues; cf. Sophocles. s. v. et Du
                    Cange au mot φιλότιμον.
φιλοχοίστους
                III 129.
φιλοχοίστων
                III 129.
φλεβοτόμος
                II 54.
(φλεβοτομῶ)
                voir έφλεβοτόμησα et suiv.
                    121. - II 19p.
φληναφίας
φλησκουνίτσιν
                III 412e, variante de βλησκουνίτσι.
φλογισμένα
                II 19b.
                III 358.
φλυαρίας
                III 289e.
φλύαρος
                HI 230.
φλυάρου
φοβᾶσ'
                III 418.
                III 231, leçon fautive, pour φοβείτω.
φοβεῖ
                IV 215.
φοβεῖσαι
                III 231.
φοβείτω
                IV 133.
φοβεράν
φοβηθείς
                III 173a.
                III 418.
φοβῆσαι
                III 371.
φόβον
                    27, 33 (bis). — II 99. — III 216s. — IV 219; voir
φοβούμαι
                    φοβασ' et suiv.
                III 419q.
φοβούμενος
```

89.

I

φοβοῦνται

266 INDEX.

(φρονῶ)

```
(φοβῶ)
                voir φοβεί, φοβείτω.
φοίνικας
                III 282.
φόλαν
                III 85, menue monnaie, lat. follis; voir Du Cange
                    et Sophocles.
φόλιν
                III 85, 216u, 400ii.
φονευθήτω
                IV 194.
φονευθῶ
                    273.
                I
                III 49. — IV 140a.
φόρει
                III 69, 77. — IV 6.
φορεί
φόρειε
                IV 140a. impératif, variante de gógei.
φόρειν
               IV 12b. variante de ἐφόρει.
                IV 154, 155,
φορείν
                I
                    52.
φορέσω
                III 50.
pooñs
φόρον
                III 340a. 344a.
φορτικόν
                IV 140a.
                III 216mm.
φορτικός
ထုဝဝှထိ
                    93. — Il 34; voir έφόρει et suiv.. φόρει et suiv.
φουδουλίας
                III 90, φειδωλία? On pourrait aussi songer à un sub-
                    stantif dérivé de foedulus, sordide, sale; cf. Le
                    Blant, Inscript. chrét. de la Gaule, p. XCVII.
                III 183.
φοῦκτα
φοῦκταν
                III 483.
                IV 223, fournier.
φουονητάρης
φουονιάτικα
                    37, argent payé au journier.
                \mathbf{II}
                    37.
φουονιατικόν
                II 26e.
φουρνιστή
                H 105.
φουσκωμένα
                III 190.
φουσκωμένη
                III 358.
φράξε
                III 37.
φρένας
φοικτόν
                II 68a.
                III 358.
φρίξε
φρόνει
                    196.
φρονήσωσι
                 IV 1dd.
φοόνιμος
                 III 400e.
 φρονούντων
                 IV 1cc.
 φροντίδων
                 III 4. - IV 1l, 1nn.
 φοοντίζει
                 III 404i.
 φροντίζεις
                     75.
 φροντίζω
                 III 132e.
 φροντίς
                 III 132e.
```

voir φρόνει et suiv., φρονούντων.

II 42. dans l'expression φούγιον πράμβην, leçon évidemφούγιον ment fautive; variante τουγοκράμβιν. Faut-il lire φουγόπραμβην, en songeant à φρύγω?? III 108; voir le suivant. **στάσε** leçon fautive pour φτάσε, III 108. **στειάσε** III 216q. **φ**τειάσουν φτεονιστῆρας III 70. III 1a. φυγών III 289. φυλάσσοντες III 289. φυλάττοντες III 45. σώναζε III 45. **σωνάζη** IV 146. φωνάζης IV 18. **σωνάζω** 165. — III 365. σωνήν 230. — IV 278. T φωνης voir έφώνησε. (φωνῶ) IV 116d. φῶς III 400u. φωστῆρα

x.

III 83, 280. χαβιάοιν III 280. χαβιαφίτσιν III 93. γαβιαροκαταλύτοι γαβιαροκατελύτου HI 93. γαβιαροποῦλοι III 208. 71. γαιρεκάκων П IV 127a. γαίρων IV 179. γαλᾶ III 419cc. γαλεπά γαλεπόν I 17. III 419cc. γαλεπῶν γαλίκια IV 140b. III 340c; voir Coray, "Ατακτα Ι, 297. Xαλκ $\tilde{\eta}$ ν III 325. γαλκόν III 325. **γαλκοῦν** III 401. γάλκωμαν ΙΙ 59, voir γαμομηλέλαιον. γαμαιμέλαιον III 50. γαμηλά III 51. γαμηλούτσικα II 59, huile de camomille. Le bas latin camomilla **γαμομηλέλαιον**

II 42c.

φωταγωγίαν

χερίτσιν

IV 271.

```
prouve que χαμόμηλον a remplacé de bonne
                     heure χαμαίμηλον.
χάνεται
                  ΙΙΙ 210; voir έχάσαμεν, χάσης.
χαρακτικά
                     38, voir à τρίπωλα.
                     242, 258. — II 18.
χαρᾶς
(χαρίζω)
                  voir γάρισον et suiv.
χάοιν
                     2. — IV 162.
γάρις
                 IV 1n.
χαρίσμασι
                 Ι
                     272.
χάοισον
                     61. — III 325o. — IV 164.
                 I
χαρίσου
                  III 325a.
χάριτας
                 IV 274.
                     8.
χαριτότητι
                 Ţ
χαρίτων
                 II 116. - III 430. - IV 1n.
χαρμονήν
                 II
                    17.
                 II 17.
χαρμονής
χαροκόπος
                 IV 48.
                  IV 30, 32b, 34.
χαρτία
γαρτοσάκκουλα
                 IV 30.
                 IV 32.
γαρτοσάκκουλον
χάσης
                 Ι
                     274.
                 I
                     100.
χασμένον
                     188, lâcher, grec ancien χαυνῶ; cf. gr. mod.
γαυνίζει
                  Ī
                     άγαμνός (Pernot, Études I, 368).
                  II 19k. — III 189. — IV 129n.
γείλη
                  IV 12b, voir Coray, "Αταπτα Ι, 51-52.
γειμόν
                  IV 12b.
χειμῶνα
                  IV 154.
χειμῶνι
                  H 33.
γειμωνικά
                  II 34a.
χειμωνικάς
                  IV 154.
γειμῶνος
                  IV 279.
χεῖοα
                  IV 142.
χειραγωγήση
                      266. - III 1a, 169, 427.
χεῖρας
                     226. — IV 88.
χειοί
                  IV 123.
χειφομάχισσες
χεῖοον
                  II 100.
χειφονόμος
                  III 64, 74c, qui bat la mesure.
                  IV 243.
χειρός
                      19. — II 93.
χειφότεφον
                  IV 89b, 127a.
χειφοτεχναφίους
χέοιν
                  IV 87, 107a.
```

```
γερονόμος
                 III 64. 74c.
                 III 216a
γερότερον
                 IV 89b, 127a.
γεροτεγναρίους
γεοσί
                 IV 101.
                III 400bb.
γηρῶν
79 60
                IV 116a.
                III 178.
γιονᾶται
                III 178
γιονάτας
                III 283.
γιώτικας
γιώτικον
                III 456, 260, 283e, 312.
                    43
γλευασμούς
                T
                III 180.
γλωρούς
γλωρούτσικα
                II 65b.
                III 246dd.
γνοῦς
                II 68d.
γοιοινός
                III 226.
γολήν
                III 202, 322, pour χολόπουκκα.
γολόκοκκα
                III 202, 322.
γολόκουκκα
                III 318.
γονδρόγυλον
                III 318, variante fautive de χοντρόχυλον.
γονδρόκοιλον
Χονδοόν
                III 295c.
                III 400gg.
γονδρός
γονδοόχυλον
                III 318, sorte de pain grossier. Coray suppose, avec
                    vraissemblance, qu'il s'agit ici d'un pain mal pétri:
                    cf. Sakellarios, p. 867.
γοντοά
                T
                    267.
χοντοαί
                III 178.
                III 178.
γοντράς
γοοδόκοιλα
               IV 51, 54, tripes.
γορδοκοιλίστρα
                IV 233.
γορδοκοιλίτσα
               IV 51, 54.
               IV 51, 54.
γοοδοκοιλίτσια
γοοδοκοιλίτσιν
               IV 51.
                III 295c.
γοοδόν
                II 81.
γορηγίαν
χοονταίνω
                ΙΙΙ 121, pour χορταίνω.
                III 295c, 419q.
χορόν
χορός
                III 172.
                II 27.
χορτάζουσιν
                IV 98, 129g, 226.
χόρταινα
                IV 70.
γορταίνει
```

γοοταίνης

γορταίνουσι

IV 140c.

III 258, 260, 264.

```
III 255, 258, 264.
χορταίνουσιν
                      III 121, 255; voir ἐχόρταινα et suiv.
χορταίνω
χοοταίνωσι
                      III 258.
                      III 255.
γορτάνω
                         109, marchande de légumes?
χορταρίναν
                      IV 137.
χόοτασε
                      III 310. — IV, 140c.
χοοτάσης
                     III 259, 310. — IV 73b, 80, 212.
χορτάσω
                     II 27.
χορτάσωσιν
                     II 50, parait être une combinaison de χορδή et de
χουοδουβελίαν
                         όβελός; Legrand traduit: les ficelles et les broches.
                         173.
γοείαν
                     I
                     IV 142a.
χοέη
                     II 73. — IV 113.
χρήζουσι
                         102. — Η 42b. — ΗΙ 336; voir έχρηζεν.
χοήξω
                     III 369.
χρήσεται
γοηστότητι
                      Ι
                          7.
γοήσωνται
                     III 369.
                          175. — II 86, 87. — III 189, 190. — IV 19.
Xοιστέ
                      III 183, huile qui sert aux onctions.
χοιστέλαιον
                      III 192, variante de ἐχρίσθη.
χρίστην
                      III 400u.
χοιστομίμητον
                      III 11.
χοιστομίμητος
                      III 289n. — IV 1j.
γοιστομιμήτου
Χοιστόν
                      III 340c.
                      II 115. — III 1i, 440. — IV 160.
Χοιστός
                      III 250. — IV 289.
Xarrhoarrhoarrhoarrhoarrho
                      IV 283.
χοιστωνύμων
(χοίω)
                      voir έχρίσθη.
                      III 123, 125, 127, 134, 216i.
γρόνον
                      III 419d.
χρόνος
                      Ι
                          5.
χρόνου
                          48. — III 66.
                      I
χρόνους
                      III 84.
χουσάν
                      III 84.
χουσᾶς
                      IV 213.
χουσάφιν
                      IV 1c.
χουσέων
                      IV 1r.
χουσης
                      II 41.
χουσολάχανον
                      III 84.
χουσόν
χουσορράπτην
                      IV 23.
                          135.
χουσοφόρων
```

IV 4.

χουσοφτεονιστηράτος

```
χουσοχοί
                II 88.
χουσοχοός
                II 88.
χουσῶν
                IV 1c.
                II 67; voir χοήσεται et suiv.
χοώμενον
                IV 141.
χοώμενος
                III 404j.
χυλόν
                III 286.
χυμούς
χυτός
                III 73.
                III 283a.
χύτοαν
                II 88.
γωνεύουσιν
                II 88.
γωνεύσουσιν
                III 284.
γωνεύσωσιν
χωρεῖ
                IV 264.
                III 187.
χώρεσες
χωρίζει
                IV 130.
                    99.
                Ι
χωρικόν
χωοικός
                III 325r.
                IV 217.
χωρικούς
                    194.
γωρικούτσικον
                Ι
                    132, 224. — II 29.
χωρίς
                voir έχώρει et suiv., χωρεί et suiv.
(χωρῶ)
```

W.

INDEX.

ψαθίν	III 79; voir Hatzidakis, Άθηνᾶ XX, 547.
ψαλιδόπουλον	IV 92.
ψάλλε	III 45.
ψάλλειν	III 61, 74 <i>d</i> .
ψάλλετε	III 272 <i>d</i> .
ψάλλη	III 45.
ψάλλομεν	III $419q$.
ψάλλοντα	III $419q$.
ψάλλουσιν	III 272c.
ψάλλων	II 42 d .
ψάλουν	III 142.
ψάλωμεν	III 142.
ψείρας	III 79. — IV 11.
ψεῖφες	IV 270.
ψειοιάοικον	III 355.
ψεύδεται	III 304.
ψευδῆ	I 120.
ψεύδομαι	III 304.
ψεῦδος	III 328, 331.

272 INDEX.

```
IV 47.
ψευδοτσαγγάρην
                III 322b.
ψεύδους
                    7.
                H
ψηλαφᾶ
                IV 35.
ψηλαφήσω
                IV 34.
ψηλαφῶ
                IV 231.
ψήνασιν
                III 412c.
ψήσετε
                III 95, 216b, 325c, 325h, 325k, 404f, limande, plie;
ψησσία
                    cf. Krumbacher. Fischbuch, 367.
ψησσόπουλα
                III 404f.
ψησσόπουλον
                III 147.
                III 75.
ψηφίζει
ψηφίζεις
                III 76.
                    25.
                II
ψήφισε
                I
                    71, 79.
ψιαθίν
                III 400a.
ψιθυρίζει
                III 412.
ψιλάς
                III 237.
WILTE
                H 52.
ψιλόν
                I
                    96, fileuse de fin.
ψιλονήτριαν
                    231.
                I
ψιλοῦ
                 III 412c.
ψιλούτσικον
                 IV 17.
ψίγαν
                 III 412b.
ψιγίτσας
                 IV 300.
ψιγίων
                 III 82, variante de ψωνίζει.
ψουνίζει
                 III 127, variante de ψωνίσουν.
ψουνίσουν
                 III 216a.
ψοφήσω
                 III 419.
ψοφιάρικον
                 III 419.
ψοφισμένον
                 νοίτ ψοφήσω, ψόφουν.
(ψοφῶ)
                 III 45b, chuchoter.
ψουψουρίζης
                 III 388.
 ψουψουρίση
                 III 201.
 ψόφον
                 III 400g.
 ψόφος
                 IV 214.
 ψόφουν
 ψόφους
                 III 194.
                 III 310b.
 ψοφῶ
                 II 34.
 ψῦξιν
                 I
                     36, 88, esclaves, serviteurs; Du Cange et Sophocles.
 ψυχάρια
                 I
                     228. — III 192a.
 ψυγή
                     158. - 11 19a. - 111 85, 325s, 370, 372, 419aa.
 ψυχήν
                 Ι
```

229. — III 45. — IV 111.

ψυχῆς

INDEX. 273

ψυχίας III 325c.

ψυχικόν ΙΙΙ 129, 357, 357α.

ψυχοκοατοῦν II 25, entretenir. suffire à la vie de.

ψυχομαχεῖ ΙΙΙ 343. ψύχοαν ΙΙ 34.

ψυχοοκοατοῦν II 25, fautivement pour ψυχοκοατοῦν.

ψυχοούς Ι 48. — Η 26.

 $\psi\omega\mu\nu$ I 179. — III 42, 43, 131, 213, 225 α , 357, 364, 434. — IV 17, 27, 31, 80, 129, 429g, 157, 202, 203, 207, 200, 242

209, 212.

ψωμίου ΙΥ 204.

ψωμιοῦ III 225. — IV 17.

ψωμίτσιν III 82. ψωμίων III 300.

ψωνίζει III 82, variante: ψουνίζει. ψωνίσουν III 127, variante: ψουνίσουν.

ψωνίσω ΙΙΙ 127, 216α.

ψωριάρικον ΙΙΙ 355.

Ω,

ž I 42, 156. — III 27, 30, 35, 154, 172, 257a, 289p. 296, 376, 420, 446. — IV 275, 276,

ŭ III 143, 164, 234.

ἀά III 181.ἀγκώθην III 192a.

ώδε I 129. — III 376, 398.

ῶδίνων III 444. ὥμοιαζεν IV 222.

δμον IV 110, variante: νῶμον.
 δν II 114. — III 174. 412a.

αν III 447. ἀνῆσαι III 400ee. ἀνπεφ III 419cc. 444.

ώπισθαπόδησα Ι 232, sans doute fautif pour ωπισθοπόδησα.

ω̃οα IV 58.

ũραν II 91. — III 140, 256, 322, 329. — IV 116c.

ω̃οας I 273.

ώριά III 275, pour ώραῖα.

бою III 216jj.

ωομησα III 10. — IV 79. 170.

ωρμησεν III 10.

ώφελοῦν

13, etc. — II 19h, 19p, etc. — III 108a. $\dot{\omega}_{\varsigma} = comme$ 165a, etc. — IV 67, 88, etc. 128, 178, etc. — II 22, 25, etc. — III 289r. $\dot{\omega}_{\varsigma} = ainsi que$ 295f, etc. -- IV 128, 158a, etc. 131, 183, 187, 190, 242, 258, 270. — IV 14e, $\dot{\omega}_{\mathcal{G}} = lorsque$ 99, 107, 113, 216. 138, 161, 172, 230, 244. — IV 85, 126, 181. $\delta s = attendu que$ III 108, 162, 301h. $\dot{\omega}_{\varsigma} = jusque$ III 223 ($\delta s = 0$), $325f = (\delta s = 0$). — IV 208 ($\delta s = 0$) $\dot{\omega}_{S} = jusqu'à$ ce que νά). Autres emplois de ως: III 268 (ως δί ξμέναν); III 447b, (ώς αν); IV 165 (ώς ίνα); ως par confusion paléographique, III 49. 140, 161. — III 293. — IV 2, 56, 73, 98, 159. ώσάν 146. — III 382, 396. ώσαύτως III 223, 247, — IV 1ff. ώσεί พื้นเ III 16. ພໍ້ປະນ III 16. 209. — II 69, 89. — III 11, 19, 235, 328, ὥσπεο 375, 380, 400ff. — IV 1ll. II 85. ώστε III 332. ὧτα

III 400hh. — IV 73; voir φελέσης et suiv.

TABLE DES MATIÈRES.

Introdu	ctio	n							¢					p.	1- 24
Tablea	u de	9 (con	coi	da	nce				•				77	25— 29.
Poème	I					•								77	30- 37.
Poème	II			•	•									77	38— 47.
Poème	III													77	48 - 71.
Poème	IV			٠										77	72 - 83.
Notes.				•										27	84-109.
Index .											٠			99	110-274.

ERRATA.

		au lieu de:		lire:
Ρ.	26, 1. 34.	388a, 389, 389a,		
		[389b].		288a. 289. 289a,
				[289b.
,,	33, v. 438,	ώς		ώς.
77	34, v. 149.	άφιδώσουν		άψιδώσουν.
77	36, v. 7,	νά γράφη		νὰ γράφη.
77	44, v. 59,	χαμωμηλέλαιον		χαμομηλέλαιον.
17	44, v. 60,	όξος άγοιοσταπίδας.		őξος, ἀγριοσταπίδας.
17	46, v. 92,	συχνάς		συχνάς.
77	49, v. 9 (app. critique),	μυωπίας		μυιοπίας.
77	52, v. 101,	πουβάλε	4	κουβάλει.
77	53, v. 127,	$^{\prime\prime}Av$	•	"Av.
27	55, v. 152,	μεγάγη	•	μεγάλη.
77	55, v. 168.	ἔμπω		έμπῶ.
27	64, v. 344a (app. critique).	έφλοβοτόμησα, ἂς .	•	έφλεβοτόμησα, ἃς.
27	65, v. 362.	κοπανήσουσι	•	κοπανίσουσι.
,	75, v. 45,	βιωτήν		· ·
27	124,	а́опоот III 101, 117	•	ασπρου IV 101, 117.
"	124, ajouter, après	άργαβιάζεσαι		άρδαμαριού, ΙΙΙ 93.

Das Vaitānasūtra des Atharvaveda

ÜBERSETZT

VON

W, CALAND.

Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam.

AFDEELING LETTERKUNDE.

NIEUWE REEKS

DEEL XI. Nº. 2.

AMSTERDAM.
JOHANNES MÜLLER.
1910.

EINLEITUNG.

Seit R. Garbe im Jahre 1878 das Vaitānasūtra herausgab und übersetzte, ist in mancher Hinsicht unsere Kenntniss des Vedischen Rituals im allgemeinen und des Atharvanischen im besonderen ansehnlich vermehrt und die Einsicht in den Zusammenhang der verschiedenen Texte sehr vertieft worden, Garbe leistete damals was er vermochte; dass dies aber vom jetztigen Standpunkt der Indologie, namentlich der Vedologie aus betrachtet, in mancher Hinsicht unbefriedigend ist, wird jeder der Sache Kundige zugeben. Es stehen uns denn auch zum Verständniss solcher Texte heutzutage so viele Hilfsmittel mehr zu Gebote! Das Kausikasūtra, welches Garbe nur handschriftlich vorlag, ist inzwischen veröffentlicht worden. Der verdiente Atharvaveda-Forscher Bloomfield hat in seinen Untersuchungen über den Atharvaveda (Grundriss der Indo-arischen philologie, 1899) über manchen dunklen Punkt Licht verbreitet. Nach Anlass seiner Arbeit habe dann ich selber in den GGA. 1900 einige wichtige Punkte, wie ich meine, richtig gestellt und in zwei Aufsätzen in der Wiener Zeitschr. f. d. Kunde des Morgenl. (Band XVII und XVIII) Näheres über die noch unbekannten und schon bekannten Atharvanischen Texte mitgeteilt, Später erschienen die wertvolle Ausgabe der Atharvasamhitā mit Sāyanas Kommentar und Whitney-Lanman's Übersetzung der Samhitā (Buch I—XIX). Zum richtigen Verständniss eines Textes wie das Vaitānasūtra ist der jetzt auch im Druck vorliegende Arşeyakalpa des Sāmaveda von grossem Nutzen. Kein Wunder also dass, wenn Garbe die Übersetzung des Vaitānasūtra jetzt unternehmen würde, das Ergebniss weit befriedigender sein müsste. Jedermann der, mit dem Ritual des Rgveda, Yajurveda und Sāmaveda vertraut, die Lektüre des Vaitānasūtra unternahm, so wie dieser Text von Garbe verstanden worden ist, müsste wohl ganz irre werden, da fast jeder Satz

unseres Textes im Widerspruch mit dem Ritual zu stehen schien, so wie uns dasselbe aus den anderen Quellen bekannt war. Seitdem man aber zu der Einsicht gekommen war, dass das Vaitānasūtra nicht eine selbständige Darstellung der Śrauta-riten für einen Atharvavedin, der eine Iṣṭi, ein Tier-, oder ein Soma-Opfer verrichten wollte, zu geben bezweckte, musste die Sache ganz anders aussehen.

Das Vaitānasūtra gibt die Beschreibung derjenigen Kulthandlungen, die dem Brahman und seinen Gehülfen (Āgnīdhra, Brāhmaṇācchaṇsin. Potr) während eines Śrauta-Opfers obliegen. Die im Vaitāna erörterten Handlungen lassen sich ganz ungezwungen in das Ritual der anderen Sūtras (der Hotr-, Adhvaryu- und Chandogasūtras) einfügen: sie stehen nicht selbständig da. Daraus geht hervor, dass Garbe's Auffassung dieses Werkes, von Einzelheiten natürlich abgesehen, von Anfang bis zu Ende verfehlt ist. Ich habe es daher für nicht überflüssig gehalten die von Garbe gemachte Arbeit noch einmal zu verrichten, da auch sehr viele Einzelheiten gegenwärtig besser als es damals möglich war zu ihrem Rechte kommen können. Eine verbesserte Übersetzung des Vaitānasūtra kann im allgemeinen unsere Kenntniss des Veda fördern und besonders scheint sie mir eine unumgängliche Vorarbeit zur Beantwortung verschiedener Fragen zu sein.

Bekanntlich ist es Bloomfield's feste Überzeugung, dass das Gopathabrāhmaņa vom Vaitānasūtra abhängig sei, und zwar so, dass es später entstanden sei und die Bekanntheit mit dem Vaitānasūtra voraussetze. Bloomfield betrachtet geradezu das Sūtra gewissermassen als die Saṃhitā des Brāhmaṇa ("Bloomfield, the Atharvaveda", im Grundriss der Indo-ar. phil., S. 103). Ich bin, wie ich schon früher dargetan habe, nicht dieser Ansicht, sondern meine im Gegenteil, dass unser Brāhmaṇa, mag es denn auch keinen Anspruch auf ein sehr hohes Alter und grosse Ursprünglichkeit machen, doch wenigstens älter als das Vaitānasutra ist. Die Gründe, welche für diese Ansicht zu sprechen scheinen, stelle ich hier, unter Verweisung nach den meiner Übersetzung beigefügten Bemerkungen, zusammen.

Zunächst gibt es einige Stellen, die sich nur durch das Brähmana begreifen lassen: 7. 26; 11. 20½; 31. 4. An zwei Stellen findet sich, wie mir scheint, eine zweifellose Verweisung nach unserem Brähmana: 17. 11; 31. 1. Ein Wort, das eigenlich kein Wort; ein Spruch, der kein Spruch ist und eine unrichtige Satzkonstruktion verdanken offenbar ihre Anwesenheit im Sütra der irrigen Auffassung gewisser Stellen aus dem Gopathabrähmana, nl. Vait. 7. 2; 7. 3; 7. 24.

Infolge der wörtlichen Zitierung aus dem Brähmana sind einige Stellen im Sūtra undeutlich: 3. 7; 13. 16; 18. 1; 20. 216. Im Sütra werden zuweilen einige Andeutungen gegeben, die sich auch in dem Brāhmana finden, hier aber an ihrem Platze sind, im Sūtra dagegen überflüssig erscheinen: 4. 1; 12. 14; 30. 16. An sehr vielen Stellen endlich, die in wörtlicher Übereinstimmung mit dem Brāhmana stehen, findet sich, dem Indikativ gegenüber, der sonst im Sūtra gebraucht wird, der Optativ: 2. 15; 5. 3; 8. 1; 8. 5; 8. 8: 11. 1: 11. 5a; 11. 5b; 11. 21-26; 12. 3: 12. 14: 13. 26: 13. 30: 17. 7: 20. 216; 24. 20: 34. 21; 35. 1: 35. 2. Ich bin daher der festen Überzeugung, dass auch alle andere Sätze, die das Sūtra mit dem Brāhmana gemein hat, vom Verfasser des Sütra dem Brāhmana entnommen sind. Nur ein Beispiel hebe ich hervor; Vait. 28. 1 lautet: āgnīdhra āgnīdhrīyād a ingārair dve savane viharati śalākābhis trtīņasavanam; die gesperrten Worte finden sich genau so im Brähmana und diese Brāhmana-Stelle entstammt ganz zweifellos der Taittirīva-Samhitā. Niemand würde Bloomfield glauben, meine ich, wenn er behaupten wollte, dass das Gopathabrāhmaņa diese brāhmaņa-artige Stelle dem Sütra entnommen habe. Er müsste dann auch zugeben, was sehr wenig einleuchtend wäre, dass alle andere Stellen, die das Vaitānasūtra mit dem Gopathabrāhmana und mit anderen Brāhmanas gemein hat, nicht aus dem Gopatha enlehnt, sondern vom Sütra-Verfasser aus verschiedenen ihm ferne liegenden Brähmanas entnommen worden sind. Es bleiben freilich noch einige Punkte, die für die Frage nach dem Verhältniss des Brähmana zum Sütra wichtig sind, unentschieden, da uns eine brauchbare kritische Ausgabe des Gopatha bis jetzt fehlt. Hoffentlich wird diese aber in absehbarer Zeit vorliegen. Für das richtige Verständniss eben dieses Brāhmaņa schien mir nun eine berichtigte Übersetzung des Sūtra als Vorarbeit notwendig.

In Whitney-Lanman's musterhafter Übersetzung der Atharvasamhitä ist das letzte, zwanzigste, Buch fortgelassen. Interesse für die Kenntniss des eigentlichen Atharvaveda bietet es nicht, da, wie schon längst gesehen war, das Buch, welches verhältnissmässig jung ist — es geht der Paippaläda-Rezension ganz ab — nur aus verschiedenen Stücken besteht, die aus der Rksamhitä bekannt waren. In der Übersetzung, die wir Whitney-Lanman verdanken, heisst es noch (General Introduction, S. CXLI): "as for book XX... it stands in no conceivable relation to the rest of the Atharvaveda, and when and why it was added thereto is a matter for conjecture". Gegenwärtig sind wir hierüber besser unterrichtet,

da es feststeht, dass das XX. Buch die Strophen und Lieder enthält, die die Gehülfen des Brahman, namentlich der Brahmanacchamsin bei den Soma-Opfern zu rezitieren hat. Das Buch ist der Atharvasamhitā angehängt zu der Zeit, als dieser Priester in der Schematisierung der sechzehn Opferpriester als ein Gehülfe des Brahman zu gelten anfing. Tatsächlich ist er, ebenso gut wie der Maitrāvaruna, der Acchäväka, der Grävastut, dem Hotr unter- oder nebengeordnet. Er hat also alle seine Texte der Rksamhitā zu entnehmen; daher kommt es, dass das XX. Buch der Atharvasamhitā sich ganz in der Rksamhitā wiederfindet. Dieses XX. Kānda ist somit die Samhitā des Brāhmanācchamsin. Man erwartet daher, dass sich die von diesem Rtvij zu rezitierenden Stücke und das von ihm zu befolgende Ritual mit den in den Hotr-Sütras vorgeschriebenen Vorschriften decken wird. Eine Vergleichung des Vaitanasutra mit dem XX. Buche des Atharvaveda lehrt nun, dass dies auch zum grössten Teil der Fall ist. Die Übereinstimmung ist aber nicht in allen Teilen eine vollständige. Zunächst sind uns heute zwei Hotr-Sūtras bekannt, das Āsvalāvana- und das Šānkhāvana-Sūtra. Während das Ritual des Brāhmanācchamsin, dem Atharvaveda nach, meistens demienigen der Aitarevins näher als dem der Kausītakins steht, ist die Übereinstimmung doch nicht genau. Das mag wohl darin seinen Grund haben, dass es von altersher noch mehr Rgveda-Schulen gegeben hat, die mehr oder weniger von einander abwichen. Vermutlich schloss sich das XX. Buch dem Ritual einer dieser verloren gegangenen Śākhās an. Auch mit dem Ritual des Sāmaveda berührt sich das XX. Buch. Es ist bekannt, dass jede Rezitation eines Hotr-Priesters mit dem Stotriva-Trea anzufangen hat, d. h. mit dem Trca, auf welchem die Samansanger, jedesmal ehe der Hotr sein Sastra rezitiert, ihr Stotra gesungen haben. Bei völliger Übereinstimmung müssten also die Rks eines jeden Stotriva-Trca aus der Sāmasamhitā (dem Uttarārcika nämlich) sowohl in der Rksamhitā als in Buch XX der Atharvasamhitā zu finden sein und umgekehrt müsste sich jeder Stotriya-Trca des Hotr- und des Brähmanäcchämsin-Ritual im Uttarärcika vorfinden. Das ist aber nicht immer der Fall, und kommt auch dies offenbar daher, dass es verschiedene Sāmaveda-Sākhās mit abweichender Tradition gegeben hat. Bis jetzt sind nur zwei, stark von einander verschiedenen, Samasamhitas (Uttararcikas) bekannt: die der Ranavaniya-Kauthumas und die der Jaiminīyas. Für die richtige Beurteilung des XX. Kāndas der Atharvasamhitā ist daher eine gründliche Bearbeitung des Vaitānasūtra, das sich von Kaņdikā 11 an mit den Soma-Opfern beschäftigt, unbedingt erforderlich. Es drängt sich

hier sofort die Frage nach dem Alter dieses XX. Buches in Verhältniss zum Sūtra auf. Ist es alter oder jünger als dasselbe oder gleichzeitig? Diese Frage ist, wie es scheint, unschwer zu erledigen: es ist älter als das Sūtra, dessen Autor es in der uns vorliegenden Anordnung vorgelegen hat; dies geht zweifellos hervor z.B. aus Andeutungen der folgenden Art: ūrdhvam sarvatra trīni sūktāni (26. 6), ya eka id vidayata iti şad ukthastotriyanurupah (33. 18), vgl. auch 20. 1 mit der Bemerkung zu dieser Stelle. 1) Nicht so ganz bestimmt kann die Antwort auf die Frage lauten, ob Buch XX schon dem Verfasser des Gopathabrāhmaņa vorgelegen hat. Denn es ist a priori sehr gut denkbar, dass, als dieser Text bearbeitet wurde, noch nicht eine eigene Samhitā für den Atharvaveda-Brāhmanācchamsin zusammengestellt war. Der Brāhmanācchamsin musste ja tatsächlich Bahvrca sein, d. h. die Rksamhitā auswendig kennen. Genau so wie der Verfasser des Brāhmana in den vom Soma-Opfer handelnden Abschnitten verschiedene nicht in der Atharvasamhitā vorkommenden Rkstrophen mit den Anfangsworten zitiert, wenn er, im Anschluss an Aitareya- oder Kauşītaki-Brāhmana das Ritual auch des Maitrāvaruna und des Acchāvāka behandelt, so kann man für die ebenfalls in Pratīka gegebenen Rks, die dem Brähmanäcchamsin in den Mund gelegt werden und die sich alle im XX. Buche finden, annehmen, dass sie nicht aus diesem Buche sondern direkt aus der Rksamhitā zitiert sind. Dafür scheinen einige Worte in Gop. br. II. 6. 2 zu sprechen, wo es heisst: tad u vai şadrcam: "dieses Sūkta (nl. RS. VII. 23 = AS. XX. 12) ist sechsstrophig''. Dieser Passus kann gedankenlos aus Ait. Br. VI. 20. 11 entlehnt sein, ohne dass der Diaskeuast des Brāhmana den Wortlaut mit der Atharvanischen Überlieferung in Einklang gebracht bätte, nach welcher dieses Sükta sie ben Strophen enthält. Zwingend ist indessen dieser Grund nicht, da XX. 22. 7 Yāj vā ist (Vait. 22. 14) und somit ebensowenig zum Sūkta gehört, wie z. B. XX. 17. 12 als zu Sūkta 17 gehörig betrachtet wird. vgl. Vait. 25. 11, wo XX. 17. 11 die uttamā rk heisst, und die Yājyā (XX. 17. 12) als parā bezeichnet wird. Aus jenem "sadrcam" hat man daher nicht das Recht zu schliessen, dass unser Brähmana mit der Ath. Samhitā im Widerspruch stehe. Dass aber das XX. Buch doch dem Verfasser des Biähmana bekannt gewesen ist, darauf scheinen zwei Tatsachen hinzudeuten. Das Sukīrti-Sūkta (AV. XX. 125) ist identisch mit RS. X. 131, nur die Anfangsworte sind verschieden: apendra prāco maghavann amitrān in der AS., apa

¹⁾ Schwierigkeit macht uttarau en in 27, 28, S. z. d. S.

prāca indra visvān amitrān in der RS. In Gop. br. II. 6. 4 und II. 6. 12 wird das Sükta mit den Anfangsworten angedeutet, die ihm nach der Atharvan-Redaktion zukommen; sogar wird dadurch tatsächlich dem Maitravaruna, der ein Bahvrca sein muss, die Atharvan-Redaktion des Liedes aufgedrängt! Den zweiten Grund scheint Gop. br. II. 6. 15 zu liefern, wo der sechszehnstrophige Umfang von AS. XX. 136 erwähnt wird; in den Rezensionen der Aitarevins und Kauşītakins hat das Lied nur zehn Strophen, Aber dies alles ist nur eine Vermutung mit einem gewissen Grade von Wahrscheinlichkeit; denn es wäre wohl möglich, dass diese beiden Tatsachen sich hieraus erklären liessen, dass unser Gopathabrahmana sich hier einer jetzt nicht mehr vorhandenen Bahvrca-Rezension anschliesst. Es scheint mir daher bis jetzt noch nicht festzustehen, dass das XX. Buch der Atharvasamhitā älter ist als das Gopathabrāhmana. Dass es kein einziges Mal im Kausikasūtra zitiert wird, darf noch nicht als ein Beweis gelten, dass dieses Kanda erst nach diesem Sütra redigiert worden sei. Das Fehlen von Zitaten aus Buch XX. im Kausikasūtra lässt sich genügend dadurch erklären, dass zu Anführungen daraus keine Veranlassung vorlag.

Die Betrachtung des Verhältnisses zwischen dem Ritual, so wie es im Vaitānasūtra dargestellt wird, und dem XX. Kānda der Atharvavavedasamhitā gibt zu einigen Bemerkungen Anlass. Natürlich dass sich kein einziges Zitat in dem Vaitana vergeblich im XX. Buche suchen lässt. Das Umgekehrte aber ist nicht der Fall: es begegnen uns einige Sūktas in Buch XX, deren Verwendung im Sütra nicht nachzuweisen ist. Auf Grund der von Garbe zusammengestellten Zitatenliste aus dem XX. Buche im dem Vaitānasūtra (Ausgabe des Textes, S. 77-79) würde man meinen, dass es sehr viele Sūktas gebe die keinen Vinivoga in der Praxis haben, wohl etwa 16! Die Liste ist aber lange nicht vollständig, da Garbe nur nach den Anfangsworten zitiert, während, wie wir oben gesehen haben, ein Zitat im Vaitāna öfters mehrere Sūktas in sich begreift. Eine genaue Untersuchung gewährt indess ein anderes Ergebniss, und zwar dieses, dass es nur achtzehn Strophen gibt, für die das Vaitāna keine Verwendung verzeichnet hat; es sind: XX. 44; 57. 7-10; 95. 3-4; 105. 3; 107. 7-12; 137. 1-2. Es drängt sich nun die Frage auf, ob denn die uns im XX. Buch vorliegende Brähmaņācchaṃsi-Saṃhitā oder Brahma-Saṃhitā, wie man sie nennen könnte, da Brahman die ältere Bezeichnung des Brāhmaṇācchaṃsin ist 1), genau für das Ritual des Brahman angefertigt worden ist,

^{. 1)} Daher auch der Namen Brahmaveda für Atharvasamhitä?

wie es uns im Vaitānasutra überliefert ist. Das scheint nun im Ganzen wohl der Fall zu sein. Zwar ist die Anordnung abweichend. wenigstens nach der Behandlung des regelmässigen jvotistoma atiratra: Vait. 11-26, womit AS. XX. 1-33 parallel geht. Der Ariadne-Faden, der uns dann weiter durch das Labyrinth des XX. Buches den Weg zeigen soll, lässt sich nicht leicht verfolgen. Soviel ist indess sicher, dass, nach Anuvāka 4, welcher die Sāma-, Ahīna-, und Sampātasūktas umfasst, die zum Gavāmavana gehörigen Rks gegeben werden, und zwar in dieser Weise, dass immer zuerst alle diejenigen zusammengestellt werden, die zum Ajvasastra (des Prätahsavana), darauf die zum Prşthaśastra 1) (des Mādhyamdinasavana) und endlich die zum Ukthasastra (des Trtīvasavana) gehören. Die Sūktas 38 bis 49.3 geben im Ganzen die zum Ājvaśastra, 49.4—59 die zum Prsthasastra, 60-66 die zum Ukthasastra gehörigen Rezitationen (bis zum Schlusse des 5. Anuvāka). Nachdem im 6. Anuvāka (Sūktas 67—73) hauptsáchlich die einzulegenden Stücke (Āvāpas) zum Ājvasastra der drei Chandoma-Tage gegeben sind, werden im 7. Anuvāka erst (Sūktas 73—77) die Āvāpas zum Prsthasastra gegeben, darauf scheinen (Süktas 78-83) der Vajapeva und der Aptoryaman zu kommen, indem dieser 7. Anuvaka (mit Sükta 90) mit den Aikāhikasüktas der drei Chandoma-Tage schliesst. Anuvāka 8 (Sūktas 91-96) behandelt unter anderen den 10. Tag des Dasarātra und schliesst mit dem Mahāvrata ab. Anuvāka 9 (Sūktas 97-123) gibt die Stotrivas für die Ekāhas und Ahīnas; der Rest des Anuvāka gibt verschiedenes, hauptsächlich die Āvāpas zum 6. Tage des Prathvasadaha und die Atirikta-ukthas des Aptorvaman. Es lässt sich vermuten, dass die Sūktas, die im Vaitānasūtra keinen Viniyoga haben, in dem vom Kompilator des XX. Buches beabsichtigten System entweder fakultativ (vaikalpika) waren, oder eine Verwendung hatten, die dem Sütrakara abhanden gekommen ist. So war z. B. das 44. Sukta als ājyašastre stotriyatrcah prathame chandome gemeint; die Kausstakins verwenden es zu diesem Zweck und auch die Jaiminīvas kennen den Trea.

Wenn ich im Folgenden eine verbesserte Übersetzung des Vaitānasūtra biete, so bin ich mir dennoch dessen klar bewusst, dass diese Übersetzung nicht fehlerfrei ist. In derartigen Texten, besonders wenn Kommentare fehlen und man als Hilfsmittel nur die verwandten Texte hat, wird immer ein Rest unaufgeklärter Schwierigkeiten zurückbleiben. Für eine fehlerfreie Interpretation wäre ausserdem ein tiefes Eindringen in die ganze vedische Literatur.

¹⁾ Über diese, genau genommen, unrichtige Bezeichnung, vgl. Bem. 2 zu Vait. 31. 18.

namentlich in die zum Rgveda gehörigen Texte an erster Stelle erforderlich. Und man weiss, wie schwierig die Technik der Hotr-Sütras zu meistern ist. Vielleicht wird es anderen als mir gelingen, die noch nicht ganz aufgeklärten Punkte unseres Sütra zu erläutern.

Da der Text des Vaitānasūtra ohne die anderen Sūtras, welchen er sich aufs genauste anschliesst, unbegreifbar ist, habe ich, wo es anging, die Parallelstellen der Adhvaryu- und Hotṛ-Sūtras angeführt; von den Adhvaryu-Sūtras habe ich mich meistens auf Kātyāyana und Āpastamba beschränkt. Einen vollständigen Index der zitierten Mantras gebe ich nicht bei; zum Teil ist Garbe's Index genügend, wenn man damit meine Bemerkungen in der WZKM. XVIII, S. 187 flgg. vergleicht. Dagegen wird ein vollständiger Index über das XX. Buch gegeben mit Angabe der Parallelstellen aus der RS. und dem Sāmaveda (Uttarārcika). Vielleicht wird dieser Index dazu beitragen, das Anordnungsprinzip der Strophen und Lieder im XX. Buch noch vollständiger zu erkennen, als es mir gelungen ist.

Utrecht, Mai 1909.

INHALT DES VAITĀNASŪTRA.

Allgemeine Bestimmungen über	Avabhṛthaḥ
Art und Wesen des Sutra 1. 1-10	Ukthyalı
Neu- und Vollmondsopfer 1.11-4	Şoḍaśī25.12—15
Gründung der Feuer 5-6.8	Atirātraļi
Pūrņāhutiķ 6.9	Vājapeyaļi
Ādheyikya iṣṭayalı 6.10—11	Aptoryāmā
Agnihotram 7. 1—24	Cayanam 28—29
Agnyupasthānam	Sautrāmaņī 30
Ārambhaṇīyestiḥ 8. 1-2	Gavāmayanam31—34
Punaradheyam 8.3	Caturviṃśam ahaḥ 31 46-20
Āgrayaņeṣṭiḥ 8. 4—7	Abhiplavaṣaḍahaḥ31.21—26
Cāturmāsyani	Pṛṣṭḥyaṣaḍahaḥ31.27—32.35
Vaiśvadevam 8.40-46	Navarātraķ 33. 1–12
Varuņapraghāsāḥ S.47—23	Daśarātraļi
Sāka \mathbf{medhah} 9, 1–7	Mahavratam
Pitryeşţiḥ 9. 8—17	Pṛṣṭḥyaśamanīyaḥ 34.21
Traiyambakeştih 9,18–23	Gavamayanasya paribhāṣāḥ 35
Śunāsīryaḥ 9,24—27	Rājasūyaḥ
Paśubandhaḥ10	Aśvamedhaḥ
Agnistomah11—24	Puruṣamedhali
Sutyam ahah	Sarvamedhah
Prātaļsavanam 16. 1-21. 9	Ekahāḥ, Ahīnaḥ
Madhy, savanam21.10-22.15	Kamāḥ
Tṛtīyasavanam	•

DAS VAITĀNASŪTRA DES ATHARVAVEDA.

T.

- 1a. Nun (werden wir das Ritual) für die Śrauta-Opfer (erklären). 1)

 1) atha vitānasya sc. vidhim vaksyūmah, vgl. Kauś. sū. 1. 1.
- 16. Der den Brahmaveda kennende Brahman setzt sich bei einer Opferhandlung nach der (im Kauś. sūtra 3. 5—7 gegebenen) Regel südlich (vom Vihāra), nichts Weltliches redend.
- 2. Die (in diesem Sūtra) angegebenen Opferspenden begleitet er mit Vedasprüchen (d. h. nach jeder Spende hat er die jedesmal angegebene Strophe oder das jedesmal angegebene Lied zu flüstern).
- 3. Wenn ein Vedaspruch nicht dabei angegeben ist, dann mit einer (beliebigen Strophe,) welche das Stichwort (d. h. den Namen des Gegenstandes, auf welchen die Handlung sich bezieht) enthält, nach Bhāgali; mit (der Strophe): "Prajāpati, kein anderer als du" (VII. So. 3), nach Kauśika Junior; je nach der Gottheit (d. h. jedesmal mit einer Strophe, in welcher die Gottheit erwähnt wird, welcher die Spende oder die Handlung gilt), nach Māṭhara; mit den (heiligen) Worten: oṃ, bhūḥ, bhuvaḥ, svaḥ, janad, om nach unserem Lehrer.
- 4. Einige fügen die Sprüche der Hauptspenden in die Sprüche der Einleitungs- und Schlussspenden ¹) ein.
 - 1) vgl. Vait. 2. 10.
- 5. Den von einem Atharvavedakundigen geweihten Opferherrn ¹) heisst er (den jedesmal angegebenen Spruch) reden. ²)
 - 1) Also einen zum Atharvave la sich bekennenden Yajamāna, dessen Sakramente nach dem Ritual des Atharvaveda bzw. Kauś. sutra vollzogen sind; vgl. auch Gop. br. I. 1. 29: bhṛgraṅgiroridā saṃskṛto 'nyān vedān adhīyīta nānyatra saṃskṛto bhṛgraṅgiraso 'dhīyīta. 2) d. h. jedesmal wenn es heisst: rer heisst reden', so ist dabei als Objekt: rden Opferherrn' zu denken.

- 6. Das Feuer (ist) der Āhavanīva. 1)
 - 1) d. h. wenn im Sütra bloss vom "Feuer" ohne Weiteres die Rede ist, so wird damit der Āhavaniya gemeint.
- 7. (Die Vorschriften für den Opferherrn in Bezug auf) das Hinund Hergehen (Hinein- und Hinaustreten aus dem Vihära) 1) und (in Bezug auf) das Einhalten der Stimme (sind dieselben) wie für den Brahman.
 - 1) vgl. Ap. IV. 2. 10-11, und Vait. 1. 20.
- 5. Die Gottheiten (, denen eine Spende bzw. ein Mantra gilt), die Opfergabe (, welche darzubringen ist), der Opferlohn (, der zu spenden ist) (sind) dem (Ritual des) Yajurveda (zu entnehmen).
 - 9a. Der Ägnīdhra ist nördlich (von den Feuern) tätig.
- 9b. 10. Während er den Sphya und den Reinigungsbüschel 1) in der Hand hält, steht, und das Angesicht südwärts gerichtet hat, hat er, jedesmal dem Wortlaut nach, 2) das pratyäśrāvaṇa mit (den Worten): "es sei. śrau3ṣaṭ!" zu geben.
 - sammārya ist dasselbe wie idhmasamnaho.a. Zum ganzen Sutra vgl. Āśv. I.
 13, Āp. II. 15. 4, Man śrs. I. 3. 1. 8 und 25, Gop. br. II. 2. 16 s. f.
 yathāsvaram, vgl. Vait. 2.1, ist wohl dasselbe wir yathāmnātam, vgl. Man. śrs. V. 2. 15. 11.
- 11. Bei der Neumondsfeier isst der Opferherr, am Tage vorher, die Speise welche einem, der den Fasten unternimmt, erlaubt ist 1) und zwar am Nachmittage.
 - 1) vgl. Kauś. sū. 1. 31-32. Honig, Gezalzenes, Fleisch, Bohnen darf er nicht geniessen.
- 12. Im Āhavanīya, Gārhapatya und Dakṣiṇāgni legt er Stücke Brennholz nach mit (dem Liede): "mir, o Agni, Glanz" (V. 3), (die Stücke Brennholz auf den Feuern) verteilend. ¹)
 - ¹) und zwar so viele Stucke Holz nachlegend wie es Strophen im Liede gibt; wie die elf Strophen genau verwendet werden, geht nicht aus dem Sütra hervor, in den Sutras des Schwarzen Yajurveda gehen die Ansichten darüber auseinander (vgl. Ap. 1, 1, 4—5, Baudh, Dvaidhasütra 1, 1).
- 13a. Die Observanz tritt er an mit (der Strophe): "nach der Observanz, o du, Herr der Observanz" (VII. 74. 4).
- 136. Das Nicht-Essen und die folgenden (aus Kauś, sūtra 73, 10 bekannten Vorschriften haben hier Geltung).
- 14a. Die vier Strophen (deren erste anfängt): "mir, o Agni, Glanz" (V. 3. 1—4) spricht er (der Opferherr) aus um die Götter für sich zu gewinnen. 1)
 - 1) vgl. Gop. br. II. 2, 24, TS. I. 6, 7, 1.
- 146. (Das Lied): "o Sinīvālī mit breiten Flechten" (VII. 46) (spricht er ausserdem, am Neumondstage, aus um sich der Gunst) der im Mantra genannten Gottheit (zu sichern).

- 15. Am Vollmondstage (macht er sieh) durch (das Lied): "heute uns" (VII. 20) (die im Mantra genannte Gottheit, nl. die Anumati, günstig gesinnt).
- 16. Nachdem er das Morgen-Agnihotra dargebracht hat, (macht er sich) am Neumondstage mit (den Liedern): "die Göttin Kuhū" (VII. 47) und "was dir die Götter" (VII. 79) (die im Mantra genannte Gottheit, nl. die Kuhū, geneigt), am Vollmondstage mit (den Liedern): "die Rākā rufe ich" (VII. 48) und "voll hinten" (VII. 80) (die im Mantra genannte Gottheit, nl. die Rākā, geneigt).
- 17. Jetzt wählt er (der Opferherr) sich den Brahman mit (der Formel), "o Herr der Welt, o Herr des Geschaffenen, o Herr der Welträume, 1) o Herr der grossen Schöpfung, wir erwählen uns dich als Brahman."
 - 1) bhurām pate nur im Vaitāna, hier und Sutra 18, nicht in Baudh., Bhār., Āp., Hir., Kāty., Mān.
- 18. Der Gewählte flüstert: "ich bin der Herr der Welt, ich der Herr des Geschaffenen, ich der Herr der Welträume, ich der Herr der grossen Schöpfung; das künde ich dem Geiste an, der Geist (kündet es) der Stimme ¹) (an), die Stimme der Gāyatrī, ¹) die Gāyatrī der Uṣṇih, die Uṣṇih der Anuṣṭubh, die Anuṣṭubh der Bṛhatī, die Bṛhatī der Paṅkti, die Paṅkti der Triṣṭubh, die Triṣṭubh der Jagatī, die Jagatī dem Prajāpati und der Prajāpati allen Göttern. om, bhūḥ, bhuvaḥ, svaḥ, janad, om' und (er flüstert) das Apratiratha-Lied (XIX. 13).
 - 1) mano vāce vāg gāgatryai nur auch noch im Mān. śrs. V. 2. 15. 2. Sonst weicht Vait, von allen bekannten Quellen ab.
- 19. Die Serie von Handlungen (hat an diesem Moment Geltung), deren erste durch die Worte "mit strömendem Wasser sich den Mund gespült habend" angedeutet ist und die mit dem Vorwärts-Schreiten schliesst. ¹)
 - 1) Also Kaus, sūtra 3, 4,
- 20. Nachdem er (der Brahman) nördlich vom (Āhavanīya-)Feuer und westlich von (d. h. hinter) den beiden westlichen Feuern (Gärhapatya und Dakṣiṇāgni) vorwarts getreten ist, schaut er auf seinen Sitz; (unmittelbar darauf gilt die Serie von Handlungen), deren erste das (Reden des Spruches:) "ach, du Sohn aus zweiter Heirat" und deren letzte das Anblicken von Himmel und Erde ist. ¹)
 - 1) Kaus, sütra 137, 37—41, vgl. auch Gop. br. 1, 1, 1. Das "Anblicken von Himmel und Erde" besagt das Hinblicken nach dem Horizonte.

II.

- 1. Wenn er (der Brahman den Adhvaryu sagen) hört: "Brahman, das Wasser will ich hinbringen" 1), so gibt er (der Brahman) dazu die Erlaubniss mit (den Worten): "bringe hin! erfreue du das Opfer, die Götter. Auf der Höhe des Himmelgewölbes, in dem himmlischen Raume möge der Opferherr sein. Wo der Raum der sieben frommen Rsi ist, dahin bringe dieses Opfer und den Opferherrn. om, bhūḥ, bhuvaḥ, svaḥ, janad, om. Bringe hin!" Jedesmal dem Wortlaut nach 2) erteilt er die Erlaubniss; in dieser Weise (macht er es) überall; (das) die Erlaubniss (erteilende Wort 3) wird) zu Anfang und zu Ende (gesprochen).
 - 1) vgl. z. B. Āp. I. 16. 5. 2) d. h. statt "bringe hin", kommt je nach den Worten des Adhvaryu: "sprenge", "umfasse" u. s. w., vgl. Āp. III. 19. 3. 3) d. h. der Imperativ "sprenge", "umfasse" u. s. w. Also von yajñam an bis om ist in jeder anvjñā zu wiederholen.
- 2. Während das Pranita-Wasser hingebracht wird ¹), hält er (der Brahman) die Stimme an ²) bis zum Herbeirufen der Havişkṛt. ³)
 - Es wird nl. vom Adhvaryu nördlich vom Ähavanīya gestellt, Äp. I. 16. 10.
 redet nichts Weltliches.
 also bis zur Handlung, welche Äp. I. 19. 8
 beschrieben ist; das Sūtra ist wörtlich übereinstimmend mit Gop. br. II. 1. 1.
- 3. Wenn er (Weltliches) redet, so flüstre er (zur Sühnung nachher) eine an Visnu gerichtete (Strophe). 1)
 - 1) vgl. Āp. III. 18. 8. Entstammt dieser Satz dem Brāhmaņa?
- 4. Nach dem aufs Feuer setzen des Anvähärya ¹) fegt der Āgnīdhra die Vedi ringsum ab und legt (das von der Vedi zusammengefegte Gras und Staub) auf den Aufwurfsplatz ²); nachdem vom Stambayajus zum zweiten Male (vom Adhvaryu) der Staub weggeworfen ist, drückt er mit (der Formel): "Araru, fliege nicht zum Himmel" ³) (den auf den Utkara geworfenen Staub u. s. w.) nieder. ⁴)
 - vgl Katy, II. 5, 27,
 Sonst macht dies der Adhvaryu; nur in Kāty, und Vait, der Āgnīdhra,
 Vaj, S. I. 26, e.
 Das hier beschriebene Ritual stimmt von allen Quellen nur mit Katy, uberein (II. 6, 25).
- 5. Das Umfassen der Vedi bespricht er (der Brahman) mit (der Strophe): "o Bṛhaspati, umfasse" (Kauś. sū. 137. 11). ¹)
 - 1) vgl. Katy. II. 2. 12, Ap. III. 19. 3.
- 6. Das Umgürten der Gattin (bespricht er) mit (der Strophe): "Gunst erhoffend" (XIV. 1. 42). 1)
 - 1) vgl. Katy. II. 7. 1, Ap. II. 5. 2.
- 7a. Während die Butter (vom Adhvaryu) geschöpft wird, (richtet er, der Brahman) an das Feuer (die Strophe); "Butter dir, o Agni" (VII. 82. 6). 1)
 - 1) vgl. Kāty. II. 7. 11 sqq., Ap. II. 6. 1.

- 7b. Über dem die Vedi bestreuenden 1) (Adhvaryu 2) spricht er, der Brahman, die Strophe): "umstreue" (VII. 99).
 - paristṛṇantam statt stṛṇantam wohl in Anklang an das Anfangswort des Spruches!
 vgl. Kāty. II. 7. 22, Āp. II. 6. 2.
- 8. Das Niederlegen ¹) der Paridhi-Hölzer ²) (bespricht er, der Brahman) mit (der Strophe): "auf welcher die Bäume" (XII. 1. 27).
 - 1) Statt nidhīyamānān erwartet man paridhī°. 2) vgl. Katy. II. 8. 1, Āp. II. 9. 5.
- 9. Das (Hinlegen des) Prastara 1) (auf den Vidhṛti's) mit (der Strophe): "der Rṣi Prastara bist du" (XVI. 2. 6).
 - 1) vgl. Katy. II. 8. 10, Ap. II. 9. 13.
- 10. Wenn die Opfergaben (auf der Vedi) hingestellt sind ¹), so bringt er (der Brahman) die (Kauś. sūtra 3. 16—17 vorgeschriebenen) Voropfer bei Behexungen die Behexungsopfer (Kauś. sūtra 47. 8, 10) und die (Kauś. sūtra 6. 3—4 vorgeschriebenen) Schlussopfer ²) dar.
 - 1) vgl. Kātv. II. 8. 19, Āp. II. 10. 4. Die Atharvanischen purastāddhomāḥ fallen also unmittelbar vor dem Hauptteil des Opfers. 2) Die Erwahnung der saṃsthitahomāḥ schon hier, ist Antizipation zu der Vait. 4. 13 gegebenen Vorschrift.
- 11. Die Sāmidhenī-Strophen bespricht er (der Brahman) mit (dem Liede): "des Agni, mein' ich" (IV. 23). 1)
 - 1) vgl. Katy. III. 1. 1—10, Āp. II. 12. 1—4; in welcher Weise die 7 Strophen des Liedes zu den 13 (bzw. 15) Sämidhenis zu verwenden sind, ist nicht ersichtlich.
- 12. Mit der Strophe: "Prajāpati, kein anderer als du" (VII. 80. 3) (bespricht er) den prājāpatya āghāra. ¹)
 - 1) vgl. Kāty. III. 1. 12, Ap. II. 12. 7; prājāpatya dasselbe wie sraura.
- 13a. (Von Seiten des Adhvaryu) mit (den Worten): "Agnīdh, wische die Umlegehölzer und das Feuer je dreimal ab" aufgefordert, ¹) wischt der Āgnīdhra, nachdem er den Sphya in den Reinigungsbüschel gesteckt hat, ²) die Umlegehölzer, (zuerst) das mittlere, ³) dann das südliche, dann das nördliche, je dreimal (mit Sphya und Reinigungsbüschel) ab, ⁴) mit (der Formel): "Agni Beutegewinner, dich, der du den Wettlauf anstellen willst, den Beutegewinner, wische ich ab." ⁵)
 - 1) vgl. Kāty. III. 1. 12, Āp. II 12. 10. Der Wortlaut des Sampraisa stimmt zu dem aus Bhar, Āp., Hir., Main. bekannten, weicht von dem des Baudh. und Kāty. ab. 2) Das von Garbe gedruckte sphyam agnim ca sammärgam antarā kṛtvā ist wegen des agnim ca unbegreiflich; da die anderen Sūtras: idhmasamnahanāni sphya upasamgṛhya, sammārgam sphyam upasamyamya oder idhmasamnahanaih sahasphyaih haben, halte ich jetzt (anders als früher, ZDMG. LHI S. 226) agnim ca für Interpolation und schlage vor sphyam sammārgam antarā kṛtrā zu lesen: agnim ca kann aus dem Sampraisa eingedrungen sein. Garbe's Auffassung der Stelle ist unhaltbar. 3) das an der Westseite des Āhavanīya befindliche. 4) Aus Garbe's Übersetzung geht hervor,

dass sammārjyūgne Druckfehler statt sammarsty agne ist, wie die Tubinger HS. tatsächlich liest. 5) Das Yajus wie Vaj. S.; zum ganzen Sūtra vgl. auch Gop. br. H. 1. 1.

- 13b. Mit dem (blossen) Büschel 1) befacht er das Feuer herwärts 2) (auf sich zu) mit (der Formel): "o Agni, dich, der du Beute ersiegen und gewinnen willst, wische ich ab; ersiege Beute". 3)
 - ohne den Sphya also, vgl. Män. śrs. I. 3. 1. 9. pte sphyāt.
 arrāñeam in Gegensatz zu prāñeam. Vait. 4. 2: Āp. hat beide Malen prāñeam, vgl. Āp. III. 4. 7
 vgl. zum ganzen Sūtra Katy. III. 1. 14 (abweichend), Āp. II. 13. 1 und Gop. br. I. 1. 1, wo sich auch uparājayati findet Das Yajuş des Vait. ist aus keinem anderen Texte bekannt.
- 14. Den aindra ¹) āghāra (bespricht er, der Brahman) mit (der Strophe): "o Indra, diesen" (VI. 5. 2). ²)
 - 1) oder sranca. 2) vgl. Katy. III 2. 1, Ap. II. 14. 1.
- 15. Wenn der Pravara (die feierliche Wahl des Hoty) vollzogen wird, ¹) so heisse ²) er (der Brahman den Opferherrn) die drei Strophen; "Ihr Götter, Ihr Väter" (VI. 123. 3—5) flüstern.
 - 1) vgl. Kāty III. 2. 7, Āp. II. 16. 5. 2) rācayet, man beachte den Optativ, der nicht im Stile des Sūtra ist. Der Satz (Sūtra 15) komt ganz wortlich so im Gop. br. I. 5. 12 s. f. vor, was darauf hindeutet dass der Verfasser des Sūtra das Brāhmaņa gekannt und benutzt hat.
- 16. Nach den Voropfern (spricht er, der Brahman, die Strophe): "Sommer, Winter" (VI. 55. 2). 1)
 - 1) vgl. Käty. HI. 2. 17, Āp. H. 17. 1.
- 17. Nach den Äjyaportionen (die Strophe): "ich hab' erzeugt" (VI. 61. 3). 1)
 - 1) vgl. Katy. III. 3, 10, Ap. II. 18, 1.

III.

- 1. Nach der (Darbringung des) Agni-Kuchens (spricht er die Strophe): "mit welchem dem Indra" (1. 9. 3). 1)
 - 1) vgl. Kāty. III 2, 24, Āp. II 19, 6, sq.
- 2. Nach der (Darbringung des) Indra-Agni-Kuchens (die Strophe): "nicht den Wunsch nicht die Rede" (V. 7. 6). 1)
 - ⁴) vgl. Käty, l. e. Ãp l. e.
- 3. Nach der (Darbringung der) dem Indra bzw. Mahendra zu opfernden Sāṇṇṇāyya (Milch-) Spende (die Strophe): "o Indra, diesen" (VI. 5. 2) bzw.: "Indra bist du, Mahendra" (XVI. 1. 18). 1)

 15 vgl. Katy. IV. 2. 10, Āp. 1. c.
- 4. Am Vollmondstage (spricht er, der Brahman) nach dem dem Agni-Soma geltenden Upāṃśuyāja, welcher zwischen dem Agni-und dem Agni-Soma-Kuchen dargebracht wird, (die Strophe): "ihm die

Herrschaft" (VI. 54. 2); nicht am Neumondstage, weil hier derselbe nicht vorgeschrieben ist. 1)

- 1) vgl. Katy. III. 3. 24, Āp. II. 19. 12: paurņamāsyām eva bhavali
- 5. Nach der Spende an (Agni) svistakrt (spricht er die Strophe): "auf der Götter" (XIX. 59. 3) 1)
 - 1) vgl. Kāty. III. 3 26, Āp II. 21 3.
- 6. Nach der Darbringung der Svistakrt(-Spende) hält er die Stimme an bis er die Aufforderung zu den Nachopfern zu geben hat. 1)
 - 1) Also bis zu der Handlung, welche Äp. III 4, 5 (vgl. III 20, 8) beschrieben wird. Das Sütra findet sich ganz so Gop. br. II, 1, 1.
- 7. Das Präsitra, welches von der Grösse eines Gerstenkornes ist und (vom Adhvaryu) unten oder 1) oben mit einem Butterguss begossen ist, bringt der Adhvaryu vorne 2) herum (dem Brahman).
 - 1) adhastād upariṣṭād vāhhi², in Einklang mit Gop. br. H. 1. 3, wo gegen das adhastāc upariṣṭāc cābhighāraṇam polemisiert wird. 2) ugreṇa pariharati ist undeutlich; man ware geneigt auf Grund von Āp. HI 2. 9 und Mān. śrs. I. 3. 3. 22 zu vermuten, dass hinter ugreṇa ein agnim ausgefallen sei; da aber Gop. br. H. 3. 4 init. genau so wie Vait. liest, ist die Undeutlichkeit vielmehr der Tatsache zuzuschreiben, dass unser Sūtra direkt aus dem Brahmana geschopft hat; die Vajasaneyins weichen ab. da Katy. HI. 4. 6 udhvarynsaṇwareṇa vorschreibt, was mit paridhīn apareṇa gleichwertig ist und also whinter dem Āhavanīya" bedeutet, vgl. auch Sat. Br. 1. 7. 4. 12, wo auch das einfache na pūrreṇa pariharet ganz so wie im Gop. br. steht; pūrreṇa hier gleichwertig mit agreṇa.
- S. Er blickt auf dasselbe (das Prāsitra) mit (der Formel): "mit dem Auge der Sonne blicke ich auf dich.")
 - vgl. Kāty. II. 2, 15, Āp. III 19, 6. Das Yajuş wird genau so nur im Vait., im Gop. br. II. 1, 2 und Kauś, sū, 91, 2 gefunden.
- 9. Er nimmt es entgegen mit (der Formel); "auf Geheiss des Gottes Savitr nehme ich dich an mit der Asvins Armen mit Pūṣans Händen, durch Befehl geheissen." 1)
 - 1) vgl. Kāty. II. 2. 16, Āp. III. 19. 7 (sāritreņa pratigrhya), Gop. Br. II. 1, 2; das Yajuş genau so nur im Vait. und Gop, vergl. aber Kauś, sūtra 2, 21.
- 10. Nachdem er die Grashalme auseinander geschoben hat, stellt er es (das Präsitra in dem Präsitraharana) mit dem Stiele nach Osten auf dem Boden 1) nieder mit (der Formel): "auf der Erde Nabel setze ich dich." 2)
 - innerhalb der Vedi, nach Āp.
 vgl. Katy. H. 2, 17, Āp. III, 19, 7. Der Sūtrasatz stimmt wortlich mit Gop. br. II, 1, 12 uberein (vgl. Kauś, br. VI, 14). Das Yajuş ist das von Gop. br., nicht das von Kauś, sutra 91, 4.
- 11. "Mit Agni's Mund dich; ¹) Ātman bist du; o Ātman, verletze nicht meinen Ātman, svāhā!" ²) mit (diesen Formeln) isst er (das Prāšitra), mit Ringfinger und Daumen (es in den Mund bringend), ohne (es) mit den Zähnen zu berühren. ³)
 - agnes trāsgena ist Pratīka sei es von dem Kauś, sutra 65, 14, sei es von dem Gop, br. H. 1. 2 gegebenen Yajus.
 Dieses Yajus stimmt, da es srāhā am

- Ende hat, zu Gop. br II. 1. 3 (wo wohl auch atmāsy ātmann ātmānaṃ u. s. w. zu lesen ist), nicht zu Kauś. sūtra 65. 14. 3) vgl. zum Ganzen Kāty. l. c. 18, Āp. l. c.
- 12. Nach dem Essen des Präsitra spricht er: "in dem männerfreundlichen Feuer, das sich im Innern der Brahmanen befindet, darin sei mir dieses Präsitra wohlgeopfert; es verletze mich nicht im höchsten Himmel." ¹)
 - 1) vgl. Kāty. l. c. 20, Āp. III. 20, 1—3. Es ist unsicher ob der Kauś, sūtra 65, 15 gegebene Spruch Üha zu diesem Mantra ist, oder umgekehrt, das Gop.-Vait.-Mantra vom Kauś-Mantra
- 13, 14. Nachdem er den Mund gespült 1) (d. h. Wasser geschlürft) und sich mit Wasser gereinigt hat, berührt er die Öffnungen seines Hauptes (Mund, Nase, Augen, Ohren) mit (den Worten): "Stimme im Munde, in der Nase Atem, Sehkraft in den Augen, Gehör in den Ohren, in den Armen Kraft, in den Schenkeln Stärke, in den Waden Schnelle, in den Füssen Stütze. Unverletzt mögen alle meine Glieder sein, mein Leib mit dem Leibe vereint" 2) (mit diesen letzten Worten) den Nabel. 3)
 - 1) Statt des handschr. überlieferten mātolyādbhih lese ich ācomyādbhih; Garbe's Konjektur pātrāņi ist wegen der Mehrzahl unmöglich. 2) Wie es scheint ist der Spruch eine Abkürzung von AS. XIX. 60. Vielleicht haben die HSS. des Vait., obschon Garbe das nicht erwähnt, āsyan statt āsan, wie alle Atharvavedahss. (vgl. Whitney's Translation S. 1002). Gop. br. II. 1. 3: vān ma āsyann iti. Auffallend ist hier die Tatsache, dass obwohl der Mantra nach Whitney-Lanman nicht in der Paipp. Sauh. vorkommen soll, doch im Gop. br. der Pratīka gegeben wird. Dass es Pratīka ist, geht aus dem Ausdruck prānān era yathāsthānam upāhvayate hervor. 3) vgl. ferner Kāty. l. c. 20, Āp. III. 20. 2—3.
- 15. (Die Strophe): "Labung möge uns" (VII. 27) spricht er (der Brahman) aus, während die Idā herangerufen wird. ¹)
 - 1) vgl. Kāty. III. 4, 12, Āp. III. 2, 8.
- 16. Der Āgnīdhra isst das Ṣaḍavatta mit (den Worten): "durch den Geber der Erde esse ich dich; (durch den Geber) des Luftraums (esse ich dich); (durch den Geber) des Himmels (esse ich dich)." ¹)
 - ¹) vgl. Käty III. 4. 20, Āp. III. 3. 8. Der Mantra wie Mān. śrs. I 3. 3. 16, aber in dieser Quelle zu anderem Zwecke verwendet.
- 17. Die Idā-Portion, welche sie (die Beteiligten, sofern sie Atharvavedins sind) mit (der Halbstrophe): "dich hat der Gott" (VII. 110. 3. ab) entgegengenommen haben, geniessen sie, indem sie dazu flüstern: "o Indra, mit Liedern" (l. c. cd). 1)
 - 1) vgl. Katy. III. 4. 22-23, Ap. III. 2. 11.
- 18. Über einem (Gefäss), über welchem zwei Reiniger (Gräser) gelegt sind, reinigen sie sich mit den drei Strophen: "die himmlischen Gewässer" (VII. 89. 1—3). 1)
 - 1) vgl. Katy. III. 4. 24, Ap. III. 3. 2.

- 19, 20. Über dem (zu Opferlohn bestimmten) Anvāhārya-Brei, der auf der Vedi gestellt ist, spricht der Opferherr (die Worte): "des Prajāpati Anteil bist du; der Unerschöpflichkeit dich; mögest du mir nicht erschöpft werden in jener Welt und in dieser. Schütze meinen Aushauch und meinen Einhauch, schütze meinen Zusammenhauch und meinen Durchhauch, schütze meinen Aufhauch und meine Gestalt. Labung bist du, schaffe Labung mir. Mögest du für mich, der ich das (heilige) Werk verrichte, nicht erschöpfen, für mich, der ich gebe, nicht versiegen. Den Prajāpati wünsche ich sichtbarlich mit dir zu beglücken." ²) Dann überreicht er (den Anvāhārya) den Opferpriestern (als) Opferlohn. ³)
 - 1) Dass Garbe's Sūtras 19 und 20 éinen Satz bilden, geht deutlich aus dem Zusammenhang hervor und wird durch Man. śrs. I. 4. 2. 12 erwiesen. 2) Das Richtige ist ohne Zweifel: prajāpatir aham trayā samakṣam ṛdhyāsam, vgl. Mān. śrs. l. c.; die Korruptelen prajāpatim und samṛkṣam sind aber sehr alt, da auch das Gop. br. II. 1. 7. so liest. Das Yajuṣ ist gleichlautend in Gop. br. l. c., am Nächsten kommt Mān. śrs. l. c. 3) vgl. zum ganzen Sūtra Kāty. III. 4. 30—31, Āp. III. 3. 14; 4. 3.
- 21. Nachdem sie ihn entgegengenommen, (soll) das (aus dem Kauś. sūtra 45. 17) bekannte (Ritual) mit (den Worten): "wer dieses" (stattfinden). 1)
 - 1) d. h. sie sollen die Strophen und Lieder hersagen, die in der zitierten Stelle angegeben sind: III. 29. 7-8; XIX. 52, VII. 71, VII. 67. 1. Zum ganzen Sütra vgl. Äp. XIV. 11. 1-2.
 - 22. Der Agnīdhra, dazu (vom Adhvaryu) aufgefordert,

IV.

- 1. legt mit der das Wort Brennholz enthaltenden ¹) (Strophe): "Brennholz bist du" (VII. 89. 4) ein Stück Brennholz auf (das Āhavanīya-Feuer) und wischt die Umlegehölzer je einmal ab mit (der Formel): "Agni, Beutegewinner, dich, der du den Wettlauf angestellt hast, den Beutegewinner, wische ich ab,"
- 2. und das (Ähavanīya-) Feuer (befacht er mit dem blossen Büschel) nach vorne (d. h. von sich ab) mit (der Formel): "o Agni, dich der du die Beute ersiegt und gewonnen hast, wische ich ab; Beute hast du ersiegt." ²)
 - 1) samidratyā ist tatsachlich uberflussig, weil die gemeinte Strophe edho 'si gleich gegeben wird. Im Gop. br. II. 1. 4 heisst es nur atho samidvatyaira juhoti (vgl. TS. II. 6. 9).
 - 2) Zu Sūtra 1—2, vgl. Vait. 2, 13 ab, Katy. III. 5, 1, 4, Āp. III. 4, 5—7.
- 3. (Die Strophe): "der Geist finde Gefallen am Licht, an der Butter, er führe dieses Opfer unversehrt zu Ende; Brhaspati nehme

- (es) von uns entgegen und alle Götter sollen hier sich zu Gut tun" 1) (spricht er, der Brahman aus) nach den Nachopferspenden. 2)
 - Dieser Mantra wird in keinem Vedischen Texte genau so gefunden.
 vgl. Kāty. III. 5 5. flgg., Āp. III. 5. 1. flgg.
- 4. Über dem Anuvaşat-Ruf (spricht er): "Ihr Götter, die im Himmel seid" (I. 30. 3). 1)
 - 1) Da der zweite Vaşaţ-Ruf nur beim Soma-Opfer vorkommt, wie es scheint, muss diese Vorschrift als Antizipation gefasst werden (?).
- 5. Während des Auseinanderschiebens der beiden Opferlöffel (spricht er, der Brahman, die Strophe): "schieb weg, o Kāma!" (IX. 2.4). 1)
 - 1) vgl. Kāty. III. 5. 17, Āp III. 5. 4.
- 6. Während des Fortwerfens des Prastara (ins Āhavanīya-Feuer spricht er die Strophe): "besalbt die Streu" (VII. 98). 1)

 1) vgl Katy, III 6. 8.
- 7. Über der Spende der Neigen (spricht er die Strophe): "die ihr die Neigen als Anteil bekommt" (Kauś. sū. 6. 9). 1)
 - 1) vgl. Katy. III. 6. 18, Ap. III. 7. 14.
- 8. Über den (vier) Patnīsaṇyājas (spricht er die vier Strophen): "nicht brannte der Sonnenglut" (VII. 18. 2), "mit Glanz vereint" (VI. 53. 3), "der Götter Frauen" (IX. 7. 6), "ein guter Hausherr" (XII. 2. 45 cd). 1)
 - 1) vgl. Katy. III 7, 10, Ap. III. 8, 6.
- 9. Über den Spenden im Daksināfeuer (spricht er, über den beiden ersten wie oben 1. 3 angedeutet ist,) über der dritten 1) (die Strophe): "im Mörser am Stösser" (X. 9. 26). 2)
 - 1) mit zwei IISS, lese ich tṛ/īyam n/ākha° statt tṛ/īya n/ākha°. Nur bei den Vajasaneyins kommt die Spende mit diesem Spruch an dritter Stelle, bei allen anderen Śakhas an erster oder zweiter Stelle. Das Vaitana schliesst sich hier also den Vāj. an. 2) vgl. Katy. III. 7, 15—19, Āp. III. 9 12; 10, 1—2.
- 10. Der Agnīdhra wirft den Reinigungsbüschel in das (Ahavanīya-) Feuer mit (der Strophe): "welcher im Feuer" (VII. 87). ¹)
 - 1) In Katy, wird diese Handlung nicht erwahnt, in den anderen Sütren unmittelbar nach dem zweiten agnisammärjana (Vait. 4, 2), vgl. Äp. III. 4, 8.
- 11. Über der Gattin, wenn sie vom Gürtel losgebunden wird, (spricht er, der Brahman, die Strophen): "ich löse dir" (VII. 78. 1), "ich mache los" (XIV. 1. 57), "ich löse dich" (XIV. 1. 19). 1) vgl. Katy. III. 8. 2, Āp. III. 10. 6.
- 12. Den Vedabüschel löst er (wohl immer der Brahman) auf mit (der Strophe): "der Vedabüschel zum Heile" (VII. 28). 1)
 - 1) Diese Handlung nur in Katy. (III. 8. 1), wo aber die Gattin selber sie verrichtet.

- 13. Nach dem Samiştayajuş ¹) bringt er (der Brahman) mit den sechs (Strophen): "welche du herführtest" (VII. 97. 3—S) die Schlussspenden dar. ²)
 - Vor yān āraha iti fugt Be ein: samistayajuyo, vgl. darüber Hillebrandt, NVO, S. 168, also nach der von Katy. III. 8, 5, Āp. III. 13, 2 erwahnten Handlung. 2) Mit Garbe betrachte ich munasaspata ity āsām uttamā als Interpolation, obschon auch Sāyaṇa diese Worte gibt (Ath. V., Vol. II, S. 515).
- 14. Nach dem Ausgiessen 1) des Pranīta-Wassers spricht er (der Brahman, das Lied): "die dahinfliessenden" (VI, 23).
 - 1) vimucyamānāḥ in Anschluss an den Ausdruck des Āpastamba: antarvedi praņītā āsādya vimuňcati, Kātyāyana hat: ninayati, 2) vgl. Katy. III. 8. 6, Āp III. 13. 5.
- 15. Mit (der Strophe): "welchen die Voropfer" (I. 30. 4) spricht der Opferherr seinen Wunsch aus. 1)
 - 1) Bedeutung und Beziehung entgehen mir Ich meine lesen zu mussen: yajamāna āśāste, da dieses Verbum keinen Accus, der Person neben sich duldet. Bezieht sich unser Sūtra vielleicht auf Katy. II 8, 18 oder auf Āp. IV, 16, 3?
- 16. Nachdem er (der Brahman) seinen Teil (des Opferkuchens) gegessen hat mit (dem Liede) "welche Speise" (VI. 71), sagt er: "o Gott Savitr, dies sage ich dir an, dazu treibe an und opfere es. Brhaspati ist der Brahman, als solcher schütze du das Opfer, als solcher schütze den Opferherrn, als solcher schütze mich, als solcher schütze mich, den in der heiligen Handlung beteiligten." 1)
 - 1) Dieses Sütra ist sehr auffallend, nicht so sehr, weil erst hier das Essen des Anteiles vom Purodäsa erwahnt wird, das nach den meisten Ritualtexten (vgl. Hillebrandt, NVO, S. 129) viel eher stattfindet, aber doch von einigen (vgl. Äp. IV. 16. 9, Man. srs. V. 2. 15. 23) spater erlaubt wird, sondern wegen der Verwendung des Yajus savitar elat te präha, das ganz so (nur ohne tat pra va sava pra va yaja) im Gop. br. II. 1. 4 vorkommt, aber hier, wie in allen andern Ritualtexten als Antwort (prasara) von Seiten des Brahmans zu dienen scheint auf die Frage des Adhvaryu: brahman prasthäsyāmah (oder syāmi nach Gop. br. 1. e.), vgl. Katy. II. 2. 21, Āp. III 20. 8.
- 17. Der Opferherr ¹) streicht, nachdem das Wassergefäss ihm in die beiden hohl an einander gehaltenen Hände ausgegossen ist, mit (der Strophe): "mit Glanz zusammen" (VI. 53. 3) sich diese übers Gesicht. ²)
 - Vgl. die Corrigenda in Garbe's Textausgabe S. 119.
 vgl. Katy. III. S. 9-10, Āp. III. 10. 8 (hier verrichtet die Gattin die Handlung).
- 18. Zwischen den beiden hinteren Feuern 1) (Gärhapatya und Dakṣiṇāgni) (erfolgen dunn) die (Kauś. sūtra 6. 14—16 beschriebenen Handlungen.) von denen die südlich vom (Ahavanīya-) Feuer zu machenden Viṣṇu-Schritte die erste und das Hinblicken die letzte ist. 2)
 - 1) Einige Schwierigkeit machen mir die Worte autarenāpara juī; vielleicht sind sie so zu deuten, dass die Visnu-Schritte zwischen Garhapatya und Dakşinagni anfangen sollen und die übrigen in diesem Sutra erwahnten Hand-

- lungen dann zwischen G. und D. stattfinden sollen; vielleicht gehören aber die beiden Worte noch zum vorhergehenden Satze. 2) die Handlungen sind also: die drei Visnu-Schritte, das sich Umkehren nach rechts hin, und das Hinblicken auf die Sonne. Zum ganzen Sütra vgl. Katy. III. 8. 11, 15, 19, Āp. IV. 14. 6—8, 11; 15. 2.
- 19. Mit (den Worten): "o Agni, Hausherr" (Kauś. sūtra 70. 9) redet er (der Opferherr) das Gärhapatya-Feuer, sich vor demselben hinstellend, an. 1)
 - 1) vgl. Kāty. II. 8. 21, Āp. IV. 16. 2.
- 20. Nachdem er mit (der Strophe): "unter dessen weiten" (VII. 26. 3) auf das Āhavanīya-Feuer zugeschritten ist, (gilt hier) die (Kauś. sūtra 54. 12) angedeutete Handlung: "mit (den Liedern): "Aus- und Einhauch", "Kraft bist du" (II. 16, 17) u. s. w." 1)
 - 1) Er, der Opferherr, soll mit diesen beiden Liedern eine gewisse Opfersubstanz im Feuer opfern (vgl. Verf. Altindisches Zauberritual, S. 16, Note 13).
- 21. Nachdem er mit den zwei (Strophen): "dieser Agni unser" (Kauś. sūtra 89, 13) (das Āhavanīya-Feuer), sich vor demselben stellend, angeredet hat, geniesst er mit (den Worten): "der Herr des Opfers (verbinde sich) mit Segen" 1) seine Portion. 2)
 - sam (so ist wohl auch hier zu lesen) yajñapatir ūšiṣā ist nicht Pratīka, sondern vollstindiges Yajus, vgl. Bloomfield, Concordance s. v. 2) vgl. Kāty. III. 8. 28, 30, Āp. IV. 13. 9.
- 22. Mit (der Strophe): "die Observanzen dem Herrn der Observanz" (Kauś. sūtra 42. 17) legt er (der Opferherr) das Stück Brennholz, welches die Aufgabe der Observanz bezeichnet auf (das Āhavanīya-Feuer). 1)
 - 1) vgl. Kāty. III. 8. 29, Ap. IV. 16. 11.
- 23. Auch ohne diese Handlungen des Opferherrn wird der Erfolg erziehlt; das besagen auch die beiden Versen:
 - "Die drei: Pravargya, Yajamāna-mantras und Mantras der Gattin, Die bilden den unwesentlichen Teil des Opfers und auch ohne sie gelingt dasselbe.
 - Durch den Pravargya erlangt er Heldenmacht, durch den Yajamāna-Teil Erfüllung der Wünsche,
 - Durch die Mantras der Gattin Nachkommen und langes Leben, deshalb hat man dadurch Erfolg."
- 24. Neu- und Vollmondsopfer sind dreissig Jahr lang darzubringen; fünfzehn das Dākṣāvaṇa-Opfer. 1)
 - 1) vgl. Kāty. IV. 2. 47-48, Āp. III. 14. 12; 17. 4, 10.
- 25. In diesem Fall findet am Vollmondstage und am nächtsfolgenden Tage das Vollmondsopfer, ebenso am Neumondstage (nur am nächstfolgenden Tage) das Neumondsopfer statt. ¹)
 - 1) vgl. Āp. III. 17. 5.

- 26. Oder ein Jahr lang (wird das Dākṣāyaṇa dargebracht), 1) 1) vgl. Kāty. IV. 4. 29.
- 27a. und die anderen Modifikationen des Neu-Vollmondsopfers, wie das Sākamprasthāyya u. s. w.
- 27b. Durch diese beiden (das Neu-und Vollmondsopfer) sind die unblutigen Opfer erklärt. 1)
 - 1) d. h. jede Isti folgt dem Paradigma des Neu- und Vollmondsopfers.

V.

- 1. Jetzt das Anlegen der Feuer (die Gründung der zum vedischen Ritual erforderlichen Opferfeuer).
- 2a. Im Frühling (findet es statt) für einen Brahmanen, im Sommer für einen Kṣatriya, in der Regenzeit für einen Vaiśya. 1) vgl. Kāty. IV. 7. 5. 7, Āp. V. 3. 18.
- 26. Die (Kauś. sūtra 94. 7 gegebene Bestimmung:) "drei Zeitpunkte (gibt es)" gilt (auch hier). 1)
 - 1) Nach dieser Stelle kann das Agnyādheya am Vollmondstage, am Neumondstage oder unter einem gluckverheissenden Gestirn stattfinden. Zu vergl. ferner Kāty. IV. 7. 1—4, Āp. V. 3. 2—17.
- 3. Er darf die Feuer anlegen wann er nur immer will, nur weiche der Glaube nicht von ihm. 1)
 - 1) In wörtlicher Übereinstimmung mit Gop. br. I. 2. 14 (wo ādadhyāt statt ādadyāt zu lesen, dagegen Vait. tv evainam statt nu evainam zu lesen); vgl. Baudh. śrs. II. 12: 53.17: atho khalu yadaivainam śraddhopanamed, athādadhīta.
 - 4. Behandelt ist der Brahmaudana. 1)
 - 1) d. h. das im Kauś. sū. 60. 1 flgg. vgl. besonders 67. 6 flgg. behandelte Brahmaudana-Ritual soll auch hier an diesem Moment verrichtet werden. Zum Ganzen vgl. Kāty. IV. 8. 3—11, Āp. V. 5. 1—9.
- 5, 6. Er (der Opferherr) lässt die Opferpriester sich dabei setzen ¹) oder übergebe den (Brahmaudana), welchen er zuvor eingesegnet (über welchem er zuvor die Sprüche gesagt) hat. ²)
 - 1) vgl. Kauś. sūtra 63. 3: śrtum tvā havyam iti catura ārṣeyān bhṛgvaṅgirovida npasādayati. 2) Statt vādadhyāt vermute ich rā dadyāt (sc. odanam). Wahrscheinlich wird uber dem odana zuvor das odanasūkta (XI. 1) gesprochen, vgl. Kauś. sūtra 63. 20: sāktenābhimantryābhinigadya dadyāt.
 - 7. "Der mit Samī verwachsene Aśvattha, der mit dir (o Feuerbohr) zusammen aufgewachsen ist,

Den hol' ich dir mit heil'gem Spruch und Opferflammen." "O Jätavedas, den Samen der Welt giess' aus hier, der aus Erhitzung entstehen wird,

Indem du aus Śamī-verwachsenem Aśvattha das Opferspeise führende Feuer erzeugst, das wunderbare"

(diese beide Strophen) heisst er (der Brahman) den (Opferherrn), der das Vornehmen hat sich die Feuer anzulegen, aussprechen, während er (der Opferherr) die beiden (Reibhölzer) von der Art (d. h. von der Holzsorte), wie im Spruche angedeutet ist, ergreift. 1) 1 vgl. Käty. IV. 7. 22. Āp. V. 1. 2.

- S. Die Stimme anhaltend (d. h. nichts Weltliches redend) bringen sie (der Opferherr, die Gattin und der Brahman) die Nacht oder den zweiten Teil der Nacht wachend durch. 1)
 - 1) vgl. Kāty. IV. 8. 13, Āp. V. 8 1-4.
- 9. Mit (der Strophe): "o Bṛhaspati, o Savitṛ" (VII. 16) wecke er (der Opferherr) die Schlafenden. ¹)
 - 1) Sayana las suptān. Be liest supto statt scapato. Gemeint sind wohl die anderen Rtvij's, die nach diesem Ritual also nicht wach zu bleiben haben.
- 10. Beim Erscheinen der Morgenröte macht er (der Brahman) das Weihwasser zurecht vermittelst der zu einer heiligen Handlung gebrauchten Citi und anderen (Kräuter, die im Kauś. sūtra 8. 16 aufgezählt sind) und 1) vermittelst der zu einer unheiligen Handlung (Behexung) gebrauchten, (nl.) Kapu, Viparvā, Rodākā, Vṛkkāvati, Nādā, Nirdahantī 2), wobei die Cātana-3), Mātṛnāman-4) und Vāstospatya (-Lieder) 5) verwendet werden. 6)
 - 1) In der Parallelstelle Gop br. I. 2. 18 fehlt das verbindende ca, ebenso in der II:3. Be ("rasībhis cātinair").

 2) Es ist mir unbegreiflich weshalb zum Agnyadheya, mit welcher Handlung doch kein Abhicara verbunden werden kann, die ušāntā oyadhayah zur Verwendung kommen.

 3) Aufgezahlt in Bloomfield's Ausgabe des Kausika sūtra 8. 27 Note 6.

 4) ib. Note 5.

 5) ib. Note 4.

 6) Die Krauter sind wohl unter Hersagung dieser Lieder mit dem Wasser zu verruhren.
- 11a. Mit diesem (Weihwasser) das Ross "Feuerfuss" 1) waschend und besprengend beschwichtigt er es (eig. "löscht er es"). 2)
 - nympula, "dessen Fusse Feuer sind, Feuer enthalten". Das Ross soll ul. mit den Fussen die Stelle betreten, wo der Ähavanīya angelegt wird, Vait. 5, 17.
 Um ihm die schadlichen Einflusse zu nehmen; vgl. zum Ganzen Gop br. I. 2, 18, zuvor war das Ross asānta, weder Rgveda noch Yajurveda, noch Samaveda hatten es beschwichtigen konnen, da gelang es dem Samyu Ātharvaņa mit dem Atharvan-Ritual.
- 116, 12. Da er nun, ehe noch die Sonne aufgegangen ist oder nachdem sie aufgegangen ist, 1) sich die Feuer anlegen will, (so soll) die (Serie von Handlungen stattfinden.) deren erste die (mit der) Erdscholle und deren letzte das Anreden ist.
 - 1) vgl. Kāty. IV. 8. 21-22.
- 13a. (Die Strophe): "was dich im Zorn" (XII. 2. 5) soll nach meinem Lehrer dabei ausgelassen werden. 1)
 - 1) Ich trenne die Satze anders als es Garbe getan hat Nach unserem Texte sollen also zum Ädheya des Garbapatya die Handlungen vollzogen werden, die Kauś, sutra 69, 10-70, 9 erörtert sind: Zurechtmachen des Platzes,

wo das Feuer anzulegen ist, Ziehen der Linien daselbst, Feuerbohren mit den Araņi's, Nachlegen von Breunholz zum gebohrten Feuer mit ihairaidhi u. s. w., nicht aber auch mit yat trā kruddhaḥ (Kauś. su. 70. 5—7 sind von Bloomfield irrig getrennt; zu lesen ist: caturthyopasamādadhāti yat tvā kruddha iti cī [5] vņ bhār bhuvaḥ... dadhad iti lakṣaṇe pratiṣṭhāpya [6] upotthāya [7]): darauf Hinstellen des neuen Feuers auf die Linien und upasthana.

- 136. Für Āhavanīya und Dakṣiṇāgni (nur) bis zum Ziehen der Linien. 1)
 - 1) Hierfür also nur die Handlungen in Kauś. sütra 69, 10—13. Sütras (Vait.) 5, 14—15 geben nun die Handlungen des Brahman an, die mit den unter 5, 116—13a angegebenen zusammenfallen.
 - 14. (Die beiden Strophen):

"Lehmentsprungen ¹) bist du, alltragend; Atharvan hat dich, Agni, zuerst hervorgebohrt;

Dich, Agni, hat Atharvan hervorgebohrt aus dem Lotus, der das Haupt von allem ist, er der Priester (?)."

"Dich hat auch der Rsi Dadhyanc, des Atharvan Sohn, dich, den Feindebesieger, Burgzerbrecher,

Dich hat auch entfacht der Pāthya Vṛṣan, dich den mächtigen Feindetöter, der Gewinner von Habe in Kampf für Kampf'' spricht er (der Brahman) aus, wenn es (das Gārhapatya-Feuer) gebohrt wird. ²)

- 1) Weil agni = nkhā ist und die nkhā von purīṣā = mpd verfertigt wird.
- 2) Also wahrend der Handlung von Kauś, sútra 70, 2.
- 15. Wenn es (das Feuer aus den Araņi's) entstanden ist, 1) (so spricht er die Strophe): "den schön geborenen Jātavedas" (IV. 23. 4).
 - 1) also an dem in Kauś, sūtra 70. 3 gemeinten Augenblicke.
- 16. (Ein Stückchen) Gold zwischen (sich und dem Feuer) haltend atmet er mit dem Hauch der Nase oder mit dem Munde (über dem Feuer) ein, ¹) nachdem er (die Strophe): "in mir zuerst" (VII. 82. 2) gesprochen hat. ²)
 - 1) zu lesen apāniti. 2) vgl. Katy. IV. 8, 28, 80, Ap. V. 11, 5.
- 17. Wenn (der Adhvaryu) das Ross die Linien (der Feuerstätte des Ähavanīya) betreten lässt, spricht er (der Brahman über dem Ross die Strophe): "der Opferhandlung" (III. 16. 6) aus. 1)
 - 1) vgl. Katy. IV. 9, 14, Ap. V. 14, 14,
- 18. Während das Feuer auf dem Wagen 1) nach vorne (zur Feuerstätte) geführt wird, heisst er (der Brahman) den (Opferherrn), welcher das Ross von hinten angefasst hält, (die folgenden fünf Strophen) sagen:
 - 1) In keiner anderen Quelle wird das Feuer auf einem Wagen zum Ähavamya hinubergefuhrt; vom Wagen ist auch nicht die Rede in der Parallelstelle Gop. br. I. 2. 18 s.f. die sonst wortlich übereinstimmt. Wohl wird in den

Sütras des Schw. Yajurveda ein Wagen oder Wagenrad vom Brahman von west nach ost südlich von der Feuerstätte so fortgeschoben, dass die Räder (das Rad) sich drei- oder sechsmal herumdrehen.

VI.

1. "Als du wiehertest sogleich bei deiner Geburt, dich erhebend aus Meer oder aus Lehm,

Eines Adlers Schwingen, einer Gazelle Füsse, preiswert ist deine hohe Geburt, o Renner!"

"Als du wiehertest in der Flut geboren, Renner, stark, o Ross, kräftig an Kraft,

Da bestimmten dich zu Anfang dem Brahman zu Anteil der Atharva-, der Sāma- und der Yajurveda."

"Das mit Rgversen gereinigte Ross führte zuerst Prajāpati dem Atharvan zu:

Auf seinem Schritt hat er zuerst das Feuer sich angelegt, 1)
das möge mich führen zu der Welt der Frommen."

Petrete die Feinde gerleite wir Nuchkenmen und langes

"Betrete die Feinde, verleite mir Nachkommen und langes Leben, o Ross.

Möge ich durch dieh die mich hassenden Nebenbuhler töten. Verleihe mir, dem Opferherrn, die Himmelswelt." Betrete die Feinde, bewältige die Anfeindenden,

Damit ich überlegen sei den Leuten, die hier alles schädigen."

- 1) ich lese adadhe statt adade
- 2. Wenn Āhavanīya 1) und Dakṣiṇāgni 1) zusammen aus dem Gārhapatya nach vorne gebracht (d. h. entnommen) werden, so spricht er (der Brahman) darüber (die Strophe): "ich trenne" (XII. 2. 32) aus.
 - 1) d. h. das Stuck Brennholz, das erst im Garhapatya entfacht worden ist, der pranaganiya idhmah (Āp. V. 13. 3). Der Āhavanīya wird immer dem Garhapatya entnommen. Zum Dakṣiṇāgni aber wird nach Baudh. und Katy. entweder das nicht ausgelöste Brahmaudanika verwendet, oder es ist dem Gārhapatya zu entnehmen, Baudh. 4rs. II. 17: 61. 10 (vgl. II. 16: 58, 17), 61. 17.
- 3. Das angelegte Ähavanīya-Feuer redet er (der Brahman), indem er davor stehend darauf hinblickt, mit (der Strophe): "heran dieser Stier" (VI. 31. 1) an. 1)
 - 1) vgl. Katy. IV. 9. 18, Ap. V. 15. 6.
- 4. Der Daksinagni ist durch Feuerbohren herzustellen oder (von irgend woher) herbeizuholen. 1)
 - 1) vgl. Āp. V. 13. 6: lankikam agnim āhrtya mathitrā vā. Sutra 4 scheint anzudeuten, dass das Entnehmen des Feuers zum Daksināgni aus dem Gārhapatya, welches Vait. 6. 2 erwähnt ist, fakultativ ist.

- 5. Das Sabhya- und das Āvasathya-Feuer sind dem Āhavanīya zu entnehmen, oder das Āvasathya dem Sabhya. Das Sabhya-Feuer gilt für die Sabhā (Versammlungs- und Spielhalle), das Āvasathya für das Haus. 1)
 - 1) vgl. Āp. V. 17. 1.
- 6. Das Ross "Feuerfuss", der Wagen, die Kuh mit deren Milch das Brahmaudana bereitet war und das Gold gibt er (der Opferherr) dem Brahman. 1)
 - 1) vgl. Gop. br. I. 2. 21, Lāty. IV. 12. 8-9.
 - 7. Nachdem er (der Brahman, mit der Strophe):
 - "Agni Vaiśvānara nennt man dich, brennend sengend bist du hinterhergekommen;
 - Sei du unser Fürsprecher bei den Göttern, mögen wir von dir keinen Schaden erleiden" ¹)

das Ross beschwichtigt hat 2), treibt er es herbei mit (den fünf Strophen): "als die wiehertest" (Vait. 6. 1).

- Ath. V. Paipp, I. 95, 3 (vgl. JAOS, XXVI, S. 278), Gop. br. I. 2, 21.
 d. h. dessen gefahrlichen Einfluss, da es mit dem heiligen Feuer in Berührung gewesen ist und daher für den Gebrauch gefahrlich ware, beseitigt hat.
- S. Nachdem er auf den Wagen eine (Butter)spende mit (der Strophe): "Indras Kraft der Maruts Zug" (VI. 125, 3) ausgegossen, besteigt er denselben mit der Strophe: "o Holz, starkgliedrig" (VI. 125, 1). 1)
 - 1) Sūtra 6—8 gehören zusammen, sie geben das Ritual, mit welchem der Brahman das ihm Geschenkte entgegennimmt; Sūtra 7—8 auch in Gop. br. I. 2. 21.
- 9. Darauf setzt er (der Brahman) sich (an seinem gewöhnlichen Ort) nieder und (spricht) über der Volllöffelspende, (die vom Adhvaryu dargebracht wird, ¹) die Strophe): "mit Verehrung dich" (III. 15. 17).

 1) vgl. Katy. IV. 10. 5, Āp. V. 18. 1.
- 10. Nachdem er (der Brahman, mit der Strophe): "dies dem Gewaltigen" (VII. 109. 1) die Würfel mit Butter bestrichen hat, überreicht er dieselben (dem Adhvaryu) zum Verspielen (der Kuh). 1)
 - vgl. Katy. IV. 9, 21, Ap. V. 19, 2. Garbe's Bemerkung z. d. Stelle ist unrichtig.
- 11. Bei den Iṣṭis, die zur Gelegenheit der Feuergründung verrichtet werden, an Agni Pavamāna, Agni Pāvaka, Agni śuei und Aditi, (verwendet er zum Anumantraṇa nach den Hauptspenden dieser Iṣṭis hintereinander die folgenden Strophen): "der Pavamāna läutere" (VI. 19. 2), "dein mächtiger" (XVIII. 4. 59), "Agni die Rakṣas" (VIII. 3. 26) und "Aditi ist Himmel" (VII. 6. 1). 1)
 - 1) vgl. Katy. IV. 10. 7-10, Ap. V. 21. 5.

- 12. Der Opferherr (soll darauf) während zwölf Tage die Vorschriften (beachten, welche im Kauś. sütra 1. 31—34 durch das Wort:) "die Fastenspeise" (angedeutet sind). 1)
 - Enthaltung von Houig, Gesalzenem, Fleisch und Bohnen; Unternehmen der Observanz.
- 13. Keuschheit und die Observanzen betrachtend schläft er am Boden in der Nähe der Feuer. ¹)
 - vgl. zu Sātras 12., 13.; Katy. IV. 10. 16., Āp. V. 22. 13; 25. 2 flgg. Baudh. II. 20.

VII.

- 1. Das Agnihotra hat abends und morgens statt. 1)
 - 1) säyamprätar wohl als Zusammensetzung; die beiden Spenden gehören so zu einander, dass die Abendspende den 1. Teil, die Morgenspende den 2. Teil bildet: athaitad agnihotram säyamapakramam prätaraparargam äcäryä brurate, Baudh, pi. su. I. 1: 3. 4.
- 2. Nachdem er ¹) die Gavīdā-(Kuh) ²) hat milchen lassen, setzt er das Agnihotra (d. h. die zur Spende bestimmte Milch) zu Feuer (aufs Gārhapatva-Feuer). ³)
 - Wohl der Yajamana selber, vgl. Āp. V. 22. 13. 1) garīdā ist gleichwertig mit agaihatrī, uber dieses Wort vgl. Bem. zu Sūtra 3 infra. 3) vgl. Katy. IV. 14. 1—2, Āp. VI. 3. 10; 5. 6—7.
- 3. Nachdem er (die zu Feuer stehende kochende Milch), wenn sie ganz bis an den Rand (der Sthālī) emporgekommen ist ¹), (mit einem brennenden Grashalm) beleuchtet hat, giest er Wasser hinzu ¹) und entfernt (die Sthālī) in nördlicher Richtung (vom Feuer). ²)
 - 1) samulcānlam, auch Gop. br. I. 3, 11, 12, muss gleichwertig mit samulantam (Ap. VI. 6, 2, Asv. srs. II. 3, 8) sein; der unerhörte Instr. im Ausdruck des Sutra (adhheli pratyānīya) erklart sich aus Gop br. l. c., wo er im Ausdruck: kimderalyam adbhih pralyānītam regelmassig ist (wie S. Br. XI, 5, 3, 2). Richtig ware im Satra apah prahyānīya (wie S. Br. 11, 3, 1, 16). Sehr wahrscheinlich berüht auch der Accus, garīdām (Vait. 7, 2) auf einer verkehrten Auffassung des im Gop. br. 1. c. vorkommenden gurīdāyām. Die Frage (Gop. I. 3. 11) lautet: kimideralyam te ('guihotram, d. h. die Milch) gavīdāyām! die Antwort (l. c. 12): randram me gurīdāyām; vgl. damit die Frage (S. Br. XI. 5. 3. 2): kā te 'gnihotri', und die Antwort (1. c. 5): idairá me manary agniholri; vergleicht man auch Maitr. S. I. 8, 10; randram gari sud (se. agniholram bhavali), so ist es deutlich, dass gavīdāyām im Gop. br. zwei Worte sind, welche vom Verfasser des Sutra missverstanden sind. Für ida erinnere ich daran, dass dies einer der Namen ist, mit welchen die Agnihotra-Kuh angerufen wird (z. B Ap. VI. 3. 8). 2) vgl. Katy. IV. 14. 5, Ap. VI. 6. 2-3, 6-9.
- 4. Das Umstreuen und Umsprengen der Feuer (oder des Ahavanīya-Feuers) (geschieht mit der Formel): "der du das Rta bist" (Kauś. sutra 3, 4). 1)

¹⁾ vgl. Katy. IV. 13, 15-16, Ap. VI. 3, 5; 5, 4.

- 5. Vom Gārhapatya bis zum Āhavanīya giesst er einen (ununterbrochenen) Wasserstrahl hin mit (der Formel): "Ambrosia bist du, verbinde die Ambrosia mit der Ambrosia (d.h. dem Nicht-Sterben)". 1)
 - 1) vgl. Katy. IV. 13. 16, Āp. VI. 5. 5.
- 6. Die abgespülten Sruc- (d. h. Agnihotrahavaṇī) und Sruva-Löffel erwärmt er (am Gārhapatya oder Āhavanīya mit der Formel): "weggebrannt" (Kauś. sūtra 3. 4). 1)
 - 1) vgl. Kāty. IV. 14. 7, Āp VI. 7. 1.
 - 7. Mit dem Sruva schöpft er (unnayati) in die Sruc (vier) Löffelvoll. 1)
 - 1) vgl. Katy. IV. 14. 10, Ap. VI. 7. 5.
- 8. Nachdem er die Sruc, über welcher er ein Stück Brennholz hält, bis zur Höhe des Mundes emporgehoben hat, schreitet er (in dieser Haltung) zum Ähavanīya hin mit (der Formel): "hier führe ich (unnayāmi) den Opferherrn zur Himmelswelt hinauf". ¹)
 - 1) vgl. Kāty. IV. 14. 12, Āp. VI. 8. 5-10.
- 9, 10a. Nachdem er (die Sruc, die Agnihotrahavanī, in der Nähe des Āhavanīya) auf Streu niedergelegt hat, legt er das (Sūtra S erwähnte) Brennholz (im Āhavanīya) an, indem er flüstert: "dich, der du Agni's Glanz hast, der du mit Wind und Hauch versehen bist, dich den himmlischen, lege ich an für den Himmel (d. h. zur Erreichung des Himmels), dich, den strahlenden' (so für das Abend-Agnihotra); mit "dich, der du Sürya's Glanz hast' (u. s. w., wie oben) (für das) Morgen(-Agnihotra). 1)
- ¹) vgl. Kāty. IV. 14. 13, Āp VI. 9. 4. Das Yajūs ist das der Kāṇva Vaj. Saṇh. 10b, 11. Wenn das Brennholz entflammt ist, giesst er darüber die (erste) Spende aus mit (der Formel): "mit Gott Savitr vereint mit der Nacht sammt Indra vereint möge Agni wohlgefällig annehmen, svāhā!" (so für das Abend-Agnihotra); mit: "mit Uṣas vereint... (möge) Sūrya wohlgefällig (annehmen, svāhā!)" (für das) Morgen(-Agnihotra). ¹)
 - 1) vgl. Kāty. IV. 14. 14, Āp. VI. 10. 8.
- 12. Wenn er dann mit (den Worten): "diese (irdische) Welt möge mich fortsetzen" auf den Gärhapatya geblickt, giesst er, nur im Geiste (die Strophe): "Prajäpati, kein anderer als du" (VII. 80. 7) hersagend, die zweite Spende aus, (welche) voller (als die erste sein muss). 1)
 - 1) vgl. Katy. IV. 14. 16—17, Āp. Vl. 10. 11—11. 1.
- 13. Die Sruc (d. h. die Agnihotrahavanı) bewegt er dreimal nach Norden (über dem Āhavanıya) hin mit (den Worten): "die Rudras erfreue ich". 1)
 - ¹) Die Interpretation dieser Stelle ist schwierig. Aus den Parallelstellen: dviḥ prakampya nıdadhāti (Katy. IV. 14, 19), hutvā srucam udgṛhya rudra mṛḍa... iti triḥ srucāgnim udañvam atiralgayati (Āp. VI. 11, 3), rudra mṛḍa... iti

srucam trir udaŭcam agnim ativalgayati (Hir. HI. 18), rudra mṛḍa...iti trih srucāgnim atimārjayaty udag udrišati (l. uddišati) (Bhar IV. 13), udag uddišati saptarṣīn priṇīhi...iti (Baudh. HI. 7: 76. 10), srucam udgṛhya rudra mṛḍeti srucodīcīm ycūlām trir aralayayati (verm. zu l. atiralgayati) Vaikh. H. 5, samayāgnim trir udaim uddišati (Man. śrs. I. 6. 1. 41), drir udīcīm srucam udyamyopusādayati (Šānkh. H. 9. 6) und vergl. mit der letzten Stelle; drir udīcīm srucam udyacchati, rudram era tat scāyām diši prītcārasṛjati (Kauś. br. H. 2), geht wenigstens soviel mit Sicherheit hervor, dass die übereinstimmende Lesart der HSS. des Vaitānasūtra und des Gop. br. (I. 3. 11, 12): srucam, beizubehalten und nicht mit Garbe in sruram zu ändern ist. Daneben ist udaŭcam statt udīcīm auffallend; sehr wahrscheinlich bedeutet es unach Norden hin": mit unserer Stelle lässt sich Kauṣ. br. V. 7 vergleichen: yat prāŭcam upaniykramyādityam upatiṣṭhante; gerade wie man in der Vaitāna-Stelle udīcīm erwartete, so ware hier prāŭca upa° regelmāssig gewesen.

- 14. Er legt dieselbe auf die Streu nieder, wischt sie (nl. die Schnäuze der Sruc) ab und wischt nördlich (von der Stelle wo der Löffel liegt) die Hände (d. h. das Fett an den Händen an der Streu) ab mit (der Formel): "Kräuter und Bäume erfreue ich." 1) vgl. Katy. IV. 14. 19—20, Äp. VI. 10. 11.
- 15a. Nachdem er (den Löffel) zum zweiten Male (an der Schnäuze mit den Handen) abgewischt hat, (wischt er das Fett von den Händen), nachdem er (die Schnur oder das Oberkleid) über der rechten Schulter gebracht hat, südlich (von der Stelle wo die Sruc liegt, am Grase ab) mit (der Formel): "den Vätern mache ich Svadhä!" 1) vgl. Katy. IV. 14. 19—20, Äp. VI. 11. 4.
- 15b, 16a. In den beiden hintern Fenern (Gärhapatya und Dakṣiṇāgni) findet das (weiter unten, Sūtra 17—19 zu erörternde) mit einem besonderen Wunsche unternommene Agnihotra statt. 1)

 1) vgl. Katy. IV. 14. 22. Āp. VI. 13. 1—9.
 - 16b. Nach meinem Lehrer ist es beständig. 1)
 - 1) d. h. müssen die Spenden im Garh. (Sutra 17—15) und Daks. (Sutra 19) auf jeden Fall verrichtet werden.
- 17. Nachdem er im Gārhapatya ein Stück Brennholz nachgelegt hat, giesst er die (erste) Spende darin aus mit dem Sruva aus der Sthālī (schöpfend): "hierher möge Gedeihen der Herr des Gedeihens schaffen, hier möge Prajāpati Nachkommen bestehen lassen; dem Hausherrn Agni, dem reichen Herrn des Gedeihens, svāhā!" 1)
 - 1) vgl. Katy. IV. 14. 23, Āp l. e. 12.
 - 18. Die zweite (Spende) ist behandelt. 1)
 - 1) als zweite Spende soll also, wohl auch im Garhapatya, die 7. 12 beschriebene stattfinden. zu vergl. Katy. l. c. 24.
- 19. Im Daksināgni (opfert er in der Sütra 17 dargetanen Weise) mit (dem Spruch): "dem Agni dem Speise-essenden, dem Herrn der Speise, svāhā!" (so) die erste (Spende). 1)
 - die zweite wieder wie Sutra 18 (7, 12); vgl. ferner Katy, IV, 14, 25, Ap. l. c. 4-5.

- 20. Nachdem er (die Feuer oder das Āhavanīya) mit (der Formel): "dich das Wahre mit dem Rechten" (Kauś. sūtra 6. 20) umsprengt hat, legt er den Sruva, die Sruc und die Streu nördlich vom (Āhavanīya-)Feuer nieder. 1)
 - 1) vgl. Katy. IV. 14. 28-29. Ap. VI. 14. 1: 11. 14.
 - 21. Den Rest in der Sruc isst er (in der folgenden Weise:)
- 22a. Mit (den Worten): "die Hauche erfreue ich" (zum ersten Mal); nachdem er Wasser berührt hat, mit: "die Keime (erfreue ich)" zum zweiten Mal; mit: "alle Götter (erfreue ich)" schliesslich den ganzen Rest. 1)
 - 1) vgl. Kāty. IV. 14. 26, Ap. VI. 11. 4. s. f. 12. 1. init.
- 226. Mit der Sruc, die er (noch) nicht ausgespült hat, giesst er Wasser hin mit: "die Sarpa und Itarajana (erfreue ich)"; nachdem er die Sruc über der Streu ausgespült hat, (giesst er) zum zweiten Male (Wasser hin) mit: "die Sarpa und Punyajana (erfreue ich)" und mit: "die Gandharven und Apsarasen (erfreue ich)" zum dritten Mal westlich (vom Āhayanīya). 1)
 - 1) vgl. Katy. IV. 14. 27, Ap. VI. 11. 5; 12. 2, 4.
- 23. Mit: "die sieben Ŗṣi (erfreue ich)" erhitzt er Sruva und Sruc (am Āhavanīva). 1)
 - 1) vgl. Kāty. l. c. 27, 29, Āp. VI. 12. 6.
- 24. Mit: "die Südlichen führe ich (weg)" 1) wischt er den Stiel der Sruc abwärts ab (beim) Abend(-Agnihotra), aufwärts (beim) Morgen(-Agnihotra).
 - 1) Dieses quasi-Yajuş dakşinān nayāmi scheint einem Missverstandnisse von Gop. br. I. 3. 12 entsprosen zu sein, wo auf die Fragen (l. c. 11): kimderatyam rātran srugdaņdam arāmārkṣīḥ (so zu l.), kimderatyam prātar ndamārkṣīr iti (so zu l.) die Antworte lauten: yad rātran srugdaņdam arāmārkṣaṃ (so zu l.) ye rātran samrišanti dakṣiṇāṃs tān udanaiṣaṃ (so zu l. statt tām unnaiṣam, tān unuaiṣam), yat prātar udamārkṣaṃ (so zu l.) ye prātaḥ prarrajanti dakṣiṇāṃs tān udanaiṣam iti (so zu l.). Man sieht, dass dakṣiṇān unuayāmi ein quasi-Mantra ist, erschlossen aus den Worten des Brahmaṇa dakṣiṇāṃs tān udanaiṣam, die gar keinen Mantra enthalten. Übrigens sind alle in Gop. br. 11. cc. angedeuteten Handlungen im Sūtra erwahnt, ausser dem yārhapatyārekṣaṇam, welches zwischen den beiden Hauptspenden fallen sollte (Gop. br. 1, 3, 11, 8, 50, z. 2, 8, 51, 1)
- 25. Im Brāhmāṇa behandelt ist die (jetzt erfolgende) Anrede an die Feuer (von Seiten des Opferherrn, der sich vor jedem Feuer stellt und darauf hinblickt). ¹)
 - 1) Das agayapasthāna wird in unserem Gopathabrahmaņa nicht behandelt.
- 26. Wenn beim Melken der Agnihotra-Kuh und den darauf folgenden Handlungen etwas nicht so vor sich geht wie es gehört, so bringe er (der Brahman oder Opferherr?) der betreffenden Gottheit eine (Butter)spende dar. ¹)
 - 1) Die betreffenden Gottheiten, welchen im Falle von blirega eine Spende darzubringen ist, sind alle im Gop. br. (I. 3, 12) aufgezahlt. Unser Vaitanasutra setzt also sehr bestimmt die Bekanntbeit mit dem Brahmana voraus.

VIII.

- 1. Am dreizehnten Tage ¹) bringe derjenige, welcher die Neuund Vollmondsopfer beginnen will, einen für Agni-Viṣṇu bestimmten elfschüsseligen Opferkuchen dar ²); (die Darbringung dieses Opferkuchens begleitet der Brahman) mit (der Strophe): "Agni und Viṣnu" (VII. 29, 1). ³)
 - 1) welcher Tag sich also den zwölf Tagen nach dem Agnyādheya unmittelbar anschlieset (Vait. 6, 12). 2) Wortlich übereinstimmend (man beachte wieder den Optativ!) mit Gop. br. II. 1, 12, 3) vgl. Katy, IV, 5, 22, Ap. V, 23, 4—5.
- 2. Zuerst ¹) mit dem Vollmondsopfer anfangend (bringe er) auch einen für Sarasvatī bestimmten Caru (und) einen zwölfschüsseligen für Sarasvant bestimmten Opferkuchen (dar); (die Darbringung dieser Opfergaben begleitet der Brahman) mit (den Strophen): "Sarasvatī, in deinen Observanzen" (VII. 68) und "dessen Observanz" (VII. 40).²)
 - 1) "zuerst" obschon darśa etayoh pārrah paurņamāsa uttarah nach Gop. br. II.
 1. 12 = MS. I. 4. 15: 64, 18: Gop. br. II 1. 12 ist eine Abkurzung von Maitr. S. I. 1. 14 und 15. Die Weise der Darstellung des Rituals in Sūtra 1—2 weist, da sonst immer die anrārambhaņīyā iṣṭi alle die 1 und 2 genannten Opfergaben ungetreunt umfasst, deutlich auf Benutzung der zitierten Gopatha-Stelle hin. 2) vgl. Katy. I. c., Āp. 1. c.
- 3. Wenn sich im Verlauf des Jahres nach der Gründung der Feuer ein Unglück ereignet (d. h. dem Opferherrn befällt), so soll er unter Rohinī das Agnihotra fahren lassen und unter Punarvasū das Punarādheya begehen (die Feuer von Neuem gründen) mit (den heiligen Silben): "om. bhāḥ, bhuvah, svah, janad, om."
 - 1) vgl. Katy. IV. 11. 3, 5, \$\bar{\Delta}\$p. V. 26. 3; 27. 3, 5, 9.
- 4. Wenn die Feldfrüchte (Reis, Gerste, Hirse) reif sind, hat die Āgrayaṇīṣṭi stätt. ¹)
 - 1) vgl. Katy. IV. 6, 1, Ap. VI. 29, 2 flgg.
- 5. (Die Strophe): "dem Idāvatsara" (VI. 55. 3) füge er (der Brahman) bei den Einleitungs- und Schlussopfern ein. ¹)
 - 1) vgl. Gop. br. II. 1. 17 s. f. (wo auch der Optativ ārapeta).
- 6. (Die Strophe): "o Agni, Indra" (VII. 110. 1) (spreche er, der Brahman) nach (der Darbringung) des für Agni-Indra 1) bestimmten (Opferkuchens); wenn der (Opferkuchen) für Indra-Agni 1) dargebracht wird, dann (die Strophe): "Indra und Agni uns" (Kauś. sūtra 5, 2). 2)
 - vgl. Gop. br. II. 1. 17: sa eya aindrāgnaḥ sann āgnendraḥ.
 vgl. Katy. IV. 6. 1, Āp. VI. 29. 10.
- 7. Nach (der Darbringung) des für die Allgötter bestimmten (Caru), des für Himmel-Erde bestimmten (Opferkuchens) und des für Soma bestimmten (Caru) (spricht er, der Brahman, je die

- Strophen): "wenn wir wissend" (VII. 115. 1), "Himmel und Erde, mit Erhörung" (II. 16. 2) und "Soma der Kräuter" (V. 24. 7). 1) vgl. Käty. IV. 6. 2—1, Äp. VI. 29. 10—11.
 - S. Am Phālguna-Vollmondstage beginne er die Tertialopfer. 1) 1) vgl. Gop. br. H. 1. 19 (wörtlich übereinst.), Kāty. V. 1. 1, Āp. VHI. 1. 2.
- 9. Oder am Tage vorher (findet) die Iṣṭi an Vaiśvānara und die an Parjanya (statt, wozu als Anumantraņa die Strophen): "o Agni vaiśvānara" (II. 16. 4) und: "brülle, donnere" (IV. 15. 6). ¹) vgl. Katv. V. 1. 2—1, Āp. VIII. 1. 3—4.
- 10. Beim (ersten Tertialopfer, dem) Vaiśvadeva begleitet er (der Brahman) das Vorwärtsbringen (zur Uttaravedi) des (aus den Araņis) hervorgebohrten Feuers mit: "seid beide uns einmütig" (Kauś. sūtra 108, 2). 1)
 - 1) vgl. Katy. V. 2 5, Ap. VIII. 2, 13 vergl. mit VII. 13, 6.
- 11. Die Opferspende (über dem zum neuen Feuer gelegten Brennholz begleitet er) mit (der Strophe): "im Feuer das Feuer" (IV. 39. 9). 1)
 - 1) vgl. Katy. V. 2. 6, Ap. l. c. vergl. mit VII. 13. 7.
 - 12. In dieser Weise (begleitet er) das Feuerbohren (mit Sprüchen). 1)

 1) Dieses Sütra scheint müssig. Deutet es vielleicht auf Vait. 5. 13 folgg. zuruck?
- 13. Die (Opfergaben) an Agni, Soma, Savitr, Sarasvatī, Pūṣan, die Maruts, die Allgötter, Himmel-Erde (begleitet er jede) mit (einer der folgenden Strophen): "Agni der Bäume" (V. 24. 2), "Soma der Kräuter" (V. 24. 7), "Savitr der Aufforderung" (V. 24. 1), "Sarasvatī, in den Observanzen" (VII. 68. 1), "in der Ferne der Pfade" (VII. 9. 1), "die Maruts der Berge" (V. 24. 6), "die Allgötter zu meiner" (IX. 2. 7. cd), "Himmel-Erde der Gaben" (V. 24. 3). 1)
 - 1) vgl. Gop. br. H. 1. 20, Katy. V. 1. 5, 20, Āp. VIII. 2. 2, 17-18.
- 14. Die (Spende) der Molke (begleitet er mit der Halbstrophe): "herwärts den Güter verschaffenden" (III. 16. cd). ¹)
 - 1) Nicht im Caturm. Ritual der Vaj.; Ap. VIII. 3. 6-10.
- 15, 16a. Von dieser geniessen durch Beriechung der Hotr, Adhvaryu, Brahman und Agnīdhra der Opferherr (isst) wirklich davon indem man sich gegenseitig anruft ¹), mit (der Strophe):
 - "Welcher Samen von mir ausgegossen wird 2) oder von mir weggeht,

Oder wieder entsteht, damit dringe günstig gesinnt in mich ein, Dadurch mache mich zeugungsfähig, dadurch reich an Nachkommen''. "von dir, dem von Männern getrunkenen, der du angerufen bist, geniesse ich, angerufen ³) (eingeladet)". ⁴)

- 1) Der Hoty z. B. sagt zum Adhvaryu: "N. N., lade mich ein", worauf der andere entgegnet: "eingeladen bist du." 2) Ich lese prasicyate, vgl. die Varr. 3) Aus Garbe's Übersetzung geht hervor, dass er ja gelesen hat, wie zu lesen ist: "pahāla npahālasya bhaky". 4) vgl. Āp. VIII. 3. 12—16, Lāṭy. IV. 12. 15. Drahy. XII 4. 20—22.
- 166. So (ist) die Grundform (der Tertialopfer). 1)
 - 1) Ich bin nicht sicher davon, ob diese Deutung der Worte; iti prakytih die richtige ist. Sie könnte es sein, in sofern allen Cāturmāsyas die fünf ersten Opfergaben aus Sutra 13 gemeinsam sind. Einmal ili wie z. B. Baudh. I. 1: 2. 3.
- 17. Bei (dem zweiten Tertialopfer,) den Varunapraghāsas, (das) am Āṣāḍha-Vollmondstage (stattfindet), geht er (der Brahman), während die beiden Feuer 1) vorwärts geführt werden, (hinterher) 2), indem er (die Strophe): "Agni gehe vorwärts" (IV. 14, 5) flüstert. 3)
 - d. h. die beiden Ähavaniya-Fener, die bei dieser Isti erforderlich sind.
 zu lesen: japann aureti?
 vgl. Katy. V. 4. 2—7, Äp. VIII. 5. 22.
- 18. Er setzt sich in der Nähe des südlichen Feuers (d. h. südlich vom dem südlichen der beiden Ähavanīva-Feuer) nieder.
- 19. Nachdem er an der vorderen (ost-)Seite (der beiden Feuer) vorübergegangen ist und im nördlichen (Āhavanīya-)Feuer (seine Voropfer-, und später seine Nachopfer-)spenden dargebracht hat, bringt er dieselben im südlichen (Āhavanīya-)Feuer dar. 1)
 - 1) Diese Vorschrift, schon Vait. 2. 10 gegeben, wird hier deshalb wiederholt, weil besonders erwahnt werden musste, dass die parastād- und samsthitahomāh in jedem der beiden Feuer darzubringen sind; vgl. Vait. 9. 10.
- 20. Wenn die Gattin (vom Pratipasthātṛ) über ihre Untreue befragt ist (und ihren Buhlen genennt hat), so reinigen sie sie (überschütten sie, nl. der Brahman und seine Gehülfen (?), mit Wasser) mit (der Strophe): "o Wasser, führe weg" (VII. 89. 3). 1)
 - 1) vgl. Katy. V. 5. 6—10, Ap. VIII. 6. 19—22. In keiner mir bekannten Darstellung des Rituals ist die Rede von einer Abwaschung oder Reinigung der Gattin.
- 21. Die fünf (allen Tertialopfern gemeinsamen Opfergaben) mit der für Püşan bestimmten zum Schluss (vgl. Vait. S. 13) (begleitet der Brahman wie früher, vgl. l. c). 1)
 - 1) vgl. Āp. VIII. 6. 28., Gop. br. II. 1. 21 s. f.
- 22. Die (am Varunapraghāsa ausserdem) dem Indra-Agni, dem Varuna, den Maruts und dem Ka darzubringenden, (begleitet er, die an Varuna) mit (der Strophe): "Varuna der Gewässer" (V. 24. 4) (die an Ka) mit (der Strophe): "welcher lebengebend" (IV. 2. 1). 1)
 - 1) vgl. Gop. br. II. 1. 22, Katy. V. 4. 23, Ap. VIII. 7. 1. Das Anumantrana zu der 1. und 3. Opfergabe ist also wie Vait. 8. 6 und 8. 13.

- 23. Nach dem Avabhrthasoma 1) (werden) die Visnu-Schritte zwischen den beiden (hinter den zwei Ähavanīva-Feuern befindlichen) Vedis (gemacht). 2).
 - 1) avabhrthasomāt muss gleichwertig mit somārabhrthāt d. h. saumikād avabhrthāt sein; das Ritual des Avabhṛtha bei den Varuṇapraghasa ist ja das des Agnistoma. 2) vgl. Vait. 4. 18.

IX.

- 1. Am Kārttika-Vollmondstage (hat das dritte Tertialopfer), die Sākamedhas, (statt). 1)
 - 1) vgl. Kāty. V. 6. 1, Āp. VIII. 9. 1.
- 2. Bei dem Tags zuvor (morgens früh darzubringenden) Işti an Agni anīkavant (ist die Strophe): "er hat rauschen gemacht" (III. 3. 1) (vom Brahman herzusagen); (bei der) am Mittage (darzubringenden Isti) an die Samtapana Maruts (die Strophe): "Ihr erhitzenden" (VII. 77. 1); (bei der) Abends (darzubringenden Isti) an die Grhamedhin (Maruts die Strophe): "eine scharfe Linie" (IV. 27. 7). 1)
 - 1) vgl. Gop. br. If. 1. 23, Kāty. V. 6. 2 flgg., Āp. VIII. 9. 2 flgg.
- 3. Die (zuletzterwähnte Işti) fängt mit den Butterportionen an und schliesst mit der Ida. 1)
 - 1) vgl. Kāty. V. 6. 18—27, Āp. VIII. 11. 4—7.
- 4. Am folgenden Tage (begleitet der Brahman) die Volllöffelspende 1) mit (der Strophe): "voll, o Löffel" (III. 10. 7. c—f). 2)
 - 1) Es ist fraglich ob pūrņadarryam oder pūrņadarram zu lesen ist, das erste haben C, Be und Sayana im Komm., das letzte A und B. Die Überlieferung von Gop. br. II. 1. 23: niṣṣṣāṣamiśrena pārņādarryā muss verdorben sein. Kauş, br. (das hier die Quelle des Gop, ist) hat pūrņudarreņa; pūrņudarram lesen auch einige HSS, zu Śankh, śrs. IV. 15, 14, 2) vgl. Gop. br. l. c., Kāty. V. 6. 36, Ap. VIII. 11. 18-21.
- 5. (Bei der Işti) an die tanzenden Maruts (begleitet der Brahman die Darbringung der Hauptspende) mit (der Strophe): "schwarz der Bahn'' (VI. 22). 1)
 - 1) vgl. Gop. br. l. e., Katy. V. 7, 1, Ap. VIII, 11, 22.
- 6. Bei der Mähendri Işti (begleitet der Brahman) die (Darbringung der) sechs (Opfergaben), deren letzte Indra-Agni gilt (mit den Strophen die Vait. 8.13, 8.22 angegeben sind). 1)
 - 1) vgl. Gop. br. l. c., Katy. V. 7. 7—8, Ap. VIII. 12. 3 flgg.
- 7. Die (Opfergabe) an Mahendra (begleitet er mit einer Strophe 1) und) die an Viśvakarman mit: "die, welche geniessend" (II. 35, 1). 2) 1) vgl. Vait. 1. 3. 2) vgl. Gop. br. l. c. Katy. V. 7, 9-10, Ap. VIII. 12. 4.
- Sa. Bei der pitryā Isti ist das Verfahren bis zu den Butterportionen in Götterweise. 1)
 - 1) vgl. zu dieser Stelle ZDMG, LHII, S. 226.

- Sb. (Die erste Opfergabe bei der pitryā Iṣṭi gilt) dem von den Vätern begleiteten Soma oder den von Soma begleiteten Vätern; (die zweite den auf der Streu sitzenden Vätern; die dritte den von Agni gekosteten Vätern und die letzte dem Agni der das Mauenopfer führt); (über der Hauptspende dieser Darbringungen spricht der Brahman der Reihenfolge nach 1) eine der folgenden Strophen aus): "Ihr auf der Streu sitzenden Väter" (XVIII. 1. 51), "herangerufen sind unsere Väter" (XVIII. 3. 45), "Ihr von Agni gekostenen Väter" (XVIII. 3. 44) und "du, Agni, der du das Manenopfer führest" (XVIII. 4. 71).
 - 1) Die Reihenfolge der Auumantrana-Strophen ist nicht in Übereinstimmung mit der der Opfergaben, da immer zuerst der satkapala purodäsa an Soma pitrmant oder an die Pitarah somavantah dargebracht wird. 2) vgl. Gop. br. II. 1. 24, Katy. V. 8, 9—12; 9. 2—9, Äp. VIII. 13. 15—16.
- 9. Diese Einleitungsspenden bringt er (der Brahman) dar in dem aus dem Dakṣiṇāgni (das hier die Stelle des Āhavanīya einnimmt) entnommenen Feuer.
- 10. Nachdem er (der Brahman) südlich an (diesem) Feuer vorübergegangen ist, setzt er sich westlich davon (hinter demselben, nach Osten gekehrt) nieder, der Opferherr und der Ägnīdhra, (nachdem sie) nördlich (am Feuer vorübergegangen sind). 1)
 - 1) Vielleicht ist es besser zu trennen: ... nttarena yajamānah | 10 | āgnādhraś cāstu sradheti... | 11 |. Dann ware es nur eine ganz leichte Änderung āgnādhra astu zu lesen. Der Āgnādhra sitzt ja nicht. Die beiden folgenden Ślokas, die offenbar spates Machwerk sind, können sehr wohl auf falscher Auffassung unserer Stelle beruhen.
 - 11. "astu svadhā" ist der Gegenruf 1) des Āgnīdhra.

 - 12. Das besagen auch zwei Ślokas:

"Bei der Pitryā soll der Brahman, nachdem er die Einleitungsspenden dargebracht hat, südlich vom Feuer gehen und dann während der Opferhandlung westlich nach Osten gekehrt sitzen." ¹)

"Der Ägnīdhra aber und der Opferherr beide, (nachdem sie) nördlich (vom Feuer gegangen sind). Bei dieser Isti jedoch ist $astu\ svadh\bar{a}$ als Gegenruf zu sagen."

- 1) ich lese pratyann asīta statt pratyan asīda.
- 13. Die Ida beriecht er 1) (er isst nicht davon). 2)
 - In Gegensatz zu Vait. 3. 17.
 vgl. Gop. br. l. c., Katy. V. 9. 13, Āp. VIII. 15. 15—16. 1.
- 14a. Nach der Umgiessung (der Vedi) ist das Verfahren (wieder) in Götterweise 1).
 - 1) vgl. zu Vait. 9. Sa. Katy. V. 9. 17, Ap. VIII. 16. 4.

- 15. Aus der Hütte (wo die Işti stattgefunden hat) heraustretend flüstern sie (die Strophe): "durch diese Form" (VII. 3. 1). 1)
 - Weder in Katy, noch in den anderen Quellen findet sich genau Entsprechendes, nur das Ritual der Kauṣītakins stimmt überein: alha yad reaṇ japanli, Kauṣ, br. V. 7, pitrbhyo datte | ayā riṣṭhā... iti japanta... gatrā, Sankh. śrs. III. 16. 27—17. 1. Es ist auffallend, dass, wahrend sonst im Caturmāṣya-Ritual das Gop. br. beinahe wortlich mit Kauṣ, br. übereinstimmt, gerade diese Stelle dem Gop. br. abgeht. Sollte sie aus II. 1. 25 verloren gegangen sein? vgl. ferner Āp. VIII. 16. 5.
- 16. Nachdem sie einige Schritte weiter in östlicher Richtung gegangen sind, richten sie an die Sonne, nach dieser hinblickend, (die Strophe): "ihre Strahlen erheben sich" (XIII 2. 1). 1)
 - 1) Der Satz stimmt überein mit Gop. br. l. c., das Kaus, br. weicht ab.
- 17. Sich nach rechtshin umkehrend (ohne von der Stelle zu gehen) richten sie an die Feuer, auf dieselben blickend, (die Strophe): "den Himmel, die Erde" (HI. 21. 7). 1)
 - 1) vgl. Gop. br. l. c.
- 18a. Darauf (reden) sie (nachdem sie einige Schritte weiter) in nördlicher Richtung (gegangen sind), 1) an einem Kreuzwege den Tryambaka-(kuchen) darauf hinblickend an, mit (der Strophe): "welcher im Feuer" (VII. 87. 1). 2)
 - 1) Vermutlich ist auch hier abhyutkramyopatisthante aus Sutra 16 hinzuzudenken, vgl. Gop. br. l. c. Der Singular traiyambakam ist auffallend. Hat man homam zu supplieren und traiyambakam homam anumantrayate brahma aufzufassen? Dann ware die Satzkonstruktion eine sehr lose. 2) vgl. Katy. V. 10. 9, Āp. VIII. 17. 12.
- 18b, 19. Die arischen Verwandten des Opferherrn 1) (und dieser selber) gehen, jeder einen Opferkuchen in der linken Hand haltend, sich (mit der rechten Hand) den rechten Schenkel schlagend, dreimal mit Zukehrung der linken Seite um das (auf dem Kreuzwege angelegte) Feuer herum, mit (der Strophe): 2)
 - "Den Tryambaka verehren wir, den schönduftenden Vermehrer des Gedeihens,
 - Wie ein Kürbis vom Stiel möge ich vom Sterben gelöst werden, nicht vom dem nicht (vor der Zeit) Sterben''. 3)
 - 1) Ich lese das Schlusswort von Sutra 18: yajamānāryajanāḥ und nehme dies als Subjekt zu Sutra 19: dazu vergl. man Laty. V. 3. 6—7: yajamānasyāmātyā ekaikam apāpam ādāya pradakķinam agnim parīyuḥ; Vaikh. śrs. IX. 9: yajamānasyāmātyā sarva ekam ekam purodāśam ādāya tryambakam yajāmaba ity etam agnim pradakķinam dakṣinān ūrān āghnānāḥ pariyanti; vgl. auch Rudradatta zu Āp. 2) Zum Mantra vgl. ZDMG. LHI, S. 701. 3) vgl. Katy. V. 10. 15, Āp. VIII. 18. 2.
- 20. Mit dem Opferkuchen in der rechten Hand (gehen sie darauf dreimal um das Feuer herum) mit Zukehrung der rechten Seite ¹).

 1) vgl. Katv. V. 10. 16.

- 21. Wenn die beiden Körbe (in welche man die Opferkuchen getan hat, in einem Baume) befestigt sind ¹), so flüstert er (der Brahman, die Strophe): "welcher Angehörige von aus" (I. 19. 3). ³)
 - 1) Da in keiner mir bekannten Quellen von einem "Ablösen" der Körbe, sondern überall von einem "Anhängen" (\(\bar{u}sajati\)) die Rede ist, muss pranukta hier diese Beleutung haben. 2) vgl. K\(\bar{a}ty\), V. 10. 21, \(\bar{A}p\), VIII. 18, \(\bar{7}=9\).
- 22. Sich nach rechts herum wendend kehren sie (zum Opferplatz) zurück. 1)
 - 1) vgl. Katy. V. 10, 23, Ap. VIII, 18, 10,
- 23. Darauf findet die Isti an Aditi statt (deren Hauptspende der Brahman mit einem Spruche zu begleiben hat). 1)
 - 1) vgl. Gop. br. f. 1. 25. s. f., Ap. VIII. 19. 1-4.
- 24. Am Phālguna-Vollmondstage findet das (vierte Tertialopfer, das) Šunāsīrva statt. 1)
 - 1) vgl. Katy. V. 11. 1, Ap. VIII. 20. 1.
 - 25. Bei Wiederholung (der Tertialopfer), am Tage vorher. 1)
 - vgl. Katy. V. 11. 17, cf Sat. Br. II. 6. 3. 10—13 mit Eggeling's Bem. in SBE. XII. S. 447; Āp. VIII. 21. 6.
- 26. Die fünf (Opfergaben), deren letzte die an Pūṣan ist (vgl. Vait. 8. 13), (begleitet der Brahman wie früher, vgl. l. c.). 1)
 - 1) vgl. Kāty. V. 11. 4, Āp. VIII. 20. 3.
- 27. Die (Opfergaben) an Vāyu, die Śunāsīrya und Sūrya (begleitet er der Reihenfolge nach) mit (einer der folgenden Strophen): "sowohl mit éiner" (VIII. 4. 1), "die Śunāsīra hier" (III. 17. 7), "Sūrya ist den Augen" (V. 24. 9). 1)
 - 1) vgl. Katy. V, 11, 5, 6, 11, Ap. VIII, 20, 3 flgg.

X.

- 1. Beim Tieropfer (begleitet der Brahman) die dem Visnu geltende Voll(löffel)spende mit (der Strophe): "weit, o Visnu" (VII. 26. 3. c—f) 1)
 - 1) vgl. Katy. VI. 1. 4, Ap. VII. 1. 7.
- 2. Das Fällen des (zum) Opferpfosten (zu verwendenden Baumes) begleitet er (der Brahman) mit (der Strophe): "des übelgesinnten" (X. 6. 1). 1)
 - 1) vgl. Katy. VI. 1. 14, Ap. VII. 2. 7.
- 3. Das Abwaschen (des Opferpfostens) mit (der Strophe): "dadurch, dass dich der Kunstfertige" (N. 6, 3). 1)
 - 1) vgl. Ap. VII. 7. 9, fehlt bei Katy.
- 4. Das Salben (d. h. Ausgiessen von Fett über den Pfosten) mit: "sie salben, besalben" (XVIII. 3. 18). 1)
 - 1) vgl. Katy. VI. 2. 21, Ap. VII. 10. 2.

- 5a. Das Besalben, mit "gut besalbet mir" (VII. 30).
- 5b. Das mit dem Fett Bestreichen desselben mit den Gandhapraväda-Strophen (XII. 1. 23-25).
- 6. Mit (der Strophe): "welches Kleid dir" (VIII. 2. 16) das Umhängen desselben mit Gewändern. ¹)
 - 1) Die unter 4-6 erwähnten Handlungen, die sonst nicht im Ritual vorkommen (vgl. jedoch Sadv. br. IV. 4. 14 ed. Eelsingh) sind wohl dem Einfluss von Kauś. sūtra 54. 5-7 zu verdanken.
- 7. (Die Strophe): "o Baum, auf dem ausgestreuten" (XII. 3. 33), (spricht der Brahman), wenn er (der $Y\bar{u}pa$) auf die Streu gelegt wird. ¹)
 - 1) In den anderen Quellen nichts Eutsprechendes.
- 8. Mit (den zwei Strophen): "o Baum, sammt" (XII. 3. 15) und: "auf welcher das Sadas" (XII. 1. 38) (begleitet er) das Aufrichten (des $Y\bar{u}pa$). 1)
 - 1) vgl. Katy. VI. 3, 6, Ap. VII. 10, 7.
- 9. Mit (der Strophe): "als Erhalter stehe fest" (XII. 3. 35) das Niedersetzen des unteren Teiles des Yūpa in die Grube. ¹)
 - 1) vgl. Katy. VI, 3, 7, Āp. VII, 10, 8,
- 10. Mit den zwei (Strophen): "die Taten Viṣṇus" (VII. 26. 6—7) das Aufrechtstellen. ¹)
 - 1) vgl. Āp VII. 19. 9.
- 11. Mit den (elf Strophen des Liedes): "angefacht jetzt" (V. 12) die (elf) Voropfer. ¹)
 - vgl. Kāty. VI. 4, 8, 10-11, Āp. VII. 14, 6-8, Āśv. III. 2, 6, Sańkh. V. 16, 6.
- 12. Für diejenigen, welche den Narāśaṃsa verehren, (begleitet er) das zweite (dem Narāśaṃsa geltende Voropfer) mit: "ein Gott unter den Göttern" (V. 27. 2 1)). 2)
 - 1) oder V. 27 2 und 37 vgl. den Wortlaut der 3. Strophe: narāšaņso 2gniķ.
 2) vgl. Śańkh. V. 16. 7. Schwab, Thieropfer S. 91, 92.
- 13, 14a. Bei einem Tier(opfer) nach Anlass einer Feuerschichtung 1) (begleitet der Brahman die Voropfer) mit (dem Liede): "erhoben (sind) seine" (V. 27). 2)
 - 1) Allererst ist paśan, das Garbe zum folgenden Sutra ninmt, in Sutra 13 heraberzuziehen. Dann bekommt man: nrdhcā uspelīsļakāhpaśan: die Änderung, die ich vorschlage: °īṣṭakāpaśan ist leicht. Diese Emendation findet ihre Bestātigung in Katy. XVI. 1. 11: āpriyo drādaśordhrā asyeti, wozu der Komm: āpriyo prayājayājyāḥ, vgl. Mahūdhara zu Vaj. S. XXVII. 29 (iṣṭakāpaśnpakṣe; der iṣṭakaprśn ist der dem Prajapati geweihte Bock, Vait. 28. 4) und Eggeling. S.B.E. XLI. S. 167 Bem. 1. Danach ist Whitney's Bemerkung zu AV. V. 27 Einl. (Ath. V. Transl. vol. I, S. 269): nthe hymn is not used as an āprī-hymn in the liturgical literature' zu berichtigen: das Sūkta wird zwar, und naturlich auch, vom Brahman nicht als eigentliches Āprīsukta verwendet, sondern dient zum Anumantraņa der Āprī-Verse. 2) vgl. Katy. XVI. 1. 11, Āp. XVI. 7. 9.

- 146. Die Serie von Handlungen (hat darauf statt), deren erste durch (die Worte): "führe ihn heran" (IX. 15. 1) angedeutet ist und die mit dem Beschmieren abschliesst. 1)
 - 1) Also die Handlungen, die Kauś. sūtra 64. 6—17 angegeben sind: Anumantrana zum Heranfuhren des Opfertieres, Herumtragen des Feuerbrandes, Tôten. Abwaschen der Fusse des Tieres, Zerschneiden, zu Feuer setzen der darzubringenden Opferstücke. Begiessen, vom Feuer Nehmen der Opferstücke, Beschmieren derselben mit Butter. Im Allgemeinen vergl. Käty, VI. 5. 1 flgg., Äp. VII. 15. 1 flgg.
- 15. (Dabei hat er die Strophe): "dem Indra als Anteil" (IX. 5. 2) je nach der Gottheit ("der das Tier geopfert wird, zu ändern). 1) vgl. Kauś. sutra 64. 7.
- 16. Mit (der Strophe): "welcher gebietet" (II. 34. 1) (begleitet der Brahman) das Losbinden des Tieres.
- 17. Während es (zum Śāmitra-Feuer) geführt wird, bringe er ¹) die Loslösungsspenden dar mit (den Strophen):
 - "Losgelöst moge, o Hirt der Welt, unser Opfertier seinem Loos entgegen gehen;
 - Gott Agni, dessen kundig, führe das dreifache siebenschnürige Opfer, die Götterspeise, den Göttern zu.
 - Deine beiden... zerfleischenden Fangzähne beugen aus nach rechts und schauen sieh gegenseitig an (†);
 - Ungefährdet lasset, o Väter, uns dieses am Pfosten gebundene Opfer sein, das wir losgelöst haben.
 - Unverkürzt geh' wohlgefällig weiter, zu Indras Kuhstall laufe (des Weges) kundig hin;
 - Einsichtsvolle Weisen mögen dich putzen, Labung und Kraft dem Opferherrn gebend."
 - 1) Man beachte den Optativ, Zitat aus Brahmana?
- 18. Während (das Tier) getötet wird, drehen sie sich nach rechts herum. ¹)
 - Alles in Sutra 15-18 erörterte ist als Erweiterung des aus dem Kauś, sutra l. c. erwahnten Rituals, mit dem es zusammenfallt, zu betrachten.
- 19a. Die (Darbringung) der Netzhaut (begleitet er) mit (dem Spruche): "mit der Netzhaut, o Jātavedas" (Kauś. sūtra 45. 11). 1) vgl. Katy. VI. 6. 24—26, Āp. VII. 21. 1—2.
- 196. Mit den Sambhu- und Mayobhu(-Liedern) (I. 5 und 6) reinigen sie sich am Cātvāla. 1)
 - 1) vgl. Katy. VII. 6. 28, Ap. VII. 21. 6.
- 20. Die (Darbringung des) dem Indra-Agni geweihten Opferkuchens und der (vom Tiere) abgeschnittenen Opferstücke (begleitet der Brahman mit angemessenen Strophen). 1)
 - 1) vgl. Katy. VI. 7. 19-28; 8. 1-7; Åp. VII. 22. 10-12; 23. 3-11.

- 21. (Vom Adhvaryu) dazu aufgefordert (holt) der Ägnīdhra aus dem Śāmitra(-Feuer) die Kohlen für die Nachspenden (und) schüttet sie vor dem Hotr nieder. ¹)
 - 1) vgl. Katy. VI. 9. 7-8, Ap. VII. 26. 8-9.
- 22. Nachdem der Herzbratspiess (in den Erdboden) gesteckt ist, flüstern sie (das Lied): "in den Wassern dir, o König" (VII. 83). ¹)
 - 1) vgl. Kāty. VI. 10. 4-5, Āp. VII. 27. 15-16.
- 23. (Erst) nachdem man einen für Indra-Agni bestimmten (Bock) geopfert hat, (darf) ein Tier(opfer) zur Erreichung bestimmter Wünsche ¹) stattfinden.
 - 1) wie dieselben Gop. br. II. 2. 1 aufgezahlt sind.

XI.

- 1. Wer ein Somaopfer anstellen will, opfere dem Indra-Agni einen (freigelassenen) Stier, in dem Falle dass sein Vater und Grossvater kein Somaopfer gefeiert haben. ¹)
 - Wortlich übereinstimmend (vgl. den Optativ) mit Gop. br. II. 1. 16 = Maitr.
 S. II. 5. 5; vergl. ferner Katy. VII. 1. 5, TS. VI. 1. 5. 5.
- 2. Er erwählt sich die Opferpriester: einen Kenner des Atharvaveda zum Brahman, einen Kenner des Sämaveda zum Udgätr, einen Kenner des Rgveda zum Hotr, einen Kenner des Yajurveda zum Adhvaryu. ¹)
 - 1) vgl. Katy. VII. 1. 6, Ap X. 1. 1.
- 3. Brāhmaṇācchaṇṣin, Potr und Āgnīdhra sind die Gehülfen des Brahman, auch der Sadasya; Prastotr, Pratihartr und Subrahmaṇya des Udgātr; Maitrāvaruṇa, Acchāvāka und Grāvastut des Hotr; Pratiprasthātr, Neṣṭr und Unnetr des Adhvaryu. 1)
 - 1) vgl. Katy. VII. 1. 8-9, Gop. br. I. 2. 19.
- 4a. Im Frühling u. s. w. (hat das Somaopfer statt) je nach der Kaste. 1)
 - 1) vgl. Vait. 5. 2. Diese Vorschrift ist einigermassen befremdend, da sonst uberall der Fruhling als Zeit des Somaopfers gilt.
- 4b. (Die Bestimmungen über die Beschaffenheit des Opferplatzes) sind (durch die Vorschrift): "der Opferplatz" (Kauś. sūtra 60, 18) angegeben (und gelten auch hier).
- 5a. Es soll ein Platz sein an deren östlichen Seite sich eine Grube, $\bar{w}rma$, 1) ein Baum, ein Berg, ein Fluss oder ein Weg befindet. 2)
 - Die Bedeutung dieses Wortes (\(\bar{u}r_{ma}\) auch Be und wohl auch Gop. br.) ist unbekannt.
 Wortlich mit Gop. br. I. 2. 14 ubereinstimmend.
- 5*b*. An der östlichen Seite lasse er nicht Raum für einen (zweiten) Opferplatz übrig. ¹)
 - 1) Wortlich mit Gop. br. l. c. übereinstimmend.

- 6. Nach jeder Handlung richte er (der Brahman) auf die Gestalten (auf jede betreffende Gestalt) des Soma seine Gedanken. 1)
 - Zu diesem Sütra vergl. man WZKM. XVIII, S. 206; man denke auch an die yajñatanrah, TS. IV. 4. 9, Vaj. S. VIII. 54—59.
- 7. Bei der Dīkṣaṇīya(-iṣṭi) (begleitet er) die (Darbringung des Opferkuchens) an Agni-Viṣṇu (mit Sprüchen). ¹)
 - 1) vgl. Katy. VII. 2, 26, Ap. X. 4, 2.
 - S. Sie schliesst mit den Patnīsamyājas. 1)
 - 1) vgl. Katy. VII. 2, 28-29, Āp. X. 4, 7.
- 9. Der Geweihte flüstert, während er (vom Adhvaryu) gesalbt wird, (die Strophe): "die Salbe" (VI. 124. 3). 1)
 - 1) vgl. Katy. VII. 2. 33, Ap. X. 6. 12—13.
- 10. (Die Strophe): "es sollen mich reinigen" (VI. 19. 1), wenn er mit den (Darbha-Büscheln) "gereinigt" wird. ¹)
 - 1) vgl. Katy. VII. 3. 1, Ap. X. 7. 5—14.
- 11. (Die Strophe): "die wohl schützende" (VII. 6. 3), wenn er geheissen ist sich auf das schwarze Ziegenfell niederzusetzen. ¹) vgl. Käty. VII. 3. ²², Äp. X. 9. 4.
- 12. Nachdem der Opferherr (vom Adhvaryu) feierlich zum Geweihter erklärt ist, 1) dürfen sie nach Wunsch umhergehen. 2)
 - 1) vgl. Katy. V. 4. 11—12, Āp. X. 11. 5—6. 2) Die Bestimmung kāmam caranti kann nicht für den Dikşita gelten, da dieser nach allen Quellen die Stimme anhaltend sitzen bleiben soll (vgl. z. B. Āp. X. 16. 1). Vermutlich gilt sie für die Rtvij's, insbesondere für den Brahman, vgl. Drühy. XIV. 1. 7: tum yadänthearyne rävum yamayed atha yathärtham syät.
- 13. Wenn die Sonne untergegangen ist, macht er (der Dīkṣita) nach dem "Freigeben der Stimme", mit (der Strophe): , der untergehenden Verchrung" (XVII. 1. 23) der Sonne seine Ehrenbezeugung und wendet sich an die Gestirne mit (der Formel): "der Gestirne Schein und Glanz fördere mich." 1).
 - 1) vgl. Katy. VII. 4. 13-18, Āp. X. 12. 3.
- 14. Südlich vom (Ahavanīya-)Feuer (finden darauf statt) die (Handlungen), deren erste durch (das Wort) "das Polster") angedeutet ist und deren letzte die des Hinblickens ist. 2)
 - Statt kašipretyādi ist kašipretyādi zu lesen.
 Also die Kauś, sūtra 24.
 33 angedeuteten Handlungen, vgl. Verf. Altind. Zauberritual S. 65. Zum Ganzen vergl. Katy. VII. 4. 39, Āp. X. 15. 9; 18. 1—2.
- 15. (Nach dem Hinblicken) spricht er (der Dikṣita, die Strophe): "wieder möge Atem" (VI. 53. 2) aus über dem im Mantra genannten. 1)
 - 1) "again let breath, again let soul come unto us; again let sight, again let spirit come unto us; let Vai\u2214vanara our unharmed body-protector stand between (us and) all difficulties" (Whitney). vgl. Ap. X. 18, 3.

- 16. (Wenn die Sonne aufgegangen ist), richtet er sich an die Sonne mit (der Formel): "der Sonne Schein (und Glanz fördere mich", vgl. supra 13) (und) mit (der Strophe): "der aufgehenden Verehrung" (XVII. 1. 22).
- 17. Die Observanzen (die der Dīkṣita zu beachten hat, sind die folgende).
 - 18. Er erhebe sich vor Keinem und begrüsse Niemanden. ¹) vgl. Gop. br. I. 3. 19 init., Katy. VII. 5. 5, Āp. X. 12. 14.
- 19. Er nennt (nur so) keinen Namen (redet Niemanden nur so mit seinem Namen an), (sondern) am Ende (des Namens) hängt er das Wort vicakṣaṇa für einen Brahmanen, canasita für einen Kṣatriya 1) an. 2)
 - 1) prājāpatya dasselbe wie kyatriya (oder vielmehr kyatriya und vaišya?), vgl. Gop. br. I. 2. 21 s. fin.: tasmād brāhmyam pārvam havir oparam prājāpatyam, prājāpatyād brāhmanam evottamam (zu lesen ist wohl: brāhmyam evottaram) und I. 3. 19: ricakṣayanti brāhmanam canasayanti prājāpatyam. Vgl. auch Kauś. sūtra 79. 32—33 und Kath. XIX. 2 (2. 16): rājāe procyaḥ (se. ayniś cetaryaḥ), sa hi prājāpatyatum ḥ. 2) vgl. Katy. VII. 5. 7. Āp. X. 12. 7—8.
- 20a. Gaben (wie die tägliche Spende), Opfer 1), häusliche Opfer und Vedastudium unterbleiben. 2)
 - 1) Die genaue Bedeutung von homa ist mir nicht recht deutlich, da doch die śrauta-Opfer nicht gemeint sein können, diese sind schon in den rasāni (sūtra 20h) impliziert. Vielleicht die taglichen Abend- und Morgenspenden im häuslichen Feuer? 2) vgl. Āp. X. 14, 3—7.
 - 206. Ebenso die (zwölf) guten (Verrichtungen). 1)
 - 1) die Gop. br. I. 3. 21 aufgezahlt sind, vgl. ZDMG. LVIII, S. 506.
 - 21. Er kleide sich mit einem schwarzen Ziegenfelle. 1)
 - 1) vgl. Katy. VII. 3. 26—27, Ap. X. 6. 4—6.
 - 22. Er trage eine Kopfbinde. 1)
 - 1) vgl. Āp. X. 9. 9 (5).
 - 23. Er balle die Fäuste. 1)
 - 1) vgl. Katy. VII. 3. 7—9, Āp. X. 11. 3—4.
- 24. Er hebe (,wenn er nach Ablauf des *vāgyumana* die Hände wieder gebrauchen darf,) die ersten drei Finger vom Daumen an, auf. ¹)
 - 1) vgl. Kāty. VII. 3. 10, Āp. X. 12. 5.
 - 25. Er nehme ein Hirschhorn; damit kratze er sich. 1)
 - 1) vgl. Kāty. VII. 3. 29—30, Āp. X. 9. 17—10. 3.
- 26. Wenn er die Stimme nicht angehalten hat oder die Fäuste geöffnet hat, so flüstere er (diese Formel): 1)
 - 1) Alle diese Vorschriften (21-26) sind, wie auch aus dem Gebrauch des Optativs hervorgeht, dem Gop. br. I. 3. 21 entnommen.

XII.

1. "Agnihotra und Vollmondsopfer sollen in mich, wenn ich im Osten nach Westen gekehrt bin, beide wunscherfüllend mit Unvergänglichkeit zusammen eingehen."

"Übernachten und Neumondsopfer (sollen) in mich, wenn ich

im Westen nach Osten gekehrt bin, (beide u. s. w.)."

"Seele und Väteropfer (sollen) in mich, wenn ich im Süden nach Norden gekehrt bin, (beide u. s. w.)."

"Stimme und Işti (sollen) in mich, wenn ich im Norden nach Süden gekehrt bin, (beide u. s. w.)."

"Same und Speise (sollen) in mich, wenn ich hier (von unten, von der Erde) nach oben gekehrt bin, (beide u. s. w.)."

"Sehkraft und Tieropfer (sollen) in mich, wenn ich von dort (von oben) nach unten (herwärts) gekehrt bin, (beide u. s. w.)." 1)

- 1) Zum Verhaltniss dieser Sprüche zu Vait. 11. 20b, vgl. ZDMG. I. c.
- 2. Auch bei der Beendigung der Weihe (flüstere er diese Formeln) um die gnten (Verrichtungen) zustande zu bringen. ¹)
 - ¹) d. h. obschon die Vait. 11. 20% erwahnten Handlungen nicht verrichtet sind, siehert er sich durch die Hersagung der Formeln dennoch die Fracht derselben.
- 3. Nicht gehe die Sonne (solange die Weihe dauert) über ihm auf oder unten wenn er sich ausserhalb der Vedi befindet; nicht bescheine sie ihn (übertag) ausser an einem Dhiṣṇya. 1)
 - 1) Gop. br. II. 5. 4 s. f. (man beachte wieder die Optative). Āp. X. 15. 5—6. Die letzte Bestimmung nadhösinge pratapet, die hier für den Diksita weniger angemessen scheint, stammt in letzter Instanz aus dem Kaus, br. XVII. 7. s. f., wo sie für den Hotr gilt.
 - 4. Er spreche Wahrheit. 1)
 - 1) Auch dieser Satz stammt vielleicht aus dem Gop. br.
- 5. Bei einer Observanz-Übertretung richtet er an das (Āhavanīya-) Feuer (die Strophe): "wenn aus Unachtsamkeit" (VII. 106).
- 6. Er entlässt, nachdem er mit der Strophe: "grosse Wahrheit" (XII. 1. 1) einen Erdkloss genommen, Harn und Kot (in das so entstandene Loch, indem er die Halbstrophe flüstert): "rein mögen uns die Gewässer" (XII. 1. 30, ab); mit (der folgenden Halbstrophe): "durch den Reiniger, o Erde" (l. c. cd) reinigt er sich vermittelst des Erdklosses. 1)
 - 1) vgl. Katy. VII. 4. 36-38, Āp. X. 13. 9.
- 7a. Wenn sein Stab oder etwas Ähnliches zerbrochen ist, so spricht er (immer der Dīkṣita) darüber (die Strophe): "welcher auch ohne" (XIV. 2. 47).

- 7b. (Welche Sühnung er vornehmen soll) bei Träumen, das ist behandelt 1) (und diese Sühnung soll gegebenen Falls auch hier stattfinden). 2)
 - und zwar im Kauś. sūtra 46, 9—13, vgl. Verf. Altind. Zauberritual S. 151.
 vgl. Kāty. XXV. 11, 20, Āp. X. 15, 10.
- 7c. Ebenfalls (behandelt 1) und eventuell auch hier zu verrichten ist das Ritual, welches) durch (die Worte): "vom Himmel her auf mich" (VI. 124) (angedeutet ist). 2)
 - 1) nl. im Kauś. sūtra 46. 41—42, vgl. Verf. Altind. Zauberritual S. 155, also wenn ein Regentropfen auf ihn gefallen ist. Danach ist Whitney's Bemerkung (Ath. V. Transl. vol. I, S. 373): «it is used in the agnistoma, wenn one has spoken in sleep", zu berichtigen. Das Gop. br. scheint sich freilich dieser Deutung und Satztrennung zu widersetzen, da es (I. 2. 7) liest: sa cen nisthired diro un māṇ yad atrāpi...ity ūlmānam anumantrayate. Es scheint mir aber, dass diese Auffassung mit dem en des Vaitanasūtra (12. 7. s. f.) in Widerspruch steht. Der Text des Brālmaņa ist sehr wahrscheinlich unrichtig uberliefert.

S. Mit (der Strophe):

"Was ich hier auch von Süssigkeit unbedachtsam ausgespien habe, Das sollen Agni und Savitr in meinen Bauch zurückschaffen"

redet er sich selbst an, wenn ihm Speichel entglitten ist. 1)

- vgl. Gop. br. I. 2, 7, Katy. XXV, 11, 26, Ap. X, 13, 10.
- 9. Mit (der Strophe):

"Was mir hier auch von dem Safte unbeachtet entfallen ist, Das rufen wir hierher zurück, das soll mich wieder strotzen machen",

(wenn ihm) Samen (entglitten ist). 1)

- 1) vgl. Gop. br. l. c., Katy. XXV. 11, 21, Ap. X. 13, 10.
- 10. (Die Strophe): "weit fort gehe" (V. 7. 7) (flüstert er), wenn er etwas Unerlaubtes gesagt hat.
- 11. (Die Strophe): "die steinigen" (XII. 2. 26) beim Überschreiten von Gewässern.
- 12. (Die Strophe): "das Wasser aus dem Meere" (IV. 27. 4), wenn es auf ihn regnet ohne dass er unter Dach ist.
- 13. (Das Lied): "ab gleich der Sehne" (VI. 42) bei einem Zornausbruch.
- 14. Wenn seine (des Dīkṣita) Gattin in der zum Beischlaf geeigneten Zeit ist, koche er (der Brahman) in der Milch einer Kuh, die ein gleichfarbiges Kalb ernährt, einen Kuchen (von Reis), beschmalze denselben, entferne (denselben in nördlicher Richtung vom Feuer), hebe ihn auf, spreche über (dem Kuchen) die Silbe him aus, giesse die Neigen der unter Hersagung der Garbhavedane-(H. 23) und Puṃsavana- (V. 25) Lieder dargebrachten Butterspenden

dazu und gebe (diesen Kuchen) der anderen (d. h. der Gattin) zu essen. 1)

1) vgl. zu diesem Sūtra ZDMG. LV, S. 265. Der Satz verräht sich deutlich als eine Umarbeitung von Gop. br. I. 3. 25, wie besonders aus parām eva prāśayet hervorgeht; diese Worte sind im Vaitāna tatsächlich uberflüssig, da schon der Akkus. jāyām vorherging. — Ferner vgl. Katy. XV. 11. 13—16, Ap. IX. 2. 1—3.

XIII.

- 1. Drei Dīkṣā-Tage oder eine unbestimmte Anzahl (sind beim Jyotiṣṭoma erforderlich), zwölf beim Ahīna ¹).
 - 1) vgl. Katy. VII. 1. 29—30, Ap. X. 15. 1.
- 2. Am Ende der Dīkṣā (begleitet) bei der Prāyaṇīya(-iṣṭi) (der Brahman) die (Darbringung der Opfergaben) an Pathyā svasti, Agni, Soma, Savitṛ und Aditi (mit Sprüchen und zwar die der ersten) mit (den zwei Strophen): "die reichen Wege" (III. 4. 7) und "der Vedabüschel zum Heile" (VII. 28. 1), (die der anderen Opfergaben nach Vait. 1. 3). 1)
 - 1) vgl. Katy. VII. 5. 13-21, Ap. X. 21. 1-12.
 - 3. Sie schliesst ab mit der Śamyu-Formel. 1)
 - 1) vgl. Katy. VII. 5. 22, Ap. X. 21. 13, Caland-Henry, l'Agnistoma § 28 s. f. im Verfolg wird diese Arbeit durch "CH" angedeutet werden).
- 4. Die Voll(löffel)spende von der Butter aus der Dhruvā (begleitet der Brahman mit Annmantrana). 1)
 - ¹) vgl. Katy. VII. 6. 7—9, Āp. X. 22. 1, 7, CH. § 29.
- 5. Mit (der Strophe): "unter dessen weiten" (VII. 26. 3) schreitet er (der Brahman, aus der Hütte, wo die unter 4 behandelte Spende stattgefunden hat,) hinaus und spricht über der (in östlicher oder nördlicher Richtung) geführt werdenden Somakaufkuh (die Strophe): "zum Himmel steige" (XIII. 1. 34) aus. 1)
 - 1) vgl. Katy. VII. 6, 16, Ap. X. 22, 10—12, CII. § 31a.
- 6. Die Beopferung der (siebenten) Fussstapfe (begleitet er) mit (der Strophe): "die Stätte der Idā" (III. 10. 6). 1)
 - 1) vgl. Katy. VII. 6, 18, Ap. X. 23, 2, CH. § 316.
- 7. Auf der Stätte, wo (später) die Schalllöcher (gemacht werden), sichtet er ¹) (der Brahman), indem er Gold (wohl einen Ring) an der Hand hat, über der (Stier)haut den Soma mit (dem Liede): "zu diesem" (VII. 14). ²)
 - 1) Dass der Brahman diese Handlung verrichtet, wird in dem uns von anderswoher bekannten Ritual nirgends angedentet, aber auch nicht verboten; übrigens vgl. CH. § 31 Bem. 15. 2) Katy. VII. 6, 1—6, Ap. X. 20, 13—19, CH. § 31 sf. § 27.

- 8. Danach flüstert er (das Lied): "dieser Tausend" (VII. 22). 1)

 1) Zu verbessern: ayam sahasram ity anv°.
- 9. Wenn der (Soma-)Kauf stattgefunden hat, so nimmt er (der Brahman dem Geweihten) die Kopfbinde 1) weg. 2)
 - 1) vgl. Vait. 11. 22. 2) vgl. Katy. VII. 8. 25, Ap. X. 26. 17-27. 1, CH. § 34.
- 10. Mit (der Strophe): "auf mit langem Leben" (III. 31. 10) erhebt er (der Brahman) sich (um den herumzuführenden Soma zu begleiten). 1)
 - 1) vgl. Kāty. VII. 9. 3, Āp. X. 27. 9, CH. § 37.
- 11. Während (der Soma) nach vorne gefahren wird, flüstert er (südlich vom Wagen mitgehend) das Apratiratha-Lied (XIX. 13). 1)
 - 1) vgl. Katy. VII. 9. 15-18, XI. 1. 4, Ap. X. 29. 1, XIV. 8. 6, CH. § 37.
- 12. (Das Lied): "fest mit fester" (VII. 94) spricht er aus, während der König (Soma) vom Soma-Wagen (auf welchem er herumgefahren ist) zum Sessel gebracht wird. 1)
 - 1) vgl. Kāty. VII. 9. 30, Āp. X. 30. 15, CII. § 41.
- 13. Bei der Ātithya(-iṣṭi), während der Soma (auf dem Sessel) südlich vom (Āhavanīya-)Feuer hingestellt ist, berührt er (der Brahman) 1) die Opfergabe (d. h. den neunschüsseligen Opferkuchen für Viṣṇu) mit (dem Liede): "Opfer durch Opfer" (VII. 5). 2)
 - 1) Ich lese abhimṛśati statt abhimṛśanti; hat man das Recht Gop. br. II. 2. 11 s. f.: etair erātithyam abhimṛśat yajñena yajñam ayajanta derā iti zu vergleichen?
 2) vgl. Katy. VIII. 1. 7—18, Āp. X. 31. 6—18, CH. § 41, 44.
- 14. Die (Darbringung des) Viṣṇu-Opferkuchens (begleitet er, der Brahman) mit (der Strophe): "des Viṣṇu nun" (VII. 26. 1). 1)
 - vgl. Kāty. l. c., Āp. l. c., CH. § 44.
 - 15. Die (Ișți) schliesst mit der Idā. 1)
 - 1) vgl. Katy. VIII. 1. 18, Āp. X. 31. 5, CII. § 44 s. f.
- 16. Er (der Adhvaryu ¹)) sticht in die Tānūnaptra-Schaale fünfmal das Schmalz ab mit (den Formeln): "für den Herrn hier schöpfe ich dich", "für den Herrn ringsum (schöpfe ich dich)", "für den Tanūnaptr (s. i. d.)", "für den mächtigen (s. i. d.)", "für den stärksten des gewaltigen (s. i. d.)". ²)
 - 1) Man kann unmöglich ein anderes Subjekt als adhraryah hinzudenken; diese dem Vaitāna ungewöhnliche Ellipse ist wohl durch das Gop. br. (H. 2. 3) veranlasst, welcher Text hier auf der TS. beruht; vgl. aber Śat. Br. III. 4. 2. 9 und Katy. VIII. 1. 23. 2) vgl. Katy. VIII. 1. 19. Āp. XI. 1. 1, CH. § 45 a.
- 17, 18. Dieses (Schmalz) berühren sie (alle Opferpriester mit dem Opferherrn) mit der Formel: 1) "unangegriffen bist du, unangreifbar, der Götter Kraft, der Behüter vor Verwünschung, der nicht der Verwünschung Ausgesetze; der Weiheherr soll meine Weihe gutheissen, der Askese-Herr meine Askese; stracks möge ich an die heilige Wahrheit herantreten; bringe mich in Glück," (wobei

- nur) der Geweihte (auch) den (Teil des Spruches ausspricht), der das Stichwort "Geweihter" enthält. 2)
 - Das Yajus stimmt im Vait. und Gop. br. II. 2. 3. nicht ganz überein, anabhisastenyam Gop., anabhisastih Vait.
 Zu dieser Stelle vergl. ZDMG. LVI, S. 740; vgl. ferner Katy. VIII. 1. 25, Āp. X. 1. 2—3, CII. § 45. b.
- 19, 20. Fragt der Adhvaryu den Āgnīdhra: "Agnīdh, kocht das Wasser?" so antwortet der Āgnīdhra: "es kocht das göttliche, das Ŗta-stärkende." ¹)
 - rtārrtaḥ wohl fehlerhaft fúr °rrdhaḥ; vergl. ferner Katy. VIII. 2. 11—12.
 Āp. XI. 1. 8—10, CH. § 46.
- 21, 22. (Sagt) der Adhvaryu: "damit komm' her", so bringt der Agnīdhra es an (einer Schnur von) Kuśagräsern. 1)
 - 1) Katy., Ap., CH. II. cc.
- 23. Nachdem sie dieses (Wasser) mit den Händen berührt haben, machen sie (die Opferpriester und der Opferherr) den Soma "schwellen", indem sie (die folgenden Strophen) sprechen:
 - "Spross für Spross soll dir, o König Soma, schwellen für Indra, der Reichtum gewinnt;

Für dich soll Indra schwellen, schwelle du für Indra."
"Mach' uns, deine Freunde, schwellen an Gewinn, Weisheit,
Nachkommen und Besitz.

Zum Heile möge ich, Gott Soma, deine Kelterung zu Ende führen." 1)

- 1) vgl. Gop. br. II. 2. 4, Katy. VIII. 2. 6, Ap. XI. 1. 11, CH. § 47.
- 24. Nachdem sie wieder das Wasser berührt haben, halten sie mit den Händen, deren Rückseiten sie nach unten gekehrt halten über dem Prastara, die Abbitte mit (der Formel): "hergewünscht durchs Opfer (sind) Schätze, hergebracht Güter; zu Kraft und Wohlstand (ist) her(gewünscht) das Rta den Rta-redenden. Verehrung dem Himmel, Verehrung der Erde!" 1)
 - ¹) Das Yajus stimmt nicht mit der Väj. S., sondern mit allen anderen Śakhas uberein. Vgl. Gop. br. II. 2. 4, Katy. VIII. 2. 9, Āp. XI. 1. 12, CH. § 48.
- 25. Nachdem er (der Brahman) zum Pravargya seine Einleitungsspenden dargebracht hat, setzt er sich südlich vom Gärhapatya nieder. ¹).
 - 1) vgl. Drahy, XIV, 3, 1,
- 26. Nicht vollziehe er (ein beliebiger Yajamāna) beim ersten Soma-Opfer den Pravargya; nach Belieben (vollziehe es) ein gelehrter (Brahmane), der den Veda studiert hat. 1)
 - 1) Nahezu gleichlautend Gop. br. II. 2. 6; ferner vgl. Ap. XI. 26. 10.
- 27, 28. Sagt der Adhvaryu, nachdem er (etwas) dazwischen gestellt hat 1) (d. h. die östliche Tür der Prācīnavaṃśa-Hütte verhüllt hat): "Brahman, wir wollen mit der Glut (d. h. Pravargya)

vorgehen", so gibt er (der Brahman) die Erlaubniss dazu mit (den Worten): "gehet vor; die Glut (u. s. w. wie Vait. 2. 1)". 2)

1) vgl. Gop. br. II. 2. 6 med : tasmād antardhāya pracaranti (so zu lesen!).
2) vgl. Katy. XXVI. 2. 2; 2. 11, Āp. XV. 5. 1; 6. 1—3.

29. (Er erteilt die Erlaubniss) von Anfang zu Ende mit lauter Stimme oder auch leise. ¹).

1) aber jedenfalls das schliessende pracarata laut; vgl. ferner $\bar{\Lambda} p$. XV. 5. 2.

30. Während der Gharma (d. h. der Pravargya-Topf) erhitzt wird, sitze er (der Brahman) dabei (südlich davon, und flüstre die folgenden Strophen): 1)

 vgl. Gop. br. II. 2. 6 in wortlicher Übereinstimmung; Kāty. XXVI. 4. 2-3, Āp. XV. 8. 8-11.

XIV.

1. "Die Glut erhitz" ich mit des Amrt's Strome: den Göttern, Savitr will ich die Spende reichen,

Die Götter sollen das Helle, das Gekochte essen, in ihren Mund geopfert, in den Schooss des Amrt's."

"Es kommt der Gharma, er, der Schutz der Götter, durchs Rta leuchtend offenbahrt er 's Amrt,

Goldfarbig umkreisest du, o Gott des Luftraums, als Sonn' als Gharma des Himmels Enden durch dein Licht erhellend."

"Vaišvānara umkreist das Luftmeer: der helle Gharma, es erleuchtend, mit Glanz strahlend.

Feinde verjagend, Nebenbuhler mir verbrennend, hat jetzt die Einsichtsvolle Sonne den Himmel erstiegen."

"Es leuchtet, leuchtet rings und leuchtet her die ew'ge Glut aufsteigend in den Wässern,

Des Vrtra Töter und der Front der Gelben: unwiderstehlich sind der Sonn' Gestalten."

"Die Glut ist hinten und die Glut ist vorne; die Feinde übergeben wir dem Eisenzahn'gen,

Es soll in Kält' und Hitz' sich hüllend Vaisvänara all' meine Feind' und Hasser töten."

"Die Rtu's immer wieder wärmt durch heil'ge Handlung der Mächt'ge, der Gharma leuchtend und entfacht durch Brennholz, Der heil'ge Spruch entfacht dich; durch Spruch und Glut und Brennholz ist tausendfach die Glut entfacht.

Die Ganze Erde sei mir frei von Feinden." 1)

"Es tilge alle meine Feinde die Sonne, Vaisvanara, der Falbe; Der glühende Gharma, der Stier, verbrenne meine Nebenbuhler, Feinde;

Aufgehend soll der leuchtende Aditya, die Sonne, meine Gegnertöten"

- und (die Strophe): "das Brahman, das geboren ist" (IV. 41. 1) und "diese Väterliche" (IV. 1. 2), (und zwar rezitiere er die Strophen) nach Sastraweise (wie es der Hotr zu tun pflegt), Halbstrophe für Halbstrophe (aber) ohne Anruf und Gegenruf. ²)
 - 1) zu lesen mit Bloomfield (Concordance): asapatnāḥ statt sapatnāḥ. 2) vgl. Gop. br. II. 2. 6, womit unser Sūtra wortlich übereinstimmt, nur dass hier das Gharmasūkta in Pratīka erscheint. Der Brahman hat also nach jeder Halbstrophe im Verse selbst der Praņava einzufugen. Zum āhāva und pratīgara vgl. CH. § 232.
- 2. (Die Strophe): "Glut bist du" (XVII. 1. 21) flüstert er (der Brahman) unmittelbar nachdem der Gharma (d. h. der Mahāvīra, der Pravargya-Topf) in Glut versetzt ist. 1)
 - 1) vgl. Katy. XXVI. 4, 10, Ap XV. 8, 13.
- 3. Wenn sie (d. h. der Adhvaryu cum suis) aufstehen 1) um die Kuh, welche die Milch für das Pravargya-Zeremoniell liefern wird, zu melken 2), (so spricht der Brahman) über ihnen (das Lied): "stehet auf, blicket hin" (VII. 72). 3)
 - 1) utligthala(h) ist Akkus. Plur. 2) zu lesen, gharmadhugdohāya? 3) vgl. Kūty. XXVI. 5, 1, Āp. XV. 9, 3,
- 4. (Die Strophe), "ich rufe herbei" (VII. 73. 7) (spricht er) über der Gharma-Kuh. 1)
 - 1) vgl. Kāty. l. c., Āp. l. c. 4.
- 5a. Mit dem Gharma-Liede (VII. 73) (begleitet der Brahman) die Darbringung des Gharma (d. h. der heissen Milch). 1)
 - 1) vgl. Katy. XXVI. 6, 4, Ap. XV, 10 11.
- 56, 6a. Die zwei (Strophen): "svāhā-gemacht" (VII. 73. 3—4) (spricht er, der Brahman, aus) über den beiden vaṣaṭ- und anuvaṣaṭ-Rufen des Gharma. ¹)
 - 1) zu lesen: caşatkıte anncaşatkıte, als Akkus, dual.? vgl. Āśv. IV. 7. 4: brahmā raşatkıte japaty annvaşatkıte ca...; evam evāparāhnike. Es sind dann die beiden Opfer, das morgendliche und das abendliche Pravargya gemeint; vgl. ferner Katy, und Āp. Il. cc.
- 6b, 7a. Das Geniessen der Opferreste geht vor sich wie bei der Molke (vgl. Vait. 8. 15, 16a) (jedoch) mit (der Formel): "gar (ist) die Opfergabe, süss (ist) die Opfergabe; wir wollen essen von dir, o Gharma, der du mit Süssigkeit, mit den Vätern, mit Zeugungskraft, mit Brhaspati und den Allgöttern vereint bist". 1)
 - 1) Ich trenne auch hier die Satze ganz anders als es Garbe getan hat; rājinavat deutet also nur auf die Weise des Geniessens, nicht auf den Spruch von Vait. S. 15 hin. Übrigens muss das Yajus verdorben sein; zu lesen ist vermutlich: śrtam harir madhu harir uśyāma te yharma madhumatah u. s. w. Ferner vergl. Katy. XXVI. 6. 20, Āp. XV. 11. 10—15.
- 7b. Sa. Bei einem Sattra (wird er getrunken) vom Hotr, Adhvaryu, Brahman, Udgätr, den priesterlichen Gehülfen und dem Grhapati. 1)

 1) Ich tilge das erste gehapatir (aus Garbe's Sutra 7).

- 86. Am Ucchistakhara 1) reinigen sie sich (d. h. alle die Beteiligten die Hände mit dem heissen Wasser) vermittelst Reiniger (Gräser). 2)
 - 1) vgl. Eggeling in SBE XLIV, S. 489. 2) vgl. Katy. XXVI. 6, 21, Āp. XV. 12. 6, Baudh. IX. 11: 282. 5: madantīr apa ānīya hiraņyaratībhir mārjayante; Śat. Br. XIV. 2. 1. 43: tan mārjayante.
- 9. Wenn (die Strophe): "infolge guter Weide" (RS I. 164, 40) dreimal (vom Hotr) gesagt ist, (bringt der Brahman) seine Schlussspenden (dar). 1)
 - 1) vgl. Āśv. IV. 7. 4. s. f., Kāty. XXVI. 6. 23.

XV.

- 1. Bei der Upasad(-Feier) (begleitet der Brahman) die (Darbringung der Opfergaben) an Agni, Soma und Viṣṇu (mit Sprüchen). ¹)
 - 1) vgl. Kāty. VIII. 2. 17—35, Ap. XI. 2. 12—3. 12, CH. § 52a.
 - 2a. Sie schliesst mit dem Vasatruf. 1)
 - 1) vgl. Lāty. V. 6. 11.
 - 2b. (Darauf findet) das Schwellen-machen (statt). 1)
 - 1) vgl. Vait. 13. 23, CH. § 52 b. init.
 - 2c. (und) die Abbitte. 1)
 - 1) vgl. Vait. 13. 24, CH. § 52 b. Zu Sūtra 2 vgl. ZDMG. LVII, S. 740.
- 3. Wenn der Adhvaryu sagt: "Agnīdh, nenne die Götterfrauen", so zählt der Āgnīdhra, hinter dem Gārhapatya mit dem Angesicht nach Osten gewendet stehend ohne Atem zu holen (d. h. in einem fort) die Götterfrauen auf: "Pṛthivī (ist) des Agni Gattin, Vāc des Vāta, Senā des Indra, Dhenā des Bṛhaspati, Pathyā des Pūṣan, Gāyatrī der Vasus, Triṣṭubh der Rudras, Jagatī der Ādityas, Anuṣṭubh des Mitra, Virāj des Varuṇa, Pańkti des Viṣṇu, Dīkṣā des Königs Soma." 1)
 - 1) vgl. Gop. br. II. 2. 9 (in wörtlicher Übereinstimmung); Āp. XI. 3. 13—14, CII. § 53. Die Aufzahlung der Patnī stimmt überein mit der von Kath. IX. 10, die der Maitr. S. und des Taitt. Ār. weicht ab.
- 4. Jedesmal wenn die Subrahmanyā gerufen wird, flüstert er (der Brahman) die drei Strophen: "auf welcher das Sadas" (XII. 1. 38—40). 1)
 - 1) vgl. Kāty. VII. 9. 14, 20; VIII. 2. 14, $\bar{\Lambda}$ p. XI. 3. 14, CII. \S 54 (49).
- 5. In derselben Weise finden am Nachtmittage Pravargya und Upasad statt. Am folgenden Tage vor- und nachmittags; am Upavasatha-Tage werden beide (d. h. der Pravargya und die Upasad des Vor- und Nachmittags) zusammen verrichtet. 1)
 - 1) vgl. Katy. VIII. 2. 37—35; 3. 16, Ap. XI. 4. 1, 4; 5. 7—8, CH. § 56 57, 61, 62, 72, 73, 75, 76.— Zur Stelle vergl. ZDMG. LVII, S. 740.

- 6. In gleicher Weise (sind) drei Upasads für einen Agnistoma, zwölf für einen Ahīna (erforderlich). 1)
 - 1) vgl. Gop. br. II. 2. 8, Katy. VIII. 2. 39-40, Ap. XI. 4. 7.
- 7. Das Ausmessen der (Mahā)vedi (von Seiten des Adhvaryu) begleitet er (der Brahman) mit (der Strophe): "miss dir aus" (XIII. 1. 27). 1)
 - 1) vgl. Katy. VIII. 3. 6-12, Ap. XI. 4. 11-16, CH. § 64.
- 8. Das (erste) Umfassen der (Uttara)vedi mit: "auf welcher sie die Vedi" (XII-1, 13). 1)
 - 1) vgl. Katy. VIII. 3. 12 13, Ap. XI. 5. 3, CH. § 65.
- 9. Nachdem er, während das Feuer (zur Uttaravedi) vorwärts geführt wird, (die Strophe): "Agni, geh vorwärts" (IV. 14. 5) geflüstert hat, setzt er sich (mit Hinblick auf die nächstfolgende Handlung) ausserhalb der (Mahā-)vedi nieder. 1)
 - 1) vgl. Katy. VIII. 3. 20, Äp. XI. 5. 9-10, CH. § 79.
- 10. Das Beopfern der Radspur des rechten Havirdhāna(-Karrens) (begleitet er, der Brahman) mit (der Strophe): "dies hat Viṣṇu" (VII. 26, 4), (das der Radspur) des linken mit (der Strophe): "drei Schritte" (VII. 26, 5). 1)
 - 1) vgl. Katy. VIII. 3. 31-36, Āp. XI. 6. 4-7, CII. § 83, 85.
- 11. Das vorwärts Fahren der beiden Havirdhāna(Karren) begleitet er mit den zwei (Strophen): "von hier aus mir" (XVIII. 3. 38. 39). 1)
 - 1) vgl. Katy. VIII. 4. 1-3, Ãp. XI. 6. 10-11, CH. § 87.
- 12. Mit (der Strophe): "des Viṣṇu doch" (VII. 26. 1) (begleitet er) das Aufrichten der Stütze (zur Fixirung der beiden Havirdhāna-Karren). 1)
 - 1) vgl. Katy. VIII. 5. 5-14, Āp. XI. 7. 3-4, CII. § 87e.
- 13. Mit (dem Liede): "ich halte euch, Himmel und Erde" (IV. 26) das Beopfern der feigenholzernen (Pfoste). ¹).
 - 1) vgl. Katy. VIII. 5, 38-39, Ap. XI. 10, 4, CH. § 93 c.
- 14. Wenn er (, der Brahman, vom Adhvaryu) eingeladen ist (die Erlaubniss zu erteilen) zum vorwärts Bringen von Agni und Soma, begiebt er sich "auf dem richtigen Wege" zur Prācīnavaṃśa-(Hütte); der "richtige Weg" geht zwischen Cātvāla und Utkara nördlich an der Stelle vorbei, wo später das Āgnīdhrīya(-Feuer angelegt wird und nördlich am Sadas vorbei.
- 15. (Dann verrichtet er) die (Handlungen,) deren erste das Wasserschlürfen und deren letzte dass Hinblicken ist. 1)
 - 1) verzeichnet Kaus, sutra 3. 4-5; er schlürft Wasser, tritt hinein, blickt auf den fur ihn bestimmten Platz hin.

- 16. Mit der Halbstrophe: "den König Soma" (III. 20. 4 ab) geht er dem Feuer und dem Soma während sie nach vorne geführt werden, nach, 1)
 - 1) vgl. Katy. VIII. 7. 3-6, Ap. XI. 16. 17-17. 3, CH. § 106 c. a.
- 17. Nach der Spende im Āgnīdhrīya(-Feuer) 1) geht er nördlich am Āgnīdhrīya(-Feuer) und hinten am Āhavanīya(-Feuer) vorbei und setzt sich auf seinen Sitz (südlich vom Āhavanīya um den folgenden Handlungen bei zu wohnen).
 - 1) vgl. Katy. VIII. 7. 7-15, Ap. XI. 17. 4-7. CH. § 106 \$\darksim \gamma\$, \$\gamma\$.
- 18. Für das (darauf stattfindende Opfer) des dem Agni und Soma geweihten (Bockes) sind die Satzungen unter dem Tier (-opfer) 1) erklärt 2); dieses gilt als Norm für (alle) Tier(-opfer).
 - 1) vgl. Vait. 10. 2) vgl. CH. § 106 d. (8, 114).
- 19. Es (das agnīṣomīya-Tieropfer) schliesst 1) mit den Patnī-saṃyājas. 2)
 - Ich lese: samyājāntaḥ.
 vgl. Katy. VIII.
 14, Āp. XI.
 20.
 16, CH.
 106 γ (S. 120).

XVI.

- 1. Das Herumtragen des Vasatīvarī(-Wassers) begleitet er (der Brahman) mit (der Strophe): "Adhvaryu, bring her den vollen" (III 12. 8, mit ūha). 1)
 - 1) vgl. Katy. VIII. 9. 17-22, Ap. XI. 21. 1-4, CH. § 109.
- 2. Das Hinstellen desselben in der Āguīdhrīya(-Hütte) mit der folgenden Strophe (also mit III. 12. 9) und mit: "jene welche" (I. 4. 2). 1)
 - ¹) vgl. Katy. VIII. 9. 23, $\bar{\Lambda}$ p. l. c. 5, CII. § 109.
- 3. Hier (in der Āgnīdhrīya-Hütte) verbringt der Geweihte die Nacht. 1)
 - 1) vgl. Katy. VIII. 9. 25, Āp. XI. 21. 12, CH. § 111.
- 4. Im zweiten Teile der Nacht werden die Opferpriester geweckt und berühren am Śālādvārya(-Feuer, d. h. dem alten Gārhapatya) Wasser. ¹)
 - 1) vgl. Kāty. IX. 1, 1, Āp. XII. 1, 1, CH. § 112.
- 5. Mit den "Opfergestalten" (genannten Formeln), ¹) deren erste lautet: "Opfergabe (ist der Soma, wenn er) herabgeholt ²) (ist)" und deren letzte lautet: "dem Viśvānara gehörig (ist) der Agni-stoma", ³) bringt er (der Brahman) im Āgnīdhrīya(-Feuer) (Butter)-spenden dar, ehe man (mit dem eigentlichen Soma-Ritual) vorgeht, ⁴)
 - 1) Die yajiatanrah genannten Yajumsi sind sammtlich im Atharvaprayaseittasutra (III. 1 und 2) verzeichnet; es sind dieselben Formeln, die fruher (Vait 11, 6) als somerāpāņi bezeichnet sind, Soweit aus Bloomfield's Concordance ersieht-

lich ist, kommen sie ganz so auch im Käthaka (34. 14-16) vor. Dieselben Formeln, aber in abweichender Rezension auch TS. IV. 4. 9, Vaj. S. VIII. 54-59c, vgl. Sat. Br. XII. 6. 1. Dass sie auch dem Ritual der Manavas angehören, geht aus Män. srs. III. 6. 2 hervor. Sie fangen im Ath. präy. sū, an mit; prajāpatir manasi; diejenigen najnatanrah, deren erste havir upārahrta(h) und deren letzte raiscānaro 'quistomah lautet, sind 33 an der Zahl; damit vgl. Gop. br. II. 2. 9: trayastrimśad vai yajñasya tunva ili. Wahrscheinlich findet sich Übereinstimmendes im Käthaka (34, 17), Von Āp. und Bhārady., Hir. und Vaikh.) werden diese Formeln genau in derselben Weise gebraucht wie von den Atharvavedins, nur dass, natürlich, in dieser Quelle der Adhvaryu die Spenden darbringt. Die gemeinsame Quelle ist wohl das Ritual der Kathas. Sie dienen den Taittiriyakas aber auch zum Prāyaścitta (Āp. XIV. 17. 2), ebenso den Vajasaneyins (Kāty. XXV. 6. 1. flgg.) und den Mānavas (Man. srs. l. c.). 2) d. h. vom Wagen auf die Presssteine gelegt ist, CH. § 116. 3) d. h. das "Agnistoma-Lob." 4) vgl. Ap. XII. 1. 3.

- 6. Bei Wettstreit (d. h. wenn zwei Nebenbuhler gleichzeitig ein Soma-Opfer veranstalten mit der Absicht den anderen zu übertreffen und ihn dadurch zu schädigen) (bringt er) ausserdem mit (dem Liede): "die Yajuṣ-Formeln beim Opfer" (V. 26) vor Anfang der Früh-Litanei mit je vier 1) (Formeln eine Butterspende im Āgnīdhrīya-Feuer dar). 2)
 - 1) Da das Sūkta V. 26 zwolf Strophen (jede das Wort srāhā enthaltend) hat, kommen zu den im vorigen Sūtra genannten Āhutis noch drei hinzu. Gop. br. II. 2. 11 taṃ (sc. yajūam) etābhir (sc. yajūatanābhir) ācchādyodā kramanli yajāṃṣi yajūe samidhaḥ srāheti; die Stelle muss verdorben sein, vgl. Maitr. Saṃh. I. 9. 7: 139. 6 (wo indess von den saṃbhārayajūs die Rede ist); Gop. l. c.: etair era juhnyāt samṛtayajūe (so ist wohl statt sarṛta° zu lesen) calurbhis caturbhir anrākhyāyaṃ (so zu verbessern) parastāt prātaranuvākasya juhnyāt, vgl. Maitr. S. l. c.
- 7. Nachdem er südlich von ihm 1) (dem Āgnīdhrīya-Feuer) und hinter dem Āhavanīya-Feuer vorbeigegangen ist, setzt er (der Brahman) sich auf seinen Platz (südlich vom Āhavanīya, um der Morgen-Litanei beizuwohnen). 2)
 - Das enklitische enam am Satzanfange weist auf verdorbene Überlieferung.
 Am nachsten liegt es anzunehmen, dass atha ausgefallen ist: **onnrākasyāthainam.
 vgl. CH. § 120.
- 8. Wenn sich der Hotr (um die Früh-Litanei herzusagen) gesetzt hat ¹), bringt er (der Brahman) mit (der Strophe): "wenn aus Unachtsamkeit" (VI. 106) eine (Butter)spende dar und verrichtet dann seine Einleitungsspenden.
 - 1) vgl. Aśv. śrs. IV. 13. 6. Zum ganzen Sūtra vgl. CII. § 120 mit Bem. 2.
- 9. Der Früh-Litanei flüstert er (der Brahman) die vier Lieder: "schützt uns, Indra und Püsan" (VI. 3—6) nach. 1)
 - 1) vgl. CH. § 124.
- 10. Dem Aponaptrīya die drei Lieder: "die Mütter gehen" (I. 4-6). 1)
 - 1) vgl. Āśv. V. 1. 19, CH. § 125 s. f.

- 11a. Während der Soma gekeltert wird, 1) bringt er (der Brahman) die Kelterungs-Spenden dar mit (dem Liede): "Indra, erfreue dich" (II, 5). 2)
 - 1) rājāy abhi3 zu lesen, so auch Sāyaņa. 2) vgl. CH. § 127. k—o.
- 116. Die Darbringung des Upāmśu-Schoppens (begleitet er mit Spruch), 1)
 - 1) vgl. Kātv. IX. 4. 29-42, Āp. XII. 10. 13-11. 5, CH. § 128.
- 11c. und nachdem (die Sonne) aufgegangen ist, die (Darbringung des) Antaryāma(-Schoppens) mit: "die Sonne den Himmel" (XIII. 1. 45). 1)
 - 1) vgl. Katy. IX. 6. 1-5, Ap. XII. 13. 10, CH. § 131.
- 12. Nachdem er vor den beiden Havirdhāna(-Karren) und dem Khara ¹), (der sich vor dem südlichen Karren befindet), vorüber gegangen ist, und sich (südlich vom Khara) gesetzt hat, mischt er unter Hersagung des Süssigkeitslicdes: "von Himmel und Erde" (IX. 9) den Soma. ²)
 - ¹) Zur Stelle vgl. ZDMG. LVIII, S. 507. ²) vgl. CH. § 131. Es ist sehwer zu sagen an welchem Moment diese Mischung (mit Goldstaub oder Milch), die ubrigens nur in dieser Quelle dem Brahman zugeteilt wird, stattfinden soll.
- 13. (Das Lied): "dem Indra den Soma, o Priester" (VI. 2) spricht er (bei der Früh-Kelterung) über dem Soma aus, wenn sich dieser im Dronakalaśa befindet. 1)
 - 1) vgl. Katy. IX. 6. 26, Åp. XII. 16. 9. CII. § 133.
- 14. Bei der Mittag-Kelterung (die Strophe): "kräftig trinke" (VII. 76. 6). 1)
 - 1) vgl. Āp. XIII. 2. 6, CII. § 178 (S. 277).
- 15. Wenn er (vom Adhvaryu die Worte) vernimmt: "Brahman, der Soma ist übergelaufen", so spricht er (der Brahman) über demselben, nachdem er ihn (d. h. den Soma im Droṇakalaśa, d. h. den Droṇakalaśa selber) angefasst hat, diese (Strophe) aus:
 - "Gott Savitr ist nun uns preisenswert geworden, der jetzt am Tage von den Männern anzuruf ne,
 - Er, der die Schätze an die Menschen austeilt, damit den besten Reichtum er uns hier verleihe". 1)
 - Wörtlich mit Gop. br. II. 2. 12 ubereinstimmend und wohl aus ihm (beachte etayā, das sonst im Sūtra ungebrauchlich ist) entlehnt.; Āp. XIV. 28. 6.
- 16. Dann beopfert er denselben mit den sieben (Strophen): "welche Feuer im Wasser" (III. 21. 1—7). 1)
 - 1) vgl. Gop. br. l. c. (gleichlautend).
- 17. Adhvaryu, Pratiprasthātr, Prastotr, Udgātr, Pratihartr, Brahman und Kelterer (d. h. Opferherr) gehen hinter einander, indem der eine den anderen von hinten anfasst, (aus der Havirdhāna-Hütte)

hinaus zum Bahispavamāna und bringen die "Tropfspenden" dar mit (den Sprüchen): "der Tropfen sprang" (XVIII. 4. 28),

"Welcher Tropfen von dir, welcher Schoss entspringt, armgeschüttelt aus dem Schooss des Fasses,

Oder welcher aus der Seihe des Adhvaryu, den mit Vaşat versehen opfre ich dir im Geiste".

"Welcher Tropfen von dir nach unten fallend gemacht ist, 1) und ferne von dem Löffel her,

Den möge dieser Gott Brhaspati hinzugiessen zur Befriedigung".

"Welcher Tropfen von dir zur Erde gefallen ist vom Körnersoma, Parivāpa und Karambha,

Den möge dieser Gott Bṛhaspati hinzugiessen zur Kraft." "was mir entglitten ist" (Kauś. sūtra 6. 1). 2)

1) ich vermute: yas te drapsal patito 'sty araśca. 2) vgl. Katy. IX. 6, 30, Āp. XII. 16, 15, CII. § 134, b. Im Gop. br. II. 2, 12, das, was die eigentlichen Sutra-Worte angeht, gleichlautend ist, werden nur die ersten zwei Mantras angegeben.

XVII.

- 1. Sie 1) setzen sich südlich vom Cātvāla nieder. 2)
 - 1) nl. die Vait. 16. 17 init. genannten. 2) vgl. CH. § 134. d (S. 173).
- 2. (Das Lied): "bei Abend singe" (VI. 1) flüsternd blickt er (der Brahman) den Udgätr an. 1)
 - vgl. CH. l. c.
- 3. Ladet nach der "Eintreibung" des Stotra der Prastoty den Brahman ein, (seine Erlaubniss zu geben) und zwar indem er sagt: "Brahman, wir wollen das Lob halten, o Praśāstar!", 1)
 - 1) vgl. Laty. V. 11. 2, Drahy. XV. 3, 2, Ap. XIV. 9, 7, CH. § 134, e.
- 4. so erlässt er (der Brahman) seine Aufforderung, indem er flüstert: "Zügel bist du; zur Herrschaft dich; die Herrschaft fördere. ¹) Auf Savitṛ's Geheiss haltet das Lob dem Bṛhaspati; Gott Savitṛ, dies kündige ich dir an, das betreibe und bringe dar. Von der Leben-enthaltenden Re weichet beim Singen nicht ab, ²) (nicht) vom Körperschirmenden Sāman! Verwirklichen sollen sich eure Wünsche, verwirklichen sich eure Vorsätze. Sprechet Rechtes und Wahres. O Bṛhaspati, mit (deiner) Einwilligung, ³) om, $bh\bar{u}r$, janad! mit Indra vereint," und dann in der schwächsten Tonstärke sagt: "lobet!" in mittlerer Tonstärke bei der Mittagkelterung, in stärkster bei der dritten Kelterung. ⁴)
 - ¹1 Erster Stomabhaga, auch im Brahmana II. 2, 14, vgl. Bem. 1 zu Vait. 29, 7.
 ²1 Zu lesen: mapagägala (?), vgl. Gop. br. II. 2, 14; sendrān (?) māpagāgala.
 - 3) annualyon d. h. annualyā om, vgl. Gop. br. l. c.: tadannualyaicom u. s. w.

- 4) vgl. Gop. br. l. c. und II. 5. 4: atha yat prastotā brahmāņam āmantrayate brahman stoṣyamaḥ praśāstar iti;... atha yad brahmā stutety uccair annjānāti; Katy. XI. 1. 19—21, Āp. XIV. 9. 7—10, CII. § 134. f.
- 5. Mit "...bhuvaḥ" (statt bhūr der Formel aus Sūtra 4) bei der Mittagkelterung, mit "svaḥ" bei der dritten Kelterung. 1)
 1) vgl. Gop. br. 1L 2. 14, CH. § 178 (S. 279), § 221 (S. 339).
- 6. Beim Ukthya und den anderen (Grundformen des Soma-Opfers ¹)) mit om bhūr bhucaḥ svar janad; vṛdhad; karad; ruhad; mahad, taccham om.
 - 1) Beim Ukthya, Sodasin, Vajapeya, Atiratra, Aptoryaman und Ahīna; wie die Vyāhṛti's genau zu verteilen sind, ist schwer zu sehen; vgl. Gop. br. l. c.
- 7. Für den Fall, das zwei Nebenbuhler zugleicherzeit ein Soma-Opfer anstellen 1), flüstere er (der Brahman jedesmal) ausser den Stomabhägas 2): "haltet das Lob zur Erquickung, haltet das Lob zur Labe, haltet das Lob auf Geheiss des Gottes Savitr. Den Brhaspati, den Prajāpati, die Vasus, die Rudras, die Ādityas, die Sādhyas, die Āptyas, die Allgötter, alle die Götter rufen wir von allen Seiten. Unseren Leuten gehöre er ausschliesslich an, hier verleihe er uns Macht" und blicke dabei nach dem Brahman der feindlichen Partei hin. 2)
 - Hier und Gop, br. ist doch wohl immer sarytasoma in samytasoma zu andern.
 nahezu übereinstimmend mit Gop, br. 11, 2, 15, man beachte wieder den Optativ: aretisela.
- S. Wenn das Lob beendigt ist, flüstert er (der Brahman die Formel): "des Lobes Lob bist du, labe- und saftreich. Labung soll mir das Lob zumelken! Her zu mir möge kommen des Lobes Lob. Kraft besitzend rufen wir (es); mögen wir uns Nachkommen und Lebenskraft zumelken! Dieser Wunsch soll mir unter den Göttern verwirklicht sein! Priesterliches Ansehen möge es mir zukommen lässen!" 1)
 - 1) vgl. Āp. XII. 17. 17—18, CII. § 134. h.
- 9. (Die Strophe): "Indras Bauch" (VII. III) (spricht der Brahman aus) über dem Pütabhṛt, wenn der Soma (vom Unnetr darin) gegossen ist. ¹)
 - 1) vgl. Katy. 4X, 7, 4, \$\bar{\lambda}\$p. XII, 16, 13, CII, \(\) 134, f. s. f.
- 10. Wenn das Bahiṣpavamāna(-Lob) gehalten ist, heisst er (den Opferherrn die Strophe): "ein Falke bist du" (VI. 48. 1) ¹) flüstern; (die Strophe): "ein Stier bist du" (l. c. 3), ¹), wenn das Mittaglob (gehalten ist); (die Strophe): "ein Ŗbhu bist du" (l. c. 2) ¹), wenn das Ārbhava-Lob (bei der Nachmittagkelterung gehalten ist). ²)
 - 1) Beachtenswert ist die Reihenfolge der Formeln in der Atharva-Samhita, die von der der Praxis abweicht. Nicht weniger beachtenswert ist es, dass von den Formeln des Vaitanasutra nur die erste mit Gop. br. (I. 5. 12) ubereinstimmt, aber die beiden anderen (Gop. I. 5. 13. 14) abweichen. Da

- AV. VI. 48 der Paippaläda-Rezension abgeht, spricht dies sehr zugunsten meiner Hypothese, dass das Gop. br. sich nicht der Saunakiya-Rezension anschliesst. 2) vgl. Katy. XIII. 1. 11 (fur den dvadasaha), Äp. XII. 17. 15—16, CH. § 134 g, s. f.; § 178 c, s. f.; § 221. c, s. f.
- 11. Diejenigen, die das secundäre Brähmana als Autorität erkennen, (verwenden hier) die im Brähmana gegebenen (Formeln). 1)
 - 1) also die von Gop. br. I. 5. 12 init., 13 init., 14 init. Aus dieser Vorschrift scheint doch deutlich hervorzugehen, dass dem Autor des Vaitānasūtra das Gopathabrahmaņa bekannt gewesen ist, doch ihm nicht unbedingt als Autorität gilt, vgl. GGA. 1900 S. 105 flg.
- 12. Sagt jetzt der Adhvaryu: "Agnīdh, nimm die Feuer aus, streue die Streu, mache die Opferkuchen zurecht", 1)
 - 1) vgl. Gop. II. 2. 16, Katy. IX. 7. 5, Ap. XII 17. 19, CH. § 135.

XVIII.

- 1. so nimmt der Āgnīdhra aus dem Āgnīdhrīya(-Feuer) mit glühenden Kohlen die (Feuer zu den) beiden ersten Kelterungen 1) aus, mit brennenden Gräsern die (Feuer zur) dritten Kelterung; 1) indem er das Angesicht nach Westen kehrt (legt er sic) auf die Dhiṣṇyas des Hotṛ, des Maitrāvaruṇa, des Brāhmaṇācchaṇsin, des Potṛ, des Neṣṭṛ, des Acchāvāka und auf das Mārjālīya(-dhiṣṇya). 2)
 - 1) Die eigentumlichen Akkusative dre sarane, trtīyasaranam sind echter Brāhmaņa-Stil; sie ruhren offenbar aus dem Gop. br. (II. 2. 16) her und dieser ganze Passus ist vom Verfasser des Gopatha der Taitt. Samhitā (VI. 3. 1) entnommen (deutlicher das Kaṭhaka (XXVI. 1: 121. 7: aṅgārān pārrayos saranayor riharanti... śalākā dīpyamānās trtīyasarane). Ein neuer Beweis für die Prioritāt des Gop. br. vor dem Vaitanasūtra. 2) vgl. Gop. br. l. c., Katy. IX. 7. 6, Āp. XII. 19. 1—2, XIII. 11. 2: CII. § 139, 182, 224.
- 2. Daselbst (auf die genannten Dhisnyas) giesst er (Schmalz oder Soma) nach. 1)
 - 1) vgl. Ap. XII. 18. 5-6, CH. § 140.
- 3. Der Rückenlinie (der Mahāvedi) entlang strent er (vom Gārhapatya bis zum Āhavanīya) Stren hin und macht die Opferkuchen zurecht. 1)
 - 1) vgl. Käty. IX. 7. 7, Åp. XII. 18. 7, Baudh. VII 12: 217. 20 flgg., CH.
 § 141 init. (wo statt: "l'adhvaryu" zu lesen: "l'agnīdhra"); § 143 init.
- 4a. Über den (vom Agnīdhra über die Dhiṣṇyas) verteilten (Feuern) spricht er (der Brahman, die Formel) aus: "Die die Erde entlang über den Dhiṣṇyas verteilten Feuer, die sollen uns schützen, die uns helfen. Ihnen Verehrung! die sollen uns nicht verletzen" (so bei der Morgenkelterung). Bei den letzten zwei (der mittäglichen und der dritten) Kelterungen (die Strophe): "wieder soll zu mir kommen der Mut" (VII. 67).

- 46. Behandelt (und an diesem Augenblick zu verrichten ist) die Handlung, welche durch (die Worte): "hinter dem Āhavanīya" angedeutet ist. 1)
 - 1) Hiermit wird höchstwahrscheinlich auf Vait. 16. 7(b) hingedeutet. Die Absicht des Sütrakära ist dann, dass jetzt der Brahman um den Pravitahomas (infra Sütra 5) beizuwohnen, hinter dem Ähavaniva gehen und sich auf seinen Sitz südlich von diesem Feuer niedersetzen soll.
- 5. Die erwählten (Priester) bringen die (vier) "Wahlspenden" dar mit (den Formeln): "wohlgefällig möge ich der Vāc šein, wohlgefällig dem Vācaspati! o Göttin Vāc, was der Rede süssestes ist, darin mögest du mich stellen, $sv\bar{a}h\bar{a}$ " (1); "der Vāc, $sv\bar{a}h\bar{a}$ " (2); "dem Vācaspati, $sv\bar{a}h\bar{a}$ " (3); "der Sarasvatī, $sv\bar{a}h\bar{a}$ " (4); 1) die(se) vierte (Spende) in Gedanken. 2)
 - 1) Gop. br. II. 2. 17 heisst es aber: purastātsrāhākāreņa juhoti (nach Kaus. br. X. 6), was nicht zum Ritual des Vaitāna zu stimmen scheint; freilich könnte man abteilen: tasmin mā dhāḥ | srāhā race | srāhā rācaspataye | srāhā sarasratyai | srāhēti manasā caturthīm, dann wären die beiden Quellen in Einklang mit einander, aber dieser Auffassung von Vait. 18. 5 widersetzt sich das nachtsfolgende Sutra. 2) vgl. Kāty. IX. 8. 16, Āp. XI. 20. 1 CH. § 141. b.
- 6. Sieben Spenden (bringen sie) nach einigen (dar) mit (den Formeln): "dem Sarasvant, svāhā" (5); "den grossen, allgrossen, svāhā" (6); "mit der Strophe das Stotra" (7) (Kauś. sūtra 5, 7). 1). 1) vgl. Gop. br. II. 2. 17 mgl.
- 7. Beim Abschluss der (Darbringung der) Netzhaut (vom Savanīyapašu) und des (darauffolgenden) Händewaschens (der Beteiligten) stehen sie (der Brahman c. suis und der Opferherr) auf und richten sieh an die Sonne mit (der Strophe): "auf des Himmels Rücken" (XIII. 2. 27). 1)
 - 1) vgl. CH. § 142 (S. 192, 194).
- S. Nachdem sie mit der Strophe: "nicht wollen wir fortgehen" (XIII. 1. 59) herangeschritten sind, (richten sie sich an) das Ähavanīya(-Feuer), an das Nirmanthya(-Feuer), den Pfosten und die Sonne mit (der Formel): "Ihr Feuer, Sagara seid ihr, Sagara mit Namen; mit eurer Rudra-Erscheinung beschützet mich, rettet mich, o Feuer! Behaltet mich! Verehrung euch! Nicht verletzet mich". 1)
 - 1) vgl. Katv. 1X. 8. 18-25, Ap. XII. 19. 6-20. 11, CH. § 142.
 - 9. Nördlich um das Āgnīdhrīya hin begeben sie sich zum Sadas.
- 10. Diejenigen (Priester), die ein Dhisnya haben, und der Opferherr treten hinein (ins Sadas) durch die vordere, die anderen durch die hintere Tür. 1)
 - 1) vgl. Kāty. XI. 1. 23, CH. § 142 und 142 bis.

- 11. Wenn sie im Begriff stehen in das Sadas hineinzutreten, erweisen sie den Dhiṣṇyas Verehrung mit (den Worten): "den Dhiṣṇyas Verehrung, Verehrung". 1)
 - vgl. Gop. br. II. 2. 18, CH. l. c.; in Vait. ist naturlich prasrapsyanto zu lesen.
- 12. Beim Hineintreten (in das Sadas) (erweisen sie) durch (die Worte): "dem Zuschauer Verehrung" dem Zuschauer (ihre Verehrung), "dem Zuhörer Verehrung", dem Zuhörer. ¹)
 - vgl. Gop. br. II. 2. 19 (wo S. 118, Z. 4 drastre statt upadrastre zu lesen ist), Ap. XII. 20. 6, CH. l. c.
- 13. Den Cātvāla, den Utkara, das Śāmitra(-Feuer), den Ūvadhyagūha 1), den Āstāva, das Āgnīdhrīya(-Feuer), die Stelle wo der Acchāvāka reden wird, das Mārjālīya, den Khara, die Dhiṣṇyas und die anderen (Lokalitäten) reden sie (vor dem Sadas stehend) nach jedem hinblickend an mit (der Formel): "Ihr Feuer, Sagara seid ihr" (u. s. w. wie oben, S). 1)
 - So ist zu lesen, vgl. meine Bem. 9 in Altind. Zauberritual S. 168.
 vgl. CH. l. c.
- 14. Mit (der Formel): "geh' hin zum weiten Luftraum" berühren sie das Sadas; mit (der Formel): "o göttliche Tür, beknelle mich nicht, du Platzmacher, mache mir Platz" die beiden Türpfosten.
- 15a. Nachdem sie (in das Sadas) hineingetreten sind, (erweisen sie) durch (die Formel): "dem Betrachter Verehrung" dem Betrachter (ihre Verehrung). 1)
 - 1) vgl. Gop. br. II. 2. 18.
- 15b. Nachdem sie nördlich um die Dhisnyas herungegangen sind und jeder an sein eigenes Dhisnya herangetreten ist, (erweisen sie) mit (der Formel): "dem Zuschauer Verehrung" dem Zuschauer (ihre Verehrung). 1)
 - 1) vgl. Gop. br. l. c.
- 16a. Dann setzen sie sich (jeder an dem ihm zukommenden Orte) und flüstern (das Lied): "zu dir, o Indra" (VI. 99). 1)
 - 1) Ich bin jetzt anderer Meinung über dieses Sütra (vgl. CH. § 142, Bem. 14) und nehme doch japanty abhi trendreti zusummen. Dies wird empfohlen durch die Vergleichung von Aśv. V. 3. 22:... npariśya japanti yo adya saumyo radho u. s. w. mit AV. VI. 99. 2: yo adya senyo radho u. s. w. Das Wort stotram dagegen glaube ich zum Folgenden nehmen zu müssen.
- 16b, 17. Nach einem Stotra (sagt) der Sadasya südlich vom Brahman (sitzend), nach dem Hersagen (vonseiten des Brahman) der das Stotra begleitenden Formel 1), in Gedanken (die Vyährti): janat. 2)
 - 1) vgl. Vait. 17. 8. 2) Auf Grund von Gop. br. I. 2. 19: tail yāni stutāni brahmānumantrayate manasaira tāni sadasyo janad ity etām ryāhrtim japa meelty° (zu le-en vielleicht: °tim anujapati), halte ich im Vait. yajamānah für Interpolation, auch weil nach den anderen Quellen der Yajamana westlich,

nicht südlich vom Brahman seinen Sitz hat (vgl. CH. § 142 a, S. 189 s. f.). Übrigens ist es befremdend, dass unser Sütra keinerlei Anweisung über den Ort gibt, wo der Brahman im Sadas seinen Sitz haben muss; nach den Quellen sitzt er südlich vom Maitravaruna. Zu Sutras 8-17 vgl. CH. § 142 mit Bem. 12, 13.

18. Solange ein Savana (die morgendliche, mittägliche und dritte Kelterung) nicht beendigt ist, begeben sich diejenigen, die ein Dhisnya haben (wenn ihre Anwesenheit im Havirdhana oder sonst irgendwo nötig ist), jeder nördlich um sein Dhişnya hin durch die vordere Tür (des Sadas aus dem Sadas) hinaus; diejenigen, die kein Dhisnya haben, (nördlich um) das Dhisnya des Maitrāvaruna (hin). 1)

1) Nach Ablauf eines Savana gehen alle durch die hintere Tür hinaus, vgl. CH. § 172 s. f. — vgl. Katy. XI. 1. 27—28, Ap. XIV. 10. 9, Bandh. VII. 11. s. f., CH. § 142 bis.

XIX.

- 1. Von den "Kelterungsopferkuchen" 1) (begleitet er, der Brahman) die (Darbringung der) dem Indra geltenden (mit passender Strophe, vgl, 1, 3), 2
 - 1) Es ist zu vermuten: saranīŋapurodāśān aindrān, da alle dem Indra geweiht sind, vgl. auch CH. § 146, Bem. 15. 2) vgl. Katy. IX. 9. 2-12, Ap. XII. 20. 12—18, CH. § 143.
- 2. Von den zweigötter(-Somaschoppen) (begleitet er) die Darbringung der beiden, die dem Indra-Väyu geweiht sind, mit (den Strophen): "Vāyu des Luftraums" (V. 24. 3), "Indra und Vāyu" (III. 20, 6). 1)
 - 1) vgl. Kāty. IX. 9. 13—21, Āp. XII. 20. 18—21. 6, CH. § 144. a.
- 3. (Die Darbringung) des dem Mitra-Varuna geweihten (Schoppens) mit (der Strophe): "Mitra und Varuna des Regens" (V. 24. 5). 1) 1) vgl. Kāty. l. c., Āp. XII. 21. 7—10, CH. § 144. b.
- 4. (Die Darbringung) des den Asvins geweihten (Schoppens) mit der Halbstrophe: "o Asyins, durch den Andacht" (V. 26, 12 ab). 1) 1) vgl. Käty., Āp. ll. cc., CH. § 144. c.
- 5. Lässt der Adhvaryn, wenn er mit den fertiggesetzten (prasthita) (Schoppen) vorgehen will, die Aufforderungen ergehen: "Hotr, sprich den Opferspruch, o Praśāstr!" — "Brāhmanācchamsin, (sprich den Opferspruch, o Prasastr!)" - "Potr, (sprich den Opferspruch, o Praśāstr!)" — "Nestr, (sprich den Opferspruch, o Praśāstr!)" — "Agnīdh, (sprich den Opferspruch, o Praśāstr.)", 1)
 - 1) vgl. Kāty. IX. 11. 7-8, Āp. XII. 23. 16; 24. 1, CH. § 148. d.
- 6. so spricht der Brāhmaṇācchamsin den Opferspruch: "o Indra, dich den Stier wir" (XX. 1. 1), der Potr und der Agnīdhra die beiden folgenden (XX. 1. 2-3). 1)
 - 1) vgl. Gop. br. II. 2. 20, Āśv. V. 5. 18, CH. § 148. d. II, III, V.

- 7. Die Endsilben der Opfersprüche sind zu drei Moren zu verlängern.
- 8. Von (den Worten): ye yajāmahe und (dem Worte) vauṣaṭ, (von denen die zuerstgenannten) zu Anfang und (das zuletztgenannte) am Ende (des Opferspruches kommt), bekommt die erste Silbe drei Moren (also ye³ und vau³). (Der Opferspruch mit ye yajāmahe und vaṣaṭ wird) ohne Pause zu machen (hergesagt). 1)
 - 1) vgl. Śāńkh. 1. 1. 42: plutena yājyāntena vaṣaṭkārasya saṃdhānam und I. 2. 2: yeyajāmahaḥ plutādiḥ purastād yājyānām.
- 9. Bei der Morgen-Kelterung fügt er (der betreffende Priester, der den Opferspruch gesprochen hat), nachdem er vasat gemacht, (die Formel) an: "Stimme, Kraft, Gewalt, Stärke (sei) in mir (und) Aus- und Einhauch". 1)
 - 1) vgl. Gop. br. II. 3. 6, Āśv. I. 5. 17.
- 10. Mit (der Formel): "des Soma, o Agni, bemächtige dich", deren Endsilbe dreimorig zu sprechen ist (vīhīs), machen sie den Nach-vaṣaṭ-Ruf. ¹)
 - 1) vgl. Gop. br. II. 3. 1, CH. § 146. d.
- 11. Die dem Indra geltenden Soma(-Spenden) aus dem Śukra-(pātra) aus dem Manthi(pātra) und aus der Schaale (camasa) (begleitet er, der Brahman, mit der Strophe): "Indra des Himmels" (V. 24. 11). 1)
 - 1) vgl. Kāty. IX. 10. 14-11. 2, Āp. XII. 23. 4, CH. § 146. b.
- 12a. Die (dem Agni svistakrt geltenden 1) Soma-Spenden) des Nach-vasat-Rufes (der verschiedenen Priester begleitet er) mit (der Strophe): "auf der Götter" (XIX. 59. 3). 2)
 - ¹1 vgl. Gop. br. H. 3. 1. s. f.: sa n ega somusya svişfakçıdbhāgo yad anuvaşaf-karoli. ²) vgl. Katy., Āp., CH. ll. cc.
- 12b. Auch die dem Mitra-Varuna, Indra, den Maruts, Tvaştrund Agni geltenden Nachopfer (begleitet er mit Sprüchen). 1)
 - 1) vgl. Kāty. IX. 11. 6-9, Āp. XII. 23. 14-24. 1, CII. § 14 6. d mit Bem. 15.
- 13. Sagt, nachdem das Opfer vom Agnīdh vollzogen ist (d. h. wenn der Āgnīdhra den Opferspruch zum Prasthitahoma gesagt hat 1)), der Adhvaryu: "Hat der Agnīdh das Opfer vollzogen?" (so antwortet) der Agnīdh: "er hat das Opfer vollzogen". 2)
 - 1) vgl. CH. § 140, V. 2) vgl. Kāty. IX. 11. 10, Āp. XII. 24. 3, CH. § 147. a. Auffallend ist das zweimal im Sütratexte selber vorkommende archaïstische agaādh statt āgaādhra. Ist dieser Satz einem Brāhmaņa entlehnt?
- 14. Das Verzehren der Idā (des Savanīyapurodāśa, vgl. 19. 1) (findet statt) wie früher 1) (angedeutet). 2)
 - 1) Vait. 3. 17 und 8. 15. 2) vgl. Katy. IX. 11. 29, Ap. XII. 25. 8—10, CH. § 147. c.

- 15, 16. Im Sadas verzehren sie die (Resten des) Soma nach gegenseitiger Einladung, nachdem sie darauf (mit derselben Formel) wie beim Prāśitra 1) hingeblickt haben und (den Soma) entgegengenommen haben (mit derselben Formel) wie es mit dem Prāśitra geschieht 1); (das Geniessen des Soma geschieht) mit (der Formel): "von dir, dem im Feuer geopferten, dem von Indra getrunkenen 2), vom Soma, dem kräftigen Trank, detsen Genuss Rinder, Rosse, Schätze, Nachkommen und Freiheit erwirbt, von dir, dem angerufenen, trinke ich, angerufen, mit Gāyatrī-Metrum, mit Kraft und priesterlichem Ansehen"; 3) (so bei der Frühkelterung).
 - vgl. Vait. 3, S—9; zusammen gehören präsitrarat pratiksya pratigrhya.
 indrapītasya zu lesen.
 vgl. Kāty. IX. 12, 3—4, Āp. XII, 25, 16—23, CH. § 147. d.
- 17. (Statt "Gāyatrī-" kommt) bei der mittäglichen Kelterung: "Tristubh-", bei der dritten Kelterung: "Jagatī-", bei den Paryāyas (vom Atirātra): "Anuṣṭubh-", bei dem Saṃdhi-stotra: "Paṅkti-", beim Aptoryāman: "Aticchandas-". ¹)
 - 1) vgl. Āp. XIV. 3. 6, 13; 4. 11, CH. 189, 230.
- 18. Wenn (der Soma) getrunken ist, so berühren sie sichselbst mit (den Strophen):
 - "Sei du, getrunken, Tropfen, heilsam unsrem Magen, so hold, o Soma, wie ein Vater ist dem Sohne;

Beständig, weit gepriesener, wie ein Freund dem Freunde, verlängere, o Soma, unser Leben, dass wir leben''.

"Fördere meine Glieder, Indra, meine Schaaren halte frei von Schaden;

Nahe dich, mir hold, den sieben Rsis, geh' nicht herab mit weiter 1) als den Nabel''.

- mā me 'rāy nābhim ist zu lesen.
 vgl. Gop. br. II. 3. 6, Kāty. IX. 12. 3, Āp. XII. 24. 13, CII. § 147. e (8. 219).
- 19. Die Soma-Schaalen "machen" sie "schwellen" mit (den beiden Strophen): "schwelle", "zusammen deine Safte" (Kauś. sūtra 6S. 10). 1)
 - 1) vgl. Gop. br. II. 3. 6, Katy. IX. 12. 5, Ap. XII. 25. 24, CH. § 147 c.
 - 20. Hierüber (sagt) ein Śloka:
 - "Fünfmal mache beim Opfer die Schaalen schwellen der Weise: Beim Ajya, beim Marutvatīya und überall wenn sie "fertig gesetzt" sind". ¹)
 - 1) Zu lesen: prasthitāņis vāpi, se. vamasān āpyāyayet. 2) Also nach dem 1. ajyasastra, CH. § 153. s. f., nach dem marutvatiyasastra, CH. § 197. s. f. und nach jedem prasthitahoma · CH. § 147. e, 288. b, 230. b.
- 21. Die dem Indra-Agni geltende Darbringung aus der Somaschaale des Acchāvāka (begleitet der Brahman mit einem Spruch). 1) vgl. Katy. IX. 12. 9—15, Āp. XII. 26. 5—6, CH. § 148.

- 22. Wenn sie (die Reste der Opferkuchen) verzehren, (so geschieht dies) in der \bar{A} gnīdhrīya(-Hütte). 1)
 - 1) vgl. Kāty. IX. 12. 16, Āp. XII. 25. 12, CH. § 149.
- 23a. Im Sadas sitzend sprechen sie, jeder dem Praisa (des Maitrāvaruņa) nach, die Opfersprüche zu den Ŗtu(yājas): 1)
 - 1) vgl. Katy. IX. 12. 1—19, Āp. XII. 26. 8—27. 8, CH. § 150.

XX.

- 23b. 1. (und zwar von den Formeln deren erste anfängt): "die Maruts, kraft der Potr-schaft" (XX. 2. 1) der Potr die erste und letzte (XX. 2. 1, 4), der Ägnīdhra die zweite (XX. 2. 2), der Brāhmaṇācchaṃsin die dritte (XX. 2. 3). 1)
 - vgl. Āśv. V. 8. 1—4: teṣāṃ praiṣāḥ paũcamaṃ praiṣasūktaṃ; tena tenaira presituli presituli sa sa yathāpraisam yajati (so sind die Satze zu trennen). Da die Yajya jedesmal dem Wortlaut nach mit dem Praisa übereinstimmen muss (yathāpraiṣam, Vait. 19. 23 a), so ist eigentlich im Sūtra die nähere Andeutung überflüssig. Da sie sich aber in der Samhitā (XX. 2) vortinden, verweist der Sutrakara nach dieser Samhitä-Stelle. Die Praisas sind uns nur in einer Rezension, der der Aitarevins, bekannt; sie sind verzeichnet im 5. Adhyāya der Khilāni, dessen 7. khanda den Praisādhyāya eroffnet; das 5. Sūkta davon enthalt die von Āśvalayana hier gemeinten Praisas, vgl. "die Apokryphen des Rgveda herausgeg. von J. Scheftelowitz, Breslau 1906, S. 148. Diese (VII. 5. b, d, e, h) stimmen nicht genau mit den Yäjyäs der Ath. Samh, überein: die letztgenannten sind bestimmt verdorben überliefert, zwar nach der Ausgabe von Shankar Pandit etwas weniger als in Whitney-Roth's Ausgabe, aber doch auch hier nicht richtig (z. B. marutal... svarkād rinnā pibain, statt: ... svarkā rinnā pibanin). — Vgl. ferner im Allgemeinen Gop. br. II. 3. 7, CH. § 150.
- 2. Der Opferherr (spricht nicht selber den Opferspruch zu seinem Rtuyāja aus, sondern) gibt den Praiṣa weiter, indem er sagt: "Hotr, sprich hier den Opferspruch." 1)
 - 1) vgl. Katy. IX. 13. 6, Ap. XII. 27. 7, CH. § 150, s. f.
- 3. Den zweiten Vaṣaṭ-Ruf (nach jeder Darbringung der Rtugrahas) unterlassen sie (und folglich auch die zweite, dem Agni Sviṣṭakṛt geltende Soma-Spende). 1)
 - 1) vgl. Gop. br. II. 3. 7 (nach Kaus, br. XIV. 9).
 - 4. Hierüber (sagt) ein Śloka:
 - "Die Zweigötter-1) und die Rtuschoppen, 2) und der, der (Agni) patnīvant geweiht, 3)
 - Der, der den Ādityas 4) und der dem Savitr gilt, 5) bei diesen soll man nicht das zweite vasat machen." 6)
 - vgl. CH. § 144.
 vgl. CH. § 150.
 vgl. CH. § 238.
 vgl. CH. § 248.
 vgl. CH. § 248.
 vgl. CH. § 248.
 vgl. CH. § 258.
 vgl. CH. § 268.
 vgl. CH. § 279.
 vgl

- 5. Der Darbringung der Rtu(-Schoppen) an Indra, an die Maruts, an Tvaṣṭṛ, an Agni, an Indra, an Mitra-Varuṇa, der vier an Dra-viṇodās, an die Aśvins, an (Agni) Gṛhapati (begleitet der Brahman mit passenden Strophen oder den Vyāhṛtis). 1)
 - 1) vgl. CH. § 150.
- 6. Von (dem Soma-Reste in) der Rtu-Schaale 1) geniessen sie oder sie beschmieren (sich damit den Mund) 2) oder beriechen 2) (denselben) mit (der Formel): "wer (Ka) bist du, Ruhm bist du, Ruhmgeber bist du, verleihe mir Ruhm." 3)
 - 1) Wahrscheinlich ist rtupātram zu lesen. Ein Dual rtupātre ist unmöglich, ein Lok. passt nicht im Zusammenhang. 2) Die Erlaubniss, dass, statt des Somagenusses, der Mund beschmiert oder der Soma nur berochen werden darf, findet sich, von allen mir bekannten Quellen, ausser im Vaitana nur noch im Gop. br. (II. 3. 8) und im Ritual der Kauṣītakins. Da offenbar die bezügliche Stelle des Gop. br. eine Entlehnung aus dem Kauṣ br. (XIII. 9) ist, scheint auch die Stelle darauf hinzudeuten, dass das Gop. br. unserem Sūtrakāra als Quelle vorgelegen hat. 3) vgl. Gop. br. l. c., Katy. IX. 13. 21, Āp. XII. 27. 9, CII. § 150. b (S. 230).
- 7. Nachdem sie die Nārāśaṃsa-Schaalen ohne Spruch ¹) entgegengenommen haben, geniessen sie (vom Soma aus diesen Schaalen) mit (der Formel): "von dir, o Gott Soma, der du von Narāśaṃsa getrunken und von den Männern gepriesen bist, der du den Sinn erkennest, der du von den Üma-Vätern genossen bist, von dir dem angerufenen, geniesse ich, angerufen," (so bei der Frühkelterung), ²)
 - In gegensatz zu Vait. 19. 15, 16 präsitravat pratīkṣya pratīgṛhya.
 Ygl. Katy. IX. 13. 35—37, Āp. XII. 28. 1—3, CH. § 153.
- 8. (mit derselben Formel, aber statt "von den Uma-Vätern") "von den Urva-(Vätern)" bei der mittäglichen Kelterung, "von den Kāvya-(Vätern)" bei der dritten Kelterung. 1)
 - 1) vgl. Ait. Br. VII. 34. 1, Śańkh. VII. 5. 22, 24, Laty. VII. 5. 22, 24, CH. § 201, 236.
- 9. Mit (den fünf Strophen, deren erste anfängt): "den Geist nun rufen wie zurück" (Kaus. sūtra S9. 1) rufen sie den Lebensgeist zurück. 1)
 - 1) der durch die den Vatern (den Toten) dargebrachte Spende gleichsam zu entfliehen droht.
 - 10. Fünfmal geniesst man die Nārāsamsa-Schaalen. 1)
 - 1) d. h. fünfmal wird der Soma mit diesen Formeln getrunken.
 - 11. Das (besagt) ein Śloka:
 - "Fünfmal nur geniesse er den Soma aus den Näräsamsa-(Schaalen): Gelegentlich der ersten Sastras des Hotr vor dem Āgni
 - māruta-(śastra)". 1)

¹⁾ vgl. Laty. II. 5. 13: drifīyāḥ saraneşu nārāśamsāḥ pārrayoś ca trtīyau, d. h. "bei (allen) den (drei) Savanas sind die Camasas, die an zweiter Stelle genossen werden, nārāśaṃsa und bei den ersten zwei Savanas auch die, welche

- au dritter Stelle kommen". Nach Vaitanasūtra sind die camasas nārāśaṃsa nach dem 1. hoturājya (CH. § 152), nach dem praŭgaśastra (CH. § 157), am prātaḥsavana; nach dem marutvatīyaśastra (CH. § 196), dem niṣkevalyaśastra des Hotr (CH. § 200), am mādhyaṃdinasavana; nach dem vaiśvadevaśastra (§ 235) am trtīyasavana. Hiermit scheint die Angabe des Lāṭyāyana nicht vereinbar zu sein; vgl. ferner im Allgemeinen Āśv. V. 6. 27—28, Āp. XII. 25. 26.
- 12. Nach dem Ājyaśastra (begleitet der Brahman) die (Darbringung des) Aindrāgua(-Schoppens mit passender Strophe). 1)

 1) vgl. Kāty. IX. 13. 33, Āp. XII. 27. 19, CH. § 153.
- 13. Dem Hotr erlässt er (der Brahman) die Aufforderung zum Praügastotia 1) mit (der Formel): "Vorgehen bist du; dem Gesetze dich; das Gesetz fördere" (ferner wie Vait. 17. 4) 2); dem Maitrāvaruṇa (erlässt er die Aufforderung zum Halten seines Śastra) mit der Formel: "Nachgehen 3) bist du; dem Himmel dich; den Himmel fördere" (u. s. w.) 4); dem Brāhmaṇācchaṃsin mit: "Verbindung bist du; dem Luftraum dich; den Luftraum fördere" (u. s. w.) 5); dem Acchāvāka mit: "Wiederansetzen bist du; der Erde dich; die Erde fördere" (u. s. w.). 6)
 - 1) Genau genommen ist der Ausdruck Praügastotra ein Unding, auch ist es ungenau zu sagen, dass der Brahman dem Hotr, dem Maiträvaruna u. s. w. seinen Prasava erteilt. Es müsste eigentlich heissen: "der Brahman erteilt den Sängern zum Abhalten ihres Stotra den Prasava" und man weiss, dass jedem Stotra ein Sastra parallel läuft. 2) Zweiter Stomabhäga. 3) Es ist auffallend, dass sowohl Vait. wie Gop. br. anitir statt des richtigen ancitir haben. Ehe aber eine kritische Ausgabe des Brähmana vorliegt, kann man hieraus keine Folgerungen machen. 4) Dritter Stomabhäga. 5) Vierter Stomabhäga. 6) Fünfter Stomabhäga. Ferner vergl. Gop. H. 2. 13, Käty. XI. 1. 21, Äp. XIV. 10. 3, CH. §§ 155, 160, 164, 169.
- 14. Nach dem Praügasastra (des Hotr, begleitet der Brahman die Darbringung des) den Allgöttern geweihten (Schoppens ¹) mit angemessener Strophe); (nach dem Sastra) des Maitrāvaruṇa die (Darbringung des) dem Mitra-Varuṇa geweihten (Schoppens); ²) (nach dem Sastra) des Brāhmaṇācchaṇṣin die (Darbringung des) dem Indra geweihten (Schoppens); ³) (nach dem Sastra) des Acchāvāka die (Darbringung des) dem Indra-Agni geweihten (Schoppens), ⁴)
 - 1) vgl. CH. § 158. 2) vgl. CH. § 162. 3) vgl. CH. § 166. 4) vgl. CH. § 171.
- 15. Der Brähmanäcchamsin macht nach dem letzten Pratihära dreimal him und ruft den Adhvaryu an mit: samsävom. 1)
 - 1) vgl. CH. § 152 L

16a. Den Him-Laut 1) macht er (d. h. fügt er ein) zu (d. h. vor) dem Anurūpa(tṛca), dem Hauptteil des Śastra, und der Schlussstrophe.

1) himkāra muss hier gleichwertig sein mit āhāra (das blosse śamsārom), vgl. Gop. br. II. 3. 16 init.: atha śamsārom iti stotriyāyānurūpāyokthamukhāya paridhānīyāyā iti catuś catur āhcayante.

- 16b, 17a. Auch vor dem Pragātha bei dem mittäglichen Savana. 1)

 1) zu 16a, 16b, 17a vgl. Āśv. V. 10. 11—12.
- 17b. Vor der Youi (machen) einige (den Him-Laut). 1)
- 1) d. h. fügen einige den ähäva ein; vgl. z. B. Vait. 33. 10. Ich lese nicht mit Garbe 'yonaya sondern yonaya. Dass prayāthāya ca nicht mehr zu Garbe's sūtra 16 gehört, geht daraus hervor, dass dann das Wort eine andere Stelle einnehmen müsste, vgl. Gop. br. II. 4. 4 init.; Pragāthas kommen auch überhaupt beim prātaḥsavana nicht vor.
- 18. (Beim Mittagsavana fügt er als Himkāra, d. h. āhāva) zum Stotriya(tṛca) 1) (ein): "adhvaryo śaṃsāvom"; beim dritten Savana: 2) "adhvaryo śaṃsāvom". 3)
 - Zu stotriyāya ist wohl auch hinzuzudenken aus Sūtra 16 a: anurūpāyokthamukhāya paridhānīyāyai.
 Freilich hat im Jyotiştoma der Brāhmanācchamsin kein Sastra beim trtīyasavana zu halten; wohl aber hat er im Ukthya das ukthaśastra zu halten; darauf deutet offenbar diese Vorschrift.
 ygl. Gop. br. II. 4. 4 init., II. 5. 18 init.
- 19. Bei jedem Anruf (d. h. jedesmal wenn der Rezitierende, in casu der Brāhmaṇāchaṃsin, śaṃsāvom u. s. w. gesagt hat) erwidert der Adhvaryu: "śamsāvo daiva";
- 20. bei einer Pause: "othā modaiva"; beim Praṇava: "om othā modaiva"; am Schlusse des Śastra, (blosses) "om". 1)
 - 1) zu Sūtra 18. 20 vgl. Āp. XII. 27. 12—14 (in 14 ist ante statt antale zu lesen), Kāty. IX. 13. 29—31; śamsāro daira und othā modaira sind zerdehnt aus śamsāra deru, atha modera.
- 21a. (Als Respons) bei den Ukthasampads 1) (erwidert der Adhvaryu): "om ukthaśāḥ" (bei der Frühkelterung); "ukthaśā yaja" (beim mādhyamdinasavana); ukthaśāḥ" (beim trtīvasavana). 2)
 - 1) Ich nehme ukthasampatsu in Sūtra 21. Die Ukthasampadah, verzeichnet Vait. 21. 5, sind dasselbe was in Āśv. mit śastrājapa, in Śāhkh. mit uktharīrya bezeichnet wird. 2) Wahrscheinlich ist im Sūtra zu lesen: om ukthaśā ukthaśā yajokthaśā iti, vgl. Gop. br. II. 3. 10: uktham vācītyāha... om ukthaśā ity adhvaryuh pratigrnāti caturakṣaram:... uktham vācīndrāyety āha... ukthaśā yajety adhraryuḥ pratigrnāti pañcākṣaram;... uktham vācīndrāya devebhya ity āha... [om] ukthaśā ity adhvaryuḥ pratigrnāti tryakṣaram. Vgl. ferner Āp. XII. 27. 19, Kāty. IX. 13. 33.
- 21b. Dem Sāman schliesst er das Sastra unmittelbar an ¹), halbstrophenweise, mit schwacher Stimmstärke (beim Frühsavana), mit stärkerer beim Mittagsavana, mit stärkster beim dritten Savana. ²) Mit immer höherer (Stimme) vermöge er (es herzusagen) bis zur Beendigung. ³)
 - 1) vgl. Gop. br. II. 5. 4 med.: atha yad dhotā sāmnā śastram upasaṃtanoti, II. 5. 3. s. fin.: tad āhuḥ: kasmād uttamāt pratihārād āhūya sāmnā śastram upasaṃtanvantīti (nach Kauṣ. br. XVII. 6). Der Satz besagt wohl nur im Allgemeinen, dass die Rezitationsweise mit der Stimmstarke des Samans übereinstimmen muss. 2) vgl. Gop. br. II. 4. 10 med. 3) Die Stelle erweist sich als direkt dem Gop. br. l. c. entlehnt (nach Ait. Br. III. 44. 5), wo der Optativ im Relativ-Satz begreifbar ist.

XXI.

- 1. (Die Lieder): "komm' herbei, wir haben dir gekeltert" (XX. 3) und: "komm' herbei zu uns, die wir gekeltert haben" (XX. 4) (sind nacheinander) Stotriya- und Anurūpa(tṛca) (für das Ājyaśastra des Brāhmaṇācchaṃsin). 1)
 - 1) vgl. Áśv. V. 10. 28, Śāńkh. VII. 12. 1, CH. § 165.
- 2. (Die Lieder:) "dieser zu dir, o Tätiger" (XX 5 und 6) (sind) Hauptstück des Uktha; (die Strophen): "auf hier zum Gabenberühmten" (XX. 7. 1—2) (sind) das Schlussstück; die letzte (Strophe, also XX. 7. 3) 1) (ist) Schlussstrophe. 2)
 - 1) utlamā deutet tatsachlich nicht die letzte Strophe an, sondern die vorletzte; die letzte wird als parā bezeichnet, vgl. 25. 11. 2) vgl. Gop. br. II. 3. 14, Āśv. l. c., Śańkh. l. c. 2—4, CH. l. c.
 - 3. Anfangs- und Schlussstrophe sagt er dreimal. 1)
 - 1) vgl. Gop. II. 3. 11, wo triķ prathamām.
- 4. Bei Rezitation nach Halbstrophen (d. h. wenn nach jeder Halbstrophe Pause gemacht wird) verbindet er den Schluss der Strophe (mit dem Anfang der folgenden Strophe) durch den Praṇava, wobei er die Schlusssilbe von dem Vokal an unterdrückt; bei der Rezitation nach Viertelstrophen (d. h. wenn er nach der Viertelstrophe Pause macht) (verbindet er) den Schluss der Halbstrophe (durch den Praṇava mit dem Anfang der nächstfolgenden Viertelstrophe); den Schluss des Sastra (versieht er) nur mit der Laut m (d. h. 03m). 1)
 - 1) Nach Gop. br. 11. 3. 11, beruhend auf Kaus. br. XI. 5. Das Ritual der Saunaka-Atharvavedins schliesst sich also, durch Vermittelung des Gopathabrāhmaṇa, dem Ritual der Kausītakins an, die für gewohnlich den śuddha pranara, aus oz bestehend, verwenden (vgl. z. B. CH. S. 131, 140); am Ende des Sastra allein soll der Praṇava makārāntah sein.
- 5. Nach Beendigung des Sastra 1) sagt er (der Brähmanācchamsin, beim Prātaḥsavana): "das Uktha ist rezitiert"; beim Mādhyamdinasavana: "das Uktha ist rezitiert dem Indra"; beim Tṛtīyasavana: "das Uktha ist rezitiert dem Indra den Göttern". 2)
 - Zu lesen ist: śastroktham.
 vgl. Gop. br. (Bem. 2 zu Vait. 20, 21 a),
 Āśv. V. 9, 26, Śańkh. VII. 9. 6, CH. § 152 V.
- 6. Nach der Ukthasampad 1) (folgt) der Opferspruch, der (in der Samhitä, Buch XX) die Strophe ist, welche unmittelbar nach der Schlussstrophe folgt (in casu also XX. 7. 4). 2)
 - vgl. Bem. 1 zu Vait. 20. 21. a. 2) vgl. Āśv. V. 20. 28, Śańkh. VII. 12. 4, CH. § 166.

- 7. Nachdem aus (der Schaale des) Acchāvāka (der Somarest) genossen ist, bringt er (der Brahman) je nach dem Savana (mit den folgenden Strophen drei Schmalz-)Spenden (im Ahavanīva) dar: "Agni bei der Frühkelterung" (VI. 47. 1), "ein Falke bist du" (VI. 48. 1), "wie der Soma bei der Frühkelterung" (IX. 1. 11). 1)
 - Mit diesen drei Strophen beim Prātaḥsavana; beim Mādhy. sav. mit: VI. 47. 2, VI. 48. 3 (NB!), IX. 1. 12; beim Trtīyasavana mit: VI. 47. 3, VI. 48. 2 (NB), IX. 1. 13. Ferner yergl. CH. § 172, § 215 mit Bem. 3, § 253.
 - 8. (Dann verrichtet er) seine Schlussspenden.
- 9. Nach Beeindigung jedes Savana heisst er (der Brahman den Opferherrn) sagen: "in mir (sei) Glanz, in mir Macht, in mir Ruhm, in mir Alles". 1)
 - 1) vgl. Gop. br. I. 5. 15, Sat. Br. XII. 3. 4. 6, Katy. XIII. 1. 12, CH. § 172.
- 10. Nachdem (vom Adhvaryu und Maitrāvaruṇa) die Aufforderung dazu erlassen ist, schreiten sie für die mittägliche Kelterung an den feigenhölzernen Pfosten vorbei durch die hintere Tür (des Sadas, aus dem Sadas) hinaus und begeben sich zum Ägnīdhrīya (-Zelte) 1), der Opferherr durch der vordere Tür. 2)
 - wahrscheinlich ist ā āgnādhrīyāt aufzulösen oder cāgnādhrīyaṃ zu verbessern, vgl. Vait. 23. 10, 24. 17. 2) vgl. Kāty IX. 14. 19—20, Āp. XII. 29. 14—16. CH. § 172.
 - 11. (Er, der Brahman, bringt) seine Einleitungsspenden (dar).
- 12. Behandelt (und an diesem Augenblick wieder zu verrichten) ist die Kelterung und das darauf Folgende. 1)
 - 1) deutet nach Vait. 16. 11-14.
- 13. Zum (Mittag-)Lob begeben sie sich 1) (nach dem oben, 18. 7—16 beschriebenen Ritual) ins Sadas. 2)
 - prasarpanli in Gegensatz zu Vait. 16. 17 (risrpya).
 vgl. Kūty. X. 1. 17, Āp. XIII. 2. 7, CH. § 178, S. 278.
- 14. Wenn er (der Brahman, in derselben Weise wie früher, Vait. 17. 3) dazu eingeladen ist, erteilt er seine Aufforderung mit: "Stütze bist du; dem Regen dich; den Regen fördere" (u. s. w. wie oben 17. 4). 1)
 - $^{\rm I})$ Sechster Stomabhāga; vgl. Gop. II. 2. 13.
- 15. Wenn sich bei der Verteilung (der Feuer auf die Dhiṣṇyas) 1) ein Besitzer eines Dhiṣṇya ausserhalb (des Sadas?) befindet, so hat er, (wenn er sich zu seinem Dhiṣṇya begibt, als Sühne die Strophe): "um dich herum, o Agni" (VII. 71) zu flüstern.
 - 16. Desgleichen der Brahman!
- 17. (Wenn) der Geweihte (sich) ausserhalb der (Mahā-)vedi (befindet), während eines Anrufs 1) oder wenn die Sonne unter-

- oder aufgeht, (so hat er als Sühne zu flüstern): "o Feuer, rufet mich heran". ²)
 - abhyāśrārane bedeutet wahrscheinlich dasselbe wie ōśrārane, Āpastamba wenigstens gebraucht XII. 20. 22 abhyāśrāranet im Sinne von āśrāranet (TS. III. 1. 2. 3). Der Yajamāna soll sich naturlich wahrend eine Āhuti dargebracht wird, auf seinem Platz befinden.
 Nicht Pratīka!
- 18. (Mit der Strophe): "gekocht, meine ich" (VII. 72. 3) (begleitet der Brahman) die Darbringung des Dadhigharma. 1)
 - 1) vgl. Kāty. X. 1. 23. 24, Āp. XIII. 4. 2, CH. § 184.
- 19. Das Verzehren (des Restes desselben findet in derselben Weise statt) wie beim Prayargya. 1)
 - 1) vgl. Vait. 14. 6 b, 7 a; vgl. ferner Kāty. X. 1. 25, Āp. XIII. 4. 3.
- 20. (Das Geniessen des Restes) vom Paśupuroḍāśa (findet statt) mit der Rasaprāśana(-Strophe, d. h. V. 2. 3). 1)
 - 1) vgl. Kauś. sūtra 21. 21. Nach allen anderen Quellen erfolgt diese Handlung viel spater, vgl. CH. § 226, und noch nicht sub § 185; die vom Schol. zu Kāty. X. 1. 27 aus dem Kaţhaśrautasūtra zitierte Stelle scheint jedoch mit Vait. ubereinzustimmen.
- 21. Die (Strophen, deren erste): "so trinke nun" (XX. 8. 1) (anfängt, sind) die Opfersprüche 1) zu (der Darbringung des Soma aus) den Prasthita(-Schaalen).
 - Zu lesen ist prasthitayājyāḥ, also XX. 8. 1 fur den Brāhmaņācchaṃsin, XX.
 8. 2 für den Potr, XX. 8. 3 für den Āgnādhra; vgl. Gop. br. II. 2. 21,
 Āśv. V. 5. 19, Śańkh. VII. 17. 7, 8, 11, CII. § 188. b. II, III, VI.
- 22. Die Prasthita-Spenden, die dem Indra gelten (begleitet der Brahman mit passenden Sprüchen).
- 23. (Die) im Gärhapatya(-Feuer) 1) (dargebrachten) zwei Dakṣiṇā-Spenden (begleitet er mit den zwei Strophen): "empor doch diesen" (XIII. 2. 16), "leuchtend der Götter" (XIII. 2. 35). 2)
 - ¹) vgl. dazu CH. § 79. ²) vgl. Kāty. X. 2. 5—6, Āp. XIII. 5. 7, CH. § 194. a.
- 24. Gold in der Hand haltend erhebt sich der Opferherr und wartet die (als Opferlohn bestimmten) ausserhalb der (Mahä-)vedi herankommenden (Kühe) ab mit (dem Liede): "heran die Kühe" (IV. 2. 1)¹)
 - 1) vgl. Katy. X. 2, 10, CH. § 191. b.
- 25. Das Gold gibt er (der Opferherr) einem Ātreya 1), dem Āgnīdhra ein Polster. 2)
 - 1) vgl. Gop. br. 1. 2. 17, II. 3. 19 s. fin. 2) vgl. Gop. br. II. 3. 18 init. Die beide Brähmana-Stellen (I. 2. 17, II. 3. 18) scheinen in Widerspruch mit einander zu stehen: tasmäd ätreyäya prathamam daksinä yajne diyante, agnidhe 'gre dadäti, oder bezieht sich die erste Stelle auf die Isti's?, vgl. das Wort yajne in I. 2. 17. Ferner vergl. man Käty. X. 2. 20—21, Äp. XIII. 6. 1, 12, CH. § 191 c.
- 26. Über den Dakṣiṇās (d. h. den Kühen), die vor dem Gārhapatya (d. h. dem Śālādvārya) und hinter dem Sadas zwischen Āgnīdhrīya(-Zelt) und Sadas und Cātvāla in nördlicher Richtung ent-

lassen werden, spricht er (der Brahman) die zwei (Strophen): "zusammen lasse euch" (III. 14. 2—3), 1)

 vgl. Gop. br. II. 3. 17 (fast wörtlich übereinstimmend), Katy. X. 2. 13, Āp. XIII. 6. 8, CH. § 191. b, vgl. 191. b. α.

XXII.

- 1. (die Strophe): "auf welcher die früheren Wesenmacher" (XII. 1. 39) nach Bhāgali; "hier möget ihr sein" (III. 8. 4) nach Kauśika.
- 2. An letzter Stelle soll dem Pratihartr (der Opferlohn) gegeben werden. 1)
 - 1) vgl. Gop. br. II. 3. 19 (wörtl. übereinst.), Kāty. X 2. 39, CH. § 191. c.
- 3. Die Darbringung des dem Indra mit den Maruts geltenden (Somaschoppens begleitet er, der Brahman,) mit (der Strophe): "Indra mit den Maruts" (XVIII. 3. 25). 1)
 - 1) vgl. Katy. X. 3. 4, Ap., XIII. 8. 2, CH. § 193.
- 4. Nach dem das (Marutvatīya-)Śastra abschliessenden Opferspruche ¹) erteilt er (der Brahman) dem Hotr und den anderen (Opferpriestern, die beim Mittagsavana ein Śastra halten werden) ²) seine Aufforderung mit (den Formeln): "Verwehen bist du; dem Tage dich; den Tag fördere" (u. s. w., wie Vait. 17. 4) ³); "Nachwehen bist du; der Nacht dich; die Nacht fördere" (u. s. w.) ⁴); "Uśij bist du; den Vasus dich; die Vasus fördere" (u. s. w.) ⁵); "Erkenntniss bist du; den Rudras dich; die Rudras fördere" (u. s. w.). ⁶)
 - vgl. CH. § 197.
 also Maitrāvaruņa, Brāhmaņācchaṃsin und Acchāvāka.
 Siebenter Stomabhāga, vgl. CH. § 199 b, S. 307.
 Achter Stomabhāga, vgl. CH. § 203;
 Neunter Stomabhaga, vgl. CH. § 207.
 Zehnter Stomabhaga, vgl. CH. § 212.
 Zum ganzen vergl. Gop. br. H. 2. 13.
- 5. Die (Darbringung des) dem Mahendra geltenden (Soma-Schoppens, welcher) vom Niskevalya(-Sastra des Hotr Teil ausmacht, begleitet der Brahman mit passender Strophe). 1)
 - 1) vgl. Katy. X. 2. 20, Ap. XIII. 8. 6, CH. § 201.
- 6. (Ebenso) die dem Indra geltenden (Soma-Schoppen vom Nişkevalyaśastra) des Maitṛāvaruṇa und der anderen (nl. des Brāhmaṇā-cehamsin und das Acchāvāka). 1)
 - ¹) vgl. (H. 🙀 205, 209, 214.
- 7. (Die Strophen anfangend mit): "ihn den wundertätigen, siegreichen" (XX. 9. 1), "um diese Heldenkraft gehen wir dich an" (XX. 9. 3) (sind) die Stotriya- und Anurūpa(-pragāthas) 1) (für das Niṣkevalyaśastra des Brāhmaṇācchaṃsin). 2)
 - 1) XX. 9. 1—2 stotriyapragatha, XX. 9. 3—4 anurupapragatha. 2) vgl. Gop. br. II. 4. 2, Aśv. V. 16. 1 bis (Im Texte der Ausgabe der Bibl. Ind. ist ein Sūtra ausgefallen, auf welches sich der Komm. von V. 16. 1 bezieht), Śańkh. VII. 23. 3, CH. § 208.

- 8. Aus den zwei (Strophen) macht er durch Wiederholung drei (und zwar im dieser Weise): nachdem er die erste (Pragātha-Strophe ganz) rezitiert hat, wiederholt er den letzten Pāda dieser (ersten Strophe), macht Pause (nach dem ersten Pāda der zweiten Pragātha-Strophe) und stellt die zweite (Tṛca-Strophe) mit der (ersten) Halbstrophe der folgenden (Pragātha-Strophe) her. Von dieser zweiten (Tṛca-Strophe) wiederholt er den letzten Pāda und stellt die dritte (Tṛca-Strophe) durch Rezitation der letzten Halb-Strophe der zweiten (Pragātha-Strophe) dar. 1)
 - 1) vgl. Gop. br. II. 3. 20 (dre tisraķ kuroti punarādāyam nach Kauş. br. XV. 4), Āśv. V. 15. 6, Śāńkh. VII. 25. 6, CH. § 199, S. 307.
- 9. In dieser Weise (hat) bei Bārhata-Pragāthas ¹) die Verknüpfung der Stotriya- und Anurūpa(-Tṛcas) (statt).
 - 1) d. h. denjenigen Pragāthas, deren erste Strophe eine Bṛhatī und deren zweite eine Satobṛhatī ist, in Gegensatz zu den Kākubha-Pragāthas, vgl. Vait. 25. 6.
- 10. Sie (die Tṛcas) sind mit mittlerer Stimme (nl. der Stotriyatṛca) und mit lauter Stimme (nl. der Anurūpatṛca) zu rezitieren. 1)

 1) vgl. Gop. br. II. 3. 22.
- 11. (Das Lied anfangend mit): "auf, diese an Süssigkeit reichen" (XX. 10) ist der Sāmapragātha, welcher mit Betonung (nicht monoton) zu rezitieren ist. 1)
 - vgl. Gop. br. II. 3. 22 und II. 4. 2, Āśv. l. c., Śańkh. VII. 23. 5, CH. § 208; vgl. auch Haug, Ait. Br. Transl. S. 200.
- 12. (Das Lied anfangend mit:) "Indra der Burgzerbrecher überwand" (XX. 11) ist Hauptteil des Sastra und ist Pāda-weise mit ganz unschwankender 1) Stimme zu rezitieren.
 - Weil pratirītatamayā (Gop. br., Vait.) das vom Ait. Br. dargebotene pratisthitatamayā ersetzt, halte ich auch die Bedeutung für dieselbe. 2) vgl. Gop. br. II. 3. 22, II. 4. 2, Āśv. l. c., Śańkh. VII. 23. 6, CH. l. c.
- 13. (Das Lied anfangend mit:) "die ruhmreichen Andachtslieder erhoben sich" (XX. 12. 1—5) ist das Schlussstück (des Sastra). 1) vgl. Gop. br. II. 4. 2, Āśv. l. c., Śańkh. VII. 23. 8, CII. l. c.
- 14. Mit (der Strophe): "den Indra nun" (XX. 12. 6) schliesst er (das Sastra) ab und die folgende (Strophe) (XX. 12. 7) verwendet er als Opferspruch. 1)
 - 1) vgl. Gop. br. l. c., Āśv. l. c., Śańkh. VII. 23. 9, CH. § 209.
- 15a. Nachdem (der Soma-Rest) aus (der Schaale des) Acchāvāka genossen ist 1), (begleitet der Brahman) die Darbringung des dem Āditya geweihten Schoppens mit den zwei (Liedern): "was, o Götter, für eine Götterbeleidigung" (VI. 114 und 115). 2)
 - Also nach dem Moment verzeichnet in CH. § 214.
 vgl. Käty. X 4.
 Āp. XIII. 10.
 CH. § 217.
 Zur Reihenfolge vgl. Katy. X. 4.
 Āp. XIII.
 1.

- 15*b*. (Darauf haben die Handlungen statt), die mit dem Sarpaṇa (d. h dem sich ins Sadas Begeben) behufs des Lobes ¹) abschliessen ²).
 - 1) Hier des Ārbhavapavamāna. 2) nl. Vait. 18. 9-16 a.
- 16. Das Hinzugiessen des Āśīr in den Pūtabhṛt (begleitet der Brahman) mit (der Strophe): "unsere Segnung ($\bar{a}s\bar{i}r$) Kraft" (II. 29. 3) 1)
 - 1) vgl. Kāty. X. 5. 3, Āp. XIII. 10. 8-10, CH. § 220.
- 17. Zum (Ārbhava-)Lob gibt er die Aufforderung mit: "Suditi bist du; den Ādityas dich; die Ādityas fördere" (u. s. w., wie oben 17. 4). 1).
 - 1) Elfter Stomabhāga; vgl. Gop. br. II. 2. 13, CH. § 221. a, s. fin.
- 18. Die Darbringung der dem Agni geweihten "Schnitte" (der verschiedenen Stücke vom Opfertier, vom Savanīyapaśu) (begleitet er mit passenden Strophen). 1).
 - 1) vgl. Kāty. X. 5. 7, Āp. XIII. 11. 3-4, CH. § 226, Schwab § 100.
- 19. Bei einem Ukthya die (Darbringung der dem) Indra-Agni geweihten (Schnitte), bei einem Sodasin dem Indra, bei einem Atirātra der Sarasvatī.
- 20. Bei einer Elfzahl von Opfertieren (begleitet er die Darbringung der Schnitte mit Sprüchen) die an Agni, Soma, Viṣṇu, Sarasvatī, Pūṣan, Bṛhaspati, die Allgötter, Indra, Indra-Agni, Savitṛ und Varuṇa gerichtet sind.
- 21a. Nach der Darbringung der Savana(-Opferkuchen) 1) sind zu den (Somaspenden aus) den fertig gestellten (Schaalen) die Opfersprüche (die Strophen, deren erste anfängt): "Indra und Brhaspati, trinket den Soma" (XX. 13). 2)
 - vgl. CH. § 227.
 Also XX. 13. 1 für den Brähmanäcchamsin, XX. 13.
 für den Potr. und XX. 13. 3 für den Ägnidhra. Vgl. ferner Gop. br. II.
 22, Äśv. V. 5. 19, Śańkh. VIII. 2. 7, 8, 11, CH. § 229. III, IV, VII.
- 216. Die (Prasthita-)Spenden, die nacheinander dem Indra, dem Indra-Varuṇa 1), Indra-Bṛhaspati, den Maruts, Tvaṣṭṛ, Indra-Viṣṇu und dem Agni gelten (begleitet der Brahman mit passenden Sprüchen). 2)
 - 1) °maitrārarvņa ist wohl in aindrāvarvņa zu ändern. 2) vgl. CH. 🖇 229.
- 22. Im Havirdhāna(-Zelte) ¹) legen sie (die Camasins) behufs ihrer "Hinlagen" ²) jeder bei seinem Camasa südlich davon drei aus den (Resten der) Opferkuchen herrgestellte Klösse hin mit (den drei Formeln): "dies dir, Grossvater" (XVIII. 4. 75—77). ³)
 - wo die Camasas hingesetzt worden sind, vgl. CH. § 230 s. fin. (vgl. § 147. e. s. fin.)
 Zu dieser Stelle vgl. ZDMG. LVIII, S. 508. Hat man aupāsanebhyas zu lesen?
 vgl. Katy. X. 5. 11, Āp. XIII. 12. 9, CH. § 231.

23. Nachdem er (der Brahman) geflüstert hat: "hier, o Väter" (Kauś. sūtra 88. 18) spricht er über (den Klössen die drei Strophen) aus: "diesen Teil" (VI. 122. 1), "diesen, o Ihr Verbundenen" (?) (VI. 123. 1), "der Falke, der auf die Männer schaut" (VII. 41. 2). 1) vgl. CH. 1. c.

XXIII.

- 1. In der Āgnīdhrīya-(-Hütte) verzehren sie den Rest der Opfergaben (d. h. der Savanīyapuroḍāśas). 1)
 - 1) vgl. Vait. 19. 22, Katy. X. 5-13 a, CH. § 232.
- 2. Die Darbringung des dem Savitr geltenden Schoppens (begleitet der Brahman mit passender Strophe). 1)
 - 1) vgl. Katy. X. 6. 1, Ap. XIII. 13. 1-3, CH. § 233. b.
- 3. Nach der Spende in den Dhiṣṇyas, welcher sich die Yājyā des Vaiśvadeva(-śastra) anschliesst ¹) flüstert der Āgnīdhra als Opferspruch für den mit den Göttinnen vereinten Agni (die Strophe): "heran mit diesen, o Agni" (XX. 13. 4.) ²)
 - vgl. CH. § 237 mit Bem. 17.
 vgl. Gop. br. II. 4. 5 (übereinst.), Kāty. X. 6. 18, Āp. XIII. 14. 8, Āśv. V. 19. 7, Śaŭkh. VIII. 5. 1. CH. § 238.
- 4. Die Darbringung dieses (Schoppens begleitet der Brahman mit passender Strophe). 1)
 - 1) vgl. Kāty. Āp. CH. ll. cc.
- 5. Im Schoosse des Neştr oder in der ummittelbaren Nähe seines (des Neştr) Dhişnya sitzend verzehrt er (der Āgnīdhra, den Rest des Pātnīvata-Schoppens) 1)
 - vgl. Gop. II. 4. 5 (übereinst.), Katy. X. 6. 23—24, Āp. XIII. 14. 13—14
 1, CII. § 240.
- 6. Zum Agniştomasāman erlässt er (der Brahman) dem Hotr 1) seine Aufforderung mit (der Formel): "Kraft bist du; den Vätern dich; die Väter fördere" (u.s.w. wie Vait. 17. 4). 2)
 - vgl. Bem. 1 zu Vait. 20, 13.
 Zwölfter Stomabhaga, vgl. Gop. br. 1I.
 13; vergl. ferner (H. § 241. b.
- 7. Das Ausgiessen des Soma aus dem Dhruva(pātra) begleitet er (der Brahman) mit (dem Liede): "den Festen mit dem Festen" (VII. 94). 1)
 - 1) vgl. Katy. X. 7, 7, Ap. XIII, 16, 1, CH. § 243.
- Sa. Die Darbringung mit dem Opferspruche, von dem dem Agni mit den Maruts geltenden (Somaschoppen begleitet der Brahman) mit (der Strophe): "zu diesem willkommenen Opfer" (Kauś. sutra 127. 7). 1)

¹⁾ vgl. Áśv. V. 20. 8, Śańkh. VIII. 6, 17, CH. § 244.

- 85. Behandelt (und an diesem Augenblick zu wiederholen ist) die Vorschrift: "(vom Adhvaryu) dazu aufgefordert (holt) der \bar{A} gnīdhra" (vgl. oben 10. 21). 1)
 - Das Sútra deutet also die Fortsetzung des Savanīyapaśu-Opfers an; vgl. Kāty. X. 7. 10, Āp. XIII. 16. 12, CH. § 246.
- 9. Die Darbringung des Hāriyojana(-Schoppens begleitet der Brahman) mit (dem Liede): "her mit den lieblichen" (VII. 117). 1) vgl. Kāty. X. 8. 3, Āp. XIII. 17. 3, CH. § 247. b.
- 10. In derselben Weise 1) schreiten sie (behufs der im Folgenden zu beschreibenden Handlungen) hinaus.
 - 1) Deutet wahrscheinlich auf Vait. 21, 10 (vgl. 24, 17) hin.
- 11. Im Āgnīdhrīya(-Feuer) bringt er (der Brahman) die Allsühnspenden dar (und zwar in der Kauś, sūtra 5, 12—13 beschriebenen Weise). 1)
 - 1) vgl. Śańkh. VIII. 8. 10, Āp. XIII. 17. 8, CH. § 248. a.
- 12. Im (Āgnīdhrīya-)Feuer opfern alle die Holzspähne mit (den folgenden Formeln): "des Götterbegangenen Frevels Wegopferung bist du, svāhā" (1); "des Väterbegangenen..." (2); "des Menschenbegangenen..." (3); "des selbstbegangenen..." (4); "des von Unwissendem und Wissendem begangenen..." (5): (und mit der Strophe):
 - "Welchen schweren Frevel wir euch, o Götter, mit der Zunge oder aus Unachtsamkeit des Geistes zugefügt,
 - Auf den Unfrommen, der uns nachstellt, bringet, ihr Guten, diesen Frevel über" (6),

und mit den beiden zur Sühnung eines gegen die Götter begangenen Frevels dienenden Liedern (VII. 114 und 115). 1)

- 1) vgl. Gop. br. 11. 4. 6, Katy. X. 8. 6, Ap. XIII. 17. 9, CH. § 248. b.
- 13. Nachdem sie aus dem Dronakalasa die Körner in die Hand genommen haben, streuen sie dieselben dorthin, wo die Asche (des Āhavanīya-Feuers) aufhort. 1)
 - ¹⁾ vgl. Gop. br. H. 4. 6, Katy. X. 8. 5, Ap. XIII, 17, 8, Śańkh, VIII, 8, 11, CII, § 247, d.
- 14. Die mit Wasser gefüllten hinter dem Cātvāla vom Adhvaryu hingesetzten Somabecher giessen sie mit einer an Visnu gerichteten Strophe aus. 1)
 - 1) vgl. Gop. br. l. c., Katy. X. 8. 7, Ap. XIII. 17. 9, CII. § 249.
 - 15. Mit (der Strophe):
 - "Die beiden jungen Weisen geben die Wahrheit aus dem Gesetz:

Der Satzung der Wahrheit gemäss geben wir den Bund auf" Verhand. Kon. Akad. v. Wetensch. (Nieuwe Reeks) Dl. XI. Nº. 2.

- geben sie (nl. die durch das Tānunaptra-Ritual gegenseitig Verbundenen) den Bund auf. 1)
 - 1) vgl. Asv. VI. 12. 12. Ap. XIII. 18. 2, CII. § 251.
- 16. Bei einem mehrtägigen Soma-Opfer gehen sie den Band vor dem letzten (Tage, also am vorletzten Tage) an, (indem sie dieselben Strophe reden aber) mit (der Änderung): "gehen wir den Bund an". 1)
 -) Entsprechendes in den anderen Quellen habe ich nicht gefunden. Sollen die bei einem Sattra Beteiligten am Tage vorangehend an dem, an welchem das sakhyarisarjana stattfindet, (vgl. auch Āp. XXI. 5. 12), ein sakhyasansarjana halten?
- 17. In der Ägnīdhrīya(-Hütte) verzehren sie die saure Milch mit (der Strophe): "des Dadhikrāvan" (XX. 137. 3). 1)
 - 3) vgl. Katy, X. S. 9, Ap. XIII, 18, 1, CH. § 250.
- 18. Behufs der Patnīsaṃyājas (des Savanīyapašu) setzt er (der Brahman) sich zum (d. h. südlich vom) Śālāmukhīya(-Feuer). 1)
 - ¹) das hier ja als Garhapatya Dienst tut, in welchem Feuer ja diese Spenden darzubringen sind. vgl. Katy. X. S. 11, Ap. XIII, 18, 3, CII. § 252.
- 19a. Nachdem er auf dem Wege der Dakṣiṇās (also, nach Vait. 21. 26, vor dem Gārhapatya und hinter dem Sadas, zwischen Āgnīdhrīya und Sadas und Cātvāla und) hinter dem Āhavanīya herumgegangen ist, (setzt er sich südlich vom Āhavanīya) behufs der Samiṣṭayajuṣ(-Spenden, die ja wieder im Auttaravedika agni dargebracht werden). 1)
 - 1) vgl. Schwab, Tieropfer § 111, CH. § 252.
 - 19b. (Dann bringt er) seine Schlussspenden (dar).
- 20a. Bei der Avabhrthesti (bringt er, der Brahman immer.) die Einleitung-spenden (dar) mit (dem Liede): "im Wasser deine" (VI. S3), 1) (und) als Schlussspenden die bei einem Sava gebräuchlichen. 2)
 - ¹) vgl. Katy, X. S. 19—31, Āp. MH. 20, 6—7, CH. § 254, d. ²) vgl. Kauś, sutra 63, 29. Die Erwahnung der samsthitahomas ist antizipiert, ganz so wie Vait, 2, 10.
- 206. Die (Darbringung der) für Varuna bestimmten (Opfergabe 1) begleitet der Brahman) mit (den Strophen): "du, Agni, unsere" (III 20. 5), "du uns" (XX. 46. 3 oder 98. 2). 2)
 - ¹) vgl. Katy., Āp., CH. ll. cc. ²) Es ist sehr fraglich, ob die Pratīkas Iraņi no ngne, sa tran nah wirklich die oben angegebenen Strophen aus der Atharva-Samhita andeuten. Vielmehr sind sie dem Ritual des Hotr entnommen (RS. IV. 1, 4—5), wo sie zur Svistakṛt-Spende dienen (Āśv. VI. 13, 8). ²) Katy., Āp., CH. ll. cc.
 - 21a. Die (Ișți) schliesst mit der Idā ab; 1) vgl. CII, § 254. d.
 - 21*b*. mit den Anuyajas , nach einigen. ¹) vgl. Āśv. VI. 13. 4, Śańkh. VIII. 11. 10.

- 22. Die von dem Soma benetzten (Geräte) beopfert er (der Brahman) mit saurer Milch (unter Hersagung der folgenden Strophen): "der Gott ist geworden" (oben 16. 15), einer 1) das Wort "Tropfen" enthaltenden (Strophe) und (der Strophen deren erste mit): "was von dir der Pressstein" (Vait. 24.1) (anfängt): 2)
 - 1) Die Erklarung dieses Sütra liefert grosse Schwierigkeit, besonders deshalb, weil das Gop. br. (II. 4, 7) nicht mit ihm in Einklang zu bringen ist. Der gedruckte Text der Ausgabe in der Bibl, Ind, liest: abhād devah savitā vandyo nā na ili juhoti: sarram erainam saparrānam sambharati (so die var. lect.) tisybhis tricydbhir yajuo (zu lesen und zu trennen ist: sambharati; tisybhis: trierd dhi yajno); drapsacatībhir abhijuhoti; sarcam ecainam sarcāngam sambharati; savnībhir abhijahoti: sarram erainam şa ālmānam (xu lesen: sālmānam) saṃbharati (so die var. lect.); paùcabhir abhijuhoti: pāùkto yajño: yajñam erarārunddhe u. s. w. Die Schwierigkeit ist, dass hier von drapsaratībhih in der Mehrzahl die Rede ist, während fruher (Gop. br. II. 2, 12) zwei drapsavant-Strophen genannt sind, und dass Vait. drapsaratyā hat; so lese ich nl. statt des handschriftlichen drapsaratyo, denn ein gen.-loc. dual, drapsaralyor, wie Garbe ex conjectura liest, ist ganz unbegreiflich. Will man aber zu einer Erklarung des tisgbhilf des Gop. br. gelangen, so kann man das nur, indem man die erste Re (abhād deraḥ) und zwei drapsaratyan zusammen als drapsaratyale nimmt. Eine weitere Schwierigkeit ist, das Gop. br. nur fünf sanmir real erwahnt, wahrend in der Paipp. Samh. (II. 8. 3) sechs gegeben werden (dieselben die Vait. 24. 1 sakalapathena mitteilt). Noch komplizierter wird die Sache durch Ap. XIII. 20. 8: yat te gravnapyāyasra sam ta ili saumībhir drapsaratībhih... proksati, es scheint, dass hier saumyah und drapsaratyah synonym sind, was, gegen die Behauptung des Rudradatta, doch nicht annehmbar ist. Die Erklarung dieser Widerspruche kann vielleicht durch eine kritische Ausgabe des Gop. br. und die Veröffentlichung des Kathaka erfolgen. Wahrscheinlich gehen Apastamba und Gop. auf eine gemeinsame Quelle zuruck. 2) vgl. Ap. XIII. 20. 8, Man. śrs. II. 5. 4. 24, CII. § 254. b.

XXIV.

"Was von dir der armbewegte Pressstein geschüttelt oder was von dir die Männer in den Händen gemelkt haben, Das soll dir (wieder) schwellen, König Soma, das sich (wieder) festigen." (1)

"Wenn mit dem Pressstein man, o König Soma, deine lieben wohlgeformten vielen Glieder hat zerschnitten,

Das füge dir durchs Opferschmalz (wieder) zusammen und wachse, damit wir schuldlos immer zusammen wohnen

mögen". (2)

"Wenn man dir deine Haut und deinen Schooss geritzt hat, wenn von der Stelle gerückt oder ungekeltert du geblieben bist, So (sei) das, Soma, durch dich für uns in Ordnung gebracht. Lade uns ein, o König, zu der Guttat." (3)

"Mit Aus- und Einhauch, mit Gesicht, mit Gehör vereinige dich, o König Soma;

Was von dir verletzt ist, ver(einige) ich hier (wieder). Dies erkenne uns bei der Vereiniging der Pfade (4).

"Den Körper hat er aufgegeben als mit der Milch er sich vereinigte und anders wird ein jedesmal sein Aussehen,

Dir dann, o Soma, wollen wir mit Opfer dienen, wir seien Herren des Besitzes' (5).

"Es strömen herzu die Opferlöffel mit Butter, deinen Leib, deine Glieder machen sir wachsen;

Dir dann, o Soma, sei Verehrung und Vaşat gesprochen; lade uns ein, o König, zu der Guttat' (6).

- 2. Das schwarze Ziegenfell legt er nieder und besprengt es. ¹) vgl. Kāty. X. 8. 4, Āp. XIII. 20. 14, CII. § 254. f.
- 3. Die (Handlungen) die anfangen mit: "mit den Liedern an das Wasser" und die schliessen mit dem Berühren von Wasser (haben darauf statt). 1)
 - 1) vgl. Kauś, satra 7, 14, 68, 39; mit I, 4, 6 und 33, VI, 22—24 und 57 baden sie sich, drehen sich dann nach rechts herum und berühren Wasser. vgl. CH, § 254, h.
- 4. Mit (der Strophe): "empor sind wir" (VII. 53. 7) steigen sie (aus dem Wasser) heraus. 1)
 - 1) vgl. Katy. X. 9. 7, Ap. XIII. 22. 5, CH. § 254. i.
- 5. Mit (den Worten): ",den Soma haben wir getrunken, zum Lichte sind wir gekommen" 1) begeben sie sich (zum Opferplatz) zurück 2).
 - 1) apāma somam agamma sraḥ kann als ein kalpaja mantra betrachtet werden. Indessen ist es möglich, da wahrscheinlich hierfur noch ein zweiter Fall (Vait. 23, 20 b., Bem. 1) vorliegt, dass apāma somam Pratīka ist und auf die mit diesen Worten aufangende Strophe der RS, oder TS, deutet. Über agamma sraḥ ist man unsicher ob es Pratīka von AV, XVI, 9, 3 oder das aus der Sanh, des Yajurveda bekannte Yajuş ohne Abkurzung ist. 2) vgl. Katy., Āp. II, ec., CH, § 254, i, s. fin.
- 6. (Die Strophen): 1) "die himmlischen Wasser" (VII. 89. 1—3) richten sie ehrerbietig an das Ähavanīya(-Feuer). 2)
 - 1) wahrscheinlich die drei Strophen. 2) vgl. Āp. XII. 22. 6, CII. § 254. l.
- 7. (Die Handlungen), deren erste (durch die Worte: "mit der Strophe): "ich löse" angedeutet ist und deren letzte das Sich-Reinigen ist, ¹), (sollen darauf stattfinden). ²)
 - 1) Also Kauś. sūtra 6. 11—13: Auflegen von drei Stucken Brennholz im Feuer und Abwischen des Mundes. In allen anderen Quellen kommt die Handlung von Sütra 7 vor die von Sütra 6. 2) vgl. Āp. l. c., CH. § 254. k.
- S. Die Udayanīya(-iṣṭi) (findet in derselben Weise statt) wie die Prāyaṇīya(-iṣṭi) 1); (die Spende) an Pathyā (kommt) an vierter Stelle. 2)
 - 1) also wie Vait 13. 2. 2) wahrend sie bei der Prayanīya die erste war. Ubrigens vgl. Katy. X. 9. 10—11, Ap. XIII. 23. 1—5, CH. § 255.

- 9, 10a. Sie (diese Udayanīyeṣṭi) schliesst (aber dennoch) in der Mitte ab. 1)
 - 1) zu dieser Stelle vgl. ZDMG. LVIII, S. 506; ferner vergl. Ap. X. 21. 4, CII. l. c.
- 106. Während die Anübandhya(-Kuh) nach Nordosten gekehrt dasteht ¹), erweist er (der Brahman) dem Kāma mit (dem Liede): "den Vernichter der Nebenbuhler" (IX. 2) Verehrung.
 - 1) Soll es etwa gestattet sein die Kuh frei zu lassen? Vielleicht wenn sie durch die Amiksä ersetzt wird? Vgl. Kauś. sütra 49. 1, wo ein Stier mit demselben Liede eingesegnet und darauf in der Richtung des Feindes freigelassen wird um diesen zu bezwingen. 2) vgl. Käty. X. 9. 12—16, Ap. XIII. 23. 6 flgg., CH. § 256.
- 11. Wenn (es) eine Elfzahl von Opferpfosten (und damit korrespondierenden Opfertieren gibt), so (tritt) das dem Tvaştṛ geweihte Opfertier nach der Reinigung der Netzhaut 1) (der Anūbandhya-Kuh auf).
 - Ich lese: rapāmārjanāt teāṣṭraḥ.
 ygl. Katy. VIII. 8. 41 9. 1, Āp. XIV. 7. 12—13, Śańkh. IX. 27. 4.
- 12. Nachdem die Paryagni(-Zeremonie) an diesem (dem Tvastr geweihten Tiere) vollzogen ist, wird es freigelassen. 1)
 - 1) vgl. Katy. VIII. 9. 2, Ap. l. c. 13, Śańkh. l. c. 5.
- 13a. Die Schmalzopfer der Schnitte ') dieses (dem Tvastr geweihten Tieres begleitet der Brahman mit passendem Anumantrana). 1)
 - 1) Statt der Avadānas wird nämlich, da das Tier freigelassen ist, Schmalz geopfert. 2) vgl. Vait. 22. 18 wo naturlich für ägneyam: träsfram zu substituieren ist. vgl. ferner Katy. VIII. 9. 3, Āp. 1. c.
- 136. Nach der (Darbringung des anlässlich) der (Anūbandhya-) Kuh (zu opfernden) Kuchens (begleitet der Brahman) die Devikāhavis 1) (genannten Spenden mit passendem Anumantiana). 2)
 - 1) Ich lese decikāharīmsi. 2) vgl. Āp. XIII. 23. 17—24. 4, CH. § 257.
- 14a. Das (vom Opferherrn zu verrichtende) Aufnehmen des Feuers in den Feuerbohr begleitet er (der Brahman) mit (der Strophe): "dies ist deine Geburtsstätte" (III. 20. 1), 1)
 - 1) vgl. Katy. X. 9. 17, Ap. XIII. 25, 3, CII. § 259 init.
- 14b. (das Aufnehmen des Feuers) in (den Opferherrn) selbst, mit (der Formel): "mit deiner opferwürdigen Gestalt, o Agni, damit steige in mich auf, damit gehe in mich ein" (und) mit (der Strophe): "dies ist deine Geburtsstätte" (III. 20. 1). 2)
 - vgl. Gop. br. H. 4. 9; der Spruch daselbst und von Vait. 24. 14 b ist aus TS. HI. 4. 10. 5 entstellt, wie aus hy vor ārohu hervorgeht. 2) vgl. Āp. VI. 28. 10—11.
- 15. Mit (dem Liede): "den nicht bezahlten Schuld" (VI. 117) (begleitet er) das Abbrennen der Vedi. 1)
 - 1) vgl. Katy. X. 9. 26, Āp. XIII. 24. 15, CH. § 258. Eine Schwierigkeit bietet auch hier das Gop. br. (II. 4. 8): lam yad annposya prayāyad, yālayerann

enam annişmişil loke yame yat kusîdam apamityam apratīttam iti redim upoṣatīhaira san kusīdam nirarudāyānīya bhūtcā scargam lokam eti. Es sieht aus, da das Vorbild zu dieser Stelle TS. III. 3. 8. 3—4 ist (: yad annpanṣya prayāyād grīcabaddham enam amuṣmiṣul loke nenīyeran yat kusīdam apratīttam mayīty upanṣati), alsob zwei Pratīkas angegeben waren, nl. 1. TS. III. 3. 8. b und 2. AV. VII. 117. Es ist aber vielleicht möglich die Worte yat kusīdam in der Gopatha-Stelle nicht als Pratīka aufzufa-sen, sondern als sachliches Objekt zu yātuyeran: "so wurde man ihn in jener Welt die Schuld, die er dem Yama gegenuber hat, bezahlen lassen", yame abhangig von yat kusīdam zu denken.

- 16. Bei der Darbringung der Grütze (in das brennende Gras) sagt er: 1) "o Viśvalopa, in des Allversengers Maul opfere ich dich". 2)
 - F) Die Redaktion des Sutrasatzes mit ity āha verrat die Abhangigkeit des Sūtra vom Brahmana; ity āha ist ja ausschliesslich im Brāhmana-Stile gebrauchlich. Sūtra-Stil ware: saktuhoman viśvalopa... ity anamantrayate. Die Worte riśvalopa riśvalārasya teāsañ juhomi brauchen nicht Pratīka von TS. III. 3. 8. c zu sein, ebensowenig wie in Man. śrs. II. 5. 5. 19. 2) vgl. Gop. br. l. c., Man. śrs. l. c., Āp. XIII. 24. 16, CII. § 258 med.
- 17. Nachdem sie mit (der Strophe): "der mit Feuer" (VII. 87) sich verbeugt haben, schreiten sie auf demselben (Weg ¹) aus dem Opferplatz) hinaus (behufs der im nächstfolgenden Sūtra zu erwähnenden Handlung).
 - 1) vgl. Vait. 23. 10.
- 18. Das Quirlen (des neuen Feuers behufs der Udavasānīyeşți) begleitet er (der Brahman) mit (der Strophe): "tritt hervor" (Kauś. sūtra $40,\ 13).\ ^1)$
 - vgl. Man. 4rs. H. 5. 5. 24, Āp. XIII, 25, 3, CH. § 259, Verf. altind. Zauberritual S. 138, Bem. 5.
 - 19. Das (ist das Ritual des) Agnistoma.
- 20. Auch ein Unbemittelter feiere ihn, sei es auch nur mit éiner Kuh (als Opferlohn). 1)
 - 1) vgl. Gop. br. I. 3. 17 (Optativ!).

XXV.

- 1. Nach dem Agnistomasāman 1) erteilt er (der Brahman) bei einem Atyagnistoma 2) dem Hotr die Aufforderung wie für das Sodasin-Stotra 3), bei einem Ukthya dem Maitrāvaruna und den anderen (Hotrakas) 4) mit (den Formeln): "Faden bist du; den Nachkommen dich; die Nachkommen 5) fördere" (u.s.w. wie oben 17. 4) 6); "Reichtum enthaltend bist du; den Kräutern dich; die Kräuter fördere" (u.s.w.) 7); "siegreich bist du; dem Vieh dich; das Vieh fördere" (u.s.w.) 8)
 - d. h. nach dem letzten Stotra und damit korrespondierenden Sastra des Jyotistoma-agnistoma, also nach CH. § 214.
 einem Jyotistoma, welchem

- ein Sodasin unmittelbar folgt und das damit schliesst. 3) sodasintena, eigentlich: "nach (secundum, in Übereinstimmung mit) dem Sodasin-Stotra, also wie Vait. 24. 13. 4) Maitravaruna, Brahmanacchamsin. Acchāvaka. 5) zu lesen: prajā statt prajāņ. 6) Dreizehnter Stomabhāga. 7) Vierzehnter Stomabhāga. 8) Funfzehnter Stomabhaga, vgl. Gop. br. II. 2. 13.
- 2. Die (Darbringung der) mit der Yājyā ¹) dargebrachten (Soma-) Spenden dieser (Hotrakas begleitet er, der Brahman) mit (den Strophen): "Indra und Varuṇa, ihr Somatrinker" (VII. 58. 1) ²), "Brhaspati uns" (VII. 51) ³). "Ihr beide habt gesiegt" (VII. 44). ⁴)
 - 1) És sind die Yajyas gemeint, die die Sastras der drei Hotrakas abschliessen. Dass das Anumantrana dieser Yājyās schon hier erwahnt wird, indem die Yajya des Brahmanacchansin erst 25. 11 angedeutet ist, hat seinen Grund darin, dass das Sastra des Maitrāvaruna dem des Brahmanacchansin vorangeht und hier das Anumantrana zu allen dreien den Yajyas zusammen erwahnt wird. 2) für den Maitrāvaruna. 3) für den Brähmanacchansin. 4) für den Acchavaka.
- 3. (Die Strophen aufangend mit); "wir dich, o Unvergleichlicher" (XX. 14. 1), "der uns alles dies vorher" (XX. 14. 3) (sind) die Stotriya- und Anurūpa (-pragāthas für das Ukthaśastra des Brāhmaṇācehaṇṣin). ¹)
 - dessen Beschreibung Vait. 25. 3—11 umfasst. XX. 14. 1—2 stotriyapragātha, XX. 14. 3—4 anurūpapragātha. Vgl. Gop. br. II. 4. 16, Āśv. VI. 1. 2 med., Śankh. IX. 3. 2.
- 4. (Aus den zwei Strophen macht er durch Wiederholung drei, und zwar in dieser Weise:) nachdem er vom Stotriya(-pragātha) die erste (Strophe ganz) rezitiert hat, verbindet er den letzten Pāda dieser (ersten Strophe) mit dem ersten der zweiten (Pragatha-Strophe), macht die Pause und stellt durch den zweiten (Pāda der zweiten Pragātha-Strophe) die zweite (Stotriya-Strophe) her; den letzten (Pāda) dieser selben (zweiten Stotriya-Strophe) verbindet er mit dem folgenden (Pāda), macht die Pause und stellt durch den letzten (Pāda der zweiten Pragātha-Strophe) die dritte (Stotriya-Strophe) her. ¹)
 - 1) vgl. Āśv. V. 15. 8—9.
- 5. In dieser Weise (hat) bei Kakubh-Pragāthas 1) die Verknüpfung der Stotriya- und Anurūpa(-Strophen) (statt).
 - 1) d. h. derjenigen Pragathas, deren erste Strophe eine Kakubh und deren zweite Strophe eine Satobrhatī ist, vgl. Vait. 22. 8.
 - 6. Von hier an rezitiert er Pāda für Pāda. 1)
 1) vgl. Vait. 21. 4 b, 22. 12.
- 7. "Dem freigebigsten grossen besitzreichen" (XX. 15) ist der Hauptteil des Sastra. ¹)
 - 1) vgl. Gop. br. H. 4, 16, Asv. VI. 1, 2 (ubereinstimmend), Śańkh. IX, 3, 3-4 (verschieden).

- 8. "Wie scheue Wasservögel" (XX. 16) ist das mit demselben zusammen zu rezitierende dem Byhaspati geltende (Ukthamukha). 1)
 - 1) Gop. l. c. Āśv. l. c., Śankh. IX. 3. 4. Die genaue Bedeutung des Wortes sānsánsika entgeht mir einstweilen. Bedeutet sansánssati etwa: nein Śastra zu Ehren einen Gottes halten neben dem Śastra das dem eigentlichen Hauptgotte gilt"? (hier aundram śastram und bārhaspatyam śastram). Leider ist Gop. H. 4. 14 verdorben und schwer zu verstehen. Was bedeuten in: dre sansánsyansta aundram ca bārhaspatyam caikam aindrābārhaspatyam bharati die ersten Worte? Hat man zu lesen: dre (sc. nkthamakhe) sansánsata (dativ. oder gen. sing.)? dann konnten die Worte bedeuten: nWenn man zwei (Ukthamakhas), eines dem Indra eines dem Brhaspati zu Ehren zusammen halt, so werden diese zu éinem (ukthamakha vereinigt) das dem Indra-Brhaspati gilt."
- 9. (Das Lied anfangend mit:) "hin zu Indra meine den Himmel kennenden Lieder" (XX. 17) ist das Schlussstück (des Śastra). 1) Gop. br., Āśv., Śaŭkh. Il. cc. (Śankh. verschieden).
 - 10. So bei den an Ekāhas vorkommenden (Ukthyas).
- 11. Mit der letzten (Strophe, nl. XX. 17. 11) schliesst er (das Śastra) ab und die folgende (Strophe) (XX. 17. 12) verwendet er als Opferspruch. 1)
 - 1) vgl. Bem. 1 zu Vait. 22. 2. Gop. br., Āśv., Śańkh. II. cc.
- 12. Bei dem Sodasin 1) richten sie an den (Soma-)Schoppen (den Spruch):
 - "Er, der alle Wesen umfasst hält, er, über welchem es kein Geschöpf gibt,

Prajāpati, der mit den Geschöpfen vereinte, umfasst ²) die drei "Lichter", ³) er der den sechszehnten (Schoppen) besitzt." ⁴)

- 1) Ein Ekaha, in welchem nach den drei Ukthas noch ein sechszehutes Stotra und Śastra hinzukommen. 2) dadhate verdorben aus sucate. 3) Die drei "Lichter" (vgl. den Ausdruck jyotistoma) sind wahrscheinlich die drei Teile des jyotistoma ekāhah sohthah. 1. bahispavamana mit 4 ajyas, 2. madhyamdina pavamana mit 4 pysthas, 3. arbhava pavamana mit agnistoma und 3 ukthas. Darauf folgt der Şodaśa (graha-stotra-śastra). 4) vgl. Katy. XII. 5. 20, Āp. XIV. 2. 13.
- 13. Dem Hoty 1) erteilt er (der Brahman) die Aufforderung (dazu) mit (der Formel): "siegreich bist du, der du die Presssteine in Gebrauch genommen hast; dem Indra dich; den Indra fördere" (u. s. w. wie Vait. 17. 4). 2)
 - vgl. Bem. 1 zu Vait. 20, 13.
 Sechszehnter Stomabhaga, vgl. Gop. br. H. 2, 13.
- 14a. (Die Darbringung) des Sodasin(-Schoppens begleitet er) 1) mit (den Strophen): 2) "Indra, erfreue dich" (II. 5. 1—3).
 - 1) hinzuzudenken ist wohl homam annantrayate brahmā. 2) Dass die ersten drei Strophen des Liedes gemeint sind, schliese ich aus dem Ritual der Chandogas, nach welchem das Stotra beim Sodasin auf SV. II. 302-1 gesungen wird (vgl. Verf. der Ārseyakalpa des Samaveda, Anhang 3 init.).

- 14b. Mit (der Formel): "o Indra, der du den sechszehnten (Schoppen) zu eigen hast, Mächtiger! ¹) Mächtig bist ¹) du unter den Göttern; mache mich mächtig und langlebend unter den Menschen; von der, dir du eingeladen bist, trinke ich eingeladen" (u. s. w., wie oben 19. 16 cf. 17) geniessen sie (den Soma-Rest) je zu zweien, die Sänger zu dreien. ²)
 - Der Text ist wohl so herzustellen: indra sodasinn (ojasrinn) ojasrāms tram devesc asi.
 vgl. Laty. III. 1. 23. cf. Drahy. VII. 1. 23. Ferner im Allgemeinen Kāty. XII. 6. 12, Āśv. VI. 3. 19, Āp. XIV. 3. 5—6.
- 15. Wie beim Pravargya 1) (hat das Trinken statt) bei einem Sattra. 2)
 - 1) vgl. Vait. 14. 7 und Sa. 2) d. h. wenn der Sodasin in einem Sattra auftritt.

XXVI.

- 1. Beim Atirātra erteilt er (der Brahman) dem Hotr und den anderen (Hotrakas) die Aufforderung mit (den Formeln): "Oberherr bist du; dem Aushauche dich; den Aushauch fördere" (u.s.w. wie oben 17. 4)¹); "Erhalter bist du; dem Einhauche dich; den Einhauch fördere" (u.s.w.)²); "Schleicher bist du; der Sehkraft dich; die Sehkraft fördere" (u. s. w.)³); "Kraftspender bist du; dem Gehör dich; das Gehör fördere" (u. s. w.).⁴) (so für den ersten Paryāya).
 - Achtzehnter Stomabhaga,
 Neunzehnter Stomabhaga,
 Zwanzigster Stomabhaga,
 Einundzwanzigster Stomabhaga,
 Gop. br. H. 2, 14.
- 2a. Die dem Indra geltenden Spenden (von den Soma-Schoppen begleitet er mit passenden Strophen).
- 2b. Nach dem Āśvina(-Stotra und -Śastra begleitet er die Darbringung des) für die Aśvins bestimmten (Opferkuchens mit angemessenem Spruch). 1)
 - 1) vgl. Katy. XII. 6. 8, Ap. XIV. 4. 10.
- 3. Von den Stotriya- und Anurūpa (-Tṛcas) jedesmal die Anfangs-Pādas wiederholend rezitiert er (der Brāhmaṇācchaṇṣin, nicht Pāda für Pāda, sondern) Halbstrophe für Halbstrophe (so beim ersten Paryāya); beim zweiten Paryāya die mittleren (Pādas wiederholend); beim letzten Parvāya die letzten (Pādas wiederholend). 1)
 - J) vgl. Gop. br. H. 5. 2 (nach Ait. Br. IV. 6. 4 flgg., vgl. Pañe. Br. IX. 1. 4, 16, 19; Āśv. VI. 4. 2—5. Da das Metrum der Paryāyas Anustubh ist, und mit einer Ausnahme (darauf bezieht sich Āśv. 1. c. 2; hotur ādyām rarjayitrā) alle zu verwendenden Strophen Gayatri sind, wird das erforderte Metrum durch diese Wiederholung dargestellt. Für den 1. Paryāya z. B. lautet die 1. Stotriya-Strophe: rayam turā tadularthā | indra trāyantaḥ sakhāyaḥ | kaṇrā ukthebhir jarante; sie wird so rezitiert: rayam turā tadidarthā cayam turā tadidarthā (Pause) | indra trayantaḥ sakhāyaḥ kaṇrā ukthebhir jaranto 3. In dieser Gestalt werden nun auch die Samans im Ühagana (I. 1. 18—I. 2. 10) gegeben.

- 4. "Anruf" ¹) und Ukthasampad ²) (finden bei den Paryāyas) wie beim Morgensavana mit monotoner Stimme (statt). ³)
 - 1) vgl. Vait. 20, 15, 2) vgl. Vait. 21, 5 und Bem. 1 zu 20, 21 a. 3) Lesart und Deutung sind nicht ganz sicher.
- 5. "Wir dich aufmerksam" (XX. 18. 1—3), "wir, Indra, dir ergeben" (XX. 18. 4—6) (sind) Stotriya- und Anurūpa (-Tṛcas). 1) vgl. Āśv. VI. 4. 10. Śańkh. IX. 9. 1 (abweichend).
- 6. Die (im XX. Buch der Samhitā nach den als Stotriya- und Anurūpa augegebenen Treas) folgenden drei Lieder (machen) immer (vom Sastra Teil aus; in diesem Fall also XX. 19. 20. 1) 21). Das letzte (Lied ist) Pāda-weise (als) Schlussstück (zu rezitieren).
 - 1) AV. XX. 20. 4 gehort nicht, wie auch das Metrum ausweist, zum Sastra (vgl. Āśv. VI. 4. 10: utlamām uddharet). Die Strophe ist gedankenlos vom Diaskenasten aus der Rksamhitā mit hernbergenommen. 2) vgl. Āśv. l. c., Sańkh. l. c. 2 (zum Teil verschieden).
- 7. "Die wir am Schlusse" (XX. 21. 11) ist die Schlussstrophe und: "von dem im Wasser gesäuberten" (XX. 33. 1) ist der Opferspruch des ersten Paryāya). ¹)
 - ¹) Die Reihenfolge der Strophen in der Sambitä ist hier unterbrochen, da die Yajyas alle drei zusammen (XX. 33) gegeben werden, XX. 25, 7 ist doppelt vorhanden!
- S. Beim mittleren (Paryāya erteilt der Brahman dem Hotr und den Hotrakas die Aufforderung) mit (den Formeln): "Trivrt bist du; dem Trivrt dieh; den Trivrt fördere" (u. s. w. wie oben 17. 4) 1); "Pravrt bist du; dem Pravrt dieh; den Pravrt fordere" (u. s. w.) 2); "Svavrt bist du; dem Svavrt dieh; den Svavrt fördere" (u. s. w.) 3); "Anuvrt bist du; dem Anuvrt dieh; den Anuvrt fördere" (u. s. w.) 4)
 - Zweiun Lzwanzigster Stomabhaga.
 Dreiun Lzwanzigster Stomabhaga.
 Funfundzwanzigster Stomabhaga, vgl. Gop. br. 11.
 14.
- 9. (Für den mittleren Paryāya sind im Śastra des Brāhmaṇācchaṇ-sin) "zu dir, o Stier, beim Soma" (XX. 22. 1—3), "dem Herrn der Rinder mit dem Liede" (XX. 22. 4—6) Stotriya- und Anurūpa (-Tṛcas); (nach 26. 6 sind XX. 23—25. 5 Hauptteil des Śastra und Schlussstück). 1)
 - 1) vgl. Āśv. 1. c., Śańkh. IX. 13. 1-3 (verschieden).
- 10. "Wenn die Streu zum frommen Werke" (XX. 25. 6) ist die Schlussstrophe, "den kräftigen Trunk" (XX. 33. 2) 1) ist der Opferspruch. 2)
 - XX. 25. 7 gehörte eigentlich nicht im Texte der Samhita, da die Yajyas XX. 33 alle zusammen gegeben werden.
 vgl. Aśw. l. c., Śańkh. l. c. 4 (verschieden).

- 11. Beim letzten (Paryāya erteilt der Brahman dem Hotr und den Hotrakas die Aufforderung) mit (den Formeln): "āroha bist du; dem āroha dich; den āroha fördere" (u. s. w. wie 17. 4); ¹) "praroha bist du; dem praroha dich; den praroha fördere" (u. s. w.); ²) "saṃroha bist du; dem saṃroha dich; den saṃroha fördere" (u. s. w.); ³) "anuroha bist du, dem anuroha dich; den anuroha fördere" (u. s. w.) ³)
 - Sechsundzwauzigster Stomabhaga.
 Biebenundzwauzigster Stomabhaga,
 Achtundzwauzigster Stomabhaga,
 Neundundzwauzigster Stomabhaga,
 vgl. Gop. br. H. 2, 14.
- 12. (Für den letzten Paryāya sind im Śastra des Brāhmaṇā-cchaṇsin) "den bei jeder Tat stärkeren" (XX. 26. 1—3), "sie schirren an den falben roten" (XX. 26. 4—6) Stotriya- und Anurūpa(-Tṛcas); (nach 26. 6 sind XX. 27—32 1) Hauptteil des Śastra und Schlussstück.) 2)
 - 1) Die Einteilung der Samhita nach Roth-Whitney's Ausgabe stimmt nicht zum Ritual (Vait. 26. 6), besser aber die Einteilung des Sayana (in Shankar Pandit's Ausgabe), der 27 und 28 als éin Sükta, 29 als éin Sükta und 30—33 als éin Sukta nimmt. Bringt man 33 in Abzug, so bekommt man die erwünschte Dreizahl; XX. 33 gibt die Yājyās zu den drei Paryäyas. Ursprunglich waren sie wohl jede nach der betreffenden Paridhänīyā gegeben, wo sie noch zum Teil zu finden sind (XX 25. 7). 2) vgl. Āśv. l. c., Śankh. IX. 17. 1—3 (zum Teil versch.).
- 13. "Du hast getrunken von den früheren" (XX. 32. 3) ist die Schlussstrophe, "durch deinen Beistand, Hülfereicher" (XX. 33. 3) ist der Opferspruch. 1)
 - 1) Asv. l. c., Sankh. l. c. (verschieden).
- 14. Dem Hoty erteilt er (der Brahman) zum Āśvina-Śastra 1) die Aufforderung mit (den Formeln): "vasuka bist du, vasyasti bist du, veṣaśrī bist du; dem vasuka dich, der vasyasti dich, der veṣaśrī dich; den vasuka fördere, die vasyasti fördere, die veṣaśrī fördere" (u. s. w. wie 17. 4). 2)
 - 1) vgl. Āśv. VI. 5. 1 flgg., Śańkh. IX. 20. 1 flgg. 2) Dreissigster bis zweiunddreissigster Stomabhaga, vgl. Gop. br. II. 2. 14. Da Stotra und Śastra dreifach sind, gehören drei Stomabhāgas dazu.
- 15. So (verlauft) der vier Grundformen enthaltende Jyotistoma, 1) ohne den Atyagnistoma.
 - 1) d. h. jyotistoma, ukthya, sodaśin, atirātra.

XXVII.

- 1. Der Vājapeya (findet) im Herbste (statt). 1)
 - 1) vgl. Katy. XIV. 1, 1, Ap. XVIII, 1, 1,
- 2. Er enthält durchweg siebzehn. 1)
 - ⁴⁾ vgl. Gop. br. H. 5, 8, Ap. l. c. 5; er hat 17 Grahas, 17 Stotras, 17 Sastras, vgl. Ars. kalpa S. 223.

- 3. Die Opferpriester tragen goldne Kränze. 1)
- 1) vgl. Gop. br. l. c., Katy. XIV. 1. 23, Asv. IX. 9. 4.
- 4, 5. Nach Abschluss des Marutvatīya(-Śastra) 1) (erfolgt) die Iṣṭi an Bṛhaspati, welche mit den Ājyaportionen anfängt und mit der Idā schliesst. 2)
 - Das Śastra welches mit dem Madhyamlina pavamana korrespondiert.
 vgl. Äśv. 1X. 9. 6—7, Katy. XIV. 2. 26; 5. 19, Äp. XVIII. 2. 17; 6. 10.
- 6. Der Opferherr spricht, wenn ihm geheissen wird den Opferpfosten zu erklimmen: "auf des Gottes Savitr Geheiss will ich das höchste Himmelsgewölbe ersteigen 1)" (und die Strophe): 2) "von dem Rücken der Erde" (IV. 14, 3). 3)
 - 1) Mit éiner HS, ist wohl roheyam statt ruheyam zu lesen, roheyam hat nl. auch das Gop. br. l. c. 2) Aus Gop. br. l. c. geht hervor, dass wir es mit zwei Mantras, einem vollständigen Yajus und einem Pratīka, zu tun haben. So auch Sayaṇa. Im Ritual weicht Vait, stark vom Brāhmaṇa ab, da nach dieser Quelle das Yajus derasya sarituh sara vom Brahman gesprochen wird, wenn er das Rad ersteigt (Vait. 27. 9). 3) vgl. Katy. XIV. 5. 6, Āp. XVIII. 5. 9—13.
- 7. Wenn er denselben erstiegen hat, so blickt er herum mit (der Strophe): "wieviel von dir" (XII. 1. 33). 1)
 - 1) vgl. Katy. XIV. 5, 11, Ap. l. c. 14-15.
- Sa. Nachdem er heruntergestiegen ist, (blickt er herum) mit (der Strophe): "o Mutter Erde" (XII. 1. 63). 1)
 - 1) vgl. Āp. l. c. 20-6. 2.
- 8b. Die Kleider des Opferpfostens (d. h. mit welchen der Opferpfosten umwickelt gewesen ist) verschenkt er dem Brahman. 1)
 - 1) vgl. Katy. XIV. 5. 35 (dem Adhvaryu).
- 9. Nachdem er (der Brahman) das auf dem Tīrtha-Wege ¹) (befestigte) Wagenrad bestiegen hat, singt er ²) mit dem Angesicht nach Nordost gewendet (auf dem Wagenrad) sitzend, indem er auf die Rosse und die Wagen, (die den Wetlauf unternehmen werden), blickt, dreimal das Vāji-Sāman ³) (auf der Strophe): "sichtbarlich sind die raschen Renner zum Wettlauf gekommen; auf Gott Savitṛ's Geheiss mögen wir reisige die Himmelswelt gewinnen." ⁴)
 - 1) vor dem Āgnīdhriya (Laty.), am Utkara (Kāty.). 2) In abhigāgati hat die Prap. dieselbe Kraft wie in abhimantrayale: nein Saman über (zu) einer Handlung singen, eine Handlung mit einem Sāman begleiten." 3) vājisāma (so čine HS. und Gop. br.) ist wohl besser als vājasāma (so Garbe). Im Sāmaveda heisst der Gesang: vājinām sāma (zu SV. I. 435, Gramageyagana XI. 2. 30). 4) vgl. Gop. br. H. 5. 8, Katy. XIV. 3. 12; 4. 1; Āp. XVIII. 4. 8—11, Āsv. IV. 9. 8, Laty. V. 12. 8—18.
- 10. "Das besinge" (XX. 78. 1—3) ist der Stotriya(-Trea zu dem Äjyasastra des Brāhmaṇācchaṇṣin). 1)
 - 1) Stimmt nicht mit dem Ritual der Chandogas (Ārseyakalpa IV. 7. e, vgl. Anhang 16) überein.

- 11. Er (der Brāhmaṇācchaṃsin) legt (bei diesem Śastra) die Stotriya-(Trcas) des Abhiplava(ṣaḍaha) ein. ¹)
 - 1) vgl. Vait. 31 17. Die Absicht der Vorschrift ist mir nicht ganz klar.
- 12. Beim mittäglichen (Savana ist der Stotriya-Trca für das Nişkevalya-Sastra des Brāhmaṇācchaṇṣin): "Indra, Weisheit bringe uns herbei" (XX. 79. 1—2) (oder): "o Indra, den vorzüglichsten" (XX. 80. 1—2) oder: "auf, diese süssesten" (XX. 10. 1—2). 1)
 - ¹) Den zuletzt genannten Pragätha verwenden die Kauthuma-Samavedins zum Presthastotra (Års. kalpa l. c.): Abhīvarta zu SV. II. 712—713.
- 13. "Was Neues den Bittenden" (XX. 50) ist der Sāmapragātha (im demselben Śastra).
 - 14. Er legt (bei derselben Gelegenheit) das Ahīnasūkta 1) (XX. 35) ein.
 - 1) Da erst später (31. 19) angegeben wird, welches Sūkta damit gemeint wird, hat es den Anschein alsob die Behandlung des Väjapeya (und des Aptoryāman, vgl. zu Vait. 27. 24, 26) ursprünglich nach dem Gavamayana gefolgt sind aber später (wohl in Anschluss am Gop. br.) früher gestellt worden ist.
- 15. Beim dritten Savana sind für das Uktha(-Sastra des Brāhmaṇācchaṇsin) die Strotriya- und Anurūpa(-Tṛcas): "der einzig verteilt" (XX. 63. 4—6) 1) und: "welcher, o Indra, am meisten Soma trinkend" (XX. 63. 7—9).
 - 1) Stimmt nicht mit dem Ritual der Kauthuma-Chandogas überein.
- 16. Nach dem Sodasin (erteilt er, der Brahman) dem Hotr (die Aufforderung zum Abhalten des Sastra) mit (der Formel): "Näbhu bist du, aus siebzehn bestehend 1); Prajāpati bist du; dem Prajāpati dich 2); den Prajāpati fördere" (u. s. w. wie 17. 4). 3)
 - 1) zu lesen: saptadośah? 2) zu lesen: prajāpataye trā? 3) Siebzehnter Stomabhāga, vgl. Gop. II. 2. 13 s. fin.
- 17. Einige (verrichten beim Vājapeya) den Bṛhaspatisava als Vor- und Nachopfer. ¹)
 - 1) vgl. Katy. XIV. 1. 2 (S.B.E. XLI, S. XXV), Laty. VIII, 11, 12: bṛhaspati-savenaira purastād upariṣṭāc ca pariyajeteti dhānumjayyaḥ; Śańkh. śrs. XV. 18, 1: vājapeyeneṣṭvā bṛhaspatisavaḥ.
- 18. Beim Aptoryāman hält er (der Brāhmaṇācchaṇṣin) seine Śastras jedesmal "Embryo machend". 1)
 - 1) d. h. die mit dem Saman korrespondierenden Stotriya- und Anurüpa-Treas zwischen anderen Treas zumhullend," einschliessend, vgl. Eggeling in S.B.E. XLI, S. XX; Āśv. IX. 11. 4, Ārseyakalpa VI. 1. c, vgl. Anhang 38, 39.
- 19. Beim Ājyaśastra (rezitiert er) beiderseitig von (d. h. vor und nach) dem Stotriya(-Tṛca): "den falben den roten schirren sie an" (XX. 26. 4—6), (den Tṛca): "komm' herbei" (XX. 3. 1—3),
- 20. beiderseitig vom Anurūpa(-Tṛca): 1) "schlage alle Feinde ab" (XX. 43. 1—3), (den Tṛca): "komm' her zu uns" (XX. 4. 1—3).
 - 1) sowohl in Sütra 19 wie 20, 22 und 25 regiert abhitah den vorhergehenden Akkus.; der Interpunktionsstrich, den Garbe vor abhitah gedruckt hat, ist zu tilgen. Die Samavedins stimmen nur so weit den Garbha angeht, mit Vait, überein.

- 21. Das Einlegen wie beim Vājapeya. 1)
 - 1) vgl. Vait. 27. 11.
- 22. Beim mittäglichen (Savana rezitiert der Brāhmaṇācchaṇsin am Niṣkevalyaśastra) beiderseitig von den Stotriya- und Anurūpa (-Tṛcas): "wenn dir, o Indra, hundert Himmel" (XX. 81. 1—2), "wenn ich, Indra, über so viel als du" (XX. 82 1—2), die (gewöhnlichen) Strotriya- und Anurūpa-(Tṛcas). 1)
 - 1) Stimmt mit dem Chandoga-Ritual wieder nur so weit den Garbha betrifft, der das Vairupa ist, gesungen auf SV. H. 212-3.—vgl. Āśv. IX. 11, 7-8.
- 23. Nach dem (gewöhnlichen) Sāmapragātha ¹) (kommt) als (zweiter) Sāmapragātha: "o Indra, dreifachen Schutz" (XX. 83. 1—2).
 - ¹) sāmapragāthāt gehört ohne Zweifel zu Sūtra 23. Der gewöhnliche Sāmapragatha ist Vait. 22. 11 angegeben, Vgl. ferner Aśv. l. c. 10.
- 24. (Zum selben Śastra) legt er ein: das Sukīrti- und das Vṛṣākapi-Lied (XX. 125 und 126), das Sāma-Lied (XX. 34) 1) und das Ahīna-Lied (XX. 35).
 - ¹) Das Samasūkta wird erst spater (33, 12) naher angedeutet, vgl. Bem. 1 zu Vait, 27, 14.
- 25. Beim dritten Savana (rezitiert der Brähmanachamsin zum Ukthasastra) beiderseitig von den Stotriya- und Anurūpa(-Treas): "den schönes erschaffenden zum Beistand" (XX. 57. 1—3), "den starken uns zum Beistand" (XX. 57. 4—6), die (gewöhnlichen) 1) Stotriya- und Anurūpa(-Treas).
 - vgl. Vait, 26, 5. Die Vorschrift stimmt nicht zum Ritual der Kauthuma-Chandogas,
- 26. Das Übrige wie am seehsten Pṛṣṭḥya(ṣaḍaha-Tage) mit Atirātra. ¹)
 - ¹) Die hier gegebene Vorschrift scheint sich bloss auf die Rezitationsweise (Vait. 32, 14 flgg.) zu beziehen, da alles Weitere schon mitgeteilt ist. Es ist aber auffallend, dass in einem Sutra-Werke nach später zu gebenden Vorschriften verwiesen wird, vgl. Bem. 1 zu Vait. 27, 14.
- 27. Zu den überschüssigen Ukthas erteilt er (der Brahman) dem Hotr und den anderen (Hotrakas) seine Aufforderung mit (den Formeln): "Heranschreiten bist du; dem Heranschreiten dich; das Heranschreiten fördere" (u. s. w. wie oben 17. 4); ¹) "Zusammenschreiten bist du; dem Zusammenschreiten dich; das Zusammenschreiten fördere" (u. s. w.); ²) "Heraufschreiten bist du; dem Heraufschreiten dich; das Heraufschreiten fördere" (u. s. w.); ³) "Heraufschritt bist du; dem Heraufschritt dich; den Heraufschritt fördere" (u. s. w.) ⁴)
 - Dreiunddreissigster Stomabhaga.
 Vierunddreissigster Stomabhaga.
 Sechsunddreissigster Stomabhaga, vgl. Gop. br. 11.
 14.

- 28. (Für das überschüssige Ukthaśastra des Brāhmaṇācchaṇṣin sind) Stotriya- und Anurūpa(-Tṛcas): "diesen Indra treiben wir an" (XX. 47. 1—3 oder 137. 12--14), "der grosse Indra, der mit Macht" (XX. 138. 1—3), oder die beiden folgenden (Tṛcas). ¹)
 - 1) Auffallenderweise kommen nach XX. 138. 3 keine weiteren Treas vor, die hier verwendet werden konnten, vgl. auch Garbe's Bem. z. d. S.; nach Āśv. IX. 11. 21, Śańkh. XV. 8. 10 konnen auch RS. VI. 45. 22—24 und VIII. 45. 21—23 Dienst tun Die Chandogas singen das Märgīyava auf SV. II. 1016—9 = RS. VI. 45. 22—24. Wie ist die Andeutung uttaran rā zu begreifen? Ist sie gedankelos aus einem Rgveda-Texte vom Sūtrakāra herübergenonmen, oder hat man anzunehmen, das die Ath. Veda-Samhitā (Kāṇḍa XX) hier eine Lucke aufweist? Übrigens vergl. Āśv. IX. 11. 16, 21, Śāńkh. XV. 8. 9 (verschieden).
- 29. Die beiden Sūktas (die in dem Śastra zu rezitieren sind, sind): "herbei nun, ihr Aśvins" (XX. 139—142) ¹) und: "diesen euren Wagen" (XX. 143); von dem ersten (Liede rezitiert er) die zehnte ¹) (Strophe, also XX. 140. 5) und die zwölfte ¹) (also XX. 141. 2) und das (ganze) letzte (Lied) pāda-weise. ²)
 - ¹) Also dem Sūtrakara gelten XX. 139—142 als ćin Sukta. ²) vgl. $\tilde{\Lambda}$ śv. IX. 11. 16.
- 30. "Süsses enthaltend die Kräuter" (XX. 143. 8) ist die Schlussstrophe, die letzte (XX. 143. 9) ist Opferspruch. 1)
 - 1) vgl. Aśv. l. c., Śańkh. XV. 8, 13, 17, 18 (zum Teil verschieden).

XXVIII.

- 1. Die "Feuer(schichtung)" ist fakultativ bei einem Opfer, das nicht das erste ist. 1)
 - 1) d. h. unternimut man den Agnistoma zum ersten Male, so ist das Agnicayana fakultativ; vgl. Katy. XVI. 1. 2 a (icchalal).
- 2. Bei einer mit Mahāvrata verbundenen 1) (Somafeier) ist sie beständig. 2)
 - ich lese: samuhārrule, also bei einem Dvadaśaha oder Sattra.
 vgl. Käty. XVI. 1, 2 b.
- 3, 4. Am Phālguna-Vollmond bei einem Sattra oder am Pauṣa-Vollmond, mit Rücksicht auf die Beschaffenheit derselben(?), flüstert er (der Brahman) bei dem für Prajāpati (an diesem Tage) zu verrichtenden Tier (d. h. Bockopfer) nach der das Wort: "entflammt" enthaltenden (Sāmidhenī-Strophe, das Lied): "die Sommer dich, o Agni" (H. 6). 1)
 - Die Übersetzung ist nicht ganz sieher, besonders des Wortes tudgugünnrodhüt.
 Vgl. Sat. Br. VI. 2, 2, 18—22, Katy. XVI. 1, 11, 33—34 und vgl. Eggeling,
 S.B.E. XLI, S. 167 Bem. 1, S. 172 Bem. 1; Ap. XVI. 7, 1—2, Vgl. auch
 Vait. 10, 13, 14 a.

- 5. Mit (dem Liede): "der lebengebend" (IV. 2) (begleitet der Brahman die Darbringung) der "Schnitte" (dieses Opfertieres). 1) vgl. Āp. XVI. 7. 11.
- 6. Am achten Tage (nach dem unter 3—4 erwähnten Vollmondstage erfolgt) die (Iṣṭi), welche zu der Verfertigung der Feuerschüssel gehört. 1)
 - 1) vgl. Katy. XVI. 2. 1, Āp. XVI. 1. 1.
- 7. Die (hierbei stattfindende Darbringung) der in acht Tempi geschöpften (Butter begleitet der Brahman) mit (der Strophe): "mit der Strophe den Gesang" (Kaus. sūtra 5. 7). 1)
 - 1) vgl. Katy. XVI. 2. 7, Ap. XVI. 1. 7.
- S. Mit (dem Liede): "um dich herum, o Agni" (VII. 71) (begleitet er) das Umzirkeln des Lehmklosses (d. h. der Stelle wo der Lehm gegraben werden soll). 1)
 - 1) vgl. Katy. XVI. 2. 22, Āp. XVI. 3. 1.
- 9. Das Berühren desselben mit (der Strophe): "Lehmentsprungen bist du" (Vait. 5. 14). 1)
 - 1) vgl. Katy. XVI. 2. 26, Āp. XVI. 3. 4.
- 10. Mit (der Strophe): "dich, o Agni" (H. 6, 3) das Niederlegen desselben auf das Lotusblatt. 1)
 - 1) vgl. Katy. XVI. 2. 27-3. 1, Āp. l. c.
- 11. Mit (dem Liede): "Ihr Wasser seid ja" (I. 5) das Begiessen des Klosses mit dem Dekokt 1) von Palāśa(-Blattern). 2)
 - ¹) palāšaphāņļenā° zu lesen? ²) vgl. Katy. XVI. 3. 16, $\bar{\Lambda}$ p. XVI. 4. 1.
- 12. Das Verfertigen der Schüssel (aus dem Lehmklosse begleitet er, der Brahman immer,) mit (den zwei Strophen): "dich Erde in die Erde" (XII. 3. 22—23). Nach Bhāgali (findet dies nur statt) bei der erneuten Verfertigung (wenn nl. die erste Schüssel zerbricht). 1)
 - 1) vgl. Katy. XVI. 3. 26-29; 7. 8-11, Ap. XVI. 4. 5-6.
 - 13. Mit der dritten (Strophe) das Brennen desselben. 1)
 - 1) vgl. Katy. XVI. 4. 16-19, Ap. XVI. 5. 9-10.
- 14a. Nachdem (am nächstfolgenden Neumondstage) das Neumondsopfer gehalten ist, (begleitet der Brahman) bei der Dīkṣaṇīya(-iṣṭi) auch 1) (die Darbringung) der (Spenden) an Vaiśvānara und Aditi (mit passenden Strophen). 2)
 - auch, d. h. ausser der Darbringung des Opferkuchens an Agni-Visnu, vgl. Vait. 11. 7. ²) vgl. Katy. XVI. 4. 28-29, Ap. XVI. 8. 11.
- 14b. Mit (der Strophe): "wenn, o Agni, was auch immer" (XIX. 64. 3) (begleitet er) das Hinzulegen von Brennholz in das in der Schüssel befindliche (Feuer). 1)
 - 1) vgl. Katy. XVI. 4. 33-44, Ap. XVI. 10. 1-5.

- 15. Mit (dem Liede): "geschärft meine" (III. 19) das Aufnehmen (des Feuers in der Schüssel). 1)
 - 1) vgl. Āp. XVI. 10. (7), 12.
- 16. Mit (dem Liede): "ich habe dich geholt" (VI. 87) das vollendete Aufnehmen. 1)
 - 1) vgl. Kāty. XVI. 5. 16, Āp. XVI. 10, 14.
- 17. Mit (der Strophe): "ab die obere" (VII. 83. 3) das Losmachen der Schlingen (mit welchen die Schüssel getragen wird). 1) vgl. Kāty. XVI. 5. 17.
- 18. Ein Jahr lang 1) trägt er das Feuer in der Schüssel oder auch nur diesen Tag. 2)
 - wohl nur während eines Teils jedes Tages, cf. S.B.E. XLIII. S. XIX.
 vgl. Kāty. XVI. 6.
 Ap. XVI. 9.
 1.
- 19. (Das Lied): "bringe uns herbei" (V. 7) heisst er (der Brahman den Opferherrn) sagen während des im Wagen Fahrens (des Feuers in der Schüssel). 1)
 - 1) vgl. Katy. XVI. 6. 22, Āp. XVI. 12. 4 flgg. (9).
- 20. Mit (der Strophe): "der Kräuter Keim bist du" (V. 25. 7) (begleitet der Brahman) das Hineinschütten der in der Schüssel befindlichen Asche (wenn diese zu stärk zunimmt) ins Wasser. 1) vgl. Käty. XVI. 6. 23, Äp. XVI. 12. 11.
- 21. Mit den zwei (Strophen): "mit Reichtum kehre dich hierher" (Kauś. sūtra 72. 14) das Aufnehmen der ausgestreuten Asche. 1) vgl. Kāty. XVI. 6. 30, Āp. XVI. 12. 12.
- 22. Mit (der Strophe): "wiederum dich" (XII. 2. 6) das Hinzulegen der Stücke Brennholz (in das Feuer). 1)
 - 1) vgl. Kāty. XVI. 7. 2, Āp. l. c. 13.
- 23. Am Ende der Weihe (spricht er, der Brahman, die Strophe): "miss aus" (XIII. 1. 27), (wenn) die (Mahā)-vedi und der (Boden für die) Feuer(schichtung ausgemessen werden). 1)
 - 1) Haben wir redyagnim fur eine Abkurzung von redyagnimānam zu halten, missverstanden aus Kāty., oder, nach 15. 7, redyagnī mimānam (sc. adhvaryum) zu lesen? vgl. Kāty. XVI. 7. 28, Āp. XVI. 7. 2. 5, 8, Baudh. X. 19: 17. 14 flgg.
- 24. Mit (der Strophe): "geht fort, geht auseinander" (XVIII. 1. 55) (begleitet er) das Abkehren (vermittelst des Palāśa-Zweiges) des Gārhapatya (d. h. der Stelle wo der Gārhapatya zu errichten ist). 1) vgl. Kāty. XVII. 1. 3, Āp. XVI. 14, 1.
- 25. Mit (der Strophe): "dies ist deine Geburtsstätte" (III. 20. 1) das Niederlegen der Istakās des Gārhapatya. 1)
 - 1) vgl. Kāty. XVII. 1. 6, 11, Āp. XVI. 14. 6.

- 26. Mit (der Strophe): "Verbeugung sei dir, o Nirṛti" (VI. 63. 2) (begleitet er) rechtsbehängt, das Niederlegen der Iṣṭakās für Nirṛti. ¹) vgl. Kāty. XVII. 1. 23, Āp. XVI. 15. 8.
- 27. Mit (der Strophe): "welches dir die Götter" (VI. 63. 1) (begleitet er) das in südwestlicher 1) (Richtung) Wegwerfen 1) der Schnur, des Sessels (mit welchen das Ukhya-Feuer getragen worden ist), der Goldplatte (vermittelst welcher der Sessel getragen war) und der Schlingen. 2)
 - 1) zu nairṛtyām erganze ich diśi, und vielleicht ist statt prāsane mit Sāyana prāstān zu lesen. 2) vgl. Kāty. XVII. 2. 4, Āp. XVI. 15. 8—6. 1.
- 28. Nach lem sie ohne umzublicken zurückgekehrt sind, richten sie an den Gärhapatya die an Indra gerichtete (Strophe): "der Niederleger, der Sammler" (X. 8. 42) 1)
 - vgl. Kāty. XVII. 2. 6, Āp. XVI. 16. 5. Das Zitat beim Schol, zu Pāņ. I. 3. 25 kann ebensogut der Maitr. S. (III. 2. 4: 20. 13) wie unserem Sūtra entnommen sein.
- 29. (Hierauf finden die Handlungen statt), deren erste die Prā-yaṇīya(-iṣṭi) ist.
 - 1) also Vait. 13. 2; wie weit die hier gemeinten Handlungen fortzusetzen sind, geht nicht aus dem Texte hervor; die Adhvaryu-Sūtras gehen auseinander. vgl. Kāty. XVII. 2. 7, Āp. XVI. 17. 1—2.
- 30. Mit (der Strophe): "die Pflugscharen schirren sie an" (III. 17. 1) (begleitet der Brahman) das Anschirren des Pfluges. 1)

 1) vgl. Katy. XVII. 2. 8, 11, Ap. XVI. 18 5.
- 31. Die (Strophe): "der Pflug mit der metallenen Schar" (III. 17. 3) (spricht er aus) über dem pflügenden 1) (Adhvarvu). 2)
 - 1) Statt karşımānam ist entweler krşamānam (sc. adhraryum) oder krşyamānam (sc. kyelram) zu lesen. 2) vgl. Kāty. XVII. 2. 12—20, Āp. XVI. 19. 2 flgg.
- 32. Die (Strophe): "in den bereiteten Schooss" (III. 17. 2. b. c. d) über dem das Getreide aussähenden (Adhvaryu). 1)
 - 1) vgl. Katy. XVII. 3, 8, Āp. XVI. 19, 11.
- 33. Mit (der Strophe): "das geborene Brahman" (IV. 1. 1) (begleitet er) das Niederlegen der Goldplatte. 1)
 - 1) vgl. Katy. XVII. 4. 2, Ap. XVI. 22. 3.
- 34. Mit (der Strophe): "der goldne Keim" (IV. 2. 7) das Niederlegen des goldnen Mannes. 1)
 - 1) vgl. Katy. XVII. 4. 3, Ap. l. c.

XXIX.

1. Mit (den drei Strophen): "Süsses die Winde" (Kaus. sütra 91. 1) (begleitet der Brahman) das Besalben der Schildkröte. 1)

1) vgl. Katy. XVII. 4. 27, Ap. XVI. 25. 1.

- 2. Mit (der Strophe): "des Viṣṇus Taten" (VII. 26. 6) das Niederlegen von Mörser und Stösser. 1)
 - 1) vgl. Kāty. XVII. 5. 3, Āp. XVI. 26. 1—4.
- 3. Mit (der Strophe): "der Bock ja" (IV. 14. 1) (das Niederlegen) des Hauptes des Bockes. 1)
 - 1) vgl. Kāty. XVII. 5. 17, Āp. XVII. 27. 7, 12.
- 4. Immer nach den vormittäglichen Upasads schichten sie die Schichten (der Iştakās). 1)
 - 1) vgl. Käty. XVII. 17. 3, Äp. XVI. 35. 8, cf. XVII. 1. 1, 11 u. s. w.
- 5. (Die Strophen): "zur Vṛṭratötung, zur Stärke" (XX. 19. 1), "auseinander uns, o Indra" (I. 21. 2), "wie ein furchtbares Tier" (VII. 84. 3), "Vaiśvānara uns zu Hülfe" (VI. 35. 1) (spricht der Brahman) jedesmal aus über jeder Schichtung (über den ersten vier), wenn dieselbe mit Schutt bedeckt ist. ¹)
 - 1) vgl. Kāty. XVII. 7. 1, Āp. XVI. 34. 6.
- 6. (Mit den zwei): "o Agni, die daseienden" (VII. 34. 1—2; VII. 34 und 35 ?) (begleitet der Brahman) das Niederlegen der Asapatna-Işṭakās auf die fünfte Schicht. 1)
 - 1) vgl. Kāty. XVII. 7. 15, Āp. XVII. 3. 2.
- 7. Mit den neunundzwanzig ¹) Stomabhāga-Formeln (begleitet er das Niederlegen) der Stomabhāga(-Iṣṭakās). ²)
 - 1) Die Stomabhaga-Formeln sind im Vaitanasütra 36 an der Zahl (vgl. 17. 3, 20. 13, 21. 14, 22. 4, 22. 17, 23. 6, 25. 1, 25. 13, 26. 1, 26. 8, 26. 11, 26, 14, 27, 16, 27, 17). Sie werden alle ganz genau so im Gop. br. II. 2. 13-14 aufgezählt; die geringen Abweichungen im Wortlaut kommen wohl nur dem Herausgeber des Brahmana-Textes zu Schulden. Auch die Reihenfolge in Brāhmana u.id Sūtra stimmt überein, mit éiner Ausnahme. Der 1. Stomabhäga wird zwar im gedruckten Texte des Brähmana am Ende gegeben (vor dem zum Aptoryaman zu verwendenden), aber dies ist, wie mir Frl. Dr. Gaastra berichtet, nur ein Druckfehler. Der einzige Unterschied ist, dass der zum Vājapeya zu verwendende: nābhur asi im Brahmana als 17., wahrscheinlich hier an seiner richtigen Stelle steht (vgl. nabhur asi prajapatiķ saptudašaķ). Ausserdem werden die Stomabhāgas verzeichnet im Pañc. br. (I. 9), in der Taitt. S. (IV. 4. 1), im Kath. (XVII. 7), in der Vaj. S. (XV. 6-9), in der Maitr. S. (II. S. S). Die Madhyamdinas haben deren 29 (Sat. Br. VIII. 5. 3. 8 erwahnt als 30. (ekeşām!): reşaśrīh), die Kānvas 30 (Vāj. S. Kānva XVI. 2, ed. Weber, S. 487), die Taittirīyakas (vgl. TS. V. 3, 5, 5) und Kathas 31, die Manavas 33, die Kauthumas endlich 35. Mit keiner von diesen Quellen stimmt die Anzahl der Stomabhagas von Gop. br. und Vait. Sūtra überein. Dennoch werden im Vait. (29. 7) 29 Stomabhāgas genannt und ebenso im Gop. br. II. 2. 10: ekannatrimsat stomabhagah. Hier hat offenbar die Tradition der Madhyamdinas ihren Einfluss geltend gemacht, 2) vgl. Kāty. XVII. 7. 16; 11. 9-11, Āp. XVII. 3. 5.
- Sa. Über den Gāyatra(-Iṣṭakās spricht der Brahman die Halbstrophe): "dich, Agni, aus dem Lotos" (Vait. 5. 14); über den Triṣṭubh(-Iṣṭakās): "Agni ist erwacht" (XIII. 2. 46), über den

- Anuṣṭubh(-Iṣṭakās): "zusammen, zusammen" (VI. 3. 4), über den Aticchandas(-Iṣṭakās): "Agni betrachte ich als Hotṛ" (XX. 67. 3). 1) vgl. Katy. XVII. 12. 5—17.
- 86. Behandelt 1) (und auch hier zu halten ist das Anumantraṇa) beim Gārhapatva. 2)
 - 1) Statt Garbe's gārhapatya uktham ist zu lesen: gārhapatya uktam. Der Vaitāna-Text den Shankar Paṇḍit kannte, las ebenfalls so (Ath. V. Vol. II, S. 423). Danach soll hier das Vait. 28. 25 gesagte stattfinden, da auch auf dem eigentlichen Agni ein gārhapatyo 'ṣṭeṣṭakaḥ geschichtet wird. 2) vgl. Kāty. XVII. 12. 18 (vgl. Eggeling in S.B.E. XLIII. S. 117).
- 9. (Die zum Anumantrana zu sagenden Strophen) bei der "Wiederschichtung" (sind): "dieser Agni, der Held" (VII. 62.1), "durch welchen Tausend" (IX. 5. 17). 1)
 - 1) vgl. Katy. XVII. 12. 19.
- 10. Die (Spenden) an Rudra (begleitet der Brahman) mit (den Strophen): "nicht uns, o Götter" (VI. 56. 1), "o Bhava und Sarva habt Erbarmen" (XI. 2. 1), "welche Schlange dir" (XII. 1. 46). 1) vgl. Kāty. XVIII. 1. 1—5, Āp. XVII. 11. 3—5.
- 11. Über den Einschlusssteinen (auf welchen die Spenden dargebracht werden, spricht er): "mein steinernes Schild" (V. 10. 1 oder 1—7?). 1)
 - 1) vgl. Kāty. l. c.
- 12. Nach dem (ins Feuer) Fortwerfen des (als) Opferlöffel (dienenden Arka-Blattes) umgiesst der Ägnīdhra die Schichtung mit (der Strophe): "welche himmlischen Gewässer" (IV. 8. 5). 1)
 - 1) vgl. Kâty. XVIII. 2, 1, Āp. XVII. 12, 4.
- 13. (Die Strophen): "dies, o Wässer, ist euer" (III. 13. 7), "mit des Schnees dich" (VI. 106. 3), "zum Himmel, zum Rohr" (XVIII. 3. 5), "dies der Wasser" (VI 106. 2) spricht der Brahman aus wenn der Frosch, die Avakā-Pflanze und das Rohr von Süden an nach allen den Himmelsrichtungen (über der Schichtung) herübergezogen werden. 1)
 - 1) vgl. Katy. XVIII. 2. 10—12, Āp. XVII. 12. 7.
- 14. Am Tage vor der Soma-Feier (spricht er über der Spende) der (ersten) Hälfte der in 16 Tempi geschöpften (Butter die Strophe): "der allen Menschen gehörend" (XIII. 2. 26); (über der) der zweiten Hälfte (die Strophe): "er ist unser Vater und Erzeuger" (II. 1. 3). 1)
 - 1) vgl. Katy. XVIII. 3. 12—13, Ap. XVII. 14. 1—2.
- 15. Mit (dem drei Strophen enthaltenden Liede:) "führe diesen empor" (VI. 5) (begleitet er) das Anlegen der (drei) Stücke Brennholz. 1)
 - 1) vgl. Katy. XVIII. 3. 14, Ap. XVII. 14. 5.

- 16. (Vom Adhvaryu dazu) aufgefordert flüstert er (der Brahman) das Apratiratha(-Lied) (XIX. 13). 1)
 - 1) vgl. Kāty. XVIII. 3. 17, Āp. l. c. 7.
- 17. Mit (der Strophe) "schreitet mit Agni" (IV. 14. 2) besteigen sie (die Schichtung). 1)
 - 1) vgl. Kātv. XVIII. 4. 1, Āp. XVII. 15, 1.
- 18. Mit (dem éine Strophe enthaltenden Lied): "diese, o Savitṛ" (VII. 15) (begleitet der Brahman) das Anlegen der (drei) Stücke Brennholz. 1)
 - 1) vgl. Kāty. XVIII. 4. 6, Āp. XVII. 15. 4-6.
- 19. Er flüstert (die Lieder): "vier Hörner" 1), "besinget" (VII. 82), die drei (Strophen): "Agni, herbei" (III. 20. 2—4), und die zwei (Strophen): "den Aryaman, den Brhaspati" (III. 20. 7—8). 2)
 - Ob ein Sūkta oder eine Re gemeint wird, ist unsicher, da das Zitat nicht unserer Samhitā entnommen ist. Ich halte es für wahrscheinlich, dass es direkt aus der Vaj. S. stammt; vgl. zu dieser Möglichkeit Bem. 1 zu Vait. 23. 206, Bem. 1 zu Vait. 24. 5. 2) vgl. Kāty. XVIII. 4. 25—26; vgl. z. B. Vāj. S. XVII. 91 und 98 mit den im Vait. vorgeschriebenen Strophen.
- 20. Die (Darbringung der) Väjaprasavīya-Spenden (begleitet der Brahman) mit (der Strophe): "auf Anregung der Kraft" (VII. 6. 4). 1) vgl. Kāty. XVIII. 5. 4, Āp. XVII. 19. 1—3.
- 21. (Das Lied, die Strophe?): "mich sollen besalben" (VII. 33 oder 33. 1?) heisst er (der Brahman den Opferherrn) flüstern, wenn derselbe gesalbt wird. 1)
 - 1) vgl. Kāty. XVIII. 5. 9—14, Āp. XVIII. 19. 8—10.
- 22, 23. (Mit dem Liede): "die, welche geniessend" (II. 35), den zwei (Strophen): "diesen, Ihr Örter" (VI. 123, 1—2), und (der Strophe): "durch welchen Tausend" (IX. 5, 17) (begleitet der Brahman) die Spenden an Viśvakarman. 1)
 - Dass Garbe's zwei Sütras éinen Satz bilden, geht auch aus Vait. 9. 7 hervor.
 Ich finde diese Spenden nicht in Kāty. erwähnt, vgl. jedoch Śat. Br. IX.
 1. 43—51. Nach Āpastamba (XVII. 14. 1) fallen sie fruher, nach dem Śat. Br. bilden sie den Schluss-Akt des eigentlichen Cayana.

XXX.

- 1. Ein (Kṣatriya), der die "Feuerschichtung" vollzogen hat, einer, bei welchem der Soma purgirt oder bei welchem er Erbrechen verursacht hat, wird durch das Sautrāmaņī(-Zeremoniell zum König) geweiht. 1)
 - 1) vgl. Kāty. XIX. 1. 2, Āp. XVII. 24. 1, XIX. 4, 11.

- 2. (Sie gilt auch) für einen ¹), dem ein Mächtigerer zuvorgekommen ist und der den Vorrang zu erlangen wünscht. ²)
 - 1) Die Genitive machen den Eindruck alsob dieser Satz interpoliert ist. Vielleicht ist aber (S. die Varr.) °śreyāḥ (°śreyān?) śraiṣṭhyakāmaś ca zu lesen.
 2) vgl. Katy. XIX. 1. 3—4, Āp. XIX. 4. 11—12.
- 3. Nicht einer der (noch) kein Soma-Opfer dargebracht hat, (soll sie verrichten). 1)
 - 1) vgl. Katy. XIV. 1. 2, Sat. Br. XII. 8. 2. 2.
- 4. Die Işți gilt der Aditi (die Hauptspenden derselben sind daher mit einer an Aditi gerichteten Strophe zu begleiten). 1)
 - 1) vgl. Kāty. XIX. 1. 5, Āp. XIX. 5, 5.
 - 5. Das Tier(-opfer) gilt dem Indra. 1)
 - 1) vgl. Kāty. XIX. 1. 16, Āp. XIX. 5. 3.
- 6. Über der Surā, wenn dieselbe mit den Kräutern gemischt wird, (spricht der Brahman) die Rasaprāśana(-Strophe, V. 2. 3) und (das Lied): "welche braun" (VIII. 7). 1)
 - 1) vgl. Kāty. XIX. 1. 20. 21, Āp. XIX. 5. 8—6. 5.
- 7. Mit (dem Liede): "gereinigt mit des Windes" (VI. 51) (begleitet der Brahman) das Durchseihen (der Surā) für einen, bei dem der Soma purgirt hat. 1)
 - 1) vgl. Kāty. XIX. 2. 9, Āp. XIX. 9. 10.
- S. Für einen, bei dem der Soma Erbrechen verursacht hat, mit (demselben Liede in dessen erster Strophe aber die Worte "nach hinten der Soma") in: "nach vorn der Soma" geändert worden. ¹)
 - 1) vgl. rikptena sc. sāktena, sonst wurde es rikptayā geheissen haben; vgl. übrigens Kāty. XIX. 2. 10, Āp. l. c.
- 9. Über dem Adhvaryu, wenn dieser (die Milch) läutert, (spricht der Brahman die Strophe): "lass, Adhvaryu, den durch die Steine gekelterten Soma in die Seihe erströmen, läutere ihn für Indra, damit er trinke". ¹)
 - 1) vgl. Katy. XIX. 2. 12.
- 10. Nachdem das (für die Spenden bestimmte) Schmalz geschöpft ist, (spricht er über dem Adhvaryu), wenn er die Milch schöpft, (die Strophe): "wie die Besitzer von Gerste" (XX. 125. 2). 1)
 - 1) vgl. Katy. XIX. 2. 13, Āp. XIX. 6. 15.
- 11a. Nach der Reinigung der Netzhäute (begleitet der Brahman) mit den vier (Strophen): "ihr beide, o Aśvins, den lieblichen" (XX. 125. 4—7) (die Darbringung) der Milch- und Surā-Schoppen. 1) vgl. Katy. XIX. 6. 20, Āp. XIX. 2. 19.
 - 116. Von den Surā(-Schoppen) (findet) kein Geniessen (statt). 1) vgl. Kāty. XIX. 3, 14 flgg., besonders 15—17, Āp. XIX. 8, 13, vgl. 3, 3—5.

- 12. Von dem den Āsvins geweihten (Surā-Schoppen erlauben) einige (das Geniessen und zwar) mit (der Strophe):
 - "Den Soma-Trunk, den die Aśvins dem Āsura Namuci (entnahmen) und den Sarasvatī zur Kraft kelterte,
 - Diesen klaren süssen Soma, den König, geniesse ich jetzt". 1) vgl. Kāty. XIX. 3. 10, Āp. XIX. 8. 10.
- 13. Über (dem Rest der Surā), wenn dieser in den mit hundert Löchern versehenen (Krug) ausgegossen wird, (spricht der Brahman die Lieder): "reinigen sollen mich" (VI. 19), "auf dem Berge in den Aragarāṭas" (VI. 69) und (die Strophe): "was auf den Bergen" (IX. 1. 18). 1)
 - 1) vgl. Kāty. XIX. 3. 20, Āp. XIX. 3. 6-7.
- 14. Er flüstert (darauf) die zwei (Strophen): "erheben sollen sich" (XVIII. 1. 44—45), (die Strophe): "Ihr auf der Streu sitzenden Väter" (XVIII. 1. 51), (die Strophe): "herbeigerufen uns die Väter" (XVIII. 3. 45) (und die Strophe): "Ihr vom Feuer gekosteten Väter" (ib. 44). 1)
 - 1) vgl. Kāty. XIX. 3. 21, Āp. 1. c. 8—10.
- 15. Nach der an die Tier(opfer) für die Aśvins, Sarasvatī, Indra sich anschliessenden Spende an Vanaspati, heisst er (der Brahman den Opferherrn), wenn er gesalbt wird, (die heiligen Worte): om, $bh\bar{u}h$, bhuvah, svah, janat, om! sagen. 1)
 - 1) vgl. Kāty. XIX. 4. 14, Āp. XIX. 9. 13—10. 1.
- 16. Zum Singen des Sāmans (vom Adhvaryu) aufgefordert, singt er (der Brahman) die Saṃśāna(-Sāmans) auf der an Indra gerichteten Bṛhatī-Strophe 1):
 - "Ein grosses zum Sieg führendes Lied, o Ihr Maruts, singet dem Indra!

Durch welches die das Rta gedeihen machenden das wachsame Licht den Gott dem Gotte erzeugten." ²)

- 1) Die Zufugungen brhatyām und aindryām, die im Sutra überflussig erscheinen, aber in dem aus dem Sat. Br. entlehnten Brähmana (Gop. II. 5, 7) vorkommen und daselbst zur Begrundung des Rituals dienen, deuten darauf hin dass dem Sūtrakāra das Brähmana vorgelegen hat. 2) vgl. Katy. XIX. 5, 1—2, Laty. V. 4, 16, Drahy. XIII. 4, 9.
- 17. Die Anfangsworte (zu jedem Sāman sind): "sie verfertigen dich mit Gebeten", "sie stellen dich her (mit Gebeten)", "sie schärfen dich (mit Gebeten)", "sie haben dich bearbeitet (mit Gebeten)." 1) Läty. V. 4. 18, Drähy. XIII. 4. 12.
- 18. Die Schlussstücke (der vier Sämans sind für einen Brähmana): "zu vollständigem Ansehen", "zu hervorragendem Ansehen", "zu wahrhaftem Ansehen", "zum Ansehen", ")
 - 1) vgl. Katy. XIX. 5. 3, Laty. l. c. 19, Drahy. l. c. 13.

- 19a. für einen Kṣatriya: "zu vollständigem Sieg", "zu hervorragendem Sieg", "zu wahrhaftem Sieg", "zum Siege", 1)
 - 1) vgl, Káty. l. c. 4, Laty., Drahy. ll cc.
- 196. für einen Vaisya "zu vollständigem Gedeihen", "zu hervorragendem Gedeihen", "zu wahrhaftem Gedeihen", "zum Gedeihen." 1)
 - 1) vgl. Kāty. l. c. 5, Lāty., Drāhv. ll. cc.
- 20. Alle (nl. die Opferpriester, der Opferherr und die Gattin) stimmen in das Schlussstück ein. 1) 2)
 - 1) vgl. Kāty. l. c. 3, Lāty. l. c. 17, Drāhy. l. c. 11. 2) Bem. zu Sūtra 16-20. Die Samans heissen nicht samsyana (so Gop. br. und Vait. Sutra, man vergl. die Varr.) sondern samsāna, bei den Jaiminīyas sāmsāna, vgl. Ārs. br. (Kauth.) II. 25, Ārş. br. (Jaim.) II. 3 (samśracaso riśracaso satyaśracasa) śracasa iti rāryāṇāṃ catrāri sāmānīndrasya cā saṃśānāni). Alle werden gesungen auf SV. I. 258 (= Vait. 30, 16) und sind verzeichnet im Grämageyagana der Kauthumas VII. 1. 21 und 23 (Sāmavela ed. Calc. Vol. I. S. 533-534). Dass die Überlieferung der vier Samans im Grämageyagana der Kauthumas mangelhaft ist, und nur von den Jaiminīvas ungetrübt bewahrt ist, darauf habe ich schon früher hingewiesen (Jaim. Samh., Einl. S. 21). Sie finden sich im Jaim, grāmagevagāna II, 3, 12-15. Die Stobhas (Vait, 30, 17) finden sich im Ārcikaparisista 1, 1, 2 (ed. Calc. Vol. II, S. 322, s. f.), die Nidhanas l. c. 1. (ed. Calc. l. c. p. 520 flg.). Die Reihenfolge der Anfangsworte in Vait, ist unrichtig und statt *ryanti* ist *riyanti*, statt *sişanti* ist *sişanti* zu lesen. Aus der Zitierungsweise dhadyitabhih (zerdehnt aus dhitibhih) statt dhaditābhih schliesse ich, dass der Vaitānasūtrakara dem Grāmageyagāna der Rāṇāyanīyas, nicht der Kauthumas folgt (vgl. Einl. zur Jaim. Samh. S. 11). Die Sütras des Latyayana-Drähyäyana lassen sich hier durchgehend vergleichen, da in dem zitierten Stuck das brahmatvam behandelt wird; unrichtig darüber Eggeling in seiner Bem. 1 auf S. 255 von S.B.E. XLIV. — Das Sämansingen wird nur im Ritual des weissen Yajurveda angetroffen, wo es auf dem Ritual der Chandogas beruht und das Ritual der Atharvavedins beruht auf dem des Weissen Yajus, da Gop. br. H. 5. 6-7 dem Sat. Br. entstammt.
 - Nach der Daropferung der Streu ¹) (folgt) das Reinigungsbad, ²)
 ¹) vgl. Hillebrandt, Neuvollmondsopfer S. 169. ²) vgl. Katy. XIX. 5. 11, Āp. XIX. 10. 3.
- 22. Mit (dem Liede): "was, o Götter" (VI. 114) (begleitet der Brahman) das Fortschwemmen des Māsara-Topfes. 1)
 - 1) vgl. Katy. XIX. 5, 13, Ap. XIX. 10, 4, cf. XIX. 4, 7.
- 23. Mit (der Strophe): "wie vom Opferpfosten" (VI. 115. 3) begleitet er das (Fortschwemmen des) Kleides (des Opferherrn). 1) vgl. Käty. XIX. 5. 16, Äp. l. c. 5.
 - 24. Die Işți der Āmikṣā gilt Mitra und Varuṇa. 1)
 1) vgl. Katy. 1. c. 21.
 - 25. Dem Indra vayodhas (gilt) das (Opfer)tier. 1)

 1) vgl. Katy. 1. c. 22, Āp. XIX. 10. 8.
 - 26. Die Isti gilt der Aditi. 1)
 - 1) vgl. Kāty. XIX. 1. 6, Āp. 1. c. 10.

27. Mit (der Strophe): "auch den fern seienden" (III. 3. 2) an deren Schluss der Praṇava (die Silbe 03) anzuhängen und die in einförmigem Tone herzusagen ist, erweisen sie dem in dem Spruch genannten, (der Sautrāmaṇī also,) ihre Verehrung.

XXXI.

- 1. Am elften Tage (derjenigen Monatshälfte, welche) vor dem Māghavollmond (fällt) 1), sollen sie 2), wenigstens siebzehn an der Zahl, wenn sie ein Sattra unternehmen wollen, sich auf die im Brāhmaṇa 3) vorgeschriebene Weise weihen. 4)
 - also vier Tage vor māghī paurņamāsī, vgl. Baudh. XVI. 13: 260. 5: te caturahe purustān māghyoi paurņamāsyai dīkṣante, teṣām ekāṣṭakāyām krayah saṃpadyate; die Dīkṣā-Periode dauert demnach zwölf Tage, vgl. Āp. XXI. 4. 3.
 Der Optativ scheint wieder darauf hinzudeuten, dass dieser Passus einem Brāhmaņa entlehnt ist. 3) Ich sehe nicht auf was sonst als auf Gop. br. I. 4. 1—6 sich dies beziehen konnte. 4) vgl. Kāty. XIII. 1. 2—10, Āp. XXI. 15. 4—6.
- 2. Nur diejenigen (dürfen es unternehmen), die vorher eine Işti 1) dargebracht haben, oder (wenigstens) der Grhapati (d. h. der Veranstalter des Sattra). 2)
 - 1) d. h. ein Soma-Opfer? 2) vgl. Āp. XXI. 2. 1.
- 3. Nachdem sie in dessen (nl. des Gṛhapati) Feuer ihre Feuer zusammengetan ¹), opfern sie (in dem aus diesem, allen gemeinsamen, entnommenen Āhavanīya) das dem Prajāpati zu weihende Tier (Bock). ²)
 - vgl. dazu Śat. Br. IV. 6, 8, 3 (S.B.E. XXVI, S. 441.)
 vgl. Kāty, XIII.
 1, 16—17.
- 4. Nachdem er (der Unternehmer des Sattra) am Ekāṣṭakā(-Tage), ¹) (der den Namen): "der Tage Regeler" (führt), einen Kuchen von vier Maass gekocht hat, verbrenne ²) er (am folgenden Morgen) in der Frühe damit Gestrüpp, indem er (das Lied): "dieser Herr der Wolke uns" (VI. 79) hersagend (den Kuchen) den (drei) in den Sprüchen genannten Gottheiten zuweist. ³)
 - 1) d. h. am achten Tage der dunklen Monatshalfte nach Māgha-Vollmond, also am letzten Dikṣā-Tage. 2) Optativ, zitiert aus Gop. br. II. 4.9, nach der TS. 3) Ich lese statt **deratābhyāṃ mit zwei HSS. **deratābhyāḥ. So wird die Diskrepanz zwischen Vait. und Gop. br. aufgehoben, da in der zuletzt genannten Quelle drei Gottheiten genannt werden: agni, rāyn, āditya. Dass auch zu der Ausführung dieser im Sutra gegebenen Vorschrift die Bekanntheit mit dem Brähmaṇa erfordert ist, kann nicht bezweifelt werden: nur aus dieser Quelle, nicht aus dem Wortlaut des Atharvan-Liedes sind die Gottheiten ersichtlich. Ferner vergleiche man, ausser Taitt. S. 111. 3.8.4—6, Baudh, XVI. 13: 260. 7 flgg.; XIV. 13: 176. 6 flgg.

- 5. Wenn er (d. h. der vermittelst Heu entflammte Kuchen das Gestrüpp) verbrennt, so wird das Jahr glücklich verlaufen, verbrennt er es aber nicht, dann unglücklich. 1)
 - 1) Gop. br. l. c.
 - 6. Jetzt das Gavāmayana.
- 7. Der erste Monat umfasst einen Eingangstag ¹), einen Caturvinsa-Tag ²), vier Abhiplava(-şadahas) ³), einen Pṛṣṭḥya(-ṣadaha). ⁴)
 - vgl. Maśakakalpasūtra (in der Ausg. des Ārṣeyakalpa des Sāmaveda) I. 1. a.
 ib. I. 1. b. ³) ib. I. 2—7. ⁴) ib. I. 8—9. Zum ganzen vgl. Kāty. XIII.
 1. 2—3, Āp. XXI. 15. 8—11.
- S. In dieser Weise vier (weitere Monate, aber) ohne Eingangsund Caturvinsa-Tag. 1)
 - 1) vgl. Katy. l. c. 3, Ap. l. c. 12.
- 9. Der sechste (Monat) umfasst drei Abhiplava(-ṣaḍahas), einen Pṛṣṭḥya(-ṣaḍaha), einen Abhijit(-Tag) 1) und die (drei) Svarasāman (-Tage). 2)
 - $^1)$ vgl. Maś. kalpasūtra II. l. $^2)$ ib. II. 2—4. Zum ganzen vgl. Katy. l. c. 4—6, Āp. l. c. 14.
- 10. Überschüssig (nicht mitzählend) ist der Mittelpunkt: der Vişuvant(-Tag). 1)
 - 1) vgl. Maś. II. 5. a, Kāty. l. c. 7, Āp. l. c. 16.
- 11. In umgekehrter Reihenfolge (gestaltet sich) die zweite Hälfte (des Jahres). 1)
 - 1) vgl. Kāty. l. c. 13, Āp. l. c. 19.
- 12. Der siebente Monat umfasst die (drei) Svarasāman(-Tage) ¹), den Viśvajit(-Tag ²), einen Pṛṣṭḥya(-ṣaḍaha) und vier Abhiplava(-ṣaḍahas). ³)
 - 1) und zwar in umgekehrter Reihenfolge, Maś. II. 5. 6. 2) vgl. Maś. II. 6. 3) vgl. ib. II. 7. Zum ganzen vgl. Kāty. l. c. 14, Āp. l. c. 20—23.
- 13. In dieser Weise vier (weitere Monate), aber ohne Svarasāman(-Tage) und Viśvajit(-Tag).
- 14. Der zwölfte Monat umfasst zwei Abhiplava(-ṣaḍahas), den Āyuṣ(-Tag) 1), den Go(-Tag) 1), den Daṣarātra mit ansteigenden Stoma(-Zahlen) 2), den Mahāvrata(-Tag) 3) und den Ausgangstag. 4)
 - ¹⁾ vgl. Maś. II. 8-9 (garāyuṣī bedeutet: āyuṣ und yo). ²) vgl. Ārṣeyakalpa, Anhang 4 a-4 k. ³) vgl. Maś. II. 10. a. ⁴) vgl. Maś. II. 10. b. Katy. XIII. 2. 16, Āp. XXI. 16. 1—3. Zu Vait. 31. 7—14 vgl. Gop. br. I. 4. 9—10 und Ārṣeyakalpa Einl. S. XXIV.
 - 15. Dieses besagt ein Śloka:
 - "Zwei Atirātras, hunderdundsechs Agnistomas, zweimal hunderdundzwanzig Ukthyas,

Zwölf Sodasins: (das sind) sechszigmal sechs Tage, dazu der Visuvant(-Tag)." 1)

1) also: $2 + 106 + (2 \times 120)$ 240 + 12 = 360. Der Śloka auch Gop. br. I. 5. 23.

- 16. Im Caturviṃśa(-Tage) ist der Stotriya(-Tṛca) des Ajya(śastra für den Brāhmaṇācchaṃsin): "dem Indra die Sänger ein lautes" (XX. 38. 4—6) oder: "Indra, komm' herbei, du Hellleuchtender" (XX. 84). 1).
 - 1) vgl. Āśv. VII. 2. 3, Śāńkh. XII. 1. 3, Maś. I. 1. b. Die Bahvrcas haben den erst-, die Chāndogas den letzterwähnten Stotriya.
- 17. Er legt die dem Abhiplava(-ṣaḍaha) vom dritten Tage an zukommenden (Stotriya-Tṛcas des Ājyaśastra) ein. 1)
 - 1) vgl. Aśv. l. c. Maś. I. 4-7 (unter den Ajyas).
- 18. Die Bārhatapragātha-, 1) Stotriya- und Anurūpa(tṛcas) zum Pṛṣṭha(śastra 2) des Brāhmaṇācchaṇṣin an demselben Tage sind): "besinge den Freigebigen" (XX. 51. 1—2), und: "den berühmten Freigebigen" (XX. 51. 3—4) oder: "nichts andres saget her" (XX. 85. 1—2) und: "wenn dich auch die Leute hier" (XX. 85. 3—4). 3)
 - vgl. Vait 22. 9. 2) prythaśastra ist uneigentlich gesagt für: das mit dem prythastotra der Chandogas übereinstimmende Śastra, also das niskevalyaśastra (des Brāhmanācchamsin).
 vgl. Āśv. VII. 4. 3, Maś. I. 1. b (die Chandogas auf XX. 85).
- 19. Er legt das Ahīna(-Lied): "ihm, dem kraftvollen starken" (XX. 35) ein. 1)
 - 1) vgl. Aśv. VII. 4. 8.
 - 20a. Desgleichen beim Abhijit, Visuvant, Visvajit und Mahāvrata.
- 206. Stotriya- und Anurūpa(-Tṛcas) für das Uktha(-śastra des Brāhmaṇācchaṇṣin am Caturviṇṣśa-Tage sind): "welcher einzig verteilt" (XX. 63, 4—6) und: "welcher, o Indra, am meisten Soma trinkend" (XX. 63, 7—9). 1)
 - 1) Ich vermute, dass Garbe's 20. Sūtra zwei Satze enthalt, da die genannten Tage, wenn sie im Gavāmayana auftreten, nicht Ukthyas, sondern Agniştomas sind. Übrigens verwenden die Chandogas einen anderen Trca zum 2. Ukthastotra.
- 21. Im Abhiplava(-ṣaḍaha sind) die sechs (Lieder anfangend mit): "komm' her, wir haben dir ja gekeltert" (XX. 38—43) (aber) ohne Āraṃbhaṇĭyā und Schlussstück ¹), die Stotriya(-Tṛcas) für das Ājya-(-śastra jedes Tages, für den Brāhmaṇācchaṇsin). ²)
 - 1) Sukta 39, welches nach Vait. 35. 10—11 Ārambhaniya und Paryasa gibt, fällt also hier aus. 2) vgl. Āśv. VII. 2. 3, Śańkh. XII. 1. 4, Maś. I. 4—7 (unter den Ājyas). Die Reihenfolge der Strophen in XX. 40 weicht ab von der von den Aitareyins und Kauthumas gegebenen; die Strophen der Kausitakins sind auch verschieden. Auch die Reihenfolge der Strophen von XX. 42 ist in allen Quellen eine andere, wo sie statt 1. 2. 3: 3. 2. 1 ist. Ich sehe nicht, weshalb der Bearbeiter des XX. Buches diese Änderung angebracht hat. Übrigens stimmen die Stotriyas der Atharvavedins genau mit den von den Kauthuma-Chandogas für den Abhiplava vorgeschriebenen überein.
- 22. (Die Lieder): "zur Feindesbesiegung, zur Stärke" (XX. 19), "unseren feurigsten zur Hülfeleistung" (XX. 20), "herbei zu uns,

- o Indra, mir zugewandt" (XX. 23), "komm' her zu unserem gekelterten" (XX. 24), "wenn ich, Indra, gleich wie du" (XX. 27) und (die Strophe): "gleich der lustigen Wasserwelle" (XX. 28. 4 oder 39. 5) legt er an jedem Tage des Şaḍaha als (avāpasūkta) ein. 1)
 - 1) Entsprechendes in den Hotrsutras habe ich nicht gefunden. Freilich auch der Wortlaut ist unsicher, da Garbe's Lesart iti treān āvapati rein konjektural ist, die HSS. lesen: ity reāvapati. Einstweilen ziehe ich vor ity ream āvapati, wobei dann ream nur auf das letzte Zitat Bezug hat.
- 23. (Das Lied): "ihn den wundertätigen widerstandskräftigen" (XX. 9) ist Stotriya- und Anurūpa(-Tṛca) des Pṛṣṭha(-śastra des Brāhmaṇācchaṇṣin im Abhiplavaṣaḍaha, und zwar an den ungeradzahligen: 1. 3. 5. Tagen),
- 24. (das Lied): "besinge den freigebigen" (XX. 51) an den geradzahligen (
: 2. 4. 6. Tagen). $^{1})$
 - 1) Die Sütra 23—24 gegebene Vorschrift, welcher im Chandoga-Ritual entsprechen wurde: nandhasasyaite (oder besser syaitanaudhase) viparyāsam, weicht sehr auffallend von der Überlieferung der Chandogas ab; nur für den 1. und 2. Tag stimmt sie damit überein.
- 25. Von den Sampāta(-Liedern): "Indra der Burgzerbrecher überwand den Dämon durch Lieder" (XX. 11), "der allein von den Menschen anzurufen ist" (XX. 36), "der wie ein furchtbares Tier mit scharfen Hörnern" (XX. 37) legt er (der Brähmanācchamsin während des Abhiplavaṣaḍaha) Tag für Tag (wechselweise) je eines ein. Gleichfalls beim Pṛṣṭḥya(ṣaḍaha), an den Chandoma(-Tagen) und am zehnten (Tage des schliessenden Daśarātra). 1)
 - vgl. Gop. br. H. 6. 1 (S. 161, Z. 4, v. u.), Ait. Br. VI. 19, 3, Haug. Ubers. des Ait. Br. S. 409; Asv. VII. 5, 20—21.
- 26. An den mittleren (d. h. 2. bis 5. Tagen des Abhiplavaṣaḍ-aha ¹) sind) die Stotriya- und Anurūpa(-Tṛcas) zu dem Uktha (-sastra des Brāhmaṇācchaṃsin): "fürwahr ein Held bist du" (XX. 60—62). ²)
 - 1) die ja Ukthyas sind. 2) vgl. Āśv. VII. 8. 2, Śankh. XII. 12. 1, 7. 12. Also für den 2. Tag: XX. 60; für den 3.: XX. 61; für den 4.: XX. 62. 1—4, für den 5.: XX. 62. 5—10. Die Stotriyas stimmen nicht mit dem Ritual der Chandogas überein.
- 27a. Am sechsten (Tage) des Pṛṣṭḥya(ṣaḍaha) legen sie ¹) bei den (ersten) zwei Savanas vor den Prasthitayājyās die Parucchepa(-Strophen) ein: "der Kelterer erlangt die Wohnung des Reichtums" (XX. 67. 1—3) und: "bei allen Kelterungen treiben sie dich an" (XX. 72. 1—3). ²)
 - nl. die bei den Prasthitayājas beteiligten, hier also: brahmanācchamsin, potr und agnīdhra: XX. 67. 1—3 fur das pratahsavana, XX. 72. 1—3 fur das madhyamdinasavana.
 vgl. Gop. br. II. 6. 10 (med.), mit den Schlussworten des Sutras genau übereinstimmend, Ait. Br. V. 10 (vgl. Haug's Übers. S. 336), Āśv. VIII. 1. 2—4, Śańkh. X. 7. 7, 11 (?).

- 27b. Nach den Rtuyājyās (legen sie 1) jeder eine der folgenden vier Strophen ein): "mit den Opfern euch verbindend, mit scheckigen Stuten und Speeren" (XX. 67. 4-7). 2)
 - 1 nl. die bei den Rtuyājas beteiligten, der Reihe nach hier also: potr (XX. 67. 4), āgnīdhra (l. c. 5), brāhmaņācchaṃsin (l. c. 6), und wiederum potr (l. c. 7), vgl. CH. § 150. 2) vgl. Āśv. VIII. 1. 8, Gop. br. II. 6. 10: tasmād rymebhya ecādhi (so zu l.) presitavyam, rgmebhyo 'dhi vaṣaṭkrtyam.

XXXII.

- 1. Im (Pṛṣṭḥya-)ṣaḍaha (sind) die Stotriya(-Tṛcas) für das Ājya-(-sastra des Brāhmaṇācchaṇṣin aller sechs Tage dieselben wie beim Abhiplava(-ṣaḍaha) 1); für die beiden ersten (Tage sind) das eingelegte Stück und die Stotriya- und Anurūpa(-Tṛcas) des Pṛṣṭha(-sastra 2) des Brāhmaṇācchaṇṣin dieselben). 3)
 - also wie 31. 21; so auch die Chandogas.
 ygl. Bem. 2 zu 31. 18.
 also wie 31. 22 und 23—24. Vgl. Āśv. VII. 2. 3, Śāńkh. XII. 2. 4.
- 2. Am dritten (Tage des Pṛṣṭḥyaṣaḍaha ist der Āvāpa, d. h. das einzulegende Stück, beim Ājyaśastra) das fünfstrophige: "in den Kämpfen sei siegreich" (XX. 19. 6—20. 3).
- 3. Am vierten (Tage) die neun (Strophen): "des vielgepriesenen mit hundert Weisen" (XX. 19. 4—20. 6).
- 4. Am fünften (Tage) die fünfzehn (Strophen): "wenn ich, o Indra, gleich wie du" (XX. 27—29).
- 5. Am sechsten (Tage) die einundzwanzig: "dem Rinderherrn jubele zu mit dem Liede" (XX. 92). 1)
 - 1) zu 2—5. Die entsprechenden Vorschriften aus den Hotr-Sütras habe ich nicht aufgefunden. Der Zuwachs der Ävapa-Strophen beabsichtigt offenbar die von den Sängern bei den Stotras erwünschte Strophenzahl darzustellen, da der 3. Tag saptadaśa ist (12 + 5), der 1. ekavingśa (12 + 9), der 5. tripava (12 + 15), der 6. trayastripśa (12 + 21).
- 6. Für den dritten Tag und die folgenden Tage 1) (des Pṛṣṭḥyaṣaḍaha sind) die Stotriya- und Anurūpa(-Tṛcas) zum Pṛṣṭha(śastra des Brāhmaṇācchaṇṣin die Strophen, deren erste anfängt): "wir ja die den Soma besitzen" (XX. 52—57. 6). 2)
 - 1) die für den 1. und 2. Tag sind schon angegeben in 32. 1. 2) vgl. Āśv. VII. 4. 3, Śäńkh. XII. 4. 4. Die Angabe des Vait. stimmt mit dem Ritual der Chandogas uberein.
- 7. Am vierten (Tage legt der Brähmanäcchamsin zu demselben Sastra) vor dem Sampäta-Lied 1) die sechs (Strophen ein, deren erste anfängt): "dir alle diese Kelterungen, Held" (XX. 73), die (ersten) drei halbstrophenweise. 2)
 - purastāt sampātat ist zu lesen. Zu den Sampātasuktas vgl. Vait. 31. 25.
 sodass im Ganzen neun Strophen, drei Treas entstehen, wohl wieder damit die erwünschte Strophenanzahl entstehe. vgl. Āśv. VII. 11. 34—38.

- Sa. Am fünften (Tage legt der Brāhmaṇācchaṇṣin) das siebenstrophige Pankti(-Lied ein): "wenn wir dir immer, wahrhafter Somatrinker" (XX. 74). 1)
 - 1) vgl. Āśv. VII. 11. 39.
- Sb. Jedesmal nach zwei Pādas absetzend schliesst er den fünften an, oder nach drei absetzend (schliesst er) die letzten zwei (an). 1)
 - 1) Die eigentliche Absicht ist mir nicht recht deutlich; jedenfalls sollen aber mit den sieben Strophen drei Treas (15 Strophen) gemacht werden.
- 9a. Am seehsten Tage (legt der Brāhmaṇācchaṇṣin immer zu demselben Śastra das Lied ein): "es haben dich bestürmt zu Paaren die Hülfesuchenden" (XX. 75). 1)
 - 1) vgl. Āśv. l. c. 40.
- 96. Von den sieben Pādas rezitiert er jedesmal einen, setzt ab und schliesst zwei (Pādas) an; dann setzt er nach zweien ab und (schliesst) die (letzten) zwei an. 1)
 - ¹) Offenbar sollen aus den drei Strophen sieben Treas hergestellt werden; sapta gehört zur zweiten Halfte von Sütra 9.
- 10. und das achtstrophige (Lied): "der im Holze ist oder auch nicht ist niedergesetzt und sich 's gefallen liess" (XX. 76). 1)
 - 1) vgl. Āśv. VII. 12. 1, Gop. br. II. 6. 2 init.
- 11. An den mittleren (Tagen des Pṛṣṭhyaṣaḍaha ¹) sind) die Stotriya- und Anurūpa(-Tṛcas) zu dem Uktha(śastra des Brāhmaṇā-cchamsin dieselben) wie beim Abhiplaya(ṣaḍaha). ²)
 - also an den 2. 3. 4. und 5. Tagen, welche ja Ukthyas sind.
 also wie Vait. 31. 26 angegeben.
- 12. Am sechsten (Tage des Pṛṣṭḥyaṣaḍaha sind Stotriya- und Anurūpa-Tṛcas für das Ukthaśastra des Brāhmaṇācchaṇṣin) die zwei (folgenden) aus Halbstrophen bestehenden (Strophen, die) Pāda für Pāda (zu nehmen sind): "diese Welten nun wollen wir gedeihen lassen" (XX. 63. 1 und 2 a b) 1) und: "wie die Götter kamen, nachdem sie die Asuras getötet" (XX. 63. 2 c—3). 1)
 - 1) oder auch XX. 124. 4—6; vgl. Gop. br. II. 6. 12 init., Āśv. VIII. 3. 1, Śankh. XII. 12. 14. Die Angabe stimmt mit dem Ritual der Chandogas uberein, vgl. Maś. I. 9. c. in Vergl. mit Anhang 4. f. s. fin.
- 13. (Zu demselben Sastra legt der Brähmanachansin) das Sukīrti (-Lied ein): "fort unsere Feinde, freigebiger Indra, nach vorne" (XX. 125), die vierte (Strophe desselben sagt er) halbstrophenweise. 1)
 - ¹) vgl. Gop. br. II. 6. 12, Āśv. VIII. 3. 2—3, Śańkh. XII. 13. 1. Die Anfangsworte dieses Liedes in der Ath. S. weichen von allen anderen Überlieferungen ab.
- 14. (Darauf) das Vṛṣākapi(-Lied): "das Keltern haben sie ja aufgegeben" (XX. 126), Pada für Pāda absetzend, ohne eine Pause

zum Einatmen zu machen; nach dem zweiten Pāda jeder (Strophe) setzt er ab; im dritten Pāda jeder (Strophe) nimmt er mit dem zweiten und letzten Vokal und in den beiden (o-Reihen), welche mit den eben genannten Vokalen anheben, den Nyūnkha und Ninarda vor, und schliesst darauf das (letzte) Pāda-paar an. 1)

- 1) vgl. Gop. br. II. 6. 12, Āśv. VII. 11. 9-11. Ich bin über die Interpretation dieser Stelle ganz unsicher und nahm bloss Garbe's Übersetzung über.
- 15. Im Nyūnkha und im Pratigara tritt beim ersten, vierten, achten und zwölften (o) Plutirung ein; im Ninarda beim ersten und dritten, der mittlere ist svaritiert.
 - 16. Zum Beispiel:
- 17. vi hi sotor asṛkṣata nendram devam amamsata | yatros o o os oooos oooos madad vṛṣūkapos oos aryaḥ puṣṭeṣu matsakhā viśvasmād indra uttarom | parā hīndra (u. s. w.).
- 18. Im Pratigara: os ooos oooos oooos | . Für den Ninarda ist der Pratigara: madetha madaivos oosthāmo daiva. 1)
 - 1) Āśv. l. c.
- 19. (Darauf legt er ein): das Kuntāpa(-Lied): "höret, ihr Leute, auf dieses" (XX. 127, 128) halbstrophenweise; (nur) die ersten vierzehn (Strophen) Pāda für Pāda trennend. 1)
 - vgl. Gop. br. II. 6. 12 (pragrāham śamsati, rigrāham, Ait. Br. VI. 32. 5),
 Āśv. VIII. 3. 7—13, Śāńkh. XII, 14 17. 2.
- 20. (Darauf) das Aitaśapralapa(-Lied): "diese Stuten springen heran" (XX. 129—132), Pāda für Pāda trennend; jedesmal zum Schlusse des letzten Pādas dieser (Strophen) macht er den Pranava. 1)
 - 1) vgl. Gop. br. l. c. 13 (Ait. Br. VI. 33, 14), Asv. VIII. 3, 14-17.
- 21. (Darauf) die Pravalhika(-Strophen): "angespannt sind die zwei Kiraņa" (XX. 133). 1)
 - 3) vgl. Gop. br. l. c., Āśv. VIII. 3, 18, Śańkh. XII. 22.
- 22. (Daraut) die Pratirādhas: "hier vorne, hinten, oben, unten" (XX. 134); er fügt (sie) nicht an (?). 1)
 - 1) vgl. Gop. br. l. c., Āśv. VIII. 3. 20, Śāńkh. XII. 23. 1.
- 23. (Darauf) die drei Ājijñāsenī(-Strophen): "mit "Bhuj" ist er herangekommen" (XX. 135. 1—3). 1)
 - 1) vgl. Gop. br. l. c., Āśv. l. c. 22, Śāńkh. XII. 23, 2. Wie es scheint hat Vait. die Ājijñasenîs mit den Pratiradhas verwechselt.
- 24. Für die Pravalhikās und die folgenden (Abschnitte) gibt es fünfzehn Pratigaras (und zwar):
- 25. "dundubhim āhananābhyām jaritar othāmo daiva; kośabile (jaritar othāmo daiva); rājani granther dānam (j. o. d.); upānahi pādam (j. o. d.); uttamān janimān janyān (j. o. d.); uttamān janin vartmanyāj (j. o. d.); alābuni (j. o. d.); pṛṣātakāni (j. o. d.); aśvat-

- thapalāśam (j. o. d.); pipīlikavato (j. o. d.); śvaso (j. o. d.); vidyuj (j. o. d.); śva (j. o. d.); parṇaśado (j. o. d.); gośapho jaritar (othāmo daiva)", für die vorangehenden (Strophen) und die vorangehenden (Formeln) (XX. 133, 134, 135. 1—3, vgl. in Shankar Paṇḍits Ausg. XX. 135 1—3). ¹)
 - 1) vgl. Āśv. VIII. 3. 19, 21.
- 26. (Darauf) den Atīvāda: "aus einander sind die Götter gegangen" (XX. 135. 4). 1)
 - 1) vgl. Gop. br. l. c., Āśv. VIII. 3. 23, Śānkh. XII. 23, 4. (Gop. ativāda, Vait. (wie Kauş.): atīvāda (ist so auch im Gop. zu schreiben?).
- 27. Die beiden Pratigaras dazu sind: "patnī yadršyate (sic) jaritar (othāmo daiva)" und "hotā viṣṭīmena jaritar (othāmo daiva)" (XX. 135. 5 in Shankar Paṇdits Ausgabe).
- 28. (Darauf) das Devanītha(-Lied): "die Ādityas, o Lobpreiser" (XX. 135. 6—10), nach der Weise des Aitaśapralāpa. 1)
 - 1) also wie Vait. 32. 20 angedeutet. vgl. Gop. br. l. c. 14, Āśv. l. c. 25, Śańkh. XII. 9. 1—5.
- 29. Die Pratigaras (dazu sind) abwechselnd: "om ha jaritar" und "tathā ha jaritar".
- 30. (Darauf) die Bhūtecchadas(-Strophen): "Du, o Indra, verleihe Schutz" (XX. 135. 11—13). 1)
 - 1) vgl. Gop. br. l. c., Āśv. l. c. 27, Śānkh. XII. 16. 4-5. 3.
- 31. (Darauf) die Āhanasya(-Strophen): "wenn von dieser engspaltigen" (XX. 136) in der Weise des Vṛṣākapi(-Liedes). ¹)
 - also wie Vait. 32. 14 flgg. vgl. Gop. br. 1. c. 15, Aśv. VIII. 3. 28, Śańkh. XII. 24. 1—8.
- 32. Pratigara (für den Nyūnkha ist hier) der i-Vokal, für den Ninarda: kim ayam idam āho3 oo3thāmo daiva. 1)
 - 1) vgl. Áśv. l. c. 31, Śańkh. l. c. 6.
- 33. (Darauf die Strophe): "des Dadhikrāvan habe ich gedacht" (XX. 137. 3) halbstrophenweise; die Pāvamāna(-Strophen): "der süsse Soma" (XX. 137. 4-6); (die Strophen): "es tauchte der Tropfen in den Somareichen" (XX. 137. 7—9) Pādaweise. 1)
 - 1) vgl. Gop. br. II. 6. 16, Āśv. VIII. 3. 32—33, Śāńkh. XII. 25. 1—2.
- 34. Die letzte (Strophe) dieses (Trea) verwendet er als Schlussstrophe oder auch die ständige. 1)
 - 1) In diesem Falle also nach Vait. 25. 11. vgl. Āśv. VIII. 8. 34.
- 35. Den an Indra gerichteten Jagatī(-Tṛca) ¹) lassen einige fort; andere nehmen den an Indra-Bṛhaspati gerichteten (Tṛca) ²) als letzten, aber nachdem sie auch den an Indra gerichteten Jagatī-(Tṛca) ¹) rezitiert haben. ³)
 - Welcher Trea damit gemeint wird, bleibt mir einstweilen unklar.
 nl. XX.
 137. 7—9.
 Garbe's Auffassung dieses Sütra scheint mir wegen der Stellung des en nach antyam nicht zu verteidigen. vgl. Gop. br. II. 6. 16.

XXXIII.

- 1. In dem neuntägigen Abschnitt ¹) (gehen) der Abhijit-, Vişuvant- und Viśvajit(-Tag) wie der Caturviniśa(-Tag) ²) aber ohne den Uktha; die dem Abhiplava(ṣaḍaha) zukommenden (Stotriyatṛcas) jedoch (legt er) alle (ein). ³)
 - 1) Im Vorhergehenden sind vom Gavāmayana die Abhiplava- und Pṛṣṭḥyaṣaḍahas behandelt. Es sind jetzt die neun Tage an der Reihe, die den Mittelpunkt der Jahresfeier ausmachen: abhijit, 3 svarasamans, viṣuvant, 3 svarasāmans und viśvajit. 2) also wie Vait. 31. 16—19. 3) Diese Vorschrift bezieht sich offenbar auf Vait. 31. 17. vgl. Āśv. VIII. 5. 9; 7. 2.
- 2. Die Stotriya(-Trcas) für das Ājya(-śastra des Brāhmaṇācchaṃsin jedoch an den genannten Tagen sind): "zu dir, o Stier, beim Soma" (XX. 22. 1—3) 1), "empor zu dem Gabenberühmten" (XX. 7. 1—3) 2). "sie schirren an den falben roten" (XX. 26. 4—6). 3)
 - 1) für den Abhijit. 2) für den Vişuvant. 3) für den Vişvajit. Die Angaben stimmen mit dem Ritual der Chandogas überein, Mas. II. 1, II. 5. a, II. 6.
- 3. An den Svarasāman(-Tagen sind die Stotriyatreas zum Ājya-śastra): "komm' her, wir haben dir gekeltert" (XX. 38. 1—3), "dem Indra laut die Sänger" (XX. 38. 4—6), "mit Indra vereint erscheinest du" (XX. 40. 1—3). 1)
 - 1) Stimmt mit dem Chandoga-Ritual (Maś. II. 2-4) überein.
- 4. Das übrige (Ritual für den Brāhmaṇācchaṇṣin zu den Svara-sāman-Tagen ist dasselbe) wie (das von den) drei Tagen des Abhiplava(-ṣaḍaha), vom zweiten an. 1) Das einzulegende Stück umfasst jedoch nur fünf Strophen. 2)
 - also wie der 2. 3. und 4. Tag des Abhiplava, vgl. Āśv. VIII. 5. 10.
 vgl. Vait. 31. 25; hier nur fünf, weil alle Svarasamans saptadaśa sind: 12 + 5.
- 5. Am Viṣuvant(-Tage), dessen (erstes) Pṛṣṭha(-Stotra) auf Sūrya-(-Strophen) 1) gesungen wird 1), (sind) die sechs Stotriya(-Tṛcas 2) für das Ājyaśastra des Brāhmaṇācchaṇṣin): "herauf den Jātavedas" (XX. 47. 13—49. 3).
 - 1) nl. auf SV. 11. 803-5 = RS. X. 170. 1--3, vgl. Maś. II. 5. a, in Gegensatz zu Vait. 33. 1. 2) Es ist wohl zu lesen; sat stotriyāh statt Garbe's sat stotriyah. Es ist mir freilich unbegreiflich, weshalb in diesem Falle sechs Stotriyas zu verwenden sind.
- 6. Die Stotriya- und Anurūpa(-Tṛcas) zum Pṛṣṭha(-śastra, bei derselben Gelegenheit sind): "das leuchtende Antlitz der Götter hat sich erhoben" (XX. 107. 14—15) und "das ist der Sonne Göttlichkeit, das ihre Grösse" (XX. 123); oder: "fürwahr gross bist du, o Sonne" (XX. 58. 3—4) und: "gleichsam bei der Sonne befindend" (l. c. 1—2); oder: "Indra, Weisheit bringe uns herbei"

- (XX. 79) 1) und: "Indra, das Vorzüglichste bringe uns herbei" (XX. 80) oder auch die gewöhnlichen. 2)
 - Auf diesem Trca singen die Chandogas ihr rikarnam sāma, Maś. II. 5. a.
 zu vergl. ist wohl Vait. 33. 1.
- 7. In der zweiten Hälfte ¹) (legt der Brāhmaṇācchaṇsin) nach dem Anurūpa(-Tṛca) die Yoni(-Strophen) des Naudhasa- und des Śyaita(-sāmans ein, nl.): "ihn, den wundertätigen, widerstandsfähigen" (XX. 49. 4—5) und: "besinge den freigebigen" (XX. 51. 1—2).
 - 1) utture pakse: in der Jahreshalfte nach dem Visuvant-Tage, dann kann nur die Rede von den avrtta-svarasāmans sein. Wenn aber utture pakse nicht im Texte gehört, so ist die Rede noch immer vom visuvant saurvaprstha. Dafur scheint Āśv. VIII. 6. 16 zu sprechen, wo genau dieselbe Vorschrift für den Visuvant gegeben wird.
- S. Nach Belieben (legt er bei derselben Gelegenheit) die beiden Liederstücke (ein, welche anfangen mit): "des Vaiśvānara Abbild ist oben der Himmel" (also VIII. 9. 6—26) und: "leuchtend, aufmerkend, gewaltig ist der schöngeflügelte" (XIII. 2. 32—46). ¹)
 - 1) In den Hotrsutras nichts Entsprechendes.
- 9. Am Viśvajit(-Tage), wenn dessen (erstes) Pṛṣṭha(stotra) auf Vairāja(-Strophen) gesungen wird ¹), (sind) für das Pṛṣṭha(śastra des Brāhmaṇācchaṇsin) Stotriya- und Anurupa(-Tṛcas) die Bārhata ²) (-Pragāthas): "wenn dir, o Indra, hundert Himmel" (XX. S1) und "wenn, o Indra, über soviel als du" (XX. S2). ³)
 - ¹) und er nicht, nach Vait. 33. 1, dem Caturvimsatage folgt. ²) Ich nehme bürhalan aus Garbe's Sütra 10 in Sütra 9. ³) In diesem Falle wird das 3. Prethasastra (des Brahmanacchamsin) auf dem Vairūpasaman (SV. II. 212—3) gesungen, dessen Yoni AV. XX. 81 ist. Die Vorschrift stimmt also, soweit den Stotriya betrifft, mit dem Ritual der Chandogas überein, Mas. II. 6.
- 10. Genannt 1) sind die Yonis (, die er nach dem Anurūpa einzulegen hat); als dritte (Yoni legt er ein): "Indra, Weisheit bringe uns herbei" (XX. 79). 2)
 - 1) nl. Vait. 33, 7, 2) vgl. Āśv. VIII. 7, 5—7.
- 11. Sāmapragātha (ist das Lied): "O Indra, dreifachen Schutz" (XX. S3). 1)
 - 1) vgl. Aśv. VIII. 7, 10 cf. VII. 3, 19.
- 12. Er legt (ferner bei derselben Gelegenheit) ein: das Sukīrtiund das Vṛṣākapi(-Lied) (XX. 125 und 126), das Sāmasūkta: "welcher sogleich bei seiner Geburt einsichtsvoll" (XX. 34) und das Ahīna(-Lied) (XX. 35). ¹)
 - 1) vgl. Asv. VIII. 7, 11, Sankh. XII. 6, 16.
- 13. In (d. h. von) dem Daśarātra (ist) der Pṛṣṭḥya(-ṣaḍaha) behandelt. 1)
 - 1) nl. Vait. 31. 27 flgg.. Das von Garbe gedruckte duśarātra uktali | 13 | przihyachandomest u. s. w. ergiebt keinen befriedigenden Sinn, da gerade der

daśaratra noch nicht behandelt ist; es fehlt daran eben noch die Behandlung der Chandoma-Tage und des 10. Tages, die nun (Vait. 33. 14—34. 5) behandelt werden sollen. Ich trenne die Sätze in der folgenden Weise: daśarātra (Lokativ) uktah prṣṭḥyaḥ | 13 | chandomeṣr u. s. w. Zu Sutra 13 vergl. Āśv. VIII. 7. 17—18, Śāṅkh. X. 1. 6—9: madhye (es ist nl. die Rede von dem von zwei Atirātras eingeschlossenen dvādaśāha) daśarātraḥ: pṛṣṭḥyaḥ ṣaḍahaḥ, trayaś chandomā, daśamam ahaḥ.

- 14. An den Chandoma(-Tagen 1) sind) für das Ājya(śastra des Brāhmaṇācchaṃsin) die Stotriya- und Anurūpa(Tṛcas): "O Indra, komm' herbei, du hellleuchtender" (XX. 84), "Ihn, den Indra, treiben wir an" (XX. 137. 12—14 = 47. 1—3) und: "der grosse Indra, der mit Macht" (XX. 138). 2)
 - ¹) d. h. dem 7. 8. 9. Tag des Daśaratra. ²) Stimmt, so weit die Stotriyas angeht, mit dem Ritual der Chandogas überein, vgl. Ārṣeyakalpa, Anhang 4. g—4. i (unter den Ājyas).
- 15. Er legt (nach dem Anurūpa an jedem Chandomatage) ein: die zwölf (Strophen): 1) "den Schönes erschaffenden zum Beistand" (XX. 68), 2) die zweiunddreissig (Strophen): "er sei uns gegenwärtig bei dem Werke" (XX. 69—70), 3) und die sechsunddreissig (Strophen): "mit den selbst das Feste zerbrechenden" (XX. 70—71). 4)
 - ¹) zu lesen ist: $dr\bar{u}duśurcam$. ²) Am 1. Chandoma, der ja caturviṃśa ist (12 + 12). ³) Am 2. Chandoma, der catuścatvariṃśa ist (12 + 32). ⁴) Am 3. Chandoma, der astacatvariṃśa ist (12 + 36).
- 16. Die Stotrīya- und Anurūpa 1) (-Pragāthas) zu den Pṛṣṭha-(śastras des Brāhmaṇācchaṃsin an den drei Chandoma-Tagen sind die Tṛcas, deren erster anfängt): "wir ja mit unserm Somatrank" (XX. 52. 1) und deren letzter (anfängt mit): "fürwahr, gross bist du, o Sonne" (XX. 58. 3). 2)
 - 1) zu lesen ist: °stotriyānarāpāķ. 2) Die Andeutung im Sutra ist sehr undeutlich, da unmöglich entweder XX. 52-58 oder XX. 57. 14-58 gemeint sein kann. Der Komm. in Shankar Paṇḍit's Ausgabe der Ath. Saṇh. gibt an: XX. 52, 53 für den 1. Chandoma, XX. 57. 11-16 für den 2., und XX 58 für den 3., welche Angaben genau mit Sankh. XII. 2. 4 übereinstimmen. Das Ritual der Chandogas stimmt damit nur für den 1. und 3. Tag überein (1.: abhinidhanan kānram auf SV. II. 214-6, 3.: śrāyantīyam auf SV. II. 669-70), nicht für den 2. Tag (naipāthitam auf SV. II. 581-2: yad indra prāg apāk).
- 17. An den beiden letzten (Chandomatagen) legt er ausserdem (am ersten) das achtstrophige (Lied 1), am zweiten das Lied): "es soll herankommen der wahrhafte freigebige Somatrinker" (XX. 77) ein.

 1) nl. XX. 76, vgl. Vait. 32. 10.
- 18a. Bei den anderen (Tagen, an denen die) grossen Stotras (zur Verwendung kommen legt er) das achtstrophige (Lied ein). 1)
 - 1) Lesart und Deutung unsicher. Ich ziehe wenigstens astoream vor; uber mahästotresu, das mit mahästomesu gleichwertig ist (wie aus der Vergleichung von Ait. Br. VI. 19. 10 mit Gop. br. H. 6. 1 s. fin. hervorgeht), vgl. Sayana zu Ait. Br. l. c.

- 18b. Die sechs (Tṛcas deren erster anfängt): "der einzig verteilt" (XX. 63. 4) (sind) die Stotriya- und Anurūpa 1) (-Tṛcas) für das Uktha(śastra des Brāhmanācchamsin an den drei Chandoma-Tagen). 2)
 - 1) Ich lese: °stotriyānurāpā(ḥ); vor ṣaḍ ist iti ausgefallen. 2) Wenn ich mit meiner Interpretation Recht habe, so ist XX. 63. 4—9 Stotriyānurūpau für den 1. Chandoma, XX. 64 für den 2.. und XX. 65, 66 für den dritten. Die Angaben stimmen nicht zum Ritual der Kauthuma-Chandogas, besser aber zu dem der Kauṣītakins.
- 19. Am zweiten (Chandoma-Tage sind) die Aikāhika(-Lieder): "o Adhvaryus, den rötlichen entmelkten Soma" (XX. 87), "der mit Macht die Enden der Welt feststellte" (XX. 88), "gleichwie ein Schütze, der sich duckend weithin schiesst" (XX. 89).
- 20. Am dritten: "o Adhvaryus, den rötlichen" (XX. 87), "welcher Felsenzerspalter, erstgeborener, heiliger" (XX. 90), "herbei soll Indra kommen, der unumschränkte Herrscher, zum Rausche" (XX. 94).
- 21. An den beiden (2. und 3. Chandomatagen legt er von den folgenden zwei Liedern): "welcher Felsenzerspalter" (XX. 90), "dieses siebenteilige Lied hat unser Vater" (XX. 91) je eins (ein), oder (bloss) am Anfang (des Ukthaśastra) oder am Schluss (-Teile desselben) beim mittleren (Chandomatage). 1)
 - 1) zn 19-21 vgl. Āśv. VII. 9. 3, Śāńkh. XII. 12. 2-5.
- 22. Der zehnte (Tag des Daśarātra geht) wie der vierte des Pṛṣṭḥya(ṣaḍaha) ¹) aber ohne Uktha(śastra).
 - 1) vgl. Vait. 32, 1 flgg.
- 23. "Erfreuen sollen dich" (XX. 93. 1—3) ist der Stotriya-(Tyca) für das $\bar{\Lambda}$ jya(śastra des Brāhmaṇācchaṃsin). 1)
 - 1) Stimmt mit dem Ritual der Chandogas überein, vgl. Ars. k. Anhang 4 k.
- 24. Für das Pṛṣṭha(śastra des Brāhmaṇācchaṇsin am selben Tage sind die Stotriya- und Anurūpa (-Pragāthas): "es erheben sich die süssesten" (XX. 59. 1—2), "hervorragend ist sein" (XX. 59. 3—4). ¹)
 - 1) Dieselbe Bemerkung gilt auch hier.
- 25. Nach den Patnīsaṃyājas begeben sie sieh, wenn das Zeichen dazu gegeben worden ist, zum Abhalten des Mānasa-Stotra zum Sadas. 1)
 - 1) vgl. Āśv. VIII. 12. 27—13. 3.
- 26. Alles (dabei geschieht nur) in Gedanken 1), indem kein Fehltritt gilt. 2)
 - d. h. alle Formeln, die zu sprechen, alle Handlungen, die zu verrichten, alle Strophen, die zu rezitieren, alle Samans die zu singen sind: alles geschieht nur im Geiste. 2) abhrese: etwaige Fehltritte gegen den Ritus werden unbeachtet gelassen, deutet wohl auf das arirākya-Wesen dieses Tages hin, vgl. TS. VII. 3. 1. 1—2 mit Sāyana's Bem. z. d. S.

- 27. Er (der Brahman) erteilt dem Hotr die Aufforderung durch die Formel: "Aufsteigen bist du, ein geistiges; dem Geiste dich; den Geist fördere" (u. s. w. wie Vait. 17. 4),
- 28. und nach (dem Absingen des Sāmans) spricht er (den Trca): "heran dieser Stier" (XX. 38. 4—6). 1)
 - 1) Das Sāman des Mānasastotra wird auf demselben Tṛca (SV. II. 726—8) in Gāyatra-Singweise abgesungen; vgl. Lāṭy. III. 8. 1, Āśv. VIII. 13. 6, Āp. AXI. 10. 5.
- 29. Mit (der Formel:) "Halt bist du, eigner Halt bist du" fassen sie den feigenhölzernen (Pfosten) in der Mitte an und setzen sieh dann (im Sadas) nieder. ¹)
 - 1) vgl. Katy. XII. 4. 24, Ap. XXI. 12. 7, Asv. VIII. 13. 22.

XXXIV.

- 1. Wenn die Sterne sichtbar geworden sind, schreiten sie heraus und flüstern:
 - "Verjaget, Indra und Parvata, ihr beiden als Vorkämpfer, Einen jeden, der uns angreift, treffet einen jeden mit dem Donnerkeil.
 - Wenn er sich in der Ferne verborgen hält, so gefalle ihm das Versteck, das er erreicht hat.
 - Der Zerbrecher zerbreche ringsum unsere Feinde, o Held, ringsum." 1)
 - 1) vgl. Kāty. XII. 4. 13, Āp. XXI. 12. 9, Āśv. VIII. 13. 23.
- 2. Darauf begeben sie sich auf dem Pfade des Adhvaryu und setzen sich südwestlich vom (Āhavanīya-)Feuer, wünschen sich ihre Wünsche (und flüstern): "was wir hier zu wenig getan oder zu viel, das soll zum Vater Prajāpati gehen." 1)
 - 1) vgl. Āśv. VIII. 13. 24—26, Baudh. XVI. 9: 256. 7, Kāty. XII. 4. 26—27.
- 3. Stehend rufen sie die Stimme herbei: "die Stimme komme, die Stimme komme heran, die Stimme komme zu mir heran, die Stimme!," 1)
 - 1) vgl. Āśv. l. c., Āp. XXI. 12. 9.
 - 4. und die Subrahmanyā. 1)
 - 1) vgl. Āśv. l. c. 28, Kāty. XII. 4. 28, Āp. l. c. 10.
- 5. Wer (dieselbe, d. h. die Subrahmanya-Formel) nicht auswendig weiss, (flüstre bloss) dreimal: subrahmanyo:m.
- 6. Am Mahāvrata(-Tage) (ist) der Stotriya(-Tṛca) zum Ājya(-sastra des Brāhmaṇācchaṇṣin): "den schönes erschaffenden zum Beistand" (XX. 57. 1—3). 1)

¹⁾ Stimmt überein mit der Vorschrift der Chandogas, Mas. k. II. 10. a.

- 7. Er legt (bei demselben Sastra die fünf Strophen) ein: "die sich schwankend bewegenden und die geschäftigen" (XX. 93. 4—S) und die Stotriya(-Treas) der Abhiplava(şadaha-Tage). ¹)
 - 1) vgl. Ait. ar. V. 1. 1. 6.
- S. Beim mittäglichen Savana 1) verfertigen sich die Hotrakas (Gras)büschel und setzen sich darauf. 2)
 - 1) mādhyamdine gehort ohne Zweifel zu Sūtra S. 2) vgl. Kāty. XIII. 3. 1, Āp. XXI. 17. 15.
- 9. Das Herumgehen der Krüge tragenden (Sklavinnen) um das Märjäliva begleitet er (der Brahman) mit (den Strophen):
 - "Die schön duftenden Kühe, die nach Bdellion duften, Die Kühe, des Schmalzes Mütter, sollen hier reichlich anwesend sein. Hier (ist) Süsses!"
 - "Nicht tranken die Kühe des Mangīra das Wasser der Gangā, Sie tranken aus dem Fluss Sarasvatī, nach Osten stiegen sie hinab. Hier (ist) Süsses! 1)
 - "Wenn die beiden Raghațas . . . reden, nl. Mangīra und Dāsaka:

Dem Manne ergeht es wohl im dem Reiche des Pariksit." 2)

- 1) Auf eine Übersetzung der dritten Strophe verzichte ich. 2) Ebenfalls stark verdorben, vgl. ausser Äp. XXI. 20. 3 noch Baudh. XVI. 23: 269. 2: yadā rākhandyan (unsicher!) vadato grāmyan mankīradāśakan. 2) vgl. Katy. XIII. 3. 19—23, Äp. XXI. 19. 18—20. 5.
- 10. "Hier (ist) Süsses, hier (ist) Süsses" (flüstert er nach jeder Strophe).
- 11. Schlagen sie im Prācīnavaṃśa 1) die mit dem Büffelfell überspannte Erdpauke mit dem Schwanze, (so flüstert er, der Brahman dazu die Lieder): "die laut tönende" (V. 20) und: "fülle mit Brausen" (VI. 126). 2)
 - Auffallend ist die Ortsbezeichnung patnisale, da in allen anderen Quellen die Erdpauke hinter dem Ägnüdhriya hergestellt wird.
 vgl. Katy. XIII.
 Äp. XXI. 18. 2; 19. 8, Laty. III. 10. 19—11. 2.
- 12. Über dem König oder einem anderen, (der seine Stelle einnimmt, flüstert er, wenn man ihm) am Tīrthawege (den Panzer umlegt, das Lied): "deine wundbare Stellen" (VII. 118). 1)
 - 1) vgl. Katy. XIII. 3, 10-11, Laty. III. 10, 1, 6.
- 13. Wenn er umgürtet ist, so spricht er (der Brahman) über ihm: "Indra soll siegen" (VI. 98).
- 14. Wenn er ausgerüstet ist, lässt er (der Opferherr?) ihm das Madhuparka bringen; dieses lässt er durch einen Brahmanen in Empfang nehmen. 1)
 - 1) In den anderen Quellen ist nichts Entsprechendes zu finden.

- 15. Den Wagen lässt er (der Brahman, ihn, den König) besteigen, nachdem er (der Wagen) mit der Strophe: "o Holz, starkgliedrig" (VI. 125. 4) eingesegnet worden ist.
- 16. Wenn er (der König) den Wagen bestiegen hat, spricht er (der Brahman) die zwei Strophen; "es sollen sich erregen" (III. 19. 6—7) über ihm.
- 17. Über dem vierten Pfeil, wenn dieser (vom Könige) abgeschossen ist, 1) (flüstert der Brahman die Strophe): "abgeschossen fliege fort" (III. 19. S). 2)
 - ich lese mit Sāyaṇa arasyṣṭām. Über den 4. Pfeil vgl. Lāṭy. III. 10. 15.
 vgl. Kāṭy. XIII. 3. 14.
- 18. Wenn er (der König) die Habe des Brahmanen ergreift, so kauft der Opferherr diese ab. 1)
 - 1) Die Absicht des Sūtra verstehe ich nicht. Liegt etwa Vermischung mit dem Rājasūya vor? zu vergl. vielleicht Kauś, sūtra 17, 18—19.
- 19. (Die Strophen): "an den Trikadruka(tagen) der Gewaltige" (XX. 95. 1) und: "preiset ihm seine hervorragende" (l. c. 2) (sind) Stotriya und Anurūpa (zum Pṛṣṭhaśastra des Brāhmaṇācchaṃsin, immer beim Mahāvrata). 1)
 - ¹) vgl. Ait. ar. V. 1. 1. 7; das Ritual der Chandogas stimmt überein, vgl. Maś. k. II. 10. a (auf SV. II. 836—8).
- 20. Er (der Brāhmaṇācchaṇṣin) legt (nach dem Anurūpa) die vierundzwanzig ¹) (Strophen) ein: "trinke von diesem starken kräftigen" (XX. 96). ²)
 - Das Sükta hat in der Ausgabe des Shankar Pandit die zu erwartende Anzahl von Strophen.
 vgl. Ait. är. V. 1. 1. 6.
- 21. Darauf (nach Ablauf des Mahāvrata) beeile er sich ¹) den Agniṣṭoma-Jyotiṣṭoma-Pṛṣṭhaśamanīya abzuhalten, welcher zum Loskauf seines Selbstes dient und bei welchem tausend (Kühe) als Opferlohn gegeben werden. ²)
 - 1) Diese Vorschrift ist offenbar (man beachte wieder den Optativ und die Verwendung des trareta statt yajeta) dem Gop. br. entnommen. 2) vgl. Gop. br. 1. 5. 8. Katy. XIII. 4. 9. Äp. XVI. 21. 1, Baudh. XVI. 23: 269. 8 (sattrād udacasāya jyotistomenāynistomena catustomena prsthośamanīyena sahasradakṣiṇenaikaiko yajeta), Mas. k. II. 10. b.

XXXV.

- 1. Das Sastra (die Rezitation der Rgvedastrophen) folgt dem Stuta (dem Absingen der Sāmans).
- 2. Er (d. h. der Hotraka, in casu der Brāhmanācchaṃsin) vermehre (beim Frühsavana) den Stoma (d. h. die Anzahl der Stotriyas

- der Samansänger) um eine oder zwei (Strophen) 1); (jedoch bleibe er) nicht unterhalb des aus zwölf (Stomas) bestehenden. 2)
 - 1) vgl. Gop. br. II. 6. 5 (wo auch wieder der Optativ!), Asv. VII. 12. 4. Śāńkh. XII. 2. 10. 2) Dieser Satz findet vielleicht seine Erklärung durch Śańkh, XII. 2. 11: bhūyasā triești (sc. atišamsanti). Das Sastra soll demnach wenigstens zwolf Rcas umfassen.
 - 3. Gleichfalls bei der Einfügung der Stotriya(-Trcas) des Sadaha. 1) 1) vgl. z. B. Vait. 31, 17, 33, 1.
- 4. Um eine unbeschränkte Anzahl (von Strophen vermehre er den Stoma) bei den letzten zwei Savanas. 1)
 - 1) vgl. Gop. br. l. c., Aśv. VII. 12. 5.
- 5. Der Anurüpa(-Trea oder Pragātha) entspricht nach Versmaass und Gottheit dem Stotriva.
- 6. Wenn er (einen solchen Anurūpa) nicht kennt, (rezitiere er) den Stotriva zweimal.
- 7. An den Ekāhas (findet beim Frühsavana) die Einfügung nach dem Anurūpa(-Trca) (statt), 1)
 - 1) vgl. Sankh. XII. 9. 9; ekāheşu gehört zu Sūtra 7; es steht in Gegensatz zu samratsare von 9.
 - nach dem Pragātha beim Mittagsavana.
- 9a. In einer Jahresfeier (z. B. beim Gavāmayana) (findet die Einfügung beim Frühsavana nach) der Ārambhanīva(-Strophe statt), 1)
- 96. (und hier ist) Anurūpa(-Trca) derjenige Trca der am nächsten Tage als Stotriva(-Trca verwendet wird). 1)
 - 1) zu 9. Ich lese: samratsara ārambhanīyāyāḥ śra(ḥ)stotriyo 'nurāpaḥ, vgl. die Varr.; vgl. Gop. br. H. 5, 15, Ait. br. VI. 17, 1, Asv. VII. 4, 5.
- 10. Die Arambhanīvā (d. h. Anfangs-strophe des Ukthamukha beim Frühsavana ist die Strophe): "den Indra von allen Seiten" (XX. 39. 1.)¹)
 - 1) vgl. Gop. br. II. 5, 12, Asv. VII. 2, 10.
- 11. (Die Strophen): "durch den Luftraum drang er" (XX. 39. 2—5) sind der Paryāsa. 1)
 - 1) vgl. Gop. br. H. 6, 5, Āśv. VH, 2, 12,
- 12. Beim Mittagsavana ist der Sāmapragātha der das Wort "was" enthaltende: "was Neues den bittenden" (XX. 50). 1)
 - 1) vgl. Gop. br. II. 6. 3, Asv. VII. 4. 6.
- 13. (Die Strophe): "mit dem heiligen Wort schirre ich dir den aufs heilige Wort sich schirrenden" (XX. 86. 1) ist die Anfangs-(-Strophe des Ukthamukha beim Mittagsavana). 1)
 - 1) vgl. Gop. br. H. 6. 4, Asv. VII. 4. 7.
- 14. Jetzt folgen die Stomas (d. h. die Stotras an den verschiedenen Somafeiertagen) behufs der Vermehrung der zu rezitierenden Rkstrophen. 1)
 - 1) damit der Hotraka, in casu der Brahmanacchamsin, wissen möge bis zu welcher Anzahl er seine Strophen vermehren muss.

- 15. Beim Ājya des Go(-Tages) ist er neunzahlig, des Āyuṣ(-Tages) fünfzehnzahlig, beim Pṛṣṭha beider (Tage) siebzehnzahlig, beim Uktha ¹) (beider Tage) einundzwanzigzahlig. ²)
 - 1) zu lesen uktha statt ukthya. 2) Die Angaben stimmen, wie zu erwarten ist, mit denen der Chandogas überein, vgl. Maś. k. II. 9 und vgl. I. 3; II. 8 und vergl. I. 4.
- 16. Am Pṛṣṭhya(-ṣaḍaha ¹) sind die Stomas für jeden der sechs Tage nacheinander): neun-, fünfzehn-, siebzehn-, einundzwanzig-, siebenundzwanzig- und dreiunddreissigzahlig. ²)
 - zu lesen prsthye statt prsthe.
 Stimmt zum Ritual der Chandogas, vgl. Ärs. kalpa, Anh. 4 a— 4 f.
- 17. Beim Ājya des Abhijit- und des Viśvajit(-Tages sind sie nacheinander) fünfzehn- und einundzwanzigzahlig, beim Pṛṣṭha (derselben Tage sind sie) siebenundzwanzig- und dreiunddreissigzahlig. 1)
 - Stimmt nicht genau zum Ritual der Chandogas, Maś. k. II. 1 s. fin., II. 6. s. fin.
- 18. An den Svarasāman(-Tagen ist der Stoma überall) siebzehnzahlig. 1)
 - 1) vgl. Maś. k. II. 2. 4 (sarve saptadaśūlį).
 - 19. Am Vişnvant(-Tage ist er) einundzwanzigzahlig. 1)
 - 1) vgl. Maś. k. H. 5. a.
- 20. An den Chandoma(-Tagen sind die Stomas hintereinander) vierundzwanzig-, vierundvierzig- und achtundvierzigzahlig. 1)
 - 1) vgl. Ārs. k. Anh. 4 g—4 i.
- 21. Am zehnten Tage bei dem Ājya und dem Pṛṣṭha einundzwanzigzahlig. 1)
 - 1) Abweichend vom Ritual der Chandogas, vgl. Ārṣ. k. Anhang 4 k.
- 22. Beim Mahāvrata (ist der Stoma überall) fünfundzwanzigzahlig. ¹)
 - 1) So auch bei den Chandogas: Maś. k. II. 10. a.
- 23. Überall beruhen die Art der Somafeier 1), der Stoma und der Stotrivatrea auf dem Sāmaveda.
 - 1) d. h. ob es sich handelt um ukthya, sodaśin, atirātra u. s. w.

XXXVI.

- 1. Jetzt die Königsweihe. 1)
 - 1) vgl. Kāty. XV. 1. 1, Āp. XVIII. 8. 1.
- 2. Vor dem Taisya-Vollmond (findet) der Pavitra (statt). 1)
 - 1) vgl. Kāty. XV. 1. 4—6, Āp. XVIII. 8. 2, Baudh. XII. 1: 85. 2—4, Maś. k. IV. 7. f.
- 3. Die zehn Samsrp(-Istis) in den monatlichen Zwischenräumen. 1)
 - ¹) vgl. Katy. XV. 8. 1, Ap. XVIII. 20, 7, Baudh. XII. 17: 111, 15 flgg. Auffallend ist die Stelle, die diese Iştis hier einnehmen, vgl. Weber, über den Rājasūya, S. 138.

- 4. Nach Māgha-Vollmond der Abhişecanīya. 1)
 - 1) vgl. Kāty. XV. 3. 49, Āp. XVIII. 11. 7 flgg., Maś. k. IV. 8.
- 5. Nach dem Marutvatīva(-Sastra) 1) die Iști an Brhaspati. 2)
 - dem 1. Śastra des mādhy, savana.
 vgl. Katy, XV. 5, 1, 3, 40—46, Āp. XVIII, 11, 8—23, Āśv. IX, 3, 9.
- 6. 7. Mit (dem Liede): "der gewordene in den gewordenen" (IV. 8) lässt er (der Brahman ihn, den König, den Opferherrn) den vor den zwei Havirdhāna-Karren (gestellten) mit einem Tigerfelle bepolsterten 1) Sessel besteigen und begiesst (ihn mit demselben Liede). 2)
 - 1) Da upobarhaņa Subst. ist, nicht Adj., wie Garbe annimmt, muss das vorhergehende varma dazugenommen werden und folglich raiyaghra- statt vaiyāghram gelesen werden: raiyāghracarmopabarhaṇāyām āsandyām. So liest auch Sāyaṇa (zu AV. IV. 8). 2) vgl. Kāty. XV. 5. 25, 30, Āp. XVIII. 15. 5; 16. 3.
 - S. Nach Phālguna-Vollmond der Daśapeya. 1)
 - 1) vgl. Katy. XV. 8, 14, Ap. XVIII, 20, 11.
 - 9. Hiernach die über ein Jahr sich erstreckenden Tertialfeiern. 1)
 - ¹) In der Weise wie Baudh. XII. 2 ausführlich beschreibt. Schon Weber hat bemerkt, dass die Cäturmäsyas im Vaitäna mit den Samstpas die Stelle gewechselt haben. Ferner vgl. Katy. XV. 1. 17—19, Ap. XVIII. 9. 3—5.
- 10. Nach deren Beendigung der Pratyavarohaṇīya ¹) nach Caitra-Vollmond.
 - Wird damit hier der Keśavapanīya gemeint? Der Pratyavarohanīya kommt sonst nur als Schlussfeier des Vajapeya vor.
- 11. Nach Vaišākha-Vollmond die zweitägliche Somafeier der Vvusti. 1)
 - $^{1})$ vgl. Katy. XV. 9. 22—23, $\tilde{\Lambda} p.$ XVIII. 22. 12—15, Maś. k. IV. 9. c, IV. 10. a.
 - 12. Nach Jyaistha-Vollmond die Ksatradhrti. 1)
 - 1) vgl. Katy. l. c. 24, Ap. l. c. 18-19, Maś. k. IV. 10. b.
 - 13. Nach Āṣāḍha-Vollmond der Pavitra, zum Abschluss. 1)
 - 1) aus keiner Quelle zu belegen.
 - 14. Jetzt das Rossopfer. 1)
 - 1) vgl. Kāty. XX. 1. 1, Āp. XX. 1. 1.
- 15. Nach Phālguna-Vollmond gibt er (der Opferherr, der König) den Ŗtvijas) mit dem Udgātṛ als vierten den Brahmaudana. 1)
 - 1) vgl. Kāty. XX. 1. 2—4, Āp. XX. 2. 3—5.
- 16. Wenn die Morgen(-Agnihotra-)Spende dargebracht ist, (gibt er) dem Brahman was dieser sich wünscht. 1)
 - 1) vgl. Katy. XX. 1. 20.
- 17. (Nach dem Geniessen des Brahmaudana) die Ișți an Agni und die an Pūșan (, bei welchen der Brahman sein Anumantrana hält). 1)
 - 1) vgl. Katy. XX. 1. 22-26; die Istis gehen dem Schwarzen Yajurveda ab.

- 18. Mit (dem Liede): "sei windschnell" (VI. 92) begleitet er (der Brahman) das Anbinden des Rosses. 1)
 - 1) vgl. Kāty. XX. 1. 28, Āp. XX. 3. 5.
- 19. Mit (der Strophe): "das Alter hat dich gebunden" (III. 11. S) (begleitet er) das Losbinden desselben. ¹)
 - 1) Nichts Entsprechendes in des anderen Quellen.
 - 20. Mit dem Āśāpāla(-Liede) (I. 31) das Freilassen desselben. 1)
 1) vgl. Kāty. XX. 2. 11, Āp. XX. 5. 9.
- 21. Ein Jahr lang 1) (während das Ross frei umherschweift, erfolgen dann) die drei dem Savitr geltenden Işţis (, welche der Brahman mit einer dem Savitr geweihten Strophe zu begleiten hat). 2)
 - Ohne Zweifel gehört samratsarum zu Sütra 21, vgl. auch Vait. 37. 20.
 vgl. Katy. XX. 2. 6, Āp. XX. 6. 1, 6.
- 22. Zum Behufe der (während dieses Jahres abzuhaltenden) Rundgangserzählung ¹) setzen sie (die Opferpriester) sich südlich von der Vedi auf goldene Sitze. ²)
 - Der Pariplava liegt mit geringer Abweichung in Äśv., Śankh. und dem Śat. Br. vor.
 ygl. Kāty. XX. 2. 18—21, Äp. XX. 6. 7—9.
- 23. Ein Kissenpolster (ist Sitz) des Brahman, ein (goldner) Kūrca des Opferherrn.
- 24. Bei den Erzählungen heisst er (der Brahman den Opferherrn) für jeden Veda (die ihm zukommenden) "grossen Worte" sagen. 1)
 - 1) Es gibt zehn Pariplavas; nach dem ersten rezitiert der Hotr ein Sükta aus dem Rgveda, nach dem zweiten einen Abschnitt aus dem Yajurveda, an den folgenden Tagen hintereinander ein Atharvan-Lied, ein Angiras-Lied, ein Stück aus der Sarpavidyä, aus der Raksovidyä, aus der Asuravidyä, einen Itihäsa, ein Puräna, ein Samasükta. Die zehn Vyährtis sind Vait. 17. 6. aufgezählt.
- 25. Am Ende dieses Jahres (hat) die Weihung (statt); einundzwanzig Dīkṣā(-Tage giebt es dabei). 1)
 - 1) vgl. Katy. XX. 4. 13 (verschieden).
- 26a. Der erste Tag (des Aśvatrirātra ist) wie der erste (Tag) des Abhiplava(ṣaḍaha). 1)
 - 1) Die Vorschrift stimmt nicht ganz mit dem Ritual der Chandogas (Maś. k. VI. 6. a., vgl. VI. 3) überein, da hier das dritte Prefhastotra, welches mit dem Sastra des Brahmanacchamsin korrespondiert, verschieden ist.
 - 266. Der zweite wie der vierte (Tag) des Pṛṣṭḥya(ṣaḍaḥa). 1)
 - 1) Stimmt weder zum Ritual der Chandogas, noch zu der Angabe des $\bar{\Lambda}$ śv. (X. 9. 8); nach $\bar{\Lambda}$ śv. geht aber der dritte Tag so (X. 10. 8).
- 27. Nach dem Bahiṣpavamāna(-Stotra dieses Tages begleitet der Brahman) das Anbinden des Rosses mit (der Strophe):
 - "Es sollen dich die Gandharvas, es sollen dich die Wasser fesseln, an dem beider Ströme Zusammenfluss für ein volles Jahr;

- Die, welche dich immer unablässig hüten, deren Leben nimm war als Savitr und hüte es''. 1)
- 1) vgl. Kāty. XX. 6. 2, Ap. XV. 13. 11.
- 28. Nach Kausika mit dieser (Strophe): "der himmlische Gandharva" (II. 2. 1).
- 29. Nachdem sie die erste Gemahlin (des Königs) sich bei dem getöteten (Rosse) haben niederlegen lassen, bedecken sie (beide, Ross und Weib) mit dem Überkleid. 1)
 - 1) vgl. Kāty. XX. 6, 15, Āp. XX. 17, 17; 18, 3.
- 30. Die beiden beschimpft der Opferherr, indem er (die Strophe) redet:
 - "Mit der Himmelswelt sollt ihr beide euch bedecken, wir haben (ihn) auf (deinen) Schenkel gelegt, insere (penem) in vulvam; Lubricum huc inmitte, was ja der Weiber Lust ist". ¹)
 - 1) vgl. Kāty. XX. 6. 16-17, Āp. XX. 18. 4.
- 31. Nach der Schimpfrede des Hotr (mit einer derartigen Strophe, beschimpft) der Brahman in derselben Weise 1) die Favorite (des Königs) mit (der Strophe):
 - "Hebe du wie auf dem Berge eine Last tragend, sie in die Höhe;

Dann soll ihr des Leibes Mitte gedeihen, wie jemand der bei kühlem Winde (Korn) sichtet". 2)

- 1) d. h. nachdem auch diese sich zum Rosse gelegt hat; das scheint eram bedeuten zu müssen. Sonst ist nirgends die Rede davon, dass auch die Vavata sich zum Rosse legt. Ist era statt eram zu lesen? 2) vgl. Katy. XX. 6. 18, Äśv. X. 8. 12, Śańkh. XVI. 4. 2.
- 32. Die Frauen des Gefolges (beschimpfen den Brahman) mit (der Strophe):
 - "Hebe ihn in die Höhe" (u. s. w. wie oben). 1)
 - Die Strophen, die wenig zu der Anrede an den Brahman passt, ist nur eine Variante zu der vorhergehenden. — vgl. Katy. l. c. 20, Āp. XX. 18. 6, Āśv. l. c. 13.
- 33. Im Sadas fragt, nach der Rätselfrage des Hotr und Adhvaryu, der Brahman den Udgātr:

XXXVII.

1. "Ich frage dich, damit ich es verstehe, Freund der Götter, wenn du's mit deinem Geist hast eingesehen:

Was sind die drei Schritte, in welchen Visnu siegreich war? was sind sie, in denen Er dies ganze All durchschritten"?

2. Nach dessen Antwort 1) und Gegenfrage 2) erwidert er (der Brahman):

"In die fünf (Hauche) ging der Purusa ein, diese sind gefestigt im Purusa;

das entgegne ich dir hier; als Hüter des Opfers stehst du nicht höher als ich".

"Weder du stehst mir voran, noch ein späterer noch ein früherer. Was denn? Begnüge dich weise damit.

Eine lehrreiche Rede führst du da, (aber) mit mir sollst du dich nicht zusammenstellen." 3)

- 1) Zu finden Vāj. S. 23. 50 oder Āśv. X. 9. 2, Lāty. IX. 10. 10, Śāńkh. XVI. 6. 2. 2) Zu finden Vāj. S. 23. 51 oder Āśv. l. c., Laty. l. c. 11, Śańkh. l. c. 3. 3) Die letzte Strophe, die den Parallelismus stört, da Frage und Antwort im Brahmodya je immer nur éine Strophe umfassen, ist offenbar Zutat der Atharvavedins, in majorem atharvavedi gloriam! zu Sūtra 1—2 vergl. Katy. XX. 7. 10—11, Āp. XX. 19. 6—7, Āśv. X. 9. 2, Śāńkh. XVI. 5. 2—6. l, Lāty. IX. 10. 9—1?.
- 3. Nachdem alle (aus dem Sadas) herausgeschritten sind, (richten sie die Strophe): "ich frage dich nach dem äussersten Ende der Erde" (IX. 10.13) an den Opferherrn und dieser (erwidert): "diese Vedi" (IX. 10.14). 1)
 - vgl. Katy. l. c. 14—15, Äp. l. c., ef. Baudh. XV. 29: 233. 2, Äśv. l. c. 2—3, Śańkh. XVI. 6. 2—3, Laty. l. c. 13—14.
- 4. Am dritten (Tage des Aśvatrirātra sind) die (ersten) zwei Savanas wie beim Caturviṃśa(-Tage).
- 5. Die Stotriya- und Anurūpa(-Tṛcas) zum Ājya(-śastra des Brāhmanācchamsin sind die normalen (d. h. die beim Jyotiştoma geltenden).
- 6. Das dritte Savana und was darauf folgt (uktha u. s. w. ist) wie beim Atirātra. 1)
 - 1) Die unter 4-6 gegebenen Vorschriften weichen ab von allen anderen mir bekannten Quellen, vgl. Āśv. X. 10. 8, Śańkh, XVI. 8. 21 flgg., Āp. XX. 22. 3, Kāty. XX. 8, 12-14, Maś. k. VI. 6, c.
- 7. Nach Beendigung (des Asvamedha findet) ein Opfer von fünf Tieren (statt, die) an einen gegabelten Opferpfosten (anzubinden sind). 1)
 - 1) vgl. Śańkh. XVI. 9. 25, Āp. XX. 22. 14 (hier gehört pātnīrate zu Sūtra 13), Baudh. XV. 37: 243. 13. Die Sūtras des Schwarzen Yajurveda haben immer riśālayāpa nicht riśākha°.
- S. (Während des Jahres nach dem Asvamedha gibt es) in jeder Jahreszeit sechs Tier(opfer), an Agni, Indra, die Maruts, Mitra-Varuṇa, Indra-Varuṇa und Agni-Viṣṇu. 1)
 - vgl. Katy. XX. 8. 30, Āp. XX. 23, 10--11, Baudh. XV. 38, Śāńkh. XVI 9. 26-32.
- 9. Beim Purusamedha verdoppelt sich die Anzahl der an den gegabelten Opferpfosten anzubindenden und der in jeder Jahreszeit zu opfernden Tiere; beim Sarvamedha vervierfacht sie sich. 1)

1) vgl. Śańkh. XVI. 14. 19—20.

- 10. Der Purusamedha folgt dem (Ritual des) Rossopfers.
- 11. Er beginnt vor dem Caitra-Vollmond und schliesst ab mit dem Geben (an die Opferpriester) desjenigen was jeder sich wünscht.
- 12. Die Istis (gelten) dem Agni Kāma, (Agni) Geber, (Agni) Pfadbereiter. 1).
 - 1) vgl. Śańkh. XVI. 10. 4.
- 13. Laut verkündet er (der Brahman) den Untertanen: "alle dem Opferherrn durch Eroberung zugefallene (Habe) soll beisammen kommen."
- 14. Der Opferherr (verkündet laut den Untertanen): "für wen werde ich die Tausend (Kühe) mit den hundert Rossen den Verwandten als Eigentum geben? Durch wen werde ich zum Ziele gelangen?")
 - 1) vgl. Śańkh. XVl. 10. 9.
- 15. Wenn ein Brahmane oder ein Ksatriya sich anbietet, so sagt man: "die Sache ist fertig."
- 16. Wenn ein solcher sich nicht anbietet, so besiege er seinen nächsten Feind (Nebenbuhler) und opfere diesen.
- 17. Für ihn gebe er seinen Verwandten das (oben, sütra 14 genannte).
- 18. Wessen Gattin sich in die Rede mischt, dessen ganze Habe nehme er fort und verkünde laut: "diese nicht Brähmana-Frau will ich töten."
- 19. Wenn dieser (zum Opfer bestimmte Mensch) gebadet und geschmückt ist, so spricht er (der Brahman) über ihm, wenn er (auf ein Jahr) freigelassen wird, (die Lieder): "tausendarmig ist der Purusa" (XIX. 6) und: "durch wen die beiden Fersen" (X. 2).
- 20. Ein Jahr lang (während der Freigelassene ümherschweift, erfolgen dann) die Istis an Pathyā svasti, Aditi und Anumati. 1)

 1) vgl. Śāńkh. XVI. 10. 11.
- 21. Am Ende dieses Jahres (hat) das dem Indra-Pūṣan geltende Tier(-opfer statt).
 - 22. Der dritte (Tag) ist ein Mahāvrata(-Tag). 1)
 - 1) Der 1. und 2. Tag nach Vait. 36. 26, da es heisst: purușamedho 'srame-dharat (37. 19).
- 23. Mit den drei (Strophen): "es sollen sich erheben" (XVIII. 1. 44—46) begleitet er (der Brahman) das Anbinden (des zu opferden Menschen an den Opferpfosten) und mit den "Aufstehstrophen" 1) das Losbinden desselben. 2)
 - 1) nl. XVIII. 3. 8, 9; 2. 48; 1. 61; 2. 53; 4. 44. 2) vgl. Śańkh. XVI. 12. 17.
- 24. Mit den "Bringstrophen" (XVIII. 2. 11—18) das zum Śamitra(-Feuer) bringen (des Opfermenschen).

- 25. Mit den zwei (Strophen): "sei ihm sanft" (XVIII. 2. 19—20) das Niedermachen.
- 26. Mit dem Sahasrabāhu(-Lied) (XIX. 6), den Yama(-Strophen) und den Sarasvatī-Strophen 1) den erfolgten Tod. 2)
 - ¹) zu den Yama- und Särasvata-Versen vgl. Verf., die altind. Todten- und Best. Gebr., Bem. 244. ²) vgl. Śāńkh. XVI. 12, 21.

XXXVIII.

- 1. Jetzt spricht er (der Brahman) über dem Opferherrn um ihn zu heilen 1) (das Lied): "aus deinen Augen" (II. 33), (die Strophe): "ich löse dich" (I. 10. 4), (das Lied): "o ihr Götter" (IV. 13), (das Lied): "in deren" (VI. S4), (das Lied): "fort gehe von hier" (Kauś. sūtra 97. 8) und (das Lied): "der Wind wehe her" (Kauś. sūtra 117. 4). 2)
 - 1) d. h. um zu machen, dass er gesund bleibe. 2) vgl. Śańkh. XVI. 13. 3-6.
- 2. Es schimpft der Brahman 1) mit (der Strophe); "ein wohl trinkbarer Teich" (XX. 12S. 9); mit der vorhergehenden (Strophe schimpfen) die Frauen des Gefolges.
 - 1) Unsicher; jedenfalls ist aber der erste Satz mit rätr iti abzuschliessen und gehört methane brahmä zum Folgenden. Statt methane vermute ich methate (die Abwechslung des Activs, vgl. Vait. 36. 30, und Medii auch Baudh. XV. 30); auch über pärrena bin ich unsicher, ich fasse es vorläufig als pärrena, sc. reä auf. Zum Ganzen ist zu vergl. Śańkh. XVI. 13. 9—12.
- 3. (Die Handlung mit der Strophe): "erhebe dich, o Weib" (XVIII. 3. 2) (die an diesem Augenblick auch stattfinden soll, ist) behandelt. 1)
 - 1) nl. in Kauś. sūtra 80. 45. Der Brahman soll die Gattin, die sich zum getoteten Opfermenschen gelegt hat, mit der genaunten Strophen aufstehen heissen. vgl. Śańkh. XVI. 13. 13.
- 4. Alle (flüstern dann): "welcher Geist jetzt von uns mit den Vätern" (u. s. w., Kauś. sūtra 88. 29). 1)
 - ¹) gemeint ist vielleicht des Anumantrana mit den manusrati-Strophen: Kauś. Sutra 89, 1, — vgl. Śāńkh, 1, c. 14.
- 5. Nach der Rätselfrage (des Hoty und Adhvaryu ¹), fragt der Brahman) den Udgāty:
 - "Die Rinder frassen begierig das Gras und sorglos; sie sah ich sammt dem Hirten wandeln;
 - Auf dem Ruf kamen sie freudig ringsum heran; wie sehr mag über sie der Herr sich freuen".
 - 1) vgl. Vait. 36. 33.
- 6. Nach 1) (dessen) Antwort und Gegenfrage (erwidert der Brahman):

- "Dessen Tochter von jeher blind war, welcher Kluge wird nach ihr, der blinden, verlangen? Wer wird gegen den die Waffe richten, der sie heiratet oder um sie wirbt?" ²)
- 1) Ist pratipraśne in pratipraśnād zu andern? vgl. 37. 2. 2) vgl. Śāńkh. XVI. 15. 17—18.
- 7. Der vierte (Tag des Puruşamedha ist wie) der vierte des Pṛṣṭḥya(-ṣaḍaha), der fünfte (ist) ein Atirātra.
- S. Wenn der mittlere (der dritte Tag ein Atirātra ist und nicht Mahāvrata, vgl. 37. 22, so sind der vierte und der fünfte Tag) ukthya und agnistoma. 1)
 - Also: 1. agniṣṭoma (vgl. 36. 26), 2. ukthya (l. c.), 3. atirātra, 4. ukthya,
 5. agniṣṭoma. So die Vājasaneyins, vgl. Śat. Br. XIII. 6. 1. 8, Kāty. XXI.
 1. 3. Nach Āpastamba (XX. 24. 5 vgl. XXII. 20. 5) sind die Tage:
 1. trivrd agniṣṭomaḥ, 2. pañcadaśa ukthyaḥ, 3. saptadaśa ukthyaḥ, 4. pañcadaśa ukthyaḥ oder agniṣṭomaḥ, 5. saptadaśo 'tirātraḥ.
- 9. Am letzten (Tage), an welchem (Tage auch) ein Rossopfer stattfindet, gibt es zweierlei Opferpriester, Gattinnen und Diener. 1)
 - 1) Ich finde nirgends erwähnt, dass Aśva- und Puruşamedha an diesem Tage zusammenfallen müssen. Garbe's Übersetzung scheint mir unverteidigbar.
- 10. Die ersten zwei Tage der Rossopfers, die drei ¹) des Puruşamedha sind der Sarvamedha, der in der Weise des Puruşamedha erfolgt.
 - 1) welche drei, ist, auch nach Garbe's Bem. z. d. S., nicht deutlich.
- 11. (Dessen) Tage (sind): ein Agniṣṭut (1. Tag), ein Indrastut (2), ein Sūryastut (3), ein Vaiśvadevastut (4), der dritte Tag des Puruṣamedha ist der fünfte, ein Vājapeya (der 6. Tag) und ein Aptoryāman (der 7.). 1)
 - vgl. Katy. XXI. 2. 4, Sat. Br. XIII. 7. 1. 3—9, Āp. XX. 15. 6—12, Saikh. XVI. 15. 3—7.
 - 12. An diesem (Tage) schlachten sie Opfertiere von jeglicher Art. 1)

 1) vgl. Katy. XXI. 2. 4, Śat. Br. l. c. 9, Āp. l. c. 12, Śańkh. l. c. 8.
- 13. Die letzten beiden Tage des Pṛṣṭḥya(ṣaḍaha sind der achte und neunte Tag des Sarvamedha), ein als Atirātra zu feiernder Viśvajit (ist) der zehnte (Tag). 1)
 - 1) vgl. Kāty. XXI. 2. 11—12, Śat. Br. 1. c. 10—12, Āp. 1. c. 18—20, Śańkh. 1. c. 12—13.
- 14. Am Ende des Jahres werfe der Opferherr die untere Araņi ins Gārhapatya(-Feuer) und die obere ins Āhavanīya, nehme mit (der Strophe): "dies ist deine Geburtsstätte" (III. 20. 1) das Feuer in sich auf 1) und begebe sich in den Wald. 2)
 - Statt samsprága erwartet man samāropya; danach habe ich auch übersetzt.
 vgl. Sankh. XVI. 16. 1; Katy. XXI. 1. 17, Sat. Br. XIII. 6. 2. 20,

- Āp. XX. 24.6; die letzten drei Quellen geben diese Vorschrift nach dem Puruṣamedha. Es sieht aus, alsob auch diese Stelle des Vait. (mit dem Optativ!) einem Brāhmaṇa entstammt.
- 15. Diese sind die Opfer eines Kşatriya. 1)
 - 1) vgl. Baudh. Karmāntasūtra I. 11 init.: atha rājayajñā rājasāyo 'sramedhaḥ puruṣamedhaḥ sarvamedhaḥ u. s. w.

XXXIX.

- 1. Jetzt die Abänderungen der Stotriyas.
- 2. An den Ekāhas (ist überall, wo nicht ausdrücklich eine andere Vorschrift gegeben wird, der Stotriya-Tṛca zum Ukthaśastra ¹) des Brāhmaṇācchaṇṣin der Tṛca): "diesen deinen Rausch preisen wir" (XX. 61. 1—3).
 - 1) Da die Chandogas auf diesem Tṛca (SV. II. 230—2) das hārivarņa bei Ukthyas singen, vermute ich dass hier der Tṛca zum Ukthaśastra gegeben wird.
- 3a. Beim Bṛhaspatisava (ist der Stotriya zum Ājyaśastra ¹)): "das besinge beim Somatrank" (XX. 78); (zum Pṛṣṭhaśastra): "wir haben gestern ihn" (XX. 97). ²)
 - 1) des Brähmanacchamsin immer; so auch im Verfolg. 2) Stimmt nicht mit dem Ritual der Chandogas Mas. k. III. 13. e) uberein.
- 3b. An den beiden Savanas (dem ersten und zweiten) tun dieselben Trcas Dienst als Ukthamukha-Trca und als Schlussstück; beim Mittag-savana fällt der Anfangs-Trca des Schlussstückes aus. 1)
 - 1) Sūtra 3b ist mir unbegreiflich. Vermutlich ist Āśv. IX. 5. 5—6 zu vergleichen.
- 4. Beim Gosava und Abhişecanīya (ist der Stotriya-Trea zum Ājyaśastra): "sie schirren den falben, den roten an" (XX, 26, 4—6). 1)
 - 1) Stimmt zum Ritual der Chandogas, vgl. Maś. k. V. 5. b mit Anhang 33, und IV. 8 (cf. II. 6).
- 5. Beim Śyena, Samdamśa, Ajira und Vajra (sind Stotriyatrcas zum Ājyaśastra): "den Schönes erschaffenden zum Beistand" (XX.
- 57. 1—3) (oder:) "erfreuen sollen dich die Gesänge" (XX. 93.
- 1-3); (zum Pṛṣṭhaśastra): "dich rufen wir" (XX. 98). 1)
 - 1) Śyena, Maś. k. III. 7; Samdamśa, Maś. k. V. 9. a; Vajra, Maś. V. 9. b. Der Ajira ist nur den Bahvrcas bekannt. Nach den Chandogas wird das 3. Ājyastotra auf ut tvā mandantu und das 3. Pṛṣṭhastotra auf der Bṛhat-Singweise (zu trām id dhi) gesungen.
- 6. Beim Apūrva (ist der Stotriya zum Pṛṣṭhaśastra): "zu dir zum Vortrank" (XX. 99). 1)
 - 1) Maś. k. III. 13. d stimmt nicht überein.
- 7. Bei den Vrātyastomas (sind die Stotriyas zum Ājya- und Pṛṣṭhaśastra): "kommt heran und setzet euch" (XX. 68. 11—69. 1) und: "nun, o Indra, Liederfreund" (XX. 100). 1)
 - 1) Stimmt überein mit Maś. k. III. 9-11.

- 8. Bei den Agnistuts (sind die Stotriyas zum Ajya- und Pṛṣṭha-sastra): "der anzuflehende verehrenswerte" (XX. 102), (oder): "den Agni wählen wir uns zum Boten" (XX. 101); "den Agni flehe an zum Beistand" (XX. 103. 1—2), (oder): "Agni komm' heran mit den Agnis" (XX. 103. 2—3). 1)
 - 1) Stimmt nur teilweise zum Ritual der Chandogas, denen *īdenyo namasyaḥ* als 3. Ājvastotra, und *agna āyahy agnibhiḥ* als 3. Pṛṣṭhastotra gilt (Maś. k. III. 12—13. c); bei den Jaiminīvas wird, wie es scheint, für das 3. Pṛṣṭhastotra *agnim īliṣrārase* verwendet (Jaim. Saṃh. IV. 14. 8—9).
- 9. Beim Tīvrasut, Upaśada und Upahavya (sind die Stotriyas zum Ājya- und Pṛṣṭhaśastra): "dieser ist dein, du besuchst ihn" (XX. 45) und: "diese, o Schätzereicher" (XX. 104); gleichfalls für den Vvuṣṭidvirātra. 1)
 - Tivrasut, Maś. k. IV. 7. d; Aupaśada, Maś. k. V. 1. c; Upahavya, Maś. k. IV. 6; Vyusti IV. 9. c, 10. a. Nur fur den Upahavya stimmt die Angabe überein.
- 10. Beim Gosava, Vivadha und Vaiśyastoma (sind die Stotriyas zum Ājya- und Pṛṣṭhaśastra): "den Indra von allen Seiten" (XX. 39. 1—3) und: "der anzurufen ist bei allen" (XX. 104. 3—4). ¹)
 - 1) Stimmt, so weit die erste Strophe angeht, zum Ritual der Chandogas für den Vaisyastoma (Mas. k. IV. 7. c); der Vivadha ist den Chandogas unbekannt. Die abermalige Erwähnung des Gosava ist befremdend.
- 11. Beim Pratīcīnastoma (ist der Stotriyapragātha zum Pṛṣṭhaśastra): "du, o Indra, in deinen Anläufen" (XX. 105. 1—2). 1)
 - 1) Stimmt zum Ritual der Chandogas, Maś. k. IV. 9. b.
- 12. Beim Rāj (ist der Stotriya zum Pṛṣṭhaśastra): "welcher König der Menschen" (XX. 105. 4—5). 1)
 - 1) Stimmt überein mit der Angabe des Mas. k. V. 1. a.
- 13. Bei Udbhid und Valabhid (ist der Stotriya zum Äjyaśastra): "das Opfer kräftigte den Indra" (XX. 27. 5—28. 2). 1)
 - Stimmt zu Mas. k. V. 3. und b. Der Stotriyapragatha des Prephastotra: SV. II. 771-2 pibā sutasya rasinal, kommt nicht im 20. Buch der AS. vor. Weshalb nicht?
- 14. Beim Indrastoma (sind die Stotriyas zum Pṛṣṭḥa- und Ukthaśastra hintereinander): "Indra, führe uns Weisheit herbei" (XX-79) und: "dein ist dieser grosse Mut" (XX. 106). ¹)
 - ¹) Nur der Stotriya zum Uktha stimmt mit Maś. k. V. 6 uberein; fur das Prstha ware nach den Chandogas vielmehr AS, XX, 109, 1—2 zu erwarten.
- 15. Beim Vighana (sind die Stotriyas zum Ājya- und Pṛṣṭha-sastra): "seinem Grimme die Völker" (XX. 107. 1—3) und: "das war im All das Beste" (XX. 107. 4–6). 1)
 - 1) Stimmt zu Ma4. V. 8.
- 16. Beim Süryastut (sind die Stotriyas zum Ajya- und Prstha-sastra): "es (führen) ihn empor, den Jätavedas" (XX. 47.13—15)

- und: "leuchtend der Götter Wahrzeichen und Erscheinung" (XX. 107. 13—15). ¹)
 - 1) vgl. Kşudrasūtra III. 13 (n°. 132). Der Pṛṣṭhastotriya der Atharvavedins scheint, was das Metrum angeht, nicht zu diesem Sastra zu passen.
- 17. Beim Vajra und Punastoma (ist der Stotriya zum Ukthaśastra): "den Indra bringe du uns herbei" (XX. 108). ¹)
 - 1) Nur der Vajra stimmt zu Maś. b. V. 9. b, nicht der Punastoma, Maś. k. V. 2. a.
- 18. Beim Sarvajit ¹), Ŗṣabha, Marutstoma und letzten Sāhasra (sind die Stotriyas zum Ājya- und Pṛṣṭhaśastra): "das besinge beim Somatrank" (XX. 78) und: "wir haben gestern ihn" (XX. 97. 1—2. ¹)
 - Sarvajit ist dieselbe Feier wie der Mahavrata als Ekaha (vgl. Maś. k. III.
 f). Die Vorschriften stimmen nicht zum Ritual der Chandogas, vgl. Maś. k. V. 5. a, V. 5. c, III. 4.
- 19. Bei den beiden ersten Sāhasras (ist der Stotriya zum Pṛṣṭha-sastra): "von dem Süssen nun in der Mitte befindlichen" (XX. 109. 1—2). 1)
 - 1) Stimmt zum Ritual der Chandogas, Mas. III. 2 und 3 a.

XL.

- 1. Beim Virāj, Bhūmistoma, Vanaspatisava, Tviṣi und Apaciti, Indrāgnyoḥstoma, Indrāgnyoḥkulāya (sind die Stotriyas zum Ājya-und Ukthaśastra): "dem berauschten Indra den gekelterten" (XX. 110) und: "wenn du, India, den Soma im Viṣṇu" (XX. 111). 1)
 - 1) Stimmt nicht zum Ritual der Chandogas, in dem freilich weder Bhūmistoma noch Vanaspatisava noch Tvisi gefunden werden. Der mit AS. XX. 111 übereinstimmende Trea kommt nicht im SV. der Kauthumas, wohl in dem der Jaiminīyas (Jaim. Samh. IV. 9. 10—10. 2) vor.
- 2. Beim Virāja, Agneḥstoma, Agneḥkulāya (sind die Stotriyas zum Ājya- und Pṛṣṭhaśastra): "den Agni erwählen wir uns zum Boten" (XX. 101) und: "den Agni flehe an um Beistand" (XX. 103. 1—2). 1)
 - 1) Fehlen alle im Ritual der Chandogas.
- 3. Bei der Vinutti und Abhibhūti, beim Rāśi und Marāya, beim Śada und Upaśada, beim Samrāj und Svarāj (sind die Stotriyas zum Ājya- und Pṛṣṭhaśastra): "alles was heute auch immer, o Vṛtratöter" (XX. 112) und: "es höre unser beiderseitiges" (XX. 113). 1)
 - 1) Gehen alle ausser Upaśada (der freilich schon Vait. 39. 9 behandelt ist!) dem Ritual der Chandogas ab. Der zuerst zitierte Trca nicht im SV. (Kauth.) wohl aber Jaim. S. IV. 8. 7—9.
- 4a. An den Tagen des Rājasūya (sind) weiter (die Stotriyas zu den Ukthaśastras): "wenn du, o Indra, den Soma im Viṣṇu" (XX. 111), "nun, o Indra, Liederfreund" (XX. 100), "ohne Nebenbuhler bist du ja" (XX. 114), "du, Indra, bringe uns herbei" (XX. 108). 1)

1) Stimmt nicht zu Maś. k. IV. 7. f - IV. 10. b.

- 4b. (Dieselben Stotriyas) auch bei den Caturaha- und Pancahaahīnas, für den Dasaha und den Chandomadasaha. 1)
 - 1) Diese, übrigens nicht ganz deutliche Vorschrift, scheint nicht zum Ritual der Chandogas zu stimmen.
- 5. Beim Tīvrasut, den beiden Ekāhas die vier Stomarcihen enthalten, den beiden letzten Sāhasras, beim Daśapeya, beim Vibhram-sayajňa (ist der Stotriya zum Pṛṣṭhaśastra): "gleichsam bei der Sonne euch befindend" (XX. 58. 1—2). 1)
 - 1) Stimmt zum Ritual des Tīvrasut (Maś. k. IV. 8. d), der Catuhparyāyas (= Catustomas) (Maś. V. 2. b, c), der beiden letzten Sāhasras (Maś. k. III. 3 b, III. 4), des Daśapeya (Maś. k. IV. 9. a).
- 6. Bei den Sādyaḥkras ausser dem Syena (ist) weiter (der Stotriya zum Ājyaśastra): "ich habe ja vom Vater her" (XX. 115. 1—3). 1)
 - Also der unter 5 erwahnte Stotriya gilt zum Pṛṣṭhaśastra; das stimmt alles zum Ritual der Chandogas, vgl. Maś. k. III. 5—III. 6. c. vgl. Ārş. k. S. 38, Bem. 2.
- 7. Für die (als) Atirātras (gefeierten Ekāhas gelten die folgenden Bestimmungen): bei den beiden Sarvastomas (sind die Stotriyas zum Pṛṣṭhaśastra): "nicht seien wir wie Fremde" (XX. 116), "der einsam herläuft auf des Wassers Rücken" (IX. 10. 9—10). 1)
 - 1) Keine Anknupfung in den verwandten Texten. Maś. k. VI. 1. b stimmt nicht überein; auch ist im Ritual der Chandogas nur éin Sarvastoma bekannt. Ferner ist es fraglich ob das Zitat IX. 10. 9—10 richtig ist, da das Metrum nicht das zu Prethastotras gebräuchliche ist.
- S. Bei den Trivṛt-, Pañcadaśa-, Saptadaśa-, Ekaviṃśa-, Triṇava-, Trayastriṃśa-, und Navasaptadaśa-Atirātras (sind die Stotriyas zu den Pṛṣṭhaśastras): "es höre unser beiderseitiges" (XX. 113), "wir haben gestern ihn" (XX. 97), "trinke den Soma, Indra, er berausche dich" (XX. 117). 1)
 - 1) vgl. Maś. k. Vf 1, h VI. 2, c, VI. 1, d.
- 9. Beim (als Atirātra gefeierten) Abhijit (ist) weiter (der Stotriya zum Ājyaśastra): "dem Rinderherrn jubele zu mit dem Liede" (XX. 22. 4—6). 1)
 - 1) Stimmt zu Maś. k. III. 1. d.
- 10. Wenn er (als Ekāha,) nicht als Atirātra gefeiert wird, dann: "zu dir hin, o Gewaltiger, beim Soma" (XX. 22. 1—3). 1)
 - 1) Stimmt zu Maś. k. II. 1.
- 11. Beim (als Atirātra gefeierten) Caturviņiša-(Tage sind die Stotriyas zum Ājya- und Pṛṣṭḥaśastra): "komm' herbei, Indra, hellleuchtender" (XX. 84) und: "nichts anderes saget her" (XX. 85. 1—2). 1)
 - 1) vgl. Maś. k. I. b.

- 12. Beim (als Atirātra gefeierten) Viśvajit (ist der Stotriya zum Ukthaśastra): "der einzig verteilt" (XX. 63. 4—6). ¹)
 - 1) Stimmt nicht zu Maś. k. III. 1. e.
- . 13. Beim (als Atirātra gefeierten) Viṣuvant (ist der Stotriya zum Pṛṣṭhaśastra): "o Indra, Beistand bringe uns herbei" (XX. 79. 1—2). 1)
 - 1) vgl. Maś. k. I. 5. a.
- 14a. Bei den (als Atirātras gefeierten) Svarasāman(-Tagen), dem Āyuṣ- und dem Go-Tag vom Abhiplava(-ṣaḍaha) śeṣeṣu. 1)
 - 1) mir ganz unbegreiflich; ist śesesu verdorben: Zum go-āyuş vgl. Maś. k. I. 4-5.
- 146. Bei dem (als Atirātra gefeierten) vom Pṛṣṭhya(-ṣaḍaha) Teil ausmachenden einundzwanzig Stomas enthaltenden Tag (sind die Stotriyas zum Ājya-, Pṛṣṭha- und Ukthaśastra): "Indra mit des Dadhyanc Knochen" (XX. 41), "den Helden, der allen Feindesheeren überlegen" (XX. 54), "heldenhaft bist du ja" (XX. 60). 1)
 - Stimmt, den Stotriya des Ukthaśastra ausgenommen, mit dem Ritual der Chandogas uberein: Maś. k. I. 9. a.

XLL.

- la. Beim Vyuṣṭi-, Āngirasa-, Kāpivana- und Caitraratha-dvirātra (ist der Stotriya zum Ukthaśastra jedesmal am ersten Tage): "diesen deinen Rausch preisen wir" (XX. 61); 1)
 - 1) Stimmt, wie es scheint, zu Maś. k. IV. 9. c. VI. 2. d-f.
- 16. jedesmal am zweiten (Tage ist der Stotriya zum Pṛṣṭhaśastra): "den Helden, der allen Feindesheeren überlegen ist" (XX. 54). 1)
 - 1) Stimmt zu Maś. k. IV. 10. a, VI. 2. d-f.
- 2. Bei der Vaiśvadeva-Tertialfeier ¹), beim Garga-, Baida-, Chandomavat-, Parāka-, Antarvasu-, und Aśvamedha-trirātra (ist der Stotriya zum Pṛṣṭhaśastra jedes ersten Tages): "hilf wohl, o Herr der Hülfe" (XX. 118. 1—2). ²)
 - 1) Vermutlich können die Cäturmäsyas auch als Ahīna (trirātra) gefeiert werden; dann ist wohl der Vaiśvadeva der 1. Tag und die Varunapraghäsas der 2. und 3. Tag. 2) Stimmt zu Maś. k. IV. 1. a, VI. 3, VI. 7. a, VI. 8. a, VI. 9. c, VI. 9. a, VI. 6. a.
- 3. Beim Sākamedha(trirātra ist der Stotriya zum Pṛṣṭhaśastra des ersten Tages): "den Indra rufen wir zum Gottesdienst" (XX. (118. 3—4). ¹)
 - 1) Stimmt zu Maś. k. IV. 3.
- 4. (Für den ersten Tag) des Baida(trirātra) und den (ersten) Svarasāman(-Tag ist der Stotriya zum Ukthaśastra): "du, Indra, bringe uns herbei" (XX. 108). 1)
 - 1) Stimmt zu Maś. k, VI. 7. a (Anhang 46. a), II. 2.

- 5. Jedesmal am zweiten Tage (der unter 2—4 genannten Trirātras sind die Stotriyas zu den Ājya-, Pṛṣṭha- und Ukthaśastras): "diesen Indra treiben wir an" (XX. 47. 1—3), "gesungen ist das vorzüglichste Lied" (XX. 119), "diesen deinen Rausch preisen wir" (XX. 61. 1—3). ¹)
 - 1) vgl. Maś. k. VI. 4, VI. 7. b, VI 8. b, VI. 9. d, VI. 9. a.
- 6. (Für den zweiten Tag) des Aśvatrirātra (sind die Stotriyas zum Ājya- und Pṛṣṭhaśastra): "den achtteiligen Spruch ich" (XX. 42), "von der süssen nun in der Mitte befindlichen" (XX. 109). 1)
 - 1) Stimmt nicht in Bezug auf das Ājya-, wohl in Bezug auf das Pṛṣṭhaśastra, vgl. Maś. k. VI. 6. b, Anhang 45. b (pārthuraśma auf SV. II. 355—7 = Ath. S. XX. 109 (aber in umgekehrter Reihenfolge der Strophen).
- 7. (Zum zweiten Tage der als Trirātra gefeierten ersten drei Tage) des Pṛṣṭḥya(ṣaḍaha sind die Stotriyas) beim Uktha(śastra): "heldenhaft bist du ja" (XX. 60. 1—3. ¹)
 - 1) Stimmt zu Maś. k. I. 8. b, vgl. Anhang 4. 6
- 8. Jedesmal am dritten Tage (der unter 2—4 genannten Trirātras sind die Stotriyas zu den Ājya-, Pṛṣṭha- und Ukthaśastras): "der grosse Indra der mit Macht" (XX. 138), "besinge den freigebigen" (XX. 51. 1—2), "heldenhaft bist du ja" (XX. 60. 1—3). 1)
 - 1) Stimmt, den Uktha ausgenommen, zu Maś. k. VI. 5, VI. 7. c, VI. 8. c, VI. 9. e, VI. 9. a, VI. 6. c.
- 9. (Zum dritten Tage) des (als Trirātra gefeierten) Sākamedha (sind die Stotriyas zum Ājya- und Pṛṣṭhaśastra): "diesen Indra treiben wir an" (XX. 47. 1—3), "gleichsam bei der Sonne euch befindend" (XX. 58. 1—2). 1)
 - 1) Stimmt zu Maś k. IV. 5. a.
- 10. (Jedesmal am dritten Tage der Catūrātras sind die Stotriyas zu den Pṛṣṭha- und Ukthaśastras): "gleichsam bei der Sonne euch befindend" (XX. 58. 1—2), "du, Indra, bringe uns herbei" (XX. 108). 1)
 - 1) Stimmt nur in Bezug auf das Prethasastra, vgl. Mas. k. VII. 3, VII 5. c, VII. 6. c, VII. 7. c.
- 11. Jedesmal am vierten Tage (dieser Catūrātras sind die Stotriyas zum Ājya- und Ukthaśastra): "der grosse Indra der mit Macht" (XX. 138. 1—3), "der einzig verteilt" (XX. 63. 4—6). ¹)
 - 1) Stimmt zu Maś. k. VII. 4, VII. 5. b, VII. 6. d, VII. 7. d.
- 12. Zu allen (vierten Tagen sind fakultativ als Stotriyas, statt der unter 11 genannten, zu verwenden): "nicht seien wir wie Fremde" (XX. 116), "der einsam herläuft auf des Wassers Rücken" (IX. 10. 9—11). 1)
 - 1) Unsicher; nichts Übereinstimmendes in den verwandten Texten,

- 13. (Am vierten Tage des) Saṃsarpa- und des Caturvīra(-catūrātra sind fakultativ zum Ājya- und Pṛṣṭhaśastra als Stotriyas zu verwenden): "dieser ist dein, du besuchst ihn" (XX. 45), "dies, o Schätzereicher, sollen dich" (XX. 104. 1—2). 1)
 - 1) Nichts entsprechendes in Maś. k. VII. 4, VII. 6. d.
- 14. An den Pañcarātras (sind die Stotriyas) wie (beim) Trivṛt und bei den folgenden (Tagen). 1)
- 1) Sie stimmen also, nach Yait. 40. S, mit den ersten fünf Tagen des Dvādaśāha überein; dies scheint zum Ritual der Chandogas zu stimmen, vgl. Maś. k. VII. S—VII. 11.
- 15. Am zweiten (Tage) des Abhyūsaṅgya- und Paňcaśāradīya (paňcarātra ist der Stotriya zum Ukthaśastra): "du, Indra, bringe uns herbei" (XX. 108). 1)
 - Es scheint das Ritual der Chandogas (Maś. k. VII. 8. a, VII. 11. a) nicht dazu zu stimmen.
- 16. (Am zweiten Tage) der (als Pañcarātra zu feiernden) fünf Tage des Pṛṣṭḥya(ṣaḍaha ist der Stotriya zum Ukthaśastra): "heldenhaft bist du ja" (XX. 60. 1—3). ¹)
 - 1) Scheint zu Mas. k. I. S. b (vgl. Anhang 5. b) zu stimmen.
- 17. Am fünften (Tage desselben Pancarātra sind die Stotriyas zum Ājya-, Pṛṣṭha- und Ukthaśastra): "dich mit Kraft erhebend" (XX. 42) 1), "Indra ergötzte sich zum Rausche" (XX. 56. 1—3), "dem Indra singet das Lied" (XX. 62. 5—7). 2)
 - also die Strophen hier (vgl. Bem. 1 zu Vait. 41. 6) in der richtigen Reihenfolge, alsob eine Paribhaṣā galt wie z. B. Laty. VI. 3. 2 (Der Ārṣeyakalpa des Sāmaveda, S. XIII).
 Stimmt zu Maś. k. I. 9. b, vgl. Anhang 4. e.
- 18. (Am fünften Tage) der (als Pancaratra zu feiernden) fünf Tage des Abhiplava(şadaha ist der Stotriya zum Ukthaśastra): "der einzig verteilt" (XX. 63. 4—6). 1)
 - 1) Nach Mas. k. I. 6 (sämvartam auf SV. II. 597-9: endro no gadhi), wurde man eher XX. 64. 1-3 erwarten.
- 19. (Am dritten Tage) des Abhyāsangya und Pancaśāradīya ist ferner 1) (der Stotriya zum Pṛṣṭhaśastra): "gleichsam bei der Sonne euch befindend" (XX. 58. 1—2). 2)
 - Also der unter 18 genannte Trca gilt auch hier zum Uktha.
 Es stimmt Maś. k. VII. 10 und VII. 11. b überein.
- 20. Am Go-(Tage) des (als Ṣaḍrātra zu feiernden) Ṣaḍaha (ist der Stotriya zum Ukthaśastra): "ohne Nebenbuhler bist du ja" (XX. 114), am Āyuṣ(-Tage): "du, Indra, bringe uns herbei (XX. 108). 1)
 - 1) Scheint fur den Go-Tag mit Mas. k. I. 3 zu stimmen, nicht für den Äyus-Tag (I. 4).
- 21. Am fünften Tage (desselben Şadıātra ist der Stotriya zum Ukthaśastra): "Indra komm' herbei zu uns als Freund" (XX. 64 1-3). 1)
 - 1) Stimmt zu Maś. k. l. 6 (sāmvartam sāma).

- 22. Wenn der sechste (Tag) ein Ukthya ist, (so ist der Stotriya zum Ukthaśastra): "der einzig verteilt" (XX. 63. 4—6) (oder): "wenn den Soma, o Indra, im Vișnu" (XX. 111). 1)
 - Die erste Angabe stimmt zum Ritual der Kauthuma-Chandogas (Maś. k. I. 7: traikakubham), die zweite vielleicht zum Ritual der Jaiminīyas, vgl. AV. XX, 111, 1—3 mit Jaim. S. IV. 9, 10—IV. 10, 2.

XLII.

- 1. Am zweiten (Tage) des (als Ṣaḍrātra zu feiernden) Pṛṣṭhya (-ṣaḍaha ist der Stotriya zum Ukthaśastra): "heldenhaft bist du ja" XX. 60. 1—3). 1)
 - 1) vgl. Ārs. k. Anhang 4. b.
- 2. Am dritten (Tage desselben Şadrātra sind die Stotriyas zum Ājya-, Pṛṣṭha- und Ukthaśastra): "mit Indra zusammen erscheinst du" (XX. 40); "wir, die gekeltert haben, dich" (XX. 52), "du, Indra, bringe uns herbei" (XX. 108). 1)
 - 1) Stimmt, wie es scheint, nur in Bezug auf die beiden ersten Sastras zum Ritual der Chandogas, vgl. Ārs. k., Anhang 4. c.
- 3. Am achten (Tage des als Daśarātra zu feiernden) Daśāha (ist der Stotriya zum Pṛṣṭhaśastra): "wenn, o Indra, im Osten, Westen, Norden" (XX. 120). 1)
 - 1) Stimmt zum Chandogaritual, vgl. Ārş. k., Anhang 4. h.
- 4. Am neunten (Tage desselben Daśarātra ist der Stotriya zum Ukthaśastra): "kommt herbei, den Indra wollen wir loben" (XX. 65). 1)
 - 1) Stimmt weder zu der Überlieferung der Kauthumas noch der Jaim.
- 5. An den neun (Tagen) des Trikakuddaśarātra (sind die Stotriyas zu dem Pṛṣṭhaśastra jedes Tages hintereinander): "hilf wohl, Herr der Hülfe" (XX. 118. 1—2), "dem Rinderherrn jubele zu mit dem Liede" (XX. 22. 4—6), "ihn, den wundertätigen widerstandskräftigen" (XX. 9. 1—2), "wir haben gestern ihn" (XX. 97), "dem Indra jubelten laut die Sänger" (XX. 38. 4—6), "gleichsam bei der Sonne euch befindend" (XX. 58), "wer kennt ihn bei dem Somatrank" (XX. 53), "ihn, den Helden, der allen Feindesheeren überlegen" (XX. 54), "wenn du, o Indra, im Osten, Westen, Norden" (XX. 120). 1)
 - 1) Scheint zum Ritual der Chandogas ausser in Bezug auf den 2. und 6. Tag zu stimmen, vgl. Maś. k. VIII. 1—VIII. 8. b.
- 6. Am achten (Tage desselben Daśarātra ist der Stotriya zum Ājyaśastra): "der grosse Indra der mit Macht" (XX. 138). 1)
 - 1) Stimmt zu Maś. k. VIII. 7.

- 7. An dem ersten und dem letzten Chandoma(-Tage) des (als Dvādaśarātra zu feiernden) Dvādaśāha (sind die Stotriyas zum Ukthaśastra): "du, Indra, bringe uns herbei" (XX. 108), und: "der einzig verteilt" (XX. 63. 4—6). 1)
 - 1) Stimmt zum Ritual der Chandogas, vgl. Ārs. k., Anhang 4 g, 4 i.
- 8. An den Svarasāman(-Tagen sind die Stotriyas für das Ājyaund Pṛṣṭhaśastra) abwechselnd: "schaffe hierher glänzenden" (XX. 71. 11—13) und: "ihn, der zum Bessern hinführt" (XX. 46), 1) auch im Abhiplava(-ṣaḍaha).
 - 1) nichts Entsprechendes in den verwandten Texten.
- 9. Beim Tanūpṛṣṭha(-ṣaḍaha sind die Stotriyas zum Pṛṣṭhaśastra jedes Tages hintereinander): "dir, Held, jubeln wir zu" (XX. 121), "dich rufen wir" (XX. 98), "wenn dir, o Indra, hundert Himmel" (XX. 81), "trinke den Soma, Indra, er berausche dich" (XX. 117), "mit welcher wird der Strahlende hier sein" (XX. 124. 1—3), "prangende seien an unserm Feste" (XX. 122). 1)
 - 1) Der Namen dieses Şadaha findet sich nur noch Śańkh. X. 8. 21, Kşudrasūtra III. 14 (n°. 111). Sein Wesen finde ich sonst nirgends behandelt. Wahrscheinlich trägt er den Namen tanūpṛṣtha, weil der Brahman (d. h. Brāhmaṇācchaṃsin) zu seinem Niṣkevalyaśastra beim Mādhy. savana je einen der Tṛcas als Stotriya zu rezitieren hat, die beim Pṛṣṭḥyaṣaḍaha sonst dem Hotṛ zufallen und die korrespondieren mit dem rathaṃtara-, bṛhat-, vairūpa-, vairāja-, mahānāmnyaḥ- (statt dieser wird im Vaitāna der Tṛca des vāmadevya gegeben) und der raivata-sāmans.
- 10. Auf (allen) diesen (39. 1—42. 9 angegebenen Stotriyas) folgt unmittelbar ein Anurūpa(-Tṛca), womöglich dem Metrum nach auf den Stotriya beschränkt.
- 11. Durch das Gavāmayana sind die über ein Jahr sich erstreckenden Sattras erklärt.
- 12. Nach demselben Vorbilde gehen auch die Ahīnas und die Rātrisattras; auch die Ekāhas, nach einigen. 1)
 - 1) Über die R\u00e4trisattras vgl. unten 42. 15 und Bem. 7 zu S. 123 meiner Bearbeitung des \u00e4rseyakalpa.
- 13. Die Anordnungen über die (mit den verschiedenen Somafeiern zu erreichenden) Wünsche (entnehme man) überall dem Sāmaveda.
- 14. Ahīnas sind die Feier von zwei Tagen an bis zur Zwölftagefeier, welche mit einem Atirātra entweder anfängt oder schliesst.
- 15. Ratrisattras sind die Feier, welche länger als zwölf Tage und kürzer als ein Jahr dauern.
 - 16. Der Dasarātra hat einen Atirātra am Anfang und am Ende.
- 17. Der Dvādašāha, welcher einen Agnistoma am Anfang hat, ist ein Ahīna.

- 18. Periodische Feier (ayana), welche bis zu tausend Jahren umfassen, bringe er durch einen Viśvajit dar, der das Abbild der tausendjährigen Feier ist. 1)
 - 1) Gop. br. I. 5. 10 s. fin., vgl. Sat. Br. XII. 3. 3. 6. Diese Stelle ist wohl unter Einfluss des Brahmana redigiert (Optativ!).

XLIII.

- 1. Das Agnvädheva (wird) für einen Brähmana, der priesterliches Ansehen wünscht, im Frühling (verrichtet), für einen Kşatriya, der Macht wünscht, im Sommer, für einen Vaisya, der Wohlstand wünscht, in der Regenzeit. Im Herbste (ist es) für alle (zulässig). 1)
 - 1) vgl. Vait. 5. 2.
- 2. Zur Vertreibung einer Krankheit schliesst es, nach einigen, mit der Vollöffelspende. 1)
 - 1) vgl. Vait. 6. 9.
- 3. 4. Für diejenigen, welche (bloss) das Agnihotra periodisch darbringen, für die (wird es, das Agnihotra) nach Kausika Junior beim Āgrayana (d. h. wenn die Zeit des Āgrayana dar ist) von der neuen (Feldfrucht dargebracht). 1)
 - 1) Die Interpretation nicht ganz sicher; vielleicht gehört auch Sutra 5 noch hinzu; vgl. Kāty. IV. 6. 11.
- 5. Als Agnihotra wird (in diesem Falle) ein Sthālīpāka oder eine Reisbrühe dargebracht.
- 6. Wenn man das nicht vermag, so gebe man der Agnihotra-Kuh neue Frucht zu fressen und (opfere dann das Agnihotra) mit der Milch derselben. 1)
 - 1) vgl. Kāty. l. c. 12.
- 7. Für einen der Glück wünscht 1), ist das Hellbleiben der (drei) Feuer erforderlich.
 - 1) Ich nehme śrikāmasya in Sūtra 7.
- 8-18. Das Agnihotra (gilt) für einen der die himmlische Welt zu erreichen wünscht; mit frischer Milch (verrichtet es) wer alle Wünsche zu erreichen wünscht, mit saurer Milch wer Mut, mit Schmalz wer Macht, mit Sesamöl wer Schönheit, mit einem Reisbrei wer Nachkommen, mit Reisbrühe wer die Herrschaft über seinen Dorfgenossen, mit Reiskörnern wer Kraft, mit Soma wer priesterliches Ansehen, mit Fleisch wer Wohlstand, mit Wasser wer langes Leben zu erreichen wünscht. 1)
 - 1) vgl. Katy. IV. 15. 21-23, Ap. VI. 15. 1.

- 19—27. Die Neu- und Vollmondsopfer gelten für einen der alles wünscht, das Dākṣāyaṇa-Opfer ¹) für einen der Nachkommen, das Sākaṃprasthāyya-Opfer für einen der Vieh, das Saṃkrama-Opfer ²) für einen der alles, der Idādadha für einen der Vieh, das Sārvasena-Opfer ³) für einen der Nachkommen wünscht, das Śaunaka-Opfer ⁴) für einen der behexen will, das Vasiṣṭha-Opfer ⁵) für einen der Nachkommen, das Dyāvāpṛthivyor ayana ⁶) für einen der Festigkeit wünscht.
 - 1) vgl. Āp. III. 16. 11, Śāńkh. III. 8. 2. 2) Sonst unbekannt. 3) vgl. Śāńkh. III. 10, Āp. III. 17. 12. 4) vgl. Śāńkh. III. 10. 7. 5) vgl. Śańkh. III. 11, Āp. III. 17. 12; nach Baudhāyana XVII. 51 ist vasisthayajña dasselbe wie sārraseniyajña (auch catuścakra genannt). 6) Sonst unbekannt.
- 28. Diese (20 bis 26 genannten Opfer) sind die periodischen Formen des Neu- und Vollmondsopfer.
 - 29. Das Agrayana (gilt) für einen der Speise wünscht.
 - 30. Die Tertialopfer für einen der alles wünscht.
- 31. Das dem Indra-Agni geltende Bockopfer für einen der langes Leben, Nachkommen oder Vieh wünscht.
- 32. Ein dem Yama zu opfernder Papageigelber oder weisser (Bock) (gilt) für einen der Gesundheit wünscht oder der die Welt der Väter zu erreichen wünscht. 1)
 - 1) vgl. Gop. br. II. 2. 1, Maitr. S. II. 5. 11 s, fin., Ap. XXII. 7. 22.
- 33. Ein dem Tvaştr zu opfernder unmänlicher (Bock) (gilt) für einen der Nachkommen wünscht. 1)
 - 1) vgl. Gop. l. c.; zu radara vgl. TS. II. 1. S. 3. Ist wohl dasselbe wie ripumsaka (Kāth. XIII. 7), napumsaka (Maitr. S. II. 5. 5).
- 34. Diese beiden Tieropfer werden mit einem bestimmten Wunsch dargebracht. 1)
 - 1) d. h. wohl: sind nicht obligatorisch als Einleitung zum Soma-Opfer, wie der aindrägnah pasuh. Die Bemerkung hat nur einen Sinn, wenn man sie als eine nahere Erklärung von Gop. br. II. 2. 1 betrachtet.
- 35—42. Die (eintägigen) Somaopfer (gelten) für einen der alles wünscht, der Ukthya für einen der Vieh, der Väjapeya für einen der unumschränkte Herrschaft, der Atirätra für einen der Gedeihen, das Gavāmayana für (einen der) den Dvādaśāha (darzubringen wünscht?), der Rājasūya für einen der unumschränkte Herrschaft, der Asvamedha (und) Puruṣamedha für einen der alles, der Sarvamedha für einen der Vorrang wünscht.
- 43. Da die Wünsche unumschränkt sind, sind auch die Arten der Opfer unumschränkt.
 - 44. Diese sind durch ihre Grundformen erklärt.
 - 45. Die Reihenfolge der Opfer (geht) aus dem Brāhmaņa (hervor)

und ebenso die Weise wie ein Versehen wieder in Ordnung zu bringen ist. 1)

- 1) vgl. Gop. br. I. 8. 2 (redānām rasena yajnasya viristam samdhīyate), I. 1. 13—15, I. 3. 13 und sonst.
- 46. Wer diese beiden Ritualbücher ¹) liest und wer solches weiss, der hat alle Opfer verrichtet und erreicht die Erfüllung aller seiner Wünsche.
 - 1) nl. das Kauśikasūtra und das Vaitānasūtra.
- 47. Da sagt man auch: "wie dem Opferer so gilt dem Leser dieses Versprechen des Brahmans".

ANHANG.

Die Verwendung der Lieder und einzelnen Strophen des zwanzigsten Buches der Atharva-Samhitā nach dem Vaitāna Sūtra.

I. ANUVĀKA.

AS. XX	Viniyoga	nach Vāit.,	vgl. RS.	vgl. SV.
1:	jyotistome prātaķsavane prasthitāyājyāķ	19 6-7	_	_
	1 1 -1 -1			
2:				II. 16—18 (var.)
3:	" " ājyaśastre stotriyalı		VIII. 17. 1—0.	11. 10—10 (111.)
3:	aptoryāmņi abhitalı stotriyasya	21.0		
4:	jvotistome prātaķsavane ājvašastre anu- rūpaķ	21.1	VIII. 17. 4—6	
5,6:	jyotistome prātahsavane ājyašastre uktha- mukham	21.2	VIII. 17. 7—13 III. 40	
7 1 2 .	jyotistome prātaķsavane ājyašastre paryāsaķ	21.2		
7.3:	" " paridhānīyā		VIII. 93. 1—3	
7 4:	jvotistome prātaķsavane ājyašastre yājyā		III. 40. 2	
	visuvati ajyasastre stotriyah			II. 800—2.
8:	jyotisteme mādhyamdine savane prasthi-	(VI. 17. 3	
0:	tayājyāh	21 2	I. 104. 9	
	(u) all air	71.7	III. 32. 15	
on a.	jvotistome mādhyamdine savane pretha-	1	111. 0%. 10	
υ, 1 <i>ω</i> :	śastre stotriyah	99 T	VIII. 88. 1—2	II 35—6
0.9 (.			VIII. 3. 9—10	11.00
	jyotistome mädhyandine savane anurūpah	**. 1	VIII. 5. #-10	
9.1-4:	abhiplave 1. 3. 5. ahalisu pṛṣṭhaśastre	21 92		
0.7 (stotriyānurūpau			
	prsthye prathame 'hani prsthasastre s. a.	02. 1		
9. 12:	trikakuddaśarātrasya 3.ahani pṛṣṭḥyaśastre	10 =		
10	stotriyah	42. 3		
10:	jyotistome mādhy. sav. pṛṣṭhaśastre sāma-	aa 13	WIII o = c	
1.0	pragathah	22.11	VIII. 3. 5—6	
10:	vājapeve mādhy, sav. pṛṣṭhaśastre stotriyo	25 13		II 730 9/
	vikalpitah		TTT O.	II.712—3 (var.)
11:	jyotistome mādhy, sav, ukthamukham		III. 34	
11:	abhiplavaşadahe prşthasastre avapah	31.25		
12. 1—5:	jyotistome mādhy, sav. pṛṣṭhaśastre pa-	22.74	37T 00 1 W	
	ryāsaḥ	22.13	VII. 23. 1—5	
12.6:	jyotistome mādhy, sav, prsthasastre pari-			
	dhāniyā		VII. 23. 6	
12.7:	jyotistome mādhy, sav. pṛṣṭhaśastre yājyā	22.14	V. 40. 4	
		i	IV. 50. 10	
13:	jyotistome trtīyasavane prasthitayājyāh	22 21	I. 85. 6	
	f At a second brace brace fillette .		I. 94. 1	
		,	III. 6. 9	

II. ANUVĀKA.

AS. XX Viniyoga	Vait.	ŖS. SV.
14.1—2; jyotiştome tṛtīyasavane ukthaśastre sto- triyaḥ	25. 3	VIII. 21. 1—2 II. 58—9 (var.)
 14. 3—4: jyotiştome trtiyasavane ukthaśastre anurüpaḥ 15: jyotiştome trtiyasavane ukthaśastre uktha- 	25, 3	VIII. 21. 9—10
mukham	25. 7	I. 57
śamsikam	25. 8	X. 68
ryāsaḥ	25. 9	X. 43. 1—10
 17.11: jyotistome trūyasavane ukthaśastre paridhānīyā		X. 43. 11 VII. 97. 10
	VĀKA.	
III. ANU	VALA.	
18.1—3: jyotiştome atirātre 1. paryāye stotriyaļ. 18.4—6: " " " anurūpaļ		VIII. 2. 16—18 II. 69—71(var.) VII. 31. 4—6
19, 20,1) 21: " " " uktham.,		III. 37. 1—10
paryāsaḥ	26. 6, 8	II. 41. 10—12 I. 5. 3
19: abhiplavaṣaḍahe 1. ahani ājyaśastre āvā- paḥ	31. 22	,
19.6—20.3: pṛṣṭhyaṣaḍahe 3. ahani ajyaśastre	01. 2¢	
āvāpaļi	32. 2	
20: abhiplavaşadahe 2. ahani ajyasastre		٠.
20: abhiplavaşadahe 2. ahani ājyaśastre āvāvaḥ	31. 22	. •
20: abhiplavaşadahe 2. ahani ājyaśastre āvāvaḥ	31. 22 32. 3	VIII. 45. 22—24 II. 81—3 (var.)
20: abhiplavaşadahe 2. ahani ājyaśastre āvāvaḥ	31. 22 32. 3 26. 9	VIII. 45. 22—24 II. 81—3 (var.) VIII. 69. 4—6
20: abhiplavaşadahe 2. ahani ājyaśastre āvāvaḥ	31. 22 32. 3 26. 9 26. 9	VIII. 69. 4—6 (III. 41
20: abhiplavaşadahe 2. ahani ājyasastre āvāvaḥ	31. 22 32. 3 26. 9 26. 9 26. 10	VIII. 69. 4—6
20: abhiplavaṣaḍahe 2. ahani ājyaśastre āvāvaḥ	31. 22 32. 3 26. 9 26. 9 26. 10 (26. 6) 33. 2	VIII. 69. 4—6
20: abhiplavaṣaḍahe 2. ahani ājyaśastre āvāvaḥ 19. 4—20. 6 ¹) pṛṣṭḥyaṣaḍahe 4. ahani ājyaśastre āvāpaḥ 22. 1—3. jyotiṣṭome atirātre 2. paryāye stotriyaḥ 22. 4—6: " " " " anurūpaḥ 23, 24,	31. 22 32. 3 26. 9 26. 9 26. 10 (26. 6) 33. 2 40. 10	VIII. 69. 4—6
20: abhiplavaṣaḍahe 2. ahani ājyaśastre āvāvaḥ 19.4—20.6 ¹) pṛṣṭḥyaṣaḍahe 4. ahani ājyaśastre āvāpaḥ 22.1—3. jyotiṣṭome atirātre 2. paryāye stotriyaḥ 22.4—6: " " " " anurūpaḥ 23,24, " " " " uktham., 25.1—6 ²) paryasaḥ 22.1—3: abhijiti (navarātre) ājyaśastre stotriyaḥ. 22.1—3: " ekāhe anatiratre " " . 22.4—6: " atirātre " " .	31. 22 32. 3 26. 9 26. 9 26. 10 (26. 6) 33. 2 40. 10 40. 9	VIII. 69. 4—6
20: abhiplavaṣaḍahe 2. ahani ājyaśastre āvāvaḥ	31. 22 32. 3 26. 9 26. 9 26. 10 (26. 6) 33. 2 40. 10 40. 9 42. 5 31. 22	VIII. 69. 4—6
20: abhiplavaṣaḍahe 2. ahani ājyaśastre āvāvaḥ. 19.4—20.6 l) pṛṣṭḥyaṣaḍahe 4. ahani ājyaśastre āvāpaḥ. 22.1—3. jyotiṣṭome atirātre 2. paryāye stotriyaḥ 22.4—6: " " " " anurūpaḥ 23,24, " " " " uktham., 25.1—6 l) paryasaḥ. 22.1—3: abhijiti (navarātre) ājyaśastre stotriyaḥ. 22.1—3: " ekāhe anatiratre " "	31. 22 32. 3 26. 9 26. 9 26. 10 (26. 6) 33. 2 40. 10 40. 9 42. 5 31. 22 31. 22	VIII. 69. 4—6 (III. 41 (III. 42 I. 83
20: abhiplavaṣaḍahe 2. ahani ājyaśastre āvāvaḥ	31. 22 32. 3 26. 9 26. 9 26. 10 (26. 6) 33. 2 40. 10 40. 9 42. 5 31. 22 31. 22 26. 12	VIII. 69. 4—6
20: abhiplavaṣaḍahe 2. ahani ājyaśastre āvāvaḥ	31. 22 32. 3 26. 9 26. 9 26. 10 (26. 6) 33. 2 40. 10 40. 9 42. 5 31. 22 31. 22 26. 12 26. 12	VIII. 69. 4—6 (III. 41 III. 42 I. 83 I. 30. 7—9 II. 93, 95, 9+.3)
20: abhiplavaṣaḍahe 2. ahani ājyaśastre āvāvaḥ	31. 22 32. 3 26. 9 26. 9 26. 10 (26. 6) 33. 2 40. 10 40. 9 42. 5 31. 22 31. 22 31. 22 26. 12 27. 19 33. 2	VIII. 69. 4—6 (III. 41 III. 42 I. 83 I. 30. 7—9 II. 93, 95, 9+.3)
20: abhiplavaṣaḍahe 2. ahani ājyaśastre āvāvaḥ	31. 22 32. 3 26. 9 26. 9 26. 10 (26. 6) 33. 2 40. 10 40. 9 42. 5 31. 22 31. 22 31. 22 26. 12 27. 19 33. 2	VIII. 69. 4—6 III. 41 III. 42 I. 83 I. 30. 7—9 II. 93, 95, 9±.3) I. 6. 1—3 II. 818—20
20: abhiplavaṣaḍahe 2. ahani ājyaśastre āvāvaḥ 19.4—20.6 ¹) pṛṣṭḥyaṣaḍahe 4. ahani ājyaśastre āvāpaḥ 22.1—3. jyotiṣṭome atirātre 2. paryāye stotriyaḥ 22.4—6: " " " " anurūpaḥ 23,24,	31. 22 32. 3 26. 9 26. 9 26. 10 (26. 6) 33. 2 40. 10 40. 9 42. 5 31. 22 31. 22 31. 22 26. 12 27. 19 33. 2	VIII. 69. 4—6 (III. 41 III. 42 I. 83 I. 30. 7—9 II. 93, 95, 9+.3)

¹) Zu XX. 20. 4 vgl. Bem. 1 zu Vait. 26. 6. ²) Zu XX. 25. 7 vgl. Bem. 1 zu Vait. 26. 10. ³) N.B. Jaim. Saṃhita: 93, 94, 95. ˚) Ein Sūkta.

			•	
AS.	XX Viniyoga	Vait.	RS.	sv.
33:	jyotistome atirātre 1. 2. 3. paryāyeşu		•	
	yājyāḥ		X. 104. 2-4	
27:	abhiplavaşadahe 5. ahani ājvaśatre avāpaḥ			
	8, 29: prethyasadahe " " " "	32. 4.		
	—28.2: udbhidi, valabhidi ājyāśastre stotriyaļ			
	1) abhiplavaṣaḍahe 6. ahani āvāpaḥ			
	,			
	IV. ANU	VĀKA.		
34:	aptoryāmņi pṛṣṭhaśastre āvāpaḥ	27.21	II. 12. 1—15 ²	\
34:	viśvajiti vairajaprsthe prsthasastre avapah			,
35:	vājapeve prsthasastre avāpah		I. 61	
35:	aptoryamni " "		24 17 2	
35:	caturvimée ahani prethaéastre avapah			
35:	viśvajiti " "			
	•	31. 25	VI. 22	
36: 37:		31. 25	VII. 19	
91:	" " " " " " " " " " " " " " " " " " " "	01.20	111. 10	
	V. ANUV	ÃKA.		
00 3	n allinhumandaha lahani Siyafantra ata			
35. 1-	—3: abhiplavaṣaḍahe 1. ahani ājyaśastre sto-	91 01	VIII 17 1 9	TI 16 18(max)
no 1	triyah		VIII. 17. 1—3	11.16—18(var.)
	—3: prathame svarasamni ajvašastre stotrivali		I 77 1 2	TI 116 03v
	-6: abhiplavaşadahe 2. ahani " "	31.21 (61.01.21.1	1. 7. l—3	II. 146—9 ³)
	-6: caturviņše ahani ajyašastre stotriyah		O	
	-6: dvitīye svarasāmni """	əə, ə		
38. 4-	-6: trikakuddaśarātre 5. ahani pṛṣṭhaśastre	13. "		
00.1	stotriyah		I # 10	
39.1			I. 7. 10	
39.2-	1 4 -	35.11	I. 14. 7—10	
39. 1-	-3: gosave viva lhe vaišvastome ajvašastre	00.10		TT 0.00 a 1)
	stotriyah	39. 10		II. 970—2 ⁴)
40:	abhiplavaşadahe 3. ahani ājyaśastre sto-		I 0 7 0 1	TT 200 2.5\
	triyah	31.21	I. 6. 7, 8, 4	II. 200—2 ⁵)
40:	prsthyasadahe sadrātre 3. ahani ājyašastre	12.2		
	stotriyah			
40:	trtīve svarasāmni ajvašastre stotrīvah	33. 3		
41:	abhiplayaşadahe 4. ahani ājyaśastre sto-		F 04 30 3 7 7	II AAA
	triyalı	31, 21	I. \$4. 13—15	11. 263—5
£1:	prethyasadahasya 4. ahani ājyašastre sto-	40 1 47		
	triyah	40. 116		
42:	abhiplayaşadahe 5. ahani ajyasastre sto-		***** *** * * * * * * * * * * * * * *	TF 0.10 (227 - 227)
	triyah		VIII. 76.12,11,10	
42:	aśvatriratre 2. ahani ajyaśastre stotriyah	41.6		(varr.) ⁶)

¹) Unsicher! ¹) In der RS. fehlen 12, 16, 17, welche Strophen nur in der AS. anwesend sind. ²) Nach Lāty. VI. 4. 10 ist der Stotriyatṛca: II. 146 (= AS. XX. 38. 4), II. 147 (= AS. l. c. 5), II. 148 (= AS. XX. 70. 10), indem die von den Rgvedins und Saunakins an 3. Stelle gegebene Strophe zwar in dem SV. gegeben wird (II. 149), aber, wie es scheint, fakultativ ist; II. 149 fehlt ganz in Jaim. S. ³) Stimmt nur für die erste Strophe; den beiden anderen entsprechen AV. XX. 70. 12, 14. Der Jaim. S. geht der Tṛca ab. ⁵) Stimmt nicht ganz, da II. 200 = AV. XX. 40. 1, RS. I. 6. 7; II. 201 = AV. XX. 40. 3, RS. I. 6. 4; II. 202 = AV. XX. 70. 1, RS. I. 6. 5. ˚) Weshalb die Atharvavedins die von den Rgvedins und Sāmavedins überlieferte Reihenfolge hier umkehren, ist mir unersichtlich. Auffallend ist die Tatsache in hohem Grade.

AS. XX	Viniyoga	Vait.	ŖS.	SV.
42:	pṛṣṭhyapañcāhe 5. ahani ajyaśastre sto- triyah	41. 17 1)	VIII. 76. 10—12	II. 33S—40
43:	abhiplavaşadahe 6. ahani äjyasastre stotriyah		VIII. 45. 40—42	
43: 44:	aptoryāmņi ājyaśastre anurūpaḥfehlt.		VIII. 16. 1—3	(var.) Jaim. IV. 22.
45:	tīvrasuti upašade upahavye vyustidvyahe ajy, stotriyah	39.9	I. 30. 4—6	5—7 ²) II. 949—51
45:	saṃsarpe caturvīre 4. ahani ājyaśastre stotriyaḥ	41.13		
46:	svarasāmasu abhiplave ca ājyaśastre (?) stotriyalı	42.8	VIII. 16. 10—12	
	dvitīve chaudome ājyašastre stotriyaļ 4) aptoryāmņi atiriktokthe stotriyaļ		VIII. 93. 7—9	II. 572—4 (varr.)
47.1—3:	vaiśv., garga-, baidādidvitīye ahani ājya- śastre stotriyaļ	41.5		
47. 1—3:	sākamedhatrirātre 3. ahani ājyaśastre stotriyaļ.	41. 9		
	= 38. 4-6, 70. 7-9. = 3. 1-3, 38. 1-3.			
	2. = 26.4 - 6, 69.9 - 11.	(I. 50. 1—9	
47. 13—	49. 3 ⁵) viṣuvati sauryapṛṣṭhe ājyaśastre stotriyaḥ		(=47.13-21) X. 189. 1-3 (=48.4-6)	
	5 sūryastuti ājyaśastre stotriyah daśarātrasya daśame ahani manasasyānu-			
49, 4—5	mantraņam	33. 28 31. 23	X. 189. 1—3 VIII. 88. 1—3	11. 726—8 11. 35—6
49.6—7 50:	 7) pṛṣṭhaśastre stotriyanurūpau (vajapeye pṛṣṭhaśastre samapragathali 	. 1	VIII. 3. 9—10 VIII. 3. 13—14	
₹0:	gavāmayanādau samvatsare prythasastre samapragāthaḥ			
51. 1—2 : 51. 3—4 :	: caturviṃśe pṛṣṭhaśastre stotriyaḥ " " anurūpaḥ	(vik.) 31. 18 (") 31. 18	VIII. 49. 1—2 VIII. 50. 1—2	II. 161—2
	abhiplavaşadahe yugmeşu ahahsu prştha- śastre stotriyānurüpau	31 24		
	51, 1—2: vişuvati (?) pṛṣṭhaśastre avapaḥ tryahāṇaṃ pṛṣṭhaśastre stotriyaḥ	33. 7		
52 ⁸):	prathyasadahe 3. ahani prathasastre sto- triyah.	32.6.	VIII. 33. 1—3	II.214—6(var.)
52: 52: 53 ⁹):	prathame chandome prathasastre stotriyal tritiye ahani şadratrasya " "	42.2	VIII. 33. 7—9	
50 %	przihyasadahe 3. ahani // anurupal	. U. U	, III, 00, 1 0	

¹) Hier, obschon keine Andeutung dazu gegeben wird, ist der Trca in der aus den anderen Quellen bekannten Reihenfolge gemeint. ²) Kein Viniyoga im Vaitāna! Der Trca kommt auch nicht in der Sāmasamhitā der Kauthumas vor, wohl in der der Jaiminīyas. Sānkh. XII. 1. 4 schreibt ihn vor als stotriyatrca zum ajyašastre des Brāhmanācchamsin am 7. Tage des Dašarātra. Vermutlich war der Trca vom Verfasser des XX. Buch daher gemeint als: prathame chandoma ājyašastre stotriyah, vaikalpikah zu XX. 84. ³) Der Trca nicht in der Samhitā der Kauth., in der der Jaim. finden sich die ersten zwei Strophen. ³) = 137. 12-14. ⁵) XX. 48. 1-3, XX. 49. 1-3 sind in keiner anderen Samhita nachzuweisen. °) = XX. 9. 1-2. ⁻) = XX. 9. 3-4. ³) = XX 57. 14-16. ³) XX. 57. 11-13.

AS. XX	Viniyoga	Vait.	ŖS.	SV.
53:	trikakuddaśarātrasya 7. ahani pṛṣṭhaśastre stotriyah			
54:	przihyasadahe 4. ahani przihasastre sto- triyah	32.6	VIII. 97. 10—12	II. 280, 2, 1.
54:	pṛṣṭḥyaṣaḍahasya 4. ahanı (ekāhe) pṛṣṭha- śastre stotriyaḥ	40. 14		(varr.).
54:	vyuştyangirasakapivanacaitrarathadvi- ratranam dvitiyeşu ahahsu prştha-	41.1		
54:	śastre stotriyah trikakuddaśarātrasya 8. ahani pṛṣṭhaś, stot.	42. 5		
55:	prsthyasadahe 4. ahani prsthasastre 'nu- rūpalı	32.6	VIII. 97. 13 VIII. 97. 1—2	
56.1—3:	prsthyasadahe 5. ahani prsthasastre sto- triyah	32.6	1. 31. 13	II.352—4(var.)
56. 1—3:	pṛṣṭḥyapañcarātre 5. ahani pṛṣṭhaśastre stotriyaḥ			
	pṛṣṭḥyaṣaḍahe 5. ahani pṛṣṭhaśastre anu- rūpaḥ		I. 81. 7—9	
57. 1—3 ²	²): pṛṣṭhyaṣaḍahe 6. ahani pṛṣṭhaśastre stotriyaḥ		I. 4. I—3	II. 437—9
57.1—3:	aptoryāmņi ukthaśastre stotriyah mahāvrate ājyaśastre " śyenasamdamśājiravajresu ājy. stotriyah	31.6		
57. 4—6 ⁸	3): pṛṣṭhyaṣaḍahe 6. ahani pṛṣṭhaśastre anurupaḥ	32.6	III. 37. 9—10	
37.7 :	aptoryāmņi ukthaśastre anurūpaḥ (vgl. 20. 4) fehlt	27. 25	III. 37. 11	
	: (vgl. 20. 5—7) fehlt		II. 41. 10—12	
57. 14—1	triyah		VIII. 33. 7—9	II 1046—8
58.3-4:	* ·	33.16 33.16	VIII. 99. 3—4 VIII. 101.11—12	II. 669—70 (varr.)
58.1-2:	visuvati saurvapṛṣṭhe " ". tīvrasutyādau " stotriyaḥ sākamedhasya 3. ahani pṛṣṭhaśastre sto-	40.5		
5S. 1—2:	triyahcatūratrāṇāṃ 3. ahaḥsu pṛṣṭhaśastre sto-			
58.1-2:	triyahabhyasangyapañcaśararadīyayoh pṛṣṭha- śastre stotriyah			
58.1-2:	trikakuddaśaratre 6. ahani pysthaśastre stotriyah.			
59.1—2:	visuvati sauryapṛṣṭhe pṛṣṭhaśastre stotriyaḥ daśarātrasya 10. ahani """	(vik.) 33. 6 33. 24	VIII. 3, 15—16	II.712—3 var.)
59.3—4: 60 I—3:	" " " anurūpaḥ abhiplavaṣaḍahe 2. ahani ukthaśastre stotriyah		VIII. 32. 12—13	II 171 - 6/ >
60.4-66	ı: abhiplavaşadahe 2. ahani ukthaśastre anurūpah		VIII. 92. 2S—30 I. 8. S—10	11.11+
¹) vgl.	. unter 57. 11—13. (a) = AS. XX. 68. 1 (b) = AS. XX. 52. (c) = AS. XX. 71. 4	l3. ³) =	= AS. XX. 20. 1-	-3. ') = AS.
	Kon. Akad v. Wetensch. (Nieuwe Reeks). Dl. XI.			9

AS XX.	Viniyoga	Vait.	ŖS.	SV.
60.1-3:1	prsthyasyaikavimse ukthasastre stotriyah	40. 14		
60.1—3:]	prsthyatryahe 2. ahani 👚 🦷	41.7		
60.1—3:1	tryahāṇaiṇ tṛtiyeṣv ahaḥsu ukthaśastre	43 0		
60 1-3:	stotriyahpṛṣṭḥyapañcāhe 2. ahani ukthaśastre	41.8		
· · · · · · · · · · · · · · · · · · ·	stotriyah	41.16		
60 1-3:	prsthyasadahe 2. ahani ukthasastre sto-	40.		
61 1 2.	triyah	42. 1		
01.1-0;	abhiplavaşadahe 3. ahani ukthasastre stotriyah	31 96	VIII 15 4-6	II. 230—2(var.)
61.4-61)	· abhiplavaṣaḍahe 3. ahani ukthaśastre	51. 20	VIII. 10. 1	11. 400
	anuriípaḥ		VIII. 15, 1—3	
	ekāheşu ukthaśastre stotriyah			
61.1—3;	dvyahānām 1. ahani ukthaśastre stotriyah	41.1		
	tryahāṇām 2. ahaḥsu " "	41. 5		
62. 1—2 ²)	: abhiplavaşadahe 4. ahani ukthasastre			/
	stotriyah	31. 26	VIII. 21. 12	II. 58—9 (var.)
62. $3-4^3$)	: abhiplavaşadahe 4. ahani ukthasastre			
	anurupah	31. 26	VIII. 21. 9—10	
62.5 - 7:	abhiplayasadahe 5. ahani akthasastre	21.21	TIFIF 40 T A	T(000 00/
00 0 10	stotriyah		VIII. 98. 1—3	II. 3757(var.)
62.8—10	4): abhiplavaṣaḍahe 5. ahani ukthaśastre anurūpaḥ		VIII. 15. 1—3	
69 5-7.	prsthyapañcāhe 5. ahani ukthasastre		VIII. 10. 1 0	
02,0	stotriyah			
63.1—26	5): abhiplavaşadahe 6. ahani ukthasastre			
	stotriyah		X. 157. 1-3	II.460-2(varr.)
63. $2c-3$	5): abhiplavaṣaḍahe 6. ahani ukthaśastre			•
	anurūpalį		X. 157. 4—5	
63.4-6:	vājapeye ukthaśastre stotriyalı	27. 15	I. 81.7—9	II. 691, 3, 2
63. 7-9:	" " anurūpaļ	27.15	VIII. 12. 1—3	
63.4-9:	caturvimée ukthasastre stotriyanurupau.	31.20b		
63.4-9:	prathame chandome ukthaśastre stotriya-			
	mırūpau			
	visvajiti ekahībhūte ukthasastre stotriyaļi			
63.4-6:	catūratraņām 4. ahalisu ukthaśastre sto-			
	triyah			
63. 1—6:	abhiplavapañcāhe 5. ahani ukthaśastre			
42.4.4	stotriyah			
63. 1—6:	abhiplavasyokthasansthasya 6. ahani uk-			
00 1 0	thaśastre stotriyah			
63.4-6:	dvādašaratre uttame chandome uktha-			
613-2.	śastre stotriyah		VIII. 98. 46	Tf 507_0
64.4-6:	dvitiye chandome ukthaśastre stotriyah		VIII. 24. 16—1	
	abhiplavaşadratre 5. ahani ukthasastre		VIII. 27, 10—1	O
01. 1 0.	stotriyah			
65:	trtive chandome ukthaśastre stotriyah.	33.18	VIII. 24. 19—2	I desunt.
65:	daśarātrasya 9. ahani ukthaśastre stotriyal		. 111. ~ 1. 10 %	- County
66:	trtiye chandome " anurupal		VIII. 24. 22—2	4
				=
1)	AS VY 69 8 10 2 _ 40 VV 1	4 1 0 3	40 3737 44	

 $^{^{1}}$) = AS. XX. 62. 8—10. 2) = AS. XX. 14. 1—2. 3) = AS. XX. 14. 3—4. 4) = AS. XX. 124. 4—6.

VI. ANUVĀKA.

AS, XX	Viniyoga	Vait.	RS.	SV.
	: pṛṣṭḥyaṣaḍahe 6. ahani purastāt prasth.		I. 133. 7	~
	upadhānam		I. 139. 8	
	1	1	I. 127. 1	
en 1 e		i	II. 36. 2	
01.4-0	: pṛṣṭhyaṣaḍahe 6. ahani upariṣṭād ṛtuyājy.		II. 36, 4	
	upadhānam	31.276	II. 36. 5	
		1	H, 37, 2	
6S 1):	prathame chandome ājvaśastre āvāpaḥ.	33, 15	I 4 1—53	
68.11—6	39.1: vratyastomesu // stotriyali		I. 5. 1—3	II 90-92(var.)
69,70:	dvitīve chandome āvāpaḥ	33, 15	I. 5. 3—8. 4	, ,
	tṛtīye " "		I. 6. 5—9. 10)
71.11—1	13: svarasāmasu abhiplave cājyašastre sto-			
	triyah	42.8	I. 9. 5—7	
	VII. ANU	VĀKA.		
72:	prsthyasadahe 6. ahani purastāt prasth.			
	upadhānam	31.27	1. 131. 2, 3, (;
		į.	VII. 22. 7, 8	
73:	pṛṣṭḥyaṣaḍahe 4. ahani pṛṣṭhaśastre āvāpaḥ	32.7	VII. 31. 10	
			X. 23. 3—5	
74:	" š. " " "	32.8	I. 29	
75:	" 6. " " "	32. 9	I. 131. 3-5.	
76:	" " " " "	32.10	X. 29	
76:	dvitīve chandome " "	33.17		
77:	tṛtīye " " "	33.17	IV. 16. 1—8	
7S:	vajapeve ajvaśastre stotriyah		VI. 45. 22—2	4II. 1016—8
78:	brhaspatisave " "	39.3a		
78:	" " ukthamukham (f)	39. 36		
78:	sarvajiti etc. " stotrivalı			
79:	vājapeve prsthašastre stotrivah		VII. 32. 26—2	
79:	visuvati sauryapṛṣṭhe pṛṣṭhaśastre stotriyah			II. 806—7
79:	viśvajiti vairājapṛṣṭhe āvāpaḥ			
79:	indrastome prsthaśastre stotriyah			
79:	visuvati ekahībhūte pṛṣṭhaśastre stotriyalı		325 43 W 0	
80:	vājapeye prsthasastre stotriyah	•	VI. 46. 56	
80:	visuvati sauryapṛṣṭhe anurūpaḥ		STEEL WALL W	ff 212 a
812):	aptoryamni prethasastre stotriyah	21.22	VIII. 70, 5—6	11. 212—3
81:	višvajiti vairājapṛṣṭhe pṛṣṭhaśastre sto	22 (1		•
01.	triyah	33.9		
81:	tanūprithe sadahe 3 ahani prithašastre	13.0		
ea.	stotriyah		THE SECOND	•
S2:	aptoryāmņi prethasastre anurūpah	21.22	VII. 32. 18—19	•
82:	viśvajiti vairājapṛṣṭhe pṛṣṭhaśastre anu-	33.0		
83:	aptoryāmņi prethašastre sāmapragāthah.		VI 16 0 10	
S3:		33.11	VI. 46. 9—10	
S1:	caturviņise ajvašastre stotrivali		1246	
\$4:	prathame chandome ājyaśastre stotriyah		I. 3. 1—6	H 100 0
84:	caturviņise ekāhībhūte " "	40.11		II. 496—8
	"			

¹) AS, XX, 68, 1-3 = 57, 1-3, ²) = AS, XX, 92, 20–21.

```
Vait.
                                                                             SV.
 AS. XX
                     Vinivoga
                                                               RS.
                                                                       II. 710--11
85. 1—2: caturvimse prsthasastre stotriyah.... (vik.) 31. 18 VIII. 1. 1—2
                              anurūpah.... ( // ) 31.18 VIII 1.3-4
                                                                                (var.)
$5.3-4:
                    ekāhibhūte prsthaśastre sto-
85.1-2:
            86:
         samvatsare mädhvamdine savane äram-
            III. 35. 4
87:
         dvitīve chandome aikāhikam sūktam.. 33.19
                                                         VII. 98
87:
         trtive
                                      " . 33.20
                                                          IV. 50. 1-6
88:
         dvitīve
                                         .. 33.19
89:
           //
                   "
                                         .. 33.19
                                                          X. 42
                                                          VI. 73
90 :
         trtīve
                                         .. 33.20
                                 VIII. ANUVĀKA.
91:
         dvitīve trtīve vā chandome aikāhikam
           sūktam..... (vik ?) 33. 21
                                                           X. 67
                                                        VIII. 69. 4 - 70. 6
92 1):
         prsthyasadahe 6. ahani ajyasastre avapah 32. 5
                                                        VIII. 64. 1—3 II. 704—6(var.)
93. I-3: daśarātrasva 10. // // stotrivah 33. 23
93. 1—3: śyene etc. ājyaśastre stotriyaḥ..... (vik.) 39. 5
                     " āvāpah . . . . . . . 34. 7
                                                           X. 153
93. 4—8: mahāvrate
                                                           X. 44
         trtīve chandome aikāhikam sūktam... 33.29
94:
                                                           II. 22. 1
                                                                      II. 836
95.1-2: mahāvrate prsthasastre stot. anur..... 34.19
                                                                      II. 1151
                                                           X. 133. 1
                                                           X. 133. 2-3 II. 1152-3
95. 3—4: . . . . . . . . . fehlt . . . . . . . . .
                                                           X. 160-164. 1
96^{2}):
         mahāvrate prsthasastre āvāpah...... 34.20
                                  IX. ANUVĀKA.
                                                         VIII. 66. 7-9
97:
          brhaspatisave prsthasastre stotriyah... 39.3
97:
          sarvajiti, rsabhe etc. prsthasastre stotriyah 39, 18
                                             (vik.) 40. S
97:
                                        //
          trivrdādisu atirātresu "
97:
          trikakuddasaratre 1. ahani prethasastre
                                                                        11.1041-2
            stotriyah . . . . . . . . . . . . . . . . . . 42. 5
98:
          śycnasamdamśajiravajresu prsthaśastre
                                                          VI. 46. 1-2
                                                                        II. 159-60
            stotriyah..... 39.5
                                                                                 (var.)
          tanuprsthe sadahe 2. ahani prsthasastre
98:
            stotriyah..... 42.9
                                                                        H 923-4
                                                         VIII. 3, 7—8
99:
          apurve prsthasastre stotriyah . . . . . . 39, 6
                                                                        II. 60-2 (varr.)
                                                         VIII. 98, 7 =-9
          vrātya-tomesu prsthaśastre stotriyah... 39.7
100:
                                     " ... 10 4
          rajasūvaikāhesu ukthašastre
100:
                                                            1.12.1-3
                                                                       11. 140-2
101:
          agnistutsu ajvašastre
                                        ... (vik.) 39. S
                                         ... 40.2
101:-
          virāji etc.
                                         . . (vik.) 39 8
                                                          11[.27.13—15][.88S—90
102:
          agnistutsu
                                                         VIII. 71. 14 1)
                                         ... ( // )39.8
103^{3}):
                  prsthaśastre
                                                         VIII. 60. 1-2
103:
         virāji etc.
                                          ... 10.2
103 2-3.
                                          ... (vik.) 39. 8
                                                         VIII. 60. 4—4 II. 902—3
                                                                        11.957 - 8
104. 1-2: tīvrasuti etc. "
                                                         VIII. 3, 3-1
                                          ... 39. 9
104.3—4: gosave etc.
                                                         VIII. 90. 1-- 2
                                                                        II. S 12-3
                                          ... 39.10
104. 1-2: samsarpe etc. 4. ahani pṛṣṭhaśastre sto-
                                                                                (varr.)
```

¹⁾ AS. XX. 92. 1-3 = XX. 22. 4-6. 2) vgl. zu Vait. 34. 20. Der Text des Shankar Pandit weicht auch hierin von der Roth-Whitney'schen ab, dass XX. 96. 17-24 = II. 33 sind. 2) Vielleicht ist nach XX. 103. 1 ausgefallen RV. VIII. 71. 14, cf. Jaim. S. IV. 14. 8-9.

AS X	X Vinivoga	Vait.	RS. SV.
105.1-	2: praticīnastome pṛṣṭhaśastre stotriyaḥ		VIII. 99. 5—6 II. 987—8
105.3:	fehlt		VIII. 99. 7
105. 4-	5: raji prsthaśastre stotriyah		VIII. 70. 1—2 II. 283—4
106:	indrastome ukthaśastre stotriyah		VIII. 15. 7—9 II. 995—7(var.)
107.1	3: vighane ājyaśastre "	39.15	VIII. 6, 4—6 II. 1001, 3. 2
			(varr)
	3: // pṛṣṭhaśastre //		X. 120. 1—3 II. 833—5
107. 7—1	[2 1):fehlt		X. 120. 4—9
107. 13—	-15; sūryastuti pṛṣṭhaśastre stotriyaḥ	39. 16	I. 115. $1-2^2$
	-15 : sauryaprsthe visuvati prsthaś, stotriyah		
108:	vajre punastome ukthaśastre stotriyali.		VIII. 98. 10—12 II. 519—21
108:	rājasūyeşu ukthaśastre stotriyaḥ	40.4	(varr.)
108:	baida-, svarasāmatrirātre 1. ahani uktha-	_	
1.0	śastre stotriyah	41.4	
108:	catūrātrāṇām 3. ahani ukthaśastre sto-	43.30	
100	triyah	41.10	
108:	abhyāsangye, pañcaśāradīye 1. ahani	(3.3%	
100	ukthuśastre stotriyah		
108:	şadrātre āyuşy ukthaśastre stotriyah	41.20	
108:	prethyasadahe 3. ahani ukthasastre sto-	ta a	
108:	triyaḥdvādaśāhe 1. chandome ukthaśastre sto-	42.2	
100:	trivalia	19 7	
109:	1. 2. sāhasre pṛṣṭhaśastre stotriyalı		I 84. 10—12 II. 355—7
109:	aśvatrirātrasya 2. ahani pṛṣṭhaśastre	55.15	1 64. 10—12 11. 555—1
	stotriyaḥ	41 6	
110:	virādādisu saptasu ekākesu ājyasastre	11.0	
	stotriyah	40.1	VIII. 92. 19—21 II. 72—4
111:	virādādişu saptasu ekākeşu pṛṣṭhaśastre	2002	, , , , , , , , , , , , , , , , , , , ,
	stotriyah	40.1	VIII. 12. 1618 Jaim. IV. 9. 10
111:	rājasūvesu ukthaśastre stotriyah		-10.2.
111:	abhiplavasya ukthasamsthasya 6. ahani		
	ukthaśastre stotriyah	(vik.) 41.22	
112:	vinuttyādişu aşţasu ekāheşu ājyaśastre	, ,	
	stotriyalı	40.3	VIII. 93. 4—6 Jaim. IV. 8.7—9
113:	vinuttyādişu astasu ekāhesu prethašastre		
	stotriyah		VIII. 61. 1—1 II. 583—4(var.)
113;	trivrdādisu atirātresu prsthašastre stotrivah		
114:	rājasūvesu ukthaśastre stotriyah		VIII 21. 13—14II. 739—40
114:	sadrātre gavi " "		(var.)
115:	sādyaḥkreṣu ājyaśastre "		VIII. 6. 10—12 II. 850—2
116:	prathame sarvastome prsthasastre stotriyah	40.7	VIII. 1 13—14
116:	catürātrāņām sarveşu ahaḥsu pṛṣṭhaśastre	(11) 43 30	
117.	stotriyaḥ.	(V1K.) 41. 12	THE ON THE OWNER.
117:	trividādisu atirātresu prethasastre stotrivah	(") 10.8	VII. 22. 1—3 II. 277—9
118:	tanūprsthasadahe 5. ahani prsthasastre	10.0	
ם דפוו	stotriyah : vaiśvadevādisu triratresu 1 ahani prsth.	# C. y	
117.1		.11 9	VIII 61 2 6 41 020 00
115 34	stotriyah: sakamedhe pṛṣṭhaśastre stotriyah	41. 4	VIII. 61. 5—6 II 929—30
11 U-T	· carameane bistuasastic statifai · · · · ·	71. o	VIII. 3. 5 —6 II. 937—5

Nach Shankar Pandits Ausg. mit vielen Varr., in Übereinstimmung mit AS. V. 2. 2) d. h. AS. XX. 107. 14-15 = RS. I. 115. 1-2.

AS. XX		niyoga			Vai	t.	ŖS.	SV.
118.12	: trikakuddaśarātı stotriyalı				42.5			
1191):	vaišvadevādisu t	rirātreșu 2	, ahani pr	șțh.			VIII = 2 0 10	HI. 1027
1.20	stotriyah						VIII. 52, 9—10) II. 960 ¹) II. 531—2
120: 120:	daśāhe 8. ahani trikakuddaśarātre				42, 3		VIII. 4. 1—2	(var.)
	stotriyah				42.5			
121:	tanupṛṣṭhaṣaḍahe stotriyah				42.9		VII. 32, 22—23	II. 301
122:	tanuprethasadahe	6. ahani	i ukthaśa:	stre				TT 404 (*
123:	stotriyah sauryapṛṣṭhe viṣṭ				42.9		I. 30.13—15	II. 4346 (var.)
120,	rūpah				33.6		I. 115. 4—5	` /
124.1—3	: tanūprethasadah				.10 0		IV. 31, 1—3	II. 32—4
124.4—6	stotriyah: vgl. 63. 1—3.				Tú. J		[1.01.1-0	21.00
125:	prsthyasadahasya	6. ahani					TTT 2017	
	$\bar{a}v\bar{a}pal_1\dots$						IV. 131 (var.)	
125:	sautrāmaņyām pņ							
125:	viśvajiti vairājapņ				33. 12			
125.2:	sautrāmaņyām patraņam				30.10			
125.4-7	: sautrāmaņyām				00.10			
	mantranam						_	
126:	aptoryāmņi pretl	haśastre av	āpaḥ		27.24		X. 86	
126:	pṛṣṭhyaṣaḍahasya				00.74			
126:	āvāpaḥ viśvajiti vairājap				32.14 33.12			
127:				//	32.19		Khila V. 8—11	
1.41.	bišiphašadapaska	o. anam	"	"	0%. 10) Śańkh. XII. 14 Khila V. 12—14	
128	"	" "	"	"	32.19		Sankh. XII. 20—21	
129-132	?: <i>"</i>	" "	//	<i>,</i> ,	32.20		Khila V. 15	
100	•						Sańkh. XII. 18 Khila V. 16	
133:	″	" "	"	"	32. 21		Śańkh. XII. 22	
134:	"	" "	"	"	32. 22		Khila V. 17	
						6) (1)	Śāńkh. XII. 23. 1 Khila V. 18—21	
135:	"	" "	"	"	32, 23	30	Śāńkh. XII. 23. 2-	ŏ
136:	"	" "	"	"	32.31		Khila V. 22. 1—10 Śāńkh. XII. 24. 2 (—	-S)
137.1—3).	. fehlt) Khila V 22. 11-13	
137.3:	pṛṣṭḥyaṣaḍahasya) Śańkh. XII. 24, 3	
	āvāpaļ				32.33		Khila V. 22. 13	
137.4	i: pṛṣṭhyaṣaḍahasy āvāpaḥ				યુગ વચ		IV. 101. 4—6	II. 222 —4
137.7	9 : prsthyasadahasy	ya 6. ahai	ni p <u>rst</u> haśa	stre				11. ### T
	avāpaḥ						VIII. 96. 13—15	

¹⁾ AS. XX 119. 2 scheint mit SV. II. 1028 übereinstimmen zu müssen. Man erwartet RV. VIII. 52, 10.

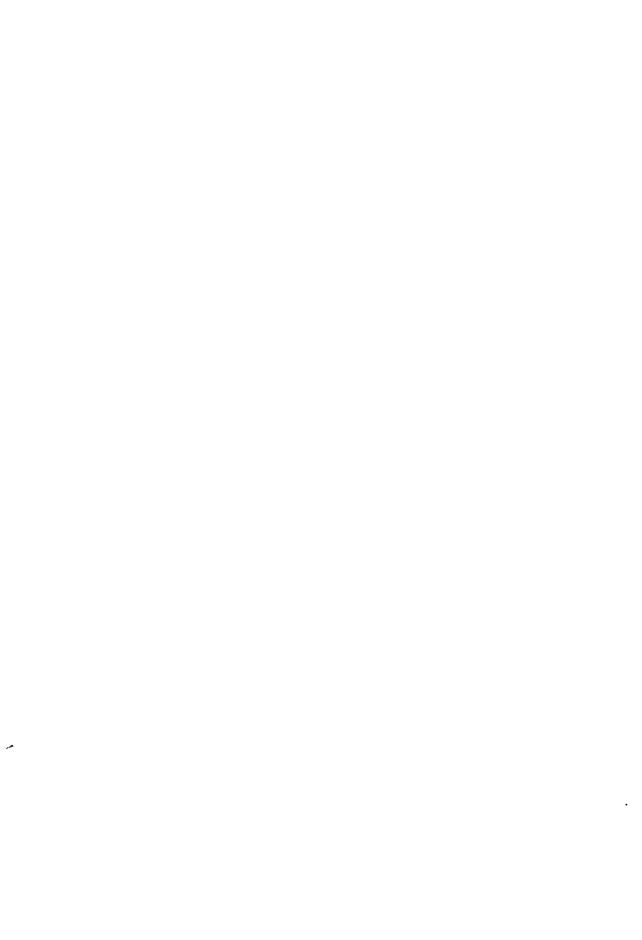
AS. XX	X	Viniyo	ga	Vait.	ŖS.	sv.
137.10-	11:				VIII. 96, 16-17	
137.12-	14 1): aptory	āmņi atirik	tokthe stotriyah.	27.28	VIII. 93. 7—9	II 572—4
128. 9:	aśvamedhe	methanama	ntraḥ	38.2		
137.3:	dadhibhakşa	ņamantraķ.		23.17		
138:	aptorvāmņi	atiriktokthe	anurūpaḥ	27. 28	VIII. 6. 1—3	
138:	trtive chand	ome ājvašas	tre stotriyah	3 3. 14		II. 657, 9,
138:	tryahāṇām	"	//	41.8		8. (var.)
138:	caturahāṇāṃ	4. ahaḥsu ā	jyaśastre stotriyah	41.11		
138:	trikakuddaśa	rātre S. aha	ni " "	42. ń		
139-142	: aptoryāmņi	atiriktokth	e āvāpaḥ	27.29	VIII. 9. 1—21	
143.1 - 7	: "	//	//	27.29	IV. 44	
143.8:	"	"	paridhānīyā	27.30	IV. 57. 3	
143.9:	"	"	yājyā	27.30	VIII. 57. 3	

 $^{^{1}}$) = AS. XX. 47. 1-3.

BERICHTIGUNGEN.

Vait. 3. 3 1. XVII. statt XVI.

- " 6. 9 1. III. 15. 7 statt III. 15. 17.
 - 9. 27 l. III. statt VIII.
- , 14. 1 l. IV. 1. 1 statt IV. 41. 1.
- , 16. 8 l. VII. statt VI.
- " 16. 12 l. IX. 1 statt IX. 9.
- , 17. 9 l. (VII. 111).
- " 19. 2 l. VI. 24. 8 statt VI. 24. 3.
- , 21. 24 l. IV. 21 statt IV. 2. 1.
- 23.20a l. mit (der Strophe):... (VI. 80. 3).

Ontwerp van eene vergelijkende vormleer van eenige Algonkin-talen

DOOR

C. C. UHLENBECK.

Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam.

AFDEELING LETTERKUNDE.

NIEUWE REEKS.

DEEL XI. No. 3.

JOHANNES MÜLLER.

1910.

VOORBERICHT.

Hoewel de omstandigheden mij, naar het schijnt, zullen veroorloven na verloop van tijd dieper in de studie der Algonkintalen door te dringen dan mij dat op mijn studeerkamer mogelijk is geweest, meen ik toch, dat voor het oogenblik deze zeer onvolledige en onvolmaakte schets den beoefenaars van Noord-Amerikaansche talen van eenig nut kan zijn. Nergens immers vindt men eene vergelijkende beschrijving van dezen taalstam, die iets meer bevat dan het aller-elementairste, iets anders biedt dan juxtapositie zonder historisch perspectief. Ik verbeeld mij niet, dat ik in deze richting bijzonder veel heb bereikt, maar de schaars door mij verkregen resultaten houd ik voor tamelijk zeker. In het algemeen draagt mijn ontwerp een meer descriptief dan historisch karakter, al zie ik ook zeer goed, dat de reconstructie der geschiedenis het doel is, waarop wij moeten afgaan. Eerst wanneer wij ons een denkbeeld kunnen vormen van de Algonkische stamtaal, zal het mogelijk zijn een onderzoek naar eventueele verwantschap met andere taalgroepen in te stellen.

De talen, die ik in dit ontwerp met elkaar heb vergeleken, zijn het Ojibway, het Cree, het Micmac, het Natick en het Blackfoot (als afkortingen bezig ik de beginletters dezer namen). Slechts een enkele maal heb ik een ander dialect geraadpleegd. Wel ben ik mij bewust, dat de keuze van een vijftal uit misschien vijftig tongvallen niet in alle opzichten te verdedigen is, maar ik had te kiezen of te deelen: of mij tot weinige talen te beperken en iets bruikbaars te leveren of van het ontwerpen cener vergelijkende vormleer geheel af te zien.

Mijn materiaal ontleen ik aan de volgende werken:

BISHOP BARAGA, A theoretical and practical grammar of the Otchipwe language ², Montréal 1878.

- E. F. Wilson, The Ojebway language, Toronto 1874.
- A. LACOMBE, Grammaire de la langue des Cris, Montréal 1874.

- A. LACOMBE, Dictionnaire de la langue des Cris, Montréal 1874.
- J. Horden, A grammar of the Cree language, London 1881.

Abbé Maillard, Grammaire de la langue Mikmaque, redigée et mise en ordre par J. M. Bellenger Ptre, New-York 1864.

- S. T. RAND, Dictionary of the language of the Micmac Indians, Halifax N. S. 1888.
- J. Eliot, A grammar of the Massachusetts Indian language. A new edition by P. S. Du Ponceau and an introduction and supplementary observations by J. Pickering, Boston 1822.
 - J. H. TRUMBULL, Natick dictionary, Washington 1903.
- J. W. Tims, Grammar and dictionary of the Blackfoot language in the dominion of Canada, London 1889.

Verder heb ik eenig nut gehad van:

- F. MÜLLER, Der grammatische bau der Algonkin-sprachen, Wien 1867.
- R. Sowa, Die nominalbildung in den Algonkin-sprachen, Brünn 1891.
- II. R. Schoolgraft, An essay on the grammatical structure of the Algonquin language (Information respecting the history... of the Indian tribes II, 351 sqq.).

TH. HURBURT, A memoir on the inflections of the Chippewa tongue (Information respecting the history... of the Indian tribes IV, 385 sqq.).

- N. O. (J. A. Cvoq), Etudes philologiques sur quelques langues sauvages de l'Amérique, Montréal 1866.
- L. Adam, Esquisse d'une grammaire comparée des dialectes Cree et Chippeway, Paris 1876.
- L. Adam, Examen grammatical comparé de seize langues américaines, Paris 1878.

Tot mijn leedwezen heb ik J. Howse, Grammar of the Cree language, with analysis of the Chippeway dialect, London 1865 niet in handen kunnen krijgen.

Wat de spelling betreft, heb ik niet veel op te merken. Zooveel mogelijk heb ik getracht gelijke klanken door gelijke teekens weer te geven. Daarom gebruik ik ook de teekens ξ , ξ , $t\xi$, $d\xi$, die geen misverstand kunnen veroorzaken, en schrijf ik in het Blackfoot ks, zoowel waar Tims x, als waar hij ks bezigt. Naar zijn eigen woorden is het immers niet aan twijfel onderhevig, dat hij met x de combinatie van k en s bedoelt. In de aanduiding der vocaalquantiteiten zijn er stellig veel ongelijkmatigheden in mijn geschrift, maar bij de ontoereikendheid mijner bronnen heb ik die niet kunnen vermijden. Ik releveer in het bijzonder, dat ik de e van het Cree

nergens van een lengteteeken heb voorzien, hoewel zij meestal niet van de \bar{e} in het Ojibway schijnt te verschillen. De spelling van het Natick heb ik natuurlijk onveranderd gelaten. Het zoude immers onverantwoordelijk zijn geweest aan de zeventiend'eeuwsche overlevering te gaan knoeien. In gevallen van twijfel heb ik ook in de schrijfwijze der overige dialecten geen veranderingen gewaagd.

Leiden, Mei 1909.

C. C. UHLENBECK.

			-

INHOUD.

		701
	Voorbericht	Blz. III
ſ.	Nomina.	***
	Algemeene opmerkingen (§ 1)	1
	Stamklassen (§ 2)	1
	Waardeeringsklassen (§ 3—§ 4)	3
	Numerus (§ 5—§ 6)	4
	Casus (§ 7—§ 9)	6
	Subordinatieve vormen (§ 10—§ 11)	9
	Possessieve flexie (§ 12—§ 16)	11
	Temporale flexie (§ 17)	19
	Nomen-vormende suffixen (§ 18—§ 19)	20
	Adjectiva (§ 20)	24
	Numeralia (§ 21—§ 22)	26
П	Pronomina.	20
110	Algemeene opmerkingen (§ 23)	29
	Personalia (possessiva) (§ 24)	30
		31
III	Andere pronomina (§ 25—§ 28)	91
	Algemeene opmerkingen (§ 29)	35
	Mutatie (§ 30—§ 32)	36
	Verdeeling der verba (§ 33)	38
		41
	Genera verbi (§ 34—§ 35)	
	Voorstellingswijzen (§ 36—§ 45)	42
	Tijden (§ 46—§ 48)	59
	Incorporatie (§ 49)	62
	Secundaire verba (§ 50)	-65

I. NOMINA.

Algemeene opmerkingen.

§ 1. Het Algonkisch, dat de onderscheiding van een mannelijk en een vrouwelijk geslacht mist, heeft twee waardeeringsklassen, die gewoonlijk met de namen levend en levenloos worden aangeduid, maar die ik liever bezield en onbezield wil noemen, daar deze termen gemakkelijk als b. en o. kunnen worden afgekort.

Een dualis van het nomen is niet aanwezig, maar de singularis en de pluralis der substantiva zijn in den regel duidelijk van elkander gescheiden. De grammatische casus worden door syntactische middelen kenbaar gemaakt, maar er is in eenige Algonkin-talen een door een suffix gekarakterizeerde locativus. Opmerkelijk is de aanwezigheid van subordinatieve vormen (obviativus en subobviativus) in het Ojibway, het Cree en andere dialecten. Waar wij zoodanige vormen niet aantreffen, moeten wij aannemen, dat zij verloren zijn gegaan.

De substantiva hebben eene possessieve en tot zekere hoogte ook eene temporale flexie.

Een eigenaardigheid van het Blackfoot is de aanwezigheid van, door een -k-suffix gekenmerkte, relatieve nominaalvormen, die in verbinding met relatieve voornaamwoorden worden gebruikt.

De bovenstaande opmerkingen hebben alleen betrekking op de zelfstandige naamwoorden. Voor de adjectiva en de numeralia gelden bijzondere regels, die in de laatste drie paragrafen van dit hoofdstuk ter sprake zullen komen.

Stamklassen.

- § 2. In het Ojibway kan men de nominaalstammen in twee hoofdgroepen verdeelen:
 - A. Stammen op een in alle vormen bewaard gebleven klinker.
 - B. Stammen op een klinker of klankgroep, die in den gewonen Verhand, der Kon. Akad. v. Wetensch. (Nieuwe Reeks) Dl. XI Nº, 3.

enkelvoudsvorm is weggevallen, maar die voor een suffix en in compositie bewaard is gebleven. Deze klasse valt weer in de volgende onderafdeelingen: α . stammen op -a-, β . stammen op -ia-, γ . stammen op -ia-, ε . stammen op -o-.

Voorbeelden van klasse A:

ogimā 'hoofdeling', plur. ogimāg.

anišinābe 'Indiaan', plur. anišinābeg.

animikī 'donder', plur. animikīg.

abwī 'pagaai', plur. abwīn.

windigo 'reus', plur. windigog.

Voorbeelden van klasse B:

a. Stammen op -a-:

kokūš 'zwijn', obv. kokūšan, plur. kokūšag.

kitigān 'akker', plur. kitigānan.

 β . Stammen op -ia-:

mišikē 'schildpad', obv. mišikēian, plur. mišikēiag.

 γ . Stammen op -wa-:

inini 'man', obv. ininiwan, plur. ininiwag.

odēna 'dorp', plur. odēnauan.

3. Stammen op -i-:

asīn 'steen', obv. asīnin, plur. asīnig, vgl. asini-wakaigan 'steen-huis'. mitigwāb 'boog', plur. mitigwābin.

ε. Stammen op -o-:

mitig 'boom', obv. mitigon, plur. mitigog, vgl. mitigo-wakaigan 'blok-huis'.

wāwan 'ei', plur. wāwanon.

Tot B, δ behooren ook de participia (persoonlijke gerundia) op -d, maar voor de i is deze consonant tot $d\tilde{z}$ geworden, b. v. enamiād 'hij (zij) die bidt', plur. enamiādzig. In sommige dialecten is de oudere vorm op -dig bewaard.

In den locativus vinden wij niet altijd het vocalisme, dat wij op grond van den meervoudsvorm zouden verwachten. Zoo heeft kitigān 'akker' den locativus kitigāning, hoewel de pluralis kitigānan luidt. Een ander voorbeeld is odēna 'dorp', loc. odēnang, plur. odēnawan. Vormen als kitigāning, odēnang zijn waarschijnlijk door den invloed van andere stammen te verklaren. Ook bij de deminutiva en pejorativa, waar in bepaalde gevallen de stamklinker voor den dag komt, is de oorspronkelijke toestand lang niet altijd zuiver bewaard.

Dat eindvocalen nu eens weggevallen, dan weer behouden zijn, ligt stellig aan oude accent-voorwaarden. Hetzelfde verschijnsel is in de conjugatie waar te nemen; tegenover ikkito 'hij (zij) zegt'

staan immers nind-ikkit 'ik zeg', kid-ikkit 'jij zegt' en dat deze vormen eenmaal *nind-ikkito, *kid-ikkito hebben geluid, blijkt uit de negatieve vormen nind-ikkito-si, kid-ikkito-si. Zoo ook bōsi 'hij (zij) gaat scheep': nin-bōs 'ik ga scheep', ki-bōs 'jij gaat scheep' (negatief nin-bōsi-si, ki-bōsi-si).

Ook in het Cree vinden wij de klassen A en B, maar de onderafdeelingen van B zijn tot twee gereduceerd, doordat -a- en -wa-(-wo-) de andere oorspronkelijke stamklinkers — uitgezonderd zekere vocalen in den locativus en de possessieve flexie — hebben verdrongen. Somtijds echter behoort een woord in het Cree tot klasse A, terwijl het in het Ojibway zijn stamklinker heeft verloren, b.v. C. asini, O. asīn 'steen'; C. kona, O. gon 'sneeuw'. Nog in een ander opzicht is het Cree ouderwetscher dan het Ojibway, namelijk in den enkelvoudsvorm van woorden, die in het Ojibwav een -wa-stam vertoonen, zooals O. migizi 'arend', plur. migiziwag, C. mikisiw, plur. mikisiwok en O. ikwē 'vrouw', plur. ikwēwag, C. iskwew, plur. iskwewok. Wij zien, dat de w aan het einde der Cree-woorden een overblijfsel is van de in het meervoud volledig bewaarde klankgroep -wa- (-wo-). Maar wij vinden die w ook in het Cree, als het Ojibway een -ia-stam heeft (b.v. O. nižodē 'tweeling', plur. niżodeiag, C. niżotew, plur. niżotewok), in welk geval de aanwezigheid van deze consonant niet zoo gemakkelijk kan beoordeeld worden. Waarschijnlijk vindt de w ook in dergelijke woorden haar verklaring in de uitbreiding der -wa-stammen buiten hun oorspronkelijk gebied. Sporen van de oude stamklinkers heeft het Cree nog in den locativus, b.v. askikok 'in den ketel' (O. akikong). Het is opmerkelijk, dat de locativus in het Cree en het Ojibway soms op dezelfde wijze is gevocaliseerd, terwijl de pluralis in het Ojibway een anderen klinker vertoont (b.v. C. mikiwamik, O. wigiwāming 'in de wigwam': O. wigiwāman 'wigwams').

De oorspronkelijke stamvocalen van klasse B zijn beter bewaard in het Micmac en het Natick, maar in het Blackfoot is de oude toestand niet meer herkenbaar.

Waardeeringsklassen.

§ 3. Zooals ik reeds gezegd heb, vallen de substantiva van het Algonkisch in twee waardeeringsklassen: bezield of levend en onbezield of levenloos. Tot de bezielde klasse behooren niet alleen de namen van levende wezens, maar ook talrijke woorden voor zaken, die slechts in de animistische verbeelding van den Indiaan bezield zijn. Zoowel in het Ojibway als in het Cree worden b.v.

zon, maan, ster, donder, sneeuw, ijs, steen, zilver, ketel, pijp, tabak, brood, slede, klok, lint als levend beschouwd. Namen van boomen en planten worden in de Algonkische talen gewoonlijk tot de bezielde klasse gerekend, maar in het Natick golden zij, wonderlijk genoeg, als levenloos. De namen van lichaamsdeelen zijn in het Algonkisch in den regel onbezield en hetzelfde geldt van veel woorden, die deelen van boomen of planten aanduiden, maar in het Ojibway zijn b.v. doorn, framboos, appel, aardappel, als ook korenaar en korenstengel — gelijk het koren zelf — bezield. Een nauwkeurig onderzoek naar de verdeeling der woorden over de beide klassen in de verschillende Algonkin-talen zoude ongetwijfeld verrassende resultaten opleveren. Interessant zijn vooral zoodanige gevallen, waar de eene taal van de andere afwijkt, zooals bij pagaai en lepel, die in het Cree bezield, in het Ojibway onbezield zijn.

§ 1. Buiten syntactisch verband blijkt de klasse, waartoe een substantivum behoort, duidelijk bij de pluraalvorming, zoowel in de gewone als in de possessieve flexie. Verder is ook het gebruik der subordinatieve vormen hoofdzakelijk, hoewel niet geheel, tot de bezielde klasse beperkt, waardoor ons ook in bepaalde gevallen een criterium aan de hand wordt gedaan. In den zin is de klasse kenbaar aan de congruentie, hoewel de verschillende talen die niet alle in denzelfden omvang toepassen. Zoo congrueert het attributieve adjectief in het Natick en tot zekere hoogte in het Micmac ook in klasse met het substantief, waarbij het behoort, terwijl dit in de andere talen, die wij hier behandelen, niet het geval is. In plaats van praedicatieve adjectiva gebruikt men in het Algonkisch verbaalvormen, die evenals andere intransitieve verba in klasse met het subject congrueeren. Daarentegen stemmen de transitieve werkwoorden in klasse met hun lijdend voorwerp overeen. Er zijn nog andere gevallen van congruentie, maar hetgeen ik reeds gezegd heb, is voldoende om een denkbeeld te geven van de groote rol, die de distinctie der twee waardeeringsklassen in de grammatica van het Algonkisch vervult. Hier vermeld ik nog slechts, dat ook bij de pronomina het onderscheid van bezield en onbezield aanwezig is.

Numerus.

§ 5. Het enkelvoud heeft geen bijzonder kenteeken en een dualis ontbreekt, niet alleen bij het nomen, maar — afgezien van het Micmac, dat dualische werkwoordvormen bezit — ook bij de overige rededeelen der hier behandelde talen. De pluralis is

verschillend naarmate van de waardeeringsklasse. De bezielde woorden hebben als meervoudsteeken O. -g, C. -k, M. -k, N. -g, B. -ks. Wat de onbezielde klasse betreft, vormt het Ojibway den pluralis door achtervoeging van -n, waarmede in het Micmac -l correspondeert. Het Cree heeft het eigenlijke meervoudsteeken -n verloren. In het Natick gaat het meervoud der onbezielde klasse op -sh uit, in het Blackfoot op -sts.

In het Ojihway en het Cree vinden wij het pluraalteeken bij bezielde woorden van klasse A, in het Ojibway ook bij de onbezielde woorden van die klasse, onmiddellijk achter den overal bewaarden eindklinker van het woord, maar ook het meervoud van klasse B is in het Ojibway, waar de onderafdeelingen dier groep scherp uit elkander zijn gehouden, zeer verschillend gevocaliseerd (-a-, -ia-, -wa-, -i-, -o-), terwijl in het Cree -a- en -wa- (-wo-) hun gebied ten nadeele van andere klinkers hebben uitgebreid. Daar het pluraalteeken -n in het Cree is weggevallen, heeft het den schijn, dat het meervoud der levenlooze woorden door middel van het eigenlijk thematische -a, -wa wordt gevormd. In het Micmac vinden wij voor de pluraalsuffixen somtijds de stamvocalen -a-, -e-, -i-, -u- en hebben de woorden op -t een meervoud op -qi-k (-ki-k), maar in het Natick gaat aan de -q der bezielde klasse steeds -o-- hoewel soms na bewaard gebleven oorspronkelijk vocalisme of -wo-, aan de -sh der onbezielde klasse steeds -a- of -wa- (-anaof -wana-) vooraf. In het Blackfoot staat voor de pluraalsuffixen dikwiils een ĕ of een ĭ.

Voorbeelden van de bezielde klasse:

- O. mēme 'specht', plur. mēmeg.
- O. wāgoš 'vos', plur. wāgošag.
- O. opīn 'aardappel', plur. opīnig.
- O. anang 'ster', plur. anangog.
- C. niska 'trapgans', plur. niskak.
- C. pakkwežigan 'brood', plur. pakkwežiganak (O. pakwēžigan, plur. pakwēžiganak).
 - C. mistik 'boom', plur. mistikwok (O. mitig, plur. mitigog).
 - C. isknew 'vrouw', plur. isknewok (O. ikwe, plur. ikwewag).
 - M. Inu 'mensch', plur. Inuk.
 - M. kelokokueš 'ster', plur. kelokokuešk.
 - M. epit 'vrouw', plur. epigik.
 - Y. mittamwossis 'vrouw', plur. mittamwossissog.
 - N. wosketomp 'man', plur. wosketompaog.
 - N. manit 'geest', plur. manittoog (O. manito, plur. manitog).
 - N. ahtuk 'rendier', plur. ahtuhquog (O. atik, plur. atikwag).

- B. atsetsi 'handschoen', plur. atsetsiks.
- B. pokun 'bal', plur. pokuniks.
- B. sesenitau 'vijl', plur. sesenitaks.
- B. moksis 'priem', plur. moksiks.

Voorbeelden van de onbezielde klasse:

- O. anwī 'kogel', plur. anwīn.
- O. žimāgan 'lans', plur. žimāganan.
- O. maškīki 'medicijn', plur. maškīkiwan.
- O. anīt 'vischspeer', plur. anītin.
- O. makak 'doos', plur. makakon.
- C. tšikahikan 'bijl', plur. tšikahikana.
- C. tšipayikamik 'graf', plur. tšipayikamikwa.
- M. ulidažudi 'vreugde', plur. ulidažudil.
- M. makamiguev 'land', plur. makamigal.
- M. m'kesen 'schoen', plur. m'kesenel (O. makisin, plur. makisinan).
- N. hussun 'steen', plur. hussunash (O. asīn is bezield).
- N. musseet 'voet', plur. musseetash (O. nizīd 'mijn voet', plur. nizīdan).
- N. mehtug 'boom', plur. mehtugquash (O. mitig, C. mistik in den zin van 'boom' is bezield).
 - N. qussuk 'rots', plur. qussukquanash.
 - B. autoksinatsi 'boon', plur. autoksinatsists.
 - B. moyis 'hut', plur. moyists.
 - B. okhkin 'been' (d. i. lat. 'os'), plur. okhkiists.
 - B. sinaksin '(ge)schrift', plur. sinaksists.
- § 6. Ook voor het meervoud gelden regels van congruentie, die van denzelfden aard zijn als de regels, die de congruentie der waardeeringsklassen beheerschen. Ik releveer het volgende. In het Micmae en het Natick stemt het attributieve adjectief, dat in het Ojibway enz. onveranderlijk is, met het zelfstandige naamwoord in getal overeen. Het intransitieve verbum congrueert met zijn subject, terwijl in het transitieve verbum zoowel het getal van het subject als dat van het object gereflecteerd wordt. Zooals wij zullen zien, wordt ook bij de pronomina het onderscheid in numerus formeel uitgedrukt.

Casus.

§ 7. Noch de tegenstelling van nominativus en accusativus, noch die van transitivus en intransitivus wordt formeel aan het nomen kenbaar gemaakt. Ook voor den genitivus heeft het Algonkisch geen afzonderlijken vorm, in welke leemte

door juxtapositie van de uitdrukkingen voor den bezitter en het bezetene wordt voorzien. In het algemeen staat het woord, dat het bezetene aanduidt, in den possessieven vorm van den derden persoon. Zoo zegt men b.v. in het Ojihway voor 'mijn vaders huis' n-ōs o-wakaigan, eigenlijk 'mijn-vader zijn-huis'. Maar ook juxtapositie zonder possessief praefix is een zeer gebruikelijk middel om de genitiefverhouding uit te drukken, vooral als die verhouding geen eigenlijk possessieve kan genoemd worden. Wij doen echter beter om dan van determinatieve compositie te spreken, aangezien de beide aaneengekoppelde woorden met elkander een nieuw begrip uitdrukken. Gevallen van dien aard in het Ojibway zijn b.v. iškotēnābikwān 'stoomboot' (eigenlijk 'vuurschip', asēma-makak 'tabaksdoos', gigō-bimidē 'vischolie'. Hoe nauw de leden van zulk eene koppeling of samenstelling onderling verbonden zijn, blijkt uit de omstandigheid, dat het eerste (determineerende) lid in het Ojibway dikwijls zijn oude stamvocaal heeft bewaard, terwijl deze in den niet-samengestelden gewonen enkelvoudsvorm van het woord was verloren gegaan. Voorbeelden daarvan zijn biwābiko-mikana 'spoorweg' (eigenlijk 'ijzerweg'), asini-wakaigan 'steenen huis' (eigenlijk 'steenhuis'). Als afzonderlijke woorden voor ijzer en steen gebruikt men in het Ojibway biwābik en asīn.

Het Micmac heeft een eigenaardigheid, die niet onvermeld mag blijven. Het nomen heeft in deze taal bijzondere vormen, zoowel in het enkelvoud als in het meervoud, voor het geval dat het met een ontkennend woordje is verbonden. Het kenmerkende suffix luidt -inu. Voorbeelden:

mokueš lnuinu 'point d'homme' bij lnu 'mensch'.

mu šabuguaninu 'point d'ean', mu šabuguaninugul 'point d'eanx' bij šabuguan 'water'.

De u van -inu en van het later te vermelden ontkennende adjectiefsuffix -tenu is waarschijnlijk identiek met de u, die wij in de negatieve verbaalvormen aantreffen. Mogen wij in den ontkennenden vorm van het nomen soms een door het suffix -u genegeerden partitivus vermoeden?

§ 8. In het Ojibway en het Cree is de vocativus singularis in den regel niet bijzonder gekenmerkt, maar toch zijn er enkele gevallen, waarin een formeel onderscheid tusschen den aanspreekvorm en den gewonen woordvorm is waar te nemen. In het Cree wordt notāwi 'mijn vader' bij het aanspreken meestal tot nota verkort en de vocativus van nikāwi 'mijn moeder' luidt steeds neka. Dergelijke afkortingen zijn veel gewoner in het Ojibway, b.v. nita 'mijn zwager', voc. nit; nižišē 'mijn oom (avunculus)', voc. nižiš;

ningā 'mijn moeder', voc. ning (naast ninge). Eigenaardig zijn de vocatieven nimišō bij nimišōme 'mijn oom (patruus)' en nimišōmis 'mijn grootvader'; nōko bij nōkomis 'mijn grootmoeder'. Vooral in den aanspreekvorm van eigennamen zijn afkortingen heel gebruikelijk. Niet helder zijn nōse (naast nōs) bij nōs 'mijn vader', ningwise (naast ningwis) bij ningwis 'mijn zoon', ninge (naast ning) bij ningā 'mijn moeder'. Ook aan het Micmac zijn afzonderlijke vormen voor den vocativus singularis niet vreemd, b.v. nu bij nutš 'mijn vader', kidžu bij nkitš 'mijn moeder'.

In het meervoud gaat de vocativus van het Ojibway op -(i)dog uit, waarmede in het Cree -(i)tok correspondeert. Naast -(i)tok wordt voor het Cree ook -(i)tik vermeld en een bijvorm van O. -(i)dog is -widog, welks w eigenlijk bij de -wa-stammen zal hebben thuis behoord. Voorafgaande aan -dog, -tok (-tik) vinden wij dikwijls den oorspronkelijken stamklinker bewaard, maar -idog, -itok (-itik) wordt ook aan woorden gehecht, die geen -i-stammen zijn. Voorbeelden: O. anišinābedog bij anišinābeg 'Indianen', anāngodog bij anāngog 'sterren', opīnidog bij opīnig 'aardappelen', kwiwizensidog bij kwiwizensag 'jongens', ikwēwidog bij ikwēwag 'vrouwen'; C. owašišitok (awāsisitik) bij owašišag (awāsisag) 'kinderen', iskwetok (iskwetik) bij iskwewok 'vrouwen'. Gevallen van O. -widog bij pluraalvormen zonder w zijn b.v. anišinābewidog (naast anišinābedog) bij anišinābeg 'Indianen', ogimāwidog (naast ogimādog) bij ogimāg 'hoofdelingen', abinōdžiwidog (naast abinōdžiidog) bij abinōdžiiag 'kinderen'.

Het Micmac heeft een vocativus pluralis op -tut, maar in het Natick en het Blackfoot schijnen dergelijke vormen te ontbreken.

§ 9. Verschillende Algonkin-talen bezitten een specialen vorm voor den locativus, die in het Ojibway door -ng (-g), in het Cree door -k, in het Delaware door -nk gekarakterizeerd is. In de klasse B gaat aan het suffix een vocaal vooraf, die niet zelden met de vocaal van het meervoud identiek is en dan als de oorspronkelijke stamklinker kan worden beschouwd, maar in andere gevallen daarvan verschilt. Het Ojibway heeft naast -ng ook een korteren vorm -g, maar deze wordt alleen gebruikt na woorden, die op -n uitgaan en na de meervouds-n der onbezielde klasse. Ook het Natick heeft een locativus, maar deze wordt door middel van een -t-suffix gevormd.

```
Voorbeelden in het Ojibway:

nibing bij nibi 'water'.

odēnang bij odēna 'dorp' (plur. odēnawan).

nizīdang bij nizīd 'mijn voet' (plur. nizīdan).

ninindžing bij ninindž 'mijn hand' (plur. ninindžin).
```

kitigāning bij kitigān 'akker' (plur. kitigānan).
akikong bij akīk 'ketel' (plur. akikog).
nibing bij nibin 'zomer'.
bibōng bij bibōn 'winter'.
o-wigiwāmiwang bij o-wigiwāmiwan 'hun wigwams'.
Voorbeelden in het Cree:
maskutek bij maskutew 'vlakte'.
mikiwamik bij mikiwam 'wigwam'.
askikok bij askik 'ketel'.

Voorbeelden van het -t-suffix in het Natick zijn neekit, keekit bij neek 'mijn huis', keek 'uw (sing.) huis', keekuwout bij keekou 'uw (plur.) huis', manotat bij manot 'mand'.

Subordinatieve vormen.

§ 10. Eigenaardig voor het Algonkisch zijn de subordinatieve vormen van het nomen. Als er in een zin twee derde personen voorkomen, dan wordt de eene daarvan als de heerschende, de andere als de gesubordineerde gedacht. Die ondergeschikte derde persoon wordt aangeduid met den naam obviativus. Is er in den zin nóg een derde persoon, dan maakt het een verschil of die in nadere betrekking staat tot den heerschenden derden persoon dan wel tot den ondergeschikten. In het eerste geval staat hij met dien ondergeschikten derden persoon op dezelfde lijn, maar in het tweede geval is hij aan den gesubordineerden derden persoon, d.i. aan den obviativus, gesubordineerd. Dien dubbel-ondergeschikten derden persoon noem ik subobviativus.

Voor den obviativus, die alleen bij de bezielde klasse wordt onderscheiden, hebben het Ojibway, het Cree, het Natick, het Blackfoot en tot zekere hoogte ook het Micmac afzonderlijke vormen. De subobviativus, die behalve bij de bezielde klasse in het Ojibway somtijds, in het Cree regelmatig ook bij de onbezielde klasse wordt onderscheiden, ontbreekt in het Micmac, het Natick en het Blackfoot.

In het Ojibway en het Cree zijn de transitieve verbaalvormen met derde-persoons-object verschillend, naarmate dat object een onafhankelijke, een gesubordineerde of een dubbel-gesubordineerde derde persoon is, terwijl ook in het Blackfoot de obviativus in het verbum wordt gereflecteerd.

§ 11. De obviativus, die in de beide numeri gelijk is, wordt in het Ojibway gevormd door toevoeging van het suffix -n aan den woordstam. Aan die -n gaat dus ook bij klasse B hetzelfde voca-

lisme vooraf als aan de -g van het meervoud. In het Cree is het suffix -n weggevallen en alleen het daaraan voorafgaande -a of -wa overgebleven. Dit eenvormige vocalisme moet op dezelfde wijze worden beoordeeld als de vocalisatie van den pluralis. Ook in het Natick is het eigenlijke teeken van den obviativus weggevallen en heeft het den schijn, dat het thematische -oh, -vh, -ah het kenmerk van dezen vorm is. Het Micmac daarentegen heeft een aan O. -n beantwoordend obviatiefsuffix -l (-el) bewaard. De formatie van den obviativus in het Blackfoot is niet volkomen helder. Zooals reeds in de vorige paragraaf gezegd is, is de obviativus uitsluitend eigen aan de bezielde klasse.

Voorbeelden in het Ojibway: aniśināben bij aniśinābe 'Indiaan'. maniton bij manito 'geest'. nosan bij nos 'mijn vader'. ningāian bij ningā 'mijn moeder'. amikwan bij amik 'bever'. opīnin bij opīn 'aardappel'. anāngon bij anāng 'ster'. Voorbeelden in het Cree: owaśiśa (awāsisa) bij owaśiś (awāsis) 'kind'. mistikwa bij mistik 'boom'. Voorbeeld in het Micmac: "tšel 'zijn vader', vgl. nutš 'mijn vader', kutš 'uw (sing.) vader'. Voorbeeld in het Natick: anoggsoh bij anoggs 'ster'. Voorbeelden in het Blackfoot: ninnaii bij ninnan 'man'. ponokomitaii bij ponokomita 'paard'.

De subobviativus der beide numeri wordt in het Ojibway van den obviativus afgeleid, in bepaalde gevallen door achtervoeging van -ini, in andere door wijziging van den uitgang tot -ini (bij een beperkte klasse van eigennamen tot -ani). De bijzondere regels kunnen hier achterwege blijven. Alleen moet vermeld worden, dat bij een aantal woorden naast den vorm op -ini een bijvorm op -iniwan in gebruik is.

Terwijl in het Ojibway de subobviativus meestal slechts bij woorden der bezielde klasse wordt gebezigd, heeft het Cree in het enkelvoud afzonderlijke subobviatiefvormen voor de bezielde en de onbezielde woorden. Bij de bezielde klasse wordt de subobviativus singularis en pluralis van den gewonen enkelvoudsvorm door achtervoeging van -iliwa (-iyiwa) afgeleid, maar bij de onbezielde klasse

wordt in het enkelvoud -iliw (-iyiw), in het meervoud -iliwa (-iyiwa) aan den gewonen woordvorm gehecht.

Voorbeelden in het Ojibway:

manitonini bij manito 'geest', obv. maniton.

nisīminini bij nisīm 'mijn schoondochter', obv. nisīmin.

ogwisini(wan) bij ogwisan 'zijn zoon'.

ikwēwini bij ikwē 'vrouw', obv. ikwēwan.

wiwini bij wiwan 'zijn vrouw'.

ogini(wan) bij ogin 'zijn moeder'.

Voorbeelden in het Cree:

okosisiliwa sing. plur., vgl. okosisa 'zijn zoon'.

o-masinahikaniliw sing., o-masinahikaniliwa plur., vgl. o-masinahikana 'zijn boek', masinahikan 'boek'.

Possessieve flexie.

§ 12. De possessieve praefixen zijn in hoofdzaak identiek met de pronominale voorvoegsels in de conjugatie en ten deele gelijkluidend met de afzonderlijke persoonlijke voornaamwoorden. Evenals bij deze worden in de possessieve en de verbale flexie een exclusieve en een inclusieve eerste persoon pluralis onderscheiden. De pluraliseering van de elementen, die den bezitter aanduiden, heeft plaats door achtervoeging van suffixen aan den in veel gevallen, hoewel niet altijd, oorspronkelijk gevocaliseerden woordstam, zoodat wij niet zelden, vooral in het Ojibway, ook uit de bezitvormen van een woord den eigenlijken stamklinker kunnen leeren kennen. De meervoudsvorming der nomina, die van possessieve praefixen voorzien zijn, verschilt naarmate van de waardeeringsklasse. Ook valt op te merken, dat — behalve in het Blackfoot — bij de bezielde woorden een nomen, dat het praefix van den derden persoon voor zich heeft, altijd in den obviativus staat.

Niet zelden wordt de woordstam in de possessieve flexie van het Ojibway en het Cree door toevoeging van een -m uitgebreid. De functie van dit aanhechtsel schijnt te wezen, dat het den nadruk op het begrip van eigendom legt. Voorbeelden: O. nind-ogimām 'mijn eigen hoofdeling': nind-ogimā 'mijn hoofdeling', od-ogimāman 'zijn eigen hoofdeling': od-ogimān 'zijn hoofdeling', nind-akīm 'mijn eigen stuk land': nind-akī 'mijn land', od-ažaweškom 'zijn eigen zwaard': od-ažawešk 'zijn zwaard', C. ni-pižiskim 'mijn eigen dier': ni-pižiskiw 'mijn dier', ni-mistikom 'mijn eigen boom': ni-mistik 'mijn boom', o-mistikoma 'zijn eigen boom': o-mistikwa 'zijn boom', ni-waskahikanim 'mijn eigen huis': ni-waskahikan 'mijn huis'. Ook

aan het Blackfoot is dit suffix -m niet onbekend, maar het schijnt in deze taal niet zoo dikwijls gebruikt te worden. Toch blijkt uit voorbeelden als nīt-ake-m 'mijn jongere zuster' (eigl. 'de tot mij behoorende vrouw') en tsanetsima kīt-stnyi-m-īsts 'hoeveel zijn uwe winters?' (d. i. 'hoe oud zijt gij?') zeer duidelijk, dat het er aanwezig is.

De namen van lichaamsdeelen en de verwantschapsnamen hebben in de meeste Algonkische talen altijd een praefix voor zich en ook enkele andere woorden in zekere dialecten kunnen niet anders dan met een voorvoegsel worden gebruikt. Indien men namen van lichaamsdeelen en eenige andere woorden absoluut en niet in betrekking tot een bepaalden persoon wil bezigen, dan worden zij in verschillende talen van een abstraheerend praefix voorzien, dat in het Cree mi- luidt en in het Natick en het Blackfoot uit m + vocaal bestaat. Voorbeelden van woorden, die niet zonder praefix voorkomen: O. nos 'mijn vader', kos 'uw (sing.) vader', ninga 'mijn moeder', ogin 'zijn moeder', nistigwān 'mijn hoofd', nizīd 'mijn voet', nindē 'mijn hart', nibid 'mijn tand', wībid 'zijn tand', C. notāwi 'mijn vader', kotāwi 'uw (sing.) vader', mistikwān '(het) hoofd', nistikwān 'mijn hoofd', miwat 'medicijnzakje', niwat 'mijn medicijnzakje', wiwat 'zijn medicijnzakje', M. nutš 'mijn vader', kutš 'uw (sing.) vader', nkitš 'mijn moeder', N. nwsh 'mijn vader', kwsh 'uw (sing.) vader', nwhas 'mijn moeder', meepit 'tand', neepit 'mijn tand', weepit 'zijn tand', menutcheg 'hand', wunnutcheg 'zijn hand', mehtauog 'oor', kehtauog 'uw (sing.) oor', musseet 'voet', nusseet 'mijn voet', muhkont 'been', wuhkont 'zijn been', B. nina 'mijn vader', kīna 'uw (sing.) vader', unni 'zijn vader', maāks 'grootvader (-moeder)', naaks 'mijn grootvader (-moeder)', motsis 'hand', notsis 'miin hand'.

De onregelmatigheden, die zich in de possessieve flexie voordoen, zal ik hier niet bespreken, aangezien zij stellig niet kunnen worden opgehelderd dan door een volledige vergelijking van alle verwante talen, waartoe het materiaal mij niet ten dienste staat.

§ 13. In deze paragraaf geef ik een overzicht der affixen, die de possessieve buigingsvormen karakterizeeren, waarbij ik evenwel het reeds behandelde suffix -w ter zijde laat.

Eerste persoon singularis.

mijn: O. nin(d)-, nidz-, ni-, n-, C. ni(t)-, n-, M. n-, N. n + vocaal, n-, B. nit(s)-, no-, ni-, n-.

mijne (meerdere): evenzoo, maar bij de bezielde klasse met suffix O. -g (na de stamvocaal), C. -(a)k, -(wo)k, M. -k, N. -(o)g, -(wo)g, B. -(i)ks, bij de onbezielde klasse met suffix O. -n (na de stam-

vocaal), C. -(a), -(wa), M. -(e)l, N. -(a)(na)sh, -(wa)(na)sh, B. -(i)sts.

Tweede persoon singularis.

uw (je): O. ki(d)-, $kid\tilde{z}$ -, k-, C. ki(t)-, k-, M. k-, N. k- + vocaal, k-, B. $k\tilde{z}t(s)$ -, k0-, ki-, k-.

uwe (je) (meerdere): evenzoo, maar met de — voor de twee waardeeringsklassen verschillende -- suffixen, die bij 'mijne (meerdere)' zijn vermeld.

Derde persoon singularis:

zijn: O. o(d)-, widz-, w-, — $(\bar{o}san, \bar{o}komisan)$, C. o(t)-, w-, — $(ot\bar{a}wia, okoma)$, M. u-, — $(ut\hat{s}el)$, N. w + vocaal, w-, B. ot(s)-, o-. Afgezien van het Blackfoot, geldt voor de hier behandelde talen de regel, dat een nomen der bezielde klasse, als het van een derde-persoons-praefix voorzien is, in den obviativus staat.

Zijne (meerdere): evenzoo, maar bij de onbezielde klasse met toevoeging van de aan die klasse toekomende suffixen, die bij 'mijne (meerdere)' vermeld zijn. In het Micmac en het Blackfoot heeft ook bij de bezielde klasse pluraliseering van het nomen plaats en wel door middel van de aan deze klasse toekomende suffixen. Ook in het Micmac ontbreekt dan het obviatiefsuffix.

Exclusieve eerste persoon pluralis.

ons: met het praefix van den eersten persoon singularis, maar met toevoeging aan den woordstam van het suffix O. C. $-n\bar{\alpha}n$, N. -nun, -un, B. -nan. Het Micmae heeft als suffix bij de bezielde klasse -nen, bij de onbezielde -nel. Waar wij bij een woord der onbezielde klasse -nen opgegeven vinden, denken wij allicht aan vergissing.

onze (meerdere): afgezien van het Micmac, evenals bij het singularische exclusieve 'ons', maar bij de bezielde klasse met het suffix O. -ig, C. -ak, B. -iks, bij de onbezielde klasse met het suffix O. -in, C. -a, B. -ists. In het Natick is het bovengenoemde -nun in het meervoud van onbezielde nomina tot -nunnonut uitgebreid. Wat het Micmac betreft, is het praefix hetzelfde als voor het singularische exclusieve 'ons', maar de combinatie der suffixen luidt bij woorden der bezielde klasse -nak in plaats van *-nen-ak, bij woorden der onbezielde klasse -nual in plaats van *-nel-al. Naast -nual wordt echter ook -nen opgegeven, hetgeen waarschijnlijk op vergissing berust.

Inclusieve eerste persoon pluralis.

ons: met het praefix van den tweeden persoon singularis, maar

met toevoeging aan den woordstam van het suffix O: -nān, C. -now, M. -nu, B. -nun. Over het Natick verkeer ik in het onzekere.

onze (meerdere): afgezien van het Micmac, evenals het singularische inclusieve 'ons', maar met toevoeging der — voor de twee waardeeringsklassen verschillende — suffixen, die bij het exclusieve 'onze (meerdere)' vermeld zijn (in het Cree is -now-ak tot -now-ok geworden). Wat het Natick betreft, ben ik niet voldoende ingelicht. In het Micmac is het praefix hetzelfde als bij het singularische inclusieve 'ons', maar de combinatie der suffixen luidt bij woorden der bezielde klasse -nak in plaats van *-nu-ak (over de onbezielde klasse kan ik geen uitsluitsel geven: vermoedelijk is het samengestelde suffix -nu-al, zooals bij den correspondeerenden exclusieven vorm).

Tweede persoon pluralis.

ulieder: met het praefix van den tweeden persoon singularis, maar met toevoeging aan den woordstam van het suffix O. -wa, C. -waw, M. -uau, N. -ou, -eu, -\omega, -n\omega, B. -oau.

ulieder (meerdere): afgezien van het Micmac, evenals het singularische 'ulieder', maar met toevoeging bij de bezielde klasse van het suffix O. -g, C. -ak (-ok), B. -iks, bij de onbezielde klasse van het suffix O. -n, C. -a, N. -wout, B. -ists. In het Micmac, waar het praefix eveneens hetzelfde is als bij het enkelvoudige nomen, luidt de combinatie der suffixen -nak, -nal in plaats van *-nan-ak, *-nan-al. De verdeeling der gecombineerde suffixen over de beide waardeeringsklassen schijnt niet geheel aan onze verwachting te beantwoorden.

Derde persoon pluralis.

hun: met het praefix van den derden persoon singularis, maar met toevoeging in de bezielde klasse van het suffix O. -wa-n, C. -wa, M. -ual, B. -oaiaw, in de onbezielde klasse van het suffix O. -wa, C. waw, M. -ual, N. -ou, -no, B. -oaiaw. Het suffix der bezielde klasse in het Natick durf ik niet met zekerheid geven. Wat het Cree betreft, staat naast den uitgang der bezielde klasse -wa een bijvorm -waw-a, blijkbaar het suffix der onbezielde klasse, vermeerderd met de -a van den obviativus. Ook O. -wa-n verschilt van het onbezielde -wa alleen door de aanwezigheid van het obviatiefteeken.

hunne (meerdere): evenals het singularische 'hun', maar met toevoeging in de onbezielde klasse van het suffix O. -n, C. -a, N. -wout, B. -ists (het Micmac heeft geen dergelijk achtervoegsel). In de bezielde klasse bestaat in de meeste dialecten volkomen iden-

titeit met den vorm van het enkelvoudige 'hun', waarbij echter valt op te merken, dat bij 'hunne (meerdere)' het Cree steeds -wawa heeft en dat het Micmac naast -ual soms een pluralisch gekarakterizeerd -uakal vertoont. In het Blackfoot heeft de bezielde vorm voor 'hunne (meerdere)' steeds het pluraalsuffix -iks achter zich.

§ 14. In welke verhouding de gelijkwaardige praefixen in hetzelfde dialect of in verschillende tongvallen tot elkander staan, kan vooralsnog niet in elk geval worden uitgemaakt. Hoe b.v. is de verhouding van O. nidž-, kidž- tot B. nit(s)-, kit(s)-? Een O. *odž-. dat zich met B. ot(s)- zoude laten vergelijken, is er niet, maar in plaats daarvan vindt men widz-. Niet minder duister is de betrekking, waarin O. $nid\vec{z}$ -, $kid\vec{z}$ -, $vid\vec{z}$ - tot ni(n)(d)-, ki(d)-, o(d)- en B. nit(s)-, kit(s)-, ot(s)- tot ni- (no-), ki- (ko-), o- staan. In de possessieve flexie fungeeren B. nit(s)-, kit(s)-, ot(s)- als antevocalische vormen, maar in de conjugatie vindt men als zoodanige nit-, kit-, ot-, wier verhouding tot ni-, ki-, o- dezelfde is als in het Cree of als die van O. nind-, kid-, od- tot nin-, ki-, o-. Wat den kortsten vorm der praefixen (n-, k-, w-) betreft, is het wel waarschijnlijk, dat die tevens de oudste is, aangezien de voorgevoegde pronomina het meest gereduceerd zijn, hetgeen een langen tijd zal hebben vereischt. Waar de gepraefigeerde voornaamwoorden niet of slechts weinig verminkt zijn, zullen zij eerst later tot toonlooze voorvoegsels zijn geworden. Maar op grond van de vergelijking der Algonkische talen is het zeker, dat ook dit zich reeds in de periode van eenheid had afgespeeld. Oud is stellig ook het zooeven aangeduide naast-elkander-staan van vormen met einddentaal voor beginklinkers en vormen zonder einddentaal voor beginconsonanten. Een verschijnsel, dat nog onze aandacht verdient, is de werkelijke of schijnbare afwezigheid van het derde-persoons-praefix bij enkele woorden, die met o beginnen: wij kunnen de vraag stellen, of hier contractie van het praefix o- met den beginklinker heeft plaats gehad.

Ook de beoordeeling der suffixen en der daaraan voorafgaande vocalen levert enkele moeilijkheden op. Wat is er b.v. de oorzaak van, dat woorden als O. mokomān 'mes', plur. mokomānan voor de suffixen, die den bezitter pluraliseeren, niet a, maar i vertoonen? En wat de suffixen zelve betreft, bevreemdt ons o. a. de tegenstelling van O. -ig en C.-ak als pluraliseering van het bezielde nomen bij 'onze (meerdere)'. Zonderling zijn de pluraalvormen van het Natick op -nonut en -wout, die door hun uitgang -ut aan locativi herinneren: vgl. nunnutcheganunnonut 'onze handen', kenutcheganwwout 'ulieder handen', wunnutcheganwwout 'hunne handen' met neekunonut 'in ons huis', keekuwout 'in ulieder huis', weekuwout of wekuwomut 'in zijn

huis'. In het Micmac vinden wij zelfs enkele vormen, die ons bepaald wantrouwen inboezemen en dringend verificatie eischen. Voor het oogenblik moet ik mij beperken tot het aanwijzen van problemen, in de hoop, dat die later door de vergelijking van een uitgebreider materiaal zullen worden opgelost.

§ 15. Tot meerdere duidelijkheid volgen eenige paradigma's. Voor de bezielde klasse mogen als voorbeelden dienen: O. akīk, C. askik 'ketel'; O. nōs, M. nutš, N. nwsh 'mijn vader'; N. nunnaumon 'mijn zoon'; B. pun 'armband'.

Enkelvoud van het nomen.

	O.	C.
1 sing.	$nind$ - $ak\bar{\imath}k$	nit-askik
2 ,,	kid - $ak\bar{\imath}k$	kit-askik
3 ,,	od-akikon	ot-askikwa
1 pl. e.	nind-akikonān	nit-askikonān
1 " i.	kid-akikonā n	kit-askikonow
2 ,,	kid-akikowa	kit-askikowaw
3 ,,	od-akikowan	$ot ext{-}askikowa(wa)$

Meervoud van het nomen.

1	sing.	nind-akikog	nit-askikwok
2	,,	kid-akikog	kit-askikwok
3	,,	od-akikon	ot-askikwa
1	pl. e.	nind-akikonānig	nit-askikonānak
1	,, i.	kid-akikonānig	kit-askikonowok
2	••	kid-akikowag	kit-askikowawok
3	,,	od-akikowan	ot-askikowawa

Enkelvoud van het nomen.

	Ο.	M.	N.
1 sing.	$nar{v}s$	nu(t)š	$n\omega sh$
2 ,,	$k\bar{v}s$	$ku(t)\check{s}$	kwsh
3 "	isan	u(t)še l	wshoh
l pl. e.	ทอิงเทสิท	nu(t)sinen	nwshun
1 " i.	kösinān	ku(t)šinu	
2 ,,	$kar{o}siwa$	ku(t)sinau	kwsheu (kwshw)
3 ,,	ōsiwan	u(t)siua l	•

Meervoud van het nomen.

1	sing.	nōsag	
2	,,	kūsag	
3	,,	ōsan	
1	pl. e.	nūsinūnig	nu(t)śinak
1	,, i.	kōsinānig	ku(t)sina k
2	,,	kūsiwag	ku(t)šiuak
3	,,	ōsiwan	v(t)šiua kal

N.

Enkelvoud van het nomen. Meervoud van het nomen.

l	sing	g.	nunnaumon	nunnaumonog
2	,,		kenaumon	
3	,,		wunnaumonuh	
1	pl.	e.		
1	٠,	i.		
2	**			
3	17			

В.

Enkelvoud van het nomen. Meervoud van het nomen.

1	sing.	ท0-ๅภเท	no-puniks
2	,,	ko-pun	ko-puniks
3	,,	o-pun	o-puniks
l	pl. e.	no-puninan	no-puntnaniks
1	,, i.	ko-puninun	ko-puninuniks
2	,,	ko-punoau	ko-punoaniks
3	12	o-punoaiau	o-punoaiauiks

§ 16. Als voorbeelden der onbezielde klasse kies ik: O. mokomān, C. mokumān 'mes'; M. nāye 'mijn ding'; M. ntokuan 'mijn kleed'; N. metah 'hart'; N. neek 'mijn huis'; N. menutcheg 'hand'; B. sīnaksīn 'geschrift'.

O. C.

Enkelvoud van het nomen.

1	sing.	nin-mokomān	ni-mokumān
2	,,	ki-mokomān	ki-mokumān
3	"	o-mokomān	o-mokumān
1	pl. e.	nin-mokomāninān	ni-mokumāninān
1	" i.	ki-mokomāninān	ki-mokumāninow
2	,,	ki-mokomāniwa	ki-mokumāniwaw
3	"	o-mokomāniwa	o-mokumāniwaw

Meervoud van het nomen.

1	sing.	nin-mokomānan	ni-mokumāna
2	,,	ki-mokomānan	ki-mokumāna
3	,,	o-mokomānan	o-mokumāna
l	pl. e.	nin-mokomāninānin	ni-mokumānināna
1	" i.	ki-mokomāninānin	ki-mokumāninowa
2	,,	ki-mokomāniwan	ki-mokumāniwawa
3	,,	o-mokomāniwan	o-mokumāniwawa

Μ.

Enkelvoud van het nomen.

1	sing.	$n\bar{a}\eta e$	ntokuan
2	,,	kāye	ktokuan
3	,,	บลิye	uftokuan
1		nāynen (!?)	ntokuannel
1	" i.	kāynu	
2	,,	kāyuan	ktokuanuau
3	,,	นลิงูแลโ	n f toknanual

Meervoud van het nomen.

1 sing.	ntokuanel	
2 ,,	ktokuanel	
3 ,,	u ftokuanel	
1 pl. e. nāynen (!?)	ntokuannual	
1 ,, i.		
2 ., kāyuar (!?)	ktokvanual	
3 vāyual	uftoknanual	

N.

Enkelvoud van het nomen.

1	sing	g.	nuttah	neek
2	,,		kuttah	keek
3	,,		wuttah	week
l	pl.	e.	nuttahhun	neekun
1	,,	i.		
2	22		kuttahhou	keekou
3	,,		wuttahhou	weekou

N.

Enkelvoud van het nomen. Meervoud van het nomen.

1	sing.	nunnutcheg	nunnutcheganash
2	,,	kenutcheg	kenutchega(na)sh
3	,,	wunnutcheg	wunnutchega(na)sh
1	pl. e.	nunnutcheganun	nunnutcheganunnonut
1	,, i.		
2	,,	kenutchegan w	kenutcheganwrout
3	,,	$wunnutchegan \omega$	wunnutcheganwwout

B.

Enkelvoud van het nomen. Meervoud van het nomen

1 sing.	ni-sĭnaksĭn	ni-sīnaksīnīsts
2 ,,	ki-sīnaksīn	ki-sīnaksīnīsts
3 ,,	o-sīnaksīn	o-sīnaksīnīsts
l pl. e.	ni-sīnaksīnan	ni-sīnaksīnanīsts
1 ,, i.	ki-sīnaksīnun	ki-sīnaksīnunīsts
2 ,,	ki-sīnaksīnoau	ki-sīnaksīnoauīsts
3 ,,	o-sinaksinoaiau	o-sīnaksīnoaiavīsts

Temporale flexie.

§ 17. Praeteritale vormen worden in het Ojibway en het Cree door middel van -ban van bezitvormen afgeleid. Hetzelfde -ban is een suffix der verleden tijden in de conjugatie. Voorbeelden van praeteritale nomina: O. nōsiban 'mijn overleden vader', kōkomisinaban 'onze (incl.) overleden grootmoeder', nind-ogimāmiban 'mijn vroegere of mijn overleden hoofdeling', nind-akikoban 'mijn vroegere

ketel' of 'de ketel dien ik had', ki-wakaiganiwaban 'ulieder vroeger huis', C. ni-musomiban 'mijn overleden grootvader', ni-mokumāniban 'mijn vroeger mes'. Ook van absoluut gebruikte substantiva — wel het meest van eigennamen — kan men zulke -ban-vormen afleiden. Zoo beteekent in het met het Ojibway zeer nauw verwante eigenlijke Algonkin Zabieban 'de overleden Xavier, wijlen Xavier'. Als gesproken wordt van overleden personen, die men niet gekend heeft, wordt in het Ojibway en het eigenlijke Algonkin niet zelden -go-ban in plaats van -ban gebruikt, zoodat b.v. O. kōkomisinagoban de beteekenis heeft van 'onze (incl.) overleden grootmoeder, die wij (incl.) niet gekend hebben'. Dit traditioneele praeteritum der nomina berust op dezelfde psychische neiging als de dubitatieve of traditioneele conjugatie van het verbum.

Het Micmac heeft suffixen, die met het aan substantiva gevoegde -ban in beteekenis gelijkwaardig zijn, al zijn zij er etymologisch niet mede verwant. Die suffixen worden zoowel aan absoluut gebruikte nomina als aan bezitvormen gehecht. Voor de bezielde klasse gebruikt men in het enkelvoud -ak, bij eigennamen -ok, in het meervoud -(k)ik. Bij de onbezielde klasse is -ek het singularische, -kel of -gel het pluralische suffix. Voorbeelden: lnuak, plur. lnkik, bij lnu 'mensch'; epitak, plur. epitkik, bij epit 'vrouw'; nu(t)šak bij nu(t)š 'mijn vader'; nu(t)šinakik, ku(t)šinakik bij nu(t)šinak, ku(t)šinak 'onze vaders'; Luiok bij Lui 'Louis'; pibenakanek, plur. pibenakan-kel, bij pibenakan 'brood'. Er zijn ook woorden, bij welke aan de gewone praeteritale suffixen -še-ben- of -šen- voorafgaat. Deze beide elementen hebben — evenals -ek — ook een rol in de conjugatie te vervullen. In -še-ben- zullen wij waarschijnlijk een samenstelling van -ben = O. C. -ban mogen zien (vgl. § 47).

Wil men in Algonkische talen aan nomina een futurische beteekenis geven, dan kan men dit alleen doen met behulp van denominatieve verbaalvormen.

Nomen-vormende suffixen.

§ 18. De vorming der substantiva in het Algonkisch is bijna uitsluitend suffigeerend en in de meeste tot dezen stam behoorende talen ontbreken eigenlijke nomen-vormende voorvoegsels zoo goed als geheel. Een eenigszins belangrijker rol spelen zulke praefixen in het Blackfoot, hoewel zij er steeds gelijktijdig met completeerende suffixen optreden. Ik beperk mij tot het vermelden van enkele suffixen. Vooraf wil ik er echter op wijzen, dat de slechts in samenstelling voorkomende tweede leden van composita als O. -gami,

C. -kami 'water', O. -nag 'kano', O. -wigamig, C. -wikamik 'huis', O. -(w)ābo, C. -āpo 'vloeistof' enz. geen eigenlijke suffixen zijn en eerder tot het gebied der lexicologie dan tot dat der grammatica behooren.

Deminutiva worden gevormd met O. -ns, C. -s (-s'), -sis (śiś), M. -(t)śi(t)ś (-džitś), N. -es, -emes. De beide Natick-suffixen -es en -emes staan in beteekenis tot elkaar als 'parvus' en 'minimus'. Aan O. -ns en C. -s (-s') gaat ook bij klasse B een vocaal vooraf, die in bepaalde gevallen de oude stamklinker is. In het Cree zijn verkleinwoorden van verkleinwoorden niet ongewoon en geeft het suffix -kis aan deminutiva een pejoratieve beteekenis. Wat de onderlinge verhouding der bovengenoemde suffixen betreft, is C. -sis (-śiś) met het Micmac-suffix, C. -s (-ś) met N. -cs identiek. Bij C. -s (-ś) behoort ook O. -ś (-iś, -oś, -wiś), dat evenwel niet deminutieve, maar pejoratieve kracht bezit. O. -ns schijnt alleen te staan, tenzij wij het met N. -emes in verband mogen brengen. Waarschijnlijk zijn O. -ns en N. -emes samengestelde suffixen. In het Ojibway vindt men bij woorden, die op de korte syllabe -gan uitgaan, -s - niet -ns met voorafgaanden klinker - als deminutief-suffix, maar het maakt den indruk, dat in dit geval -gans uit *-ganens is ontstaan (vgl. de woorden op -gan, wier verkleiningsvorm op -ganens uitgaat).

Voorbeelden van deminutiva in het Ojibway: ogimāns bij ogimā 'hoofdeling', plur. ogimāg. ośkinawens bij ośkinawe 'jongeling', plur. ośkinaweg. kokūšens 'big' bij kokūš 'varken', plur. kokūšag. kitiganens 'tuin' bij kitigan 'akker', plur. kitiganan. opwāgans bij opwāgan 'pijp', plur. opwāganag. pakaakwens 'kuiken' bij pakaakwe 'hoen', plur. pakaakweiaa pižikins 'kalf' bij pižiki 'rund', plur. pižikiwag. asīnins bij asīn 'steen', plur. asīnig. anītins bij anīt 'speer', plur. anītin. anāngons bij anāng 'ster', plur. anāngog. makakons bij makak 'doos', plur. makakon. Voorbeelden van pejorativa in het Ojibway: kwiwizensiś bij kwiwizens 'jongen', plur. kwiwizensay. mokomānis bij mokomān 'mes', plur. mokomānan. abinodžiiš bij abinodžī 'kind', plur. abinodžiiag. asīniš bij asīn 'steen', plur. asīnig. anītiš bij anīt 'speer', plur. anītin. mitigos bij mitig 'boom', plur. mitigog. wāwanoś bij wāwan 'ei', plur. wāwanon.

ogimāwiš bij ogimā 'hoofdeling', plur. ogimāg.

ininiwiś bij inini 'man', plur. ininiwag.

sibiwiś bij sibi 'rivier', plur. sibiwan.

odēnawiš bij odēna 'dorp', plur. odēnawan.

Voorbeelden van deminutiva in het Cree, gevormd met -s (-s): meskanās bij meskanaw 'weg'.

masinahiganis bij masinahigan 'boek'.

astisis bij astis 'want'.

mustusus 'kalf' bij mustus 'rund'.

mistikus bij mistik 'boom'.

Voorbeelden van deminutiva in het Natick;

nunkompaes, nunkompaemes bij nunkomp 'jongeling', plur. nunkompaog.

nunksquaes, nunksquaemes bij nunksqau 'meisje', plur. nunksqauog. mehtugques, mehtugquemes bij mehtug 'boom', plur. mehtugquash. Voorbeelden van deminutiva in het Cree, gevormd met -sis (-śiś).

nābesis (nāpešiš) 'jongen' bij nābew (nāpew) 'man'.

iskwesis (iskwešiš) 'meisje' bij iskwew 'vrouw'.

Voorbeelden van deminutiva in het Micmac:

albadudžitš bij albadu 'jongen'.

Mišel(t)ši(t)š bij Mišel 'Michel.'

wigwom(t)śi(t)ś bij wigwom 'wigwam'.

Voorbeelden van dubbele verkleinwoorden in het Cree:

nābesisis (nāpešišiš) bij nābesis (nāpešiš) 'jongen': nābew (nāpew) 'man'. mistikusis bij mistikus 'boompje': mistik 'boom'.

Voorbeelden van pejorativa in het Cree:

nāpešiškiš, nāpešišiškiš bij nāpešiš 'jongen': nāpew 'man'.

tšimāniškiš bij tšimāniš 'kanotje': tšimān 'kano'.

§ 19. Andere denominatieve suffixen laat ik ter zijde, daar zij, uit een morphologisch oogpunt beschouwd, minder belangrijk zijn. Eerder acht ik het noodig gewag te maken van eenige zeer gebruikelijke deverbatieve achtervoegsels.

Verbaalabstracta worden in het Ojibway en het Cree met -win gevormd. In beide talen vindt men zulke abstracta niet alleen bij het actieve, maar ook bij het passieve verbum.

Voorbeelden in het Ojibway:

ožibiigewin 'schrijven' bij ožibiige 'hij schrijft'.

dibaamāgewin 'betaling' (van het standpunt van den betaler), dibaamāgowin 'betaling' (van het standpunt van hem, aan wien betaald wordt), vgl. dibaamāge 'hij betaalt', nin-dibaamāgo 'ik krijg betaling'.

dibākonigewin 'oordeel' (van het standpunt van hem die oordeelt),

dibākonigowin 'oordeel' van het standpunt van hem die geoordeeld wordt), vgl. dibākonige 'hij oordeelt', nin-dibākonigo 'ik word geoordeeld'.

migādiwin 'gevecht' bij migādiwag 'zij vechten met elkaar'.

ganonidiwin 'gesprek' bij ganonidiwag 'zij spreken met elkaar'. dodamowin 'daad' bij dodam 'hij doet', dodamog 'zij doen'.

minikwesiwin 'niet-drinken' bij (kawin) minikwesi 'hij drinkt niet'.

Voorbeelden in het Cree:

masinahikewin 'schrijven' bij masinahikew 'hij schrijft'.

sākihiwewin 'liefde (voor iemand)' bij sākihiwew 'hij heeft lief'. sākitāwin 'houden van iets' bij sākitaw 'hij houdt ervan' (met onbezield object).

ni-sākihikawiwin 'mijn bemind-worden', vgl. ni-sākihikawin 'men bemint mij'.

ni-miweyimikowin 'mijn geacht-worden', vgl. ni-miweyimik 'hij acht mij'.

ayamihāwin 'gebed' bij ayamihaw 'hij bidt'.

pikiskwewin 'spraak' bij pikiskwew 'hij spreekt'.

miyosiwin 'schoonheid (van iemand)' bij miyosiw 'hij is schoon'. mayātanowin 'leelijkheid (van iets)' bij mayātan 'het is leelijk'. kižitewin 'warmte' bij kižitew 'het is warm'.

Omtrent het Micmac en het Natick ben ik niet voldoende ingelicht. Wat het Blackfoot betreft, zijn -sinni en -ani suffixen, waarmede verbaal-abstracta gevormd worden. Voorbeelden:

komossinni 'diefstal' bij komosin 'hij steelt'.

amissosinni 'stijgen' bij amisso 'hij stijgt'.

puksipusinni 'hier-komen' bij puksipu 'hij komt hier'.

pistuni 'binnen-komen' bij ai-pim 'hij komt binnen' (ai- is praefix). mnksinasinni 'slechtheid' bij mnksinum 'hij is slecht'.

ketani 'bakken' bij ketau 'hij bakt'.

Persoon-aanduidende nomina met passieve beteekenis worden in het Ojibway en het Cree door middel van het suffix -gan van verba afgeleid.

Voorbeelden in het Ojibway:

nind-inawemāgan 'mijn verwant' bij nind-inawema 'ik heb hem tot verwant'.

nin-widžiwāgan 'mijn gezel' bij nin-widžiwa 'ik vergezel hem'.

Voorbeelden in het Cree:

ni-sākihāgan 'mijn geliefde' bij ni-sākihaw 'ik heb hem lief'. ni-miswāgan 'dien ik gewond heb' bij ni-miswair 'ik wond hem'.

Nomina instrumenti vormt men in het Ojibway en het Cree met het suffix -gar, in aansluiting bij verba op O. -ge, C. -kew.

Voorbeelden in het Ojibway:

pakiteigan 'hamer' bij pakiteige 'hij slaat'.

tšigataigan 'bezem' bij tšigataige 'hij veegt'.

Voorbeelden in het Cree:

tšikahigan 'bijl' bij tšikahikew 'hij hakt hout'.

pākomosigan 'braakmiddel'' bij pākomosikew 'hij doet braken'.

Het Blackfoot heeft nomina instrumenti, die met het suffix -atsīs zijn gevormd:

ninikiatsīs 'muziekinstrument' bij ninikiu 'hij zingt, hij maakt muziek'.

pokaiimatsis 'waaier' bij pokaiimau 'hij waaiert'.

Een gelijkwaardige formatie van het Blackfoot heeft plaats door middel van het suffix -opi met gelijktijdige praefigeering van it-: itaisīnakiopi 'pen' bij ai-sīnakiu 'hij schrijft' (ai- is praefix).

itaipīksopi 'hamer' bij ai-pīksiu 'hij hamert' (ai- als bij het voorafgaande voorbeeld).

Het Ojibway vormt deverbatieve nomina loci met behulp van het suffix -kan. Zulke woorden sluiten zich aan bij verba productiva op -ke. Voorbeelden:

žominābokan 'plaats waar men wijn maakt (wijngaard)' bij žomināboke 'hij maakt wijn'.

biwābikokan 'plaats waar men ijzer produceert (ijzermijn)' bij biwābikoke 'hij produceert ijzer'.

Ik zoude nog meer suffixen in Algonkin-talen kunnen noemen, maar het voorafgaande is reeds voldoende om een denkbeeld van de vorming der nomina van dezen taalstam te geven.

Adjectiva.

§ 20. De in het Ojibway niet talrijke echte adjectiva zijn onveranderlijk en gaan vooraf aan de nomina, die zij als attribuut bepalen. Van het Cree en het Blackfoot geldt volkomen hetzelfde als van het Ojibway. Niet zelden beschouwt men de onveranderlijke vooraanstaande attributieve adjectiva als onscheidbare praefixen, hetgeen althans voor het Blackfoot zeer goed kan verdedigd worden, aangezien in deze taal sommige beginconsonanten van zelfstandige naamwoorden na zulk een onveranderlijk attributief element verloren gaan. Ook in dit opzicht stemmen het Cree en het Ojibway met elkander overeen, dat de gradatie er niet tot het gebied der morphologie, maar tot dat der syntaxis behoort, hetgeen trouwens ook van andere Algonkin-talen kan worden gezegd.

Van het Ojibway, het Cree, het Blackfoot wijken het Micmac

en het Natick vrij sterk af. Wel heeft het Micmac een enkel onveranderlijk adjectief bewaard, dat aan het nomen voorafgaat, maar alle overige attributieve bijvoegelijke naamwoorden worden er achteraan geplaatst en congrueeren in het enkelvoud somtijds, in het meervoud regelmatig met het nomen in klasse en getal. Ook aan het Natick zijn onveranderlijke adjectiva niet geheel vreemd, maar het gewone is congruentie met het nomen.

Voorbeelden van onveranderlijke adjectiva:

- O. minō, C. milo 'goed', O. minō inini 'een goed man', minō ikwēwag 'goede vrouwen', C. milo ililiwak 'goede mannen'.
- O. C. matši 'slecht', O. matši abinodžiiag 'slechte kinderen', O. C. matši manito 'de booze geest'.
- O. C. kitši, M. k(t)ši 'groot', C. kitši waskahigan 'een groot huis', M. k(t)ši ulakan 'een groote schotel'.
- O. mitši, C. misi, N. mishe 'groot', N. mishe wetu 'een groot huis'.
- B. ŏkhsi 'goed', ŏkhsi anikŏppi 'een goed jonkman' (: manikŏppi 'jonkman').

Voorbeelden van geheel of gedeeltelijk congrueerende adjectiva in het Micmac:

meškilk b. sing., meškilkik b. plur., meškik o. sing., meškigel o. plur. 'groot'.

melkigenat b. sing., melkigenakik b. plur., melkigenak o. sing., melkigenal o. plur. 'sterk'.

afšeš b. o. sing., afšešk b. plur., afšešgel o. plur. 'klein', albadu afšeš 'een kleine jongen', albaduk afšešk 'kleine jongens', eptakan afšeš 'een klein bord', eptakan'l afšešgel 'kleine borden'.

Voorbeelden van congrueerende adjectiva in het Natick:

wompesu b. sing., wompesuog b. plur., wompi o. sing., wompi-yeuash o. plur. 'wit'.

 $m\omega esu$ b. sing., $m\omega esuog$ b. plur., $m\omega i$ o. sing., $m\omega iyenash$ o. plur. 'zwart'.

menuhkesu b. sing., menuhkesuog b. plur., menuhki o. sing., menuhkiyeuash o. plur. 'sterk'.

nwchumwesu b. sing., nwchumwesuog b. plur., nwchumwi o. sing., nwchumwiyeuash o. plur. 'zwak'.

In het Micmae is het adjectief ook nog aan andere veranderingen onderhevig. Als het een ontkennend adverbium bij zich heeft, ondergaat het, evenals de substantiva, een wijziging van suffix, zooals uit het volgende voorbeeld blijkt:

kelulk sing., kelulkel o. plur. 'goed, mooi', mu kelultenu sing., mu kelultenugul o. plur. 'niet goed, niet mooi'.

Ook kunnen de adjectiva in deze taal van een praeteritaal suffix worden voorzien. B. v. van het zooeven genoemde kelulk vormt men de praeterita kelulksebenak (b. sing.) en kelulksebenek (o. sing.). Het bezielde praeteritum pluralis van kigigu 'oud', elueuit 'slecht', maleg 'lui' is respectievelijk kigiguuik, elueuisenik, maleksebenik.

Een veel grooter rol dan de eigenlijke adjectiva spelen in al deze talen de verba met praedicatieve adjectiefbeteekenis, wier derdepersoons-gerundia als attribuut — of misschien moet ik liever van bijstelling spreken — aan nomina kunnen worden toegevoegd. De vorm van het werkwoord met adjectiefbeteekenis is verschillend, naarmate het nomen bezield of onbezield is. De straks vermelde bijvoegelijke naamwoorden van het Natick staan op de grens van echte adjectiva en adjectief-verba, aangezien verscheiden vormen tegelijk praedicatief en attributief kunnen gebruikt worden. Zoo is wompesn b. zoowel 'is wit' als 'wit'. In het Micmae daarentegen is de afscheiding tusschen adjectiva en verba scherper afgeteekend. Het spreekt van zelf, dat het adjectief-verbum, evenals andere werkwoorden, naar tijden, wijzen enz. wordt geconjugeerd.

Voorbeelden in het Ojibway:

maškawizi b., maškawa o. 'is sterk'.

söngizi b., söngan o. 'is sterk'.

manādizi h., manādad o. 'is slecht'.

onižiši b., onižišin o. 'is mooi'.

Voorbeelden in het Cree:

miyosiw b., miwāsin o. 'is mooi'.

pakwātikusiw b., pakwātikwan o. 'is afschuwelijk'.

Voorbeeld in het Micmac:

nil kelugi 'ik ben goed (mooi)', vgl. het echte adjectief kelulk. Voorbeelden in het Natick:

nωwompes 'ik ben wit', wompiyeuω 'het is wit', vgl. wompi 'wit'. nωchumwineu 'het is zwak', vgl. nωchumwi 'zwak'.

Voorbeelden in het Blackfoot:

mansiu b., maniu o. 'is nieuw'.

spīksiu b., spīkeu o. 'is dik'.

ksīksīnum b., ksīksīnatsiu o. 'is wit'.

Numeralia.

§ 21. De behandeling der afzonderlijke telwoorden behoort eerder tot het gebied der lexicologie dan tot dat der vormleer en slechts het algemeene dient hier ter sprake te komen. Vergelijken wij nu de telwoorden in de verschillende Algonkin-talen, dan blijkt ons

al dadelijk, dat wij ten deele afwijkende tientallige stelsels voor ons hebben, die op een oorspronkelijk gemeenschappelijk vijftallig stelsel berusten. Maar de overeenkomst der woorden voor 'zeven' en 'acht' van het Natick en van het woord voor 'tien' van het Micmac met de gelijkwaardige numeralia van het Ojibway bewijst, dat het tientallige stelsel zich reeds in het Oer-Algonkisch ontwikkeld had en dat de gestalte der telwoorden 6-10 in het Ojibway den toestand dier vroegere eenheidsperiode tamelijk getrouw weerspiegelt. Verder hebben het Ojibway en het Cree allerlei bijzondere punten van overeenstemming, die op een zeer nauwe onderlinge verwantschap wijzen. Wat de vorming van de namen der decaden betreft, heeft het Micmac tweeërlei formaties, waarvan de eene zich bij het Ojibway en het Cree, de andere zich bij het Natick aansluit. Ook overigens bestaan er bijzondere overeenkomsten tusschen het Micmac en het Natick. Het sterkst afgeweken is het Blackfoot. Ik geef alleen een vergelijkend overzicht der telwoorden 1-10, voor al het overige naar de speciale grammatica's verwijzende.

	О.	C.	$\mathbf{M}.$	N.	В.
1	bēžig, n ingo	peyak, niko-	neukt, neuktešk, neuktežit	nequt	nītukskām, sea
2	niž, nižo	niso, nišo, nižo	tabu	neese	$natoh(\check{u}m)$
3	niswi, niso	nisto	tšišt, sist, nesudžik (-siskel)	nish	mok(skum)
4	niwin, nio	new(o)	nen	yau	nisso
5	nānan, nāno	niyānan, niyālal	nān	napanna tahshe	กปัญิปปก
6	ningotwāswi, ningotwāso	nikotwās(ik)	ažugom, asukom	nequtta tahshe	nau
7	กเ๊รียสิจยร์ , กเ๊รียสิธย	niswās, tepakup	$\iota(l)$ uigeneuk	nesausuk tahshe	ikttsika
8	(n)ıšıvāswi , (n)ıšıvāso	(a)yenänew	u(ge)mul(t)šin $(-m)$	shwosuk tahshe	nantsso
9	žāngaswi, žangaso	šukītāt, peyakostew, kekā(t)-mītāt(at)	poškunadek, posku- nad ek	paskoogun tahshe	pikso
10	mīdāswī, midāso, -(mī)dana	mitāt(at), -(nu)ta- naw (-no)	mteln, -mteln, -inškak,-inskaak	pink, -inchag	kepo, -tppo

De Micmac-vormen nesidžik, nesiskel 'drie' staan als bezield en onbezield naast elkander en in het Natick heeft het element tahshe de meervoudsvormen tohsuog (b.) en tohsuash (o.). In het Blackfoot hebben de telwoorden verschillende uitgangen, naarmate zij attributief aan bezielde of onbezielde woorden voorafgaan, b.v. nitūkskūma ponokomita 'één paard' (b.), nitūkskan oan 'één ei' (o.), natokūmi ponokomitaks 'twee paarden' (b.), natokai oanēsts 'twee eieren' (o.).

Als de telwoorden praedicatief gebruikt worden, nemen zij in

het Algonkisch den vorm van een verbum aan. De uitgangen zijn dan verschillend voor de twee waardeeringsklassen, evenals wij dat bij andere intransitieve werkwoorden waarnemen. B.v. O. nin-bēžig 'ik ben één (alleen)', bēžigo 'hij (b.) is één (alleen)': bēžigwan 'het (o.) is één (alleen)'; nin-nīžimin 'wij zijn twee', nīžiwag 'zij (b.) zijn twee': nīžinon 'zij (o.) zijn twee'; C. ni-peyakun 'ik ben één (alleen)', peyakuw 'hij (b.) is één (alleen)': peyakwan 'het (o.) is één (alleen)'; nižiwok 'zij (b.) zijn twee': nižinwa 'zij (o.) zijn twee'. Een dergelijke toestand heerscht ook in het Natick en het Blackfoot, maar over het Micmac ben ik in het onzekere. Het is echter zeer waarschijnlijk, dat ook in deze taal bezielde en onbezielde numerale verba te onderscheiden zijn.

De telwoorden worden in het Ojibway niet zelden van classificeerende hulpwoorden en aanhangsels voorzien, die varieeren naarmate van den aard of den vorm der getelde voorwerpen. Dergelijke soort-aanduidende toevoegsels der numeralia komen ook wel in andere Algonkische talen voor, maar omtrent hunne verbreiding buiten het Ojibway ben ik niet voldoende ingelicht.

§ 22. Geredupliceerde vormen der cardinalia worden in het Ojibway en het Cree als distributiva gebezigd. In het Cree is de reduplicatieklinker der distributiva die varieteit van den stamklinker, welke wij met den naam van gemuteerde vocaal aanduiden (zie §§ 30—32), maar in het Ojibway vinden wij de reduplicatie-lettergreep in deze vormen steeds met e gevocaliseerd. Het Cree heeft dus pāpeyak 'singuli', nānižo 'bini', nānisto 'terni', het Ojibway daarentegen bēbežig, nēniž, nēniswi. Op dezelfde wijze hebben O. nibiwa 'veel' en pangi 'weinig' de distributieve reduplicatievormen nēnibiwa en pēpangi.

De multiplicatieve adverbia van het Ojibway worden met het suffix -ing van de meestal verkorte hoofdtelwoorden afgeleid (b.v. nīzing 'tweemaal', nising 'driemaal', nīwing 'viermaal', nāning 'vijfmaal'), maar voor 'éénmaal' gebruikt men ābiding. Redupliceert men de multiplicativa, dan krijgen zij een distributieve bijbeteekenis (b.v. nēnizing 'telkens tweemaal', nēnising 'telkens driemaal'). De distributieve vorm van ābiding luidt aiābiding met gemuteerde vocaal.

Het eenige niet-samengestelde rangtelwoord van het Ojibway is nitam 'de eerste' of 'eerst', waaraan in het Cree nistam beantwoordt. De overige ordinalia vormt men in het Ojibway door de multiplicativa van het praefix ēko- te voorzien. In het Cree kan men de cardinalia met een voorafgaand iyaskutš als rangtelwoorden gebruiken. De ordinalia van het Micmac zijn door het aan de hoofd-

telwoorden toegevoegde suffix -euei (-ewe) gekenmerkt (b.v. tabueuei of tabuewe 'tweede, ten tweede'), maar voor 'eerste' of 'eerst' vindt men verschillende vormen, die niet van het telwoord voor 'één' zijn afgeleid. Over de ordinalia van het Natick en het Blackfoot heb ik niet genoeg zekerheid.

II. PRONOMINA.

Algemeene opmerkingen.

§ 23. Het hoofdstuk der pronomina levert betrekkelijk weinig moeilijkheden op en kan in enkele bladzijden behandeld worden. Een bijzondere groep vormen de personalia, die het onderscheid van bezield en onbezield niet kennen en die door middel van zeer eigenaardige suffixen gepluraliseerd worden. Bij den eersten persoon pluralis vinden wij de distinctie van een exclusieven en een inclusieven vorm, waarbij valt op te merken, dat de exclusivus met den eersten persoon singularis, de inclusivus met den tweeden persoon singularis in verband staat. Met de personalia identiek of nauw daarmede verwant zijn de pronominale praefixen van het verbum en de reeds behandelde possessieve voorvoegsels van het nomen. De gepraefigeerde pronomina, hetzij in de conjugatie, hetzij in de possessieve flexic, zijn dezelfde voor het enkelvoud en het meervoud en slechts aan begeleidende suffixen kan men zien, of zij meervoudig zijn bedoeld.

Bij de overige pronomina treedt weer het verschil van bezield en onbezield op den voorgrond. Men gebruikt namelijk verschillende voornaamwoorden, naarmate men van bezielde wezens of onbezielde voorwerpen spreekt.

De pronomina, met uitzondering van de personalia, hebben evenals de nomina, waar het dialect het eischt, een subordinatieven vorm of obviativus. Daarbij valt op te merken, dat de pronominale obviativus van het Cree niet zelden de gedaante van een subobviativus heeft (vgl. §§ 10—11). Ook als wij echte obviatieven voor ons hebben, dan wijken die in het Cree en het Ojibway veelal toch door de invoeging van het kenmerkende element van die der nomina af. Hetzelfde geldt van eenige pluraalvormen, die het meervoudsteeken midden in het woord hebben. Op nog grooter schaal vinden wij de intigeerende pluraliseering bij de pronomina van het Blackfoot.

Personalia (possessiva).

§ 21. De afzonderlijke persoonlijke voornaamwoorden luiden in de hier behandelde talen aldus:

Eerste persoon.

Sing. 'ik': O. nin, C. ni(l)a, M. nin, nil, N. neen, B. něstoa. Plur. excl. 'wij': O. ninawind, C. ni(l)anān, ni(l)ān, M. ninen, N. neenawun, B. něstūnan.

Plur. incl. 'wij': O. kinawind, C. kilanānow, ki(l)ānow, M. kinu, N. kenawun, B. kēstūnun.

Tweede persoon.

Sing. 'gij': O. kin, C. ki(l)a, M. kil, N. ken, B. k(s)ĕstoa. Plur. 'gij': O. kinawa, C. ki(l)awaw, M. kilau, N. kenaau, B. kĕstoau.

Derde persoon.

Sing. 'hij': O. win, C. wi(l)a, M. negeum, N. noh, nagum, B. ostoi. Plur. 'zij': O. winawa, C. wi(l)awaw, M. negmau, N. nahoh, nagoh, B. ostoauai.

Zooals men ziet, zijn de personalia van het Blackfoot ver van het Oer-Algonkische type afgeweken. Wat M. negeum, N. noh, nagum, plur. M. negman, N. nahoh, nagoh betreft, dit is eigenlijk een demonstrativum, dat als persoonlijk voornaamwoord wordt gebezigd.

De gepraefigeerde persoonlijke (possessieve) voornaamwoorden zijn als volgt:

Eerste persoon.

Sing. en plur. excl.: O. nin(d)-, $nid\tilde{z}$ -,ni-, n-, C. ni(t)-, n-, M. n-, N. n + vocaal, n-, B. nit-, nit(s)-, no-, ni-, n-.

Plur. incl.: O. ki(d)-, $kid\tilde{z}$ -, k-, C. ki(t)-, k-, M. k-, N. k + vocaal, k-, B. kit-, kit(s)-, ko-, ki-, k-.

Tweede persoon.

Sing. en plur.: O. ki(d)-, $kid\tilde{z}$ -, k-, C. ki(t)-, k-, M. k-, N. k +vocaal, k-, B. kit-, kit(s)-, ko-, ki-, k-.

Derde persoon:

Sing. en plur.: O. o(d)-, $wid\dot{z}$ -, w-, C. o(t)-, w-, M. u-, N. w + vocaal, w-, B. ot-, ot-, ot-, ot-.

In de conjugatie gebruikt het Ojibway uitsluitend nin(d)-, ki(d)-,

o(d)-, die echter ook als possessieve voorvoegsels dienst doen. Wat het Blackfoot betreft, zijn nit-, kit-, ot- de antevocalische vormen van ni-, ki-, o- bij het verbum, nit(s)-, kit(s)-, ot(s) en n-, k-, o- de antevocalische praefixen van het nomen. In bepaalde verbaalvormen, die door vocalisch-beginnende conjugatiepraefixen gekenmerkt zijn, gebruikt het Blackfoot echter niet nit-, kit-, maar n-, k-. Wat het praefix van den derden persoon betreft, valt op te merken, dat het in de conjugatie der Algonkin-talen bijna uitsluitend tot een deel der transitieve vormen met geincorporeerd subject en object van dien persoon beperkt is. Over den omvang, dien het gebruik van het praefix in de hier behandelde dialecten heeft, zal ik verder niet uitweiden, maar ik mag niet nalaten aan te stippen, dat er aanmerkelijke verschillen aanwezig zijn. Zoo speelt het derde-persoons-praefix in het Cree een veel minder belangrijke rol dan in het Ojibway.

Behalve o(t)- heeft het Blackfoot nog een ander derde-persoonspraefix, dat m- luidt en welks gebruik met dat van m-, k- parallel gaat. Wij vinden het dus zoowel in bepaalde vormen der intransitieve als in zulke der transitieve conjugatie.

Hoewel er bij het verbum in Algonkische dialecten 'men'-vormen aanwezig zijn, bestaat er geen praefix, dat aan ons 'men' beantwoordt.

De pluralisatie der praefixen door middel van gelijktijdig optredende suffixen kan hier onbesproken blijven. Over de possessieve voorvoegsels vergelijke men §§ 12—14, over de persoonspraefixen van het verbum § 49.

Andere pronomina.

§ 25. In de eerste plaats geef ik een overzicht der demonstrativa, die in de verschillende Algonkische dialecten zeer uiteenloopen.

Deze b.

- O. aw, waaw, māba(m); obv. māmin; plur. ogōw, māmig.
- C. awā; obv. oho; plur. oki, oko.
- N. yenoh; plur. yeng.
- B. amom, amoiă; plur. amoksim, amoksi.

Dit o.

- O. ow, māndan; plur. onow, iniw.
- C. oma; obv. sing. omeliw; plur. ohi, oho; obv. plur. omeliwa.
- N. yeu; plur. yeush.
- B. amom, amoiă; plur. amostsim, amostsi.

Die b.

O. aw; obv. iniw, aniw; plur. igiw, agiw.

C. anā (nāhā); obv. anihi; plur. aniki (neki).

N. noh, nagum; plur. nahoh, nagoh, nag, neg.

B. omum; plur. omiksim, omiksik.

Dat o.

O. iw; plur. iniw.

C. ani, anima (nema); obv. aniheliw, animeliw; plur. anihi (nehi); obv. plur. aniheliwa, animeliwa.

N. ne; plur. nish.

B. omim; plur. omistsim.

Wat het Micmac betreft, kan ik de grenslijn tusschen bezield en onbezield niet goed bepalen. Ik geef daarom slechts de vormen zonder eene poging aan te wenden om die te schiften:

ut, ula; negeum, na; āt, alā; plur. weget, negela, negula, egula, wakela, wagela, wegula, wogula, wola.

Het Cree heeft nog een demonstrativum e(w)oko, dat zoowel bezield als onbezield is en waarvan ook obviatief- en pluraalvormen in gebruik zijn. De beteekenis kan ik uit de mij bekende gegevens niet met voldoende zekerheid afleiden.

In het algemeen zijn er groote verschillen tusschen de vormen in de hier behandelde talen waar te nemen. O. aw b. en ow o. schijnen met elkander verwant te zijn en verder met C. awā b. en N. yeuoh b., yeu o. in verband te staan. Ook O. iw zal op de eene of de andere wijze wel iets met deze groep te maken hebben. De g van de meervouden O. ogōw, igiw, agiw is blijkbaar het pluraalteeken der bezielde klasse, terwijl wij in de n van de meervouden O. onōw, iniw het pluraalteeken der onbezielde klasse mogen zien. Met O. ogow correspondeert C. oko, maar verder is er al heel weinig overeenstemming tusschen de pluraalvormen der demonstrativa in deze beide talen. Het is echter duidelijk, dat de k ook in C. oki, aniki, neki het pluraalteeken der bezielde klasse is. De meervouden der onbezielde klasse C. oho, ohi, anihi, nehi vertoonen een h - geen n - als pluraalteeken, maar de vergelijking van oho met O. onow wijst op verdwijning van n in het Cree, zoodat de h zich als scheider van vocalen zal hebben ontwikkeld. Zoo vinden wij ook een h in de obviatieven C. oho, anihi, terwijl O. iniw, aniw het oude obviatiefteeken hebben bewaard. Het is zonderling, dat O. māmin, māmig, die met māba(m) en ook met het onbezielde māndan etymologisch schijnen samen te hangen, de n van den obviativus en de g van het meervoud evenals de substantiva en enkele later ter sprake

komende pronomina aan het einde hebben (vgl. vormen als N. yeug, nahoh, yeush, nish), waardoor zij zich van obviatieven als iniw, aniw en van meervouden als ogōw, igiw, agiw, onōw, iniw (ook als B. amoksim, amoksi, amostsim, amostsi, omiksim, omiksik, omistsim) onderscheiden. Onverklaarbaar is mij ook, waarom de obviatieven van eenige aanwijzende voornaamwoorden in het Cree op -liv(a) uitgaan, wat bij de nomina het teeken van den subobviativus of tweeden subordinatieven vorm is. Uit het voorafgaande blijkt in elk geval, dat de demonstrativa van het Ojibway en het Cree ondanks groote afwijkingen toch ook punten van overeenkomst hebben. Aan den anderen kant is C. oma misschien met B. amom, omum, omim te vergelijken. Ook zouden wij aan verwantschap van C. anā, ani, anima, nema met N. noh, nagum, ne en M. negeum, na kunnen denken. In geen geval heeft de n der genoemde Creevormen iets met die van O. aniw te maken, welke - zooals wij gezien hebben — het obviatiefteeken is. Wat N. noh, nagum, M. negeum betreft, vergelijke men § 24 (derde persoon).

§ 26. Thans ga ik over tot de interrogativa.

Wie? b.

O. awēnen; obv. awēnenan; plur. awēnenag.

C. awena, awewa; obv. aweliwa (aweyiwa), awenihi; plur. aweniki.

M. wen; plur. wenik.

N. howan; plur. howanig.

B. tŭkka.

Wat? o.

O. wegonen, anin.

C. kekwan, kekwai; obv. kekwa(ni)liw; plur. kekwana, kekwaya.

M. kokuei, plur. kokuel.

N. chagwas, chaugwas, teagua, toh.

B. tsa, åksa.

Welke? b.

C. tān(a), obv. tān(a) anihi, plur. tān(a) anihi.

M. tan, plur. tanik.

B. taa (van meerderen), tăma, taia (van twee); plur. tsiksăma, tsiksea.

Welk? o.

C. tānima (uit tān-anima), tāniwe; obv. tānimāyiw, tāniweyiw; plur. tāniwehe.

M. tān; plur. tānel.

N. tanyeu, uttiyeu; plur. uttiyeush.

B. taa (van meerderen), tsima, tsia (van twee); plur. tsistsima, tsistsea.

In het Cree vinden wij ook nog keko 'wat voor een?' b. o., plur. kekwayak.

Men ziet, dat er wel eenige overeenkomst bestaat. Het meest afwijkend is het Blackfoot, hoewel zelfs hier de zoo verbreide stam $t\bar{n}n(a)$ door taa is vertegenwoordigd. Treffend is de gelijkenis van O. $aw\bar{e}nen$ met het Cree, het Micmac, het Natick en ook aan de onderlinge verwantschap van C. kekwan, kekwai, keko en M. kokwei kan niet worden getwijfeld. In tegenstelling met bijna alle demonstrativa vormt het interrogativum O. $aw\bar{e}nen$ den obviativus en den pluralis op de wijze der substantiva, maar B. tsiksima, tsiksea en tsistsima, tsistsea hebben de pluraalteekens -ks- en -sts- niet aan het einde. Dit is in overeenstemming met hetgeen wij omtrent de pluraalvorming der demonstrativa van het Blackfoot gezien hebben. In het Natick worden howan en uttigen evenals de demonstrativa met behulp der nominale suffixen gepluraliseerd en ook M. wenik, $t\bar{a}nik$, kokwel, $t\bar{a}nel$ vertoonen hetzelfde type. Over de obviatieven in het Cree vergelijke men de vorige paragraaf.

Als een bijzonderheid vermeld ik nog, dat M. wen, tān in beide numeri temporale vormen bezitten.

§ 27. Betrekkelijke bijzinnen worden in het Ojibway door persoonlijke gerundia weergegeven, zoodat er aan relativa geen behoefte is. Ook in het Cree zijn geen betrekkelijke voornaamwoorden aanwezig, in welke leemte door verschillende syntactische middelen kan worden voorzien. Eén dier middelen is het gebruik van de relatieve partikel ka.

In het Micmac bezigt men de interrogativa wen en tān, in het Natick de demonstrativa noh en ne ook als relativa.

Afzonderlijke relativa vinden wij echter in het Blackfoot.

Die b.: annök; plur. anniksisk.

Dat o.: annik; plur. annistsisk.

Misschien zijn annök, annik, die aan de demonstrativa C. anā, ani herinneren, oorspronkelijk aanwijzend geweest. Wat de pluraalvormen anniksīsk, annistsīsk betreft, vinden wij ook hier de meervoudsteekens -ks-, -sts- niet aan het einde, maar middenin.

Ons relatief 'wat, hetgeen' wordt in het Blackfoot door aanhechting van -pi aan den verbaalvorm uitgedrukt.

\$ 28. Er is geen reden om alle overige pronomina op te sommen, daar men ze in de woordenboeken der verschillende talen kan naslaan. De indefinita der Algonkin-talen wijken onderling sterk af, maar het Ojibway en het Cree hebben er toch enkele met elkander gemeen.

Iemand b. : O. awiia, C. awiyak.

Niemand b.: O. ka(win) awiia, C. nama awiyak.

Al(le) b. o. : O. kakina, C. kakiyaw.

Maar O. awēgwen 'wie ook' b., wēgotogwen 'wat ook' o. schijnen geen verwante vormen in het Cree te hebben. Aan den anderen kant bezit het Cree indefinita, die wij niet in het Ojibway terugvinden.

Ik vermeld nog, dat B. stsīki 'auder' b. o. evenals de nomina aan het einde wordt gepluraliseerd: stsīkiks b., stsīkists o. Tamelijk grillig zijn de Blackfoot-vormen voor 'vele': akaiem b., akauo o.

III. VERBA.

Algemeene opmerkingen.

§ 29. In de conjugatie treedt naast de tegenstelling van transitief en intransitief ook die van bezield en onbezield op den voorgrond. De intransitieve verba zijn in den regel verschillend, naarmate hun subject levend of levenloos is, en richten zich ook in getal naar dat subject, maar de transitieve verba congrueeren in klasse met hun object, in getal met hun subject en object beide. Onpersoonlijke werkwoorden worden behandeld als intransitiva met onbezield subject. Waar subordinatieve vormen aanwezig zijn, worden ook deze in den verbaalvorm weerspiegeld. Bij het transitieve verbum vinden wij actieve en passieve vormen. Ook hebben de Algonkintalen verba reflexiva en reciproca, benevens allerlei andere secundaire werkwoorden.

De persoonspraefixen zijn in alle dialecten van dezen taalstam met elkander en met de possessieve praefixen, als ook met de onafhankelijke pronomina verwant. Daarentegen zijn de uitgangen der werkwoorden in de verschillende modi en de verschillende talen zeer ongelijk.

Wat de numeri betreft, is de aanwezigheid van een dualis in het Micmac te constateeren.

Incorporatie is op groote schaal aanwezig. Behalve de inlijving van subject en object in den verbaalvorm, is ook die van het indirecte object aan enkele talen niet vreemd. Zelfs vinden wij hier en daar het nominale object in het verbum ingelijfd.

Het Algonkisch bezit verschillende modi, welke door hun karakter aan die van onzen taalstam herinneren. Minder gewoon is daarentegen de dubitatieve conjugatie, die in het Ojibway, het Cree en het Blackfoot een groote rol vervult. Vele Algonkin-talen drukken ook de tegenstelling van affirmatief en negatief in den verbaalvorm uit en het Natick zoowel als het Blackfoot heeft bovendien eene interrogatieve vervoeging.

Ook verschillen van tijd en aspect worden aan het verbum kenbaar gemaakt. In de vorming der tempora spelen praefixen de hoofdrol.

Eigenaardig voor het Algonkisch is de formatie van persoonlijke gerundia (participia) door vocaalwijziging in de beginlettergreep van conjunctiefvormen, onverschillig of die syllabe radicaal of praefixaal is. In het Blackfoot, waar deze mutatie geen grammatische rol meer schijnt te vervullen, wordt aan de verbaalvormen in relatieve bijzinnen een -k-suffix toegevoegd.

Mutatie.

§ 30. De mutatie, waarvan ik zooeven gewag maakte, is vooral in het Ojibway en het Cree van groot belang, niet alleen voor de vorming der persoonlijke gerundia, maar ook in bepaalde andere gevallen, die ik straks zal opsommen, maar waarvan men in het algemeen kan zeggen, dat zij zich tot een distributief, iteratief, intensief grondbegrip laten herleiden, een begrip, dat in vele talen door geheele of gedeeltelijke verdubbeling pleegt te worden uitgedrukt. Nu zijn er in Algonkische dialecten secundaire verba met distributieve en iteratieve beteekenis, die reduplicatie van de beginconsonant en mutatie in de reduplicatiesyllabe vertoonen. Ook de distributieve telwoorden van het Cree en tot zekere hoogte die van het Ojibway hebben hetzelfde type. Zoude in zulke gevallen de oorspronkelijke toestand niet bewaard zijn en zoude de mutatie niet overal door vocaaldifferentiatie bij verdubbeling van de beginconsonant kunnen verklaard worden? Wij moesten dan aannemen, dat er bij de vormen, die met een vocaal beginnen, verschillende contracties van den reduplicatieklinker met de beginvocaal hadden plaats gehad en dat de vormen met een consonant aan het begin haar intervocalisch na de reduplicatiesyllabe, hetzij door phonetisch verloop, hetzij door analogischen invloed der vocalisch-beginnende vormen, verloren hadden. Dat proces zoude zich reeds in het Oer-Algonkisch hebben afgespeeld, want waar wij de mutatie niet kunnen aanwijzen, hebben wij toch reden om te vermoeden, dat die er eenmaal is geweest. Sporen vindt men b.v. in het Delaware, maar in het Micmac en het Natick heb ik er nog niets van kunnen ontdekken. Waarschijnlijk zal bij verder onderzoek blijken, dat er ook hier sporen aanwezig zijn. Wat het Blackfoot betreft, vergelijke men nanisso 'acht': nisso 'vier', maar de eigenaardige vocaalwisselingen in bepaalde gevallen der conjugatie van deze taal (b.v. -o-: i-) behooren niet in de sfeer der Algonkische mutatie en vervullen ook geheel andere grammatische functies.

- § 31. Ik geef een overzicht van de mutatie in het Ojibway en het Cree, hopende dat men eenmaal met behulp van andere dialecten die van het Oer-Algonkisch zal kunnen reconstrueeren.
- O. C. \bar{a} , gemuteerd O. $ai\bar{a}$, C. $ey\bar{a}$, $iy\bar{a}$, b.v. O. $\bar{a}kosi$, C. $\bar{a}kusiw$ 'hij is ziek', gemuteerd O. $ai\bar{a}kosid$, C. $ey\bar{a}kusit$ 'hij ziek zijnde, hij die ziek is'.
- O. C. a, gemuteerd O. \bar{e} , C. e, b.v. O. $ab\bar{\imath}$, C. apiw 'hij is', gemuteerd O. $\bar{e}bid$, C. epit 'hij die is'.
- O. \bar{e} , C. e, gemuteerd O. $ai\bar{e}$, C. iye, b.v. O. $d\bar{e}bwe$ 'hij spreekt de waarheid', C. tepwew 'hij schreeuwt, roept', gemuteerd O. $dai\bar{e}bwed$ 'die de waarheid spreekt', C. tiyepwet 'hij die schreeuwt, roept'.
- O. C. ī, gemuteerd O. ā, C. iye, b.v. O. nīmi, C. nīmiw hij danst', gemuteerd O. nāmid, C. niyemit hij die danst'.
- O. C. i, gemuteerd O. \bar{e} , C. e, b.v. O. $nib\bar{o}$, C. nipuw (nipiw) 'hij sterft, is dood', gemuteerd O. $n\bar{e}bod$, C. neput 'die dood is'.
- O. C. \bar{o} , gemuteerd O. $w\bar{a}$, C. iyo, b.v. O. $b\bar{o}si$, C. $p\bar{o}siw$ 'hij gaat scheep', gemuteerd O. $bw\bar{a}sid$, C. piyosit 'die scheep gaat'.
- O. C. o, gemuteerd O. $w\bar{e}$, C. we, b.v. O. $ogim\bar{a}wi$, C. $okim\bar{a}wiw$ 'hij is hoofdeling', gemuteerd O. $w\bar{e}gim\bar{a}wid$, C. $wekim\bar{a}wit$ 'die hoofdeling is'.

Er zijn in het Ojibway eenige met d beginnende verba, die in plaats van de gewone mutatie de syllabe en praefigeeren, maar vele andere verba, die met d beginnen, hebben de regelmatige mutatie.

Als een verbum van het Ojibway of het Cree van een praefix is voorzien of als er een adverbium aan voorafgaat, dan wordt in het geval van mutatie het vocalisme van dat praefix of dat adverbium gemuteerd. Ten opzichte van de mutatie worden de voorgevoegde persoonselementen van het werkwoord niet als praefixen, maar als afzonderlijke woorden beschouwd. Tot opheldering geef ik een paar voorbeelden:

- O. nin-wābama 'ik zie hem', nin-waiābamag 'ik die hem zie'; nin-gī-wābama 'ik heb hem gezien', nin-gā-wābamag 'ik die hem gezien heb': nin-ga-wābama 'ik zal hem zien', nin-gē-wābamag 'ik die hem zien zal'.
- O. $nin-bi-i\bar{z}\bar{a}$ 'ik kom hier', $nin-b\bar{a}-i\bar{z}\bar{a}i\bar{a}nin$ 'als ik hier kom'; $b\bar{\imath}-i\bar{z}\bar{a}$ 'hij komt hier', $b\bar{a}-i\bar{z}\bar{a}d\bar{z}ig$ 'zij die hier komen'.
 - O. minō-bimādizi 'hij leeft goed', meno-bimādizid 'die goed leeft'.

Het zal niet noodig wezen ook voor het Cree afzonderlijke voorbeelden te geven. Ik wil echter aan enkele gevallen toonen, hoe groot de overeenstemming tusschen het Cree en het Ojibway is:

- O. aiā, C. ayaw 'hij is', O. eiād, C. eyāt 'hij die is'; O. mino aiā, C. miyo ayaw 'hij is wel', O. mēno-aiād, C. meyo-ayāt 'die wel is'; O. kitši mino aiā, C. kitši miyo ayaw 'hij is heel wel', O. kētši-mino-aiād, C. ketši-miyo-ayāt 'die heel wel is'; O. wi-kitši-mino-aiā, C. mi-kitši-miyo-ayaw 'hij wenscht heel wel te zijn', O. wa-kitši-mino-aiād, C. wa-kitši-miyo-ayāt 'die heel wel wenscht te zijn' (het praefix wi- heeft in het Cree de voor dit dialect onregelmatige mutatievocaal a).
 - § 32. Het Ojibway gebruikt de mutatie in de volgende gevallen:
 - 1° in alle persoonlijke gerundia;
 - 2° in den periodieken conjunctivus;
- 3° als men wil te kennen geven, dat een gebeuren zooeven heeft plaats gehad;
 - 4° na interrogatieve pronomina en adverbia;
 - 5° om de conjunctie 'zooals' uit te drukken;
 - 6° na eenige partikels, die ik hier niet nader zal specifieeren;
- 7° in sommige tijden van den conjunctivus der dubitatieve conjugatie;
- 8° niet zelden in de reduplicatielettergreep van secundaire verba met distributieve, iteratieve of intensieve beteekenis.

De meeste dezer regels gelden ook voor het Cree, waar bovendien de reduplicatielettergreep der distributieve telwoorden, die in het Ojibway steeds met *e* gevocaliseerd is, de regelmatige mutatie vertoont.

Wat de zeven eerste der bovengenoemde gevallen betreft, sluiten de gemuteerde vormen zich overal bij den conjunctivus aan. Van den indicativus worden geen afhankelijkheidsvormen of gerundia afgeleid.

Verdeeling der verba.

- § 33. In het Algonkisch kan men de werkwoorden in de volgende hoofdgroepen verdeelen:
 - I. Intransitieve verba met bezield subject.
 - II. Intransitieve verba met onbezield subject.
 - III. Transitieve verba met bezield object.
 - IV. Transitieve verba met onbezield object.

De adjectief-verba, die reeds in § 20 ter sprake zijn gekomen, behooren in hun bezielden vorm tot de eerste, in hun onbezielden vorm tot de tweede klasse. Uit den aard der zaak zijn de verba der tweede klasse, die ook de onpersoonlijke werkwoorden omvat, alleen in den derden persoon gebruikelijk, om welke reden men ze met den naam van unipersonalia heeft bestempeld.

Ik begin met eenige voorbeelden der vier klassen uit het Ojib way: Klasse I.

nin-mādža 'ik vertrek', mādža 'hij vertrekt'.

 $nin\mbox{-}z\bar{a}wendzige$ 'ik ben barmhartig', $z\bar{a}wendzige$ 'hij is barmhartig'.

nin-bos 'ik ga scheep', bosi 'hij gaat scheep'.

nin-gīgit 'ik spreek', gīgito 'hij spreekt'.

nind-inendam 'ik denk', inendam 'hij denkt'.

nin-dagwiśin 'ik kom aan', dagwiśin 'hij komt aan'.

Klasse II.

ižinikāde 'het heet', ižinikādewan 'zij (o.) heeten'.

kisinā(magad) 'het is koud weder'.

 $s\bar{o}gipo(magad)$ 'het sneeuwt'.

sanagad 'het is moeilijk, 'duur', sanagadon 'zij (o.) zijn moeilijk, duur'.

anakwad 'er is een bewolkte lucht'.

onižišin 'het is mooi, goed', onižišinon 'zij (o.) zijn goed, mooi'.

songan 'het is sterk', songanon 'zij (0.) zijn sterk'.

Klasse III.

nin-wābama 'ik zie hem', o-wābamān 'hij ziet hem'.

nin-sāgia 'ik bemin hem', o-sāgiān 'hij bemint hem'.

nind-izānan 'ik bezoek hem', od-izānan 'hij bezoekt hem'.

nind-atāwenan 'ik verkoop hem', od-atāwenan 'hij verkoopt hem'.

Klasse IV.

nin-wābandān 'ik zie het', o-wābandān 'hij ziet het'.

nin-minikwen 'ik drink het', o-minikwen 'hij drinkt het'.

nin-mīdźin 'ik eet het', o-mīdźin 'hij eet het'.

nin-bidon 'ik breng het', o-bidon 'hij brengt het'.

Voorbeelden der vier klassen in het Cree:

Klasse I.

ni-nipān 'ik slaap', nipaw 'hij slaapt'.

ni-pimotān 'ik wandel', pimotew 'hij wandelt'.

ni-miyosin 'ik ben mooi', miyosiw 'hij is mooi'.

Klasse II.

miwāsin 'het is mooi', miwāsinwa 'zij (o.) zijn mooi'.

kimiwan 'het regent'.

mispun 'het sneeuwt'.

Klasse III.

ni-wāpamaw 'ik zie hem', wāpamew 'hij ziet hem'.
ni-sākihaw 'ik bemin hem', sākihew 'hij bemint hem'.

Klasse IV.

ni-wāpaten 'ik zie het', wāpatam 'hij ziet het'. ni-sākitān 'ik bemin het', sākitaw 'hij bemint het'.

Voorbeelden der vier klassen in het Micmac:

Klasse I.

eim 'ik ben', eik 'hij is'.

amalkaye 'ik dans', amalkat 'hij danst'.

nil kelugi 'ik ben goed, mooi', negeum kelugit 'hij is goed, mooi', kelugidau 'hij zal goed, mooi zijn', keludak 'zij (b.) zullen goed, mooi zijn'.

Klasse II.

edek 'het is'.

kelultedau 'het zal goed, mooi zijn', kelultedal 'zij (o.) zullen goed, mooi zijn'.

pežak 'het sneeuwt'.

Klasse III.

Ik heb geen duidelijke paradigma's tot mijn beschikking.

Klasse IV.

kebukuadem 'ik naai het'.

Voorbeelden der vier klassen in het Natick:

Klasse I.

nwwaantam 'ik ben wijs', waantamnoh 'hij is wijs'. nwwompes 'ik ben wit', wompesu 'hij is wit'.

Klasse II.

wompiyeuω 'het is wit'.

nwchumwiyen 'het is zwak'.

Klasse III.

nwwadchan 'ik houd hem', wwadchanuh 'hij houdt hem'.

Klasse IV.

nswadehanumun 'ik houd het'.

Voorbeelden der vier klassen in het Blackfoot:

Klasse I.

nit-ai-oka 'ik slaap', ai-okan 'hij slaapt'.

nit-ükometükki 'ik heb lief', ükometükkiu 'hij heeft lief'.

mansiv 'hij is nieuw'.

Klasse II.

maniu 'het is nieuw'.

ai-sotan 'het regent'.

àkhputan 'het sneeuwt'.

Klasse III.

nit-ŭkomĭmmau 'ik heb hem lief', ŭkomĭmmiuaie 'hij heeft hem lief'. Klasse IV.

nit-ukometsip 'ik heb het lief', ukometsimaie 'hij heeft het lief'.

Genera verbi.

- § 31. De terecht als passief geldende vormen van het Algonkisch zijn door eigenaardige persoonsuitgangen gekenmerkt. Voorbeelden:
 - O. nin-wābamigo 'ik word gezien', vgl. nin-wābamig 'hij ziet mij'.
- O. ki-wābamigo 'gij (sing.) wordt gezien', vgl. ki-wābamig 'hij ziet u' (sing.).
- O. wābama 'hij wordt gezien', o-wābamigon 'hij wordt gezien' (door een bepaalden persoon), vgl. o-wābamān 'hij ziet hem'.
 - B. nit-siksipoko 'ik word gebeten', vgl. nit-siksipok 'hij bijt mij'.
- B. kit-siksipoko 'gij (sing.) wordt gebeten', vgl. kit-siksipok 'hij bijt u (sing.).
 - B. siksipau 'hij wordt gebeten', vgl. ai-siksipiuaie 'hij bijt hem'.
- Ik heb de voorbeelden van het Blackfoot onmiddellijk onder die van het Ojibway geplaatst om duidelijk te laten zien, hoe groote overeenkomst er in de formatie van het passivum tusschen deze beide, in andere opzichten zoo ver van elkander afstaande talen bestaat. Verwante passieve vormen op -ko zijn ook in het Cree aanwezig, b.v. ni-wāpamiko, ki-wāpamiko, o-wāpamiko, maar over hunne juiste beteekenis ben ik in onzekerheid. Naar men zegt, worden zij praeteritaal gebruikt en zijn zij gelijkwaardig met vormen op -kotai, die ongetwijfeld praeteritale waarde hebben. Met O. wābama, B. siksipau komen echter vormen als C. uāpamau 'hij wordt gezien', mowaw 'hij wordt gegeten', N. wadchanau 'hij wordt gehouden' in gedaante en functie volkomen overeen. Het Cree heeft ook nog een andere passieve formatie, b.v. ni-mowikawin 'ik word gegeten', ki-mowikawin 'gij (sing.) wordt gegeten', ni-mowikawitai 'ik werd gegeten'. Passieve vormen van het Natick zijn verder nog nowadchanit 'ik word gehouden', kwaadchanit 'gij (sing.) wordt gehouden'. Geheel afwijkend is het passivum van het Micmac: nemikugi 'ik word gezien', ankodaśi 'ik word bewaakt'.
- § 35. In het Algonkisch vindt men ook verba reflexiva. Die van het Ojibway worden door middel van een suffix -s(o) of -(i)diz(o) gevormd, b.v. nin-babāmitās 'ik gehoorzaam mijzelf': nin-babāmitawa 'ik gehoorzaam hem'; nin-nōndās 'ik hoor mijzelf': nin-nōndawa 'ik hoor hem'; nin-kikēnindiz 'ik ken mijzelf': nin-kikēnima 'ik ken hem';

nin-wābandiz 'ik zie mijzelf': nin-wābama 'ik zie hem'; nin-minaidiz 'ik drenk mij zelf': nin-minaa 'ik drenk hem'. Dat achter de sibilant eenmaal een o heeft gestaan, ziet men uit den derden persoon en de meervoudsvormen.

Ook andere dialecten hebben een reflexief verbum, b.v. C. ni-sāki-hisun 'ik heb mijzelf lief', M. nemiši 'ik zie mijzelf', B. nit-ākomīmmosi 'ik heb mijzelf lief'.

Van de reflexiva te onderscheiden zijn de reciproca, die in verschillende Algonkin-talen worden aangetroffen. In het Ojibway zijn zij door het suffix -di- gekenmerkt, dat blijkbaar met het reflexieve -(i)diz(o) in verband staat. B.v. nin-nondadimin 'wij hooren elkander', nin-nisitotadimin 'wij verstaan elkander'. Over de reciproca van het Cree enz. zal ik thans niet spreken.

Voorstellingswijzen.

- § 36. Wij hebben in de Algonkin-grammatica algemeene en bijzondere voorstellingswijzen te onderscheiden. Onder algemeene voorstellingswijzen versta ik de affirmatieve, de negatieve, de interrogatieve; met bijzondere voorstellingswijzen bedoel ik de eigenlijke modi. Op de grens tusschen beide staat de dubitatieve voorstellingswijze, die evenwel in het Micmac en het Natick niet door afzonderlijke vormen schijnt vertegenwoordigd te zijn. Wat de eigenlijke modi betreft, vinden wij overal den indicativus, den conjunctivus en den imperativus, terwijl de optativus, de potentialis en de conditionalis niet in alle hier behandelde talen voorkomen. De persoonlijke gerundia van het Ojibway en het Cree zal ik in verband met den conjunctivus ter sprake brengen.
- § 37. In het Ojibway wordt de negatieve conjugatie van de affirmatieve met behulp van het onmiddellijk op den verbaalstam volgende suffix -si(-) afgeleid. Aan het negatieve verbum gaat echter nog het woordje kawin 'niet' vooraf, behalve in den imperativus, waar men in plaats van kawin het prohibitieve kego bezigt. Vergelijken wij het Cree, dan zien wij, dat de negatieve conjugatie van het Ojibway zich uit een deminutieve heeft ontwikkeld. In het Cree, waar geen negatieve conjugatie aanwezig is, vinden wij echter wel hetzelfde element -si(-), maar hier deminueert het slechts de beteekenis van een werkwoord. Bv. C. minikwe-si-n 'ik drink een beetje', minikwe-si-w 'hij drinkt een beetje', nipe-si-n 'ik slaap een beetje', nipe-si-w 'hij slaapt een beetje'. Daardoor is het ook zeer verklaarbaar, dat de negatieve vormen van het Ojibway kawin of kego voor zich hebben. Zegt men immers kawin nind-inendansi 'ik

denk niet', dan heeft dit oorspronkelijk beteekend 'niet denk ik een beetje' ('zelfs niet een beetje denk ik' = 'ik denk in het geheel niet'). Terecht brengt men O. C. -si(-) — in het Cree ook -si(-) — met het deminutieve -s- of -s-suffix der nomina in verband. Ik geef nog enkele voorbeelden van negatieve vormen in het Ojibway:

kawin nind-ikkitosi 'ik zeg niet': nind-ikkit 'ik zeg'.

kawin kid-inendānsim 'gij (plur.) denkt niet': kid-inendām 'gij (plur.) denkt'.

kawin dagwisininsim 'men komt niet aan': dagwisinim 'men komt aan'.

kawin nin-wābamasiwanaban 'wij (excl.) zagen hem niet': nin-wābamanaban 'wij (excl.) zagen hem'.

kego ikkitosida 'laten wij niet zeggen': ikkitoda 'laten wij zeggen'. kego o-ga-wābamasin 'laat hij hem niet zien: o-ga-wābamān 'laat hij hem zien'.

Alleen in den tweeden persoon van den imperativus heeft het Ojibway negatieve vormen, die niet het element -si(-) bevatten, b.v. kego ikkitoken 'zeg niet': ikkito(ka)n 'zeg', kego ikkitokegon 'zegt niet': ikkito(io)g, ikkitokeg 'zegt', kego wābamāken 'zie hem niet': wābam(ākan) 'zie hem', kego wābamakegon 'ziet hem niet': wābamig 'ziet hem'.

De persoonsuitgangen van het negatieve verbum zijn in het Ojibway dikwijls niet volkomen gelijk aan die van het affirmatieve werkwoord. Er bestaan ook enkele verschillen tusschen de affirmatieve en negatieve uitgangen in het Micmac, waar de ontkennende vormen bijna regelmatig door in- of achtervoeging van een u gekenmerkt zijn en in verreweg de meeste gevallen de partikel mu voor zich hebben. Men vergelijke slechts de conjugatie van mu amalkan 'ik dans niet' met die van amalkane 'ik dans'.

Affirmatief.		Affirmatief.	Negatief.
1	sing.	amalkaye	mv amalkav
2	,,	amalkan	mu amalkaun
3	,,	amalkat	mu amalkauk
1	du. e.	amalkayek	mu amalkayek
1	,, i.	amalkayku	mu amalkayku
2	,,	amalkayok	mn amalkanok
3	**	amalkagik	mu amalkank
1	pl. e.	amalkaldiek	mn amalkaldinek
l	,, i.	amalkaldiku	mu amalkaldiku
2	7.7	am a lkaldiok	mu amalkaldivok
3	"	amalkaldigik	mu amalkaldiuk

Het negatieve futurum van het Micmac is gelijk aan het negatieve praesens, maar als ontkennende partikel gaat niet mu, maar man vooraf, b.v. man amalkau 'ik zal niet dansen': amalkadeś 'ik zal dansen', man ygau 'ik zal niet stooten': ygadeś 'ik zal stooten'.

In het Natick vindt men eene verwante negatieve conjugatie, die in het algemeen door in- of achtervoeging van ω is gekenmerkt. Dit ziet men duidelijk uit de vergelijking van het paradigma $n\omega waantam\omega h$ 'ik ben niet wijs' met de correspondeerende affirmatieve vormen.

		Affirmatief.	Negatief.
1	sing.	nwwaantam	nwwaantamwh
2	,,	kwwaantam	$k\omega waan tam \omega h$
3	,,	waantamnoh	waantamwh
1	pl. e.	nwwaantamumun	$n\omega waantam\omega mun$
1	,, i.		
2	,,	kwwaantamumw ω	kwwaantamwmww
3	,,	waantamwog	waantam w og

Zoo ook nwwadchanumwun 'ik houd het niet': nwwadchanumun 'ik houd het', nwwadchanòh 'ik houd hem niet': nwwadchan 'ik houd hem' enz. Soms zijn er belangrijke verschillen tusschen de affirmatieve en negatieve uitgangen te constateeren, b.v. nwwadchanumwunnonup 'wij houden het niet': nwwadchanumumun 'wij houden het', kwwadchanumwwop 'gij (plur.) houdt het niet': kwwadchanumumww 'gij (plur.) houdt het'.

De negatieve partikel, die in bepaalde gevallen aan de ontkennende verbaalvormen van het Natick voorafgaat, luidt mat. Dit element keert ook in de negatieve conjugatie van het Blackfoot terug, die evenwel in verschillende wijzen en tijden onderling zeer uiteenloopende practigeerende en suffigeerende formaties vertoont. Enkele voorbeelden daarvan zijn niet overbodig:

ni-mat-ŭkometŭkkipa 'ik heb niet lief': nit-ŭkometŭkki 'ik heb lief'.
mat-ŭkometŭkkivats 'hij heeft niet lief': ŭkometŭkkiv 'hij heeft lief'.
ni-mat-ŭkomimmavats 'ik heb hem niet lief': nit-ŭkomimmav 'ik heb hem lief'.

ni-mat-ūkomīmmanaksan 'ik heb hen niet lief': nit-ŭkomīmmaian 'ik heb hen lief'.

pin-ŭkometŭkkit 'heb niet lief': ŭkometŭkkit 'heb lief'.

ők-stai-űkometűkkiop 'laten wij (incl.) niet liefhebben': ők-űnűkometűkkiop 'laten wij (incl.) liefhebben'.

sau-ūkometūkkieniki 'als ik niet liefheb': ūkometūkkieniki 'als ik

liefheb' (dezelfde vormen gebruikt men ook in den tweeden persoon). ni-kŭtta-ŭkometŭkkitopi 'als ik niet liefhad': nit-ŭkometŭkkitopi 'als ik liefhad'.

§ 38. Van de hier behandelde talen hebben het Natick en het Blackfoot eene interrogatieve conjugatie.

Van affirmatieve verbaalvormen maakt men in het Natick interrogatieve door achtervoeging van -as (-us), maar uit het volgende paradigma kan men zien, dat zich daar toch onregelmatigheden bij voordoen. Ik zet ter vergelijking de conjugatie van nwwadchanumun 'ik houd het' naast die van nwwadchanumunás 'houd ik het'?

Affirmatief.

Interrogatief.

1	sing.	nwwadchanumun	nwwadchanumunás
2	,,	kwwadchanumun	$k\omega wadchanumun\'as$
3	,,	wwadchanumun	wwadchanumunáous
1	pl. e.	nwwadchanumumun	nwwadchanumunnanonus
1	,, i.		
2	,,	kwwadchanumumww	kwwadchanumunnaóus
3	,,	wadchanumwog	wwadchanumunnáous

Met N. -as correspondeert in het Blackfoot het op dezelfde wijze gebruikte suffix -ats (-p-ats), b. v. kit-ai-tappo(p)ats 'gaat gij (sing.) daarheen?': kit-ai-tappo 'gij (sing.) gaat daarheen'. Niet zelden wordt tegelijk het praefix kūttai- gebruikt, dat dan na het pronominale voorvoegsel komt te staan, b. v. ki-kūttai-tappo(p)ats = kit-ai-tappo(p)ats. Ook aan negatieve verbaalvormen hecht men, als zij vragend gebezigd worden, het achtervoegsel -ats, maar als ontkenningspraefix dient dan uitsluitend stai-, b. v. kit-ak-stai-tappo(p)ats 'zult gij (sing.) niet daarheen gaan?', kit-ak-stai-otsipats 'zult gij (sing.) het niet nemen?'.

§ 39. Een deel der dubitatieve vormen van het Ojibway is door de syllabe -dog(-) gekenmerkt, waaraan in het Cree -toke of -tuke beantwoordt. Voorbeelden: O. nind-ikkitomidog 'ik zeg misschien', ikkito(wi)dog 'hij zegt misschien', kawin nind-ikkitosimidog 'misschien zeg ik niet'; C. ni-nipānātoke 'misschien slaap ik', nipātoke 'misschien slaapt hij'. In het algemeen bestaat er velerlei overeenstemming tusschen de dubitatieve conjugatie van het Ojibway en het Cree, ook wat vormen betreft, die het genoemde suffix niet bevatten. Zoo keert het achtervoegsel -en, dat wij in het Ojibway bij den dubitatieven conjunctivus aantreffen, in het Cree als -e terug, b. v. O. degwišinowānen 'als ik misschien aankom', degwišinowanen 'als gij (sing.) misschien aankom', degwišinogwen 'als hij

misschien aankomt': dagwisin 'hij komt aan'; C. nepāwāne 'als ik misschien slaap', nepāwane 'als gij (sing.) misschien slaapt', nepākwe 'als hij misschien slaapt': nipaw 'hij slaapt'. Men ziet, dat de dubitatieve conjunctiefvormen gemuteerd vocalisme vertoonen.

De verschillende waarschijnlijkheidsgraden, die het Cree in het systeem der dubitatieve conjugatie uitdrukt, laat ik ter zijde.

Geheel afwijkend is de dubitatieve vervoeging van het Blackfoot, zooals uit de volgende voorbeelden reeds duidelijk blijkt: noks-kakŭm-ŭkometŭkki 'misschien heb ik lief': nit-ŭkometŭkki 'ik heb lief', köks-ka-kŭm-ŭkometŭkki 'misschien hebt gij (sing.) lief': kit-ŭkometŭkki 'gij (sing.) hebt lief', nŏks-ka-kŭm-oka 'misschien slaap ik': nit-ai-oka 'ik slaap', öks-ka-kum-okau 'misschien slaapt hij': ai-okau 'hij slaapt', noks-ka-kum-san-oka 'misschien slaap ik niet': ni-mat-ai-okapa 'ik slaap niet', i-kūm-i-okainiki 'als ik misschien slaap': okainiki 'als ik slaap', maks-i-kŭm-i-okainiki 'als ik misschien slapen zal': makokainiki 'als ik slapen zal'.

§ 40. Als wij tot de eigenlijke modi overgaan, komt de indicativus het eerst aan de orde.

Ik kies als voorbeelden der intransitieve conjugatie met bezield subject O. nin-nibā, C. ni-nipān 'ik slaap', M. nil ygaye 'ik stoot', N. nwwaantam 'ik ben wijs', B. nit-ŭkometŭkki 'ik heb lief'.

0.

1 pl. e. ninen ygayek

" i. kinn ygayku

kilau ygayok

negman ygagik

C.

waantamvog

nwraantamumun

 $k\omega waantamumw\omega$

1 sing.	nin-nibā	ni-nipān
2 ,,	ki-nibā	ki-nipān
3 ,,	nibā	nipaw
1 pl. e.	nin-nibāmin	ni-nipānān
1 " i.	ki-nibāmin	ki-nipān(ān)ow
2 ,,	ki-nibām	ki-nipānāwaw
3 ,,	nibāwag	$nipar{a}wok$
	M.	N.
1 sing.	nil ygaye	n w waantam
2 "	kil ygan	kwwaantam
3 ,,	negeum ygat	waantamnoh

В.

1 sing. nit-ŭkometŭkki
2 ,, kit-ŭkometŭkki
3 ,, ŭkometŭkkiu
1 pl. e. nit-ŭkometŭkkipinan
1 ,, i. ŭkometŭkkiop
2 ,, kit-ŭkometŭkkipuan
3 ,, ŭkometŭkkiau

De vergelijking van het Ojibway met het Natick en het Blackfoot maakt waarschijnlijk, dat de twee eerste personen van het enkelvoud in het Oer-Algonkisch geen suffix hadden en dat de vormen van het Cree in dit geval minder oorspronkelijk zijn. Toch moeten deze tot den tijd teruggaan, dat het Ojibway en het Cree nog niet van elkaar gescheiden waren, want in het imperfectum van het Ojibway komt de n van het Cree te voorschijn (nin-nibānaban, ki-nibānaban). In die periode zullen dus vormen met en zonder n gelijkwaardig naast elkander hebben gestaan. De derde persoon singularis bij een deel der intransitieve verba moet een u of w aan het einde hebben gehad, aangezien de overeenkomst van C. nipaw en B. ŭkometŭkkiu anders niet goed kan verklaard worden. Ik spreek slechts van een deel der intransitieve verba, aangezien niet alle onderafdeelingen dezer klasse in het Blackfoot -u als derdepersoons-teeken hebben. De derde persoon pluralis ging blijkens het Ojibway, het Cree en het Natick op -wak of iets dergelijks uit. Ook leert ons de vergelijking der intransitieve paradigma's, dat de derde personen in tegenstelling van de eerste en tweede reeds in de stamtaal geen pronominaal voorvoegsel hadden. Verder zijn als bijzondere overeenstemmingen te noteeren: O. nin-nibāmin: N. nwwaantamumun, C. ni-nipanan: B. nit-ukometukkipinan, C. ki-nipanāwaw: N. kwwaantamumww: B. kit-ŭkometŭkkipuan. Het Micmac is ten eenenmale van het oorspronkelijke schema afgeweken.

De unipersonalia ter zijde latend, omtrent welke het noodige reeds in § 33 te vinden is, ga ik over tot het transitieve verbum met bezield object. Mijne voorbeelden zijn: O. nin-wābama 'ik zie hem', C. ni-mowaw 'ik eet hem', N. nwwadchan 'ik houd hem', B. nit-ŭkomimmau 'ik heb hem liet'. Van het Micmac heb ik geen geschikt paradigma.

	O.		C.	
l	sing.	nin-wābama	ni-mowaw	
2	٠,	ki-wābama	ki-mowaw	
3	,,	o-ırābamān	moweir	
1	pl. e.	nin-wābamānān	ni-mowānān	
1	,, i.	ki-wābamānān	ki -mour $\bar{a}n(\bar{a}n)$ ow	
2	22	ki-wābamāw a	ki-mowāwaw	
3	77	o-wābamāwan	mowewok	
]	N.	В.	
1	sing.	nwwadchan	nit-ŭkomĭmmav	
2	,,	$k\omega wadchan$	kit-ŭkomĭmman	
3	,,	wwadchanuh	` ukomĭmmiuaie	
1	pl. e.	nwwadchanoun	nit-ŭkomimmunan	
1	,, i.			
2	"	kwwadchanau	kit-ŭkomĭmmauan	
3	,,	ω wadchanouh	ŭkomĭmmiauaie	

Hoewel punten van overeenkomst tusschen de verschillende talen niet ontbreken, is het vooralsnog onmogelijk het Oer-Algonkische paradigma te herstellen. Waarschijnlijk hadden de beide eerste personen van het enkelvoud een u of w aan het einde, die dan in het Ojibway is weggevallen. De Natick-vormen nowadchan, kwwadchan wijken geheel af. Daarentegen laat zich N. wwadchanuh met O. o-wābamān vergelijken. Duidelijk is de identiteit der uitgangen in den eersten exclusieven en — afgezien van N. kwwadchanan — in den tweeden persoon pluralis.

Vergelijken wij deze transitieve met de straks vermelde intransitieve vormen, dan krijgen wij den indruk, dat het intransitieve meervoud hier en daar door het transitieve geinfluenceerd is, maar het zoude voorbarig zijn dit reeds in bijzonderheden te willen aantoonen. Laten wij afwachten, totdat wij een uitgebreid materiaal van een menigte talen tot onze beschikking hebben.

Ik heb alleen paradigma's van intransitieve vormen en van transitieve met enkelvoudig bezield derde-persoons-object gegeven, maar ook de vergelijking van andere vormreeksen — met meervoudig bezield derde-persoons-object, met eerste- en tweede-persoons-objecten — zoude ongetwijfeld eenige resultaten opleveren. Maar ik wil hier slechts het geraamte van eene vergelijkende vormleer geven, een schema, dat later kan worden ingevuld. Voorbeelden van het een en ander (ook van de reflexie van gesubordineerde derde per-

sonen in den verbaalvorm) vindt men in § 49, waar over de incorporatie gehandeld wordt. Wel behoort het hier tot mijn taak paradigma's van het transitieve verbum met onbezield object mede te deelen, waarbij ik mij weder zal beperken tot het geval, dat dit object enkelvoudig is. Ik kies als voorbeelden: O. nin-wābandān 'ik zie het', C. ni-mitšin 'ik eet het', M. šaktem 'ik gehoorzaam het', N. nowadchanumun 'ik houd het', B. nit-ūkometsip 'ik heb het lief'.

\mathbf{C}

1	sing.	nin-wābandān	ni-mitšin
2	,,	ki-wābandān	ki-mitšin
3	**	o-wābandā n	mitšiv
1		nin-wābandāmin	ni-mitšinān
1	,, i.	ki-wābandāmin	ki-mitšin(ān)ow
2	,,	ki-wābandānawa	ki-mit×inūwaw
3		o-wābandānawa	mitkinok

M. N.

1	sing.	šaktem	nwwadehanumun
2	"	<i>šaktemen</i>	kwwadehanumun
3	••	śaktek	$\omega wadchannun$
1	pl. e.	šaktemutiek	nwwadchanumumun
1	,, i.	šaktemutiku	
2	,,	<i>šaktemutiok</i>	$k\omega wadchannmumw\omega$
3	••	šaktemutitiš	wadchanumwog

B.

1	sing.	nit-ŭkometsip
2	,,	kit-ŭkometsip
3	,,	ŭkometsimaie
l	pl. e.	nit-ŭkometsipinan
l	,, i.	ŭkometsip
2	**	kit-ŭkometsipuav
3		ŭkometsimian

Het is opmerkelijk, dat in het Cree het paradigma ni-mitkin volkomen met het intransitieve ni-nipān overeenstemt. In de andere dialecten, vooral in het Micmac, zijn ook wel punten van overeenkomst, maar nergens is de gelijkmaking zoo ver gegaan als in het Cree. Het ook in menig ander opzicht archaische Ojibway heeft de

intransitieve en de beide transitieve conjugaties het best uit elkaar gehouden.

In het Micmac bestaan ook tweevondsvormen, maar die laat ik achterwege, tenzij het om de eene of de andere reden wenschelijk is ze te vermelden.

§ 41. Nu geef ik voorbeelden van den conjunctivus, die ook een zeer groote verscheidenheid van persoonsuitgangen vertoont. Behalve in het Micmac en het Blackfoot plegen echter de pronominale voorvoegsels te ontbreken.

Voor de intransitieve conjugatie met bezield subject neem ik O. ikkitoiān 'als ik zeg, dat ik zeg', C. nipāyān 'als ik slaap, dat ik slaap', M. ntamalkan 'dat ik danse', N. waantamon 'als ik wijs ben', B. nŏk-ākometāksi 'dat ik lief hebbe'.

	Ο,	(',
1 sing.	ikkitoiān	ก่าวลิบูลิก
2	ikkitoian -	nipayan
3 ,,	ikkitod	nipāt
1 pl. e.	ikkitoiāng	nipāyāk
l ., i.	ikkitoiang	nipāyak
2 .,	ikkitoieg	nipāyek
3	ikkitowad	nipātšik (nipātwaw)
	М.	N.
I sing.	ntamalkan	waantamon
2 ,,	ktamalkan	waantaman
3 ,,	uftamalkan	waantog
1 pl. e.	ntamalkanen	waantamog
1 i.	ktamalkanenn	Ť
2	ktamalkanan	waantamóg
3 ,,	nflamalkanan	waantamohettit

В.

1	sing.	nŏk-ŭkometŭksi
2	21	kŏk-ŭkometŭksi
3	21	mŏk-ŭkometŭksi
1	pl. e.	nok-ŭkometŭksinan
l	., i.	ōk-ŭkometŭkiosi
.)	7 7	kŏk-ŭkometŭksuan
3	**	mŏk-ŭkometŭkisan

De nauwe verwantschap van het Ojibway en het Cree, vooral in het enkelvoud, springt onmiddellijk in het oog. Wat het Micmac betreft, dat in den indicativus de pronomina kan missen, is de aanwezigheid van vastgegroeide praefixen in den conjunctivus bevreemdend. Een geheel afwijkende formatie heeft het Blackfoot, waar de persoonsvoorvoegsels, van welke m- in den derden persoon niet met een zelfstandig pronomen in verband staat, onafscheidbaar met het praefix ök- verbonden zijn. Dit praefix luidt in bepaalde gevallen öks- (b.v. nöks-okasi 'dat ik slape'), in welken vorm wij het reeds in § 39 hebben leeren kennen.

Als voorbeelden van de transitieve conjugatie met bezield object kies ik O. wābamag 'als ik hem zie, dat ik hem zie', C. mowak 'als ik hem eet, dat ik hem eet', N. wadchanog 'als ik hem houd', B. nōk-ŭkomīmmosi 'dat ik hem liefhebbe'. Voor het Micmac heb ik geen geschikt paradigma.

	0.	C.
1 sing.	wābamag	mowak
2 ,,	wābumad	mowat
3 ,,	wābamād	mowāt
1 pl. e.	wābamangid	mowakit
1 ,, i.	wābamang	mowak
2 ,,	wābamey	mowek
3 ,,	wābamawad	mowātšik (mowātwaw)
	N.	В.
1 sing.	wadchanog	กดีk-นี้komimmosi
2 ,,	wadehanadt	kōk-ŭkomimmosi
3 ,,	wadchanont	mŏk-ŭkomĭmmŏsi
1 pl. e.	wadehanogkut	nok-ŭkomimmosinan
l ,, i.	· ·	
2 "	wadehanóg	kŏk-ŭkomĭmmŏsau
3 ,,	wudchannkúhettit	mŏk-ŭkomĭmmòsavaie

Zeer nauw is de verwantschap van het Ojibway en het Cree, waarbij zich het Natick aansluit. Het Blackfoot met zijn ök- en -si neemt weer een afzonderlijke plaats in.

Voor de transitieve conjugatie met onbezield object dienen als voorbeelden O. wābandāmān 'als ik het zie, dat ik het zie', C. mitšiyān 'als ik het cet, dat ik het eet', M. nšaktemen 'dat ik het gehoorzame', N. wadehannmon 'als ik het houd', B. nŏk-ūkometsīssi 'dat ik het liefhebbe'.

		О.	C.
l	sing.	wābandāmān	mitsiyān
2	"	wābandāman	mitšiyan
3	22	rābandāng	mitšit
1	pl. e.	wābandāmāng	mitšiyāk
1	,, i.	wābandāmang	mitšiyak
2	;;	wābandāmeg	mitšiyek
3	9.7	rābandāmorad	mitšitšik
		Μ.	N.
1	sing.	nšaktemen	wadchanumon
2	11	kśaktemen	wadehanuman
3	,,	ušaktemen	wadehanuk
1	pl. e.	nsaktemutinen	wadchanumog
1	., i.	kšaktemutinenu	
2	**	kśaktemutinau	wadchanumóg
3	17	uškedemutinau	wadchanumahettit
			В.

1 sing.	nōk-ūkomelsīssi
2 ,,	kōk-ŭkometsissi
3 ,,	mõk-ŭkometsissi
1 pl. e.	nok-ukometsisinan
1 ,, i.	ŏk-ūkometsīssi
2 ,,	kŏk-ŭkometsissuai
3	mok-ŭkomelsissanaje

Van deze paradigma's geldt hetzelfde als van de intransitieve, waarvan zij in de eigenlijke persoonsuitgangen slechts weinig verschillen. De bestaande afwijkingen behoef ik niet te releveeren, daar men ze met een enkelen blik kan overzien. Zonderling — maar niet wegens den uitgang — is M. uškedemutinau, dat zich evenwel in zijn eigenaardigheden bij eenige andere vormen van saktem aansluit.

Het Ojibway en het Cree hebben ook een periodieken conjunctivus, die van den gewonen conjunctivus door mutatie der eerste vocaal en gelijktijdige achtervoeging van O. -in, C. -i wordt afgeleid, b.v. O. ekkitoiānin 'telkens als ik zeg', C. nipāyāni 'telkens als ik slaap'. De d van den derden persoon singularis en pluralis in het Ojibway is voor de i tot dz geworden (ekkitodzin, ekkitomadzin).

Op den conjunctivus berusten ook de persoon lijke gerundia van het Ojibway en het Cree, die niet door cenig suffix, maar alleen door mutatie gekenmerkt zijn. De eenige uitzondering op dezen algemeenen regel is de derde persoon pluralis in het Ojibway, die van den derden persoon singularis door achtervoeging van -ig wordt gevormd. Voor de i is de d evenals in den periodieken conjunctivus tot dž geworden. In het Cree heeft zoowel de derde persoon pluralis van den conjunctivus als die van het persoonlijk gerundium het gutturaalsuffix. Voorbeelden van persoonlijke gerundia heb ik reeds in § 31 bij de behandeling van de mutatie medegedeeld. Voor alle duidelijkheid zet ik hier de Ojibway-paradigma's nin ekkitoiān 'ik zeggende' en ikkitoiān 'als ik zeg, dat ik zeg' naast elkander.

Persoonlijk gerundium.

Conjunctivus.

1	sing.	nin ekkitoiān	ikkitoiān
2	•••	kin ekkitoian	ikkitoian
3	**	win ekkitod	ikkitod
1	pl. e.	ninawind ekkitoiāng	ikkitoiāng
1	,, i.	kinawind ekkitoiang	ikkitoiang
2	**	kinawa ekkitoieg	ikkitoieg
3	19	winawa ekkitodžig	ikkitowad

Ook het Micmac heeft persoonlijke gerundia, maar slechts de vormen van den eersten en tweeden persoon singularis behooren tot het conjunctiefsysteem. Bij amalkanel 'ik dansende', amalkanek 'toen ik danste' blijkt het conjunctiefkarakter onmiddellijk uit de n (ntamalkan 'dat ik danse'), maar bij amalkanel 'gij (sing.) dansende', amalkanek 'toen gij (sing.) danstet' zoude men misschien een oogenblik kunnen weifelen, of zij soms niet eerder met den indicativus amalkan dan met den conjunctivus ktamalkan moeten worden vergeleken. Het verschil in quantiteit, dat tusschen amalkanel en amalkanel schijnt te bestaan, doet ons echter vermoeden, dat ook de tweede-persoons-vorm conjunctivisch is en dat de verhouding van amalkanel tot amalkanel dezelfde is als b.v. die van O. ekkitoian tot ekkitoian. Het is jammer, dat de paradigma's der verbaalklassen van het Micmac genoemd quantiteitsverschil niet boven allen twijfel verheffen. Afgezien van den eersten en tweeden persoon singularis, zijn de persoonlijke gerundia van het Micmac van den indicativus afgeleid.

Anders dan b.v. in het Ojibway worden tijdbepalende en onder-

stellende bijzinnen in het Blackfoot niet door den conjunctivus weergegeven, maar door afzonderlijke vormen, waarvan slechts enkele met den conjunctivus in verband staan. Voorbeelden van dezen modus, dien ik voorloopig als tweeden conjunctivus zal aanduiden, zijn:

okainiki 'als ik slaap, als gij (sing.) slaapt'.

okasi 'als hij slaapt' (: möks-okasi 'dat hij slape').

ŭkomimminaniki 'als wij hem liefhebben'.

nkomimmusaie 'als hij hem liefheeft' (: mok-nkomimmosi 'dat hij hem liefhebbe').

ŭkometsimenoainiki 'als gij (plur.) het liefhebt'.

nkometsīssi 'als hij het liefheeft' (: mök-nkometsīssi 'dat hij het liefhebbe').

Men ziet, dat in de derde-persoons-vormen het karakteristieke element -niki ontbreekt.

§ 12. De optativus wordt in het Ojibway en het Cree door middel van het praefix wi- (gemuteerd $w\bar{w}$ -) van den indicativus gevormd. Een paar voorbeelden uit het Ojibway zullen voldoende zijn:

nin-mi-nibā 'ik wil slapen, ik wensch te slapen'.

ki-wi-nondago 'gij (sing.) wenscht gehoord te worden'.

o-wi-wābandānsin 'hij wil het niet zien'.

mā-iżād 'hij die wenscht te gaan'.

wā-anamiādžig 'zij die wenschen te bidden (Christen te worden)'.

In het Natick is de optativus door meestal eigenaardige persoonsuitgangen met achtervoeging van het suffix -toh en bovendien door gerekt vocalisme der eerste stamlettergreep gekenmerkt. Ik plaats enkele paradigma's van den optativus naast de correspondeerende tabellen van den indicativus om de verschillen goed te doen uitkomen. Mijn voorbeelden zijn: nowaaantamun-toh 'mocht ik wijs zijn': nowaaantam 'ik ben wijs', nowaaachanun-toh 'mocht ik hem houden': nowaachan 'ik houd hem', nowaaachanumun-toh 'mocht ik het houden': nowaachanumun 'ik houd het'.

Indicativus.

Optativus.

_			
1	sing.	nowaantam	nowáaantamun-toh
2	,,	kwwaantam	kwwáaantamun-toh
3	**	waantamnoh	owáaantamun-toh
1	pl. e.	nowaantamumun	nowáaantamunan-toh
l	" i.		
2	••	kowaantamumwo	kwwáaantamuneau-toh
3	"	waantamwog	ww.áaantamuneau-toh

Indicativus.

Optativus.

1	sing.	nswadchan
2	,,	kwwadchan
3	,,	wwadchanuh
1	pl. e.	nswadchanown
1	,, i.	

nowaadchanun-toh kwwaadchanon-toh www.dehanon-toh nowaadchanonan-toh

kwwadchanau

kwwaadchanoneau-toh wwaadchanoneau-toh

3 .. wradchanouh

Optativus.

Indicativus.

nswáadchánumun-toh
kwwáadchanumun-toh
www.aadchanumun-toh
nowaadchanumunnan-toh

1 sing. nowadchanumun " kwwadchanumun wwadchanumun 1 pl. e. nowadchanumumun ,, i. 1

kwwadchanumumww kwwaadchanumunnan-toh waadchanumuneau-toh

wadchanumwog

§ 43. In sommige talen vinden wij een potentialis. Die van het Cree heeft als kenteeken het praefix gi- (ki-), b. v. ni-gi-toten 'ik kan het doen'.

In het Blackfoot vinden wij twee verschillende formaties, waarvan de eerste door het praefix kot(s)-, de tweede door het voorvoegsel ŭskak(s)- is gekenmerkt.

Voorbeelden van kot(s):

nit-o-kot-ŭkometŭkki 'ik ben in staat lief te hebben'.

i-kot-ŭkometŭkkin 'hij is in staat lief te hebben'.

nit-o-kots-oka 'ik ben in staat te slapen'.

i-kots-okan 'hij is in staat te slapen'.

nit-o-kot-ŭkomimman 'ik ben in staat hem lief te hebben'.

i-kot-ŭkomimmiuaie 'hij is in staat hem lief te hebben'.

nit-o-kot-ukometsip 'ik ben in staat het lief te hebben'.

i-kot-ŭkometsimaie 'hij is in staat het lief te hebben'.

Voorbeelden van ŭskak(s)-:

ŭskak-ŭkometŭkkin 'hij kan liefhebben'.

nit-uskaks-oka 'ik kan slapen'.

kit-ŭskak-ŭkomimman 'gij (sing.) kunt hem liefhebben'. ŭskak-ŭkometsimian 'zij kunnen het liefhebben'.

§ 11. De conditionalis is in het Ojibway door het practix da-, in het Cree door het praefix pa- gekarakterizeerd.

Voorbeelden van het Ojibway:

nin-da-ikkit 'ik zoude zeggen'.

nin-da-gi-ikkit 'ik zoude gezegd hebben'. ki-da-wābamāwa 'gij (plur.) zoudt hem zien'. o-da-wābamigowan 'zij zouden gezien worden'. ki-da-pakitēom 'gij (sing.) zoudt mij slaan'. nin-da-minikwēmin 'wij zouden het drinken'.

De voorvoeging van pa- in het Cree heeft op dezelfde wijze plaats als die van da- in het Ojibway, zoodat voorbeelden onnoodig zijn.

In het Micmac daarentegen vinden wij een conditionalis met eigenaardige persoonsuitgangen. Als voorbeelden geef ik amalkag 'ik zoude dansen' en saktemuk 'ik zoude het gehoorzamen'.

1 sing.	umalkag	śaktemuk
2 ,,	amalkakp	šaktemnkp
3 "	amalkaš	šketš
1 du. e.	amalkagekp	śaktemugep
1 " i.	amalkakup	śaktemukup
2 ,,	amalkakog	śak temugok p
3 ,,	amalkatiś	šaktemitiš
1 pl. e.	amalkaldigekp	<i>šaktemutigekp</i>
l " i.	amalkaldikup	šaktemutikup
2 .,	amalkaldigokp	<i>šaktemutigokp</i>
3 ,,	amalkalditiš	šaktemutitiš

§ 45. Van de modi moet thans nog de imperativus ter sprake komen.

Omtrent de volgende paradigma's is bij voorbaat op te merken, dat de 1 pers. plur. op C. -k(ak), de 2 pers. sing. op O. C. -kan en de 2 pers. plur. op O. -key, C. -kek als futurum imperativi beschouwd worden.

Als voorbeelden van de intransitieve conjugatie met bezield subject dienen O. ikkiton 'zeg', C. nipa 'slaap', M. amalka 'dans', N. maantash 'wees wijs', B. okat 'slaap'.

O. C.

2	sing.	ikkiton, ikkitokan	nipa , nipākan
3	17		kata-nipaw
1	pl. e.)	ikkitoda	nipātaw, nipātān, nipātāk,
1	., i.)	in a riollu	nipāk, nipākak
2	,,	ikkitog, ikkitoiog, ikkitokeg	nipāk, nipākek
3	,,		kata-nipāwok

N.

			210
2	sing.	amalka	ıraantash
3	,,	amalkaś	waantaj
1	du. e.	amalkaneš	
1	,, i.)	amatranes	
2	,,	amalkak	
3	,,	amalkaiś	
1	pl. e.	amalkaldines	waantamuttuh
1	pl. e. /	umuthuthes	u aantammeenn
2	,,	amalkaldik	waantam wk
3	,,	amalkalditiš	waantamohettich

Μ.

В.

2	sing.	okat
3	,,	ŭnanists-okas
1	pl. e.	nŏk-ok-unanïsts-okapinan
1	,, i.	ŏk-ŭn-okauop
2	••	okak
3	**	ŭnunīsts-okasau

De echte imperatiefvormen in bovenstaande tabellen vertoonen ten deele verwantschap met elkander. In het bijzonder wijs ik op den tweeden persoon pluralis, die in alle dialecten op een gutturaal uitgaat. De vormen met ta- van het Ojibway en die met katavan het Cree behooren eigenlijk in het futurum indicativi tehuis. De derde personen van het Micmac zijn vormen van den conditionalis.

Tot voorbeelden van de transitieve conjugatie met bezield object kies ik O. wābam 'zie hem', C, mowi 'eet hem', N. wadchan 'houd hem', B. wkomīmmīs 'heb hem lief'. Voor het Micmac heb ik geen geschikt paradigma.

O. C.

2 sing.	wābam, wābamākan	mowi, mowim, mowākan
3 ,,	o-ga-wābamān	kata-mowew
1 pl. e. 1 ,, i.	ırābamāda	mowātaw, mowākak enz.
	wābamig	mowik, mowākek
3 ,,	o-ga-wābamāwan	kata-mowewok

N. B.

2	sing.	wadehan	ันkomimmis
3	,,	wadchanonch	ŭnanist-ŭkomimmosaie
1 1	pl. e.	wadehanontah	ŭn-na-nŏk-ok-ŭn-ĭst-ŭkomĭmmŭnan
	,,	wadchanók	นี่ komimmok
3	,,	wadchanáhettich	ŭnanist-ŭkomimmosauaie

Het Natick heeft ook een vorm voor den eersten persoon singularis: wadchanonti. Ook in deze paradigma's vinden wij de punten van overeenkomst, die wij bij de intransitieve conjugatie opmerken. De vormen met ga- van het Ojibway, met kata- van het Cree zijn eigenlijk futura indicativi.

Ten slotte nog voorbeelden van de transitieve conjugatie met onbezield object: O. wābandan 'zie het', C. sākita 'heb het lief', M. sketen 'gehoorzaam het', N. wadchanish 'houd het', B. ŭkometsit 'heb het lief'. De dualisvormen van het Micmac laat ik nu achterwege.

0.

	0.	C.
2 sing. 3 ,,	wābandan, vābandāmokan o-ga-vābandān	sākita , sākitākan kata-sākitaw
l pl. e. l " i.	. rananaanaa	sākitātaw, sākitākak enz.
2 ,,	wābandamog	sākitāk, sākitākek
3 "	o-ga-wābandānawa	kata-sākitāwok
	M.	N.
2 sing.	<i>keten</i>	wadchanish
3 ,,	šketš	wadchanitch
1 pl. e. 1 , i.	&kedemutine*	wadchanumuttuh
2 ,,	škedemutik	wadchanumwk
3 ,,	škedemutitiš	wadchanumahettich

B.

2	sing.	űkometsit
3	"	ŭnanist-ŭkometsis
l	pl. e.	nok-ok-ŭnanist-ŭkometsipinan
1	., i.	ŏk-ŭnanist-ŭkometsip
2	"	ŭkometsik
3	11	ŭnanist-ŭkometsisan

Na hetgeen over de vorige tabellen gezegd is, geven deze paradigma's geen aanleiding tot bijzondere opmerkingen.

Tijden.

§ 46. Het Ojibway en het Cree hebben hetzelfde tempussysteem, om welke reden wij deze beide dialecten in verband met elkaar zullen bespreken.

In het Ojibway vormt men het imperfectum van het praesens door middel van het suffix -ban (-pan), dat wij reeds bij de temporale flexie der nomina leerden kennen. De persoonsuitgangen, die in het algemeen aan het praeteritale suffix voorafgaan, vertoonen enkele eigenaardigheden. Ook in het Cree vinden wij door -ban (-pan) gekenmerkte imperfectvormen, maar in de meeste gevallen bezigt deze tongval het gelijkwaardige suffix -tai $(-t\bar{a}-)$. Voorbeelden:

- O. nind-ikkitonaban 'ik zeide': nind-ikkit 'ik zeg'.
- O. nin-wābamaban 'ik zag hem': nin-wābama 'ik zie hem'.
- O. nin-wābandānaban 'ik zag het': nin-wābandān 'ik zie het'.
- O. wābamagiban 'als ik hem gezien had': wābamag 'als ik hem zie'.
- O. wābandāmāmban 'als ik het gezien had': wābandāmān 'als ik het zie'.
 - C. ni-nipānāpan, ni-nipātai 'ik sliep': ni-nipān 'ik slaap.'
 - C. ni- $nip\bar{a}t(\bar{a}n)\bar{a}n$ 'wij (excl.) sliepen': ni- $nip\bar{a}n\bar{a}n$ 'wij (excl.) slapen'.
- C. sakihepan, o-sakihātai 'hij had hem lief': sakihew 'hij heeft hem lief'.
 - C. nipāyāpan 'als gij (sing.) sliept': nipāyan 'als gij slaapt'.

Opmerking verdient, dat het imperfectum conjunctivi van het Ojibwav plusquamperfectische beteekenis heeft.

Het perfectum wordt van het praesens door voorvoeging van O. $g\bar{\imath}$ - (gemuteerd $g\bar{\imath}$ -), C. $k\bar{\imath}$ - afgeleid. Voorbeelden:

- O. nin-gī-ikkit 'ik heb gezegd': nind-ikkit 'ik zeg'.
- O. nin-gī-wābama 'ik heb hem gezien': nin-wābama 'ik zie hem'.
- C. ni-ki-nipān 'ik heb geslapen': ni-nipān 'ik slaap'.

Het plusquamperfectum wordt van het imperfectum door voorvoeging van het zooeven genoemde praefix gevormd. Voorbeelden:

- O. nin-gī-ikkitonaban 'ik had gezegd': nin-gī-ikkit 'ik heb gezegd': nind-ikkitonaban 'ik zeide'.
- C. ni-ki-nipātai 'ik had geslapen': ni-ki-nipān 'ik heb geslapen': ni-nipātai 'ik sliep'.

Afgezien van de derde personen van den indicativus, waarop ik straks terugkom, wordt het futurum door middel van het praefix O. ga-, gad- (gemuteerd gē-, gēd-), C. ka- (gemuteerd ke-) gevormd.

Voorbeelden:

O. nin-qad-ikkit 'ik zal zeggen': nind-ikkit 'ik zeg'.

O. nin-ga-wābama 'ik zal hem zien': nin-wābama 'ik zie hem'.

C. ni-ka-nipān 'ik zal slapen': ni-nipān 'ik slaap'.

C. ni-ka-mowaw 'ik zal hem eten': ni-mowaw 'ik eet hem'.

De derde personen van den transitieven indicativus in het Ojibway hebben hetzelfde praefix:

O. o-ga-wābamān 'hij zal hem zien'.

De derde personen van den intransitieven indicativus in het Ojibway hebben als voorvoegsel ta-, die van den intransitieven èn transitieven indicativus in het Cree kata- (kita-). Voorbeelden:

O. ta-ikkito 'hij zal zeggen': ikkito 'hij zegt'.

C. kata-nipar 'hij zal slapen': nipar 'hij slaapt'.

C. kata-mowew 'hij zal hem eten': mowew 'hij eet hem'.

In het futurum conjunctivi vinden wij in alle personen O. $g\bar{e}(d)$ -, C. ke-, den gemuteerden vorm van O. ga(d)-, C. ka-:

O. ged-ikkitoian 'dat ik zal zeggen': ikkitoian 'dat ik zeg'.

O. ged-ikkitod 'dat hij zal zeggen': ikkitod 'dat hij zegt'.

O. gē-wābamag 'dat ik hem zal zien': wābamag 'dat ik hem zie'.

C. ke-nipāyān 'dat ik zal slapen': nipāyān 'dat ik slaap'.

C. ke-nipāt 'dat hij zal slapen': nipāt 'dat hij slaapt'.

Het futurum exactum wordt verkregen door het perfectum van het futuurpraefix te voorzien. In de derde personen van den indicativus gebruikt men, waar het vereischt is, O. ta-, C. kata-(kita-). Voorbeelden:

O. nin-ga-gī-ikkit 'ik zal gezegd hebben' : nin-gī-ikkit 'ik heb gezegd'.

C. ni-ka-ki-nipān 'ik zal geslapen hebben': ni-ki-nipān 'ik heb geslapen'.

O. ta-gī-ikkito 'hij zal gezegd hebben': gi-ikkito 'hij heeft gezegd'.

C. kata-ki-nipaw 'hij zal geslapen hebben': ki-nipaw 'hij heeft geslapen'.

In het Cree kan men het futurum exactum ook van het plusquamperfectum vormen.

§ 47. De berichten omtrent de vorming der tempora in het Micmac en het Natick zijn niet van dien aard, dat ik mij aan een stelselmatige uiteenzetting zoude kunnen wagen. Ik moet mij tot de mededeeling van enkele duidelijk herkenbare feiten beperken.

Beide talen hebben een practeritum, dat althans in het Micmac met den naam van imperfectum mag worden bestempeld en dat door een -p-suffix is gekenmerkt. Of dit achtervoegsel iets met het straks te vermelden -ben (-pen) en het in de vorige paragraaf besprokene suffix -ban (-pan) van het Ojibway en het Cree te maken heeft, durf ik niet beslissen. Voorbeelden:

M. amalkayep 'ik danste': amalkaye 'ik dans'.

M. amalkasep 'gij (sing.) danstet': amalkan 'gij (sing.) danst'.

M. śaktemep 'ik gehoorzaamde het': śaktem 'ik gehoorzaam het'.

M. šaktemutiokšep 'gij (plur.) gehoorzaamdet het': šaktemutiok 'gij (plur.) gehoorzaamt het'.

M. delintutikušp 'wij (incl.) zongen het': delintutiku 'wij (incl.) zingen het'.

N. nowaantamup 'ik was wijs': nowaantam 'ik ben wijs'.

N. waantamup 'hij was wijs': waantamnoh 'hij is wijs'.

N. nowaantamumunnónup 'wij waren wijs': nowaantamumun 'wij zijn wijs'.

N. nowadchanounoup 'wij hielden hem': nowadchanoun 'wij houden hem'.

N. kwwadchanuop 'gij (plur.) hieldt hem': kwwadchanau 'gij (plur.) houdt hem'.

N. wwadchanumunap 'hij hield het': wwadchanumun 'hij houdt het'.

N. nowadchanumumunnónup 'wij hielden het': nowadchanumumun 'wij houden het'.

In bepaalde gevallen heeft het Micmac praeteritale formaties met het suffix -ek, dat ook in de temporale flexie der nomina gebruikt wordt. Voorbeelden: amalkadek 'toen hij danste': amalkat 'hij danst', amalkaldiokuek 'toen gij (plur.) danste': amalkaldiok 'gij (plur.) danst'.

Het perfectum wordt in het Micmac gevormd door het imperfectum van het praefix *kigi* te voorzien, b. v. *kigi amalkayep* 'ik heb gedanst'. Door aan dit *kigi* nog *kiš* te doen voorafgaan, krijgt men een plusquamperfectum. Het is niet onmogelijk, dat deze voorvoegsels met O. $g\bar{\imath}$ -, C. ki- in verband staan.

Het futurum van het Micmac heeft als kenmerkend element een d en bovendien eigenaardige persoonsuitgangen. Voorbeelden: ides 'ik zal zijn': eim 'ik ben', amalkades 'ik zal dansen': amalkage 'ik dans', amalkadeks 'gij (sing.) zult dansen': amalkan 'gij (sing.) danst', delintudes 'ik zal het zingen': delintu 'ik zing het'. In het Natick daarentegen wordt het futurum gevormd door middel van een woordje (mos, pish), dat de toekomst aanduidt.

De vorming der tijden van den conjunctivus en den conditionalis in het Micmac is niet bijzonder duidelijk. In bepaalde praeteritale vormen vinden wij een element -ben (-pen), dat wel met O. C. -ban (-pan) identiek zal zijn. De combinatie -śe-ben en het daarnaast optredende -śen spelen ook een rol in de temporale flexie der nomina.

§ 48. Wat het Blackfoot betreft, releveer ik alleen de vorming der tijden van den indicativus. De temporale formaties van den conjunctivus enz. zijn geheel verschillend en alleen het futurum van den potentialis sluit zich bij dat van den indicativus aan.

Het praesens indicativi heeft meestal geen andere dan de pronominale voorvoegsels, maar soms is het van een aspect-aanduidend praefix voorzien, dat dan tusschen de pronominale elementen en den verbaalstam is ingelascht. De aspect-aanduidende praefixen zijn ai-, dat een momenteel-duratieve, en au-, dat een iteratief-continuatieve beteekenis heeft. Deze praefixen zijn echter niet uitsluitend aan het praesens gebonden. Bij ai- valt nog op te merken, dat het niet zelden eerst na de beginconsonant of de beginconsonanten van den verbaalstam wordt geinfigeerd. Zoowel van ai-als van au- geef ik slechts een enkel voorbeeld:

nit-ai-oka 'ik ben op het oogenblik slapende'.

nit-au-anaiakiaki 'ik klop herhaaldelijk, ik ga door met kloppen: nit-anaiakiaki 'ik klop'.

Het praesens wordt zeer dikwijls ook als verleden tijd gebruikt, maar het Blackfoot heeft ook nog een afzonderlijk praeteritum, dat door het praefix (sit)s- gekarakterizeerd is. Voorbeelden:

nit-sit--ŭkometŭkki 'ik had lief'.

nit-sits-oka 'ik sliep'.

nit-sit-ukometsip 'ik had het lief'.

Het teeken van het perfectum is kak- of kai-, welke laatst-genoemde vorm aan O. $g\bar{\imath}$ -, C. ki- herinnert. Wellicht bestaat er werkelijk etymologisch verband. Voorbeelden:

ni-kak-nkometakki 'ik heb liefgehad'.

ni-kai-oka 'ik heb geslapen'.

ni-kak-ŭkomimman 'ik heb hem liefgehad'.

Het futurum is door ak(s)- gekenmerkt, dat niet met praefixen in andere talen schijnt samen te hangen. Voorbeelden:

nit-ak-ŭkometŭkki 'ik zal liefhebben'.

nit-aks-oka 'ik zal slapen'.

uk-ukometsimaie 'hij zal het liefhebben'.

Incorporatie.

§ 19. In het verbum der Algonkin-talen worden op groote schaal pronomina met subjects- en objectsbeteekenis, hetzij feitelijk ingelijfd, hetzij als virtueel aanwezig gedacht. Ook inlijving van pronomina met andere casusfunctie is aan dezen taalstam niet vreemd. De praefixen zijn identiek of nauw verwant met de afzonderlijke persoonlijke voornaamwoorden (zie § 24), de suffixen daarentegen vertoonen een groote verscheidenheid en staan met de onafhanke-

lijke personalia in geenerlei verband. Pluraliseering van geincorporeerde elementen — ook als deze gepraefigeerd zijn — wordt nooit anders dan aan den verbaaluitgang kenbaar gemaakt. Dualiseering heeft alleen in het Micmac plaats. Wat den derden persoon betreft, valt op te merken, dat er in het Algonkisch ook vormen met een onbepaald derde-persoons-subject in gebruik zijn, maar ik heb die niet in mijn paradigma's opgenomen. Ook herinner ik nog even aan de vroeger vermelde reflexie van gesubordineerde derde personen in den verbaalvorm. Om een denkbeeld van het Algonkische incorporatiesysteem te geven, zal ik eenige voorbeelden uit de verschillende talen citeeren. Later zal het misschien mogelijk zijn door volledige vergelijking van alle vormen in een reeks van tongvallen de incorporatie van het Oer-Algonkisch te reconstrueeren en dan de herstelde vormen, althans tot zekere hoogte, in hunne componenten te ontleden.

Ojibway.

nind-inendam 'ik denk', nind-inendamin 'wij denken'. kid-ikkit 'gij (sing.) zegt', kid-ikkitom 'gij (plur.) zegt'. dagwišin 'hij komt aan', dagwišinog 'zij komen aan'.

dagwisinim 'men komt aan'.

nin-wābama 'ik zie hem', nin-wābamānan 'wij zien hem', nin-wābamag 'ik zie hen', nin-wābamānanig 'wij zien hen'.

o-wābamān 'hij ziet hem', o-wābamāwan 'zij zien hem', o-wābamān 'hij ziet hen', o-wābamāwan 'zij zien hen'.

nin-wābamimān ōsan 'ik zie zijn vader', nin-wābamimānan ōsan 'wij zien zijn vader.

ki-wābamin 'ik zie u (sing.)', ki-wābamininim 'ik zie u (plur.)'. ki-wābamigo 'gij (sing.) wordt gezien', ki-wābamigom 'gij (plur.) wordt gezien'.

ki-wābam 'gij (sing.) ziet mij', ki-wābamim 'gij (plur.) ziet mij', ki-wābamimin 'gij (sing.) ziet ons', 'gij (plur.) ziet ons'.

 $nin\text{-}w\bar{a}bamigo$ 'ik word gezien', $nin\text{-}w\bar{a}bamigomin}$ 'wij worden gezien'.

nin-wābandān 'ik zie het', nin-wābandāmin 'wij zien het', nin-wābandānan 'ik zie ze (o.)', nin-wābandāmin 'wij zien ze (o.)'.

o-wābandān 'hij ziet het', o-wābandānawa 'zij zien het', o-wābandānam 'hij ziet ze (o.)', o-wābandānawan 'zij zien ze (o.)'.

wābandām 'men ziet het'.

Cree.

ni-nipān 'ik slaap', ni-nipānān 'wij slapen'.
nipaw 'hij slaapt', nipāwok 'zij slapen'.

nipāliwa, nipāgiwa 'zijn (b.v. vader) slaapt', 'zijn (b.v. ouders) slapen'.

nipāmākan 'het slaapt', nipāmākanwa 'zij (o.) slapen'.

nipāmākaniliw, nipāmākaniyiw 'zijn (b.v. lichaam) slaapt', nipāmā-kaniliwa, nipāmākaniyiwa 'zijn (b.v. oogen) slapen'.

nipāniwiw, nipāniwan 'men slaapt'.

ki-mowaw 'gij (sing.) eet hem', ki-mowāwaw 'gij (plur.) eet hem', ki-mowāwok 'gij (sing.) eet hen', ki-mowāwāwok 'gij (plur.) eet hen'. ni-sākihimāwa 'ik heb zijn (b.v. dochter) lief'.

ki-mowik 'hij eet u (sing.)', ki-mowikwok 'zij eten u (sing.)', ki-mowikowaw 'hij eet u (plur.)', ki-mowikowawok 'zij eten u (plur.)'.

ki-mowitin 'ik eet u (sing.)', ki-mowitinan 'wij eten u' (sing.)'.

ki-mowin 'gij (sing.) eet mij', ki-mowinān 'gij (sing.) eet ons'.

kit-ositowin 'gij (sing.) maakt hem voor mij'.

kit-ośitwātin 'ik maak hem voor u (sing.)'.

ni-wāpaten 'ik zie het', ni-wāpatenān 'wij zien het'.

Micmac.

eim 'ik ben', eimek 'wij (excl.) zijn', eimuku 'wij (incl.) zijn'.
ygan 'gij (sing.) stoot', ygayok 'gij (plur.) stoot'.

amalkat 'hij danst', amalkagik 'zij beiden dansen', amalkaldigik 'zij dansen'.

śaktem 'ik gehoorzaam het', śaktemek 'wij beiden (excl.) gehoorzamen het', śaktemuku 'wij beiden (incl.) gehoorzamen het', śaktemutiek 'wij (excl.) gehoorzamen het', śaktemutiku 'wij (incl.) gehoorzamen het'.

delintok 'hij zingt het', delintutis 'zij beiden zingen het', delintutigik 'zij zingen het'.

euikemuin 'gij (sing.) schrijft mij het'. euikemuinel 'gij (sing.) schrijft mij ze (o.)'.

evikemul 'ik schrijf u (sing.) het', euikemulanel 'ik schrijf u (sing.) ze (o.)'.

enikemnagel 'hij schrijft hem (hun) het (ze o.)'.

menatul 'ik doe u (sing.) het af', menatulanel 'ik doe u (sing.) ze (o.) af'.

Natick.

nowaantam 'ik ben wijs', nowaantamumun 'wij zijn wijs'.

nowadchan 'ik houd hem', nowadchanoun 'wij houden hem', nowadchanoug 'ik houd hen', nowadchanounoug 'wij houden hen'.

kwadchansh 'ik houd u (sing.)', kwadchanunumun 'wij houden u (sing.)', kwadchanunumuw 'ik houd u (plur.)', kwadchanunumun 'wij houden u (plur.)'.

kowadchaneh 'gij (sing.) houdt mij', kowadchanimwo 'gij (plur.) houdt mij', kowadchanimun 'gij (sing.) houdt ons', 'gij (plur.) houdt ons'.

nswadchanumun 'ik houd het', nswadchanumumun 'wij houden het'. Blackfoot.

nit-ai-oka 'ik slaap', nit-ai-okapinan 'wij slapen'.

kit-ŭkomĭmmau 'gij (sing.) hebt hem lief', kit-ŭkomĭmmanan 'gij (plur.) hebt hem lief', kit-ŭkomĭmmaian 'gij (sing.) hebt hen lief', kit-ŭkomĭmmanaksan 'gij (plur.) hebt hen lief'.

nit-ŭkomimmok 'hij heeft mij lief', nit-ŭkomimmokian 'zij hebben

mij lief'.

kit-ŭkomĭmmoki 'gij (sing.) hebt mij lief', kit-ŭkomĭmmokipuau 'gij (plur.) hebt mij lief'.

kit-ūkomimmo 'ik heb u (sing.) lief', kit-ūkomimmopuau 'ik heb u

(plur.) lief'.

nit-ŭkometsip 'ik heb het lief', nit-ŭkometsipinan 'wij hebben het lief'.

ükometsimaie 'hij heeft het lief', ükometsimiau 'zij hebben het lief'.

ŭkometsiminaai 'hij heeft het van hem lief'.

Niet zoo verbreid als de inlijving van voornaamwoorden in den verbaalvorm is de incorporatie van nomina, welk verschijnsel ik slechts door voorbeelden uit het Ojibway en het Cree kan illustreeren:

O. nandomikwe, C. nandawamiskwew 'hij jaagt bevers': O. amīk, C. amisk 'bever': O. o-nandonēwān, C. nandonawew 'hij zoekt hem'.

O. pāginindži 'hij heeft een gezwollen hand' : onindž 'zijn hand' :

pāgiśi (b.), pāgiśin (o.) 'is gezwollen'.

Bij de behandeling der voorstellingswijzen en der tijden hebben wij gezien, dat het verbum der Algonkin-talen allerlei atfixen heeft, die min of meer onafscheidelijk met den werkwoordstam verbonden zijn. Het is evenwel nog niet ter sprake gekomen, dat deze talen ook nog vele andere voorvoegsels bezitten, die de beteekenis van het verbum modificeeren. Een deel dier voorvoegsels herinnert aan onze praeverbia. In een uitvoeriger werk over de vergelijkende grammatica van het Algonkisch zal een paragraaf aan de praeverbia gewijd moeten zijn, maar in deze voorloopige schets acht ik het voldoende de aandacht op hunne aanwezigheid te hebben gevestigd.

Secundaire verba.

§ 50. Ten slotte nog enkele woorden over de verschillende soorten van secundaire verba in het Ojibway. Ook in de overige talen vindt men dergelijke afgeleide verba, maar alleen die van het Ojibway zal ik stelselmatig behandelen, aangezien mij van geen andere taal volledige gegevens ten dienste staan. Aan het einde

maak ik echter enkele rapprochementen met het Cree om te toonen, hoe nauw ook in de vorming der afgeleide werkwoorden de verwantschap tusschen de beide talen is.

De reflexiva en reciproca zijn reeds in § 35 behandeld. Thans blijven nog de volgende categorieën te vermelden:

Accommodativa, b. v. nind-ožitamawa 'ik maak het voor hem', od-ožitamawān 'hij maakt het voor hem': nind-ožiton 'ik maak het', od-ožiton 'hij maakt het'; o- $nib\bar{o}$ tawān 'hij sterft voor hem': $nib\bar{o}$ 'hij sterft'. Het eigenlijke object dezer verba is de persoon, voor wien men iets doet'.

Causativa, b. v. nin-wābandaa 'ik maak dat hij het ziet': nin-wābandān 'ik zie het'; nin-widigea 'ik maak dat hij trouwt': nin-widige 'ik ben getrouwd'.

Frequentativa, b. v. nin-papakitēwa 'ik sla hem herhaaldelijk': nin-pakitēwa 'ik sla hem'; nin-tatāngiškawa 'ik schop hem herhaaldelijk': nin-tāngiškawa 'ik schop hem'. Dikwijls hebben deze verba gemuteerde reduplicatievocaal, b. v. nin-gāgigit 'ik spreek lang en veel': nin-gigit 'ik spreek'; nin-pāpindige 'ik kom dikwijls binnen': nin-pindige 'ik kom binnen'; nin-nānibaw 'ik sta hier en daar': nin-nibaw 'ik sta'. De oorspronkelijke beteekenis dezer werkwoorden is distributief, uit welk grondbegrip zich het frequentatieve en het intensieve begrip ontwikkeld hebben.

Excessiva, b. v. nin-nibāšk 'ik slaap te veel', nibāški 'hij slaapt te veel': nin-nibā 'ik slaap', nibā 'hij slaapt'; nin-minikwēšk 'ik drink te veel', minikwēški 'hij drinkt te veel': nin-minikwē 'ik drink', minikwē 'hij drinkt'.

Commiserativa, b. v. nin-bakadēš 'ik, stakker, ben hongerig', bakadēši 'hij is hongerig, de stakker': nin-bakadē 'ik ben hongerig', bakadē 'hij is hongerig'; nind-ākosiš 'ik, ongelukkige, ben ziek', ākosiši 'hij is ziek, de beklagenswaardige': nind-ākos 'ik ben ziek', ākosi 'hij is ziek'.

Simulativa, b. v. nin-nibākās 'ik doe alsof ik slaap', nibākāso 'hij doet alsof hij slaapt': nin-nibā 'ik slaap', nibā 'hij slaapt'; nin-nibōkās 'ik veins te sterven': nin-nib 'ik sterf', nibō 'hij sterft'.

Ik sluit hier eenige denominatieve categorieën bij aan:

Essiva, b. v. nind-ininiw 'ik ben een man', ininiwi 'hij is een man': inini 'man'; nin-wābiganiw 'ik ben klei', wābiganiwi 'hij is klei': wābigan 'klei'; bāpiwiniwan 'er is gelach': bāpiwin 'gelach'.

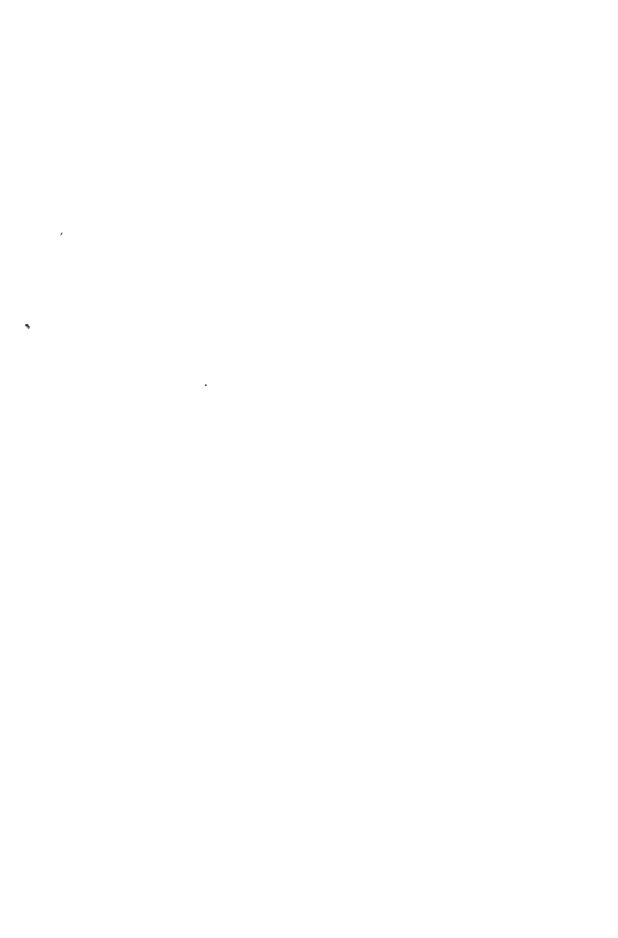
Abundativa, b. v. anišinābeka 'er zijn veel Indianen': anišinābe 'Indiaan'; aibika 'er is veel water'.

Possessiva, b. v. nind-otšimān 'ik heb een kano', otšimāni

'hij heeft een kano': tšimān 'kano'; nind-omitig 'ik heb een boom', omitigo 'hij heeft een boom': mitig 'boom'.

Productiva, b. v. nin-mikanāke 'ik maak een weg': mikana 'weg'; nind-iškotēke 'ik maak vuur': iškotē 'vuur'.

Verscheidene der bovengenoemde formaties zijn ook in het Cree aan te wijzen. Accommodativa zijn b. v. nit-ošitamāwaw 'ik maak het voor hem' (= O. nind-ožitamawa), ni-nipustamāwaw 'ik sterf voor hem' (vgl. O. ni-nibotawa). Het Cree heeft ook causativa, b. v. ni-wāpatehaw 'ik maak dat hij het ziet' (vgl. O. nin-wābandaa). Evenals in het Ojibway zijn er in het Cree geredupliceerde verba met intensieve beteekenis en ook de simulativa op -kās(o) behooren tot het gemeenschappelijk eigendom der beide talen. Voorbeelden van essiva zijn nāpewiw 'hij is een man', iskwewiw 'zij is een vrouw' en het uitsluitend onbezielde essiefsuffix -iwan is ook hier aanwezig. Abundativa hebben in het Cree den uitgang -skaw, . b v. nipiskaw 'er is veel water' (= O. nibika). Ook met de possessiva en de productiva van het Ojibway correspondeeren op verwante wijze gevormde werkwoorden in het Cree. Nog een interessante categorie van secundaire verba is die der deminutiva, waaruit zich — zooals wij in § 37 gezien hebben — in het Ojibway de negatieve conjugatie ontwikkeld heeft.

DATEERING EN RECHTSKARAKTER DER Z.G. LEX JULIA MUNICIPALIS.

DOOR

Mr. J. M. NAP. Commies van Staat bij den Raad van State.

Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam.

AFDEELING LETTERKUNDE.

NIEUWE REEKS.

DEEL XI No. 4.

AMSTERDAM, JOHANNES MÜLLER. 1910.

	•		

Dateering en rechtskarakter der z.g. lex Julia municipalis

DOOR

Mr. J. M. NAP,

Commies van Staat bij den Raad van State.

Het onlangs verschenen werk van Legras 1) over de lex Julia municipalis kan — van bevoegde zijde is er reeds op gewezen 2) — niet geacht worden, het laatste woord in dezen te hebben gesproken. Opgelost is het vraagstuk allerminst. Al is, zooals wij zien zullen, de gangbare dateering van het merkwaardig gedenkstuk stellig te laag, toch is Legras er niet in geslaagd, aannemelijk te maken, dat het document dagteekent uit Sulla's tijd. Vergissen wij ons niet, dan ligt de waarheid, wel niet altijd, maar hier althans in het midden.

Ter inleiding zij met een enkel woord de geschiedenis van het document in herinnering gebracht.

Men schreef Februari 1732, toen een landbouwer bij het beploegen van een akker, bij de bedding van het Zuid-Italiaansche riviertje Acinapura (vroeger Salandrella geheeten, wellicht de Akalandros der Oudheid) een stuk brons ontdekte. Het was het benedengedeelte eener aan weerszijden beschreven bronzen tafel, waarvan de eene zijde eene Grieksch opschrift — een besluit der volksvergadering van Heraclea uit de vierde eeuw v. Chr. — bevatte en de andere zijde het laatste gedeelte der z.g. lex Julia municipalis (regel 75 tot het slot). Een twintigtal dagen later werd

¹⁾ Henri Legras. La table latine d'Héraclée (la prétendue les Julia municipalis) Paris Arthur Roussem 1907.

²) Kubler in Zeitschrift der Savigny Stiftung für Rechtsgeschichte Rom. Abt. 1907 bl. 409 vlg.

cene tweede bronzen tafel, eveneens in het Grieksch beschreven, op dezelfde plaats opgegraven. Voorts is omstreeks denzelfden tijd onzeker is het juiste tijdstip - het bovengedeelte der eerstvermelde plaat gevonden, die regel 1 tot 74 der lex inhoudt. Dit bovengedeelte, hoewel het laatst ontdekt, is het eerst uitgegeven. Door den Engelschman Brian Fairfax aangekocht en naar Engeland overgebracht — vandaar dat het in oudere werken als aes Brittanicum wordt aangeduid - beleefde het in enkele jaren niet minder dan drie uitgaven. Het benedengedeelte - het z.g. aes Neapolitanum der eerste commentatoren -- was intusschen aangekocht door den Napolitaanschen edelman Carlo Guevara. Toen de eenheid der beide tafelen was ontdekt door den geleerden Mazochi, wist deze Guevara te bewegen, het aes Brittanicum aan te koopen, waarvan de eerste eigenaar was overleden; zoodat beide tafelen vereenigd in bewaring konden worden gegeven aan het Museo Borbonico (thans Nazionale) te Napels, waar zij nog heden berusten 1).

Naar haar inhoud kan de tafel, die wij gemakshalve als lex Julia municipales aanduiden, verdeeld worden in drie scherp onderscheiden rubrieken, waarvan de eerste (regel 1—20) handelt over de inschrijving van niet nader aangeduide personen in openbare registers; deze rubriek heeft een fragmentair karakter, daar het bovenste deel der tafel ontbreekt. De tweede rubriek (regel 20—83) regelt de curu urbis der aediles te Rome. Zij stelt bepalingen ten aanzien van het onderhoud der straten en het stedelijk verkeer, terwijl zij tevens de gevallen vermeldt, waarin die regelen niet van toepassing zijn. Op deze tweede rubriek volgt de meest uitgebreide derde, die betrekking heeft op het bestuur van municipia, koloniën enz. Men ziet het, zoo ooit innerlijk heterogene rechtsregelen formeel tot één document waren vercenigd, dan is dit wel hier het geval en talrijk zijn dan ook de pogingen van hen, die in het onsamenhangende samenhang zochten te brengen:

Sedert Savigny's beroemde verhandeling 2) van 1838 werd het stuk gehouden voor eene lex Julia municipalis, een door Julius Caesar in 46 of 45 v. Chr. bij de volksvergadering in stemming gebrachte gemeentewet. Ook Mommsen heeft zich oorspronkelijk met die zienswijze vereenigd, haar nader gemotiveerd en verder ontwikkeld. In zijne laatste levensjaren is hij echter van meening veranderd en verklaarde hij in zijn commentaar op het in 1896 opgegraven fragment van het Tarentijnsche stadsrecht 3), dat eene voor

^{&#}x27;) LEGRAS I. l. bl. 1 vlg.

²⁾ Vermischte Schriften III bl. 279-342.

^{5.} Ges. Schriften I. bl. 153.

het geheele Rijk geldende Romeinsche gemeentewet nooit zon hebben bestaan; iedere stad zou haar eigene, haar bij eene lex data geschonken regeling hebben gehad. Weliswaar zouden die stedelijke wetten onderling groote gelijkenis hebben gehad, daar de eene in hoofdzaak eene copie der andere was; doch daaraan zou geene algemeene wet als de lex Julia municipalis ten grondslag hebben gelegen. De rechtstoestand der Romeinsche municipia — aldus uitte hij zich bij eene andere gelegenheid 1) — werd direkt geregeld door eene lex data, uitsluitend voor één municipium geldend en uitgevaardigd door een Overheidspersoon; indirekt echter konden door leges rogatae, als b. v. de lex Rubria, verschillende onderwerpen, municipia betreffende, worden behandeld. In hoever Моммяем hier ook aan de ler Julia municipalis dacht, blijkt echter niet.

Aldus was de stand van het vraagstuk, toen eene oplossing werd ondernomen door HENRI LEGRAS, wiens werk de naaste aanleiding is geweest tot het ontwerpen dezer studie. Met ongemeenen ijver en groote scherpzinnigheid heeft hij van vele zijden het onderwerp behandeld. Zijn uitvoerige commentaar op de verschillende bepalingen van het document, zijn overtuigend betoog, dat in het Romeinsche rijk ieder municipium zijne eigene len data had, getuigen van even stoere vlijt als zijne zorgvuldige behandeling der zienswijzen, in vroeger en later tijd omtrent de tafel van Heraclea verkondigd. Naar de slotsom zijner onderzoekingen luidt, zou Heraclea, toen het kort na 90 v. Chr. het Romeinsch burgerrecht had verkregen, gedwongen zijn geweest, eenige leerstukken van Romeinsch staatsrecht over te nemen, die men als lew data op de overgebleven tafel vereenigde en te Heraclea in het openbaar ter lezing aansloeg 2), hetgeen volgens Legras zou hebben plaats gevonden tusschen 88 en 83 v. Chr.

Op eene zoo dissentieerende opvatting kon een protest niet uitblijven en geen onbevooroordeelde zal ontkennen, dat vele der gemaakte bedenkingen ten volle gegrond zijn. Met KÜBLER 3) vragen wij ons af, waarom de Romeinen juist de bepalingen over het verkeer in de straten te Rome zoo gewichtig hebben geacht, dat deze te Heraclea moesten worden afgekondigd. Al hadden zij aanleiding, in de nauwe straten der hoofdstad het rijden met wagens te verbieden; — of de Heracleoten al dan niet in hunne straten reden, kon hen onverschillig laten. Evenmin was het voor hen van

¹⁾ Ges. Schriften I bl. 192.

²⁾ LEGRAS l.c. bl. 369 vlg.

³⁾ Kubler l.c. bl. 410.

gewicht, of de straten te Heraclea op kosten der gemeente werden geplaveid, dan wel of het onderhoud ten laste kwam der huiseigenaren of zelfs geheel achterwege bleef. Even gewichtig waren de door Kübler te berde gebrachte argumenten, waaruit voortvloeit, dat de tafel stellig niet den hoogen leeftijd heeft, door Legras daaraan toegeschreven. Volgens Kübler zou dus niets overblijven, dan terugkeer tot de heerschende opvatting.

Indien nu reeds zoovelen, en daaronder geleerden van zoo hoog aanzien, hunne opvatting omtrent de tafel van Heraclea hebben uitgesproken, zal het toch, naar ik hoop, in mij niet als eene al te groote aanmatiging worden beschouwd, indien ik tracht in enkele bladzijden het rechtskarakter en de dateering der tafel te bepalen. Terwijl ieder element van het vrij ingewikkeld vraagstuk eensdeels afzonderlijke overweging vereischt, moet anderdeels, meer dan tot dusverre is geschied, het document in zijn geheel worden beschouwd onder het licht, door de overlevering verspreid over het rechtskarakter der bronzen tafelen in het algemeen, alsmede over de wijze van totstandkoming der Romeinsche wetten. Om deze vragen duidelijk in te zien is het gunstigste standpunt niet dat van den philoloog of geschiedvorscher. Beiden, doorkneed in de bijzondere methoden hunner wetenschap, zullen allicht meer oog hebben voor de afzonderlijke bepalingen van het document, dan voor de alleen langs den weg van rechtshistorisch onderzoek na te gane opvattingen, die de antieke maatschappij zich omtrent bronzen tafelen in het algemeen vormde. En het ligt voor de hand, dat hij, wiens taak voor een niet gering deel bestaat in het vaststellen van scherp belijnde begrippen omtrent verschijnselen in het rechtsleven, gemakkelijker dan de beoefenaar eener andere wetenschap er in slaagt, zich van de bijzondere bepalingen der tafel, voor zoover noodig, los te maken zich de essentieele trekken duidelijk tot bewustzijn te en brengen.

Als punt van uitgang, dat wel door niemand zal worden betwist, staat vast dat de Latijnsche tekst der tafel van Heraclea gegraveerd is op last van het stadsbestuur dezer gemeente, waaraan, blijkens het oudere Grieksche opschrift, de tafel in eigendom toebehoorde. Duidelijkheidshalve wenschen wij, naast dit punt van uitgang, reeds hier de resultaten van ons onderzoek mede te deelen. De tafel van Heraclea bevat niet ééne, maar drie verschillende Romeinsche wetten, waarvan de eerste identiek is met de lex Papia de percgrinis van 65 v. Chr., terwijl de twee andere wetten klaarblijkelijk aan denzelfden ontwerper hun ontstaan te danken hebben

en op den zelfden dag als de eerste wet tot stand zijn gekomen. Nadat deze drie wetten te Rome op eene bronzen tafel op het kapitool ter lezing waren aangeslagen, is te Heraclea eene reproductie der Romeinsche tafel vervaardigd en aan een openbaar gebouw gehecht, hetgeen beteekende, dat deze Romeinsche wetten voortaan ook te Heraclea rechtskracht zouden hebben. Van deze Heracleotische reproductie is de in 1732 ontdekte bronzen tafel een fragment.

§ 1. Het rechtskarakter van de verschillende bestanddeelen der tafel.

Dat de bepalingen onzer tafel leges zijn, zegt zij zelve op verscheidene plaatsen, waar de afkorting h. l. (hac lege) voorkomt, en blijkt bovendien uit eene geheel uiterlijke omstandigheid. Ik bedoel het feit, dat die bepalingen op eene bronzen tafel zijn gegraveerd. Want naar Romeinsche opvatting is de bronzen tafel het aangewezen middel ter vereeuwiging van leges: steeds moet haar inhoud — tenzij daaruit zelf het tegendeel blijkt — als eene lex (of als leges) worden beschouwd 1). Ten betooge dezer stelling, wier praktische beteekenis hieronder moge blijken, kan men wijzen op haar toepassingen, zelfs waar men die allerminst zou verwachten: nog in den keizertijd worden de militaire diploma's, waarbij civitas of connubinum wordt verleemd, gegrift op eene bronzen tafel, omdat daarvoor naar Republikeinsch gebruik eene lev noodig was. Op tafelen van hetzelfde metaal worden de leges datae of plaatselijke

¹⁾ Mommsen, Grs. Schr. I bl. 286 n. 9. (Stadtrechte bl. 392 n. 9). Ges. Schr. III bl. 302. (Annali dell' Istituto di correspondenza archeologica 30, 1858 bl. 197). In later tijd is Mommsen (Staatsrecht I³ bl. 256 n. 4) van deze zienswijze afgeweken, op grond dat de bronzen plaat eigen zou zijn, niet aan de lex, doch aan "jede öffentliche bleibende Publication". Het wil mij echter voorkomen dat de onderscheiding tusschen tijdelijke en blijvende afkondiging meer van feitelijken dan van juridischen aard is en reeds daarom minder overeenstemt met de Romeinsche behoefte, zooveel mogelijk juridische onderscheidingen plastisch uit te drukken. Ook uitdrukkingen als aera legum wijzen op de juistheid der algemeen gangbare, door Mommsen zelf vroeger eveneens gehuldigde opvatting. Op steen gebeitelde inscripties (die toch stellig "zum bleibenden Gedächtniss" zullen strekken) worden reeds onder de Republiek aangetroffen; op steen gebeitelde wetten in Italië niet vóór de heerschappij der Oostgothen. Mommsen Ges. Schr. III bl. 302. Dat alles wijst op een niet te loochenen verband tusschen de wet en de bronzen tafel.

reglementen van municipia gegraveerd. Zelfs waar de lev wordt geparodieerd — als bij de lev convivalis Tappula 1) wordt met komisch nauwgezette aansluiting aan het staatsrecht ter vereeuwiging der tafelwet het brons gebezigd. Zoowel onze tekst als het metaal, waarop die tekst is gegraveerd, noodzaken ons, hier leges te erkennen.

Intusschen kan hier aan tweeërlei lew worden gedacht: aan de lex rogata, dus aan een besluit der comitiën, en aan de door den imperator uitgevaardigde lea data. Zonder in alle opzichten deze tegenstelling nit te werken, volstaan wij met er op te wijzen, dat de lev rogata alle Romeinsche burgers, de ambtenaren daaronder begrepen, verbindt, terwijl de lev data nooit de burgerij, doch slechts een onderdeel van het imperium, b. v. een of meer municipiën beheerscht. Zoodat verplichtingen, opgelegd aan een magistratus populi Romani of aan cives Romani in het algemeen, wel in eene lex rogata, doch niet in eene lex data kunnen worden aangetroffen. Voorts wordt wel van ieder municipium, van iedere kolonie de rechtstoestand door eene lev data geregeld 2) doch allerminst beteekent dit, dat naar Romeinsch Staatsrecht de rechten en verplichtingen van koloniën en municipiën aan des wetgevers bevoegdheid zouden zijn onttrokken. Wie met Legras 3) het tegendeel beweert en dus van oordeel is, dat buiten Rome alleen leges datae verbindend zijn, moge toezien of hij de gevolgen dezer zienswijze aanvaardt. Uitsluitend eene len data, geene len rogata buiten Rome beteekent, in verband met Gaius IV, 106 4) dat de eischer alleen te Rome een onomstootelijk vaststaand vonnis verkrijgt en alleen daar zijne vordering tot litisconsumptie kan doorvoeren; een rechtstoestand, weinig in overeenstemming met den staat van zaken tegen het einde der Republiek, toen geheel Italië als civitas werd beschouwd en dus ook door leges rogatae werd beheerscht. Wel is oorspronkelijk alleen de urbs het geldigheidsgebied der Romeinsche wetten, zoodat nog in Cicero's tijd de Romein urbs en lev als het

¹⁾ Bruns-Mommsen. Fontes 17 bl. 119.

²⁾ Mounsen, Ges. Schr. I bl. 288, (Stadtrechte bl. 394).

³) Legras bl. 255: "On ne conçoit pas que des monuments législatifs de cette importance (hij bedoelt de lex Malacitana en de lex Tarentina) aient pu être écrits uniquement pour combler les lacennes d'une lou générale. Ils sont fait pour se suffire à euxmêmes, pour être l'unique code de droit administratif en vigueur dans la cité. La coexistence de ces constitutions particulières et d'une lou municipale importante et détaillée, comme elle le serait nécessairement su la table d'Héraclée n'en était qu'un fragment, répugne au bon sens."

^{*)} Gaus IV, 106. Et siquidem imperio continenti iudicio actum fuerit.... postea nihilominus ipso iure de eadem re agi potest.

ware vereenzelvigt 1). Doch waar de behoefte het wenschelijk maakt — b. v. ter bekrachtiging van verdragen met andere steden — is reeds vroeg de grens der urbs door den wetgever overschreden. Wat de mindere — de magistratus eum imperio vermocht, vermocht ook de meerdere — het populus Romanus te regelen.

Passen wij de onderscheiding tusschen lev rogata en lev data toe op de verschillende rubrieken onzer tafel, dan bewijst de inhoud der twee eerste rubrieken, dat wij hier met leges rogatae te maken hebben. Reeds de verplichtingen, hier aan Romeinsche magistratus opgelegd²) stellen dit buiten twijfel en argumenten van belang, die het tegendeel zouden denkbaar maken, zijn mij dan ook niet bekend.

Wel is ten opzichte der derde rubriek twijfel gewettigd: deze bepalingen betreffen niet de stad Rome, doch municipia en koloniën, waarvan ieder zijn rechtstoestand door eene lew data zag geregeld. Al gaat men niet zoover, in den geheelen inhoud onzer inscriptie eene lew data te zien 3), toch rijst de vraag, of althans de derde rubriek der tafel niet als lew data is te beschouwen. Doch ook hier kan m. i. niet anders dan eene lew rogatu worden erkend. Daargelaten dat de geldigheid der onderhavige regeling voor alle municipia haar principieel onderscheidt van leges datae, welke slehts voor ééne bepaalde gemeente worden geschreven, — men denke aan de leges van Urso, Salpensa, Malaca of Tarente —; de omstandigheid, dat de derde rubriek onzer inscriptie (regel 159) eene wet of een plebisciet wijzigt of interpreteert, en (regel 153 vlg.) den Romeinschen censor verplichtingen oplegt 4), stempelt deze rubriek tot eene lew rogata, zonder voor twijfel ruimte over te laten.

Tot dezelfde slotsom leidt de wijze, waarop naar regel 108 vlg. onzer inscriptie wordt verwezen door de *lex Malacitana* (rubr. 54). Deze laatste wet onderstelt als bekend eene voor Romeinsche burgers

¹⁾ Zie bv. Cicero in Pisonem 2, 5. Ego L. Catalinam... egredi ex urbe iussi, ut, a quo legibus non poteramus, moenibus tuti esse possemus. Id. 7, 15. Voluit ille Senatum interficere, vos sustulistis; lejes incendere, vos abrogastis... Incendere illa consuratorum manus voluit urbem. Vgl. ook de tegenstelling tusschen indicium legitimum en indicium imperio continens bij Gaius IV, 104 vlg.

^{*)} Regel 13 vlg.: is, apud quem en professio fiet... in tabulas publicas referunda curato.... Regel 21: Aed(iles) cur(ules) aed(iles) pl(ebei)... inter se puranto aut sortiunto.

²⁾ Aldus Legras bl. 369 vlg.

^{&#}x27;) Regel 159 vlg, que lege pl(ebeive) sc(tto) permissus est fuit, utei leges in municipio fundano municipibusce eius municipi daret, sei quid... addiderit commutaverit conrecerit, municipis fundanos item tentto utei... Regel 153 vlg. isque censor... eos libros census accipito.

geldende regeling der gevallen, waarin de benoembaarheid tot decurio of conscriptus verloren gaat. Daar deze regeling zonder twijfel identiek is met regel 108 vlg. onzer inscriptie ¹), is klaarblijkelijk deze laatste verbindend voor alle Romeinsche burgers, hetgeen beteekent dat zij eene lev rogatu is.

Ook de regelen betreffende de onafzetbaarheid der decuriones (regel 83 vlg.) komen alleen in eene lex rogata tot hunne rechte beteekenis. Zal deze onafzetbaarheid rechtens duurzame beteekenis hebben gehad, dan behoorde zij door het volk in zijn geheel en niet uitsluitend door een ambtenaar, m. a. w. door eene lex rogata en niet door eene lex data te zijn vastgesteld. Al was feitelijk de volksvergadering maar al te vaak een gewillig werktuig in de handen van eerzuchtige politici, formeel-juridisch bleef het souvereine volk de hoogste macht uitoefenen.

Zoo hebben wij dus in alle drie rubrieken onzer inscriptie hetzij eene lew rogala, hetzij leges rogalae te zien. Immers, een van beiden slechts is mogelijk: de inhoud der tafel is ôf een fragment van dezelfde wet, ôf eene vereeniging van verschillende wetten, waarvan de eerste slechts gedeeltelijk is bewaard gebleven. Terwijl de verschillende in de inscriptie behandelde onderwerpen doen denken aan eene pluraliteit van wetten, louter formeel, door hunne plaatsing op dezelfde tafel, tot een geheel vereenigd, valt aan den anderen kant niet te ontkennen, dat het ontbreken van alle praescriptio, die men nu eenmaal gewoon is, als inleiding aan wetten te zien voorafgaan 2), den indruk wekt, dat de bepalingen der tafel, hoe uiteenloopend ook van inhoud, tot ééne en dezelfde wet toebehooren. Vandaar dat bij nagenoeg alle schrijvers 3) de onderstelde of beweerde eenheid der tafel het verder onderzoek beheerscht en als onmisbare praemisse wordt beschouwd.

Van dat punt van uitgang nu meenen wij de juistheid in twijfel te moeten trekken. Alvorens nader in te gaan op de vraag, of de tafel van Heraclea slechts ééne wet bevat, willen wij aannemelijk zien te maken, dat de *praescriptio*, wel verre van een integreerend bestanddeel te zijn van elke op eene bronzen tafel gegrifte wet, integendeel slechts als uitzondering daar voorkomt. Dat sommige

¹⁾ Vgl. Mommsen Ges. Schr. I bl. 310 (Studtrechte bl. 417).

²) Zoo bij de les Acilia reprtundarum, de lex agraria, de les Cornelia de XX quaestoribus, de les Antonia de Termessibus.

³) Hoewel sommigen, als bv. Mazochi, de oudste commentator der tafel en trouwens ook Legras in den inhoud der tafel verscheidene bestanddeelen onderscheiden, zijn toch zelfs deze schrijvers van oordeel, dat een opzettelijk bedoeld onderling verband deze verschillende bestanddeelen vereenigde.

ons door een toeval bewaarde bronzen tafelen tot eene tegengestelde opvatting aanleiding hebben gegeven, is verklaarbaar, doch nader onderzoek verbiedt ons, nit het somtijds voorkomen der praescriptio te concludeeren, dat elke Romeinsche wet door een praescriptio moest worden voorafgegaan. Het voorkomen der praescriptio is veeleer niet regel, doch uitzondering.

Is te Rome reeds in de oudste tijden bij wetten en verdragen schriftelijke totstandkoming noodzakelijk — de alleen mondelijk tot stand gekomen wet is even ongebruikelijk als de pav illiterata 1) — eveneens is reeds vroeg en stellig op Grieksch voorbeeld het gebruik opgekomen, in belangrijke gevallen de wet of het traktaat op brons te graveeren. Dat deze daad van uitvoering oorspronkelijk alleen op last van den bevoegden ambtenaar 2), dus buiten de volksvergadering om, geschiedde, behoeft geen betoog. De wet en het traktaat, oorspronkelijk beiden even lakoniek, zwegen daarover en nog ten tijde van Cicero is de ambtenaar volkomen bevoegd, in plaats van de wet in haar geheel, een harer onderdeelen op eene bronzen tafel te doen graveeren 3).

Is de rechtsregel eens op de bronzen tafel gegraveerd, dan is naar Romeinsche opvatting die tafel zelve tot lex geworden, hetzij men daaronder eene wet, een door de volksvergadering bekrachtigd verdrag, dan wel eene lex data heeft te verstaan. Doch bij die opvatting kan het nut der praescriptio niet hierin worden gezocht, dat zij de op haar volgende rechtsregelen tot leges stempelt: immers dit rechtskarakter volgt reeds uit het feit, dat de rechtsregel op eene bronzen tafel is gegrift. En evenmin kan de praescriptio worden opgevat als eene aangifte van den dag, waarop de op eene bronzen tafel gegrifte wet in werking treedt. Die inwerkingtreding toch—de geheele Romeinsche terminologie wijst hierop— valt altijd samen met het oogenblik, waarop de bronzen tafel aangeslagen is 4). Hier geldt wat ook geldt van de oudste actus legitimi: beiden treden onmiddellijk in werking, de actus legitimus, nadat hij is uitge-

¹⁾ LIVIUS 1, 24, 7. FESTUS i. v. illiterata pac (Ed. Thewrewk de Ponor bl. 80).
1) Aldus bv. de twaalf tafelen. LIVIUS 3, 57, 3. Sunt qui iussu tribunorum aediles

functos eo ministerio scribant. Zie over deze overlevering Mommsen Stuatsrecht II bl. 474 noot 2.

³⁾ Cicero ad Atticum 3, 15, 6. Scripsisti ad me quoddam caput legis Clodium in curiae poste fixisse: ne referri nev e dici liceat.

^{*)} Zie bv. Cicero ad Atticum 14, 12, 1 Antonius fixit legem a dictatore comitiis lutam. Philipp. 2, 36, 92: toto Capitolio tabulae figebantur 2, 37, 93 de rege Deiotaro decretum in Capitolio fixum. 1, 1, 3 ne qua tubula post Idus Martias ullius decreti Caesaris aut beneficii figeretur. 1, 10, 26. PLINIUS ep. 8, 6, 13 etc.

sproken 1), de wet, nadat zij gegraveerd is. Bij geen van beiden kan sprake zijn van terugwerkende kracht of van opschorting der inwerkingtreding door voorwaarde of termijn. Wordt de op 1 Januari aangenomen wet op 1 Juli op eene bronzen tafel aangeslagen, dan geldt van af 1 Juli de inhoud der tafel en heeft de dagteekening van 1 Januari alle beteekenis verloren. Vandaar dat stellig reeds zeer vroeg de wet, nog vóórdat zij in de comitiën was aangenomen, op eene bronzen tafel kon worden gegrift om onmiddellijk na de aanneming van het wetsontwerp in het openbaar te worden aangeslagen 2). Doch het is duidelijk dat bij dien gang van zaken, de bronzen tafel onmogelijk eene praescriptio kon bevatten: cerst later zou blijken, welke ambtenaar de volksvergadering had gepresideerd en welke tribus het eerst had gestemd. Inderdaad leert een historisch onderzoek, dat onder de oudere Republiek de wetten klaarblijkelijk alle praescriptio misten 3): eene omstandigheid, kenmerkend voor

^{1) 1. 77} D. de div. reg. iuris 50, 17 Actus legitimi, qui non recipiurt diem vel conditionem, velut emancipatio, acceptilatio, hereditatis adutio, servi optio, datio tutoris, in totum vitiantur per temporis vel conditionis adiectionem.

²⁾ Suetonius Caesar 28 lege iam in acs incisa et in aerarium condita, Cicero pro Milone 32, 87 incidebantur iam domi leges. Hetzelfde geschiedde met de edikten van ambtenaren. Livius 21, 63. Dio Cassius 40, 66; 55, 6. Wanneer men met Mommsen (zie Bruns-Mommsen Fontes iuris I bl. 104 noot 1) regel 24 onzer inscriptie aldus leest: Aed(iles) cur(ules) aed(iles) pl(ebei), quei nunc sunt in diebus V proxumeis post hanc legem rogatum, kan wellicht ook daarin een bewijs worden gezien, dat onze tafel vóór de aanneming der wetten, die zij bevat, gegraveerd is. Immers, wanneer de wet reeds vijf dagen na de aanneming in werking treedt, zoodat zij voor den afloop van dien termijn moet zijn aangeslagen, is dit bij een document van dien omvang, slechts dan mogelijk, wanneer de wet tevoren gegraveerd is. - Monnsen's opvatting (Staatsrecht III bl. 371 noot 3), dat alleen bij uitzondering de wet voor de stemming werd gegraveerd, en dat na de stemming de gegraveerde wet in ieder geval met eene praescriptio zou worden aangevuld, wordt in onzen tekst hieronder weerlegd. - Stelt men zich den gang van zaken helder voor den geest, dan behoeven Ciceno's woorden (de legibus 3, 4, 11) promulgata proposita in aerario cognita agunto geen verandering. Terwijl het wetsvoorstel in het openbaar ter lezing is gesteld, wordt ten huize van den voorsteller (domi Cicero pro Milone 32, 87 vgl. de domo 30, 80) de tekst op eene bronzen tafel gegraveerd, die vervolgens naar het aerarium moet worden gebracht, ten einde te controleeren of de gegraveerde tekst overeenstemt met dien van het wetsontwerp. Vandaar bij Suetonius Caesar 28: lege in aerarium condita en bij Cicero de legibus 3, 4, 11 in aerario cognita.

²⁾ De controverse, of de oudste wetgeving den consul als uudex, dan wel als praetor betitelde (Livius 3, 55) is reeds op zich zelf een gewichtig argument ten betooge, dat de oudste wetten de consuls niet vermeldden, onder wier magistratuur zij tot stand waren gekomen. Waarmede dan ook geheel strookt, dat zooals Livius 7, 3 ten opzichte van de oudste wetten opmerkt, rarae per ea tempora litterae crant; m.a. w. zij hielden alleen het allernoodzakelijkste in en misten elke praescriptio. — Dit wat de wetzeving in het algemeen betreft. Ten aanzien van bijzondere wetten wijzen wij in de eerste plaats op de Twaalf Tafelen; dat zij niet met eene praescriptio, doch onmiddelijk met de wettelijke bepalingen aanvingen blijkt duidelijk uit Cicero de legibus 2, 4, 9: A parvis.... Quinte, dulucimus: Se in ius vocat atque alaes eusmodi leges nominare.

het primitieve gemeenebest, waar het volk alles en het individu alleen als deel van het volk gold; waar hij, die zich van de anderen onderscheidde, in den regel een slecht burger heette. Evenals bij de oudere annalisten, met name bij Cato, de krijgsdaden van het leger "zonder eigennamen van personen" werden geboekt, zoo ook zou naar de primitieve opvattingen eene wet, die honoris causa een ambtenaar noemde, stellig getroffen worden door het verwijt van antidemocratische verheerlijking van het individu.

Vermeldden de Twaalf Tafelen de namen der decemvire, dan zouden de knapen ook in Cicero's tijd eerst die namen, vervolgens de wetsbepalingen hebben opgedreund. Dan voorts zouden die namen (zooals in later tijd met de praescriptio het geval is) over alle Tafelen zijn verdeeld en zou het onverklaarbaar zijn, hoe Diodorus Siculus 12, 25 de totstandkoming der twee laatste tafelen kan toeschrijven aan de consuls Horatius en Valerius, terwijl de door Cicero (de re publ. 2, 37, 63) geraadpleegde jaarboeken en op hun voorgang Lives (3, 37; 4, 4), Diovisies 10, 60 en anderen hier het tweede college decemviri ten tooneele voeren. Al is het hier niet de plaats, beide even tendencieuse overleveringen in hun ontstaan te verklaren (zie Mommsen Rom. Forsch. 1 bl. 300 noot 29), toch blijkt in elk geval, dat eene voor alle Twaalf Tafelen geldige praescriptio ontbrak. — Ontstentenis der praescriptio blijkt dikwijls uit onzekerheid van dateering; zoo wordt de wet, waarnaar althans één consul plebeier moest zijn, bij Diodorus 12, 25 voorgesteld als tot stand gekomen onmiddellijk na den val der decemviri, doch door de gangbare overlevering aan de Licinische wetgeving van 367 v. Chr. toegeschreven (Vrage: heeft men hier niet te doen met eene vervalsching, bedreven door den beruchten C. Licinius Macer, zoodat ook hier toepasselijk is de opmerking van Livius 7, 9: quaesita ea propria familiae laus leviorem auctorem Licinium facit? In elk geval bewijst de controverse het gemis aan praescriptio). Ongedateerd was voorts de bij Livius 7, 3 vermelde lex vetusta: ut qui praetor maximus sit, ulibus Septembribus clavum pangat. Juist de vaagheid van den terminus a quo, waarvan Livius l.c. spreekt (de stichting van den tempel, waar de wet werd aangetroffen) bewijst, dat de wet alle dateering miste. Ongedateerd was eveneens de lex Flaminia minus solvendi. Plantes hist. nat. 33, 13, 45 plaatst haar onder de dictatuur van Fabius cunctutor (217 v. Chr.), die echter eerst na het sneuvelen van den consul C. Flaminius optrad, zoodat de tekst der wet klaarblijkelijk noch den consul, noch den dictator noemde. (Vgl. Mommsen Rom. Munzwesen bl. 333). Hetzelfde gold de zg. lex Icilia de Aventino publicando: wanneer Livius haar tweemaal (3, 31, 2 en 3, 32, 7) vermeldt, de eerste maal zonder den naam van den voorsteller te noemen, de tweede maal met vermelding van diens naam, is dit stellig hieraan toe te schrijven, dat het eerste bericht ontleend is aan oudere annalen of aan den in den tempel van Diana (Dionysius 10, 32) aangeslagen tekst, het tweede aan eene letterkundige bron. Met Binder Ine Plebs Leipzig 1909 bl. 474 en andere nieuwere schrijvers kan worden aangenomen, dat omtrent de naam des voorstellers onzekerheid heerschte. -Ontstentenis van dateering blijkt vooral bij eene bijzondere categorie van leges, nl. bij verdragen. Uitdrukkelijk zegt Livius 9, 5 dat bij een foedus niet de namen der consuls, doch alleen die der fetialen worden vermeld (spoponderunt consules, legati, quaestores, tribuni militum; nominaque omnium qui spoponderunt, exstant; ula si ex foedere acta res esset, praeterquam duorum fetialium, non exstarent) en op het brons ontbreken zelfs de namen der fetialen. Wanneer dus de overlevering het verdrag met Gabii toeschrijft aan koning Tarquinius (Dionysus 4, 58; Festus i.v. clipeus) en het oudste verdrag met Carthago aan de eerste consuls der Republiek (Polybius 3, 22) de overige met Carthago gesloten verdragen zijn reeds blijkens Polybius ongedateerd dan bewijst die legendaire dagteekening alleen, dat de historische dateering ontbreekt. Ook voor het door Sp. Cassius met de Latijnen gesloten verdrag moet hetzelfde hebben Dat in den loop der tijden eene principieele verandering zou zijn ingetreden, zoodat later iedere wet van eene praescriptio zou zijn voorzien, alleen hij kan dit beweren, die geen oog heeft voor het in dergelijke aangelegenheden alles beheerschend conservatisme en bovendien de strekking der overlevering miskent ¹). Wel komen reeds in het tijdperk der Gracchen door eene praescriptio voorafgegane wetten voor, doch slechts als uitzondering op den algemeenen regel.

Het als regel bestaand gebruik blijkt, zooals gezegd, uit de

gegolden, zooals reeds blijkt uit de omstandigheid, dat de oudste annalisten, die het verdrag niet onder een bepaald jaar wisten te brengen, daarvan geen melding maakten. Mommsen Rom. Forsch. II bl. 159. Uit de legendaire dateering van het verdrag, door Romulus met de Veienten (Dionysius 2, 55) en van dat, door Tullus Hostilius met de Sabijnen (Dioxysius 3, 33) gesloten, zal men eveneens tot het gemis eener officieele dateering moeten concludeeren. Ongedateerd waren voorts: het verdrag met Astypalaea van 105 v. Chr. (C. I. G. n°. 2485; afgedrukt bij Belocu der Italische Band bl. 224); het verdrag met Judaea van 161 v. Chr. (Maccab. 1, 9, 23-30; Beloch bl. 225 vlg.) en het verdrag met Aetolie (Polybus 21, 32 (22, 15); Livits 38, 11). Toch zijn de dateeringen der annalisten, waar het oud-Republikeinsche verdragen geldt, in den regel goed betrouwbaar: hunne bronnen maakten dikwijls melding van het jaar, waarin een vreemd gezantschap te Rome aankwam of een vreemd gezantschap de stad verliet (zie bv. Livius 7, 31; 8, 1, 7-2; 8, 2, 9-13). Minder betrouwbaar zijn m. i. de dateeringen der oud-Republikeinsche wetten; dikwijls worden zij beheerscht door onbetrouwbare familie overleveringen; als bv. die, waarnaar bij eene lex de provocatione geen Valerius mocht ontbreken (Livius 10, 9; Mommsen Ges. Schr. V, bl. 202). Eveneens heerschten tendencieuse en tegenstrijdige overleveringen ten aanzien van de dateering der lex Poetelia Papiria (Mommen R. Forschungen II bl. 215): ook hier kan men niet anders dan het gemis aan pruescriptio constateeren.

¹⁾ Het is opvallend, dat waar Cicero (in Pisonem 13, 30) zegt: quae lex privatis hominibus esse lex non videbatur,.... incisa per vim, hanc qui se metuere dicerent, hos consules, non dicam animi hominum, sed fasti ulli ferre possunt? en dus de namen der consuls in verband brengt met eene onder hun consulaat op het brons gegraveerde wet, hij niet met de wet tevens de namen der consuls in ééne imprecatio vereenigt. Stellig ware het oratorisch effect dan nog verhoogd. Dech juist omdat de faste gebezigd werden om de dagteekening eener gebeurtenis te bewaren (zie b.v. Cicero Philipp 2, 31, 87) kon op de bronzen tafel elke dagteekening worden weggelaten. Op het gemis van praescriptio doelt ook Cicero pro Roscio Amerino 43, 125; ista ipsa lege, quae de proscriptione est, sice Valeria est sice Cornelia, non enim novi nec scio. Hieruit blijkt, dat de wet den naam des voorstellers niet vermeldde en hetzelfde was het geval met eene andere wet van Sulla betreffende het beheer der provinciën. Ciccro (ud fam 3, 6, 3) verwijt Appius Claudius eene handelwijze welke in strijd is met letter of geest der lex Cornelia: eo discessisti, quo ego te ne persequi qualem possem triginta d'ebus, qui tibi ad decedendum lege, ut opinor, Cornelia constituti essent. Deze wet, welke ook ad fam. 3, 6, 6 en 3, 10, 6 voorkomt, had Cicero hoogst waarschijnlijk op zijne reis naar Cilicië in afschrift bij zich; in elk geval was hij nauwkeurig met haar inboud bekend. Zijne woorden le je ut opinor Cornelia doelen dus - de woordschikking zelve wijst er op - op twijfel omtrent den naam, niet omtrent den inhoud der wet; hetgeen alleen dan mogelijk is, wanneer de wet alle praescriptio mist. Men moet dus niet, met Boot (Verhandelingen der Kon. Academie van Wetenschappen, Afd. Letterhunde, 13c deel, 1880, bl 8) de woorden ut opinor schrappen.

gewoonte, reeds vóór de aanneming der wet het ontwerp op eene bronzen tafel te doen graveeren. In dat geval valt wel niet anders aan te nemen, dan dat deze tekst niet door eene praescriptio wordt voorafgegaan. Het door Mommen geopperde vermoeden 1), dat voor de praescriptio eene ruimte op de bronzen tafel werd opengelaten, om later te worden ingevuld, wordt weerlegd door de bronzen tafelen zelf. Want, waar de praescriptio voorkomt, vormt zij met de daarop volgende wettelijke bepaling eene zelfde alinea 2). Wat meer zegt, op het brons worden die woorden der wet, welke op denzelfden regel staan als de laatste woorden der praescriptio, met even groote letters als deze, m. a. w. in grooter letterteekens dan het overige deel der wet gegraveerd 3). Waar de praescriptio voorkomt, is het dus werkelijk alsof de graveur het tastbare bewijs heeft willen leveren, dat eerst de praescriptio en daarna de wet is gegraveerd, zoodat het voorkomen der praescriptio bewijst, dat de wet eerst na de aanneming van het wetsontwerp is gegraveerd. In afwachting dat wij deze eigenaardigheden verklaren, blijkt in elk geval dat in het laatste tijdperk der Republiek twee categorieën van bronzen wetten — men houde ons de uitdrukking ten goede werden aungetroffen: naast de wetten zonder praescriptio, die reeds vóór de stemming konden worden gegraveerd, kwamen andere wetten voor, na de stemming gegraveerd en van eene praescriptio voorzien. Van deze twee categorieën vertegenwoordigt de eerste het oudere stadium en wordt dan ook in de oudere Republiek uitsluitend aangetroffen, al ontbreekt het ook in de latere Republiek niet aan wetten dezer soort.

Het bestaan van wetten zonder praescriptio blijkt bovendien uit de omstandigheid, dat in concreto niet viel te onderscheiden tusschen eene wet en een plebisciet 4). Stellig zijn in de eerste eeuwen der

¹⁾ Ges. Schr. III bl. 303; Stantsrecht III, bl. 371, noot 3.

²⁾ BRUNS-MOMMSEN, Fontes iuris I', bl. 59 noot 1, bl. 74 noot 1.

²) Bruns-Mommsen, Fontes iuris, I⁷, bl. 59 noot 1.

[&]quot;) In de taal der plebiscieten kan het plebisciet ook lex heeten, zoo b.v. lex Acilia repetundarum regel 74: ex lege quam L. Calpurnius L. f. tr. pl. rogavit. Mommsen Staatsrecht II bl. 150 noot 3. Bij de vermelding van een volksbesluit wordt in de wetten uitdrukkelijk (ex hac lege plebeire scito; lex seive illud pl. sc. est) te kennen gegeven, dat het volksbesluit zoowel lex als plebisciet kan heeten. Zoo verwijst het fragmentum Atestinum (Bruns-Mommsen Fontes I p. 101) naar de lex seive illud pl. sc. est, quod L. Roscius a. d. V. eul. Mirt. populum plebemve rogavit. En dit, niettegenstaande de bedoelde wet waarschijnlijk in comitia tributa onder voorzitterschap van een praetor is aangenomen. Mommsen, Staatsrecht III bl. 159 noot 2. Wanneer voorts in den keizertijd van plebiscieten sprake is (b.v. Sletonius Vespasianus 8), wanneer met Mommsen bij Tacitus ann. 11, 14 gelezen moet worden: Claudius tres litteras adiecit, quae.... adspiciuntur etiam nunc in aere publicandis plebiscitis per fora ac templa fixo (Staatsrecht II bl. 883 noot 1) kan dit ook doelen op leges, omdat op het brons niet uit-

Republiek beide volksbesluiten hierdoor onderscheiden, dat de wet in de urbs — plaatselijke civitas in den oudsten zin des woords werd aangeslagen, het plebisciet daarentegen op het gebied van het plebs, dat zich buiten de urbs, doch binnen den eersten mijlsteen uitstrekte. Intusschen heeft de samensmelting van populus en plebs deze topografische onderscheiding uitgewischt en wanneer dus in concreto niet viel uit te maken, of een volksbesluit eene lex, dan wel een plebisciet was, dan is dit slechts hieruit te verklaren, dat in den bronzen tekst alle praescriptio ontbrak en dientengevolge niet bleek, of de regeling door het populus, dan wel door het plebs was aangenomen. Tot dezelfde conclusie wordt men genoopt door een analoog gebruik: de benaming der Romeinsche wetten was in de praktijk nu eens aan de consuls, dan weer aan den voorsteller van het wetsontwerp ontleend. Zoo heet dezelfde wet, naar den consul van 59 v. C.: lex Julia agraria en naar de volkstribunen, die het wetsontwerp hebben ingediend: lex Mamilia Roscia Peducaea Alliena Fabia 1). Eene tweeslachtigheid, alleen hieruit te verklaren, dat de officieele tekst niet door eene praescriptio was voorafgegaan en dus elke officieele benaming ontbrak.

Wordt eene inscriptie, waaraan eene praescriptio voorafgaat, wegens haar omvang over meer dan ééne bronzen tafel verdeeld, dan komt, blijkens de lex Cornelia de XX quaestoribus en het monumentum Ancyranum, aan het hoofd van elke tafel een deel der praescriptio te staan 2). Zoodoende moet blijken, dat de vereenigde tafelen één geheel vormen. Nu is van de lex Rubria, die over verscheidene tafelen was verdeeld, eene tafel, de vierde, bewaard gebleven. Daar die tafel geen spoor van praescriptio bevat, moet men wel aannemen, dat de lex Rubria niet door eene praescriptio was voorafgegaan.

Wij zouden aan dezen noodzakelijken excursus een einde kunnen maken met de opmerking, dat tot de wetten zonder *praescriptio* ook de in de tafel van Heraclea vervatte regelingen behoorden. Doch ten einde alle misverstand uit te sluiten voelen wij ons

kwam, of men met wetten, dan wel met plebiscieten te maken had. Bewijzen van eigenlijke plebiscieten, tot stand gebracht door het plebs op voorstel van tribunen komen na 8 v. Chr. niet meer voor. Monnsen, Staatsrecht II bl. 882 noot 2. Ten slotte verdient vermelding, dat de namen der consuls uitsluitend op de fasti schijnen voor te komen. Cicero pro Sestio 14, 33. Tacitis ann. 3, 17, 18. Cicero in Pisonem 13, 30. Dio Cassius 49, 39.

¹⁾ Mommsen, Ges. Schr. V bl. 202.

²⁾ Is de inhoud der wet wel is waar vervat op ééne tafel, doch over meerdere kolommen verdeeld, dan beslaat eveneens de praescriptio de geheele breedte der tafel. Aldus bij de lex van het collegium eborariorum; zie Gradenwitz Zeitschr. der Sar. St. für Rechtsgeschichte Rom. Abt. XI (1890) bl. 74.

gedrongen, de beteekenis der praescriptio bij wetsontwerpen en bij wetten nader uiteen te zetten.

Het uit den aard der zaak op eene tabula geschreven wetsontwerp wordt, voordat het in behandeling komt, ingediend bij het aerarium 1). Wel bevatte deze tabula in eene praescriptio 2) de namen der voorstellers van het wetsontwerp, doch bijzonderheden, welke in de praescriptio der wet worden aangetroffen (b. v. de dag waarop het ontwerp door de volksvergadering is aangenomen) komen natuurliik in deze praescriptio van het wetsontwerp niet voor. In het aerarium worden de tabulae, waarop de verschillende wetsontwerpen staan geschreven, samengebonden tot een codex 3) en uit dien codex werd op den dag der stemming het ontwerp, doch waarschijnlijk zonder de praescriptio 4) voorgelezen 5). In dien tusschentijd kunnen fouten in het ontwerp door den voorsteller zelf worden verbeterd 6) en kan — althans wanneer de wet niet door eene praescriptio behoort te worden voorafgegaan — het wetsontwerp nog vóór de aanneming ten huize van den voorsteller 7) op eene bronzen tafel worden gegraveerd. Daarbij ligt het in den aard der zaak dat naar gelang van den omvang der bronzen tafel en van het wetsontwerp, verschillende combinaties mogelijk zijn. Één wetsontwerp kan — als bij de lex Rubria — over meer dan ééne tafel worden verdeeld. En omgekeerd kan — zooals ons zal blijken bij de z. g. lex Julia municipalis meer dan een ontwerp, afkomstig van denzelfden voorsteller, op dezelfde tafel worden gegraveerd. Waarschijnlijk moet hieraan worden gedacht, telkens wanneer van leges of rogationes wordt gesproken, en toch slechts ééne wet wordt bedoeld 8).

Ter verklaring van het ontstaan der praescriptio eener wet kunnen

¹⁾ Monmsen, Stattsrecht III, bl. 371.

²⁾ Cicero in Verr. V, 69, 177 non is promulgavit, quo (= cuius) nomine proscriptum videtis (legem); de lege agr. 2, 9, 22 ei locus primus in indice et in praescriptione legis concessus est. De eerste in de praescriptio genoemde naam had dus bijzonder belang. Mommen Ges. Schr. V bl. 202.

^{&#}x27;) Zie over zoodanigen codex, bestaande uit houten tabulae, die te zamen werden gebonden en wier vereeniging aan een boomstam (codex) doet denken, Mommsen Ges. Schr. V, bl. 399 vlg.

^{&#}x27;) Cicero pro C. Rabirio Postumo 6, 14. Glaucia solebat.... populum monere ut, quum lex recitaretur, primum versum attenderet; si esset: dictator, consul, praetor, magister equitum, ne luboraret, sciret ad se nihil pertinere. Sin autem: quicumque post hanc legem rogatam, videret, ne qua nova quaestione alligaretur.

⁵⁾ Asconits in Cornelianam p. 58 (Ed. Orelli). Tum Cornelius ipse codicem recitarit; p. 71. Neque maius est, legere codicem, cum intercedatur, quam sitellam ipsam cum ipso defensore deferre.

⁶⁾ Cicero pro Sestio 33, 72; Suetonius Caesar 28.

⁷⁾ Cicero pro Milone 32, 87.

Tycitus ann. 12, 60. Cicero in Verrem 2, 1, 42, 109. Phil. 3, 6, 16.

wij wijzen op de gelijkenis met de praescriptio van het Senaatsbesluit. De openbaarheid, welke van het wezen der wet onafscheidbaar is, wordt niet aangetroffen bij het Senaatsbesluit; dit laatste wordt alleen op bevel van den Senaat afgekondigd. De praescriptio, waardoor een Senaatsbesluit wordt ingeleid, geeft dus implicite te kennen, dat de Senaat zelf de afkondiging van zijn besluit fieeft gelast. Mutatis mutandis moet bij de wet eene dergelijke redeneering hebben gegolden. Besluit het Romeinsche volk, dat eene wet op eene bronzen tafel zal worden vereeuwigd, zoodat de totstandkoming van dien maatregel niet wordt overgelaten aan de inzichten van een ambtenaar, dan - doch dan alleen - wordt de wet door eene praescriptio voorafgegaan. Evenals de praescriptio van het Senaatsbesluit den Senaat zelf op den voorgrond stelt, zoo ook is de praescriptio der wet als eene verhoogde uitdrukking van de volkssouvereiniteit 1): zij wordt met grootere letterteekens dan de wet zelf gegraveerd. Vandaar dan ook dat, indien de wet door eene praescriptio moet worden voorafgegaan, uit deferentie voor de volksvergadering de graveering eerst na de aanneming van het wetsontwerp geschiedt.

Ten bewijze van een en ander zij het vergund te wijzen op de volgende plaats uit Cicero (*Philipp*. 1, 10, 25 vlg.);

Forum saepietur; omnes claudentur aditus; armati in praesidiis multis locis collocabuntur. Quid tum? quod ita erit gestum, id lex erit et in aes incidi iubebitis credo, illa legitima: consules populum iure rogaverunt... populusque iure scivit?

Duidelijk wordt hier onderscheiden tusschen de verheffing van het wetsontwerp tot wet (quod ita erit gestum, id lex erit) en anderzijds het bevel der volksvergadering, de praescriptio (natuurlijk met den

¹⁾ In den Keizertijd wordt het door den stadhouder afgegeven diploma (vrijgeleide) voorzien van een praescriptio, waaruit blijkt dat het in naam des Keizers is uitgevaardigd. Tacicus hist. 2, 65. Iets dergelijks vindt men bij de wetten der 6e eeuw na Chr.; zooals Savigny (Geschichte des Rom. Rechtes im Mittelalter II' § 7, bl. 21) opmerkt, wordt de Papianus in sommige handschriften voorafgegaan door een rescript, in andere hss. daarentegen ontbreekt het rescript en mist dus de wettelijke tekst elke inleiding, hetgeen, volgens Savigny, hieraan is toe te schrijven, dat de handschriften der eerste categorie afschriften zijn van den tekst, zooals hij door den koning aan zijne graven is opgezonden, terwijl de handschriften der tweede categorie eveneens afschriften zijn, doch niet van den authentieken tekst. Iets dergelijks vindt men bij het breviarium Alarici: sommige handschriften geven den authentieken tekst, voorafgegaan door een commonitorium en gevolgd door den naam van Anianus; andere handschriften missen den naam van Anianus, die bij hen niet als onderteekening zou kunnen gelden en eveneens het commonitorium, omdat die handschriften niet door of van wege den Koning zelf worden opgesteld. (Savigny, Gesch. des Rom. Rechtes im Muttelalter II' § 14 bl. 43). Zoowel bij de Germanen als bij de Romeinen is dus de praescriptio het teeken dat het document vervaardigd is op uitdrukkelijken last van den wetgever.

daarop volgenden tekst der wet) te doen graveeren. In den gedachtengang des redenaars bestaat dus alleszins mogelijkheid, dat bij de totstandkoming eener wet de volksvergadering niet beveelt, de wet op brons te doen graveeren, maar het nemen van dezen maatregel aan den voorsteller overlaat. Doch houdt het ontwerp zelf in, dat de vereeuwiging der wet door de volksvergadering wordt gelast, dan zou bij aanneming van het wetsvoorstel dit bevel der volksvergadering alle beteekenis missen, indien daarop geanticipeerd was door eene graveering, die aan de totstandkoming der wet voorafging.

In de hier uiteengezette regeling kwam geen verandering tijdens den duur der Republiek; ook niet nadat Caesar in zijn eerste consulaat (59 v. Ch.) de afkondiging van wetten en Senaatsbesluiten in de acta dinrna had gelast; een Staatsblad, waarvan de naam te kennen geeft, dat buiten het Staatsblad, m. a. w. op de bronzen tafelen, de wetten eene dies of praescriptio misten. De bij Frontinus bewaarde lex Quinctia de aquaeductibus zal dus alleen in de acta diurna, niet op de bronzen tafelen, van eene praescriptio zijn voorzien geweest en hetzelfde moet worden aangenomen van de nog in den aanvang van den Keizertijd vermelde plebiscieten. Eveneens volgt uit het bovenstaande, dat de lex data nooit eene praescriptio heeft, daar zij geene uitspraak der volksvergadering is.

Het wordt thans tijd, tot ons eigenlijk onderwerp terug te keeren. Na al het bovenstaande kan de ontstentenis van praescriptio op de tafel van Heraclea niet worden tegengeworpen aan de natuurlijke opvatting van dit document als inhoudende meer dan eene wet. Evenmin kan deze opvatting worden ontgaan door hier te spreken van eene lev satura, waarin meerdere onderwerpen werden behandeld. Deze wijze van wetgeving toch, reeds ten tijde der Gracchen veroordeeld, was bovendien door de lex Caecilia Didia van 98 v. Chr. uitdrukkelijk verboden 1). Veeleer moeten wij in de tafel van Heraclea drie verschillende wetten onderscheiden en wel:

 1° . eene fragmentair bewaarde wet, waarbij de inschrijving van bepaalde personen in openbare registers wordt geregeld (regel 1-20);

2°. cene wet op de cura urbis der aediles (regel 20-83);

3°. eene wet op de koloniën municipia enz. (regel 83-163).

De omstandigheid, dat deze drie wetten op dezelfde bronzen tafel worden aangetroffen, leidt tot het vermoeden, dat hun ontwerpen door denzelfden magistraat zijn voorgesteld aan de volks-

¹⁾ Mommsen, Staatsrecht III, bl. 336.

vergadering, en door deze op denzelfden dag zijn aangenomen. Het zal ons dan ook blijken, dat naar de overlevering de eerste en de derde — met de tweede wet schijnen onze bronnen niet bekend te zijn — in hetzelfde jaar zijn tot stand gekomen.

Hoewel het, oppervlakkig beschouwd, een vreemden indruk maakt, dat op dezelfde bronzen tafel drie wetten zonder eenig teeken van afscheiding op elkaar volgen, ontbreekt het hier niet aan analoge verschijnselen.

Wij zouden kunnen wijzen op l. 10 D. ad legem Juliam peculatus 48, 13 waar straf bedreigd wordt tegen hem, qui tabulam aeream legis (lees met Mommsen leges) formance agrorum aut quid aliud continentem refixerit. Hier is dus sprake van ééne bronzen tafel, waarop meer dan eene wet is gebeiteld. Eveneens werden in de Middeleeuwen dikwijls in hetzelfde handschrift verschillende wetten opgenomen, zonder dat uit eenig teeken bleek, waar de eene wet eindigde, de andere begon. Op één bekend voorbeeld daarvan wil ik wijzen. In zeker handschrift volgde, zonder zichtbaar teeken van afscheiding, op de lex Romana Visigothorum de lex Romana Burgundionum. Nu stond aan het slot der lex Romana Visigothorum een klein fragment van Papinianus, ingeleid met de woorden: incipit Papiani (afkorting van Papiniani) lib. I responsorum. Door die omstandigheid misleid, vatte Cujas in zijne eerste uitgave dezer teksten (1566) het fragment van Papinianus op als één geheel vormend met de daarop volgende lex Romana Burgundionum en gaf aan dit geheel tot opschrift Papiani lib. I responsorum. In zijne tweede uitgave (1586) deed Cujas weliswaar de lex Romana Burgundionum bij haar werkelijken aanvang beginnen, doch behield den titel Papiani lib. I, zoodat de wet onder den naam Papianus bekend is gebleven, eene benaming, die ons herinnert aan het gemis van praescriptio der Romeinsch-Germaansche wetten 1). En de Papianus verdient hier in verband met de z. g. lex Julia municipalis te meer vermelding omdat bij beide documenten dezelfde omstandigheid het gemis aan praescriptio - geleid heeft tot den waan, alsof men hier met den arbeid van een privaat persoon te maken had 2). De onjuistheid dezer opvatting is voor beide documenten algemeen erkend. zoodat wij alleen curiositeitshalve van deze zienswijze melding maken.

De drie wetten der tafel van Heraclea, hoewel ten opzichte van hun inhoud onderling geheel onafhankelijk, vormen toch naar antieke

¹⁾ Savigny, Gesch. des Rom. Rechtes im Mittelalter II² § S. Karlowa, Rom. Rechtsgeschichte I bl. 983.

²) Zie ten opzichte van Papianus Savigny I. c. II² § 7, bl. 21 noot 6. Ten opzichte der tafel van Heraclea Legras, bl. 266 vlg.

opvatting in formeel-juridisch opzicht eene ondeelbare eenheid. Wij willen het karakter dier eenheid zien uiteen te zetten.

In een tijdvak, waarin zij nagenoeg het eenige middel verschaft om mededeelingen voor het verre nageslacht te bewaren, vormt de bronzen gedenkplaat, wier grondstof symbool is eener onafwijsbare, onveranderlijke noodzakelijkheid 1), een geheel, dat niet voor deeling of vermindering vatbaar is. Niet alleen in dien zin, dat zij zelve met haar inhoud onafscheidelijk is verbonden 2), zoodat de in de bronzen tafel vervatte rechtsregelen eerst door de vernietiging der tafel komen te vervallen. Maar ook, doordat de inhoud zelf ondeelbaar is en de tafel niet naar haar inhoud kan worden gesplitst. Sprekende over eene bepaling der Twaalf Tafelen, zegt de Romein dan ook niet, met den door ons verwachten gen. partitivus: secundae tabulae secunda lege. Doch met den ablativus, die den verdwenen locativus vervangt, heet het: secunda tabula secunda lege 3). Hoe uiteenloopend en van welken aard haar inhoud zij, de tafel wordt als eene ondeelbare res sui generis door de rechtsorde beschermd 4) en door het rechtsbewustzijn erkend, zelfs waar dit - als bij de lex Acilia repetundarum en bij de lex agraria — tot praktische moeilijkheden leidt; door de onafgebroken lengte hunner regelen, die de geheele breedte der niet in kolommen verdeelde tafel innamen, moeten deze stukken bijna onleesbaar zijn geweest 5). Eerst in Sulla's

[&]quot;) Het brons is symbool der onvergankelijkheid, vgl. Horatius od. 3, 24, 5. Te semper anteit saera necessitas, clavos trabes et cuneos manu gestans aena.... De overoude beteekenis van het brons in het rechtsleven blijkt uit de mancipatio (hoc aere aeneaque libra); uit het formulier raudusculo libram ferito (Varro de l. l. 5, 163 en uit het sucramentum (Festus i. v. Sucramentum: sacramenti autem nomine id aes dici coeptum est, quod.... consumebatur id in rebus divinis). De bronzen tafelen, waarop verdragen worden gegrift, zijn dan ook heilig. Livius, 26, 24 ut testata sacratis monumentis essent 38, 33 fordus, quod in Capitolio, quod Athenis sacratum fuisset. In het tooverwezen der Oudheid is het eene bekende gewoonte, een beeld van een vijand met bronzen naalden te doorboren. Zoo luidt in een Grieksch handschrift, aangebaald bij Huvelin Les tablettes magiques et le droit romain, bl. 22 noot 1, het recept: και λαβὰν δεκατρεῖς βελόνας χαλκᾶς πῆξον μίαν ἐπὶ τοῦ ἐγκεφάλου.

¹⁾ Cicero ad fam. 12, 1, 2 cuius aera refigere debebamus, eius etiam chirographa defendimus? Philipp 13, 3, 5 Acta M. Antonii rescidistis, leges refixistis. Philipp 12, 5, 11. Dion. Hal. 4, 43; 6, 2. Eveneens wordt het testament beschouwd als geïncorporeerd in den houten wastafel en spreekt men van testamentum ruptum, tabulae ruptae. Zelfs wordt contra lignum testamenti (l. 19 D. de bon. poss. contra tab. 37, 4) de bonorum possessio verleend.

²) Mommsen, Ges. Schr. V, bl. 339, noot 2.

^{&#}x27;) 1. 10 D. ad legem Juliam peculatus 48, 13. Qui tabulam aereum legis (lees leges) formamve agrorum aut quid aliud continentem refixerit vel quid inde immutaverit, lege Julia peculatus tenetur. Eadem lege tenetur, qui quid in tabulis publicis deleverit vel induxerit.

⁵⁾ Mommsen. Ges. Schr. V. bl. 339, noot 2. Men kwam aan dit bezwaar eenigszin tegemoet, door aan elke bepaling een titel te doen voorafgaan.

tijd wordt eene indeeling der bronzen tafel in kolommen (paginae) gebruikelijk, zooals blijkt uit de lex de XX quaestoribus van 81 v. Chr. De eenheid van den inhoud der bronzen tafel is aan het primitief bewustzijn even eigen als het bekende feit, dat oorspronkelijk in het letterschrift de woorden niet werden gescheiden, althans niet meer dan de letters van hetzelfde woord. En zelfs daar, waar voor denzelfden tekst meer dan eene bronzen tafel noodig was kon — altijd indien eene praescriptio vereischt was — eene kunstmatige eenheid worden geschapen door, als bij de lex Cornelia de XX quaestoribus en bij het monumentum Ancyranum, de praescriptio over de verschillende tafelen te verdeelen.

Uiteraard is de hier uiteengezette eenheid der bronzen tafel ook op de z. g. lex Julia municipalis toepasselijk; tot welke praktische gevolgen zij leiden moest en geleid heeft, zal in het vervolg dezer bladzijden blijken.

§ 2. De dateering der inscriptie.

De eigenaardige stijl der Romeinsche wetten kenmerkt ook de inscriptie van Heraclea. Ook hier worden in ingewikkelde volzinnen, vaste formules en omslachtige omschrijvingen met samenkoppelingen van overtellige synoniemen aaneengesmeed; zoodat uit alles des wetgevers zorg spreekt, niets ongeregeld te laten, elke ontduiking te voorkomen, in elke casuspositie te voorzien. Met dezen stijl rekening te houden, is een eisch van historischen takt en gezond verstand, die verwaarloosd wordt waar de interpretatie zich spitst op het zoeken van toespelingen op politieke gebeurtenissen. Wel is waar leggen, oppervlakkig beschouwd, de toespelingen voor de hand en schijnen zij de dateering van ons document te vergemakkelijken. Doch "hineininterpretiren" is te allen tijde een gevaarlijke kunstgreep geweest. Zoo ergens, dan is het hier de plaats, te herinneren aan Mommsen's opmerking, gemaakt in verband met de dateering der kapitolijnsche tafelen: "Wer Beziehungen sucht, sie freilich finden; aber der Fund bringt kein Glück. Was Denkmäler dieser Art..., auf dem römischen Markt aufgestellt, sagen wollen, das sagen sie offen und braucht nicht erst herausgeheimnisst zu werden" (Röm. Forsch. II bl. 67 noot 8).

De heerschende opvatting, waarin Savigny is voorgegaan, wijdt hare aandacht in de eerste en voornaamste plaats aan zinswendingen der inscriptie betreffende ontstentenis of vervanging der magistraten; b.v. quaestorem urbanum eumve quei aerario praerit (regel 37). Doch, naar hare juiste waarde geschat, zijn die en soortgelijke zinswendingen vrij onschuldig. Wegens hieronder op te noemen argumenten is de inscriptie in elk geval ouder dan 43 v. Chr.; de aangehaalde zinswending kan dus niet doelen op de vervanging der quaestoren door praefecti aerarii, hetgeen eerst na de slag bij Actium plaats vond 1).

¹⁾ Mommsen Staatsrecht II bl. 537.

Evenmin kan zij het bewijs leveren, dat de inscriptie dagteekent van Caesar's dictatuur, toen het aantal quaestoren, wel verre van te verminderen, integendeel van 20 op 40 is gebracht 1).

Door Savigny²) is voorts de gissing geuit, dat de woorden: censor aliusve quis magistratus (regel 143 vlg.) zouden doelen op Caesar's praefectura morum, die hij in 46 en 45 v. Chr. bekleedde. Doch ook die gissing is geheel willekeuig: de aangehaalde woorden bewijzen alleen, dat den wetgever de vervanging van den censor door een ander magistraat voor oogen stond; hetgeen sedert Sulla's afschaffing der censuur alleszins verklaarbaar moest zijn. Dat die vervanging juist door een praefectus morum zou moeten geschieden, geeft de inscriptie allerminst te kennen.

Misschien verdient het meer de aandacht, dat de wet als mogelijk onderstelt, dat de stad zonder consuls en praetoren zou kunnen zijn, in welk geval zij door volkstribunen worden vervangen (regel 10). Naar men meent, zou dit kunnen doelen op het feit, dat inderdaad in 47 en in de eerste negen maanden van 45 consuls en praetoren te Rome ontbraken 3). Aldus redeneerende, ziet men echter over het hoofd, dat destijds de ontbrekende praetoren werden vervangen door praefecti van Caesan 4). Doelde dus de wet op de gebeurtenissen van 47 en 45, dan zou zij niet volkstribunen, doch praefecti in de plaats der praetoren hebben doen treden. Nu zij de praefecti niet vermeldt, doch integendeel uitsluit, moeten wij wel aannemen, dat de inscriptie voor de gebeurtenissen van 47 en 45 is tot stand gekomen.

Overgaande tot het uiteenzetten onzer eigen opvatting, zullen wij achtereenvolgens zien aannemelijk te maken, dat de inscriptie

- I) ouder is dan 43 v. Chr.
- II) ouder is dan 49 v. Chr.
- III) vermoedelijk ouder is dan 59 v. Chr.
- IV) niet veel ouder is dan 65 v. Chr.
 - V) dagteekent van 65 v. Chr.

I. Onbestreden is, dat onze inscriptie ouder is dan 43 v. Chr., toen de bij haar (regel 98) nog Quinctilis geheeten maand den naam Julius ontving ⁵).

^{&#}x27;) Mommsen Staatsrecht II bl. 527 vlg.

²⁾ Verm. Schriften III bl. 411 vlg.

Mommsen Rom. Gesch. III* bl. 492.
 Suetonius Gaesar 76; Dio Cassius 43, 48.

⁵⁾ Censorings 22, 16.

II. Dat haar wordingsuur gezocht moet worden vóór dat van het van 49 v. Chr. dagteekenend fragmentum Atestinum (Bruns-Mommsen Fontes 7 I bl. 101) valt uit verschillende aanwijzingen af te leiden. Daar echter omtrent het karakter der lex, waartoe dit fragment heeft behoord en het gebied, door die lex beheerscht, verschil van meening bestaat, zien wij ons in de noodzakelijkheid, omtrent beide vragen ons gevoelen nader uiteen te zetten. Terwijl wij met Mommsen aannemen, dat het fragment dagteekent van 49 v. Chr., achten wij met de overige commentatoren (Alibrandi, Esmein, Appleton) de bepalingen van het fragment toepasselijk op geheel Italië, met inbegrip van Gallia Cisalpina.

Van de twee in het fragmentum Atestinum vervatte bepalingen stelt de eerste een maximum-bedrag vast, waarboven sommige acties niet door den municipalen rechter kunnen worden berecht. Naar luid van de tweede bepaling blijven alle tusschen privaat-personen gerezen geschillen, welke vóór de totstandkoming der lex Roscia zijn ontstaan en tot de competentie van den municipalen rechter behooren—onverschillig wat de waarde zij van het petitum— tot de competentie van den municipalen rechter, zoodat zij niet te Rome kunnen worden berecht.

Vast staat derhalve, dat de wet, waartoe het fragment behoorde:

1) de rechtspraak regelde omtrent alle geschillen; eene andere, meer beperkende uitlegging zou met de woorden: quod privatim ambigetur (regel 14) kwalijk te vereenigen zijn;

2) blijkens de woorden: in quoque municipio colonia praefectura (regel 10) voor alle municipiën gold, onverschillig waar gelegen. De wet was dus toepasselijk, niet alleen op Gallia Cisalpina, waar het fragment is opgedolven, maar ook op Italië.

Wij kunnen ons dus niet vereenigen met de opvatting van Mommsen 1) die, bevangen in de thans algemeen verworpen meening dat het fragmentum Atestinum en de z.g. lex Rubria tot dezelfde wet behoort, ook het fragmentum Atestinum beschouwt als eene alleen voor Gallia Cisalpina geldige regeling. In weerwil van het gezag van Mommsen's naam heeft deze opvatting dan ook geen ingang gevonden; algemeen en o. i. volkomen terecht is men van meening dat het fragmentum Atestinum bepalingen inhoudt, voor geheel Italië van kracht.

3) de rechtspraak der municipale ambtenaren boven een bepaald geldelijk bedrag verving door de rechtspraak van den Romeinschen praetor.

¹⁾ Ges. Schr. I bl. 175 vlg.

Daar nu deze beperking van de rechtspraak in de municipia kenmerkend is voor den Keizertijd en vóór de allerlaatste jaren der Republiek niet voorkomt, ligt de slotsom voor de hand, dat de tafel van Heraclea, die deze beperking niet kent, ouder is dan het fragmentum Atestinum. Om echter aan deze slotsom beter ingang te doen vinden, voelen wij ons genoopt, het karakter der lex, waartoe het fragmentum Atestinum behoorde, uiteen te zetten en vervolgens de bij deze lex in het leven geroepen instellingen te vergelijken met die, waarvan de tafel van Heraclea gewag maakt.

Met Mommsen 1) is ons uitgangspunt, dat de in het fragment genoemde L. Roscius identiek is met den praetor van 49 v. Chr. L. Roscius Fabatus. Op diens voorstel is blijkens het fragment op 11 Maart 49 eene lex rogata (lex seive illud plebiscitum, quod L. Roscius a. d. V eid. Mart. populum plebemve rogavit) tot stand gekomen. Dat, zooals Mommsen aanneemt, deze wet aan de Cisalpini het burgerrecht zou hebben verschaft, komt ons om formeel-juridische redenen minder juist voor: sedert Sulla toch werden de Cisalpini niet door leges rogatae, doch door leges datae beheerscht. Wel echter kan de lex Roscia Caesar de bevoegdheid hebben toegekend, de noodige leges datae vaststellen, o. a. die leges, waarbij de Cisalpini het burgerrecht verkregen.

Voor die opvatting spreekt dan ook alles; wanneer blijkens Dio 41, 36 Caesar als proconsul over de Cisalpini (ἄτε καὶ ἄρξας κὐτῶν) dezen het burgerrecht verschaft, moet hier ontegenzeggelijk aan eene lex data worden gedacht. Eveneens is bij eene lex data en in hetzelfde jaar 49 v. Chr. Caesar's bekende regeling van het schuldrecht tot stand gekomen 3). Zelfs kan veilig worden aangenomen, dat eene zelfde lex data zoowel de regeling van het schuldrecht als de verleening van het burgerrecht aan Noord-Italië inhield: immers, Tacitus' uitdrukkingen: (lex) dictatoris Caesaris, qua de modo credendi possidendi intra Italiam cavetur (ann. 6, 16) doelen op ééne en dezelfde lex, die zoowel Italië's grenzen als zijn vermogensrecht betreft. Doch, ook al aarzelt men de laatstbedoelde slotsom te aan-

¹⁾ Ges. Schr. I bl. 184 vlg.

Dio Cassius 41, 36.

[&]quot;) Dio Cassius 41, 37. Appianus bell. civ. 2, 48. Caesar bell. civ. 3, 1. Tacitus ann. 6, 16. Suetonius Caesar 42. Blijkens Appianus 1. c. is de wet tot stand gekomen in het najaar van 49 v. Chr., hetgeen zeer goed klopt met het fragmentum Atestinum. Toespelingen op de wet kunnen voorkomen bij Cicero ad fam. 9, 16, 7; 9, 18, 4; 5, 20, 9 ad Att. 12, 21, 4 ad fam. 11, 27, 7; 11, 28, 2. Bij Caesar 1. c. wijst het woord constituit en de duidelijke tegenstelling met de daarna vermelde plebiscieten er op, dat de wet eene lex data was. Ook Dio Cassius geeft te kennen dat de wet steunde op eene delegatie van wetgevende macht.

vaarden, vaststaat in elk geval dat de uitbreiding van Italië met Gallia Cisalpina en de regeling van het schuldrecht tot stand kwamen bij eene lex data of leges datae, krachtens eene lex rogata uitgevaardigd. Ongetwijfeld is de bedoelde lex rogata identiek met de lex Roscia van het fragmentum Atestinum; de tweede bepaling van dit fragment heeft terugwerkende kracht: zij geldt ook voor die geschillen welke vóór de totstandkoming der bepaling, doch na de lex Roscia zijn ontstaan; hetgeen alleen dan verklaarbaar is, wanneer de bepaling van het fragment aan de lex Roscia rechtskracht ontleent. Wij hebben dus in de lex Roscia eene delegatie van wetgevende macht te zien.

Krachtens deze lex Roscia heeft Caesar bij eene lex data het schuldrecht geregeld; was de schuldenaar niet bij machte, het "geleende geld" terug te betalen, dan konden scheidsmannen worden benoemd, die de bezittingen van den schuldenaar taxeerden naar hunne waarde vóór het uitbreken van den burgeroorlog, zoodat de schuldenaar zijne goederen naar die waarde aan den schuldeischer in betaling kon geven. Dat deze regeling op schromelijke wijze den schuldenaar boven den schuldeischer bevoordeelde, behoeft geen betoog en wanneer Matius in zijn beroemden brief er over klaagt, dat Caesar's wet, waardoor tal van ondankbare vrienden van den dictator zijn gered van den ondergang, voor hem een financieele ramp is geweest 1) kan daarbij aan geene andere wet van Caesar worden gedacht, dan aan de hier besproken lex data, evenals de lex rogata, waarover Matius heeft gestemd, de lex Roscia moet zijn geweest 2).

Nu kan veilig worden aangenomen, dat waar de bronnen in verband met de bedoelde wet spreken over "pecunia credita", deze uitdrukking in den algemeen gebruikelijken zin van liquide, opvorderbare geldschuld moct worden opgevat. Pecuniam autem creditam, zegt Gaius 3, 124, dicimus non solum eam, quam credendi causa damus, sed omnem quam tunc, cum contrahitur obligatio, certum est debitum iri, id est quae sine conditione deducitur in obligationem. De door Caesar geregelde procedure kon dus in elk proces worden gevolgd, mits slechts de intentio uitliep op pecunia certa of althans op iets, dat door taxatie in pecunia certa kon worden omgezet, zoodat nagenoeg in elk geding de nieuwe procedure toelaatbaar

^{&#}x27;) Cicero ad fam. 11, 28, 2. Atque etiam res familiaris mea lege Caesaris deminuta est; cuius beneficio plerique, qui Caesaris morte laetantur, remanserunt in civitate.

²⁾ Cicero ad fam, 11, 27, 8. Ego te suffragium tulisse in illa lege primum non credidi; deinde, si credidissem, numquam id sive alique custa causa existimarem te fecisse.

was. De noodzakelijkheid dezer consequentie blijkt te meer, wanneer men bedenkt, dat Caesar de beoogde verhooging van het crediet der schuldenaren — aangenomen dat zij kunstmatig tot stand kon komen — slechts dan kon bereiken, wanneer zij consequent werd doorgevoerd. Evenals bij eene vroegere hervorming van het schuldrecht aan alle schuldenaren dezelfde faciliteiten waren gegund 1), moest Caesar aan elken schuldenaar ten bedrage der condemnatio, die immers in het formulierproces steeds in eene geldsom bestond (Gaivs IV, 48), de in solutum datio vergunnen.

Ongetwijfeld is deze lex data van Caesar identiek met die, waarvan het fragmentum Atestinum deel uitmaakte. Vooreerst toch zijn beide wetten in denzelfden tijd tot stand gekomen de eerste in het najaar van 49, de tweede kort na 11 Maart 49, doch nog in hetzelfde jaar. Ware dit niet het geval, dan zou, naar Appleton's opmerking 2), het fragmentum Atestinum stellig de namen der consuls van 49 hebben vermeld. Voorts gelden beide wetten voor geheel Italië 3) en betreffen beiden de rechtspleging. Aan hun identiteit valt dus redelijkerwijs niet te twijfelen. Daar nu de bedoelde wet als lex data elke praescriptio miste, ontleende zij haar naam uitsluitend aan Caesar en aan haar inhoud. Wij hebben dus in haar de eerste lex Julia iudiciaria te zien, die met de bekende lex Julia iudiciaria van 17 v. Chr. de twee bij Gatus IV, 30 vermelde leges Juliae iudiciariae vormt 4).

¹⁾ Zoo is bij de le.c Valeria van 86 v. Chr. vergund creditoribus quadrantem solvi (Velleus 2, 23, 2). Verg. Sallustils Catilina 33.

²⁾ Revue générale du droit 1900 bl. 209.

²⁾ Ook Appleton 1, c. bl. 214 is van oordeel dat het fragmentum Atestinum op geheel Italië toepasselijk is.

^{*)} WLASSAK, Röm, Prozessgesetze I bl. 170, komt na onderzoek der bronnen tot de slotsom, dat geene lex iudwiaria betreffende het civiel proces door Caesar is uitgevaardigd; hij wordt daartoe geleid door de o. i. onjuiste opvatting, dat de bij Caesar de bell. civ. 3, 1 en ellers vermelde wet een "Schuldengesetz", niet tevens eene regeling van het proces zoude zijn. Daar nu Gaius van twee leges Juliae spreekt, terwijl Wlassak in de bronnen slechts ééne (die van Augustus van 737 d. i. 17 v. Chr.) kan aanwijzen, komt Wlassak tot de onopgeloste en onoplosbare vraag, wat dan die andere lex Julia is geweest. Wlassak redt zich - zooals hij zelf erkent, zonder steun in de bronnen te vinden - door te onderstellen, dat Augustus twee leges Juliae tot stand bracht, ééne voor Rome en eene voor Italië. Al deze moeilijkheden ontgaat men, door de alteru Julia bij Caesar de bello civ. 3, 1 te erkennen. Wlassak's onderstelling is in strijd met de duidelijke uitspraken, die terzelfder tijd slechts ééne lex iudiciorum privatorum kennen. Zie bv. Edictum de aquaeductu Venafrano (Brins-Mommsen, Fontes I bl. 251) regel 68: ex lege quae de indicis privatis luta est. 1. 9 § 2 D. de recept. 4, 8, index.... arbitrium recipere.... ure se compromitti tubere prohibetur lege Julia, l. 1 § 4 D. de lege Jul. amb. 48, 14. Et si quis reus vel accusator domum iudicis ingrediatur, per legem Juliam indiciarium in leges ambitus committit. Wlassak Rom. Prozessgesetze II bl. 234 vlg. erkent dan ook, de tweede lex Jului waarvan sprake is bij Gaius IV, 30 niet te kunnen aanwijzen.

Nog een ander onderwerp is bij de eerste lex Julia iudiciaria van 49 v. Chr. geregeld. Uiteraard heeft de toenmalige financieele crisis faillissementen doen uitspreken, andere doen verwachten. Strekte de in solutum datio om de gevreesde faillissementen te voorkomen, zoo zijn hoogstwaarschijnlijk tevens maatregelen genomen om den concursus creditorum, waar deze zich eens had gevormd, beter te regelen en dit vermoeden vindt bevestiging in 1. 4 Cod. 7, 71, waar sprake is van eene lex Julia de bonis cedendis, krachtens welke in solutum datio en bonorum cessio konden plaats vinden 1). Deze aanwijzing, welke ongetwijfeld op onze lex Julia betrekking heeft, gerechtigt tot de slotsom, dat in 49 v. Chr. de bonorum cessio bij de lex Julia is ingevoerd.

Als brokstuk van deze lex Julia beschouwd, wordt het fragmentum Atestinum ons aanstonds duidelijk. Al gold de lex Julia voor geheel Italië²), met inbegrip van Gallia Cisalpina³), toch liet het zich niet verwachten, dat de wet het geringste municipium met Rome, den minst ontwikkelden duumvir met den praetor urbanus op ééne lijn stelde. Veeleer ligt het vermoeden voor de hand en het wordt door het fragmentum Atestinum bevestigd - dat zaken van eenig belang, hetgeen kon blijken uit de geldelijke waarde, te Rome moesten worden behandeld. Immers, de aan de nieuwe procedure verbonden taxatie naar eene voormalige waarde schiep voor partijen eene zoo groote onzekerheid, dat alleen te Rome, niet in de municipia volledige vrijheid van taxatie aan de arbitri kon worden toevertrouwd.

Vergelijken wij thans de tafel van Heraclea met het fragmentum Atestinum. Het blijkt niet, dat de tafel van Heraclea bekend is met de bij de lev Julia geregelde in solutum datio en bonorum cessio. Wel blijkt, dat de begrenzing van de competentie van den municipalen rechter, zooals de lex Julia die ingevoerd en het

3) Reeds vóór 49 v. Chr. beschouwde Caesar Gallia Cisalpina als een deel van Italië. CAESAR bell. Gall. 5, 1; 6, 44; 7, 1; 8, 50.

^{1) 1. 4} Cod. 7, 71 Diocletianus et Maximianus Chiloni Legis Juliae de bonis cedendis beneficium constitutionibus divorum nostrorum parentum ad provincias porrectum esse... notum est; non tamen creditoribus sua auctoritate dividere haec bona et iure dominii detinere, sed venditionis remedio.... permissum est. (Vgl. Gaius 3, 78 ita | bona veneunt | eorum qui ex lege Julia bonis cedunt). Quod si non bonis eum cessisse, sed res suas in solutum tibi dedisse monstretur, praeses provinciae poterit de proprietate tibi accommodare notionem. Op deze in solutum datio doelt Caesar bell. civ. 3, 1, 2. Vgl. ook bell. civ. 3, 20, 3: integras vero tenere possessiones, qui se debere fateantur, cuius animi aut cuius inpudentiae est?

³⁾ Zie l. 4 Cod. 7, 71 (in de vorige noot aangehaald). Caesar bell. civ. 3, 1 cum fides tota Italia esset angustior, 3, 22 Milo dimissis circum municipia litteris.... quos ex aere alieno laborare arbitrabatur, sollicitabat. Tacitus ann., 6, 16.

keizerrijk bewaard heeft 1), in de tafel van Heraclea nog onbekend zijn. De hoogere ouderdom der tafel van Heraclea moet daaruit worden afgeleid; te meer, omdat deze inscriptie nog sporen bevat van het legisactieproces. Ik bedoel de bij de ductio gebruikelijke eeden: bonam copiam iurare en bonam copiam abiurare (regel 113). De beteekenis dier eeden is bekend: de addictus, die door den schuldeischer gevankelijk naar huis werd geleid, moest vóór die behandeling te ondergaan onder eede verklaren, hetzij dat hij in zijn onderhoud kon voorzien (bonam copiam iurare), in welk geval de schuldeischer niet verplicht was, hem te voeden, doch ook niet gerechtigd was hem in boeien te slaan; — hetzij dat hij niet in zijn onderhoud kon voorzien (bonam copiam abiurare), zoodat de schuldeischer die verplichting op zich moest nemen, maar den failliet dan ook als slaaf kon boeien 2). Nu de tafel van Heraclea bekend blijkt met deze rechtspleging, die stellig door de bonorum cessio is vervangen, ligt haar ontstaan ontegenzeggelijk aan gene zijde der lex Julia van 49 v. Chr., m. a. w. van het fragmentum Atestinum.

Tot dezelfde slotsom komt APPLETON 3), die op eene andere aanwijzing de aandacht vestigt. Het onteerend vonnis wordt in de tafel van Heraclea regel 111 omschreven als veroordeeling iudicio fiduciae pro socio tutelae mandatei iniuriarum deve d(olo) m(alo). Daarentegen wordt in het fragmentum Atestinum regel 1 als actio famosa beschouwd het geval dat iemand in iudicium fiduciae aut pro socio aut mandati aut tutelae suo nomine quodve ipse earum rerum quid gessisse dicetur, adducetur. De nauwkeuriger omschrijving van het fragmentum Atestinum omvat ook gevallen als van hem, die rechtens geen tutor zijnde, toch als tutor optreedt en zich als zoodanig aan dolus schuldig maakt, voorts van den erfgenaam van den tutor of van den socius, die hoewel niet zelf socius of tutor zijnde, toch uit hoofde van de tutela of societas van den erflater aansprakelijk is en te kwader trouw in strijd met die aansprakelijkheid handelt 4). De omslach-

^{1) 1. 11} pr. § 2 D. de iurisd. 2, 1. Wlassak Rom. Prozessgesetze. II bl. 234.

²⁾ Varro de l. l. VII, 105 (Hoc (sc. nexum) G. Poetelio Libone Visilo dictatore sublatum ne fieret; et omnes, qui bonam copiam iurarunt, ne essent nexi, dissoluti. Cic. ad fam. 9, 16, 7. Hirtium ego et Dolabellam dicendi discipulos habeo, cenandi magistros; puto enim te audisse, si forte omnia ad vos transferuntur, illos apud me declamitare, me apud cos coenitare. Tu autum quod mihi bonam copiam eiures, nihil est.... nec tamen eas coenas quaero, ut magnae reliquiae fiant; quod erit, magnificum sit et lautum. Het bedoelde gebruik blijkt reeds uit Tw. Tafelen 3, 4. Si volet, suo, vivito. Ni suo vivit, qui eum vinctum habebit libras farris endo dies dato. Deze bepaling onderstelt klaarblijkelijk eene uitdrukkelijke verklaring van den failliet, dat hij al dan niet in zijn eigen onderhoud kan voorzien. Vgl. Thems 1908 bl. 249 noot 2.

²) l.c. bl. 220.

^{*)} APPLETON I.c. bl. 219 vlg. l. 1 pr. D de fideiuss, et hered. tut. 27, 7; l. 40. D. pro sccio 17, 2.

tiger redactie van het fragmentum Atestinum omvat dus meer dan die der tafel van Heraclea en met het volste recht ziet Appleton in deze vollediger omschrijving het bewijs van den hoogeren ouderdom der tafel van Heraclea.

III. Sedert Savigny is de heerschende opvatting deze, dat de bepalingen der tafel van Heraclea dagteekenen van 45 v. Chr., toen Cicero 1) in een zijner brieven melding maakte van eene wettelijke bepaling, die in onze tafel (regel 94) is terug te vinden. Met Savigny vat men in den regel Cicero's brief in dien zin op, dat daarin het antwoord lag op eene vraag betreffende een wetsontwerp, maarmede L. Cornelius Balbus, Caesar's vertrouweling, bekend was. Doch op m. i. geheel overtuigende wijze is door Legras (blz 287) betoogd, dat destijds de wet, waarover Cicero sprak, reeds lang bestond. Vooreerst toch heet bij Cicero, het document niet rogatio, doch lew; men heeft dus naar alle waarschijnlijkheid niet met een wetsontwerp, doch met eene wet te maken. Sprak trouwens Cicero van een wetsontwerp, dan had hij, om daarvan kennis te kunnen nemen, zich niet tot Balbus behoeven te wenden: drie nundinae voor de stemming moest ieder wetsontwerp in het openbaar ter lezing worden aangeslagen 2) zoodat de inhoud publiek domein werd. Evenmin is het aannemelijk, dat Balbus den redenaar inwijdde omtrent een zich nog in staat van voorbereiding bevindend wetsontwerp. Wel stonden beiden op goeden voet: Caesar's gunsteling herinnerde zich de goede diensten, hem toen zijn burgerrecht betwist werd door den advocaat bewezen. Doch intiem waren zij niet en allerminst was Balbus gewoon, Cicero in te lichten omtrent de plannen van den dictator. Slechts nu en dan (aliquando) 3) werd Cicero iets van Balbus gewaar.

De natuurlijke opvatting van Cicero's brief is deze, dat Balbus zijn voormaligen advocaat inlicht omtrent eene wetsbepaling van

¹⁾ Cicero ad fam. 6, 18, 1. Simul accepi a Seleuco tuo litteras, statim quaesivi e Balbo per codicillos, quid esset in lege. Res ripsit, eos qui facerent praeconium, vetari esse in decurionibus; qui fecissent, non vetari. Quare et bono animo sint et tui et familiares; neque enim erat ferendum, cum qui hodie haruspicinam facerent, in Senatum Romae legerentur, eos qui aliquando praeconium fecissent, in municipiis decuriones esse non licere. De bedoelde bepaling is regel 94 vlg. der inscriptie: neve quis, quei praeconium dissignationem libitinamve faciet, in municipio colonia praefectura II vir(atum) IIII vir(atum) aliumve quem mag(istratum) petito. Dat Cicero Balbus door middel van codicilli raadpleegt, doet vermoeden, dat hij aanstonds antwoord verwachtte. Zooals Tyrrell (The Correspondence of M. Tullius Cicero 1886 II bl. 105 noot 1) opmerkt, kwamen codicilli overeen met onze briefkaarten antwoord betaald

²) Monnsen Staats, echt III bl. 370. ³) Cic. ad. fam. 9, 17, 1. Legras bl. 289.

vrij ouden datum; vandaar het imperfectum negne ferendum erat 1). Al was die wet op eene bronzen tafel in het openbaar aangeslagen, die tafel kon bezwaarlijk worden gevonden: alleen op het Kapitool waren in den Keizertijd meer dan drie duizend 2), dus in 45 v. Chr. althans een overgroot aantal bronzen tafelen op allerlei plaatsen aangeslagen. Zoo kunnen wij stellig een stap verder gaan en de inscriptie beschouwen als ouder dan 59 v. Chr., toen Caesar in zijn eerste consulaat de acta diurna instelde 3). Balbus zou in zijne drukke ambtsbezigheden niet door Cicero zijn lastig gevallen, indien deze in het Romeinsche Staatsblad de wet had kunnen opsporen. Doch indien Cicero zich tot Balbus wendde, is dit gereedelijk hieruit te verklaren, dat de bedoelde wet, welke als ouder dan 59 v. Chr. in de acta diurna ontbrak, was aan te treffen in het door Balbus beheerde aerarium 4).

IV. Met even groote beslistheid als wij ons scharen aan de zijde van Legras, in zoover volgens dezen Cicero's brief spreekt van eene sinds jaren bestaande wet, moeten wij hem onze instemming ontzeggen, waar hij die wet nog vóór Sulla's dictatuur meent te moeten stellen.

Ten aanzien van den terminus a quo der tafel is van belang vooreerst de vermelding van het indicium de dolo (regel 111), dat door C. Aquilius Gallus is in gebruik gebracht 5). Omtrent het tijdstip, waarop dit is geschied, kan eenig licht worden ontleend aan Cicero's dialoog de natura deorum, 3, 74, waar tusschen 78 en 75 v. Chr. Aurelius Cotta, na optelling van allerlei tegen de mala fides gerichte middelen ook vermeldt het everriculum malitiarum omnium, indicium de dolo malo, quod C. Aquilius, familiaris noster, protulit. Het maakt daar den indruk, alsof het rechtsmiddel kort geleden was ingevoerd en in juridische kringen het onderwerp van den dag uitmaakte 6). Aquittus was voorts tijdgenoot en vriend van Cicero 7), veel ouder dan deze kan hij niet zijn geweest; waarschijnlijk is hij omstreeks 116 v. Chr. geboren 8). Zoodat de invoering van het indicium in de rechtspraktijk wel niet vóór 86 v. Chr. kan hebben plaats gevonden. Neemt men nu in aanmerking, dat geruimen tijd moest verloopen, voordat het indicium eerst in het

¹⁾ Legras bl. 287 vlg.

²⁾ Suetonius Vespasianus 8.

³⁾ Suetonics Caesar 20. Mommsen Staatsrecht III bl. 1017.

⁴⁾ Pauly-Wissowa Real-Encyclopadie IV, 1266.

⁵⁾ Cicero de natura deorum 3, 74; de officus 3, 60.

⁶) Kubler, Zeitschrift der Sav. St. für Rechtsgeschichte R. A. 1907 bl. 412.

⁷⁾ Collega et familiaris meus; de off. 3, 60; topica 62.

⁸⁾ Kubler. Zeitschrift der Sar. St. für Rechtsgeschichte R. A. 1893 bl. 76, 78.

praetorisch edikt ingelascht 1) en daarna in de wet der Heracleotische inscriptie is overgenomen, dan moet die wet ten minste een tiental jaren jonger zijn dan de invoering van het iudicium in de rechtspraktijk. De inscriptie moet dus na 76 v. Chr. (toen Aquilius omstreeks 40 jaar telde) zijn tot stand gekomen. Is daarentegen, zooals Legras van oordeel is, de inscriptie tusschen 88 en 83 v. Chr. geredigeerd, dan zou — hetgeen onwaarschijnlijk is, — Aquilius slechts omstreeks 35 jaar hebben geteld, toen het door hem uitgedachte rechtsmiddel zijn weg had gebaand, eerst in de rechtspraktijk, vervolgens naar het edikt en ten slotte naar de in onze inscriptie opgenomen wet.

Een tweede aanknoopingspunt voor den terminus a quo verschaft regel 122, waar hij die ob caput civis Romanci referundum pecuniam praemiumve aliudve quid cepit ceperit onwaardig wordt verklaard, het decurionaat te bekleeden. Zooals algemeen wordt aangenomen, is hier een weerslag te zien op eene bepaling van Sulla's strafwetgeving 2), waarin de strafbaarheid van dit delikt wordt opgeheven, wanneer de persoon, wiens moord werd beraamd, tot de vogelvrijverklaarden behoorde. Wanneer nu in de tafel van Heraclea, ter plaatse waar men dit juist zou verwachten, de uitzondering ten behoeve van den moordenaar van een proscriptus niet wordt aangetroffen, moet men wel aannemen, dat die bepaling der tafel althans niet ouder is dan de reactie, die zich in 65 en 64 v. Chr. tegen Sulla's vogelvrijverklaringen openbaarde, doordat Cato de jongere als quaestor de door Sulla aan de moordenaars van proscripti uitbetaalde gelden terugvorderde en CAESAR, als gewezen aediel aan het hoofd staande van eene afdeeling der quaestio inter sicarios, de voldoening had, L. Luscius, een berucht centurio van Sulla, en L. Annius Bellienus, oom van Catilina, wegens het ter dood brengen van proscripti te veroordeelen 3). Veel ouder dan Cato's

^{&#}x27;) Dat het iudicium door Aquilius als praetor (66 v. Chr.) in het album zou zijn ingelascht, wordt door Kubler l. c. bl. 82 weerlegd.

¹⁾ Scetonius Caesar 11; in exercenda de sicariis quaestione, eos quoque sicariorum nomine habuit (Caesar), qui proscriptione ob relata civium Romanorum capita pecunias ex aerario acceperant, quamquam exceptos Corneliis legibus. — Volgens Legras bl. 131 zou men in plaats van referundum, in de wet relatum verwachten, daar de moordenaar in den regel eerst na het aanbrengen van het hoofd van zijn slachtoffer, de belooning ontvangt. Toch is het spraakgebruik der wet m.i. juister: eene wetsbepaling, die straf bedreigt tegen hem, qui ob caput relatum pecuniam accepit, zou niet toepasselijk zijn, wanneer soms het geld voor het volbrengen van den moord is betaald. Het spraakgebruik is trouwens met de wet in overeenstemming. Cic. in Verr. 2, 2, 32, 7–8 cb rem iudicandam pecuniam accipere. Geilius 20, 1, 7 ob rem iudicandam pecuniam accepisses. Cic. in Verrem. 2, 3, 88, 210 ob rem iudicandam rem pecuniam accepisses. Andere voorbeelden in 1. 1 D. de lege Cornelia de falsis 48, 10.

²⁾ Mounsen Rom. Gesch. III bl. 171. Lange Rom. Alterthumer III bl. 224 vlg.

quaestiur (65 v. Chr.) en Caesar's praesidiaat in eene afdeeling der quaestio inter sicarios (64 v. Chr.) kan de derde wet onzer inscriptie niet zijn.

V. Voor zoover mij bekend, heeft het nog niet de aandacht getrokken, dat ook regel 142 vlg. der inscriptie een aanknoopingspunt voor de dateering verschaft. De daar voorkomende formule municipia coloniae praefecturae civium Romanorum in Italia onderscheidt zich dermate van de uitdrukkingen: municipia coloniae praefecturae fora conciliabula (regel 83 vlg.; 108 vlg.; 126 vlg.; 135 vlg.) en municipium colonia praefectura (regel 89 vlg.; 95 vlg.; 98 vlg.; 157 vlg.); dat de bijvoeging in Italia ongetwijfeld aan opzet toe te schrijven en praktisch van belang moet zijn Om overeenkomstig regel 142 vlg. der inscriptie den census te bepalen tot Italië, moet tusschen + 65 en 59 v. Chr. eene bepaalde aanleiding hebben bestaan.

Brengen wij, met een enkel woord, in herinnering dat de lex Plautia Papiria van 90 v. Chr. het Romeinsch burgerrecht heeft geschonken aan geheel Italië in den toenmaligen zin des woords, dus aan het gebied ten zuiden van de Aesis, terwijl het volgende jaar aan Gallia Cisalpina het Latijnsch burgerrecht is geschonken door eene lew Pompeia. Doordat echter deze laatste wet praktisch niet van toepassing was op de steden tusschen den Aesis en den Po, die (met uitzondering wellicht alleen van Ravenna) het Romeinsche burgerrecht reeds bezaten en dus het Latijnsch burgerrecht niet meer verlangden; - doordat voorts Sulla het rechtsgebied Italië vergrootte met de streek tusschen Aesis en Rubico, was het gebied van het Latijnsch burgerrecht belangrijk ingekrompen en, schoon formeel Gallia Cisalpina bevattende, feitelijk vrijwel beperkt tot Gallia Transpadana. Vandaar dat, zooals uitvoerig door Mommsen 1) is betoogd, onze in den regel meer politiek dan juridisch gestelde geschiedbronnen onder Gallia Transpadana dat gebied verstaan, dat niet bij den Po, doch bij de Noordgrens van Italië (dus sedert Sulla bij den Rubico) aanvangt.

Houdt men dit in het oog, dan treedt het verband tusschen regel 142 vlg. onzer inscriptie en eene mededeeling van Dio Cassius 37, 9 betreffende Gallia Transpadana helder in het licht.

De bedoelde plaats (Dio 37, 9. Ed. Boissevain) luidt als volgt: οἱ τιμηταὶ περὶ τῶν ὑπὲρ τὸν Ἡρίδανον οἰκούντων διενεχθέντες (τῷ μὲν γὰρ ἐς τὴν πολιτείαν αὐτοὺς ἐσάγειν ἐδόκει, τῷ δὲ οὔ), οὐδὲν οὐδὲ τῶν ἄλλων ἔπραξαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀρχὴν ἀπεῖπον, καὶ διὰ τοῦτο καὶ οἱ διάδοχοι αὐτῶν ἐν τῷ ὑστέρῳ ἔτει οὐδὲν ἐπόιησαν, ἐμποδισάντων σφᾶς τῶν δημάρχων πρὸς τὸν τῆς βούλης κατάλογον, δέει τοῦ μὴ τῆς γερουσίας αὐτοὺς ἐκπεσεῖν.

²⁾ Ges. Schr. I bl. 183 vlg.

Van de hier vermelde colleges censoren is het eerste dat van 65 v. Chr., het tweede dat van 64 v. Chr. Het blijkt dus uit Dio's bericht, dat een der censoren van 65 v. Chr. — bedoeld wordt de latere triumvir M. Crassus — de bewoners van Gallia Transpadana als Romeinsche burgers in den census wilde inschrijven, doch zijn ambtgenoot — Q. Lutatius Catulus — zich daartegen verzette; dat dit verschil van meening den census van 65 v. Chr. deed mislukken; dat het volgende jaar een nieuw paar censoren optrad, die bij de lectio senatus in hun werk werden belemmerd door volkstribunen, zoodat ook de census van 64 v. Chr. mislukte.

Is dat alles volkomen aannemelijk en kan het als betrouwbare overlevering worden aanvaard, zoo rijst integendeel twijfel ten opzichte eener andere bijzonderheid, welke dan ook slechts ter loops door Dio wordt vermeldt. Zijne woorden διὰ τοῦτο (καὶ οἱ διάδοκοι κὐτῶν οὐδὲν ἐποίησαν) geven aanleiding tot de opvatting, dat het verschil in meening omtrent de vraag of de census zich tot Gallia Transpadana moest uitstrekken, ook de censoren van 64 v. Chr. heeft belemmerd in de vervulling hunner taak.

Het zal ons echter blijken, dat die opvatting onhoudbaar is. Dio kan bij zijn zegsman ten dezen — Livius — onmogelijk het bericht hebben aangetroffen, dat ook de census van 64 stond voor de onopgeloste vraag, of de Transpadani al dan niet moesten worden ingeschreven. Vooreerst toch kon de census niet mislukken èn door verzet van de zijde der volkstribunen bij de lectio senatus, èn door oneenigheid der censoren betreffende de Transpadani. Want de lectio senatus gaat in den regel aan den census vooraf 1); worden de censoren door de volkstribunen belet, de lectio senatus ten einde te brengen, dan blijft de census geheel achterwege en komt dus de vrang omtrent de inschrijving der Transpadani in het geheel niet ter sprake. Er is echter meer. Ook die historische kritiek, welke ongezind is, aan de Romeinsche regeering dier dagen een monopolie van staatsmanswijsheid toe te kennen, kan niet aannemen, dat de censoren van 64 v. Chr. aan het werk zouden zijn gegaan op het gevaar af, dat hun schip zou stranden op denzelfden klip als dat van hun voorgangers ten vorigen jare. Reeds in hun optreden ligt het bewijs, dat op eenige wijze de vraag, of de Transpadani, al dan niet moesten worden ingeschreven, was beslist. Herinnert men zich, dat Transpadani, zooals hierboven is uiteengezet, eene algemeene gangbare, doch feitelijk onjuiste uitdrukking was, waarmede aangeduid werden die bewoners van Gallia Cisalpina, welke

¹⁾ Mounsen R. Staatsrecht II3 bl. 420.

het Romeinsch burgerrecht misten, dan moet het bedoelde dilemma rechtens zijn geformuleerd in dien zin, dat of Italië alleen, of Italiä met Gallia Cisalpina het gebied was, waarvan de inwoners in den census moesten worden ingeschreven. Vóór het optreden der censoren van 64 v. Chr. moet dit dilemma zijn beslist; vóór dat tijdstip moet eene wet (of een senaatsbesluit) zijn tot stand gekomen, waarbij de census beperkt werd tot Italië, of uitgebreid tot Gallia Cisalpina.

Aan deze voorwaarde voldoet de derde wet onzer inscriptie, die (regel 142 vlg.) de inschrijving in den census beperkt tot Italië en dus Gallia Cisalpina (om met Dro te spreken: de Transpadani) daarvan uitsluit. De derde wet onzer inscriptie valt dus in het jaar 65 of 64 v. Chr.; hetgeen uiteraard ook het geval moet zijn met de twee overige wetten onzer inscriptie, die, zooals hierboven is betoogd, op denzelfden dag tot stand zijn gekomen. Inderdaad meenen wij aannemelijk te kunnen maken, dat de eerste wet onzer inscriptie identiek is met de lev Papia van 65 v. Chr., die, zooals Dro terzelfder plaats (37, 9) vermeldt, aan vreemdelingen het verblijf te Rome (en waarschijnlijk ook in Italië) ontzegde.

De lex Papia was niet de eerste wet, die den scheidsmuur tusschen burgers en peregrini trachtte te bevestigen. Zooals hieronder zal worden vermeld, was in 126 v. Chr., op voorstel van den volkstribuun M. Junius Pennus aan vreemdelingen het verblijf te Rome ontzegd en werden in 95 v. Chr. bij de lex Licinia Mucia straffen bedreigd tegen den niet-burger, die zich het burgerrecht aanmatigde. Op grond dezer precedenten kunnen wij aannemen dat de lex Papia het onderwerp uitvoerig heeft geregeld en het niet heeft laten ontbreken aan maatregelen die overtredingen der wet konden aan het licht brengen.

Dat de wet niet alle peregrini uit Rome verbande, maar uitzonderingen op den regel toeliet ligt in den aard der zaak en wordt ons uitdrukkelijk medegedeeld. 1) Zelfs kunnen wij ons van de bevoorrechte vreemdelingen vrijwel een indruk vormen, wanneer wij bij Suetonius 2) lezen dat Caesar het Romeinsche burgerrecht verleende aan uitheemsche geneesheeren en beoefenaars der vrije kunsten, om hen het verblijf te Rome aangenamer te maken en anderen dit verblijf aanlokkelijker te maken. Wie door de regels kan lezen, maakt hieruit op, dat de medicus en de rhetor reeds vóór Caesar's

¹⁾ Cicero de lege agraria 1, 4, 13.

¹) Suetonius Caesar 42 omnesque medicinam Romae professos et liberalium artium doctores, quo libentius et ipsi urbem incolerent, et ceteri appeterent, civitate donarit (Caesar). Men lette op de woorden Romae professos, die den terugslag vormen van de in onze inscriptie vermelde professio te Rome.

dictatuur te Rome woonrecht hadden en dus door de lex Papia waren uitgezonderd op haar beginsel. Van meer belang intusschen voor ons onderwerp is de wijze, waarop de wet hare navolging trachtte te verzekeren. Zij kan dat m. i. op geene andere wijze hebben gedaan dan door het voorschrift dat ieder vreemdeling zich bij een magistraat moest aangeven (profiteri) ten einde vergunning te verkrijgen, te Rome te blijven wonen. Blijkt nu dat onze inscriptie eene aan vreemdelingen opgelegde verplichting onderstelt, om zich te Rome bij eene magistraat aan te geven, dan ligt hierin een gewichtig argument ten betooge dat het bedoelde deel der inscriptie een deel is der lex Papia van 65 v. Chr.

Inderdaad blijkt, dat regel 1 vlg. onzer inscriptie regelen over eene aangifte (professio) inhouden. Dat de personen, van wie deze professio wordt verwacht, niet als Romeinsche burgers worden beschouwd, blijkt uit de geheele, streng juridische terminologie. Bij hen toch wordt alleen een nomen, geen cognomen of tribus ondersteld (regel 13 vlg.) en dit klemt te meer omdat onze inscriptie zelve (regel 146 vlg.) waar zij Romeinsche burgers op het oog heeft, vermelding eischt van nomina praenomina patres aut patronos tribus cognomina. Voorts hebben de in de eerste regelen der inscriptie bedoelde personen geen aandeel in de korenuitdeelingen (regel 17 vlg.); ook dit bewijst hun ondersteld gemis aan civitas. In geval van afwezigheid worden zij vertegenwoordigd door een derde, quei eius negotia curabit (regel 1). En deze aan het praetorisch edikt - dus oorspronkelijk aan de rechtspraak voor vreemdelingen - ontleende uitdrukking is even kenmerkend voor de kwaliteit van peregrinus als het woord procurator voor de kwaliteit van Romeinsch burger. 1) Waar onze inscriptie den Romeinschen burger op het oog heeft, noemt zij dan ook (regel 36 vlg.) diens vertegenwoordiger procurator. Uit een en ander blijkt dat onze inscriptie, welke ingevolge regel 142 in 65 v. Chr. moet zijn tot stand gekomen, in haar eerste regelen bepalingen inhoudt betreffende de aangifte van peregrini bij Romeinsche magistraten. Daar nu deze bepalingen alleszins overeenkomen met het beeld dat men zich moet vormen van de in hetzelfde jaar tot stand gekomene lex Papia, is het alleszins geoorloofd, een stap verder te gaan en te concludeeren tot de identiteit van de eerste regelen onzer inscriptie met de lex Papia de civitate van 65 v. Chr., die naar alle waarschijnlijkheid op denzelfden dag en op denzelfden

¹⁾ Procurator is kenmerkend voor het ius civile: Cicero pro Caecina 20,57 legitime procurator dicitur omnium rerum eius, qui in Italia sit absitve rei publicae causa. Daarentegen is negotium curare (vgl. Cic. topica 17, 66) of, zooals het later heet, negotium gerere eene praetorische uitdrukking. Zie b. v. Girard. Manuel p. 620 n. 1.

magistraat is voorgesteld als het tweede en het derde deel onzer inscriptie. Zoodat veilig kan worden aangenomen, dat onze inscriptie dateert van het ambtsjaar van den volkstribuun C. Papius (10 December 66—10 December 65) en tevens vóór de verkiezing der censoren van 64 valt, zoodat de verschillende in de inscriptie vervatte wetten waarschijnlijk kort vóór 10 December 65 rechtskracht hebben verkregen. Is dit in zoover opmerkelijk, dat in den regel de volkstribunen kort na hun optreden hunne wetsontwerpen aanhangig maakten, toch laat de afwijking van dezen regel in dit geval zich wellicht hierdoor verklaren, dat de derde wet vóór het optreden der censoren van 64 in werking moest treden.

Omtrent de tweede wet onzer inscriptie, welke uiteraard in hetzelfde jaar 65 moet vallen, is het mij niet gelukt in de bronnen eenige nadere aanwijzing te vinden 1). Kennelijk heeft zij ten doel, de verdeeling der cura urbis tusschen de vier aediles mogelijk te maken en beoogde zij daarmede eene administratieve hervorming, welke, als buiten de politiek en het groote publiek omgaande, op de buitenwereld weinig indruk moest maken. Des te nauwer is het verband tusschen de laatste regelen onzer inscriptie en de toenmalige politieke toestand van Gallia Cisalpina.

Evenals regel 142 vlg. zoo wordt ook regel 159 vlg. der inscriptie eerst dan duidelijk, wanneer men die bepalingen beschouwt onder het licht der betrekkingen tusschen Rome en Gallia Cisalpina in 65 v. Chr.

Zooals door Mommsen ²) is uiteengezet, bestond omstreeks dezen tijd oneenigheid over den rechtstoestand der Cisalpini: volgens Caesar en zijne aanhangers zouden de burgers van Gallia Cisalpina het Romeinsche burgerrecht bezitten, terwijl zij volgens de tegenpartij dit recht misten. Zoo die strijd iets bewijst, is het dat de toenmalige wetten zich dienaangaande niet uitspraken en, waar zij de Cisalpini bedoelden, dubbelzinnige uitdrukkingen bezigden. Passen wij deze conclusie toe op regel 159 volg. der inscriptie. In de woorden: quei lege pl(ebeive) scito permissus est fuit, utei leges in municipio fundano... daret kon de onduidelijke uitdrukking municipium fundanum beter dan eenige andere op Gallia Cisalpina betrekking hebben, omdat zij in het midden liet, of de aldus aangeduide municipia al dan niet Romeinsch burgerrecht bezaten. Wij hebben dus te onderzoeken in hoever onze overlevering aannemelijk maakt,

¹⁾ Uit de dateering onzer inscriptie volgt echter, dat het Senatusconsultum de pago Montano (Bruns-Mommsen, Fontes I bl. 189), waar het toezicht op eene bepaalde plaats wordt opgedragen aan de aedites plebis, ouder dan 65 v. Chr. moet zijn.

²⁾ Mommsen Ges. Schr. I bl. 180 noot 2.

dat in of kort vóór 65 v. Chr. de *leges datae* der steden van Gallia Cisalpina vastgesteld of gewijzigd zijn.

In het tijdvak dat zich uitstrekt van Sulla's dictatuur tot Caesar's tweede consulaat, herinnert de toestand van Gallia Cisalpina onwillekeurig aan dien van Lombardije en Venetië onder het verlicht despotisme, door Oostenrijk over die landen in de 19e eeuw uitgeoefend; ook in Gallia Cisalpina werd eene met materieelen voorspoed gezegende, dichte en zeer ontwikkelde bevolking politiek onmondig gehouden. Wel waren de Transpadani onder een aanvoerder als Caesar Rome's uitnemendste soldaten, wel gaf in de hoofdstad hun stem bij verkiezingen vaak den doorslag 1), doch te piinlijker deden deze voordeelen hen het gemis van autonomie in hun eigen land gevoelen: te Rome mannen van invloed, waren zij in Gallia Cisalpina gebonden aan de door Rome eenzijdig vastgestelde leges datae en voelden zij zich rechtelooze onderdanen van den Romeinschen proconsul, die blijkens Cic, ad Att. 5, 2, 3 ook de stedelijke ambtenaren benoemde. Het kan dan ook geen verwondering wekken, zoo (kort na Caesar's aftreden als quaestor 2), dus) in 68 of 67 v. Chr., een geest van oproer over Gallia Cisalpina vaardig werd. Intusschen werd het dreigend gevaar bezworen; gewelddadigheden schijnen niet te hebben plaats gevonden. Op de natuurlijke vraag, welke maatregelen de opwinding hebben doen bedaren, geven de bronnen ons slechts dit halve antwoord, dat de voor Cilicië bestemde legers een tijdlang in Italië gekampeerd en de Transpadani van hun voornemen afgebracht hebben. Veilig kan men dit bericht aanvullen: zoo het onweer voorbijtrok en een burgeroorlog uitbleef, is dit stellig te wijten aan administratieve hervormingen, een wijziging der leges datae der Cisalpijnsche steden. Om dus in de taal onzer inscriptie te spreken: in of kort vóór 65 v. Chr. is aan een of meer bepaalde personen door het Romeinsche volk de opdracht verleend, om in de municipia fundana van Gallia Cisalpina de leges datae te wijzigen en aldus aan de wenschen der bewoners dezer streek eenigszins te gemoet te komen. Verder te gaan achtte de Romeinsche regeering niet in haar belang; vandaar dat zij, blijkens onze inscriptie, ten opzichte van den census de Cispadani niet als Romeinsche burgers wilde beschouwen. Daarentegen wilde zij de concessies, door haar verleend, in liberalen zin tot stand brengen: immers, zij verlengde blijkens regel 59 vlg.

1) CICERO ad Att. 1, 1, 2. Philipp 2, 30, 76, ad Quintum fratrem 2, 3, 4.

^{&#}x27;) Suetonus Caesar 8. Colonius Latinas de petenda civilate agitantes (Caesar) adiit: et ad audendum aliquid concitasset, nisi consules conscriptas in Ciliciam legiones paulisper ob id ipsum retinuissent.

onzer inscriptie den termijn, voor de wijziging der stedelijke leges datae oorspronkelijk gesteld.

De aangewezen persoon, waaraan de opdracht om de leges datae te wijzigen, kon worden verleend was ontegenzeggelijk de proconsul van Gallie, de officieele vertegenwoordiger der Romeinsche regeering in deze gewesten. En inderdaad blijkt, dat de toenmalige titularis, C. Calpurnius Piso, consul in 67, in de twee volgende jaren proconsul in Gallia Narbonensis en in Gallia Cisalpina, hoewel persoonlijk fel optimaat en dus tegenstander van de emancipatie der Transpadani, toch bij deze laatsten persona grata was, hetgeen wijst op eene verzoenende politiek der Romeinsche regeering, zich naar alle waarschijnlijkheid uitende in revisie der gemeentelijke leges datae. Zoo schrijft in 65 v. Chr. Cicero (ad Att. 1, 1, 2) die destijds stemmen zocht te werven voor de consulaire verkiezingen van het volgende jaar: fortasse, quoniam videtur in suffragiis multum posse Gallia, . . . excurremus mense Septembii legati ad Pisonem ut Januario revertamur. Om dus bij de Galliërs waarbij natuurlijk in de eerste plaats aan Gallia Cisalpina moet worden gedacht - aanhang te vinden, wil Cicero eenige maanden doorbrengen bij Piso en met dezen de verschillende steden bezoeken, waar Piso recht spreekt en tevens Cicero zou aanbevelen als candidaat voor het consulaat, op gelijke wijze als later Caesar ten opzichte van M. Antonius zou doen 1). Het is duidelijk, dat Cicero's plan uitgaat van de onderstelling, dat Piso, in wiens persoon de Romeinsche regeering wordt beliehaamd, op de gezindheid der Galliërs duurzamen invloed kan uitoefenen, want wanneer de verkiezingen plaats vinden (Juli 64) is Piso als stadhouder afgetreden. En even duidelijk is het, dat het niet kan worden geboekt op rekening van den heftigen, opbruisenden en weinig beminnelijken proconsul, zoo de oproerige geest van 68 v. Chr. in 65 in aanhankelijkheid is omgeslagen. Er blijft dus niets over, dan aan te nemen, dat kort vóór 65 te Rome eene wet tot stand is gekomen, die wijziging der leges datae van Gallia Cisalpina beoogde. En ons vermoeden, dat deze wijzigingen door C. Calpurnius Piso tot stand zijn gebracht, wordt nog bevestigd doordat Cicero (ad Att. 1, 13, 2) hem spottenderwijs: pacificator Allobrogum noemt, als het ware om aan te geven dat hij geheel de Romeinsche provincie Gallië, tot de in een uithoek wonende Allobroges toe, met Rome heeft verzoend.

Ten slotte zij opgemerkt, dat municipium fundanum, waaronder hier in het bijzonder de municipien van Gallia Cisalpina zijn te verstaan in

¹⁾ Caesar bell, Gall 8, 50.

het algemeen kan worden gezegd van elk municipium, dat fundus is van leges, m. a. w. waar op bronzen tafelen leges worden aangetroffen. Deze leges zijn in Gallia Cisalpina ôf uitsluitend, ôf in hoofdzaak de Romeinsche leges datae, inzonderheid die welke door Sulla, als stadhouder over Gallia Cisalpina zijn uitgevaardigd. Vreesde ik niet, het bestek dezer verhandeling te buiten te gaan, ik zoude gaarne uiteenzetten, dat naar alle waarschijnlijkheid de lex Rubria een fragment is van deze wetgeving van Sulla voor Noord-Italië. Doch hoe dit zij, de uitdrukking municipium fundanum doelt ongetwijfeld op den feitelijken en rechtstoestand van het municipium, dat de bodem (fundus) is, waarop de bronzen tafelen komen te rusten.

§ 3. De beteekenis der inscriptie voor Rome.

In het tijdperk, waarin onze inscriptie ons verplaatst, wordt de Romeinsche binnen- en buitenlandsche politiek niet meer uitsluitend beheerscht door den heftigen partijstrijd uit de dagen der Gracchen principieele, zakelijke tegenstellingen zijn goeddeels door persoonlijke kwesties vervangen -- en nog niet beschenen door de overweldigende figuur van Caesar. Doch ten opzichte van de wenschelijkheid van uitbreiding der civitas blijft eene principieele tegenstelling zich handhaven tusschen de optimaten of conservatieven en de populares of progressieven. Als van ouds is het deze laatste partii, die verwante of naburige volken in de civitas wil doen deelen en ontmoet dit streven verzet bij de optimaten, voor wie het burgerrecht als een aandeel is, dat hun recht geeft op allerlei direkte en indirekte voordeelen, zoodat beperking van het aantal aandeelhouders, instandhouding en verscherping van de onderscheiding tusschen burgers en niet-burgers bij de optimaten als een eerste beginsel van regeeringsbeleid geldt.

Dat onze inscriptie doortrokken is van den geest der optimatische partij blijkt vooreerst uit de verdrijving der niet-burgers uit Rome, die, zooals wij hierboven betoogden, naar alle waarschijnlijkheid door de eerste wet onzer inscriptie is verordend. Aan precedenten voor dien maatregel ontbrak het in geenen deele: in 126 v. Chr. zien wij, dat de Senaat door den volkstribuun M. Junius Pennus een wetsontwerp laat aanhangig maken, waarbij aan alle niet-burgers het verblijf te Rome werd ontzegd. In weerwil van den tegenstand der progressieven, in weerwil ook van de in Latijnsche steden daardoor verwekte gisting werd die maatregel doorgezet 1). Eveneens werden in 95 v. Chr. bij de lex Licinia Mucia straffen bedreigd

¹⁾ Mommsen Röm, Gesch. II* bl. 102.

tegen den niet-burger, die zich het burgerrecht aanmatigde 1). Zijn beide wetten een produkt der optimatische politiek, dit geldt eveneens van de eerste wet onzer inscriptie.

En niet minder van de derde. Terwijl de populares van oordeel waren, dat de steden van Gallia Cisalpina de Romeinsche civitas reeds bezaten of althaus daarop naar billijkheid aanspraak konden maken; terwijl Caesar, hoofd dezer staatkundige partij, de burgers van Gallia Cisalpina inlijfde in zijne legioenen, hoewel zij van rechtswege als auxiliarii dienden, en pogingen in het werk stelde om hun het deelnemen aan verkiezingen van hunne locale ambtenaren mogelijk te maken ²), wordt Gallia Cisalpina van den census uitgesloten door onze inscriptie, die dus noodzakelijk der optimatische partij in rekening moet worden gebracht.

Van optimatische gezindheid getuigt ten slotte de in onze inscriptie (regel 83 vlg.) vastgestelde onafzetbaarheid der decuriones in de municipiën. Zoo de wet de decuriones, natuurlijke bondgenooten en cliënten der Senatorische familiën te Rome, in hun ambt bevestigde door te bepalen, dat alleen in met name genoemde gevallen (overlijden, ontslag op verzoek etc.) de plaats van een decurio door een opvolger kon worden ingenomen, voldeed zij aan een beginsel van optimatische partijpolitiek, doch bleef tevens trouw aan de vaderlandsche traditie, Rome's heerschappij te doen steunen op de schouders der locale aristocratieën. Met behulp dezer bondgenooten hadden de voorvaderen geleidelijk de heerschappij over Italië uitgebreid; had een jonger geslacht, in weerwil van het diep verdorven bewind der oligarchie, de opstandelingen in den Marsischen oorlog verdeeld en — zij het ook na inwilliging van rechtmatige eischen — ten slotte overmocht.

Na de vuurproef, in den oorlog doorstaan, kon de optimatische partij, die steeds dit stelsel had in praktijk gebracht, daaraan een verdiende hulde niet onthouden en zoo draagt de bescherming, in den aanhef van de derde wet onzer tafel aan de heerschende klassen in de municipiën verleend, het duidelijk leesbaar stempel der optimatische gezindheid, waarbij echter de echt-Romeinsche belangen niet uit het oog zijn verloren: de wet regelt alleen de betrekkingen tusschen municipale ambtenaren en decuriones en beschermt de laatsten dus niet tegen willekeur van Romeische ambtenaren.

Van de in onze inscriptie vervatte tweede wet is, voorzoover mij

¹⁾ Mommsen, Rom. Gesch. II* bl. 223.

¹⁾ CAESAR de bello civ. 3, 87; CICERO ad fam 2, 17, 7; ad Atticum 5, 2, 3, ad fam. 8, 1, 2 Mommsen Ges. Schr. 1 bl. 180 noot 2.

bekend, in de overlevering geen spoor aanwezig. Zij is daarom niet minder merkwaardig; door haar wordt een belangrijk punt van verschil tusschen curulische en plebeïsche aediles opgeheven. Terwijl aediles plebis van ouds uitsluitend tusschen urbs en primum miliarium hun gezag uitoefenden 1) en het rechtsgebied der aediles curules alleen de urbs was, moest de samensmelting van patriciaat en plebs uiteraard aan deze thans zinledige verdeeling van competentie een einde maken. Zoo zien wij dan ook in onze inscriptie bepaald, dat voortaan de vier aediles onderling, hetzij door afspraak, hetzij door loting de competenties zullen verdeelen, zonder gehouden te zijn aan de onderscheiding tusschen de urbs en het daarbuiten liggende gebied.

Omtrent de plaats, waar te Rome het origineel onzer inscriptie ter lezing was aangeslagen, bestaat inzoover zekerheid, dat die plaats het Kapitool was. Immers, terwijl te Rome de bronzen tafelen, waarop wetten waren gegrift, in het algemeen aan elk openbaar gebouw, aan elken tempel konden worden aangeslagen, werd - althans in de laatste eeuwen der Republiek - voor wetten betreffende niet-burgers en vreemde steden het Kapitool²) aangewezen geacht, aangezien deze heuvel zich buiten de urbs, dus buiten de civitas in den oudsten zin des woords verhief. Bevreemdend was dit allerminst. Evenals buiten de urbs vreemde Goden werden vereerd en vreemde gezanten gehuisvest, zoo ook werden de bronzen tafelen, vreemdelingen en vreemde steden betreffende. buiten de urbs en wel in de onmiddellijke nabijheid van den tempel van Jupiter Capitolimus aangeslagen. Daar vormden in het begin van den Keizertijd de allerwege aan de openbare gebouwen gehechte bronsen gedenkplaten, ten getale van meer dan 3000, "het zoo schoon en zoo oud archief van het Imperium, waar schier sedert de stichting der stad Senaatsbesluiten en plebiscieten over bondgenootschap en bevoorrechting werden geborgen." 3) Doordat nu nagenoeg elke tafel van het Romeinsche archief in eenige andere stad

¹⁾ Dit schemert nog door bij Livies 6, 4, 6 waar de opbouw van Rome na den brand besproken wordt en waar het van de destijds uitsluitend bestaande aediles plebis heet: Roma... tota simul insurgere et re publica imprusas adiuvante et aedilibrs velut publicum exigentibus opus. Het woordje relut geeft te kennen, dat strikt genomen de taak der aediles alleen de woonplaats van het plebis, dus niet de urbs als woonplaats van het populus betrof. Eveneens wordt nog in het Senatusconsultum de pago Montano het toezicht op een buiten de urbs gelegen plaats opgedragen aan de aediles plebis.

²⁾ Mommsen, Ges. Schr. III, bl. 304.

³⁾ Suetonius Vespasianus 8 Aerearunque tabularum tria milia, quae simul conflugraverant, restituenda suscepit, undique investigatis exemplaribus, instrumentum imperii pulcherrimum ac retustissimum, quo continebantur paene ab exordio urbis senatusconsulta, plebiscita de societate ac foedere ac privilegio cuicumque concessis.

was gereproduceerd, kon, na den brand van het Kapitool onder Vitellius, het archief althans gedeeltelijk worden aangevuld met afschriften der allerwege verspreide gedenkplaten.

Passen wij het bovenstaande toe op de tafel van Heraclea. Van de drie Romeinsche wetten, die zij inhoudt, behoorden de eerste en de derde, omdat deze de rechten van vreemdelingen betreffen, rechtens op het Kapitool te zijn aangeslagen, terwijl bij de tweede wet die maatregel wel niet verplichtend, doch alleszins geoorloofd was. Wij kunnen dus veilig aannemen dat een origineel der tafel van Heraclea te Rome moest worden aangetroffen, en eveneens, dat dit origineel zich op het Kapitool moest bevinden. Geringer zekerheid bestaat ten aanzien van het gebouw waar de bronzen tafel werd aangetroffen; een kwestie die dan ook — het behoeft nauwelijks gezegd — van de hoofdlijnen van ons betoog geheel onafhankelijk is. Doch wij meenen niet te ver te gaan en de grenzen, die het mogelijke van het waarschijnlijke scheidt, niet te overschrijden, door als volgt de plaats van het origineel onzer tafel te preciseeren.

In den regel wordt de bronzen tafel aan zoodanig openbaar gebouw gehecht, dat met haar inhoud in eenige betrekking staat, zoo werd Sulla's lex de XX quaestoribus aangetroffen aan den tempel van Saturnus, die het archief der quaestoren bevatte 1), zoo waren gedenkplaten betreffende de akkerverdeeling gehecht aan het ambtsgebouw der censoren, het atrium Libertatis, waar de landerijen bij den census werden aangegeven. 2) Daar nu het origineel der

¹⁾ Zie het slot dezer wet (Bruns-Mommsen I bl. 93). De bronzen tafel is dan ook onder de bouwvallen van den tempel van Saturnus ontdekt. Karlowa Rom. Rechtsg. I bl. 347. Andere voorbeelden: de lex Acilia repetundurum, waarvan blijkens de doorwrochte studie van Prof. J. C. Naber (Verslagen en Mededeelingen der Kon. Akad. v. Wetenschappen, Afd. Letterkunde, 4e reeks, Deel X, bl. 104 vlg.) de z.g. lex Lutina tabulae Buntinae een deel uitmaakte, was ongetwijfeld aangehecht aan den tempel van Castor (zie lex tabulae Buntinae, regel 17 vlg.), omdat Castor en Pollux ten nauwste verbonden waren aan de slag bij het lacus Regillus, waar de vaderen der Latijnsche bondgenooten, wier belangen door de wet werden behartigd, in ver vervlogen tijden waren overwonnen. Vandaar dat ook het foedus Cassium stellig aan denzelfden tempel was gehecht: het bevond zich in columna aenea post rostra (Cic. pro Balbo 23,53) dus aan eene zuil van den achter de rostra gelegen tempel van Castor. Hetzelfde gold van het verdrag met Capua, waarbij aan de Capuaansche ridders het Romeinsche burgerrecht was verleend (Livius 8, 11): het bevond zich aan den tempel van Castor als patroon der ridders. Aan den gemeenschappelijken wand van den tempel van Jupiter en Minerva bevond zich de wet: ut qui praetor maximus sit, idibus Septembribus clavum pangat (Livius 7, 3). De wet bevond zich in den tempel van Jupiter, wien de idus waren gewijd en aan den muur van den tempel van Minerva, omdat de wet de jaartelling regelde, terwijl numerus Minervae inventum sit. Livius 1. c.). Het verdrag met Gabii was aangeslagen aan den tempel van Fidius of Sancus (Dionysius 4, 58) god van het gegeven woord. 2) LICINIANUS I. XXXVIII (ED. FLEMISCH bl. 10). . . formamque agrorum in aes

tafel van Heraclea mededeelingen bevatte betreffende de cura urbis, dus betreffende de ambtstaak der aediles, is die origineele tafel naar alle waarschijnlijkheid gehecht geweest aan een gebouw, bij deze ambtenaren in gebruik en bovendien, blijkens het bovenstaande, op het Kapitool gelegen. Wij hebben dus om te zien naar een gebouw, gelegen op het Kapitool, in beheer bij de aediles en aan welks wanden gedenkplaten werden gehecht.

Aan al deze vereischten voldeed de aedes tensarum, het tuighuis, waar de tensae of godenwagens en andere benoogdheden voor sacrale processies werden bewaard onder toezicht der aediles als curatores ludorum sollemnium. Het gebouw, dat in de onmiddellijke nabijheid stond van den tempel van Jupiter Capitolinus en van dien der Fides publica, werd evenals deze gebouwen gebezigd voor aanhechting van gedenkplaten. Op gezag van Mommsen kan veilig worden aangenomen, dat dit gebouw identiek was met hetgeen bij Polybius (3, 26) τὸ τῶν ἀγορανόμων ταμιεῖον heet, eveneens bij den tempel van Jupiter Capitolinus gelegen en evenzeer tot aanhechting van Staatsstukken zou zijn gebezigd 1). Waar wij nog in den Keizertijd het burgerrecht verleend vinden bij eene bronzen tafel, gehecht in Capitolio ad latus sinistrum aedis thensarum extrisecus²) schijnt ten opzichte van het origineel onzer tafel de aedes thensarum eerder in aanmerking te moeten komen dan de tempel van Jupiter Capitolinus, die der Fides publica, het standbeeld van den praetor C. Marcius Rex, de ara gentis Juliae of eenig ander gebouw, niet bij de aediles in beheer. Intusschen, wij herhalen het, voor ons betoog doet dit punt weinig ter zake. Hoofdzaak is, dat blijkens zijn inhoud het Romeinsch origineel onzer tafel noodzakelijk op het Kapitool moest zijn aangeslagen.

incisam ad Libertatis formam reliquit (sc. P. Lentulus), quam postea Sulla corrupit. (Het wil mij voorkomen, dat in de bekende strijdvraag, of de censuur door Sulla alleen feitelijk, dan wel ook wettelijk is opgeheven, deze plaats over het hoofd wordt gezien. Het afbreken of vernietigen (corrumpere) der bionzen tafelen, waarop mededeelingen betreffende den census waren gegraveerd, kan naar antieke opvatting niet anders hebben beteekend, dan dat ook rechtens die mededeelingen niet langer van kracht waren. Door de vernietiging van de inscripties gaf Sulla te kennen, dat feitelijk en rechtens de regelen betreffende de censuur waren afgeschaft).

¹⁾ Mommsen Ges. Schr. III. bl. 306. De door Mommsen staanle gehouden identiteit van aedes tensarum en τὸ τῶν ἀγορανόμων ταμιεῖον wordt — doch op m. i. zwakke gronden — geloochend door Jordan Topographie 1, 2, bl. 52 noot 54.

^a) C. I. L. III, p. 845 n. 2.

§ 4. De beteekenis der inscriptie voor Heraclea.

Zoo natuurlijk als het is, dat te Rome wetten op bronzen tafelen worden gegrift, zoo natuurlijk was dit ook in andere steden; hetgeen in de Oudheid autonomie heette, vond ongetwijfeld in die wetten op bronzen tafelen zijne tastbare uitdrukking. Vandaar dan ook, dat de Romein, om te kennen te geven, dat eene wet in eene bepaalde stad was aangenomen, de stad den bodem (fundus) der wet noemde, daarmede doelende op de bronzen tafelen, die op het grondgebied der stad als op een bodem kwamen te rusten 1). De autonome stad was bevoegd, op haar grondgebied hare wetten op bronzen tafelen te doen aanslaan; en daaruit valt gereedelijk te verklaren dat de colonia Genetiva (Urso) in Spanje de haar door Caesar verleende lex data op bronzen tafelen liet graveeren, nadat zij door Vespasianus was begiftigd met het Latijnsch burgerrecht, waarin autonomie lag opgesloten 2).

Autonomie bezaten, behalve de Latijnsche steden, ook sommige municipiën, o. a. de steden die, als Heraclea, in of na den Marsischen oorlog, op gunstige voorwaarden in de Romeinsche civitas zijn opgenomen ³). Doch die autonomie bestond, hetzij uitsluitend, hetzij in hoofdzaak, in het aanvaarden van die regelingen, welke reeds door Rome als wet zijn aangenomen. Een gebruik, dat als volgt kan worden toegelicht.

Van ouds had een aan Grieksche en Italiaansche steden gemeenschappelijk gewoonterecht het geijkt, wetten aan naburige steden te ontleenen en tot eigen wetten te stempelen. Is voor Griekenland met zijne koloniën deze gewoonte zoo bekend, dat voorbeelden overbodig moeten heeten 4), eveneens is in het oud-Italisch rechts-

¹⁾ CICERO pro Balbo 8, 21; Gellius 16, 13, 6.

²⁾ MOMMSEN Ges. Schr. 1 bl. 209.

¹⁾ Karlowa. Róm. Rechtsgeschichte I bl. 298.

^{&#}x27;) Zie Mittels Reichsrecht und Volksrecht bl. 78 vlg. Cicero pro Flacco 26, 62 Adsunt Athenienses, unde humanitas, doctrina.... ura, leges ortae alque in omnes tecras distributae putantur.

leven het overnemen van wetten (leges adsciscere) 1) eene algemeen verbreide rechtsinstelling. Doch in Italië heeft Rome's hegemonie er toe geleid, dat in onze overlevering uitsluitend Romeinsche wetten worden overgenomen, zoodat de vreemde stad, naar het hierboven vermeld spraakgebruik, fundus der Romeinsche wet wordt. Door deze overneming zag de Romeinsche wet in twee opzichten haar geldigheidsgebied uitgebreid. Vooreerst gold zij tusschen burgers der vreemde stad, evenals tusschen Romeinsche burgers. Bovendien gold zij tusschen Romeinen en burgers der vieemde stad, als ware zij een verdrag, tusschen beide steden gesloten 2). Ten einde echter deze rechtsgevolgen te kunnen bereiken, was noodig, dat de wet in beide steden op bronzen tafelen was aangeslagen, terwijl bovendien de tafelen, in beide steden aangeslagen, letterlijk denzelfden inhoud moesten hebben. Immers, ook bij een verdrag moesten in beide contracteerende steden de tafelen gelijkluidend zijn, zooals ten overvloede blijkt uit Dionysius Halicarnassensis 3, 33, waar het traktaat tusschen Tullus Hostilius en de Sabijnen op στήλαι ἀντίγραφει heet te zijn gegraveerd. De mystieke beteekenis van het letterschrift in primitieve tijden: de samenhang van correspondeerende wilsverklaringen, uitgedrukt hetzij in woorden (stipulatio), in gesneden stukjes hout (tesserae) 3) of in gegraveerde bronzen tafelen; de hierboven beschreven eenheid der bronzen tafel; — al deze eigenaardigheden van het primitieve rechtsleven treffen samen in de slotsom, dat eene Romeinsche wet slechts dan als overgenomen kon worden beschouwd,

¹⁾ Cicero pro Balbo 8, 21. Ook traktaten konden worden overgenomen; 200 bv. het zg. foedus Cassium door de Hernici; Dionysius 8, 69.

²⁾ Duidelijk blijkt dit uit de lex Antonia de Termessibus I regel 6 vlg..... Thermeses maiores Peisidae leiberi amirei societque populi Romani sunto....; II regel 18 vlg. quae leges quodque wus quaeque consuetado L. Marca Sex. Iulio cos. enter civeus Romanos et Termenses maiores Pisidas fuit, eacdem leges eidemque ious cademque consuctado inter ceives Romanos et Termenses maiores Pisidas esto. - Op Romeinsche wetten, door vrije Siciliaansche steden overgenomen, doelt Cicero in Verr. act. I, 4 § 13 Hoc praetore Siculi neque suas leges neque nostra senatus consulta neque communia inia tenuerunt. Volgens Wlassak Rom. Prozessgesetze II bl. 134 vlg. zou men hier moeten denken aan rechtsregelen, geldende tusschen verschillende Siciliaansche steden. Doch van het bestaan dezer rechtsregelen blijkt weinig; zij zullen te minder beteekenis hebben gehad, omdat zooals bekend, de Romeinen het verkeer tusschen verschillende Siciliaansche steden allerminst bevorderden. - Formeel was de overgenomen wet een verdrag; vandaar, dat in de praktijk het overnemen van Romeinsche wetten uitsluitend bij foederati voorkwam. Cicero pro Balbo 8, 20. Te meer lag deze opvatting voor de hand, omdat traktaten, door Rome gesloten, dikwijls de bepaling inhielden, dat wijziging en aanvulling geoorloofd was. Zoo bij het foedus Cassium bij Dionysits 6, 95; in het verdrag met Astypalaea (C. I. G. n°. 2485) en in dat met Judaea gesloten. (Maccab. 1, 9, 30; de beide laatsten afgedrukt bij Велоси, der Italische Bund bl. 224 vlg).

[&]quot;) Plautus Poenulus 5, 2, 87 (1047) vlg. Hanno: tesserum conferre si vis hospitalem, eccam attuli. Agorastocles: est par prohe, quam habeo domi.

wanneer in de vreemde stad de bronzen tafel, waarin die wet was vervat, letterlijk denzelfden inhoud had als het Romeinsche origineel. Met te meer klem moest die eisch worden gesteld, waar de Romeinsche tafel meer dan ééne wet inhield, die niet door eene praescriptio werden gescheiden, zoodat alleen bij wijze van gissing kon worden uitgemaakt, waar de eene wet eindigde, de andere begon. De eisch, dat de geheele Romeinsche tafel moest worden gereproduceerd, was een noodzakelijke waarborg ter voorkoming, dat eene vreemde stad slechts een gedeelte der Romeinsche wet overnam, om zich zoodoende aan de toepassing van minder gunstige bepalingen derzelfde wet te onttrekken.

Van deze instelling werd in de praktijk op groote schaal gebruik gemaakt: juist om het overnemen van Romeinsche wetten door andere steden mogelijk te maken, werd, zooals door Mommsen is uiteengezet, de graveering van iedere wet verplichtend geacht, die bepalingen inhield betreffende vreemdelingen en vreemde steden 1). En bedenkt men, dat na den Marsischen oorlog meer dan 150 verbonden steden de lex Julia de civitate overnamen 2), om zoodoende het Romeinsche burgerrecht deelachtig te worden, dan kan het praktisch belang dezer rechtsinstelling, welke even plooibaar was als eenig ander werktuig uit het arsenaal van het Romeinsche staats- en privaatrecht, elke toelichting ontberen.

In dit licht nu bezien, wordt de beteekenis der tafel van Heraclea voor deze stad aanstonds duidelijk. Wij hebben hier drie wetten, door Heraclea overgenomen, zoodat die wetten zoowel op Heraclea als op Rome toepasselijk werden. Dat de eerste, reeds als lex Papia bekend, bepalingen inhield betreffende municipia, was in de bronnen overgeleverd. 3) Dat ook de derde wet bepalingen bevatte, voor municipia van belang, leert reeds een enkele oogopslag. Van deze derde wet was waarschijnlijk de aanhef (regel 83 vlg.) voor de Heracleotische regeerende klassen het aantrekkingspunt; daar werd de onafzetbaarheid der decuriones wettelijk vastgesteld. Een waarborg, die allerminst overbodig kon heeten; hoe wrak in woelige tijden de zetel stond der decuriones, wordt bij eenig nadenken ingezien, ook zonder dat het noodig is, te herinneren aan het voorgevallene te Larinum, een Mariusgezind municipium, waar tijdens den burgeroorlog een zekere Statius Albius Oppianicus, die, om een aanklacht wegens moord te ontgaan, naar Sulla's hoofdkwartier was geweken, na Sulla's overwinning, voorgevende stadhouder van den

¹⁾ Ges. Schr. III bl. 303.

²) Beloch. Der Italische Bund bl. 119.

^{1.} CICERO pro Archia 5, 10; de officiis, 3, 11, 47.

dictator te zijn, optrad, de stedelijke Overheid afzette en vervolgens zich en zijne vrienden op het kussen hielp om hen, van wie hij eene aanklacht vreesde ter dood te laten brengen 1).

Hetgeen wij hierboven hebben uiteengezet omtrent het rechtskarakter der bronzen tafel als eenheid verklaart waarom naast de eerste en de derde wet, ook de tweede, hoewel voor Heraclea geen belang opleverend, niettemin is gereproduceerd. Indien de tafel van Heraclea bepalingen inhoudt, welke die gemeente onverschillig moesten zijn, is dit uitsluitend hieraan toe te schrijven, dat ook de Romeinsche tafel, waarvan de Heracleotische eene reproductie was, die bepalingen vermeldde. Wilde Heraclea aan die Romeinsche tafel rechten en verplichtingen ontleenen welke door en tegenover Rome konden worden ingeroepen, dan moest op Heraclea's gebied eene bronzen tafel van volkomen denzelfden inhoud worden aangeslagen. Een analogon trouwens van hetgeen in de tafel van Heraclea met de leges Papiae is geschied, blijkt uit twee plaatsen van Cicero waarvan de eene het geval stelt, dat een municipium slechts ééne lex Voconia wil overnemen, terwijl de andere meerdere leges Voconiue voorstelt als gereproduceerd. Klaarblijkelijk is bij de leges Voconiae hetzelfde verband aanwezig als bij de leges Papiae.

De eerste plaats luidt als volgt: Cic. pro Balbo 8, 21. Tulit apud maiores nostros C. Furius de testamentis, tulit C. Voconius de mulierum hereditatibus; innumerabiles aliae leges de civili iure sunt latae; quas Latini voluerunt adsciverunt. Cicuro kon slechts dan aldus spreken, indien het overnemen van eene lex Voconia of van meerdere leges Voconiae door municipiën alleszins gebruikelijk was. En nu heeft eene gunst van het toeval ons van denzelfden schrijver eene plaats bewaard, waaruit blijkt, dat inderdaad de leges Atiniae en Voconiae als één geheel door municipiën werden overgenomen. Cic. Philipp. 3, 6, 15 vlg. Aricinum (municipium) vetustate antiquissimum, iure foederatum Hinc Voconiae, hinc Atiniae leges; hinc multae sellae curules, et patrum memoria et nostra.

Onder municipium foederatum kan wel niets anders worden verstaan dan een municipium, dat fundus is van bronzen tafelen, waarop o. a. het foedus met Rome en andere Romeinsche wetten zijn gegrift. Onder deze laatsten behooren ook de leges Atiniae en Voconiae, waarbij vooral de meervoudsvorm de aandacht verdient: al was het Aricia materieel slechts om ééne ler Voconia of Atinia te doen, zij moest alle leges van dien naam overnemen en dien-

¹⁾ Cicero pro Cluentio 8, 25; Mommsen Rom, Gesch. IIa bl. 341.

tengevolge, nu de bronzen tafelen te Rome en te Aricia gelijkluidend waren, was het uit een formeel oogpunt Cicero geoorloofd, de toedracht der zaak aldus voor te stellen, alsof Rome met Aricia foedera had aangegaan, waarvan de leges Voconiae en Atiniae bepalingen waren.

Zoo is eveneens, in of kort na 65 v. Chr. de stad Heraclea fundus geworden der leges Papiae, door die wetten te doen graveeren op eene bronzen tafel, waarvan een belangrijk fragment is overgebleven. Daarin ligt opgesloten, dat naar alle waarschijnlijkheid de inscriptie geruimen tijd jonger is dan het tijdstip, waarop Heraclea het Romeinsche burgerrecht heeft verkregen. Al kan dit tijdstip niet met zekerheid worden opgemaakt, toch maakt het den indruk, wanneer in 62 v. Chr. Cicero (pro Balbo 1, 21) zegt: magna contentio Heracleensium et Neapolitanorum fuit, quum magna pars in its civitalibus foederis sui libertatem civitati anteferret, dat destijds beide steden reeds geruimen tijd de civitas bezaten; vooral het woordje fuit wijst op een sinds geruimen tijd tot rust gekomen strijd. Men herinnert zich de omstandigheden waaronder, evenals zoovele andere Italische steden, Heraclea het burgerrecht ontving. De rampzalige Marsische oorlog (91-88 v. Chr.), waarin het van alle zijden besprongen Rome door de ler Julia zijne vijanden zocht te verdeelen, zag ook binnen de muren van Heraclea een fellen strijd ontstaan tusschen de Romeinschgezinden, die overneming der ler Julia door Heraclea verlangden, en de tegenpartij, die formeel de bestendiging van het bondgenootschap tusschen beide steden wenschte te verzekeren. Het geweld, waarmede partijen elkander bestookten: het boos opzet, waaraan de toenmalige brand van Heraclea's gemeentelijk archief ongetwijfeld zal zijn toegeschreven 1) heeft stellig aan de Romeinschgezinden eene gereede aanleiding verschaft om, zoodra Rome de bovenhand had verkregen, de overneming der ler Julia en daarmede tevens de inlijving in de Romeinsche civitas door te zetten. Tusschen deze gebeurtenis, die omstreeks het einde van den Marsischen oorlog moet zijn gevallen en de totstandkoming onzer inscriptie is dus ten minste een twintigtal jaren verloopen.

¹⁾ Cicero pro Archia 4, 8. Hie tu tabulas desideras Heracliensium publicas, quas Italico bello incenso tabulario interesse scimus omnes? Wij moeten hier denken aan een Grieksch ἐξχεῖον of χρεωψολάzιον, waarin by eigendomsbewijzen en schuldvorderingen in originali werden bewaard. Opzettelijke vernietiging van dergelijke archieven kwamen dikwijls voor. Mittels Reichsrecht und Volksrecht bl. 173 noot 6. Cicero de natura deorum 3, 30, 74.

INHOUD.

										Blz.
Iı	Inleiding									
Ş	1.	He	t rechtskar	akter	van de	verso	hillende	bestanda	leelen	
	de	r ta	fel							S
Ş	2.	De	dateering	der ins	scriptie .					24
Ş	3.	De	beteekenis	der in	scriptie	voor	Rome .			43
Ş	4.	De	beteekenis	der in	scriptie	voor	Heraclea			48

S.

"A book that is shut is but a block"

RCHAEOLOGIC

GOVT. OF INDIA
Department of Archaeology
NEW DELHI.

Please help us to keep the book clean and moving.

5. P., 148. M. DELKI.